നമോ തസ്സ ഭഗവതോ അരഹതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ

ഖുദ്ദകനികായേ

ചൂളനിദ്ദേസപാളി

പാരായനവഗ്ഗോ

വത്ഥുഗാഥാ

൧. കോസലാനം പുരാ രമ്മാ, അഗമാ ദക്ഖിണാപഥം;
ആകിഞ്ചഞ്ഞം പത്ഥയാനോ, ബ്രാഹ്മണോ മന്തപാരഗൂ.

൨. സോ അസ്സകസ്സ വിസയേ, മളകസ്സ [അളകസ്സ (സ്യ॰ നി॰ ൻവ്വന) മുളകസ്സ (സ്യാ॰), മൂള്ഹകസ്സ (ക॰)] സമാസനേ [സമാസന്നേ (ക॰)];
വസി ഗോധാവരീകൂലേ, ഉഞ്ഛേന ച ഫലേന ച.

൩. തസ്സേവ [തംയേവ (ക॰) അട്ഠകഥാ ഓലോകേതബ്ബാ] ഉപനിസ്സായ, ഗാമോ ച വിപുലോ അഹു;
തതോ ജാതേന ആയേന, മഹായഞ്ഞമകപ്പയി.

൪. മഹായഞ്ഞം യജിത്വാന, പുന പാവിസി അസ്സമം;
തസ്മിം പടിപവിട്ഠമ്ഹി, അഞ്ഞോ ആഗഞ്ഛി ബ്രാഹ്മണോ.

൫. ഉഗ്ഘട്ടപാദോ തസിതോ [തസ്സിതോ (ക॰)], പങ്കദന്തോ രജസ്സിരോ;
സോ ച നം ഉപസങ്കമ്മ, സതാനി പഞ്ച യാചതി.

൬. തമേനം ബാവരീ ദിസ്വാ, ആസനേന നിമന്തയി;
സുഖഞ്ച കുസലം പുച്ഛി, ഇദം വചനമബ്രവി [വചനമബ്രുവി (സീ॰)].

൭. ‘‘യം ഖോ മമ ദേയ്യധമ്മം, സബ്ബം വിസജ്ജിതം മയാ;
അനുജാനാഹി മേ ബ്രഹ്മേ, നത്ഥി പഞ്ചസതാനി മേ’’.

൮. ‘‘സചേ മേ യാചമാനസ്സ, ഭവം നാനുപദസ്സതി [പദേസ്സതി (ക॰)];
സത്തമേ ദിവസേ തുയ്ഹം, മുദ്ധാ ഫലതു സത്തധാ’’.

൯. അഭിസങ്ഖരിത്വാ കുഹകോ, ഭേരവം സോ അകിത്തയി;
തസ്സ തം വചനം സുത്വാ, ബാവരീ ദുക്ഖിതോ അഹു.

൧൦. ഉസ്സുസ്സതി അനാഹാരോ, സോകസല്ലസമപ്പിതോ;
അഥോപി ഏവം ചിത്തസ്സ, ഝാനേ ന രമതീ മനോ.

൧൧. ഉത്രസ്തം ദുക്ഖിതം ദിസ്വാ, ദേവതാ അത്ഥകാമിനീ;
ബാവരിം ഉപസങ്കമ്മ, ഇദം വചനമബ്രവി.

൧൨. ‘‘ന സോ മുദ്ധം പജാനാതി, കുഹകോ സോ ധനത്ഥികോ;
മുദ്ധനി മുദ്ധപാതേ [മുദ്ധനിമ്മുദ്ധപാതേ (ക॰)] വാ, ഞാണം തസ്സ ന വിജ്ജതി’’.

൧൩.“ഭോതീ [ഭോതി (ക॰)] ചരഹി ജാനാതി, തം മേ അക്ഖാഹി പുച്ഛിതാ;
മുദ്ധം മുദ്ധാധിപാതഞ്ച [മുദ്ധാതിപാതഞ്ച (ക॰)], തം സുണോമ വചോ തവ”.

൧൪.“അഹമ്പേതം ന ജാനാമി, ഞാണം മേത്ഥ ന വിജ്ജതി;
മുദ്ധനി മുദ്ധാധിപാതേ ച, ജിനാനഞ്ഹേത്ഥ [ജനാനഞ്ഹേത്ഥ (ക॰)] ദസ്സനം”.

൧൫.“അഥ കോ ചരഹി [യോ ചരതി (ക॰)] ജാനാതി, അസ്മിം പഥവിമണ്ഡലേ [പുഥവിമണ്ഡലേ (സീ॰)];
മുദ്ധം മുദ്ധാധിപാതഞ്ച, തം മേ അക്ഖാഹി ദേവതേ”.

൧൬.“പുരാ കപിലവത്ഥുമ്ഹാ, നിക്ഖന്തോ ലോകനായകോ;
അപച്ചോ ഓക്കാകരാജസ്സ, സക്യപുത്തോ പഭങ്കരോ.

൧൭.“സോ ഹി ബ്രാഹ്മണ സമ്ബുദ്ധോ, സബ്ബധമ്മാന പാരഗൂ;
സബ്ബാഭിഞ്ഞാബലപ്പത്തോ [ഫലപ്പത്തോ (ക॰)], സബ്ബധമ്മേസു ചക്ഖുമാ;
സബ്ബകമ്മക്ഖയം പത്തോ, വിമുത്തോ ഉപധിക്ഖയേ.

൧൮.“ബുദ്ധോ സോ ഭഗവാ ലോകേ, ധമ്മം ദേസേതി ചക്ഖുമാ;
തം ത്വം ഗന്ത്വാന പുച്ഛസ്സു, സോ തേ തം ബ്യാകരിസ്സതി”.

൧൯.സമ്ബുദ്ധോതി വചോ സുത്വാ, ഉദഗ്ഗോ ബാവരീ അഹു;
സോകസ്സ തനുകോ ആസി, പീതിഞ്ച വിപുലം ലഭി.

൨൦.സോ ബാവരീ അത്തമനോ ഉദഗ്ഗോ, തം ദേവതം പുച്ഛതി വേദജാതോ;
“കതമമ്ഹി ഗാമേ നിഗമമ്ഹി വാ പന, കതമമ്ഹി വാ ജനപദേ ലോകനാഥോ;
യത്ഥ ഗന്ത്വാന പസ്സേമു, സമ്ബുദ്ധം ദ്വിപദുത്തമം”.

൨൧.“സാവത്ഥിയം കോസലമന്ദിരേ ജിനോ, പഹൂതപഞ്ഞോ വരഭൂരിമേധസോ;
സോ സക്യപുത്തോ വിധുരോ അനാസവോ, മുദ്ധാധിപാതസ്സ വിദൂ നരാസഭോ”.

൨൨.തതോ ആമന്തയീ സിസ്സേ, ബ്രാഹ്മണേ മന്തപാരഗൂ [പാരഗേ (സ്യാ॰)];
“ഏഥ മാണവാ അക്ഖിസ്സം, സുണാഥ വചനം മമ.

൨൩.“യസ്സേസോ ദുല്ലഭോ ലോകേ, പാതുഭാവോ അഭിണ്ഹസോ;
സ്വാജ്ജ ലോകമ്ഹി ഉപ്പന്നോ, സമ്ബുദ്ധോ ഇതി വിസ്സുതോ;
ഖിപ്പം ഗന്ത്വാന സാവത്ഥിം, പസ്സവ്ഹോ ദ്വിപദുത്തമം”.

൨൪.“കഥം ചരഹി ജാനേമു, ദിസ്വാ ബുദ്ധോതി ബ്രാഹ്മണ;
അജാനതം നോ പബ്രൂഹി, യഥാ ജാനേമു തം മയം”.

൨൫.“ആഗതാനി ഹി മന്തേസു, മഹാപുരിസലക്ഖണാ;
ദ്വത്തിംസാനി ച ബ്യാക്ഖാതാ, സമത്താ അനുപുബ്ബസോ.

൨൬.“യസ്സേതേ ഹോന്തി ഗത്തേസു, മഹാപുരിസലക്ഖണാ;
ദ്വേയേവ തസ്സ ഗതിയോ, തതിയാ ഹി ന വിജ്ജതി.

൨൭.‘‘സചേ അഗാരം ആവസതി, വിജേയ്യ പഥവിം ഇമം;
അദണ്ഡേന അസത്ഥേന, ധമ്മേന അനുസാസതി.

൨൮.‘‘സചേ ച സോ പബ്ബജതി, അഗാരാ അനഗാരിയം;
വിവട്ടച്ഛദോ [വിവത്തച്ഛദ്ദോ (സീ॰)] സമ്ബുദ്ധോ, അരഹാ ഭവതി അനുത്തരോ.

൨൯.‘‘ജാതിം ഗോത്തഞ്ച ലക്ഖണം, മന്തേ സിസ്സേ പുനാപരേ;
മുദ്ധം മുദ്ധാധിപാതഞ്ച, മനസായേവ പുച്ഛഥ.

൩൦.‘‘അനാവരണദസ്സാവീ, യദി ബുദ്ധോ ഭവിസ്സതി;
മനസാ പുച്ഛിതേ പഞ്ഹേ, വാചായ വിസജ്ജിസ്സതി’’ [വിസ്സജിസ്സതി (ക॰)].

൩൧.ബാവരിസ്സ വചോ സുത്വാ, സിസ്സാ സോളസ ബ്രാഹ്മണാ;
അജിതോ തിസ്സമേത്തേയ്യോ, പുണ്ണകോ അഥ മേത്തഗൂ.

൩൨.ധോതകോ ഉപസീവോ ച, നന്ദോ ച അഥ ഹേമകോ;
തോദേയ്യ-കപ്പാ ദുഭയോ, ജതുകണ്ണീ ച പണ്ഡിതോ.

൩൩.ഭദ്രാവുധോ ഉദയോ ച, പോസാലോ ചാപി ബ്രാഹ്മണോ;
മോഘരാജാ ച മേധാവീ, പിങ്ഗിയോ ച മഹാഇസി.

൩൪.പച്ചേകഗണിനോ സബ്ബേ, സബ്ബലോകസ്സ വിസ്സുതാ;
ഝായീ ഝാനരതാ ധീരാ, പുബ്ബവാസനവാസിതാ.

൩൫.ബാവരിം അഭിവാദേത്വാ, കത്വാ ച നം പദക്ഖിണം;
ജടാജിനധരാ സബ്ബേ, പക്കാമും ഉത്തരാമുഖാ.

൩൬.മുളകസ്സ പതിട്ഠാനം, പുരമാഹിസ്സതിം [പുരമാഹിയതി (ക॰)] തദാ [സദാ (ക॰)];
ഉജ്ജേനിഞ്ചാപി ഗോനദ്ധം, വേദിസം വനസവ്ഹയം.

൩൭.കോസമ്ബിഞ്ചാപി സാകേതം, സാവത്ഥിഞ്ച പുരുത്തമം;
സേതബ്യം കപിലവത്ഥും, കുസിനാരഞ്ച മന്ദിരം.

൩൮.പാവഞ്ച ഭോഗനഗരം, വേസാലിം മാഗധം പുരം;
പാസാണകം ചേതിയഞ്ച, രമണീയം മനോരമം.

൩൯.തസിതോവുദകം സീതം, മഹാലാഭംവ വാണിജോ;
ഛായം ഘമ്മാഭിതത്തോവ തുരിതാ പബ്ബതമാരുഹും.

൪൦. ഭഗവാ തമ്ഹി സമയേ, ഭിക്ഖുസങ്ഘപുരക്ഖതോ;
ഭിക്ഖൂനം ധമ്മം ദേസേതി, സീഹോവ നദതീ വനേ.

൪൧.അജിതോ അദ്ദസ ബുദ്ധം, പീതരംസിംവ [ജിതരംസിം സീതരംസിം (ക॰), വീതരംസിം (സീ॰ സ്യാ॰)] ഭാണുമം;
ചന്ദം യഥാ പന്നരസേ, പരിപൂരം [പാരിപൂരിം (സീ॰ സ്യാ॰)] ഉപാഗതം.

൪൨.അഥസ്സ ഗത്തേ ദിസ്വാന, പരിപൂരഞ്ച ബ്യഞ്ജനം;
ഏകമന്തം ഠിതോ ഹട്ഠോ, മനോപഞ്ഹേ അപുച്ഛഥ.

൪൩.‘‘ആദിസ്സ ജമ്മനം ബ്രൂഹി, ഗോത്തം ബ്രൂഹി സലക്ഖണം;
മന്തേസു പാരമിം ബ്രൂഹി, കതി വാചേതി ബ്രാഹ്മണോ’’.

൪൪."വീസം വസ്സസതം ആയു, സോ ച ഗോത്തേന ബാവരീ;
തീണിസ്സ ലക്ഖണാ ഗത്തേ, തിണ്ണം വേദാന പാരഗൂ.

൪൫."ലക്ഖണേ ഇതിഹാസേ ച, സനിഘണ്ഡുസകേടുഭേ;
പഞ്ചസതാനി വാചേതി, സധമ്മേ പാരമിം ഗതോ".

൪൬."ലക്ഖണാനം പവിചയം, ബാവരിസ്സ നരുത്തമ;
തണ്ഹച്ഛിദ [കങ്ഖച്ഛിദ (ക॰)] പകാസേഹി, മാ നോ കങ്ഖായിതം അഹു".

൪൭."മുഖം ജിവ്ഹായ ഛാദേതി, ഉണ്ണസ്സ ഭമുകന്തരേ;
കോസോഹിതം വത്ഥഗുയ്ഹം, ഏവം ജാനാഹി മാണവ".

൪൮.പുച്ഛഞ്ഹി കിഞ്ചി അസുണന്തോ, സുത്വാ പഞ്ഹേ വിയാകതേ;
വിചിന്തേതി ജനോ സബ്ബോ, വേദജാതോ കതഞ്ജലീ.

൪൯."കോ നു ദേവോ വാ ബ്രഹ്മാ വാ, ഇന്ദോ വാപി സുജമ്പതി;
മനസാ പുച്ഛിതേ പഞ്ഹേ, കമേതം പടിഭാസതി.

൫൦. "മുദ്ധം മുദ്ധാധിപാതഞ്ച, ബാവരീ പരിപുച്ഛതി;
തം ബ്യാകരോഹി ഭഗവാ, കങ്ഖം വിനയ നോ ഇസേ".

൫൧."അവിജ്ജാ മുദ്ധാതി ജാനാഹി, വിജ്ജാ മുദ്ധാധിപാതിനീ;
സദ്ധാസതിസമാധീഹി, ഛന്ദവീരിയേന സംയുതാ".

൫൨.തതോ വേദേന മഹതാ, സന്ഥമ്ഭേത്വാന മാണവോ;
ഏകംസം അജിനം കത്വാ, പാദേസു സിരസാ പതി.

൫൩."ബാവരീ ബ്രാഹ്മണോ ഭോതോ, സഹ സിസ്സേഹി മാരിസ;
ഉദഗ്ഗചിത്തോ സുമനോ, പാദേ വന്ദതി ചക്ഖുമ".

൫൪."സുഖിതോ ബാവരീ ഹോതു, സഹ സിസ്സേഹി ബ്രാഹ്മണോ;
ത്വഞ്ചാപി സുഖിതോ ഹോഹി, ചിരം ജീവാഹി മാണവ.

൫൫."ബാവരിസ്സ ച തുയ്ഹം വാ, സബ്ബേസം സബ്ബസംസയം;
കതാവകാസാ പുച്ഛവ്ഹോ, യം കിഞ്ചി മനസിച്ഛഥ".

൫൬.സമ്ബുദ്ധേന കതോകാസോ, നിസീദിത്വാന പഞ്ജലീ;
അജിതോ പഠമം പഞ്ഹം, തത്ഥ പുച്ഛി തഥാഗതം.

വത്ഥുഗാഥാ നിട്ഠിതാ.

൧. അജിതമാണവപുച്ഛാ

൫൭."കേനസ്സു നിവുതോ ലോകോ, [ഇച്ചായസ്മാ അജിതോ]
കേനസ്സു നപ്പകാസതി;
കിസ്സാഭിലേപനം ബ്രൂസി, കിംസു തസ്സ മഹബ്ഭയം".

൫൮."അവിജ്ജായ നിവുതോ ലോകോ, [അജിതാതി ഭഗവാ]
വേവിച്ഛാ പമാദാ നപ്പകാസതി;
ജപ്പാഭിലേപനം ബ്രൂമി, ദുക്ഖമസ്സ മഹബ്ഭയം".

൪൯. “സവന്തി സബ്ബധി സോതാ, [ഇച്ചായസ്മാ അജിതോ]
സോതാനം കിം നിവാരണം;
സോതാനം സംവരം ബ്രൂഹി, കേന സോതാ പിധിയ്യരേ”.

൫൦. “യാനി സോതാനി ലോകസ്മിം, [അജിതാതി ഭഗവാ]
സതി തേസം നിവാരണം;
സോതാനം സംവരം ബ്രൂമി, പഞ്ഞായേതേ പിധിയ്യരേ”.

൫൧. “പഞ്ഞാ ചേവ സതി ചാപി [സതീ ചേവ (സീ॰)], [ഇച്ചായസ്മാ അജിതോ]
നാമരൂപഞ്ച മാരിസ;

ഏതം മേ പുട്ഠോ പബ്രൂഹി, കത്ഥേതം ഉപരുജ്ഝതി”.
൫൨. “യമേതം പഞ്ഹം അപുച്ഛി, അജിത തം വദാമി തേ;
യത്ഥ നാമഞ്ച രൂപഞ്ച, അസേസം ഉപരുജ്ഝതി;
വിഞ്ഞാണസ്സ നിരോധേന, ഏത്ഥേതം ഉപരുജ്ഝതി”.

൫൩. “യേ ച സങ്ഖാതധമ്മാസേ, യേ ച സേഖാ [സേക്ഖാ (ക॰)] പുഥൂ ഇധ;
തേസം മേ നിപകോ ഇരിയം, പുട്ഠോ പബ്രൂഹി മാരിസ”.

൫൪. “കാമേസു നാഭിഗിജ്ഝേയ്യ, മനസാനാവിലോ സിയാ;
കുസലോ സബ്ബധമ്മാനം, സതോ ഭിക്ഖു പരിബ്ബജേ”തി.

അജിതമാണവപുച്ഛാ പഠമാ.

൨. തിസ്സമേത്തേയ്യമാണവപുച്ഛാ

൫൫. “കോധ സന്തുസിതോ ലോകേ, [ഇച്ചായസ്മാ തിസ്സമേത്തേയ്യോ]
കസ്സ നോ സന്തി ഇഞ്ജിതാ;
കോ ഉഭന്തമഭിഞ്ഞായ, മജ്ഝേ മന്താ ന ലിപ്പതി [ന ലിമ്പതി (ബഹൂസു)];
കം ബ്രൂസി മഹാപുരിസോതി, കോ ഇധ സിബ്ബിനിമച്ചഗാ”തി [സിബ്ബനിമച്ചഗാ (സീ॰ സ്യാ॰)].

൫൬. “കാമേസു ബ്രഹ്മചരിയവാ, [മേത്തേയ്യാതി ഭഗവാ]
വീതതണ്ഹോ സദാ സതോ;
സങ്ഖായ നിബ്ബുതോ ഭിക്ഖു, തസ്സ നോ സന്തി ഇഞ്ജിതാ.

൫൭. “സോ ഉഭന്തമഭിഞ്ഞായ, മജ്ഝേ മന്താ ന ലിപ്പതി;
തം ബ്രൂമി മഹാപുരിസോതി, സോ ഇധ സിബ്ബിനിമച്ചഗാ”തി.

തിസ്സമേത്തേയ്യമാണവപുച്ഛാ ദുതിയാ.

൩. പുണ്ണകമാണവപുച്ഛാ

൫൮. “അനേജം മൂലദസ്സാവിം, [ഇച്ചായസ്മാ പുണ്ണകോ]
അത്ഥി പഞ്ഹേന ആഗമം;
കിം നിസ്സിതാ ഇസയോ മനുജാ, ഖത്തിയാ ബ്രാഹ്മണാ ദേവതാനം;

യഞ്ഞമകപ്പയിംസു പുഥൂധ ലോകേ, പുച്ഛാമി തം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേതം''.

൩൬.''യേ കേചിമേ ഇസയോ മനുജാ, [പുണ്ണകാതി ഭഗവാ]
ഖത്തിയാ ബ്രാഹ്മണാ ദേവതാനം;
യഞ്ഞമകപ്പയിംസു പുഥൂധ ലോകേ, ആസീസമാനാ പുണ്ണക ഇത്ഥത്തം;
ജരം സിതാ യഞ്ഞമകപ്പയിംസു''.

൩൦. ''യേ കേചിമേ ഇസയോ മനുജാ, [ഇച്ചായസ്മാ പുണ്ണകോ]
ഖത്തിയാ ബ്രാഹ്മണാ ദേവതാനം;
യഞ്ഞമകപ്പയിംസു പുഥൂധ ലോകേ, കച്ചിസു തേ ഭഗവാ യഞ്ഞപഥേ അപ്പമത്താ;
അതാരും ജാതിഞ്ച ജരഞ്ച മാരിസ, പുച്ഛാമി തം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേതം''.

൩൧.''ആസീസന്തി ഥോമയന്തി, അഭിജപ്പന്തി ജുഹന്തി; [പുണ്ണകാതി ഭഗവാ]
കാമാഭിജപ്പന്തി പടിച്ച ലാഭം, തേ യാജയോഗാ ഭവരാഗരത്താ;
നാതരിംസു ജാതിജരന്തി ബ്രൂമി''.

൩൨.''തേ ചേ നാതരിംസു യാജയോഗാ, [ഇച്ചായസ്മാ പുണ്ണകോ]
യഞ്ഞേഹി ജാതിഞ്ച ജരഞ്ച മാരിസ;
അഥ കോ ചരഹി ദേവമനുസ്സലോകേ, അതാരി ജാതിഞ്ച ജരഞ്ച മാരിസ;
പുച്ഛാമി തം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേതം''.

൩൩.''സങ്ഖായ ലോകസ്മി പരോപരാനി, [പുണ്ണകാതി ഭഗവാ]
യസ്സിഞ്ജിതം നത്ഥി കുഹിഞ്ചി ലോകേ;
സന്തോ വിധൂമോ അനീഘോ നിരാസോ, അതാരി സോ ജാതിജരന്തി ബ്രൂമീ''തി.

പുണ്ണകമാണവപുച്ഛാ തതിയാ.

൪. മേത്തഗൂമാണവപുച്ഛാ

൩൪.''പുച്ഛാമി തം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേതം, [ഇച്ചായസ്മാ മേത്തഗൂ]
മഞ്ഞാമി തം വേദഗും ഭാവിതത്തം;
കുതോ നു ദുക്ഖാ സമുദാഗതാ ഇമേ, യേ കേചി ലോകസ്മിമനേകരൂപാ''.

൩൫.''ദുക്ഖസ്സ വേ മം പഭവം അപുച്ഛസി, [മേത്തഗൂതി ഭഗവാ]
തം തേ പവക്ഖാമി യഥാ പജാനം;
ഉപധിനിദാനാ പഭവന്തി ദുക്ഖാ, യേ കേചി ലോകസ്മിമനേകരൂപാ.

൩൬.''യോ വേ അവിദ്വാ ഉപധിം കരോതി, പുനപ്പുനം ദുക്ഖമുപേതി മന്ദോ;
തസ്മാ പജാനം ഉപധിം ന കയിരാ, ദുക്ഖസ്സ ജാതിപ്പഭവാനുപസ്സീ''.

൩൭.''യം തം അപുച്ഛിമ്ഹ അകിത്തയീ നോ, അഞ്ഞം തം പുച്ഛാമ തദിങ്ഘ ബ്രൂഹി;

‘കഥം നു ധീരാ വിതരന്തി ഓഘം, ജാതിം ജരം സോകപരിദ്ദവഞ്ച’;
തം മേ മുനി സാധു വിയാകരോഹി, തഥാ ഹി തേ വിദിതോ ഏസ ധമ്മോ’’.

൩വ്വ. ‘‘കിത്തയിസ്സാമി തേ ധമ്മം, [മേത്തഗൂതി ഭഗവാ]
ദിട്ഠേ ധമ്മേ അനീതിഹം;
യം വിദിത്വാ സതോ ചരം, തരേ ലോകേ വിസത്തികം’’.

൩൯. ‘‘തഞ്ചാഹം അഭിനന്ദാമി, മഹേസി ധമ്മമുത്തമം;
യം വിദിത്വാ സതോ ചരം, തരേ ലോകേ വിസത്തികം’’.

വ്വം. ‘‘യം കിഞ്ചി സമ്പജാനാസി, [മേത്തഗൂതി ഭഗവാ]
ഉദ്ധം അധോ തിരിയഞ്ചാപി മജ്ഝേ;
ഏതേസു നന്ദിഞ്ച നിവേസനഞ്ച, പനുജ്ജ വിഞ്ഞാണം ഭവേ ന തിട്ഠേ.

വ്വ൧. ‘‘ഏവംവിഹാരീ സതോ അപ്പമത്തോ, ഭിക്ഖു ചരം ഹിത്വാ മമായിതാനി;
ജാതിം ജരം സോകപരിദ്ദവഞ്ച, ഇധേവ വിദ്വാ പജഹേയ്യ ദുക്ഖം’’.

വ്വ൨. ‘‘ഏതാഭിനന്ദാമി വചോ മഹേസിനോ, സുകിത്തിതം ഗോതമനൂപധീകം;
അദ്ധാ ഹി ഭഗവാ പഹാസി ദുക്ഖം, തഥാ ഹി തേ വിദിതോ ഏസ ധമ്മോ.

വ്വ൩. ‘‘തേ ചാപി നൂനപ്പജഹേയ്യു ദുക്ഖം, യേ ത്വം മുനി അട്ഠിതം ഓവദേയ്യ;
തം തം നമസ്സാമി സമേച്ച നാഗ, അപ്പേവ മം ഭഗവാ അട്ഠിതം ഓവദേയ്യ’’.

വ്വ൪. ‘‘യം ബ്രാഹ്മണം വേദഗുമാഭിജഞ്ഞാ, അകിഞ്ചനം കാമഭവേ അസത്തം;
അദ്ധാ ഹി സോ ഓഘമിമം അതാരി, തിണ്ണോ ച പാരം അഖിലോ അകങ്ഖോ.

വ്വ൫. ‘‘വിദ്വാ ച യോ വേദഗൂ നരോ ഇധ, ഭവാഭവേ സങ്ഗമിമം വിസജ്ജ;
സോ വീതതണ്ഹോ അനീഘോ നിരാസോ, അതാരി സോ ജാതിജരന്തി ബ്രൂമീ’’തി.

മേത്തഗൂമാണവപുച്ഛാ ചതുത്ഥീ.

൫. ധോതകമാണവപുച്ഛാ

വ്വ൬. ‘‘പുച്ഛാമി തം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേതം, [ഇച്ചായസ്മാ ധോതകോ]
വാചാഭികങ്ഖാമി മഹേസി തുയ്ഹം;
തവ സുത്വാന നിഗ്ഘോസം, സിക്ഖേ നിബ്ബാനമത്തനോ’’.

വ്വ൭. ‘‘തേനഹാതപ്പം കരോഹി, [ധോതകാതി ഭഗവാ]
ഇധേവ നിപകോ സതോ;
ഇതോ സുത്വാന നിഗ്ഘോസം, സിക്ഖേ നിബ്ബാനമത്തനോ’’.

വ്വ൮. ‘‘പസ്സാമഹം ദേവമനുസ്സലോകേ, അകിഞ്ചനം ബ്രാഹ്മണമിരിയമാനം;
തം തം നമസ്സാമി സമന്തചക്ഖു, പമുഞ്ച മം സക്ക കഥംകഥാഹി’’.

൮൯. ‘‘നാഹം സഹിസ്സാമി പമോചനായ, കഥംകഥിം ധോതക കഞ്ചി ലോകേ;
ധമ്മഞ്ച സേട്ഠം അഭിജാനമാനോ [ആജാനമാനോ (സീ॰ സ്യാ॰ പീ॰)],
ഏവം തുവം ഓഘമിമം തരേസി’’.

൯൦. ‘‘അനുസാസ ബ്രഹ്മേ കരുണായമാനോ, വിവേകധമ്മം യമഹം വിജഞ്ഞം;
യഥാഹം ആകാസോവ അബ്യാപജ്ജമാനോ, ഇധേവ സന്തോ അസിതോ ചരേയ്യം’’.

൯൧. ‘‘കിത്തയിസ്സാമി തേ സന്തിം, [ധോതകാതി ഭഗവാ]
ദിട്ഠേ ധമ്മേ അനീതിഹം;
യം വിദിത്വാ സതോ ചരം, തരേ ലോകേ വിസത്തികം’’.

൯൨. ‘‘തഞ്ചാഹം അഭിനന്ദാമി, മഹേസി സന്തിമുത്തമം;
യം വിദിത്വാ സതോ ചരം, തരേ ലോകേ വിസത്തികം’’.

൯൩. ‘‘യം കിഞ്ചി സമ്പജാനാസി, [ധോതകാതി ഭഗവാ]
ഉദ്ധം അധോ തിരിയഞ്ചാപി മജ്ഝേ;
ഏതം വിദിത്വാ സങ്ഗോതി ലോകേ, ഭവാഭവായ മാകാസി തണ്ഹ’’ന്തി.

ധോതകമാണവപുച്ഛാ പഞ്ചമീ.

൬. ഉപസീവമാണവപുച്ഛാ

൯൪. ‘‘ഏകോ അഹം സക്ക മഹന്തമോഘം, [ഇച്ചായസ്മാ ഉപസീവോ]
അനിസ്സിതോ നോ വിസഹാമി താരിതും;
ആരമ്മണം ബ്രൂഹി സമന്തചക്ഖു, യം നിസ്സിതോ ഓഘമിമം തരേയ്യം’’.

൯൫. ‘‘ആകിഞ്ചഞ്ഞം പേക്ഖമാനോ സതിമാ, [ഉപസീവാതി ഭഗവാ]
നത്ഥീതി നിസ്സായ തരസ്സു ഓഘം;
കാമേ പഹായ വിരതോ കഥാഹി, തണ്ഹക്ഖയം നത്തമഹാഭിപസ്സ’’.

൯൬. ‘‘സബ്ബേസു കാമേസു യോ വീതരാഗോ, [ഇച്ചായസ്മാ ഉപസീവോ]
ആകിഞ്ചഞ്ഞം നിസ്സിതോ ഹിത്വാ മഞ്ഞം;
സഞ്ഞാവിമോക്ഖേ പരമേ വിമുത്തോ [ധിമുത്തോ (ക॰)], തിട്ഠേ നു
സോ തത്ഥ അനാനുയായീ’’ [അനാനുവായീ (സ്യാ॰ ക॰)].

൯൭. ‘‘സബ്ബേസു കാമേസു യോ വീതരാഗോ, [ഉപസീവാതി ഭഗവാ]
ആകിഞ്ചഞ്ഞം നിസ്സിതോ ഹിത്വാ മഞ്ഞം;
സഞ്ഞാവിമോക്ഖേ പരമേ വിമുത്തോ, തിട്ഠേയ്യ സോ തത്ഥ അനാനുയായീ’’.

൯൮. ‘‘തിട്ഠേ ചേ സോ തത്ഥ അനാനുയായീ, പൂഗമ്പി വസ്സാനം സമന്തചക്ഖു;
തത്ഥേവ സോ സീതിസിയാ വിമുത്തോ, ചവേഥ വിഞ്ഞാണം തഥാവിധസ്സ’’.

൯൯. ‘‘അച്ചി യഥാ വാതവേഗേന ഖിത്താ, [ഉപസീവാതി ഭഗവാ]
അത്ഥം പലേതി ന ഉപേതി സങ്ഖം;

ഏവം മുനീ നാമകായാ വിമുത്തോ, അത്ഥം പലേതി ന ഉപേതി സങ്ഖം''.

൧൧൦൦. ''അത്ഥങ്ഗതോ സോ ഉദ വാ സോ നത്ഥി, ഉദാഹു വേ സസ്സതിയാ അരോഗോ;
തം മേ മുനീ സാധു വിയാകരോഹി, തഥാ ഹി തേ വിദിതോ ഏസ ധമ്മോ''.

൧൧൦൧. ''അത്ഥങ്ഗതസ്സ ന പമാണമത്ഥി, [ഉപസീവാതി ഭഗവാ]
യേന നം വജ്ജും തം തസ്സ നത്ഥി;
സബ്ബേസു ധമ്മേസു സമൂഹതേസു, സമൂഹതാ വാദപഥാപി സബ്ബേ''തി.

ഉപസീവമാണവപുച്ഛാ ഛട്ഠീ.

൭. നന്ദമാണവപുച്ഛാ

൧൧൦൨. ''സന്തി ലോകേ മുനയോ, [ഇച്ചായസ്മാ നന്ദോ]
ജനാ വദന്തി തയിദം കഥംസു;
ഞാണൂപപന്നം മുനി നോ വദന്തി, ഉദാഹു വേ ജീവിതേനൂപപന്നം''.

൧൧൦൩. ''ന ദിട്ഠിയാ ന സുതിയാ ന ഞാണേന, മുനീധ നന്ദ കുസലാ വദന്തി;
വിസേനികത്വാ അനീഘാ നിരാസാ, ചരന്തി യേ തേ മുനയോതി ബ്രൂമി''.

൧൧൦൪. ''യേ കേചിമേ സമണബ്രാഹ്മണാസേ, [ഇച്ചായസ്മാ നന്ദോ]
ദിട്ഠസ്സുതേനാപി വദന്തി സുദ്ധിം;
സീലബ്ബതേനാപി വദന്തി സുദ്ധിം,
അനേകരൂപേന വദന്തി സുദ്ധിം;
കച്ചിസ്സു തേ ഭഗവാ തത്ഥ യതാ ചരന്താ,
അതാരു ജാതിഞ്ച ജരഞ്ച മാരിസ;
പുച്ഛാമി തം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേതം''.

൧൧൦൫. ''യേ കേചിമേ സമണബ്രാഹ്മണാസേ, [നന്ദാതി ഭഗവാ]
ദിട്ഠസ്സുതേനാപി വദന്തി സുദ്ധിം;
സീലബ്ബതേനാപി വദന്തി സുദ്ധിം, അനേകരൂപേന വദന്തി സുദ്ധിം;
കിഞ്ചാപി തേ തത്ഥ യതാ ചരന്തി, നാതരിംസു ജാതിജരന്തി ബ്രൂമി''.

൧൧൦൬. ''യേ കേചിമേ സമണബ്രാഹ്മണാസേ, [ഇച്ചായസ്മാ നന്ദോ]
ദിട്ഠസ്സുതേനാപി വദന്തി സുദ്ധിം;
സീലബ്ബതേനാപി വദന്തി സുദ്ധിം, അനേകരൂപേന വദന്തി സുദ്ധിം;
തേ ചേ മുനി ബ്രൂസി അനോഘതിണ്ണേ, അഥ കോ ചരഹി ദേവമനുസ്സലോകേ;
അതാരി ജാതിഞ്ച ജരഞ്ച മാരിസ, പുച്ഛാമി തം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേതം''.

൧൧൦൭. ''നാഹം സബ്ബേ സമണബ്രാഹ്മണാസേ, [നന്ദാതി ഭഗവാ]
ജാതിജരായ നിവുതാതി ബ്രൂമി;
യേ സീധ ദിട്ഠംവ സുതം മുതം വാ, സീലബ്ബതം വാപി പഹായ സബ്ബം;
അനേകരൂപമ്പി പഹായ സബ്ബം, തണ്ഹം പരിഞ്ഞായ അനാസവാസേ;
തേ വേ നരാ ഓഘതിണ്ണാതി ബ്രൂമി''.

൧൦൯൮. ‘‘ഏതാഭിനന്ദാമി വചോ മഹേസിനോ, സുകിത്തിതം ഗോതമനൂപധീകം;
യേ സീധ ദിട്ഠം വ സുതം മുതം വാ, സീലബ്ബതം വാപി പഹായ സബ്ബം;
അനേകരൂപമ്പി പഹായ സബ്ബം, തണ്ഹം പരിഞ്ഞായ അനാസവാസേ;
അഹമ്പി തേ ഓഘതിണ്ണാതി ബ്രൂമീ’’തി.

നന്ദമാണവപുച്ഛാ സത്തമാ.

൮. ഹേമകമാണവപുച്ഛാ

൧൦൯൯. ‘‘യേ മേ പുബ്ബേ വിയാകംസു, [ഇച്ചായസ്മാ ഹേമകോ]
ഹുരം ഗോതമസാസനാ;
ഇച്ചാസി ഇതി ഭവിസ്സതി, സബ്ബം തം ഇതിഹീതിഹം;
സബ്ബം തം തക്കവഡ്ഢനം, നാഹം തത്ഥ അഭിരമിം.

൧൧൦൦. ‘‘ത്വഞ്ച മേ ധമ്മമക്ഖാഹി, തണ്ഹാനിഗ്ഘാതനം മുനി;
യം വിദിത്വാ സതോ ചരം, തരേ ലോകേ വിസത്തികം’’.

൧൧൦൧. ‘‘ഇധ ദിട്ഠസുതമുതവിഞ്ഞാതേസു, പിയരൂപേസു ഹേമക;
ഛന്ദരാഗവിനോദനം, നിബ്ബാനപദമച്ചുതം.

൧൧൦൨. ‘‘ഏതദഞ്ഞായ യേ സതാ, ദിട്ഠധമ്മാഭിനിബ്ബുതാ;
ഉപസന്താ ച തേ സദാ, തിണ്ണാ ലോകേ വിസത്തിക’’ന്തി.

ഹേമകമാണവപുച്ഛാ അട്ഠമാ.

൯. തോദേയ്യമാണവപുച്ഛാ

൧൧൦൩. ‘‘യസ്മിം കാമാ ന വസന്തി, [ഇച്ചായസ്മാ തോദേയ്യോ]
തണ്ഹാ യസ്സ ന വിജ്ജതി;
കഥംകഥാ ച യോ തിണ്ണോ, വിമോക്ഖോ തസ്സ കീദിസോ’’.
൧൧൦൪. ‘‘യസ്മിം കാമാ ന വസന്തി, [തോദേയ്യാതി ഭഗവാ]
തണ്ഹാ യസ്സ ന വിജ്ജതി;
കഥംകഥാ ച യോ തിണ്ണോ, വിമോക്ഖോ തസ്സ നാപരോ’’.

൧൧൦൫. ‘‘നിരാസസോ സോ ഉദ ആസസാനോ [ആസയാനോ (ക॰)], പഞ്ഞാണവാ സോ ഉദ പഞ്ഞകപ്പീ;
മുനിം അഹം സക്ക യഥാ വിജഞ്ഞം, തം മേ വിയാചിക്ഖ സമന്തചക്ഖു’’.

൧൧൦൬. ‘‘നിരാസസോ സോ ന ച ആസസാനോ, പഞ്ഞാണവാ സോ ന ച പഞ്ഞകപ്പീ;
ഏവമ്പി തോദേയ്യ മുനിം വിജാന, അകിഞ്ചനം കാമഭവേ അസത്ത’’ന്തി.

തോദേയ്യമാണവപുച്ഛാ നവമാ.

൧൦. കപ്പമാണവപുച്ഛാ

൧൧൦൭. ‘‘മജ്ഝേ സരസ്മിം തിട്ഠതം, [ഇച്ചായസ്മാ കപ്പോ]
ഓഘേ ജാതേ മഹബ്ഭയേ;

ജരാമച്ചുപരേതാനം, ദീപം പബ്രൂഹി മാരിസ;
തുഞ്ച മേ ദീപമക്ഖാഹി, യഥായിദം നാപരം സിയാ’’.

൧൦൯൩. ‘‘മജ്ഝേ സരസ്മിം തിട്ഠതം, [കപ്പാതി ഭഗവാ]
ഓഘേ ജാതേ മഹബ്ഭയേ;
ജരാമച്ചുപരേതാനം, ദീപം പബ്രൂമി കപ്പ തേ.

൧൦൯൪. ‘‘അകിഞ്ചനം അനാദാനം, ഏതം ദീപം അനാപരം;
നിബ്ബാനം ഇതി നം ബ്രൂമി, ജരാമച്ചുപരിക്ഖയം.

൧൦൯൫. ‘‘ഏതദഞ്ഞായ യേ സതാ, ദിട്ഠധമ്മാഭിനിബ്ബുതാ;
ന തേ മാരവസാനുഗാ, ന തേ മാരസ്സ പട്ഠഗൂ’’തി [പദ്ധഗൂ (സീ॰)].

കപ്പമാണവപുച്ഛാ ദസമാ.

൧൧. ജതുകണ്ണിമാണവപുച്ഛാ

൧൦൯൬. ‘‘സുത്വാനഹം വീരമകാമകാമിം, [ഇച്ചായസ്മാ ജതുകണ്ണി]
ഓഘാതിഗം പുട്ഠുമകാമമാഗമം;
സന്തിപദം ബ്രൂഹി സഹജനേത്ത, യഥാതച്ഛം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേതം.

൧൦൯൭. ‘‘ഭഗവാ ഹി കാമേ അഭിഭുയ്യ ഇരിയതി, ആദിച്ചോവ പഥവിം തേജീ തേജസാ;
പരിത്തപഞ്ഞസ്സ മേ ഭൂരിപഞ്ഞ, ആചിക്ഖ ധമ്മം യമഹം വിജഞ്ഞം;
ജാതിജരായ ഇധ വിപ്പഹാനം’’.

൧൦൯൮. ‘‘കാമേസു വിനയ ഗേധം, [ജതുകണ്ണീതി ഭഗവാ]
നേക്ഖമ്മം ദട്ഠു ഖേമതോ;
ഉഗ്ഗഹിതം നിരത്തം വാ, മാ തേ വിജ്ജിത്ഥ കിഞ്ചനം.

൧൦൯൯. ‘‘യം പുബ്ബേ തം വിസോസേഹി, പച്ഛാ തേ മാഹു കിഞ്ചനം;
മജ്ഝേ ചേ നോ ഗഹേസ്സസി, ഉപസന്തോ ചരിസ്സസി.

൧൧൦൦. ‘‘സബ്ബസോ നാമരൂപസ്മിം, വീതഗേധസ്സ ബ്രാഹ്മണ;
ആസവാസ്സ ന വിജ്ജന്തി, യേഹി മച്ചുവസം വജേ’’തി.

ജതുകണ്ണിമാണവപുച്ഛാ ഏകാദസമാ.

൧൨. ഭദ്രാവുധമാണവപുച്ഛാ

൧൧൦൧. ‘‘ഓകഞ്ജഹം തണ്ഹച്ഛിദം അനേജം, [ഇച്ചായസ്മാ ഭദ്രാവുധോ]
നന്ദിഞ്ജഹം ഓഘതിണ്ണം വിമുത്തം;
കപ്പഞ്ജഹം അഭിയാചേ സുമേധം, സുത്വാന നാഗസ്സ അപനമിസ്സന്തി ഇതോ.

൧൧൦൨. ‘‘നാനാജനാ ജനപദേഹി സങ്ഗതാ,
തവ വീര വാക്യം അഭികങ്ഖമാനാ;
തേസം തുവം സാധു വിയാകരോഹി, തഥാ ഹി തേ വിദിതോ ഏസ ധമ്മോ’’.

൧൨൮. ‘‘ആദാനതണ്ഹം വിനയേഥ സബ്ബം, [ഭദ്രാവുധാതി ഭഗവാ]
ഉദ്ധം അധോ തിരിയഞ്ചാപി മജ്ഝേ;
യം യഞ്ഹി ലോകസ്മിമുപാദിയന്തി, തേനേവ മാരോ അന്വേതി ജന്തും.

൧൨൯. ‘‘തസ്മാ പജാനം ന ഉപാദിയേഥ, ഭിക്ഖു സതോ കിഞ്ചനം സബ്ബലോകേ;
ആദാനസത്തേ ഇതി പേക്ഖമാനോ, പജം ഇമം മച്ചുധേയ്യേ
വിസത്ത’’ന്തി.

ഭദ്രാവുധമാണവപുച്ഛാ ദ്വാദസമാ.

൧൩. ഉദയമാണവപുച്ഛാ

൧൩൦. ‘‘ഝായിം വിരജമാസീനം, [ഇച്ചായസ്മാ ഉദയോ]
കതകിച്ചം അനാസവം;
പാരഗും സബ്ബധമ്മാനം, അത്ഥി പഞ്ഹേന ആഗമം;
അഞ്ഞാവിമോക്ഖം പബ്രൂഹി, അവിജ്ജായ പഭേദനം’’.

൧൩൧. ‘‘പഹാനം കാമച്ഛന്ദാനം, [ഉദയാതി ഭഗവാ]
ദോമനസ്സാന ചൂഭയം;
ഥിനസ്സ ച പനൂദനം, കുക്കുച്ചാനം നിവാരണം.

൧൩൨. ‘‘ഉപേക്ഖാസതിസംസുദ്ധം , ധമ്മതക്കപുരേജവം;
അഞ്ഞാവിമോക്ഖം പബ്രൂമി, അവിജ്ജായ പഭേദനം’’.
൧൩൩. ‘‘കിംസു സംയോജനോ ലോകോ, കിംസു തസ്സ വിചാരണം;
കിസ്സസ്സ വിപ്പഹാനേന, നിബ്ബാനം ഇതി വുച്ചതി’’.

൧൩൪. ‘‘നന്ദിസംയോജനോ ലോകോ, വിതക്കസ്സ വിചാരണം;
തണ്ഹായ വിപ്പഹാനേന, നിബ്ബാനം ഇതി വുച്ചതി’’.

൧൩൫. ‘‘കഥം സതസ്സ ചരതോ, വിഞ്ഞാണം ഉപരുജ്ഝതി;
ഭഗവന്തം പുട്ഠുമാഗമ്മ, തം സുണോമ വചോ തവ’’.

൧൩൬. ‘‘അജ്ഝത്തഞ്ച ബഹിദ്ധാ ച, വേദനം നാഭിനന്ദതോ;
ഏവം സതസ്സ ചരതോ, വിഞ്ഞാണം ഉപരുജ്ഝതീ’’തി.

ഉദയമാണവപുച്ഛാ തേരസമാ.

൧൪. പോസാലമാണവപുച്ഛാ

൧൩൭. ‘‘യോ അതീതം ആദിസതി, [ഇച്ചായസ്മാ പോസാലോ]
അനേജോ ഛിന്നസംസയോ;
പാരഗും സബ്ബധമ്മാനം, അത്ഥി പഞ്ഹേന ആഗമം.

൧൩൮. ‘‘വിഭൂതരൂപസഞ്ഞിസ്സ, സബ്ബകായപ്പഹായിനോ;
അജ്ഝത്തഞ്ച ബഹിദ്ധാ ച, നത്ഥി കിഞ്ചീതി പസ്സതോ;
ഞാണം സക്കാനുപുച്ഛാമി, കഥം നേയ്യോ തഥാവിധോ’’.

൧൩൯. ‘‘വിഞ്ഞാണട്ഠിതിയോ സബ്ബാ, [പോസാലാതി ഭഗവാ]
അഭിജാനം തഥാഗതോ;
തിട്ഠന്തമേനം ജാനാതി, വിമുത്തം തപ്പരായണം.

൧൪൦.“ആകിഞ്ചഞ്ഞസമ്ഭവം ഞത്വാ, നന്ദീ സംയോജനം ഇതി;
ഏവമേതം അഭിഞ്ഞായ, തതോ തത്ഥ വിപസ്സതി;
ഏതം [ഏവം (സ്യാ॰ ക॰)] ഞാണം തഥം തസ്സ, ബ്രാഹ്മണസ്സ
വുസീമതോ”തി.

പോസാലമാണവപുച്ഛാ ചുദ്ദസമാ.

൧൫. മോഘരാജമാണവപുച്ഛാ

൧൪൧.“ദ്വാഹം സക്കം അപുച്ഛിസ്സം, [ഇച്ചായസ്മാ മോഘരാജാ]
ന മേ ബ്യാകാസി ചക്ഖുമാ;
യാവതതിയഞ്ച ദേവീസി, ബ്യാകരോതീതി മേ സുതം.

൧൪൨.“അയം ലോകോ പരോ ലോകോ, ബ്രഹ്മലോകോ സദേവകോ;
ദിട്ഠിം തേ നാഭിജാനാതി, ഗോതമസ്സ യസസ്സിനോ.

൧൪൩.“ഏവം അഭിക്കന്തദസ്സാവിം, അത്ഥി പഞ്ഹേന ആഗമം;
കഥം ലോകം അവേക്ഖന്തം, മച്ചുരാജാ ന പസ്സതി”.

൧൪൪.“സുഞ്ഞതോ ലോകം അവേക്ഖസ്സു, മോഘരാജ സദാ സതോ;
അത്താനുദിട്ഠിം ഊഹച്ച, ഏവം മച്ചുതരോ സിയാ;
ഏവം ലോകം അവേക്ഖന്തം, മച്ചുരാജാ ന പസ്സതീ”തി.

മോഘരാജമാണവപുച്ഛാ പന്നരസമാ.

൧൬. പിങ്ഗിയമാണവപുച്ഛാ

൧൪൫.“ജിണ്ണോഹമസ്മി അബലോ വീതവണ്ണോ, [ഇച്ചായസ്മാ പിങ്ഗിയോ]
നേത്താ ന സുദ്ധാ സവനം ന ഫാസു;
മാഹം നസ്സം മോമുഹോ അന്തരാവ, ആചിക്ഖ ധമ്മം യമഹം
വിജഞ്ഞം;
ജാതിജരായ ഇധ വിപ്പഹാനം”.

൧൪൬.“ദിസ്വാന രൂപേസു വിഹഞ്ഞമാനേ, [പിങ്ഗിയാതി ഭഗവാ]
രുപ്പന്തി രൂപേസു ജനാ പമത്താ;
തസ്മാ തുവം പിങ്ഗിയ അപ്പമത്തോ, ജഹസ്സു രൂപം
അപുനബ്ഭവായ”.

൧൪൭.“ദിസാ ചതസ്സോ വിദിസാ ചതസ്സോ, ഉദ്ധം അധോ ദസ ദിസാ ഇമായോ;
ന തുയ്ഹം അദിട്ഠം അസുതം അമുതം [അസുതം അമുതം വാ (സീ॰),
അസുതാമുതം വാ (സ്യാ॰), അസുതം’മുതം വാ (പീ॰)], അഥോ
അവിഞ്ഞാതം കിഞ്ചനമത്ഥി [കഞ്ചി മത്ഥി (സ്യാ॰), കിഞ്ചി നത്ഥി (പീ॰),
കിഞ്ചിനമത്ഥി (ക॰)] ലോകേ;
ആചിക്ഖ ധമ്മം യമഹം വിജഞ്ഞം, ജാതിജരായ ഇധ വിപ്പഹാനം”.

൧൪൮.“തണ്ഹാധിപന്നേ മനുജേ പേക്ഖമാനോ, [പിങ്ഗിയാതി ഭഗവാ]
സന്താപജാതേ ജരസാ പരേതേ;
തസ്മാ തുവം പിങ്ഗിയ അപ്പമത്തോ, ജഹസ്സു തണ്ഹം
അപുനബ്ഭവായാ”തി.

പിങ്ഗിയമാണവപുച്ഛാ സോളസമാ.

൧൭. പാരായനത്ഥുതിഗാഥാ

ഇദമവോച ഭഗവാ മഗധേസു വിഹരന്തോ പാസാണകേ ചേതിയേ, പരിചാരകസോളസാനം [പരിചാരകസോളസന്നം (സ്യാ॰ ക॰)] ബ്രാഹ്മണാനം അജ്ഝിട്ഠോ പുട്ഠോ പുട്ഠോ പഞ്ഹം [പഞ്ഹേ (സീ॰ പീ॰)] ബ്യാകാസി. ഏകമേകസ്സ ചേപി പഞ്ഹസ്സ അത്ഥമഞ്ഞായ ധമ്മമഞ്ഞായ ധമ്മാനുധമ്മം പടിപജ്ജേയ്യ, ഗച്ഛേയ്യേവ ജരാമരണസ്സ പാരം. ''പാരങ്ഗമനീയാ ഇമേ ധമ്മാ''തി - തസ്മാ ഇമസ്സ ധമ്മപരിയായസ്സ പാരായനന്തേവ [പാരായണംത്വേവ (സീ॰ അട്ഠ॰)] അധിവചനം.

൧൧൨൯. അജിതോ തിസ്സമേത്തേയ്യോ, പുണ്ണകോ അഥ മേത്തഗൂ;
ധോതകോ ഉപസീവോ ച, നന്ദോ ച അഥ ഹേമകോ.

൧൧൩൦. തോദേയ്യകപ്പാ ദുഭയോ, ജതുകണ്ണീ ച പണ്ഡിതോ;
ഭദ്രാവുധോ ഉദയോ ച, പോസാലോ ചാപി ബ്രാഹ്മണോ;
മോഘരാജാ ച മേധാവീ, പിങ്ഗിയോ ച മഹാഇസി.

൧൧൩൧. ഏതേ ബുദ്ധം ഉപാഗച്ഛും, സമ്പന്നചരണം ഇസിം;
പുച്ഛന്താ നിപുണേ പഞ്ഹേ, ബുദ്ധസേട്ഠം ഉപാഗമും.

൧൧൩൨. തേസം ബുദ്ധോ പബ്യാകാസി, പഞ്ഹേ പുട്ഠോ യഥാതഥം;
പഞ്ഹാനം വേയ്യാകരണേന, തോസേസി ബ്രാഹ്മണേ മുനി.

൧൧൩൩. തേ തോസിതാ ചക്ഖുമതാ, ബുദ്ധേനാദിച്ചബന്ധുനാ;
ബ്രഹ്മചരിയമചരിംസു, വരപഞ്ഞസ്സ സന്തികേ.

൧൧൩൪. ഏകമേകസ്സ പഞ്ഹസ്സ, യഥാ ബുദ്ധേന ദേസിതം;
തഥാ യോ പടിപജ്ജേയ്യ, ഗച്ഛേ പാരം അപാരതോ.

൧൧൩൫. അപാരാ പാരം ഗച്ഛേയ്യ, ഭാവേന്തോ മഗ്ഗമുത്തമം;
മഗ്ഗോ സോ പാരം ഗമനായ, തസ്മാ പാരായനം ഇതി.

൧൮. പാരായനാനുഗീതിഗാഥാ

൧൧൩൬. ''പാരായനമനുഗായിസ്സം , [ഇച്ചായസ്മാ പിങ്ഗിയോ]
യഥാദ്ദക്ഖി തഥാക്ഖാസി, വിമലോ ഭൂരിമേധസോ;
നിക്കാമോ നിബ്ബനോ [നിബ്ബുതോ (സ്യാ॰)] നാഗോ, കിസ്സ ഹേതു മുസാ ഭണേ.

൧൧൩൭. ''പഹീനമലമോഹസ്സ, മാനമക്ഖപ്പഹായിനോ;
ഹന്ദാഹം കിത്തയിസ്സാമി, ഗിരം വണ്ണൂപസഞ്ഹിതം.

൧൧൩൮. ''തമോനുദോ ബുദ്ധോ സമന്തചക്ഖു, ലോകന്തഗൂ സബ്ബഭവാതിവത്തോ;
അനാസവോ സബ്ബദുക്ഖപ്പഹീനോ, സച്ചവ്ഹയോ ബ്രഹ്മേ ഉപാസിതോ മേ.

൧൧൩൯. ''ദിജോ യഥാ കുബ്ബനകം പഹായ, ബഹുപ്ഫലം കാനനമാവസേയ്യ;

ഏവമ്പഹം അപ്പദസ്സേ പഹായ, മഹോദധിം ഹംസോരിവ അജ്ഝപത്തോ.

൧൨൦. “യേമേ പുബ്ബേ വിയാകംസു, ഹുരം ഗോതമസാസനാ;
ഇച്ചാസി ഇതി ഭവിസ്സതി;
സബ്ബം തം ഇതിഹീതിഹം, സബ്ബം തം തക്കവഡ്ഢനം.

൧൨൧. “ഏകോ തമനുദാസിനോ, ജുതിമാ സോ പഭങ്കരോ;
ഗോതമോ ഭൂരിപഞ്ഞാണോ, ഗോതമോ ഭൂരിമേധസോ.

൧൨൨. “യോ മേ ധമ്മമദേസേസി, സന്ദിട്ഠികമകാലികം;
തണ്ഹക്ഖയമനീതികം, യസ്സ നത്ഥി ഉപമാ ക്വചി”.

൧൨൩. “കിം നു തമ്ഹാ വിപ്പവസസി, മുഹുത്തമപി പിങ്ഗിയ;
ഗോതമാ ഭൂരിപഞ്ഞാണാ, ഗോതമാ ഭൂരിമേധസാ.

൧൨൪. “യോ തേ ധമ്മമദേസേസി, സന്ദിട്ഠികമകാലികം;
തണ്ഹക്ഖയമനീതികം, യസ്സ നത്ഥി ഉപമാ ക്വചി”.

൧൨൫. “നാഹം തമ്ഹാ വിപ്പവസാമി, മുഹുത്തമപി ബ്രാഹ്മണ;
ഗോതമാ ഭൂരിപഞ്ഞാണാ, ഗോതമാ ഭൂരിമേധസാ.

൧൨൬. “യോ മേ ധമ്മമദേസേസി, സന്ദിട്ഠികമകാലികം;
തണ്ഹക്ഖയമനീതികം, യസ്സ നത്ഥി ഉപമാ ക്വചി.

൧൨൭. “പസ്സാമി നം മനസാ ചക്ഖുനാവ, രത്തിന്ദിവം ബ്രാഹ്മണ അപ്പമത്തോ.

നമസ്സമാനോ വിവസേമി രത്തിം, തേനേവ മഞ്ഞാമി അവിപ്പവാസം.

൧൨൮. “സദ്ധാ ച പീതി ച മനോ സതി ച,
നാപേന്തിമേ ഗോതമസാസനമ്ഹാ;
യം യം ദിസം വജതി ഭൂരിപഞ്ഞോ, സ തേന തേനേവ നതോഹമസ്മി.

൧൨൯. “ജിണ്ണസ്സ മേ ദുബ്ബലഥാമകസ്സ, തേനേവ കായോ ന പലേതി തത്ഥ;
സങ്കപ്പയന്തായ [സംകപ്പയത്തായ (സീ॰)] വജാമി നിച്ചം, മനോ ഹി മേ ബ്രാഹ്മണ തേന യുത്തോ.

൧൩൦. “പങ്കേ സയാനോ പരിഫന്ദമാനോ, ദീപാ ദീപം ഉപല്ലവിം;
അഥദ്ദസാസിം സമ്ബുദ്ധം, ഓഘതിണ്ണമനാസവം.

൧൩൧. “യഥാ അഹൂ വക്കലി മുത്തസദ്ധോ, ഭദ്രാവുധോ ആളവിഗോതമോ ച;
ഏവമേവ ത്വമ്പി പമുഞ്ചസ്സു സദ്ധം, ഗമിസ്സസി ത്വം പിങ്ഗിയ മച്ചുധേയ്യസ്സ പാരം” [മച്ചുധേയ്യപാരം (സീ॰)].

൧൩൨. “ഏസ ഭിയ്യോ പസീദാമി, സുത്വാന മുനിനോ വചോ;
വിവട്ടച്ഛദോ സമ്ബുദ്ധോ, അഖിലോ പടിഭാനവാ.

൧൩൩. “അധിദേവേ അഭിഞ്ഞായ, സബ്ബം വേദി പരോപരം;
പഞ്ഹാനന്തകരോ സത്ഥാ, കങ്ഖീനം പടിജാനതം.

൧൩൪. “അസംഹീരം അസംകുപ്പം, യസ്സ നത്ഥി ഉപമാ ക്വചി;

അദ്ധാ ഗമിസ്സാമി ന മേത്ഥ കങ്ഖാ, ഏവം മം ധാരേഹി അധിമുത്തചിത്ത''ന്തി [അജിതമാണവപുച്ഛായ പട്ഠായ യാവപാരായനാനുഗീതിഗാതാപരിയോസാനാ സ്യാം ... പോത്ഥകേ നത്ഥി].

പാരായനാനുഗീതിഗാഥാ നിട്ഠിതാ.

പാരായനവഗ്ഗനിദ്ദേസോ

൧. അജിതമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസോ

൧. **കേനസ്സു നിവുതോ ലോകോ, [ഇച്ചായസ്മാ അജിതോ]**
കേനസ്സു നപ്പകാസതി;
കിസ്സാഭിലേപനം ബ്രൂസി [ബ്രൂഹി (സ്യാ॰)], **കിംസു തസ്സ മഹബ്ഭയം.**

കേനസ്സു നിവുതോ ലോകോതി. **ലോകോ**തി നിരയലോകോ തിരച്ഛാനലോകോ പേത്തിവിസയലോകോ മനുസ്സലോകോ ദേവലോകോ ഖന്ധലോകോ ധാതുലോകോ ആയതനലോകോ അയം ലോകോ പരോ ലോകോ ബ്രഹ്മലോകോ ദേവലോകോ - അയം വുച്ചതി ലോകോ. അയം ലോകോ കേന ആവുതോ നിവുതോ ഓവുതോ [ഓഫുതോ (സ്യാ॰)] പിഹിതോ പടിച്ഛന്നോ പടികുജ്ജിതോതി - കേനസ്സു നിവുതോ ലോകോ?

ഇച്ചായസ്മാ അജിതോതി. **ഇച്ചാ**തി പദസന്ധി പദസംസഗ്ഗോ പദപാരിപൂരീ അക്ഖരസമവായോ ബ്യഞ്ജനസിലിട്ഠതാ പദാനുപുബ്ബതാപേതം [പദാനുപുബ്ബതാമേതം (ബഹൂസു)] ഇച്ചാതി. **ആയസ്മാ**തി പിയവചനം ഗരുവചനം സഗാരവസപ്പതിസ്സാധിവചനമേതം ആയസ്മാതി. **അജിതോ**തി തസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ നാമം സങ്ഖാ സമഞ്ഞാ പഞ്ഞത്തി വോഹാരോ നാമം നാമകമ്മം നാമധേയ്യം നിരുത്തി ബ്യഞ്ജനം അഭിലാപോതി - ഇച്ചായസ്മാ അജിതോ.

കേനസ്സു നപ്പകാസതീതി കേന ലോകോ നപ്പകാസതി ന ഭാസതി ന തപതി ന വിരോചതി ന ഞായതി ന പഞ്ഞായതീതി - കേനസ്സു നപ്പകാസതി .

കിസ്സാഭിലേപനം ബ്രൂസീതി കിം ലോകസ്സ ലേപനം ലഗ്ഗനം ബന്ധനം ഉപക്കിലേസോ. കേന ലോകോ ലിത്തോ സംലിത്തോ ഉപലിത്തോ കിലിട്ഠോ സംകിലിട്ഠോ മക്ഖിതോ സംസട്ഠോ ലഗ്ഗോ ലഗ്ഗിതോ പലിബുദ്ധോ, ബ്രൂസി ആചിക്ഖസി ദേസേസി പഞ്ഞപേസി [പഞ്ഞാപേസി (ക॰)] പട്ഠപേസി വിവരസി വിഭജസി ഉത്താനീകരോസി [ഉത്താനിം കരോസി (ക॰)] പകാസേസീതി - കിസ്സാഭിലേപനം ബ്രൂസി.

കിംസു തസ്സ മഹബ്ഭയന്തി കിം ലോകസ്സ ഭയം മഹബ്ഭയം പീളനം ഘട്ടനം ഉപദ്ദവോ ഉപസഗ്ഗോതി - കിംസു തസ്സ മഹബ്ഭയം. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

''കേനസ്സു നിവുതോ ലോകോ, [ഇച്ചായസ്മാ അജിതോ]
കേനസ്സു നപ്പകാസതി;
കിസ്സാഭിലേപനം ബ്രൂസി, കിംസു തസ്സ മഹബ്ഭയ''ന്തി.

൨. **അവിജ്ജായ നിവുതോ ലോകോ, [അജിതാതി ഭഗവാ]**
വേവിച്ഛാ പമാദാ നപ്പകാസതി;
ജപ്പാഭിലേപനം ബ്രൂമി, ദുക്ഖമസ്സ മഹബ്ഭയം.

അവിജ്ജായ നിവുതോ ലോകോതി. **അവിജ്ജാ**തി ദുക്ഖേ അഞ്ഞാണം ദുക്ഖസമുദയേ അഞ്ഞാണം ദുക്ഖനിരോധേ അഞ്ഞാണം

ദുക്ഖനിരോധഗാമിനിയാ പടിപദായ അഞ്ഞാണം, പുബ്ബന്തേ അഞ്ഞാണം അപരന്തേ അഞ്ഞാണം പുബ്ബന്താപരന്തേ അഞ്ഞാണം, ഇദപ്പച്ചയതാപടിച്ചസമുപ്പന്നേസു ധമ്മേസു അഞ്ഞാണം, യം ഏവരൂപം അഞ്ഞാണം അദസ്സനം അനഭിസമയോ അനനുബോധോ അസമ്ബോധോ അപ്പടിവേധോ അസംഗാഹനാ അപരിയോഗാഹനാ അസമപേക്ഖനാ അപച്ചവേക്ഖണാ [അപച്ചവേക്ഖനാ (സ്യാ॰)] അപച്ചവേക്ഖണകമ്മം ദുമ്മേജ്ഝം ബാല്യം അസമ്പജഞ്ഞം മോഹോ പമോഹോ സമ്മോഹോ അവിജ്ജാ അവിജ്ജോഘോ അവിജ്ജായോഗോ അവിജ്ജാനുസയോ അവിജ്ജാപരിയുട്ഠാനം അവിജ്ജാലങ്ഗീ മോഹോ അകുസലമൂലം, അയം വുച്ചതി - അവിജ്ജാ.

ലോകോതി നിരയലോകോ തിരച്ഛാനലോകോ പേത്തിവിസയലോകോ മനുസ്സലോകോ ദേവലോകോ ഖന്ധലോകോ ധാതുലോകോ ആയതനലോകോ അയം ലോകോ പരോ ലോകോ ബ്രഹ്മലോകോ ദേവലോകോ - അയം വുച്ചതി ലോകോ. അയം ലോകോ ഇമായ അവിജ്ജായ ആവുതോ നിവുതോ ഓവുതോ പിഹിതോ പടിച്ഛന്നോ പടികുജ്ജിതോതി - അവിജ്ജായ നിവുതോ ലോകോ.

അജിതാതി ഭഗവാ തം ബ്രാഹ്മണം നാമേന ആലപതി. **ഭഗവാ**തി ഗാരവാധിവചനം. അപി ച, ഭഗ്ഗരാഗോതി ഭഗവാ; ഭഗ്ഗദോസോതി ഭഗവാ; ഭഗ്ഗമോഹോതി ഭഗവാ; ഭഗ്ഗമാനോതി ഭഗവാ; ഭഗ്ഗദിട്ഠീതി ഭഗവാ; ഭഗ്ഗകണ്ടകോതി ഭഗവാ; ഭഗ്ഗകിലേസോതി ഭഗവാ; ഭജി വിഭജി പവിഭജി ധമ്മരതനന്തി ഭഗവാ; ഭവാനം അന്തകരോതി ഭഗവാ; ഭാവിതകായോ ഭാവിതസീലോ ഭാവിതചിത്തോ [ഭാവിതകായോതി ഭഗവാ, ഭാവിതസീലോതി ഭാവിതചിത്തോതി (സ്യാ॰)] ഭാവിതപഞ്ഞോതി ഭഗവാ; ഭജി വാ ഭഗവാ അരഞ്ഞവനപത്ഥാനി പന്താനി സേനാസനാനി അപ്പസദ്ദാനി അപ്പനിഗ്ഘോസാനി വിജനവാതാനി മനുസ്സരാഹസ്സേയ്യകാനി [മനുസ്സരാഹസേയ്യകാനി (സ്യാ॰)] പടിസല്ലാനസാരുപ്പാനീതി ഭഗവാ; ഭാഗീ വാ ഭഗവാ ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരാനന്തി ഭഗവാ; ഭാഗീ വാ ഭഗവാ അത്ഥരസസ്സ ധമ്മരസസ്സ വിമുത്തിരസസ്സ അധിസീലസ്സ അധിചിത്തസ്സ അധിപഞ്ഞായാതി ഭഗവാ; ഭാഗീ വാ ഭഗവാ ചതുന്നം ഝാനാനം ചതുന്നം അപ്പമഞ്ഞാനം ചതുന്നം അരൂപസമാപത്തീനന്തി ഭഗവാ; ഭാഗീ വാ ഭഗവാ അട്ഠന്നം വിമോക്ഖാനം അട്ഠന്നം അഭിഭായതനാനം നവന്നം അനുപുബ്ബസമാപത്തീനന്തി ഭഗവാ; ഭാഗീ വാ ഭഗവാ ദസന്നം സഞ്ഞാഭാവനാനം കസിണസമാപത്തീനം ആനാപാനസ്സതിസമാധിസ്സ അസുഭസമാപത്തിയാതി ഭഗവാ; ഭാഗീ വാ ഭഗവാ ചതുന്നം സതിപട്ഠാനാനം ചതുന്നം സമ്മപ്പധാനാനം ചതുന്നം ഇദ്ധിപാദാനം പഞ്ചന്നം ഇന്ദ്രിയാനം പഞ്ചന്നം ബലാനം സത്തന്നം ബോജ്ഝങ്ഗാനം അരിയസ്സ അട്ഠങ്ഗികസ്സ മഗ്ഗസ്സാതി ഭഗവാ; ഭാഗീ വാ ഭഗവാ ദസന്നം തഥാഗതബലാനം ചതുന്നം വേസാരജ്ജാനം ചതുന്നം പടിസമ്ഭിദാനം ഛന്നം അഭിഞ്ഞാനം ഛന്നം ബുദ്ധധമ്മാനന്തി ഭഗവാ; ഭഗവാതി നേതം നാമം മാതരാ കതം ന പിതരാ കതം ന ഭാതരാ കതം ന ഭഗിനിയാ കതം ന മിത്താമച്ചേഹി കതം ന ഞാതിസാലോഹിതേഹി കതം ന സമണബ്രാഹ്മണേഹി കതം ന ദേവതാഹി കതം. വിമോക്ഖന്തികമേതം ബുദ്ധാനം ഭഗവന്താനം ബോധിയാ മൂലേ സഹ സബ്ബഞ്ഞുതഞാണസ്സ പടിലാഭാ സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി, യദിദം ഭഗവാതി - അജിതാതി ഭഗവാ.

വേവിച്ഛാ പമാദാ നപ്പകാസതീതി. വേവിച്ഛം വുച്ചതി പഞ്ച മച്ഛരിയാനി - ആവാസമച്ഛരിയം, കുലമച്ഛരിയം, ലാഭമച്ഛരിയം, വണ്ണമച്ഛരിയം , ധമ്മമച്ഛരിയം. യം ഏവരൂപം മച്ഛേരം മച്ഛരായനാ മച്ഛരായിതത്തം വേവിച്ഛം കദരിയം കടുകഞ്ചുകതാ അഗ്ഗഹിതത്തം ചിത്തസ്സ - ഇദം വുച്ചതി മച്ഛരിയം. അപി ച ഖന്ധമച്ഛരിയമ്പി മച്ഛരിയം, ധാതുമച്ഛരിയമ്പി മച്ഛരിയം, ആയതനമച്ഛരിയമ്പി മച്ഛരിയം, ഗാഹോ വുച്ചതി മച്ഛരിയം. പമാദോ വത്തബ്ബോ - കായദുച്ചരിതേ വാ വചീദുച്ചരിതേ വാ മനോദുച്ചരിതേ വാ പഞ്ചസു കാമഗുണേസു വാ ചിത്തസ്സ വോസഗ്ഗോ [വോസ്സഗ്ഗോ (ബഹൂസു)] വോസഗ്ഗാനുപ്പദാനം കുസലാനം ധമ്മാനം ഭാവനായ അസക്കച്ചകിരിയതാ അസാതച്ചകിരിയതാ അനട്ഠിതകിരിയതാ [അനിട്ഠിതകിരിയതാ (ക॰) വിഭ॰ വ്യൂർന്ന്] ഓലീനവുത്തിതാ നിക്ഖിത്തച്ഛന്ദതാ നിക്ഖിത്തധുരതാ അനാസേവനാ അഭാവനാ അബഹുലീകമ്മം അനധിട്ഠാനം അനനുയോഗോ പമാദോ. യോ ഏവരൂപോ പമാദോ പമജ്ജനാ പമജ്ജിതത്തം - അയം വുച്ചതി പമാദോ. **വേവിച്ഛാ പമാദാ നപ്പകാസതീ**തി ഇമിനാ ച മച്ഛരിയേന ഇമിനാ ച പമാദേന ലോകോ നപ്പകാസതി ന ഭാസതി ന തപതി ന വിരോചതി ന ഞായതി ന പഞ്ഞായതീതി - വേവിച്ഛാ പമാദാ നപ്പകാസതി.

ജപ്പാഭിലേപനം ബ്രൂമീതി ജപ്പാ വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ അനുനയോ അനുരോധോ നന്ദീ [നന്ദി (സ്യാ॰)] നന്ദിരാഗോ ചിത്തസ്സ സാരാഗോ ഇച്ഛാ മുച്ഛാ അജ്ഝോസാനം ഗേധോ പലിഗേധോ സങ്ഗോ പങ്കോ ഏജാ മായാ ജനികാ സഞ്ജനനീ സിബ്ബിനീ ജാലിനീ സരിതാ വിസത്തികാ സുത്തം വിസടാ [സോത്തം വിസതാ (സ്യാ॰)] ആയൂഹനീ ദുതിയാ ദ്പണിധി ഭവനേത്തി വനം വനഥോ സന്ഥവോ [സന്ധവോ (ക॰) വിഭ॰ ൻ്൦ൻ] സിനേഹോ അപേക്ഖാ പടിബന്ധു ആസാ ആസീസനാ [ആസിംസനാ (സ്യാ॰)] ആസീസിതത്തം രൂപാസാ സദ്ദാസാ ഗന്ധാസാ രസാസാ ഫോട്ഠബ്ബാസാ ലാഭാസാ ധനാസാ പുത്താസാ ജീവിതാസാ ജപ്പാ പജപ്പാ അഭിജപ്പാ ജപ്പനാ ജപ്പിതത്തം ലോലുപ്പം ലോലുപ്പായനാ ലോലുപ്പായിതത്തം പുച്ഛഞ്ജികതാ സാധുകമ്യതാ അധമ്മരാഗോ വിസമലോഭോ നികന്തി നികാമനാ പത്ഥനാ പിഹനാ സമ്പത്ഥനാ കാമതണ്ഹാ ഭവതണ്ഹാ വിഭവതണ്ഹാ രൂപതണ്ഹാ അരൂപതണ്ഹാ നിരോധതണ്ഹാ രൂപതണ്ഹാ സദ്ദതണ്ഹാ ഗന്ധതണ്ഹാ രസതണ്ഹാ ഫോട്ഠബ്ബതണ്ഹാ ധമ്മതണ്ഹാ ഓഘോ യോഗോ ഗന്ഥോ ഉപാദാനം ആവരണം നീവരണം ഛദനം ബന്ധനം ഉപക്കിലേസോ അനുസയോ പരിയുട്ഠാനം ലതാ വേവിച്ഛം ദുക്ഖമൂലം ദുക്ഖനിദാനം ദുക്ഖപ്പഭവോ മാരപാസോ മാരബളിസം മാരാമിസം മാരവിസയോ മാരനിവാസോ മാരഗോചരോ മാരബന്ധനം തണ്ഹാനദീ തണ്ഹാജാലം തണ്ഹാഗദ്ദുലം തണ്ഹാസമുദ്ദോ അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം - അയം വുച്ചതി ജപ്പാ. ലോകസ്സ ലേപനം ലഗ്ഗനം ബന്ധനം ഉപക്കിലേസോ ഇമായ ജപ്പായ ലോകോ ലിത്തോ സംലിത്തോ ഉപലിത്തോ കിലിട്ഠോ സംകിലിട്ഠോ മക്ഖിതോ സംസട്ഠോ ലഗ്ഗോ ലഗ്ഗിതോ പലിബുദ്ധോതി ബ്രൂമി ആചിക്ഖാമി ദേസേമി പഞ്ഞപേമി പട്ഠപേമി വിവരാമി വിഭജാമി ഉത്താനീകരോമി പകാസേമീതി - ജപ്പാഭിലേപനം ബ്രൂമി.

ദുക്ഖമസ്സ മഹബ്ഭയന്തി. **ദുക്ഖ**ന്തി ജാതിദുക്ഖം ജരാദുക്ഖം ബ്യാധിദുക്ഖം മരണദുക്ഖം സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസദുക്ഖം നേരയികം ദുക്ഖം തിരച്ഛാനയോനികം ദുക്ഖം പേത്തിവിസയികം ദുക്ഖം മാനുസികം ദുക്ഖം ഗബ്ഭോക്കന്തിമൂലകം ദുക്ഖം ഗബ്ഭട്ഠിതിമൂലകം

[ഗബ്ഭേഠിതിമൂലകം (സ്യാ° ക°)] ദുക്ഖം ഗബ്ഭവുട്ഠാനമൂലകം ദുക്ഖം ജാതസ്സൂപനിബന്ധകം ദുക്ഖം ജാതസ്സ പരാധേയ്യകം ദുക്ഖം അത്തൂപക്കമദുക്ഖം പരൂപക്കമദുക്ഖം സങ്ഖാരദുക്ഖം വിപരിണാമദുക്ഖം ചക്ഖുരോഗോ സോതരോഗോ ഘാനരോഗോ ജിവ്ഹാരോഗോ കായരോഗോ സീസരോഗോ കണ്ണരോഗോ മുഖരോഗോ ദന്തരോഗോ കാസോ സാസോ പിനാസോ ഡാഹോ [ഡഹോ (സ്യാ°)] ജരോ കുച്ഛിരോഗോ മുച്ഛാ പക്ഖന്ദികാ സൂലാ വിസൂചികാ കുട്ഠം ഗണ്ഡോ കിലാസോ സോസോ അപമാരോ ദദ്ദു കണ്ഡു കച്ഛു രഖസാ [രക്ഖസാ (ക°)] വിതച്ഛികാ ലോഹിതപിത്തം [ലോഹിതം പിത്തം (ബഹൂസു)] മധുമേഹോ അംസാ പിളകാ ഭഗന്ദലാ പിത്തസമുട്ഠാനാ ആബാധാ സേമ്ഹസമുട്ഠാനാ ആബാധാ വാതസമുട്ഠാനാ ആബാധാ സന്നിപാതികാ ആബാധാ ഉതുപരിണാമജാ ആബാധാ വിസമപരിഹാരജാ ആബാധാ ഓപക്കമികാ ആബാധാ കമ്മവിപാകജാ ആബാധാ സീതം ഉണ്ഹം ജിഘച്ഛാ പിപാസാ ഉച്ചാരോ പസ്സാവോ ഡംസമകസവാതാതപസരീസപസമ്ഫസ്സം ദുക്ഖം മാതുമരണം ദുക്ഖം പിതുമരണം ദുക്ഖം ഭാതുമരണം ദുക്ഖം ഭഗിനിമരണം ദുക്ഖം പുത്തമരണം ദുക്ഖം ധീതുമരണം ദുക്ഖം ഞാതിബ്യസനം ദുക്ഖം രോഗബ്യസനം ദുക്ഖം ഭോഗബ്യസനം ദുക്ഖം സീലബ്യസനം ദുക്ഖം ദിട്ഠിബ്യസനം ദുക്ഖം യേസം ധമ്മാനം ആദിതോ സമുദാഗമനം പഞ്ഞായതി. അത്ഥങ്ഗമതോ നിരോധോ പഞ്ഞായതി. കമ്മസന്നിസ്സിതോ വിപാകോ. വിപാകസന്നിസ്സിതം കമ്മം, നാമസന്നിസ്സിതം രൂപം രൂപസന്നിസ്സിതം നാമം, ജാതിയാ അനുഗതം ജരായ അനുസടം ബ്യാധിനാ അഭിഭൂതം മരണേന അബ്ഭാഹതം ദുക്ഖേ പതിട്ഠിതം അതാണം അലേണം അസരണം അസരണീഭൂതം - ഇദം വുച്ചതി ദുക്ഖം. ഇദം ദുക്ഖം ലോകസ്സ ഭയം മഹാഭയം പീളനം ഘട്ടനം ഉപദ്ദവോ ഉപസഗ്ഗോതി - ദുക്ഖമസ്സ മഹബ്ഭയം. തേനാഹ ഭഗവാ -

“അവിജ്ജായ നിവുതോ ലോകോ, [അജിതാതി ഭഗവാ]
വേവിച്ഛാ പമാദാ നപ്പകാസതി;
ജപ്പാഭിലേപനം ബ്രൂമി, ദുക്ഖമസ്സ മഹബ്ഭയ”ന്തി.

൩. **സവന്തി സബ്ബധി സോതാ, [ഇച്ചായസ്മാ അജിതോ]**
സോതാനം കിം നിവാരണം;
സോതാനം സംവരം ബ്രൂഹി, കേന സോതാ പിധിയ്യരേ [പിഥിയ്യരേ (സ്യാ°), പിഥീയരേ (സീ° അട്ഠ°)] .

സവന്തി സബ്ബധി സോതാതി. **സോതാ**തി തണ്ഹാസോതോ ദിട്ഠിസോതോ കിലേസസോതോ ദുച്ചരിതസോതോ അവിജ്ജാസോതോ. **സബ്ബധീ**തി സബ്ബേസു ആയതനേസു. **സവന്തീ**തി സവന്തി ആസവന്തി സന്ദന്തി പവത്തന്തി. ചക്ഖുതോ രൂപേ സവന്തി ആസവന്തി സന്ദന്തി പവത്തന്തി. സോതതോ സദ്ദേ സവന്തി... പേ°... ഘാനതോ ഗന്ധേ സവന്തി... ജിവ്ഹാതോ രസേ സവന്തി... കായതോ ഫോട്ഠബ്ബേ സവന്തി... മനതോ ധമ്മേ സവന്തി ആസവന്തി സന്ദന്തി പവത്തന്തി. ചക്ഖുതോ രൂപതണ്ഹാ സവന്തി ആസവന്തി സന്ദന്തി പവത്തന്തി. സോതതോ സദ്ദതണ്ഹാ സവന്തി ആസവന്തി സന്ദന്തി പവത്തന്തി. ഘാനതോ ഗന്ധതണ്ഹാ സവന്തി... ജിവ്ഹാതോ രസതണ്ഹാ സവന്തി... കായതോ ഫോട്ഠബ്ബതണ്ഹാ സവന്തി... മനതോ ധമ്മതണ്ഹാ സവന്തി ആസവന്തി സന്ദന്തി പവത്തന്തീതി - സവന്തി സബ്ബധി സോതാ.

ഇച്ചായസ്മാ അജിതോതി. **ഇച്ചാ**തി പദസന്ധി...പേ॰... പദാനുപുബ്ബതാപേതം ഇച്ചാതി...പേ॰... ഇച്ചായസ്മാ അജിതോ.

സോതാനം കിം നിവാരണന്തി സോതാനം കിം ആവരണം നീവരണം സംവരണം രക്ഖനം ഗോപനന്തി - സോതാനം കിം നിവാരണം.

സോതാനം സംവരം ബ്രൂഹീതി സോതാനം ആവരണം നീവരണം സംവരണം രക്ഖനം ഗോപനം ബ്രൂഹി ആചിക്ഖ ദേസേഹി പഞ്ഞപേഹി പട്ഠപേഹി വിവരാഹി വിഭജാഹി ഉത്താനീകരോഹി പകാസേഹീതി - സോതാനം സംവരം ബ്രൂഹി.

കേന സോതാ പിധിയ്യരേതി കേന സോതാ പിധീയന്തി പച്ഛിജ്ജന്തി ന സവന്തി ന ആസവന്തി ന സന്ദന്തി നപ്പവത്തന്തീതി - കേന സോതാ പിധിയ്യരേ. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

"സവന്തി സബ്ബധി സോതാ, [ഇച്ചായസ്മാ അജിതോ]
സോതാനം കിം നിവാരണം;
സോതാനം സംവരം ബ്രൂഹി, കേന സോതാ പിധിയ്യരേ".

൪. **യാനി സോതാനി ലോകസ്മിം, [അജിതാതി ഭഗവാ]**
സതി തേസം നിവാരണം;
സോതാനം സംവരം ബ്രൂമി, പഞ്ഞായേതേ പിധിയ്യരേ.

യാനി സോതാനി ലോകസ്മിന്തി യാനി ഏതാനി സോതാനി മയാ കിത്തിതാനി പകിത്തിതാനി ആചിക്ഖിതാനി ദേസിതാനി പഞ്ഞപിതാനി പട്ഠപിതാനി വിവരിതാനി വിഭജിതാനി [വിഭത്താനി (ക॰)] ഉത്താനീകതാനി പകാസിതാനി, സേയ്യഥിദം [സേയ്യഥീദം (സ്യാ॰)] - തണ്ഹാസോതോ ദിട്ഠിസോതോ കിലേസസോതോ ദുച്ചരിതസോതോ അവിജ്ജാസോതോ. **ലോകസ്മി**ന്തി അപായലോകേ മനുസ്സലോകേ ദേവലോകേ ഖന്ധലോകേ ധാതുലോകേ ആയതനലോകേതി - യാനി സോതാനി ലോകസ്മിം. **അജിതാ**തി ഭഗവാ തം ബ്രാഹ്മണം നാമേന ആലപതി.

സതി തേസം നിവാരണന്തി. **സതീ**തി യാ സതി അനുസ്സതി പടിസ്സതി സതി സരണതാ ധാരണതാ അപിലാപനതാ അസമ്മുസ്സനതാ സതി സതിന്ദ്രിയം സതിബലം സമ്മാസതി സതിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗോ ഏകായനമഗ്ഗോ - അയം വുച്ചതി സതി. **നിവാരണ**ന്തി ആവരണം നീവരണം സംവരണം രക്ഖനം ഗോപനന്തി - സതി തേസം നിവാരണം.

സോതാനം സംവരം ബ്രൂമീതി സോതാനം ആവരണം നീവരണം സംവരണം രക്ഖനം ഗോപനം ബ്രൂമി ആചിക്ഖാമി...പേ॰... ഉത്താനീകരോമി പകാസേമീതി - സോതാനം സംവരം ബ്രൂമി.

പഞ്ഞായേതേ പിധിയ്യരേതി. **പഞ്ഞാ**തി യാ പഞ്ഞാ പജാനനാ...പേ॰... അമോഹോ ധമ്മവിചയോ സമ്മാദിട്ഠി. പഞ്ഞായേതേ പിധിയ്യരേതി - പഞ്ഞായേതേ സോതാ പിധീയന്തി പച്ഛിജ്ജന്തി ന സവന്തി ന ആസവന്തി ന സന്ദന്തി നപ്പവത്തന്തി. "സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ"തി ജാനതോ പസ്സതോ പഞ്ഞായേതേ സോതാ പിധീയന്തി പച്ഛിജ്ജന്തി ന സവന്തി ന ആസവന്തി ന

സന്ദന്തി നപ്പവത്തന്തി. ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ''തി ജാനതോ പസ്സതോ പഞ്ഞായേതേ സോതാ പിധീയന്തി പച്ഛിജ്ജന്തി ന സവന്തി ന ആസവന്തി ന സന്ദന്തി നപ്പവത്തന്തി. ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനത്താ''തി ജാനതോ പസ്സതോ പഞ്ഞായേതേ സോതാ പിധീയന്തി പച്ഛിജ്ജന്തി ന സവന്തി ന ആസവന്തി ന സന്ദന്തി നപ്പവത്തന്തി. ''അവിജ്ജാപച്ചയാ സങ്ഖാരാ''തി ജാനതോ പസ്സതോ പഞ്ഞായേതേ സോതാ പിധീയന്തി പച്ഛിജ്ജന്തി ന സവന്തി ന ആസവന്തി ന സന്ദന്തി നപ്പവത്തന്തി. ''സങ്ഖാരപച്ചയാ വിഞ്ഞാണ''ന്തി...പേ॰... ''വിഞ്ഞാണപച്ചയാ നാമരൂപ''ന്തി... ''നാമരൂപപച്ചയാ സളായതന''ന്തി... ''സളായതനപച്ചയാ ഫസ്സോ''തി... ''ഫസ്സപച്ചയാ വേദനാ''തി... ''വേദനാപച്ചയാ തണ്ഹാ''തി... ''തണ്ഹാപച്ചയാ ഉപാദാന''ന്തി... ''ഉപാദാനപച്ചയാ ഭവോ''തി... ''ഭവപച്ചയാ ജാതീ''തി... ''ജാതിപച്ചയാ ജരാമരണ''ന്തി ജാനതോ പസ്സതോ പഞ്ഞായേതേ സോതാ പിധീയന്തി പച്ഛിജ്ജന്തി ന സവന്തി ന ആസവന്തി ന സന്ദന്തി നപ്പവത്തന്തി. ''അവിജ്ജാനിരോധാ സങ്ഖാരനിരോധോ''തി... ''സങ്ഖാരനിരോധാ വിഞ്ഞാണനിരോധോ''തി... ''വിഞ്ഞാണനിരോധാ നാമരൂപനിരോധോ''തി... ''നാമരൂപനിരോധാ സളായതനനിരോധോ''തി... ''സളായതനനിരോധാ ഫസ്സനിരോധോ''തി... ''ഫസ്സനിരോധാ വേദനാനിരോധോ''തി... ''വേദനാനിരോധാ തണ്ഹാനിരോധോ''തി... ''തണ്ഹാനിരോധാ ഉപാദാനനിരോധോ''തി... ''ഉപാദാനനിരോധാ ഭവനിരോധോ''തി... ''ഭവനിരോധാ ജാതിനിരോധോ''തി... ''ജാതിനിരോധാ ജരാമരണനിരോധോ''തി ജാനതോ പസ്സതോ പഞ്ഞായേതേ സോതാ പിധീയന്തി പച്ഛിജ്ജന്തി ന സവന്തി ന ആസവന്തി ന സന്ദന്തി നപ്പവത്തന്തി. ''ഇദം ദുക്ഖ''ന്തി...പേ॰... ''അയം ദുക്ഖസമുദയോ''തി... ''അയം ദുക്ഖനിരോധോ''തി... ''അയം ദുക്ഖനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ''തി ജാനതോ പസ്സതോ പഞ്ഞായേതേ സോതാ പിധീയന്തി പച്ഛിജ്ജന്തി ന സവന്തി ന ആസവന്തി ന സന്ദന്തി നപ്പവത്തന്തി. ''ഇമേ ധമ്മാ ആസവാ''തി...പേ॰... ''അയം ആസവസമുദയോ''തി... ''അയം ആസവനിരോധോ''തി... ''അയം ആസവനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ''തി ജാനതോ പസ്സതോ പഞ്ഞായേതേ സോതാ പിധീയന്തി പച്ഛിജ്ജന്തി ന സവന്തി ന ആസവന്തി ന സന്ദന്തി നപ്പവത്തന്തി. ''ഇമേ ധമ്മാ അഭിഞ്ഞേയ്യാ''തി...പേ॰... ''ഇമേ ധമ്മാ പരിഞ്ഞേയ്യാ''തി... ''ഇമേ ധമ്മാ പഹാതബ്ബാ''തി... ''ഇമേ ധമ്മാ ഭാവേതബ്ബാ''തി... ''ഇമേ ധമ്മാ സച്ഛികാതബ്ബാ''തി ജാനതോ പസ്സതോ പഞ്ഞായേതേ സോതാ പിധീയന്തി പച്ഛിജ്ജന്തി ന സവന്തി ന ആസവന്തി ന സന്ദന്തി നപ്പവത്തന്തി. ഛന്നം ഫസ്സായതനാനം സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച ജാനതോ പസ്സതോ പഞ്ഞായേതേ സോതാ പിധീയന്തി പച്ഛിജ്ജന്തി ന സവന്തി ന ആസവന്തി ന സന്ദന്തി നപ്പവത്തന്തി. പഞ്ചന്നം ഉപാദാനക്ഖന്ധാനം സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച ജാനതോ പസ്സതോ... ചതുന്നം മഹാഭൂതാനം സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച ജാനതോ പസ്സതോ... യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മന്തി ജാനതോ പസ്സതോ പഞ്ഞായേതേ സോതാ പിധീയന്തി പച്ഛിജ്ജന്തി ന സവന്തി ന ആസവന്തി ന സന്ദന്തി നപ്പവത്തന്തീതി - പഞ്ഞായേതേ പിധിയ്യരേ. തേനാഹ ഭഗവാ -

''യാനി സോതാനി ലോകസ്മിം, [അജിതാതി ഭഗവാ]
സതി തേസം നിവാരണം;
സോതാനം സംവരം ബ്രൂമി, പഞ്ഞായേതേ പിധിയ്യരേ''തി.

൫. **പഞ്ഞാ ചേവ സതി ചാപി, [ഇച്ചായസ്മാ അജിതോ]**
നാമരൂപഞ്ച മാരിസ;
ഏതം മേ പുട്ഠോ പബ്രൂഹി, കത്ഥേതം ഉപരുജ്ഝതി.

പഞ്ഞാ ചേവ സതി ചാപീതി. **പഞ്ഞാ**തി യാ പഞ്ഞാ പജാനനാ വിചയോ പവിചയോ ധമ്മവിചയോ സല്ലക്ഖണാ ഉപലക്ഖണാ പച്ചുപലക്ഖണാ പണ്ഡിച്ചം കോസല്ലം നേപുഞ്ഞം വേഭബ്യാ ചിന്താ ഉപപരിക്ഖാ ഭൂരീ [ഭൂരി (ക॰)] മേധാ പരിണായികാ വിപസ്സനാ സമ്പജഞ്ഞം പതോദോ പഞ്ഞാ പഞ്ഞിന്ദ്രിയം പഞ്ഞാബലം പഞ്ഞാസത്ഥം പഞ്ഞാപാസാദോ പഞ്ഞാആലോകോ പഞ്ഞാഓഭാസോ പഞ്ഞാപജ്ജോതോ പഞ്ഞാരതനം അമോഹോ ധമ്മവിചയോ സമ്മാദിട്ഠി. **സതീ**തി യാ സതി അനുസ്സതി...പേ॰... സമ്മാസതീതി - പഞ്ഞാ ചേവ സതിചാപി, ഇച്ചായസ്മാ അജിതോ.

നാമരൂപഞ്ച മാരിസാതി. **നാമ**ന്തി ചത്താരോ അരൂപിനോ ഖന്ധാ. **രൂപ**ന്തി ചത്താരോ ച മഹാഭൂതാ ചതുന്നഞ്ച മഹാഭൂതാനം ഉപാദായരൂപം . **മാരിസാ**തി പിയവചനം ഗരുവചനം സഗാരവസപ്പതിസ്സാധിവചനമേതം മാരിസാതി - നാമരൂപഞ്ച മാരിസ.

ഏതം മേ പുട്ഠോ പബ്രൂഹീതി. **ഏതം മേ**തി യം പുച്ഛാമി യം യാചാമി യം അജ്ഝേസാമി യം പസാദേമി. **പുട്ഠോ**തി പുച്ഛിതോ യാചിതോ അജ്ഝേസിതോ പസാദിതോ. **പബ്രൂഹീ**തി ബ്രൂഹി ആചിക്ഖാഹി ദേസേഹി പഞ്ഞപേഹി പട്ഠപേഹി വിവരാഹി വിഭജാഹി [വിവരേഹി വിഭജേഹി (ക॰)] ഉത്താനീകരോഹി പകാസേഹീതി - ഏതം മേ പുട്ഠോ പബ്രൂഹി.

കത്ഥേതം ഉപരുജ്ഝതീതി കത്ഥേതം നിരുജ്ഝതി വൂപസമ്മതി അത്ഥം ഗച്ഛതി പടിപ്പസ്സമ്ഭതീതി. കത്ഥേതം ഉപരുജ്ഝതി. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

''പഞ്ഞാ ചേവ സതി ചാപി, [ഇച്ചായസ്മാ അജിതോ]
നാമരൂപഞ്ച മാരിസ;
ഏവം മേ പുട്ഠോ പബ്രൂഹി, കത്ഥേതം ഉപരുജ്ഝതീ''തി.

൬. **യമേതം പഞ്ഹം അപുച്ഛി, അജിത തം വദാമി തേ;**
യത്ഥ നാമഞ്ച രൂപഞ്ച, അസേസം ഉപരുജ്ഝതി;
വിഞ്ഞാണസ്സ നിരോധേന, ഏത്ഥേതം ഉപരുജ്ഝതി.

യമേതം പഞ്ഹം അപുച്ഛീതി. **യമേത**ന്തി പഞ്ഞഞ്ച സതിഞ്ച നാമരൂപഞ്ച. **അപുച്ഛീ**തി അപുച്ഛസി യാചസി അജ്ഝേസതി [അജ്ഝേസി (ക॰)] പസാദേസീതി - യമേതം പഞ്ഹം അപുച്ഛി.

അജിത തം വദാമി തേതി. **അജിതാ**തി ഭഗവാ തം ബ്രാഹ്മണം നാമേന ആലപതി. **ത**ന്തി പഞ്ഞഞ്ച സതിഞ്ച നാമരൂപഞ്ച. **വദാമീ**തി വദാമി ആചിക്ഖാമി ദേസേമി പഞ്ഞപേമി പട്ഠപേമി വിവരാമി വിഭജാമി ഉത്താനീകരോമി പകാസേമീതി. അജിത തം വദാമി തേ.

യത്ഥ നാമഞ്ച രൂപഞ്ച, അസേസം ഉപരുജ്ഝതീതി **നാമ**ന്തി ചത്താരോ അരൂപിനോ ഖന്ധാ. **രൂപ**ന്തി ചത്താരോ ച മഹാഭൂതാ ചതുന്നഞ്ച മഹാഭൂതാനം ഉപാദായരൂപം. **അസേസ**ന്തി സബ്ബേന സബ്ബം സബ്ബഥാ സബ്ബം

അസേസം നിസ്സേസം പരിയാദിയനവചനമേതം [പരിയാദായവചനമേതം (സ്യാ॰ ക॰)] അസേസന്തി. **ഉപരുജ്ഝതീ**തി നിരുജ്ഝതി വൂപസമ്മതി അത്ഥം ഗച്ഛതി പടിപ്പസ്സമ്ഭതീതി. യത്ഥ നാമഞ്ച രൂപഞ്ച അസേസം ഉപരുജ്ഝതി.

വിഞ്ഞാണസ്സ നിരോധേന, ഏത്ഥേതം ഉപരുജ്ഝതീതി സോതാപത്തിമഗ്ഗഞാണേന അഭിസങ്ഖാരവിഞ്ഞാണസ്സ നിരോധേന സത്ത ഭവേ ഠപേത്വാ അനമതഗ്ഗേ സംസാരേ യേ ഉപ്പജ്ജേയ്യും നാമഞ്ച രൂപഞ്ച, ഏത്ഥേതേ നിരുജ്ഝന്തി വൂപസമ്മന്തി അത്ഥം ഗച്ഛന്തി പടിപ്പസ്സമ്ഭന്തി. സകദാഗാമിമഗ്ഗഞാണേന അഭിസങ്ഖാരവിഞ്ഞാണസ്സ നിരോധേന ദ്വേ ഭവേ ഠപേത്വാ പഞ്ചസു ഭവേസു യേ ഉപ്പജ്ജേയ്യും നാമഞ്ച രൂപഞ്ച, ഏത്ഥേതേ നിരുജ്ഝന്തി വൂപസമ്മന്തി അത്ഥം ഗച്ഛന്തി പടിപ്പസ്സമ്ഭന്തി. അനാഗാമിമഗ്ഗഞാണേന അഭിസങ്ഖാരവിഞ്ഞാണസ്സ നിരോധേന ഏകം ഭവം ഠപേത്വാ രൂപധാതുയാ വാ അരൂപധാതുയാ വാ യേ ഉപ്പജ്ജേയ്യും നാമഞ്ച രൂപഞ്ച, ഏത്ഥേതേ നിരുജ്ഝന്തി വൂപസമ്മന്തി അത്ഥം ഗച്ഛന്തി പടിപ്പസ്സമ്ഭന്തി. അരഹത്തമഗ്ഗഞാണേന അഭിസങ്ഖാരവിഞ്ഞാണസ്സ നിരോധേന യേ ഉപ്പജ്ജേയ്യും നാമഞ്ച രൂപഞ്ച, ഏത്ഥേതേ നിരുജ്ഝന്തി വൂപസമ്മന്തി അത്ഥം ഗച്ഛന്തി പടിപ്പസ്സമ്ഭന്തി . അരഹതോ അനുപാദിസേസായ നിബ്ബാനധാതുയാ പരിനിബ്ബായന്തസ്സ ചരിമവിഞ്ഞാണസ്സ നിരോധേന പഞ്ഞാ ച സതി ച നാമഞ്ച രൂപഞ്ച, ഏത്ഥേതേ നിരുജ്ഝന്തി വൂപസമ്മന്തി അത്ഥം ഗച്ഛന്തി പടിപ്പസ്സമ്ഭന്തീതി - വിഞ്ഞാണസ്സ നിരോധേന ഏത്ഥേതം ഉപരുജ്ഝതി. തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''യമേതം പഞ്ഹം അപുച്ഛി, അജിത തം വദാമി തേ;
> യത്ഥ നാമഞ്ച രൂപഞ്ച, അസേസം ഉപരുജ്ഝതി;
> വിഞ്ഞാണസ്സ നിരോധേന, ഏത്ഥേതം ഉപരുജ്ഝതീ''തി.

൭. **യേ ച സങ്ഖാതധമ്മാസേ, യേ ച സേഖാ** [സേക്ഖാ (സ്യാ॰ ക॰)] **പുഥൂ ഇധ;**
തേസം മേ നിപകോ ഇരിയം, പുട്ഠോ പബ്രൂഹി മാരിസ.

യേ ച സങ്ഖാതധമ്മാസേതി സങ്ഖാതധമ്മാ വുച്ചന്തി അരഹന്തോ ഖീണാസവാ. കിംകാരണാ സങ്ഖാതധമ്മാ വുച്ചന്തി അരഹന്തോ ഖീണാസവാ? തേ സങ്ഖാതധമ്മാ ഞാതധമ്മാ തുലിതധമ്മാ തീരിതധമ്മാ വിഭൂതധമ്മാ വിഭാവിതധമ്മാ. ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ''തി സങ്ഖാതധമ്മാ ഞാതധമ്മാ തുലിതധമ്മാ തീരിതധമ്മാ വിഭൂതധമ്മാ വിഭാവിതധമ്മാ. ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ''തി സങ്ഖാതധമ്മാ...പേ॰... ''സബ്ബേ ധമ്മാ അനത്താ''തി സങ്ഖാതധമ്മാ... ''അവിജ്ജാപച്ചയാ സങ്ഖാരാ''തി സങ്ഖാതധമ്മാ... ''യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ''ന്തി സങ്ഖാതധമ്മാ ഞാതധമ്മാ തുലിതധമ്മാ തീരിതധമ്മാ വിഭൂതധമ്മാ വിഭാവിതധമ്മാ. അഥ വാ തേസം ഖന്ധാ സങ്ഖാതാ ധാതുയോ സങ്ഖാതാ ആയതനാനി സങ്ഖാതാ ഗതിയോ സങ്ഖാതാ ഉപപത്തിയോ സങ്ഖാതാ പടിസന്ധി സങ്ഖാതാ ഭവാ സങ്ഖാതാ സംസാരാ സങ്ഖാതാ വട്ടാ സങ്ഖാതാ. അഥ വാ തേ ഖന്ധപരിയന്തേ ഠിതാ ധാതുപരിയന്തേ ഠിതാ ആയതനപരിയന്തേ ഠിതാ ഗതിപരിയന്തേ ഠിതാ ഉപപത്തിപരിയന്തേ ഠിതാ പടിസന്ധിപരിയന്തേ ഠിതാ ഭവപരിയന്തേ ഠിതാ സംസാരപരിയന്തേ ഠിതാ വട്ടപരിയന്തേ ഠിതാ അന്തിമേ ഭവേ ഠിതാ അന്തിമേ സമുസ്സയേ ഠിതാ അന്തിമദേഹധരാ അരഹന്തോ.

തേസം ചായം [യായം (ക॰)] പച്ഛിമകോ, ചരിമോയം സമുസ്സയോ;
ജാതിമരണസംസാരോ, നത്ഥി നേസം പുനബ്ഭവോതി.

തംകാരണാ സങ്ഖാതധമ്മാ വുച്ചന്തി അരഹന്തോ ഖീണാസവാതി. **യേ ച സങ്ഖാതധമ്മാസേ, യേ ച സേഖാ പുഥൂ ഇധ**ാതി. **സേഖാ**തി കിംകാരണാ വുച്ചന്തി സേഖാ? സിക്ഖന്തീതി സേഖാ. കിഞ്ച സിക്ഖന്തി? അധിസീലമ്പി സിക്ഖന്തി, അധിചിത്തമ്പി സിക്ഖന്തി, അധിപഞ്ഞമ്പി സിക്ഖന്തി. കതമാ അധിസീലസിക്ഖാ? ഇധ ഭിക്ഖു സീലവാ ഹോതി പാതിമോക്ഖസംവരസംവുതോ വിഹരതി ആചാരഗോചരസമ്പന്നോ അണുമത്തേസു വജ്ജേസു ഭയദസ്സാവീ, സമാദായ സിക്ഖതി സിക്ഖാപദേസു. ഖുദ്ദകോ സീലക്ഖന്ധോ മഹന്തോ സീലക്ഖന്ധോ സീലം പതിട്ഠാ ആദി ചരണം സംയമോ സംവരോ മുഖം പമുഖം കുസലാനം ധമ്മാനം സമാപത്തിയാ - അയം അധിസീലസിക്ഖാ.

കതമാ അധിചിത്തസിക്ഖാ? ഇധ ഭിക്ഖു വിവിച്ചേവ കാമേഹി…പേ॰… പഠമം ഝാനം… ദുതിയം ഝാനം… തതിയം ഝാനം… ചതുത്ഥം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി - അയം അധിചിത്തസിക്ഖാ.

കതമാ അധിപഞ്ഞാസിക്ഖാ? ഇധ ഭിക്ഖു പഞ്ഞവാ ഹോതി ഉദയത്ഥഗാമിനിയാ പഞ്ഞായ സമന്നാഗതോ അരിയായ നിബ്ബേധികായ സമ്മാ ദുക്ഖക്ഖയഗാമിനിയാ. സോ ''ഇദം ദുക്ഖ''ന്തി യഥാഭൂതം പജാനാതി, ''അയം ദുക്ഖസമുദയോ''തി…പേ॰… ''അയം ദുക്ഖനിരോധോ''തി… ''അയം ദുക്ഖനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ''തി യഥാഭൂതം പജാനാതി. ''ഇമേ ആസവാ''തി… പേ॰… ''അയം ആസവസമുദയോ''തി… ''അയം ആസവനിരോധോ''തി… ''അയം ആസവനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ''തി യഥാഭൂതം പജാനാതി. ''അയം അധിപഞ്ഞാസിക്ഖാ''… ഇമാ തിസ്സോ സിക്ഖായോ ആവജ്ജന്താ സിക്ഖന്തി ജാനന്താ സിക്ഖന്തി പസ്സന്താ സിക്ഖന്തി ചിത്തം അധിട്ഠഹന്താ സിക്ഖന്തി സദ്ധായ അധിമുച്ചന്താ സിക്ഖന്തി വീരിയം [വിരിയം (സ്യാ॰)] പഗ്ഗണ്ഹന്താ സിക്ഖന്തി സതിം ഉപട്ഠപേന്താ സിക്ഖന്തി ചിത്തം സമാദഹന്താ സിക്ഖന്തി പഞ്ഞായ പജാനന്താ സിക്ഖന്തി അഭിഞ്ഞേയ്യം അഭിജാനന്താ സിക്ഖന്തി പരിഞ്ഞേയ്യം പരിജാനന്താ സിക്ഖന്തി പഹാതബ്ബം പജഹന്താ സിക്ഖന്തി ഭാവേതബ്ബം ഭാവേന്താ സിക്ഖന്തി സച്ഛികാതബ്ബം സച്ഛികരോന്താ സിക്ഖന്തി ആചരന്തി സമാചരന്തി സമാദായ വത്തന്തി. തംകാരണാ വുച്ചന്തി - സേഖാ. **പുഥൂ**തി ബഹുകാ. ഏതേ സേഖാ സോതാപന്നാ ച പടിപന്നാ ച സകദാഗാമിനോ ച പടിപന്നാ ച അനാഗാമിനോ ച പടിപന്നാ ച അരഹന്തോ ച പടിപന്നാ ച. **ഇധ**ാതി ഇമിസ്സാ ദിട്ഠിയാ ഇമിസ്സാ ഖന്തിയാ ഇമിസ്സാ രുചിയാ ഇമസ്മിം ആദായേ ഇമസ്മിം ധമ്മേ ഇമസ്മിം വിനയേ ഇമസ്മിം ധമ്മവിനയേ ഇമസ്മിം പാവചനേ ഇമസ്മിം ബ്രഹ്മചരിയേ ഇമസ്മിം സത്ഥുസാസനേ ഇമസ്മിം അത്തഭാവേ ഇമസ്മിം മനുസ്സലോകേതി - യേ ച സേഖാ പുഥൂ ഇധ.

തേസം മേ നിപകോ ഇരിയം, പുട്ഠോ പബ്രൂഹി മാരിസാതി തമ്പി നിപകോ പണ്ഡിതോ പഞ്ഞവാ ബുദ്ധിമാ ഞാണീ മേധാവീ. തേസം സങ്ഖാതധമ്മാനഞ്ച സേക്ഖാനഞ്ച ഇരിയം ചരിയം വുത്തി പവത്തി ആചരം ഗോചരം വിഹാരം പടിപദം. **പുട്ഠോ**തി പുച്ഛിതോ യാചിതോ അജ്ഝേസിതോ പസാദിതോ.

പബ്രൂഹീതി ബ്രൂഹി ആചിക്ഖാഹി ദേസേഹി പഞ്ഞപേഹി പട്ഠപേഹി വിവരാഹി വിഭജാഹി ഉത്താനീകരോഹി പകാസേഹി. **മാരിസാ**തി പിയവചനം ഗരുവചനം സഗാരവസപ്പതിസ്സാധിവചനമേതം മാരിസാതി - തേസം മേ നിപകോ ഇരിയം, പുട്ഠോ പബ്രൂഹി മാരിസ. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

"യേ ച സങ്ഖാതധമ്മാസേ, യേ ച സേഖാ പുഥൂ ഇധ;
തേസം മേ നിപകോ ഇരിയം, പുട്ഠോ പബ്രൂഹി മാരിസാ"തി.

വ്ര. **കാമേസു നാഭിഗിജ്ഝേയ്യ, മനസാനാവിലോ സിയാ;**
കുസലോ സബ്ബധമ്മാനം, സതോ ഭിക്ഖു പരിബ്ബജേ.

കാമേസു നാഭിഗിജ്ഝേയ്യാതി. **കാമാ**തി ഉദ്ദാനതോ ദ്വേ കാമാ - വത്ഥുകാമാ ച കിലേസകാമാ ച. കതമേ വത്ഥുകാമാ? മനാപികാ രൂപാ മനാപികാ സദ്ദാ മനാപികാ ഗന്ധാ മനാപികാ രസാ മനാപികാ ഫോട്ഠബ്ബാ, അത്ഥരണാ പാവുരണാ [പാപുരണാ (സ്യാ॰)] ദാസിദാസാ അജേളകാ കുക്കുടസൂകരാ ഹത്ഥിഗവാസ്സവളവാ ഖേത്തം വത്ഥു ഹിരഞ്ഞം സുവണ്ണം ഗാമനിഗമരാജധാനിയോ [രാജഠാനിയോ (ക॰)] രട്ഠഞ്ച ജനപദോ ച കോസോ ച കോട്ഠാഗാരഞ്ച - യം കിഞ്ചി രജനീയവത്ഥു വത്ഥുകാമാ.

അപി ച അതീതാ കാമാ അനാഗതാ കാമാ പച്ചുപ്പന്നാ കാമാ അജ്ഝത്താ കാമാ ബഹിദ്ധാ കാമാ അജ്ഝത്തബഹിദ്ധാ കാമാ, ഹീനാ കാമാ മജ്ഝിമാ കാമാ പണീതാ കാമാ, ആപായികാ കാമാ മാനുസികാ കാമാ ദിബ്ബാ കാമാ, പച്ചുപട്ഠിതാ കാമാ, നിമ്മിതാ കാമാ പരനിമ്മിതാ കാമാ, പരിഗ്ഗഹിതാ കാമാ അപരിഗ്ഗഹിതാ കാമാ, മമായിതാ കാമാ അമമായിതാ കാമാ, സബ്ബേപി കാമാവചരാ ധമ്മാ, സബ്ബേപി രൂപാവചരാ ധമ്മാ, സബ്ബേപി അരൂപാവചരാ ധമ്മാ, തണ്ഹാവത്ഥുകാ തണ്ഹാരമ്മണാ, കാമനീയട്ഠേന രജനീയട്ഠേന മദനീയട്ഠേന രമണീയട്ഠേന [നത്ഥി സ്യാ॰ പോത്ഥകേ മഹാനി॰ ഫ] കാമാ. ഇമേ വുച്ചന്തി വത്ഥുകാമാ.

കതമേ കിലേസകാമാ? ഛന്ദോ കാമോ രാഗോ കാമോ ഛന്ദരാഗോ കാമോ സങ്കപ്പോ കാമോ രാഗോ കാമോ സങ്കപ്പരാഗോ കാമോ, യോ കാമേസു കാമച്ഛന്ദോ കാമരാഗോ കാമനന്ദീ കാമതണ്ഹാ കാമസിനേഹോ കാമപിപാസാ കാമപരിളാഹോ കാമഗേധോ കാമമുച്ഛാ കാമജ്ഝോസാനം കാമോഘോ കാമയോഗോ കാമുപാദാനം കാമച്ഛന്ദനീവരണം -

അദ്ദസം കാമ തേ മൂലം, സങ്കപ്പാ കാമ ജായസി;
ന തം സങ്കപ്പയിസ്സാമി, ഏവം കാമ ന ഹേഹിസീതി.

ഇമേ വുച്ചന്തി കിലേസകാമാ. ഗേധോ വുച്ചതി തണ്ഹാ, യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. **കാമേസു നാഭിഗിജ്ഝേയ്യാ**തി കിലേസകാമേന വത്ഥുകാമേസു നാഭിഗിജ്ഝേയ്യ ന പലിബുന്ധേയ്യ [പലിബുജ്ഝേയ്യ (സ്യാ॰)] അഗിദ്ധോ അസ്സ അഗധിതോ അമുച്ഛിതോ അനജ്ഝാപന്നോ [അനജ്ഝോപന്നോ (സ്യാ॰)] വീതഗേധോ വിഗതഗേധോ ചത്തഗേധോ വന്തഗേധോ മുത്തഗേധോ പഹീനഗേധോ പടിനിസ്സട്ഠഗേധോ വീതരാഗോ വിഗതരാഗോ ചത്തരാഗോ വന്തരാഗോ

മുത്തരാഗോ പഹീനരാഗോ പടിനിസ്സട്ഠരാഗോ നിച്ഛാതോ നിബ്ബുതോ സീതിഭൂതോ സുഖപ്പടിസംവേദീ ബ്രഹ്മഭൂതേന അത്തനാ വിഹരേയ്യാതി - കാമേസു നാഭിഗിജ്ഝേയ്യ.

മനസാനാവിലോ സിയാതി. **മനോ**തി യം ചിത്തം മനോ മാനസം ഹദയം പണ്ഡരം മനോ മനായതനം മനിന്ദ്രിയം വിഞ്ഞാണം വിഞ്ഞാണക്ഖന്ധോ തജ്ജാ മനോവിഞ്ഞാണധാതു. കായദുച്ചരിതേന ചിത്തം ആവിലം ഹോതി ലുളിതം എരിതം ഘട്ടിതം ചലിതം ഭന്തം അവൂപസന്തം. വചീദുച്ചരിതേന...പേ॰... മനോദുച്ചരിതേന... രാഗേന... ദോസേന... മോഹേന... കോധേന... ഉപനാഹേന... മക്ഖേന... പളാസേന... ഇസ്സായ... മച്ഛരിയേന... മായായ... സാഠേയ്യേന... ഥമ്ഭേന... സാരമ്ഭേന... മാനേന... അതിമാനേന... മദേന... പമാദേന... സബ്ബകിലേസേഹി... സബ്ബദുച്ചരിതേഹി... സബ്ബധാഹേഹി... സബ്ബപരിളാഹേഹി... സബ്ബസന്താപേഹി... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരേഹി ചിത്തം ആവിലം ഹോതി ലുളിതം എരിതം ഘട്ടിതം ചലിതം ഭന്തം അവൂപസന്തം. **മനസാനാവിലോ സിയാ**തി ചിത്തേന അനാവിലോ സിയാ - അലുളിതോ അനേരിതോ അഘട്ടിതോ അചലിതോ അഭന്തോ വൂപസന്തോ ആവിലകരേ കിലേസേ ജഹേയ്യ പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തീകരേയ്യ [ബ്യന്തിം കരേയ്യ (ക॰)] അനഭാവം ഗമേയ്യ, ആവിലകരേഹി കിലേസേഹി ച ആരതോ [ആരതോ അസ്സ (ക॰) മഹാനി॰ ഫവ്വ പസ്സ] വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരേയ്യാതി - മനസാനാവിലോ സിയാ.

കുസലോ സബ്ബധമ്മാനന്തി ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ''തി കുസലോ സബ്ബധമ്മാനം, ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ''തി കുസലോ സബ്ബധമ്മാനം, ''സബ്ബേ ധമ്മാ അനത്താ''തി കുസലോ സബ്ബധമ്മാനം, ''അവിജ്ജാപച്ചയാ സങ്ഖാരാ''തി കുസലോ സബ്ബധമ്മാനം...പേ॰... ''യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ''ന്തി കുസലോ സബ്ബധമ്മാനം. ഏവമ്പി കുസലോ സബ്ബധമ്മാനം.

അഥ വാ, അനിച്ചതോ കുസലോ സബ്ബധമ്മാനം, ദുക്ഖതോ...പേ॰... രോഗതോ... ഗണ്ഡതോ... സല്ലതോ... അഘതോ... ആബാധതോ... പരതോ... പലോകതോ... ഈതിതോ... ഉപദ്ദവതോ... ഭയതോ... ഉപസഗ്ഗതോ... ചലതോ... പഭങ്ഗുതോ... അദ്ധുവതോ [അധുവതോ (ക॰) മഹാനി॰ ഫന്ന] ... അതാണതോ... അലേണതോ... അസരണതോ... അസരണീഭൂതതോ... രിത്തതോ... തുച്ഛതോ... സുഞ്ഞതോ... അനത്തതോ... ആദീനവതോ... വിപരിണാമധമ്മതോ... അസാരകതോ... അഘമൂലതോ... വധകതോ... വിഭവതോ... സാസവതോ... സങ്ഖതതോ... മാരാമിസതോ... ജാതിധമ്മതോ... ജരാധമ്മതോ... ബ്യാധിധമ്മതോ... മരണധമ്മതോ... സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസധമ്മതോ ... സംകിലേസികധമ്മതോ... സമുദയതോ... അത്ഥങ്ഗമതോ... അസ്സാദതോ... ആദീനവതോ... നിസ്സരണതോ കുസലോ സബ്ബധമ്മാനം. ഏവമ്പി കുസലോ സബ്ബധമ്മാനം.

അഥ വാ, ഖന്ധകുസലോ ധാതുകുസലോ ആയതനകുസലോ പടിച്ചസമുപ്പാദകുസലോ സതിപട്ഠാനകുസലോ സമ്മപ്പധാനകുസലോ ഇദ്ധിപാദകുസലോ ഇന്ദ്രിയകുസലോ ബലകുസലോ ബോജ്ഝങ്ഗകുസലോ മഗ്ഗകുസലോ ഫലകുസലോ നിബ്ബാനകുസലോ. ഏവമ്പി കുസലോ സബ്ബധമ്മാനം.

അഥ വാ, സബ്ബധമ്മാ വുച്ചന്തി ദ്വാദസായതനാനി - ചക്ഖു ചേവ [ചക്ഖുഞ്ചേവ (ക॰)] രൂപാ ച, സോതഞ്ച സദ്ദാ ച, ഘാനഞ്ച ഗന്ധാ ച,

ജിവ്ഹാ ച രസാ ച, കായോ ച ഫോട്ഠബ്ബാ ച, മനോ ച ധമ്മാ ച. യതോ ച അജ്ഝത്തികബാഹിരേസു ആയതനേസു ഛന്ദരാഗോ പഹീനോ ഹോതി ഉച്ഛിന്നമൂലോ താലാവത്ഥുകതോ അനഭാവംകതോ [അനഭാവങ്ഗതോ (സ്യാ॰)] ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മോ, ഏത്താവതാപി കുസലോ സബ്ബധമ്മാനന്തി - കുസലോ സബ്ബധമ്മാനം.

സതോ ഭിക്ഖു പരിബ്ബജേതി. **സതോ**തി ചതൂഹി കാരണേഹി സതോ - കായേ കായാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനം ഭാവേന്തോ സതോ, വേദനാസു വേദനാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനം ഭാവേന്തോ സതോ, ചിത്തേ ചിത്താനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനം ഭാവേന്തോ സതോ, ധമ്മേസു ധമ്മാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനം ഭാവേന്തോ സതോ.

അപരേഹിപി ചതൂഹി കാരണേഹി സതോ - അസതിപരിവജ്ജനായ സതോ, സതികരണീയാനം ധമ്മാനം കതത്താ സതോ, സതിപരിബന്ധാനം [സതിപടിപക്ഖാനം (സ്യാ॰) മഹാനി॰ ൩] ധമ്മാനം ഹതത്താ സതോ, സതിനിമിത്താനം ധമ്മാനം അസമ്മുട്ഠത്താ [അപ്പമുട്ഠത്താ (സ്യാ॰)] സതോ.

അപരേഹിപി ചതൂഹി കാരണേഹി സതോ - സതിയാ സമന്നാഗതത്താ സതോ, സതിയാ വസിതത്താ സതോ, സതിയാ പാഗുഞ്ഞേന സമന്നാഗതത്താ സതോ, സതിയാ അപച്ചോരോഹണതായ സതോ.

അപരേഹിപി ചതൂഹി കാരണേഹി സതോ - സതിയാ സമന്നാഗതത്താ സതോ, സന്തത്താ സതോ, സമിതത്താ സതോ, സന്തധമ്മസമന്നാഗതത്താ സതോ. ബുദ്ധാനുസ്സതിയാ സതോ, ധമ്മാനുസ്സതിയാ സതോ, സങ്ഘാനുസ്സതിയാ സതോ, സീലാനുസ്സതിയാ സതോ, ചാഗാനുസ്സതിയാ സതോ, ദേവതാനുസ്സതിയാ സതോ , ആനാപാനസ്സതിയാ സതോ, മരണസ്സതിയാ സതോ, കായഗതാസതിയാ സതോ, ഉപസമാനുസ്സതിയാ സതോ. യാ സതി അനുസ്സതി...പേ॰... സമ്മാസതി സതിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗോ ഏകായനമഗ്ഗോ, അയം വുച്ചതി സതി. ഇമായ സതിയാ ഉപേതോ ഹോതി സമുപേതോ ഉപാഗതോ സമുപാഗതോ ഉപപന്നോ സമുപപന്നോ [സമ്പന്നോ (ക॰)] സമന്നാഗതോ, സോ വുച്ചതി സതോ. **ഭിക്ഖൂ**തി സത്തന്നം ധമ്മാനം ഭിന്നത്താ ഭിക്ഖു - സക്കായദിട്ഠി ഭിന്നാ ഹോതി, വിചികിച്ഛാ ഭിന്നാ ഹോതി, സീലബ്ബതപരാമാസോ ഭിന്നോ ഹോതി, രാഗോ ഭിന്നോ ഹോതി, ദോസോ ഭിന്നോ ഹോതി, മോഹോ ഭിന്നോ ഹോതി, മാനോ ഭിന്നോ ഹോതി. ഭിന്നാ ഹോന്തി പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ സംകിലേസികാ പോനോഭവികാ [പോനോബ്ഭവികാ (സ്യാ॰ ക॰)] സദരാ ദുക്ഖവിപാകാ ആയതിം ജാതിജരാമരണിയാ.

> പജ്ജേന കതേന [പജ്ജോതകതേന (ക॰) സു॰ നി॰ ൫൨൩] അത്തനാ, [സഭിയാതി ഭഗവാ]
> പരിനിബ്ബാനഗതോ വിതിണ്ണകങ്ഖോ;
> വിഭവഞ്ച ഭവഞ്ച വിപ്പഹായ, വുസിതവാ ഖീണപുനബ്ഭവോ സ ഭിക്ഖൂതി.

സതോ ഭിക്ഖു പരിബ്ബജേതി സതോ ഭിക്ഖു പരിബ്ബജേ, സതോ ഗച്ഛേയ്യ, സതോ തിട്ഠേയ്യ, സതോ നിസീദേയ്യ, സതോ സേയ്യം കപ്പേയ്യ, സതോ അഭിക്കമേയ്യ, സതോ പടിക്കമേയ്യ, സതോ ആലോകേയ്യ, സതോ വിലോകേയ്യ,

സതോ സമിഞ്ജേയ്യ, സതോ പസാരേയ്യ, സതോ സങ്ഘാടിപത്തചീവരം ധാരേയ്യ, സതോ ചരേയ്യ വിഹരേയ്യ ഇരിയേയ്യ വത്തേയ്യ പാലേയ്യ യപേയ്യ യാപേയ്യാതി - സതോ ഭിക്ഖു പരിബ്ബജേ. തേനാഹ ഭഗവാ -

“കാമേസു നാഭിഗിജ്ഝേയ്യ, മനസാനാവിലോ സിയാ;
കുസലോ സബ്ബധമ്മാനം, സതോ ഭിക്ഖു പരിബ്ബജേ”തി.

സഹ ഗാഥാപരിയോസാനാ യേ തേ ബ്രാഹ്മണേന സദ്ധിം ഏകച്ഛന്ദാ ഏകപയോഗാ ഏകാധിപ്പായാ ഏകവാസനവാസിതാ, തേസം അനേകപാണസഹസ്സാനം വിരജം വീതമലം ധമ്മചക്ഖും ഉദപാദി - “യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ”ന്തി. തസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ അനുപാദായ ആസവേഹി ചിത്തം വിമുച്ചി. സഹ അരഹത്തപ്പത്താ അജിനജടാവാകചീരതിദണ്ഡകമണ്ഡലുകേസാ ച മസ്സൂ ച അന്തരഹിതാ, ഭണ്ഡുകാസായവത്ഥവസനോ സങ്ഘാടിപത്തചീവരധരോ അന്വത്ഥപടിപത്തിയാ പഞ്ജലികോ ഭഗവന്തം നമസ്സമാനോ നിസിന്നോ ഹോതി - “സത്ഥാ മേ ഭന്തേ ഭഗവാ, സാവകോഹമസ്മീ”തി.

അജിതമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസോ പഠമോ.

൨. തിസ്സമേത്തേയ്യമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസോ

൯. കോധ സന്തുസിതോ ലോകേ, [ഇച്ചായസ്മാ തിസ്സമേത്തേയ്യോ]
കസ്സ നോ സന്തി ഇഞ്ജിതാ;
കോ ഉഭന്തമഭിഞ്ഞായ, മജ്ഝേ മന്താ ന ലിപ്പതി;
കം ബ്രൂസി മഹാപുരിസോതി, കോ ഇധ സിബ്ബിനിമച്ചഗാ.

കോധ സന്തുസിതോ ലോകേതി കോ ലോകേ തുട്ഠോ സന്തുട്ഠോ അത്തമനോ പരിപുണ്ണസങ്കപ്പോതി - കോധ സന്തുസിതോ ലോകേ.

ഇച്ചായസ്മാ തിസ്സമേത്തേയ്യോതി. **ഇച്ചാ**തി പദസന്ധി പദസംസഗ്ഗോ പദപാരിപൂരീ അക്ഖരസമവായോ ബ്യഞ്ജനസിലിട്ഠതാ പദാനുപുബ്ബതാപേതം - ഇച്ചാതി. **ആയസ്മാ**തി പിയവചനം ഗരുവചനം സഗാരവസപ്പതിസ്സാധിവചനമേതം - ആയസ്മാതി. **തിസ്സോ**തി തസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ നാമം സങ്ഖാ സമഞ്ഞാ പഞ്ഞത്തി വോഹാരോ നാമം നാമകമ്മം നാമധേയ്യം നിരുത്തി ബ്യഞ്ജനം അഭിലാപോ. **മേത്തേയ്യോ**തി തസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ ഗോത്തം സങ്ഖാ സമഞ്ഞാ പഞ്ഞത്തി വോഹാരോതി - ഇച്ചായസ്മാ തിസ്സമേത്തേയ്യോ.

കസ്സ നോ സന്തി ഇഞ്ജിതാതി തണ്ഹിഞ്ജിതം ദിട്ഠിഞ്ജിതം മാനിഞ്ജിതം കിലേസിഞ്ജിതം കാമിഞ്ജിതം. കസ്സിമേ ഇഞ്ജിതാ നത്ഥി ന സന്തി ന സംവിജ്ജന്തി നുപലബ്ഭന്തി പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാതി - കസ്സ നോ സന്തി ഇഞ്ജിതാ.

കോ ഉഭന്തമഭിഞ്ഞായാതി കോ ഉഭോ അന്തേ അഭിഞ്ഞായ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാതി - കോ ഉഭന്തമഭിഞ്ഞായ.

മജ്ഝേ മന്താ ന ലിപ്പതീതി മജ്ഝേ മന്തായ ന ലിപ്പതി, അലിത്തോ അനുപലിത്തോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരതീതി - മജ്ഝേ മന്താ ന ലിപ്പതി.

കം ബ്രൂസി മഹാപുരിസോതി മഹാപുരിസോ അഗ്ഗപുരിസോ സേട്ഠപുരിസോ വിസേട്ഠപുരിസോ പാമോക്ഖപുരിസോ ഉത്തമപുരിസോ പധാനപുരിസോ പവരപുരിസോതി. കം ബ്രൂസി കം കഥേസി കം മഞ്ഞസി കം ഭണസി കം പസ്സതി കം വോഹരസീതി - കം ബ്രൂസി മഹാപുരിസോതി.

കോ ഇധ സിബ്ബിനിമച്ചഗാതി കോ ഇധ സിബ്ബിനിം തണ്ഹം അജ്ഝഗാ ഉപച്ചഗാ അതിക്കന്തോ സമതിക്കന്തോ വീതിവത്തോതി - കോ ഇധ സിബ്ബിനിമച്ചഗാ. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

"കോധ സന്തുസിതോ ലോകേ, [ഇച്ചായസ്മാ തിസ്സമേത്തേയ്യോ]
കസ്സ നോ സന്തി ഇഞ്ജിതാ;
കോ ഉഭന്തമഭിഞ്ഞായ, മജ്ഝേ മന്താ ന ലിപ്പതി;
കം ബ്രൂസി മഹാപുരിസോതി, കോ ഇധ സിബ്ബിനിമച്ചഗാ"തി.

൧൦. **കാമേസു ബ്രഹ്മചരിയവാ, [മേത്തേയ്യാതി ഭഗവാ]**
വീതതണ്ഹോ സദാ സതോ;
സങ്ഖായ നിബ്ബുതോ ഭിക്ഖു, തസ്സ നോ സന്തി ഇഞ്ജിതാ.

കാമേസു ബ്രഹ്മചരിയവാതി. **കാമാ**തി ഉദ്ദാനതോ ദ്വേ കാമാ - വത്ഥുകാമാ ച കിലേസകാമാ ച…പേ०… ഇമേ വുച്ചന്തി വത്ഥുകാമാ…പേ०… ഇമേ വുച്ചന്തി കിലേസകാമാ. ബ്രഹ്മചരിയം വുച്ചതി അസദ്ധമ്മസമാപത്തിയാ ആരതി വിരതി പടിവിരതി വേരമണീ അകിരിയാ അകരണം അനജ്ഝാപത്തി വേലാഅനതിക്കമോ. അപി ച, നിപ്പരിയായേന ബ്രഹ്മചരിയം വുച്ചതി അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ, സേയ്യഥിദം - സമ്മാദിട്ഠി, സമ്മാസങ്കപ്പോ, സമ്മാവാചാ, സമ്മാകമ്മന്തോ, സമ്മാആജീവോ, സമ്മാവായാമോ, സമ്മാസതി, സമ്മാസമാധി. യോ ഇമിനാ അരിയേന അട്ഠങ്ഗികേന മഗ്ഗേന ഉപേതോ സമുപേതോ ഉപാഗതോ സമുപാഗതോ ഉപപന്നോ സമുപപന്നോ സമന്നാഗതോ, സോ വുച്ചതി ബ്രഹ്മചരിയവാ. യഥാ ച ധനേന ധനവാതി വുച്ചതി, ഭോഗേന ഭോഗവാതി വുച്ചതി, യസേന യസവാതി വുച്ചതി, സിപ്പേന സിപ്പവാതി വുച്ചതി, സീലേന സീലവാതി വുച്ചതി, വീരിയേന വീരിയവാതി വുച്ചതി, പഞ്ഞായ പഞ്ഞവാതി വുച്ചതി, വിജ്ജായ വിജ്ജവാതി വുച്ചതി - ഏവമേവ യോ ഇമിനാ അരിയേന അട്ഠങ്ഗികേന മഗ്ഗേന ഉപേതോ സമുപേതോ ഉപാഗതോ സമുപാഗതോ ഉപപന്നോ സമുപപന്നോ സമന്നാഗതോ, സോ വുച്ചതി ബ്രഹ്മചരിയവാതി - കാമേസു ബ്രഹ്മചരിയവാ.

മേത്തേയ്യാതി ഭഗവാ തം ബ്രാഹ്മണം ഗോത്തേന ആലപതി. **ഭഗവാ**തി ഗാരവാധിവചനമേതം…പേ०… സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി, യദിദം ഭഗവാതി - മേത്തേയ്യാതി ഭഗവാ.

വീതതണ്ഹോ സദാ സതോതി. **തണ്ഹാ**തി രൂപതണ്ഹാ…പേ०… ധമ്മതണ്ഹാ. യസ്സേസാ തണ്ഹാ പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാ, സോ വുച്ചതി വീതതണ്ഹോ

ചത്തതണ്ഹോ വന്തതണ്ഹോ മുത്തതണ്ഹോ പഹീനതണ്ഹോ പടിനിസ്സട്ഠതണ്ഹോ വീതരാഗോ ചത്തരാഗോ വന്തരാഗോ മുത്തരാഗോ പഹീനരാഗോ പടിനിസ്സട്ഠരാഗോ നിച്ഛാതോ നിബ്ബുതോ സീതിഭൂതോ സുഖപ്പടിസംവേദീ ബ്രഹ്മഭൂതേന അത്തനാ വിഹരതി. **സദാ**തി സദാ സബ്ബദാ സബ്ബകാലം നിച്ചകാലം ധുവകാലം സതതം സമിതം അബ്ബോകിണ്ണം പോങ്ഖാനുപോങ്ഖം [പോഖാനുപോഖം (സ്യാ॰)] ഉദകൂമികജാതം അവീചിസന്തതിസഹിതം [അവീചി സമങ്ഗിസഹിതം (സ്യാ॰)] ഫസ്സിതം [ഫുസിതം (സ്യാ॰)] പുരേഭത്തം പച്ഛാഭത്തം പുരിമയാമം മജ്ഝിമയാമം പച്ഛിമയാമം കാളേ ജുണ്ഹേ വസ്സേ ഹേമന്തേ ഗിമ്ഹേ പുരിമേ വയോഖന്ധേ മജ്ഝിമേ വയോഖന്ധേ പച്ഛിമേ വയോഖന്ധേ. **സതോ**തി ചതൂഹി കാരണേഹി സതോ - കായേ കായാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനം ഭാവേന്തോ സതോ, വേദനാസു വേദനാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനം ഭാവേന്തോ സതോ, ചിത്തേ ചിത്താനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനം ഭാവേന്തോ സതോ, ധമ്മേസു ധമ്മാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനം ഭാവേന്തോ സതോ...പേ॰... സോ വുച്ചതി സതോതി - വീതതണ്ഹോ സദാ സതോ.

സങ്ഖായ നിബ്ബുതോ ഭിക്ഖൂതി സങ്ഖാ വുച്ചതി ഞാണം. യാ പഞ്ഞാ പജാനനാ വിചയോ പവിചയോ...പേ॰... അമോഹോ ധമ്മവിചയോ സമ്മാദിട്ഠി. **സങ്ഖായാ**തി സങ്ഖായ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ, "സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ"തി സങ്ഖായ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ, "സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ"തി...പേ॰... "സബ്ബേ ധമ്മാ അനത്താ"തി... "അവിജ്ജാപച്ചയാ സങ്ഖാരാ"തി... "യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ"ന്തി സങ്ഖായ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ.

അഥ വാ, അനിച്ചതോ സങ്ഖായ ജാനിത്വാ...പേ॰... ദുക്ഖതോ... രോഗതോ... ഗണ്ഡതോ... സല്ലതോ...പേ॰... നിസ്സരണതോ സങ്ഖായ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ. **നിബ്ബുതോ**തി രാഗസ്സ നിബ്ബാപിതത്താ നിബ്ബുതോ, ദോസസ്സ നിബ്ബാപിതത്താ നിബ്ബുതോ, മോഹസ്സ നിബ്ബാപിതത്താ നിബ്ബുതോ, കോധസ്സ... ഉപനാഹസ്സ... മക്ഖസ്സ... പളാസസ്സ... ഇസ്സായ... മച്ഛരിയസ്സ... മായായ... സാഠേയ്യസ്സ... ഥമ്ഭസ്സ... സാരമ്ഭസ്സ... മാനസ്സ... അതിമാനസ്സ... മദസ്സ... പമാദസ്സ... സബ്ബകിലേസാനം... സബ്ബദുച്ചരിതാനം... സബ്ബദരഥാനം ... സബ്ബപരിളാഹാനം... സബ്ബസന്താപാനം... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാനം നിബ്ബാപിതത്താ നിബ്ബുതോ. **ഭിക്ഖൂ**തി സത്തന്നം ധമ്മാനം ഭിന്നത്താ ഭിക്ഖു...പേ॰... വുസിതവാ ഖീണപുനബ്ഭവോ സ ഭിക്ഖൂതി - സങ്ഖായ നിബ്ബുതോ ഭിക്ഖു.

തസ്സ നോ സന്തി ഇഞ്ജിതാതി. **തസ്സാ**തി അരഹതോ ഖീണാസവസ്സ. **ഇഞ്ജിതാ**തി തണ്ഹിഞ്ജിതം ദിട്ഠിഞ്ജിതം മാനിഞ്ജിതം കിലേസിഞ്ജിതം കാമിഞ്ജിതം. തസ്സിമേ ഇഞ്ജിതാ നത്ഥി ന സന്തി ന സംവിജ്ജന്തി നുപലബ്ഭന്തി പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാതി - തസ്സ നോ സന്തി ഇഞ്ജിതാ. തേനാഹ ഭഗവാ -

"കാമേസു ബ്രഹ്മചരിയവാ, [മേത്തേയ്യാതി ഭഗവാ]
വീതതണ്ഹോ സദാ സതോ;

സങ്ഖായ നിബ്ബുതോ ഭിക്ഖു, തസ്സ നോ സന്തി ഇഞ്ജിതാ''തി.

൧൧. **സോ ഉഭന്തമഭിഞ്ഞായ, മജ്ഝേ മന്താ ന ലിപ്പതി;**
തം ബ്രൂമി മഹാപുരിസോതി, സോ ഇധ സിബ്ബിനിമച്ചഗാ.

സോ ഉഭന്തമഭിഞ്ഞായ, മജ്ഝേ മന്താ ന ലിപ്പതീതി. **അന്താ**തി ഫസ്സോ ഏകോ അന്തോ, ഫസ്സസമുദയോ ദുതിയോ അന്തോ, ഫസ്സനിരോധോ മജ്ഝേ; അതീതം ഏകോ അന്തോ, അനാഗതം ദുതിയോ അന്തോ, പച്ചുപ്പന്നം മജ്ഝേ; സുഖാ വേദനാ ഏകോ അന്തോ, ദുക്ഖാ വേദനാ ദുതിയോ അന്തോ, അദുക്ഖമസുഖാ വേദനാ മജ്ഝേ; നാമം ഏകോ അന്തോ, രൂപം ദുതിയോ അന്തോ, വിഞ്ഞാണം മജ്ഝേ; ഛ അജ്ഝത്തികാനി ആയതനാനി ഏകോ അന്തോ, ഛ ബാഹിരാനി ആയതനാനി ദുതിയോ അന്തോ, വിഞ്ഞാണം മജ്ഝേ; സക്കായോ ഏകോ അന്തോ, സക്കായസമുദയോ ദുതിയോ അന്തോ, സക്കായനിരോധോ മജ്ഝേ. മന്താ വുച്ചതി പഞ്ഞാ, യാ പഞ്ഞാ പജാനനാ...പേ॰... അമോഹോ ധമ്മവിചയോ സമ്മാദിട്ഠി.

ലേപാതി ദ്വേ ലേപാ - തണ്ഹാലേപോ ച ദിട്ഠിലേപോ ച. കതമോ തണ്ഹാലേപോ ? യാവതാ തണ്ഹാസങ്ഖാതേന സീമകതം ഓധികതം [മരിയാദികതം ഓധികതം (സ്യാ॰)] പരിയന്തകതം പരിഗ്ഗഹിതം മമായിതം - ''ഇദം മമ, ഏതം മമ, ഏത്തകം മമ, ഏത്താവതാ മമ രൂപാ സദ്ദാ ഗന്ധാ രസാ ഫോട്ഠബ്ബാ അത്ഥരണാ പാവുരണാ ദാസിദാസാ അജേളകാ കുക്കുടസൂകരാ ഹത്ഥിഗവാസ്സവളവാ ഖേത്തം വത്ഥു ഹിരഞ്ഞം സുവണ്ണം ഗാമനിഗമരാജധാനിയോ രട്ഠഞ്ച ജനപദോ ച കോസോ ച കോട്ഠാഗാരഞ്ച''. കേവലമ്പി മഹാപഥവിം തണ്ഹാവസേന മമായതി. യാവതാ അട്ഠസതതണ്ഹാവിചരിതം - അയം തണ്ഹാലേപോ.

കതമോ ദിട്ഠിലേപോ? വീസതിവത്ഥുകാ സക്കായദിട്ഠി, ദസവത്ഥുകാ മിച്ഛാദിട്ഠി, ദസവത്ഥുകാ അന്തഗ്ഗാഹികാ ദിട്ഠി, യാ ഏവരൂപാ ദിട്ഠി ദിട്ഠിഗതം ദിട്ഠിഗഹനം ദിട്ഠികന്താരോ ദിട്ഠിവിസൂകായികം ദിട്ഠിവിപ്ഫന്ദിതം ദിട്ഠിസംയോജനം ഗാഹോ പടിഗ്ഗാഹോ അഭിനിവേസോ പരാമാസോ കുമ്മഗ്ഗോ മിച്ഛാപഥോ മിച്ഛത്തം തിത്ഥായതനം വിപരിയേസഗ്ഗാഹോ [വിപരിയേസഗ്ഗാഹോ (ബഹൂസു)] വിപരീതഗ്ഗാഹോ വിപല്ലാസഗ്ഗാഹോ മിച്ഛാഗാഹോ അയാഥാവകസ്മിം യാഥാവകന്തി ഗാഹോ, യാവതാ ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി - അയം ദിട്ഠിലേപോ.

സോ ഉഭന്തമഭിഞ്ഞായ, മജ്ഝേ മന്താ ന ലിപ്പതീതി സോ ഉഭോ ച അന്തേ മജ്ഝഞ്ച മന്തായ അഭിഞ്ഞായ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ ന ലിപ്പതി ന പലിപ്പതി ന ഉപലിപ്പതി, അലിത്തോ അസംലിത്തോ അനുപലിത്തോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരതീതി - സോ ഉഭന്തമഭിഞ്ഞായ മജ്ഝേ മന്താ ന ലിപ്പതി.

തം ബ്രൂമി മഹാപുരിസോതി മഹാപുരിസോ അഗ്ഗപുരിസോ സേട്ഠപുരിസോ വിസേട്ഠപുരിസോ പാമോക്ഖപുരിസോ ഉത്തമപുരിസോ പവരപുരിസോ, തം ബ്രൂമി തം കഥേമി തം ഭണാമി തം ദീപേമി തം വോഹരാമി.

ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ [പസ്സ സം° നി° ൫.൩൭൭] ഭഗവന്തം ഏതദവോച - "മഹാപുരിസോ മഹാപുരിസോ'തി, ഭന്തേ, വുച്ചതി. കിത്താവതാ നു ഖോ, ഭന്തേ, മഹാപുരിസോ ഹോതീ"തി? "വിമുത്തചിത്തത്താ ഖ്വാഹം, സാരിപുത്ത, മഹാപുരിസോതി വദാമി, അവിമുത്തചിത്തത്താ നോ മഹാപുരിസോതി വദാമി.

"കഥഞ്ച, സാരിപുത്ത, വിമുത്തചിത്തോ ഹോതി? ഇധ, സാരിപുത്ത, ഭിക്ഖു അജ്ഝത്തം കായേ കായാനുപസ്സീ വിഹരതി ആതാപീ സമ്പജാനോ സതിമാ വിനേയ്യ ലോകേ അഭിജ്ഝാദോമനസ്സം. തസ്സ കായേ കായാനുപസ്സിനോ വിഹരതോ ചിത്തം വിരജ്ജതി വിമുച്ചതി അനുപാദായ ആസവേഹി. വേദനാസു...പേ°... ചിത്തേ... ധമ്മേസു ധമ്മാനുപസ്സീ വിഹരതി ആതാപീ സമ്പജാനോ സതിമാ വിനേയ്യ ലോകേ അഭിജ്ഝാദോമനസ്സം. തസ്സ ധമ്മേസു ധമ്മാനുപസ്സിനോ വിഹരതോ ചിത്തം വിരജ്ജതി വിമുച്ചതി അനുപാദായ ആസവേഹി. ഏവം ഖോ, സാരിപുത്ത, ഭിക്ഖു വിമുത്തചിത്തോ ഹോതി. വിമുത്തചിത്തത്താ ഖ്വാഹം, സാരിപുത്ത, മഹാപുരിസോതി വദാമി, അവിമുത്തചിത്തത്താ നോ മഹാപുരിസോതി വദാമീ"തി - തം ബ്രൂമി മഹാപുരിസോതി.

സോ ഇധ സിബ്ബിനിമച്ചഗാതി സിബ്ബിനീ വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ°... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം, യസ്സേസാ സിബ്ബിനീ തണ്ഹാ പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാ. സോ സിബ്ബിനിം തണ്ഹം അച്ചഗാ ഉപച്ചഗാ അതിക്കന്തോ സമതിക്കന്തോ വീതിവത്തോതി - സോ ഇധ സിബ്ബിനിമച്ചഗാ. തേനാഹ ഭഗവാ -

"സോ ഉഭന്തമഭിഞ്ഞായ, മജ്ഝേ മന്താ ന ലിപ്പതി;
തം ബ്രൂമി മഹാപുരിസോതി, സോ ഇധ സിബ്ബിനിമച്ചഗാ"തി.

സഹ ഗാഥാപരിയോസാനാ യേ തേ ബ്രാഹ്മണേന സദ്ധിം ഏകച്ഛന്ദാ ഏകപയോഗാ ഏകാധിപ്പായാ ഏകവാസനവാസിതാ, തേസം അനേകപാണസഹസ്സാനം വിരജം വീതമലം ധമ്മചക്ഖും ഉദപാദി - "യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ"ന്തി. തസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ അനുപാദായ ആസവേഹി ചിത്തം വിമുച്ചി. സഹ അരഹത്തപ്പത്താ അജിനജടാവാകചീരതിദണ്ഡകമണ്ഡലുകേസാ ച മസ്സൂ ച അന്തരഹിതാ. ഭണ്ഡുകാസായവത്ഥവസനോ സങ്ഘാടിപത്തചീവരധരോ അന്വത്ഥപടിപത്തിയാ പഞ്ജലികോ ഭഗവന്തം നമസ്സമാനോ നിസിന്നോ ഹോതി - "സത്ഥാ മേ ഭന്തേ ഭഗവാ, സാവകോഹമസ്മീ"തി.

തിസ്സമേത്തേയ്യമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസോ ദുതിയോ.

൩. പുണ്ണകമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസോ

൧൫. അനേജം മൂലദസ്സാവിം, [ഇച്ചായസ്മാ പുണ്ണകോ]
അത്ഥി പഞ്ഹേന ആഗമം;
കിംനിസ്സിതാ ഇസയോ മനുജാ, ഖത്തിയാ ബ്രാഹ്മണാ ദേവതാനം;
യഞ്ഞമകപ്പയിംസു പുഥൂധ ലോകേ, പുച്ഛാമി തം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേതം.

അനേജം മൂലദസ്സാവീന്തി ഏജാ വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ... പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം സാ ഏജാ തണ്ഹാ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ പഹീനാ ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ. തസ്മാ ബുദ്ധോ അനേജോ. ഏജായ പഹീനത്താ അനേജോ. ഭഗവാ ലാഭേപി ന ഇഞ്ജതി, അലാഭേപി ന ഇഞ്ജതി, യസേപി ന ഇഞ്ജതി, അയസേപി ന ഇഞ്ജതി, പസംസായപി ന ഇഞ്ജതി, നിന്ദായപി ന ഇഞ്ജതി, സുഖേപി ന ഇഞ്ജതി, ദുക്ഖേപി ന ഇഞ്ജതി ന ചലതി ന വേധതി നപ്പവേധതീതി - അനേജം. **മൂലദസ്സാവീ**ന്തി ഭഗവാ മൂലദസ്സാവീ ഹേതുദസ്സാവീ നിദാനദസ്സാവീ സമ്ഭവദസ്സാവീ പഭവദസ്സാവീ സമുട്ഠാനദസ്സാവീ ആഹാരദസ്സാവീ ആരമ്മണദസ്സാവീ പച്ചയദസ്സാവീ സമുദയദസ്സാവീ.

തീണി അകുസലമൂലാനി - ലോഭോ അകുസലമൂലം, ദോസോ അകുസലമൂലം, മോഹോ അകുസലമൂലം.

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - [പസ്സ അ॰ നി॰ ൩.൧൧൨] "തീണിമാനി, ഭിക്ഖവേ, നിദാനാനി കമ്മാനം സമുദയായ. കതമാനി തീണി? ലോഭോ നിദാനം കമ്മാനം സമുദയായ, ദോസോ നിദാനം കമ്മാനം സമുദയായ, മോഹോ നിദാനം കമ്മാനം സമുദയായ. ന, ഭിക്ഖവേ, ലോഭജേന കമ്മേന ദോസജേന കമ്മേന മോഹജേന കമ്മേന ദേവാ പഞ്ഞായന്തി, മനുസ്സാ പഞ്ഞായന്തി, യാ വാ പനഞ്ഞാപി കാചി സുഗതിയോ. അഥ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ലോഭജേന കമ്മേന ദോസജേന കമ്മേന മോഹജേന കമ്മേന നിരയോ പഞ്ഞായതി, തിരച്ഛാനയോനി പഞ്ഞായതി, പേത്തിവിസയോ പഞ്ഞായതി, യാ വാ പനഞ്ഞാപി കാചി ദുഗ്ഗതിയോ നിരയേ തിരച്ഛാനയോനിയാ പേത്തിവിസയേ അത്തഭാവാഭിനിബ്ബത്തിയാ". ഇമാനി തീണി അകുസലമൂലാനീതി ഭഗവാ ജാനാതി പസ്സതി. ഏവമ്പി ഭഗവാ മൂലദസ്സാവീ...പേ॰... സമുദയദസ്സാവീ. തീണി കുസലമൂലാനി - അലോഭോ കുസലമൂലം, അദോസോ കുസലമൂലം, അമോഹോ കുസലമൂലം.

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - "തീണിമാനി...പേ॰... ന, ഭിക്ഖവേ, അലോഭജേന കമ്മേന അദോസജേന കമ്മേന അമോഹജേന കമ്മേന നിരയോ പഞ്ഞായതി, തിരച്ഛാനയോനി പഞ്ഞായതി, പേത്തിവിസയോ പഞ്ഞായതി, യാ വാ പനഞ്ഞാപി കാചി ദുഗ്ഗതിയോ. അഥ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അലോഭജേന കമ്മേന അദോസജേന കമ്മേന അമോഹജേന കമ്മേന ദേവാ പഞ്ഞായന്തി, മനുസ്സാ പഞ്ഞായന്തി, യാ വാ പനഞ്ഞാപി കാചി സുഗതിയോ ദേവേ ച മനുസ്സേ ച അത്തഭാവാഭിനിബ്ബത്തിയാ". ഇമാനി തീണി കുസലമൂലാനീതി ഭഗവാ ജാനാതി പസ്സതി. ഏവമ്പി ഭഗവാ മൂലദസ്സാവീ...പേ॰... സമുദയദസ്സാവീ.

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - "യേ കേചി, ഭിക്ഖവേ, ധമ്മാ അകുസലാ അകുസലഭാഗിയാ അകുസലപക്ഖികാ സബ്ബേ തേ അവിജ്ജാമൂലകാ അവിജ്ജാസമോസരണാ അവിജ്ജാസമുഗ്ഘാതാ". സബ്ബേ തേ സമുഗ്ഘാതം ഗച്ഛന്തീതി ഭഗവാ ജാനാതി പസ്സതി. ഏവമ്പി ഭഗവാ മൂലദസ്സാവീ...പേ॰... സമുദയദസ്സാവീ.

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - "യേ കേചി, ഭിക്ഖവേ, ധമ്മാ കുസലാ കുസലഭാഗിയാ കുസലപക്ഖികാ, സബ്ബേ തേ അപ്പമാദമൂലകാ

അപ്പമാദസമോസരണാ. അപ്പമാദോ തേസം ധമ്മാനം അഗ്ഗമക്ഖായതീ"തി ഭഗവാ ജാനാതി പസ്സതി. ഏവമ്പി ഭഗവാ മൂലദസ്സാവീ...പേ॰... സമുദയദസ്സാവീ.

അഥ വാ, ഭഗവാ ജാനാതി പസ്സതി. "അവിജ്ജാ മൂലം സങ്ഖാരാനം, സങ്ഖാരാ മൂലം വിഞ്ഞാണസ്സ , വിഞ്ഞാണം മൂലം നാമരൂപസ്സ, നാമരൂപം മൂലം സളായതനസ്സ, സളായതനം മൂലം ഫസ്സസ്സ, ഫസ്സോ മൂലം വേദനായ, വേദനാ മൂലം തണ്ഹായ, തണ്ഹാ മൂലം ഉപാദാനസ്സ, ഉപാദാനം മൂലം ഭവസ്സ, ഭവോ മൂലം ജാതിയാ, ജാതി മൂലം ജരാമരണസ്സാ"തി - ഭഗവാ ജാനാതി പസ്സതി. ഏവമ്പി ഭഗവാ മൂലദസ്സാവീ...പേ॰... സമുദയദസ്സാവീ.

അഥ വാ, ഭഗവാ ജാനാതി പസ്സതി. "ചക്ഖു മൂലം ചക്ഖുരോഗാനം, സോതം മൂലം സോതരോഗാനം, ഘാനം മൂലം ഘാനരോഗാനം, ജിവ്ഹാ മൂലം ജിവ്ഹാരോഗാനം, കായോ മൂലം കായരോഗാനം, മനോ മൂലം ചേതസികാനം ദുക്ഖാന"ന്തി - ഭഗവാ ജാനാതി പസ്സതി. ഏവമ്പി ഭഗവാ മൂലദസ്സാവീ ഹേതുദസ്സാവീ നിദാനദസ്സാവീ സമ്ഭവദസ്സാവീ പഭവദസ്സാവീ സമുട്ഠാനദസ്സാവീ ആഹാരദസ്സാവീ ആരമ്മണദസ്സാവീ പച്ചയദസ്സാവീ സമുദയദസ്സാവീതി - അനേജം മൂലദസ്സാവീ.

ഇച്ചായസ്മാ പുണ്ണകോതി **ഇച്ചാ**തി പദസന്ധി...പേ॰... ആയസ്മാ പുണ്ണകോ .

അത്ഥി പഞ്ഹേന ആഗമന്തി പഞ്ഹേന അത്ഥികോ ആഗതോമ്ഹി, [പഞ്ഹത്ഥികാമ്ഹ ആഗതാ (ബഹൂസു) പസ്സ മഹാനി॰ ഫൻവ] പഞ്ഹം പുച്ഛിതുകാമോ ആഗതോമ്ഹി, പഞ്ഹം സോതുകാമോ ആഗതോമ്ഹീതി - ഏവമ്പി അത്ഥി പഞ്ഹേന ആഗമം. അഥ വാ, പഞ്ഹത്ഥികാനം പഞ്ഹം പുച്ഛിതുകാമാനം പഞ്ഹം സോതുകാമാനം ആഗമനം അഭിക്കമനം ഉപസങ്കമനം പയിരുപാസനം അത്ഥീതി - ഏവമ്പി അത്ഥി പഞ്ഹേന ആഗമം. അഥ വാ, പഞ്ഹാഗമോ തുയ്ഹം അത്ഥി, ത്വമ്പി പഹു ത്വമസി അലമത്തോ. മയാ പുച്ഛിതം കഥേതും വിസജ്ജേതും വഹസ്സേതം ഭാരന്തി [വിസജ്ജേതും സന്ദസ്സേതും ഭണിതുന്തി (സ്യാ॰) വഹസ്സു + ഏതം] - ഏവമ്പി അത്ഥി പഞ്ഹേന ആഗമം.

കിം നിസ്സിതാ ഇസയോ മനുജാതി കിം നിസ്സിതാ ആസിതാ അല്ലീനാ ഉപഗതാ അജ്ഝോസിതാ അധിമുത്താ. **ഇസയോ**തി ഇസിനാമകാ യേ കേചി ഇസിപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിതാ ആജീവകാ നിഗണ്ഠാ ജടിലാ താപസാ. **മനുജാ**തി മനുസ്സാ വുച്ചന്തീതി - കിം നിസ്സിതാ ഇസയോ മനുജാ.

ഖത്തിയാ ബ്രാഹ്മണാ ദേവതാനന്തി. **ഖത്തിയാ**തി യേ കേചി ഖത്തിയജാതികാ. **ബ്രാഹ്മണാ**തി യേ കേചി ഭോവാദികാ. **ദേവതാന**ന്തി ആജീവകസാവകാനം ആജീവകാ ദേവതാ, നിഗണ്ഠസാവകാനം നിഗണ്ഠാ ദേവതാ, ജടിലസാവകാനം ജടിലാ ദേവതാ, പരിബ്ബാജകസാവകാനം പരിബ്ബാജകാ ദേവതാ, അവിരുദ്ധകസാവകാനം അവിരുദ്ധകാ [അവരുദ്ധകസാവകാനം അവരുദ്ധകാ (സ്യാ॰)] ദേവതാ, ഹത്ഥിവതികാനം ഹത്ഥീ ദേവതാ, അസ്സവതികാനം അസ്സാ ദേവതാ, ഗോവതികാനം ഗാവോ ദേവതാ, കുക്കുരവതികാനം കുക്കുരാ ദേവതാ, കാകവതികാനം കാകാ ദേവതാ, വാസുദേവവതികാനം വാസുദേവോ ദേവതാ, ബലദേവവതികാനം ബലദേവോ ദേവതാ, പുണ്ണഭദ്ദവതികാനം പുണ്ണഭദ്ദോ ദേവതാ,

മണിഭദ്ദവതികാനം മണിഭദ്ദോ ദേവതാ, അഗ്ഗിവതികാനം അഗ്ഗി ദേവതാ, നാഗവതികാനം നാഗാ ദേവതാ, സുപണ്ണവതികാനം സുപണ്ണാ ദേവതാ, യക്ഖവതികാനം യക്ഖാ ദേവതാ, അസുരവതികാനം അസുരാ ദേവതാ, ഗന്ധബ്ബവതികാനം ഗന്ധബ്ബാ ദേവതാ, മഹാരാജവതികാനം മഹാരാജാനോ ദേവതാ, ചന്ദവതികാനം ചന്ദോ ദേവതാ, സൂരിയവതികാനം സൂരിയോ ദേവതാ, ഇന്ദവതികാനം ഇന്ദോ ദേവതാ, ബ്രഹ്മവതികാനം ബ്രഹ്മാ ദേവതാ, ദേവവതികാനം ദേവോ ദേവതാ, ദിസാവതികാനം ദിസാ ദേവതാ, യേ യേസം ദക്ഖിണേയ്യാ തേ തേസം ദേവതാതി - ഖത്തിയബ്രാഹ്മണാ ദേവതാനം.

യഞ്ഞമകപ്പയിംസു പുഥൂധ ലോകേതി യഞ്ഞം വുച്ചതി ദേയ്യധമ്മോ ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം അന്നം പാനം വത്ഥം യാനം മാലാഗന്ധവിലേപനം [മാലാഗന്ധം വിലേപനം (സ്യാ॰) ഇതിവും ൟള] സേയ്യാവസഥപദീപേയ്യം. **യഞ്ഞമകപ്പയിംസൂ**തി യേപി യഞ്ഞം എസന്തി ഗവേസന്തി പരിയേസന്തി ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം അന്നം പാനം വത്ഥം യാനം മാലാഗന്ധവിലേപനം സേയ്യാവസഥപദീപേയ്യം, തേപി യഞ്ഞം കപ്പേന്തി. യേപി യഞ്ഞം അഭിസങ്ഖരോന്തി ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം അന്നം പാനം... പേ॰... സേയ്യാവസഥപദീപേയ്യം, തേപി യഞ്ഞം കപ്പേന്തി. യേപി യഞ്ഞം ദേന്തി യജന്തി പരിച്ചജന്തി ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം അന്നം പാനം... പേ॰... സേയ്യാവസഥപദീപേയ്യം , തേപി യഞ്ഞം കപ്പേന്തി. **പുഥൂ**തി യഞ്ഞാ വാ ഏതേ പുഥൂ, യഞ്ഞയാജകാ [യഞ്ഞയജകാ (സ്യാ॰)] വാ ഏതേ പുഥൂ, ദക്ഖിണേയ്യാ വാ ഏതേ പുഥൂ. കഥം യഞ്ഞാ വാ ഏതേ പുഥൂ? ബഹുകാനം ഏതേ യഞ്ഞാ ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരാ അന്നം പാനം വത്ഥം യാനം മാലം ഗന്ധം വിലേപനം സേയ്യാവസഥപദീപേയ്യം - ഏവം യഞ്ഞാ വാ ഏതേ പുഥൂ.

കഥം യഞ്ഞയാജകാ വാ ഏതേ പുഥൂ? ബഹുകാ ഏതേ യഞ്ഞയാജകാ ഖത്തിയാ ച ബ്രാഹ്മണാ ച വേസ്സാ ച സുദ്ദാ ച ഗഹട്ഠാ ച പബ്ബജിതാ ച ദേവാ ച മനുസ്സാ ച - ഏവം യഞ്ഞയാജകാ വാ ഏതേ പുഥൂ.

കഥം ദക്ഖിണേയ്യാ വാ ഏതേ പുഥൂ? ബഹുകാ ഏതേ ദക്ഖിണേയ്യാ പുഥൂ സമണബ്രാഹ്മണാ കപണദ്ധികവനിബ്ബകയാചകാ [... വണിബ്ബകസാവകാ (സ്യാ॰) ഇതിവും ൟള] - ഏവം ദക്ഖിണേയ്യാ വാ ഏതേ പുഥൂ. **ഇധ ലോകേ**തി മനുസ്സലോകേതി യഞ്ഞമകപ്പയിംസു - പുഥൂധ ലോകേ.

പുച്ഛാമി തം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേതന്തി. **പുച്ഛാ**തി തിസ്സോ പുച്ഛാ - അദിട്ഠജോതനാ പുച്ഛാ, ദിട്ഠസംസന്ദനാ പുച്ഛാ, വിമതിച്ഛേദനാ പുച്ഛാ. കതമാ അദിട്ഠജോതനാ പുച്ഛാ? പകതിയാ ലക്ഖണം അഞ്ഞാതം ഹോതി അദിട്ഠം അതുലിതം അതീരിതം അവിഭൂതം അവിഭാവിതം, തസ്സ ഞാണായ ദസ്സനായ തുലനായ തീരണായ വിഭൂതത്ഥായ വിഭാവനത്ഥായ പഞ്ഹം പുച്ഛതി - അയം അദിട്ഠജോതനാ പുച്ഛാ.

കതമാ ദിട്ഠസംസന്ദനാ പുച്ഛാ? പകതിയാ ലക്ഖണം ഞാതം ഹോതി ദിട്ഠം തുലിതം തീരിതം വിഭൂതം വിഭാവിതം. അഞ്ഞേഹി പണ്ഡിതേഹി

സദ്ധിം സംസന്ദനത്ഥായ പഞ്ഹം പുച്ഛതി - അയം ദിട്ഠസംസന്ദനാ പുച്ഛാ.

കതമാ വിമതിച്ഛേദനാ പുച്ഛാ? പകതിയാ സംസയപക്ഖന്ദോ [സംസയപക്ഖന്നോ (സ്യാ॰)] ഹോതി വിമതിപക്ഖന്ദോ ദ്വേള്ഹകജാതോ - ''ഏവം നു ഖോ, ന നു ഖോ, കിം നു ഖോ, കഥം നു ഖോ''തി! സോ വിമതിച്ഛേദനത്ഥായ പഞ്ഹം പുച്ഛതി - അയം വിമതിച്ഛേദനാ പുച്ഛാ. ഇമാ തിസ്സോ പുച്ഛാ.

അപരാപി തിസ്സോ പുച്ഛാ - മനുസ്സപുച്ഛാ, അമനുസ്സപുച്ഛാ, നിമ്മിതപുച്ഛാ. കതമാ മനുസ്സപുച്ഛാ? മനുസ്സാ ബുദ്ധം ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ പുച്ഛന്തി, ഭിക്ഖൂ പുച്ഛന്തി, ഭിക്ഖുനിയോ പുച്ഛന്തി, ഉപാസകാ പുച്ഛന്തി, ഉപാസികായോ പുച്ഛന്തി, രാജാനോ പുച്ഛന്തി, ഖത്തിയാ പുച്ഛന്തി, ബ്രാഹ്മണാ പുച്ഛന്തി, വേസ്സാ പുച്ഛന്തി, സുദ്ദാ പുച്ഛന്തി, ഗഹട്ഠാ പുച്ഛന്തി, പബ്ബജിതാ പുച്ഛന്തി - അയം മനുസ്സപുച്ഛാ.

കതമാ അമനുസ്സപുച്ഛാ? അമനുസ്സാ ബുദ്ധം ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ പഞ്ഹം പുച്ഛന്തി, നാഗാ പുച്ഛന്തി, സുപണ്ണാ പുച്ഛന്തി, യക്ഖാ പുച്ഛന്തി, അസുരാ പുച്ഛന്തി, ഗന്ധബ്ബാ പുച്ഛന്തി, മഹാരാജാനോ പുച്ഛന്തി, ഇന്ദാ പുച്ഛന്തി, ബ്രഹ്മാനോ പുച്ഛന്തി, ദേവതായോ പുച്ഛന്തി - അയം അമനുസ്സപുച്ഛാ.

കതമാ നിമ്മിതപുച്ഛാ? യം ഭഗവാ രൂപം അഭിനിമ്മിനാതി മനോമയം സബ്ബങ്ഗപച്ചങ്ഗം അഹീനിന്ദ്രിയം, സോ നിമ്മിതോ ബുദ്ധം ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ പഞ്ഹം പുച്ഛതി; ഭഗവാ വിസജ്ജേതി [വിസ്സജ്ജേതി (ക॰)] - അയം നിമ്മിതപുച്ഛാ. ഇമാ തിസ്സോ പുച്ഛാ.

അപരാപി തിസ്സോ പുച്ഛാ - അത്തത്ഥപുച്ഛാ, പരത്ഥപുച്ഛാ, ഉഭയത്ഥപുച്ഛാ. അപരാപി തിസ്സോ പുച്ഛാ - ദിട്ഠധമ്മികത്ഥപുച്ഛാ, സമ്പരായികത്ഥപുച്ഛാ, പരമത്ഥപുച്ഛാ. അപരാപി തിസ്സോ പുച്ഛാ - അനവജ്ജത്ഥപുച്ഛാ, നിക്കിലേസത്ഥപുച്ഛാ, വോദാനത്ഥപുച്ഛാ. അപരാപി തിസ്സോ പുച്ഛാ - അതീതപുച്ഛാ, അനാഗതപുച്ഛാ, പച്ചുപ്പന്നപുച്ഛാ. അപരാപി തിസ്സോ പുച്ഛാ - അജ്ഝത്തപുച്ഛാ, ബഹിദ്ധാപുച്ഛാ , അജ്ഝത്തബഹിദ്ധാപുച്ഛാ. അപരാപി തിസ്സോ പുച്ഛാ - കുസലപുച്ഛാ, അകുസലപുച്ഛാ, അബ്യാകതപുച്ഛാ. അപരാപി തിസ്സോ പുച്ഛാ - ഖന്ധപുച്ഛാ, ധാതുപുച്ഛാ, ആയതനപുച്ഛാ. അപരാപി തിസ്സോ പുച്ഛാ - സതിപട്ഠാനപുച്ഛാ, സമ്മപ്പധാനപുച്ഛാ, ഇദ്ധിപാദപുച്ഛാ. അപരാപി തിസ്സോ പുച്ഛാ - ഇന്ദ്രിയപുച്ഛാ, ബലപുച്ഛാ, ബോജ്ഝങ്ഗപുച്ഛാ. അപരാപി തിസ്സോ പുച്ഛാ - മഗ്ഗപുച്ഛാ, ഫലപുച്ഛാ, നിബ്ബാനപുച്ഛാ.

പുച്ഛാമി തന്തി പുച്ഛാമി തം യാചാമി തം അജ്ഝേസാമി തം പസാദേമി തം ''കഥയസ്സു മേ''തി പുച്ഛാമി തം. **ഭഗവാ**തി ഗാരവാധിവചനമേതം... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി - യദിദം ഭഗവാതി. **ബ്രൂഹി മേത**ന്തി ബ്രൂഹി ആചിക്ഖാഹി ദേസേഹി പഞ്ഞപേഹി പട്ഠപേഹി വിവരാഹി വിഭജാഹി ഉത്താനീകരോഹി പകാസേഹീതി - പുച്ഛാമി തം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേതം. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

> ''അനേജം മൂലദസ്സാവിം, [ഇച്ചായസ്മാ പുണ്ണകോ]
> അത്ഥി പഞ്ഹേന ആഗമം;

കിം നിസ്സിതാ ഇസയോ മനുജാ, ഖത്തിയാ ബ്രാഹ്മണാ ദേവതാനം;
യഞ്ഞമകപ്പയിംസു പുഥൂധ ലോകേ, പുച്ഛാമി തം ഭഗവാ ബ്രൂഹി
മേത''ന്തി.

൩൧.യേ കേചിമേ ഇസയോ മനുജാ, [പുണ്ണകാതി ഭഗവാ]
ഖത്തിയാ ബ്രാഹ്മണാ ദേവതാനം;
യഞ്ഞമകപ്പയിംസു പുഥൂധ ലോകേ, ആസീസമാനാ പുണ്ണക ഇത്ഥത്തം
[ഇത്ഥതം (സ്യാ॰), ഇത്ഥഭാവം (ക॰)] ;
ജരം സിതാ യഞ്ഞമകപ്പയിംസു.

യേ കേചിമേ ഇസയോ മനുജാതി. **യേ കേചീ**തി സബ്ബേന സബ്ബം സബ്ബഥാ സബ്ബം അസേസം നിസ്സേസം പരിയാദിയനവചനമേതം - യേ കേചീതി. **ഇസയോ**തി ഇസിനാമകാ യേ കേചി ഇസിപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിതാ ആജീവകാ നിഗണ്ഠാ ജടിലാ താപസാ. **മനുജാ**തി മനുസ്സാ വുച്ചന്തീതി - യേ കേചിമേ ഇസയോ മനുജാ പുണ്ണകാതി ഭഗവാ.

ഖത്തിയാ ബ്രാഹ്മണാ ദേവതാനന്തി. **ഖത്തിയാ**തി യേ കേചി ഖത്തിയജാതികാ. **ബ്രാഹ്മണാ**തി യേ കേചി ഭോവാദികാ. **ദേവതാന**ന്തി ആജീവകസാവകാനം ആജീവകാ ദേവതാ...പേ॰... ദിസാവതികാനം ദിസാ ദേവതാ. യേ യേസം ദക്ഖിണേയ്യാ, തേ തേസം ദേവതാതി - ഖത്തിയാ ബ്രാഹ്മണാ ദേവതാനം.

യഞ്ഞമകപ്പയിംസു പുഥൂധ ലോകേതി. യഞ്ഞം വുച്ചതി ദേയ്യധമ്മോ ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം അന്നം പാനം... പേ॰... സേയ്യാവസഥപദീപേയ്യം. **യഞ്ഞമകപ്പയിംസൂ**തി യേപി യഞ്ഞം എസന്തി ഗവേസന്തി പരിയേസന്തി...പേ॰... സേയ്യാവസഥപദീപേയ്യം, തേപി യഞ്ഞം കപ്പേന്തി. **പുഥൂ**തി യഞ്ഞാ വാ ഏതേ പുഥൂ, യഞ്ഞയാജകാ വാ ഏതേ പുഥൂ, ദക്ഖിണേയ്യാ വാ ഏതേ പുഥൂ...പേ॰... ഏവം ദക്ഖിണേയ്യാ വാ ഏതേ പുഥൂ. **ഇധ ലോകേ**തി മനുസ്സലോകേതി യഞ്ഞമകപ്പയിംസു - പുഥൂധ ലോകേ.

ആസീസമാനാ പുണ്ണക ഇത്ഥത്തന്തി. **ആസീസമാനാ**തി രൂപപടിലാഭം ആസീസമാനാ, സദ്ദപടിലാഭം ആസീസമാനാ, ഗന്ധപടിലാഭം ആസീസമാനാ, രസപടിലാഭം ആസീസമാനാ, ഫോട്ഠബ്ബപടിലാഭം ആസീസമാനാ, പുത്തപടിലാഭം ആസീസമാനാ, ദാരപടിലാഭം ആസീസമാനാ, ധനപടിലാഭം ആസീസമാനാ, യസപടിലാഭം ആസീസമാനാ, ഇസ്സരിയപടിലാഭം ആസീസമാനാ, ഖത്തിയമഹാസാലകുലേ അത്തഭാവപടിലാഭം ആസീസമാനാ, ബ്രാഹ്മണമഹാസാലകുലേ അത്തഭാവപടിലാഭം ആസീസമാനാ, ഗഹപതിമഹാസാലകുലേ അത്തഭാവപടിലാഭം ആസീസമാനാ, ചാതുമഹാരാജികേസു [ചാതുമ്മഹാരാജികേസു (സ്യാ॰)] ദേവേസു അത്തഭാവപടിലാഭം ആസീസമാനാ, താവതിംസേസു ദേവേസു യാമേസു ദേവേസു തുസിതേസു ദേവേസു നിമ്മാനരതീസു ദേവേസു പരനിമ്മിതവസവത്തീസു ദേവേസു ബ്രഹ്മകായികേസു ദേവേസു അത്തഭാവപടിലാഭം ആസീസമാനാ ഇച്ഛമാനാ സാദിയമാനാ പത്ഥയമാനാ പിഹയമാനാ അഭിജപ്പമാനാതി ആസീസമാനാ.

പുണ്ണക ഇത്ഥത്തന്തി ഏത്ഥ അത്തഭാവാഭിനിബ്ബത്തിം ആസീസമാനാ ഏത്ഥ ഖത്തിയമഹാസാലകുലേ അത്തഭാവാഭിനിബ്ബത്തിം ആസീസമാനാ...പേ॰... ഏത്ഥ ബ്രഹ്മകായികേസു ദേവേസു അത്തഭാവാഭിനിബ്ബത്തിം ആസീസമാനാ ഇച്ഛമാനാ സാദിയമാനാ പത്ഥയമാനാ പിഹയമാനാ അഭിജപ്പമാനാതി ആസീസമാനാ - പുണ്ണക ഇത്ഥത്തം.

ജരം സിതാ യഞ്ഞമകപ്പയിംസൂതി ജരാനിസ്സിതാ ബ്യാധിനിസ്സിതാ മരണനിസ്സിതാ സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസനിസ്സിതാ. യദേവ തേ ജാതിനിസ്സിതാ തദേവ തേ ജരാനിസ്സിതാ. യദേവ തേ ജരാനിസ്സിതാ തദേവ തേ ബ്യാധിനിസ്സിതാ. യദേവ തേ ബ്യാധിനിസ്സിതാ തദേവ തേ മരണനിസ്സിതാ. യദേവ തേ മരണനിസ്സിതാ തദേവ തേ സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസനിസ്സിതാ. യദേവ തേ സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസനിസ്സിതാ തദേവ തേ ഗതിനിസ്സിതാ. യദേവ തേ ഗതിനിസ്സിതാ തദേവ തേ ഉപപത്തിനിസ്സിതാ. യദേവ തേ ഉപപത്തിനിസ്സിതാ തദേവ തേ പടിസന്ധിനിസ്സിതാ. യദേവ തേ പടിസന്ധിനിസ്സിതാ തദേവ തേ ഭവനിസ്സിതാ. യദേവ തേ ഭവനിസ്സിതാ തദേവ തേ സംസാരനിസ്സിതാ. യദേവ തേ സംസാരനിസ്സിതാ തദേവ തേ വട്ടനിസ്സിതാ അല്ലീനാ ഉപഗതാ അജ്ഝോസിതാ അധിമുത്താതി - ജരം സിതാ യഞ്ഞമകപ്പയിംസു. തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''യേ കേചിമേ ഇസയോ മനുജാ, [പുണ്ണകാതി ഭഗവാ]
> ഖത്തിയാ ബ്രാഹ്മണാ ദേവതാനം;
> യഞ്ഞമകപ്പയിംസു പുഥൂധ ലോകേ, ആസീസമാനാ പുണ്ണക ഇത്ഥത്തം;
> ജരം സിതാ യഞ്ഞമകപ്പയിംസൂ''തി.

൧൮. **യേ കേചിമേ ഇസയോ മനുജാ, [ഇച്ചായസ്മാ പുണ്ണകോ]**
ഖത്തിയാ ബ്രാഹ്മണാ ദേവതാനം;
യഞ്ഞമകപ്പയിംസു പുഥൂധ ലോകേ, കച്ചിസു തേ ഭഗവാ യഞ്ഞപഥേ അപ്പമത്താ;
അതാരും [അതാരും (സ്യാ॰ ക॰)] **ജാതിഞ്ച ജരഞ്ച മാരിസ, പുച്ഛാമി തം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേതം.**

യേ കേചിമേ ഇസയോ മനുജാതി. **യേ കേചീ**തി...പേ॰....

കച്ചിസു തേ ഭഗവാ യഞ്ഞപഥേ അപ്പമത്താതി. **കച്ചിസൂ**തി സംസയപുച്ഛാ വിമതിപുച്ഛാ ദ്വേള്ഹകപുച്ഛാ അനേകംസപുച്ഛാ - ''ഏവം നു ഖോ, ന നു ഖോ, കിം നു ഖോ, കഥം നു ഖോ''തി - കച്ചിസു. **തേ**തി യഞ്ഞയാജകാ വുച്ചന്തി. **ഭഗവാ**തി ഗാരവാധിവചനം...പേ॰... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി, യദിദം ഭഗവാതി - കച്ചിസു തേ ഭഗവാ. **യഞ്ഞപഥേ അപ്പമത്താ**തി യഞ്ഞോയേവ വുച്ചതി യഞ്ഞപഥോ. യഥാ അരിയമഗ്ഗോ അരിയപഥോ ദേവമഗ്ഗോ ദേവപഥോ ബ്രഹ്മമഗ്ഗോ ബ്രഹ്മപഥോ, ഏവമേവ യഞ്ഞോയേവ വുച്ചതി യഞ്ഞപഥോ. **അപ്പമത്താ**തി യഞ്ഞപഥേ അപ്പമത്താ സക്കച്ചകാരിനോ സാതച്ചകാരിനോ അട്ഠിതകാരിനോ അനോലീനവുത്തിനോ അനിക്ഖിത്തച്ഛന്ദാ അനിക്ഖിത്തധുരാ തച്ചരിതാ തബ്ബഹുലാ തഗ്ഗരുകാ തന്നിന്നാ തപ്പോണാ തപ്പബ്ഭാരാ തദധിമുത്താ തദധിപതേയ്യാതി - തേപി യഞ്ഞപഥേ അപ്പമത്താ. യേപി യഞ്ഞം ഏസന്തി ഗവേസന്തി പരിയേസന്തി

ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം അന്നം പാനം... പേ॰... സേയ്യാവസഥപദീപേയ്യം സക്കച്ചകാരിനോ...പേ॰... തദധിപതേയ്യാ, തേപി യഞ്ഞപഥേ അപ്പമത്താ. യേപി യഞ്ഞം അഭിസങ്ഖരോന്തി ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം അന്നം പാനം... പേ॰... സേയ്യാവസഥപദീപേയ്യം സക്കച്ചകാരിനോ...പേ॰... തദധിപതേയ്യാ, തേപി യഞ്ഞപഥേ അപ്പമത്താ. യേപി യഞ്ഞം ദേന്തി യജന്തി പരിച്ചജന്തി ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം അന്നം പാനം... പേ॰... സേയ്യാവസഥപദീപേയ്യം സക്കച്ചകാരിനോ ...പേ॰... തദധിപതേയ്യാ, തേപി യഞ്ഞപഥേ അപ്പമത്താതി - കച്ചിസു തേ ഭഗവാ യഞ്ഞപഥേ അപ്പമത്താ.

അതാരും ജാതിഞ്ച ജരഞ്ച മാരിസാതി ജരാമരണം അതരിംസു ഉത്തരിംസു പതരിംസു സമതിക്കമിംസു വീതിവത്തിംസു. **മാരിസാ**തി പിയവചനം ഗരുവചനം സഗാരവസപ്പതിസ്സാധിവചനമേതം മാരിസാതി - അതാരു ജാതിഞ്ച ജരഞ്ച മാരിസ.

പുച്ഛാമി തം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേതന്തി. **പുച്ഛാമി ത**ന്തി പുച്ഛാമി തം യാചാമി തം അജ്ഝേസാമി തം പസാദേമി തം കഥയസ്സു മേതി - പുച്ഛാമി തം. **ഭഗവാ**തി ഗാരവാധിവചനം...പേ॰... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി - യദിദം ഭഗവാതി. **ബ്രൂഹി മേത**ന്തി ബ്രൂഹി ആചിക്ഖാഹി ദേസേഹി പഞ്ഞപേഹി പട്ഠപേഹി വിവരാഹി വിഭജാഹി ഉത്താനീകരോഹി പകാസേഹീതി - പുച്ഛാമി തം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേതം. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

> “യേ കേചിമേ ഇസയോ മനുജാ, [ഇച്ചായസ്മാ പുണ്ണകോ]
> ഖത്തിയാ ബ്രാഹ്മണാ ദേവതാനം;
> യഞ്ഞമകപ്പയിംസു പുഥൂധ ലോകേ, കച്ചിസു തേ ഭഗവാ യഞ്ഞപഥേ അപ്പമത്താ;
> അതാരു ജാതിഞ്ച ജരഞ്ച മാരിസ, പുച്ഛാമി തം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേത”ന്തി.

൧൭. **ആസീസന്തി** [ആസിംസന്തി (സ്യാ॰)] **ഥോമയന്തി, അഭിജപ്പന്തി ജുഹന്തി;**
[പുണ്ണകാതി ഭഗവാ]
കാമാഭിജപ്പന്തി പടിച്ച ലാഭം, തേ യാജയോഗാ ഭവരാഗരത്താ;
നാതരിംസു ജാതിജരന്തി ബ്രൂമി.

ആസീസന്തി ഥോമയന്തി അഭിജപ്പന്തി ജുഹന്തീതി. **ആസീസന്തീ**തി രൂപപടിലാഭം ആസീസന്തി, സദ്ദപടിലാഭം ആസീസന്തി, ഗന്ധപടിലാഭം ആസീസന്തി, രസപടിലാഭം ആസീസന്തി, ഫോട്ഠബ്ബപടിലാഭം ആസീസന്തി, പുത്തപടിലാഭം ആസീസന്തി, ദാരപടിലാഭം ആസീസന്തി, ധനപടിലാഭം ആസീസന്തി, യസപടിലാഭം ആസീസന്തി, ഇസ്സരിയപടിലാഭം ആസീസന്തി, ഖത്തിയമഹാസാലകുലേ അത്തഭാവപടിലാഭം ആസീസന്തി, ബ്രാഹ്മണമഹാസാലകുലേ...പേ॰... ഗഹപതിമഹാസാലകുലേ അത്തഭാവപടിലാഭം ആസീസന്തി, ചാതുമഹാരാജികേസു ദേവേസു...പേ॰... ബ്രഹ്മകായികേസു ദേവേസു അത്തഭാവപടിലാഭം ആസീസന്തി ഇച്ഛന്തി സാദിയന്തി പത്ഥയന്തി പിഹയന്തീതി - ആസീസന്തി.

ഥോമയന്തീതി യഞ്ഞം വാ ഥോമേന്തി ഫലം വാ ഥോമേന്തി ദക്ഖിണേയ്യേ വാ ഥോമേന്തി. കഥം യഞ്ഞം ഥോമേന്തി? സുചിം ദിന്നം [വിയം ദിന്നം (സ്യാ॰)], മനാപം ദിന്നം, പണീതം ദിന്നം, കാലേന ദിന്നം, കപ്പിയം ദിന്നം, വിചേയ്യ ദിന്നം, അനവജ്ജം ദിന്നം, അഭിണ്ഹം ദിന്നം ദദം ചിത്തം പസാദിതന്തി - ഥോമേന്തി കിത്തേന്തി വണ്ണേന്തി പസംസന്തി. ഏവം യഞ്ഞം ഥോമേന്തി.

കഥം ഫലം ഥോമേന്തി? ഇതോ നിദാനം രൂപപടിലാഭോ ഭവിസ്സതി...പേ॰... ബ്രഹ്മകായികേസു ദേവേസു അത്തഭാവപടിലാഭോ ഭവിസ്സതീതി - ഥോമേന്തി കിത്തേന്തി വണ്ണേന്തി പസംസന്തി. ഏവം ഫലം ഥോമേന്തി.

കഥം ദക്ഖിണേയ്യേ ഥോമേന്തി? ദക്ഖിണേയ്യാ ജാതിസമ്പന്നാ ഗോത്തസമ്പന്നാ അജ്ഝായകാ മന്തധരാ തിണ്ണം വേദാനം പാരഗൂ സനിഘണ്ഡുകേടുഭാനം സാക്ഖരപ്പഭേദാനം ഇതിഹാസപഞ്ചമാനം പദകാ വേയ്യാകരണാ ലോകായതമഹാപുരിസലക്ഖണേസു അനവയാതി, വീതരാഗാ വാ രാഗവിനയായ വാ പടിപന്നാ, വീതദോസാ വാ ദോസവിനയായ വാ പടിപന്നാ, വീതമോഹാ വാ മോഹവിനയായ വാ പടിപന്നാ, സദ്ധാസമ്പന്നാ സീലസമ്പന്നാ സമാധിസമ്പന്നാ പഞ്ഞാസമ്പന്നാ വിമുത്തിസമ്പന്നാ വിമുത്തിഞാണദസ്സനസമ്പന്നാതി - ഥോമേന്തി കിത്തേന്തി വണ്ണേന്തി പസംസന്തി. ഏവം ദക്ഖിണേയ്യേ ഥോമേന്തീതി - ആസീസന്തി ഥോമയന്തി.

അഭിജപ്പന്തീതി രൂപപടിലാഭം അഭിജപ്പന്തി, സദ്ദപടിലാഭം അഭിജപ്പന്തി, ഗന്ധപടിലാഭം അഭിജപ്പന്തി, രസപടിലാഭം അഭിജപ്പന്തി...പേ॰... ബ്രഹ്മകായികേസു ദേവേസു അത്തഭാവപടിലാഭം അഭിജപ്പന്തീതി - ആസീസന്തി ഥോമയന്തി അഭിജപ്പന്തി. **ജുഹന്തീ**തി ജുഹന്തി ദേന്തി യജന്തി പരിച്ചജന്തി ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം അന്നം പാനം വത്ഥം യാനം മാലാഗന്ധവിലേപനം സേയ്യാവസഥപദീപേയ്യന്തി - ആസീസന്തി ഥോമയന്തി അഭിജപ്പന്തി ജുഹന്തി പുണ്ണകാതി ഭഗവാ.

കാമാഭിജപ്പന്തി പടിച്ച ലാഭന്തി രൂപപടിലാഭം പടിച്ച കാമേ അഭിജപ്പന്തി, സദ്ദപടിലാഭം പടിച്ച കാമേ അഭിജപ്പന്തി...പേ॰... ബ്രഹ്മകായികേസു ദേവേസു അത്തഭാവപടിലാഭം പടിച്ച കാമേ അഭിജപ്പന്തി പജപ്പന്തീതി - കാമാഭിജപ്പന്തി പടിച്ച ലാഭം.

തേ യാജയോഗാ ഭവരാഗരത്താ നാതരിംസു ജാതിജരന്തി ബ്രൂമീതി തേതി യഞ്ഞയാജകാ വുച്ചന്തി, **യാജയോഗാ**തി യാജയോഗേസു യുത്താ പയുത്താ ആയുത്താ സമായുത്താ തച്ചരിതാ തബ്ബഹുലാ തഗ്ഗരുകാ തന്നിന്നാ തപ്പോണാ തപ്പബ്ഭാരാ തദധിമുത്താ തദധിപതേയ്യാതി - തേ യാജയോഗാ, **ഭവരാഗരത്താ**തി ഭവരാഗോ വുച്ചതി യോ ഭവേസു ഭവച്ഛന്ദോ ഭവരാഗോ ഭവനന്ദീ ഭവതണ്ഹാ ഭവസിനേഹോ ഭവപരിളാഹോ ഭവമുച്ഛാ ഭവജ്ഝോസാനം. ഭവരാഗേന ഭവേസു രത്താ ഗിദ്ധാ ഗധിതാ മുച്ഛിതാ അജ്ഝോസന്നാ ലഗ്ഗാ ലഗ്ഗിതാ പലിബുദ്ധാതി - തേ യാജയോഗാ ഭവരാഗരത്താ.

നാതരിംസു ജാതിജരന്തി ബ്രൂമീതി തേ യാജയോഗാ ഭവരാഗരത്താ ജാതിജരാമരണം നാതരിംസു ന ഉത്തരിംസു ന പതരിംസു ന സമതിക്കമിംസു ന വീതിവത്തിംസു, ജാതിജരാമരണാ അനിക്ഖന്താ അനിസ്സടാ അനതിക്കന്താ അസമതിക്കന്താ അവീതിവത്താ അന്തോജാതിജരാമരണേ പരിവത്തന്തി

അന്തോസംസാരപഥേ പരിവത്തന്തി. ജാതിയാ അനുഗതാ ജരായ അനുസടാ ബ്യാധിനാ അഭിഭൂതാ മരണേന അബ്ഭാഹതാ അതാണാ അലേണാ അസരണാ അസരണീഭൂതാതി; ബ്രൂമി ആചിക്ഖാമി ദേസേമി പഞ്ഞപേമി പട്ഠപേമി വിവരാമി വിഭജാമി ഉത്താനീകരോമി പകാസേമീതി - തേ യാജയോഗാ ഭവരാഗരത്താ നാതരിംസു ജാതിജരന്തി ബ്രൂമി. തേനാഹ ഭഗവാ -

> "ആസീസന്തി ഥോമയന്തി, അഭിജപ്പന്തി ജുഹന്തി; [പുണ്ണകാതി ഭഗവാ]
> കാമാഭിജപ്പന്തി പടിച്ച ലാഭം, തേ യാജയോഗാ ഭവരാഗരത്താ;
> നാതരിംസു ജാതിജരന്തി ബ്രൂമീ"തി.

> **തേ ചേ നാതരിംസു യാജയോഗാ, [ഇച്ചായസ്മാ പുണ്ണകോ]**
> **യഞ്ഞേഹി ജാതിഞ്ച ജരഞ്ച മാരിസ;**
> **അഥ കോ ചരഹി ദേവമനുസ്സലോകേ, അതാരി ജാതിഞ്ച ജരഞ്ച മാരിസ;**
> **പുച്ഛാമി തം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേതം.**

തേ ചേ നാതരിംസു യാജയോഗാതി തേ യഞ്ഞയാജകാ യാജയോഗാ ഭവരാഗരത്താ ജാതിജരാമരണം നാതരിംസു ന ഉത്തരിംസു ന പതരിംസു ന സമതിക്കമിംസു ന വീതിവത്തിംസു, ജാതിജരാമരണാ അനിക്ഖന്താ അനിസ്സടാ അനതിക്കന്താ അസമതിക്കന്താ അവീതിവത്താ അന്തോജാതിജരാമരണേ പരിവത്തന്തി അന്തോസംസാരപഥേ പരിവത്തന്തി. ജാതിയാ അനുഗതാ ജരായ അനുസടാ ബ്യാധിനാ അഭിഭൂതാ മരണേന അബ്ഭാഹതാ അതാണാ അലേണാ അസരണാ അസരണീഭൂതാതി - തേ ചേ നാതരിംസു യാജയോഗാ.

ഇച്ചായസ്മാ പുണ്ണകോതി. ഇച്ചാതി പദസന്ധി...പേ॰... ആയസ്മാ പുണ്ണകോ.

യഞ്ഞേഹി ജാതിഞ്ച ജരഞ്ച മാരിസാതി. യഞ്ഞേഹീതി യഞ്ഞേഹി പഹൂതേഹി യഞ്ഞേഹി വിവിധേഹി യഞ്ഞേഹി പുഥൂഹി. **മാരിസാതി** പിയവചനം ഗരുവചനം സഗാരവസപ്പതിസ്സാധിവചനമേതം മാരിസാതി - യഞ്ഞേഹി ജാതിഞ്ച ജരഞ്ച മാരിസ.

അഥ കോ ചരഹി ദേവമനുസ്സലോകേ, അതാരി ജാതിഞ്ച ജരഞ്ച മാരിസാതി അഥ കോ ഏസോ സദേവകേ ലോകേ സമാരകേ സബ്രഹ്മകേ സസ്സമണബ്രാഹ്മണിയാ പജായ സദേവമനുസ്സായ ജാതിജരാമരണം അതരി ഉത്തരി പതരി സമതിക്കമി വീതിവത്തയി [വീതിവത്തി (ക॰)]. **മാരിസാതി** പിയവചനം ഗരുവചനം സഗാരവസപ്പത്തിസ്സാധിവചനമേതം മാരിസാതി - അഥ കോ ചരഹി ദേവമനുസ്സലോകേ, അതാരി ജാതിഞ്ച ജരഞ്ച മാരിസ.

പുച്ഛാമി തം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേതന്തി. പുച്ഛാമി തന്തി പുച്ഛാമി തം യാചാമി തം അജ്ഝേസാമി തം പസാദേമി തം കഥയസ്സു മേതന്തി - പുച്ഛാമി തം. **ഭഗവാതി** ഗാരവാധിവചനം...പേ॰... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി - യദിദം ഭഗവാതി. **ബ്രൂഹി മേതന്തി** ബ്രൂഹി ആചിക്ഖാഹി ദേസേഹി പഞ്ഞപേഹി പട്ഠപേഹി വിവരാഹി വിഭജാഹി ഉത്താനീകരോഹി പകാസേഹീതി - പുച്ഛാമി തം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേതം. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

> "തേ ചേ നാതരിംസു യാജയോഗാ, [ഇച്ചായസ്മാ പുണ്ണകോ]
> യഞ്ഞേഹി ജാതിഞ്ച ജരഞ്ച മാരിസ;

അഥ കോ ചരഹി ദേവമനുസ്സലോകേ, അതാരി ജാതിഞ്ച ജരഞ്ച മാരിസ;
പുച്ഛാമി തം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേത''ന്തി.

൧൭. **സങ്ഖായ ലോകസ്മി** [ലോകസ്മിം (സ്യാ॰ ക॰)] **പരോപരാനി,**
[പുണ്ണകാതി ഭഗവാ]
യസ്സിഞ്ജിതം നത്ഥി കുഹിഞ്ചി ലോകേ;
സന്തോ വിധൂമോ അനീഘോ നിരാസോ, അതാരി സോ ജാതിജരന്തി ബ്രൂമി.

സങ്ഖായ ലോകസ്മി പരോപരാനീതി സങ്ഖാ വുച്ചതി ഞാണം യാ പഞ്ഞാ പജാനനാ...പേ॰... അമോഹോ ധമ്മവിചയോ സമ്മാദിട്ഠി. **പരോപരാനീ**തി ഓരം വുച്ചതി സകത്തഭാവോ, പരം വുച്ചതി പരത്തഭാവോ ഓരം വുച്ചതി സകരൂപവേദനാസഞ്ഞാസങ്ഖാരവിഞ്ഞാണം, പരം വുച്ചതി പരരൂപവേദനാസഞ്ഞാസങ്ഖാരവിഞ്ഞാണം ; ഓരം വുച്ചതി ഛ അജ്ഝത്തികാനി ആയതനാനി, പരം വുച്ചതി ഛ ബാഹിരാനി ആയതനാനി. ഓരം വുച്ചതി മനുസ്സലോകോ, പരം വുച്ചതി ദേവലോകോ; ഓരം വുച്ചതി കാമധാതു, പരം വുച്ചതി രൂപധാതു അരൂപധാതു; ഓരം വുച്ചതി കാമധാതു രൂപധാതു, പരം വുച്ചതി അരൂപധാതു. **സങ്ഖായ ലോകസ്മി പരോപരാനീ**തി പരോപരാനി അനിച്ചതോ സങ്ഖായ ദുക്ഖതോ രോഗതോ ഗണ്ഡതോ...പേ॰... നിസ്സരണതോ സങ്ഖായ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാതി - സങ്ഖായ ലോകസ്മി പരോപരാനി. **പുണ്ണകാതി ഭഗവാ**തി. **പുണ്ണകാ**തി ഭഗവാ തം ബ്രാഹ്മണം നാമേന ആലപതി . **ഭഗവാ**തി ഗാരവാധിവചനമേതം...പേ॰... യദിദം ഭഗവാതി - പുണ്ണകാതി ഭഗവാ.

യസ്സിഞ്ജിതം നത്ഥി കുഹിഞ്ചി ലോകേതി. **യസ്സാ**തി അരഹതോ ഖീണാസവസ്സ. **ഇഞ്ജിത**ന്തി തണ്ഹിഞ്ജിതം ദിട്ഠിഞ്ജിതം മാനിഞ്ജിതം കിലേസിഞ്ജിതം കാമിഞ്ജിതം. യസ്സിമേ ഇഞ്ജിതാ നത്ഥി ന സന്തി ന സംവിജ്ജന്തി നുപലബ്ഭന്തി, പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാ. **കുഹിഞ്ചീ**തി കുഹിഞ്ചി കിസ്മിഞ്ചി കത്ഥചി അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ അജ്ഝത്തബഹിദ്ധാ വാ. **ലോകേ**തി അപായലോകേ...പേ॰... ആയതനലോകേതി - യസ്സിഞ്ജിതം നത്ഥി കുഹിഞ്ചി ലോകേ.

സന്തോ വിധൂമോ അനീഘോ നിരാസോ, അതാരി സോ ജാതിജരന്തി ബ്രൂമീതി. **സന്തോ**തി രാഗസ്സ സന്തത്താ സന്തോ, ദോസസ്സ...പേ॰... മോഹസ്സ... കോധസ്സ... ഉപനാഹസ്സ... മക്ഖസ്സ... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാനം സന്തത്താ സമിതത്താ വൂപസമിതത്താ വിജ്ഝാതത്താ [നിജ്ഝാതത്താ (ക॰) മഹാനി॰ ൧൮] നിബ്ബുതത്താ വിഗതത്താ പടിപസ്സദ്ധത്താ സന്തോ ഉപസന്തോ വൂപസന്തോ നിബ്ബുതോ പടിപസ്സദ്ധോതി സന്തോ; **വിധൂമോ**തി കായദുച്ചരിതം വിധൂമിതം വിധമിതം സോസിതം വിസോസിതം ബ്യന്തീകതം [ബ്യന്തികതം (ക॰)], വചീദുച്ചരിതം...പേ॰... മനോദുച്ചരിതം വിധൂമിതം വിധമിതം സോസിതം വിസോസിതം ബ്യന്തീകതം, രാഗോ... ദോസോ... മോഹോ വിധൂമിതോ വിധമിതോ സോസിതോ വിസോസിതോ ബ്യന്തീകതോ, കോധോ... ഉപനാഹോ... മക്ഖോ... പളാസോ... ഇസ്സാ... മച്ഛരിയം... മായാ... സാഠെയ്യം... ഥമ്ഭോ... സാരമ്ഭോ... മാനോ... അതിമാനോ... മദോ... പമാദോ... സബ്ബേ കിലേസാ സബ്ബേ ദുച്ചരിതാ സബ്ബേ ദരഥാ സബ്ബേ പരിളാഹാ സബ്ബേ സന്താപാ

സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാ വിധൂമിതാ വിധമിതാ സോസിതാ വിസോസിതാ ബ്യന്തീകതാ. അഥ വാ, കോധോ വുച്ചതി ധൂമോ -

> മാനോ ഹി തേ ബ്രാഹ്മണ ഖാരിഭാരോ, കോധോ ധൂമോ ഭസ്മനി [ഗമ്മനി (സ്യാ॰)] മോസവജ്ജം;
> ജിവ്ഹാ സുജാ ഹദയം [തപ്പരസ്സ (സ്യാ॰)] ജോതിട്ഠാനം, അത്താ സുദന്തോ പുരിസസ്സ ജോതി.

അപി ച, ദസഹാകാരേഹി കോധോ ജായതി - അനത്ഥം മേ അചരീതി കോധോ ജായതി, അനത്ഥം മേ ചരതീതി കോധോ ജായതി, അനത്ഥം മേ ചരിസ്സതീതി കോധോ ജായതി, പിയസ്സ മേ മനാപസ്സ അനത്ഥം അചരി, അനത്ഥം ചരതി, അനത്ഥം ചരിസ്സതീതി കോധോ ജായതി, അപ്പിയസ്സ മേ അമനാപസ്സ അത്ഥം അചരി, അത്ഥം ചരതി, അത്ഥം ചരിസ്സതീതി കോധോ ജായതി, അട്ഠാനേ വാ പന കോധോ ജായതി. യോ ഏവരൂപോ ചിത്തസ്സ ആഘാതോ പടിഘാതോ പടിഘം പടിവിരോധോ കോപോ പകോപോ സമ്പകോപോ ദോസോ പദോസോ സമ്പദോസോ ചിത്തസ്സ ബ്യാപത്തി മനോപദോസോ കോധോ കുജ്ഝനാ കുജ്ഝിതത്തം ദോസോ ദുസ്സനാ ദുസ്സിതത്തം ബ്യാപത്തി ബ്യാപജ്ജനാ ബ്യാപജ്ജിതത്തം വിരോധോ പടിവിരോധോ ചണ്ഡിക്കം അസുരോപോ [അസ്സുരോപോ (സ്യാ॰)] അനത്തമനതാ ചിത്തസ്സ - അയം വുച്ചതി കോധോ.

അപി ച, കോധസ്സ അധിമത്തപരിത്തതാ വേദിതബ്ബാ. അത്ഥി കഞ്ചി [കിഞ്ചി (ക॰) മഹാനി॰ വ്യ॰] കാലം കോധോ ചിത്താവിലകരണമത്തോ ഹോതി, ന ച താവ മുഖകുലാനവികുലാനോ ഹോതി. അത്ഥി കഞ്ചി കാലം കോധോ മുഖകുലാനവികുലാനമത്തോ ഹോതി, ന ച താവ ഹനുസഞ്ചോപനോ ഹോതി. അത്ഥി കഞ്ചി കാലം കോധോ ഹനുസഞ്ചോപനമത്തോ ഹോതി, ന ച താവ ഫരുസവാചം നിച്ഛാരണോ [ഫരുസവാചനിച്ഛാരണോ (സ്യാ॰)] ഹോതി. അത്ഥി കഞ്ചി കാലം കോധോ ഫരുസവാചം നിച്ഛാരണമത്തോ ഹോതി, ന ച താവ ദിസാവിദിസാനുവിലോകനോ ഹോതി. അത്ഥി കഞ്ചി കാലം കോധോ ദിസാവിദിസാനുവിലോകനമത്തോ ഹോതി, ന ച താവ ദണ്ഡസത്ഥപരാമസനോ ഹോതി. അത്ഥി കഞ്ചി കാലം കോധോ ദണ്ഡസത്ഥപരാമസനമത്തോ ഹോതി, ന ച താവ ദണ്ഡസത്ഥഅബ്ഭുക്കിരണോ ഹോതി. അത്ഥി കഞ്ചി കാലം കോധോ ദണ്ഡസത്ഥഅബ്ഭുക്കിരണമത്തോ ഹോതി, ന ച താവ ദണ്ഡസത്ഥഅഭിനിപാതനോ ഹോതി. അത്ഥി കഞ്ചി കാലം കോധോ ദണ്ഡസത്ഥഅഭിനിപാതനമത്തോ ഹോതി, ന ച താവ ഛിന്നവിച്ഛിന്നകരണോ ഹോതി. അത്ഥി കഞ്ചി കാലം കോധോ ഛിന്നവിച്ഛിന്നകരണമത്തോ ഹോതി, ന ച താവ സമ്ഭഞ്ജനപലിഭഞ്ജനോ ഹോതി. അത്ഥി കഞ്ചി കാലം കോധോ സമ്ഭഞ്ജനപലിഭഞ്ജനമത്തോ ഹോതി, ന ച താവ അങ്ഗമങ്ഗഅപകഡ്ഢനോ ഹോതി. അത്ഥി കഞ്ചി കാലം കോധോ അങ്ഗമങ്ഗഅപകഡ്ഢനമത്തോ ഹോതി, ന ച താവ ജീവിതാവോരോപനോ [ജീവിതപനാസനോ (സ്യാ॰) മഹാനി॰ വ്യ॰] ഹോതി. അത്ഥി കഞ്ചി കാലം കോധോ ജീവിതാവോരോപനമത്തോ ഹോതി, ന ച താവ സബ്ബചാഗപരിച്ചാഗായ സണ്ഠിതോ ഹോതി. യതോ കോധോ പരം പുഗ്ഗലം ഘാതേത്വാ അത്താനം ഘാതേതി, ഏത്താവതാ കോധോ പരമുസ്സദഗതോ പരമവേപുല്ലപത്തോ ഹോതി. യസ്സ സോ ഹോതി കോധോ പഹീനോ

സമുച്ഛിന്നോ വൂപസന്തോ പടിപസ്സദ്ധോ അഭബ്ബുപ്പത്തികോ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢോ, സോ വുച്ചതി - വിധൂമോ.

കോധസ്സ പഹീനത്താ വിധൂമോ, കോധവത്ഥുസ്സ പരിഞ്ഞാതത്താ വിധൂമോ, കോധഹേതുസ്സ പരിഞ്ഞാതത്താ വിധൂമോ, കോധഹേതുസ്സ ഉപച്ഛിന്നത്താ വിധൂമോ. **അനീഘോ**തി രാഗോ നീഘോ, ദോസോ നീഘോ, മോഹോ നീഘോ, കോധോ നീഘോ, ഉപനാഹോ നീഘോ...പേ॰... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാ നീഘാ. യസ്സേതേ നീഘാ പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാ, സോ വുച്ചതി അനീഘോ.

നിരാസോതി ആസാ വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. യസ്സേസാ ആസാ തണ്ഹാ പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാ, സോ വുച്ചതി നിരാസോ. **ജാതീ**തി യാ തേസം തേസം സത്താനം തമ്ഹി തമ്ഹി സത്തനികായേ ജാതി സഞ്ജാതി ഓക്കന്തി അഭിനിബ്ബത്തി ഖന്ധാനം പാതുഭാവോ ആയതനാനം പടിലാഭോ. **ജരാ**തി യാ തേസം തേസം സത്താനം തമ്ഹി തമ്ഹി സത്തനികായേ ജരാ ജീരണതാ ഖണ്ഡിച്ചം പാലിച്ചം വലിത്തചതാ ആയുനോ സംഹാനി ഇന്ദ്രിയാനം പരിപാകോ. **സന്തോ വിധൂമോ അനീഘോ നിരാസോ, അതാരി സോ ജാതിജരന്തി ബ്രൂമീ**തി യോ സന്തോ ച വിധൂമോ ച അനീഘോ ച നിരാസോ ച, സോ ജാതിജരാമരണം അതരി ഉത്തരി പതരി സമതിക്കമി വീതിവത്തയീതി ബ്രൂമി ആചിക്ഖാമി ദേസേമി പഞ്ഞപേമി പട്ഠപേമി വിവരാമി വിഭജാമി ഉത്താനീകരോമി പകാസേമീതി - സന്തോ വിധൂമോ അനീഘോ നിരാസോ, അതാരി സോ ജാതിജരന്തി ബ്രൂമി. തേനാഹ ഭഗവാ -

> “സങ്ഖായ ലോകസ്മി പരോപരാനി, [പുണ്ണകാതി ഭഗവാ]
> യസ്സിഞ്ജിതം നത്ഥി കുഹിഞ്ചി ലോകേ;
> സന്തോ വിധൂമോ അനീഘോ നിരാസോ, അതാരി സോ ജാതിജരന്തി
> ബ്രൂമീ”തി.

സഹഗാഥാപരിയോസാനാ...പേ॰... പഞ്ജലികോ ഭഗവന്തം നമസ്സമാനോ നിസിന്നോ ഹോതി - “സത്ഥാ മേ ഭന്തേ ഭഗവാ, സാവകോഹമസ്മീ”തി.

പുണ്ണകമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസോ തതിയോ.

൪. മേത്തഗൂമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസോ

൧൯. പുച്ഛാമി തം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേതം, [ഇച്ചായസ്മാ മേത്തഗൂ]
മഞ്ഞാമി തം വേദഗൂ ഭാവിതത്തം;
കുതോ നു ദുക്ഖാ സമുദാഗതാ ഇമേ, യേ കേചി ലോകസ്മിമനേകരൂപാ.

പുച്ഛാമി തം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേതന്തി. പുച്ഛാമീതി തിസ്സോ പുച്ഛാ - അദിട്ഠജോതനാ പുച്ഛാ, ദിട്ഠസംസന്ദനാ പുച്ഛാ, വിമതിച്ഛേദനാ പുച്ഛാ. കതമാ അദിട്ഠജോതനാ പുച്ഛാ? പകതിയാ ലക്ഖണം അഞ്ഞാതം ഹോതി അദിട്ഠം അതുലിതം അതീരിതം അവിഭൂതം അവിഭാവിതം. തസ്സ ഞാണായ ദസ്സനായ തുലനായ തീരണായ വിഭൂതത്ഥായ വിഭാവനത്ഥായ പഞ്ഹം പുച്ഛതി - അയം അദിട്ഠജോതനാ പുച്ഛാ.

കതമാ ദിട്ഠസംസന്ദനാ പുച്ഛാ? പകതിയാ ലക്ഖണം ഞാതം ഹോതി ദിട്ഠം തുലിതം തീരിതം വിഭൂതം വിഭാവിതം. അഞ്ഞേഹി പണ്ഡിതേഹി സദ്ധിം സംസന്ദനത്ഥായ പഞ്ഹം പുച്ഛതി - അയം ദിട്ഠസംസന്ദനാ പുച്ഛാ.

കതമാ വിമതിച്ഛേദനാ പുച്ഛാ? പകതിയാ സംസയപക്ഖന്ദോ ഹോതി വിമതിപക്ഖന്ദോ ദ്വേള്ഹകജാതോ - "ഏവം നു ഖോ, ന നു ഖോ, കിം നു ഖോ, കഥം നു ഖോ"തി? സോ വിമതിച്ഛേദനത്ഥായ പഞ്ഹം പുച്ഛതി - അയം വിമതിച്ഛേദനാ പുച്ഛാ. ഇമാ തിസ്സോ പുച്ഛാ.

അപരാപി തിസ്സോ പുച്ഛാ - മനുസ്സപുച്ഛാ, അമനുസ്സപുച്ഛാ, നിമ്മിതപുച്ഛാ. കതമാ മനുസ്സപുച്ഛാ? മനുസ്സാ ബുദ്ധം ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ പഞ്ഹം പുച്ഛന്തി, ഭിക്ഖൂ പുച്ഛന്തി, ഭിക്ഖുനിയോ പുച്ഛന്തി, ഉപാസകാ പുച്ഛന്തി, ഉപാസികായോ പുച്ഛന്തി, രാജാനോ പുച്ഛന്തി ഖത്തിയാ പുച്ഛന്തി, ബ്രാഹ്മണാ പുച്ഛന്തി, വേസ്സാ പുച്ഛന്തി, സുദ്ദാ പുച്ഛന്തി, ഗഹട്ഠാ പുച്ഛന്തി, പബ്ബജിതാ പുച്ഛന്തി - അയം മനുസ്സപുച്ഛാ.

കതമാ അമനുസ്സപുച്ഛാ? അമനുസ്സാ ബുദ്ധം ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ പഞ്ഹം പുച്ഛന്തി, നാഗാ പുച്ഛന്തി, സുപണ്ണാ പുച്ഛന്തി, യക്ഖാ പുച്ഛന്തി, അസുരാ പുച്ഛന്തി, ഗന്ധബ്ബാ പുച്ഛന്തി, മഹാരാജാനോ പുച്ഛന്തി, ഇന്ദാ പുച്ഛന്തി, ബ്രഹ്മാ പുച്ഛന്തി, ദേവാ പുച്ഛന്തി - അയം അമനുസ്സപുച്ഛാ.

കതമാ നിമ്മിതപുച്ഛാ? ഭഗവാ രൂപം അഭിനിമ്മിനാതി മനോമയം സബ്ബങ്ഗപച്ചങ്ഗം അഹീനിന്ദ്രിയം. സോ നിമ്മിതോ ബുദ്ധം ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ പഞ്ഹം പുച്ഛതി. ഭഗവാ വിസജ്ജേതി. അയം നിമ്മിതപുച്ഛാ. ഇമാ തിസ്സോ പുച്ഛാ.

അപരാപി തിസ്സോ പുച്ഛാ - അത്തത്ഥപുച്ഛാ, പരത്ഥപുച്ഛാ, ഉഭയത്ഥപുച്ഛാ... പേ॰... അപരാപി തിസ്സോ പുച്ഛാ - ദിട്ഠധമ്മികത്ഥപുച്ഛാ, സമ്പരായികത്ഥപുച്ഛാ , പരമത്ഥപുച്ഛാ... അപരാപി തിസ്സോ പുച്ഛാ - അനവജ്ജത്ഥപുച്ഛാ, നിക്കിലേസത്ഥപുച്ഛാ, വോദാനത്ഥപുച്ഛാ... അപരാപി തിസ്സോ പുച്ഛാ - അതീതപുച്ഛാ, അനാഗതപുച്ഛാ, പച്ചുപ്പന്നപുച്ഛാ... അപരാപി തിസ്സോ പുച്ഛാ - അജ്ഝത്തപുച്ഛാ, ബഹിദ്ധാപുച്ഛാ, അജ്ഝത്തബഹിദ്ധാപുച്ഛാ... അപരാപി തിസ്സോ പുച്ഛാ - കുസലപുച്ഛാ, അകുസലപുച്ഛാ, അബ്യാകതപുച്ഛാ... അപരാപി തിസ്സോ പുച്ഛാ - ഖന്ധപുച്ഛാ, ധാതുപുച്ഛാ ആയതനപുച്ഛാ... അപരാപി തിസ്സോ പുച്ഛാ - സതിപട്ഠാനപുച്ഛാ, സമ്മപ്പധാനപുച്ഛാ, ഇദ്ധിപാദപുച്ഛാ... അപരാപി തിസ്സോ പുച്ഛാ - ഇന്ദ്രിയപുച്ഛാ, ബലപുച്ഛാ, ബോജ്ഝങ്ഗപുച്ഛാ... അപരാപി തിസ്സോ പുച്ഛാ - മഗ്ഗപുച്ഛാ, ഫലപുച്ഛാ, നിബ്ബാനപുച്ഛാ....

പുച്ഛാമി തന്തി പുച്ഛാമി തം യാചാമി തം അജ്ഝേസാമി തം പസാദേമി തം "കഥയസ്സു മേ"തി പുച്ഛാമി തം. **ഭഗവാ**തി ഗാരവാധിവചനമേതം...പേ॰... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി - യദിദം ഭഗവാതി. **ബ്രൂഹി മേത**ന്തി ബ്രൂഹി ആചിക്ഖാഹി ദേസേഹി പഞ്ഞപേഹി പട്ഠപേഹി വിവരാഹി വിഭജാഹി ഉത്താനീകരോഹി പകാസേഹീതി - പുച്ഛാമി തം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേതം.

ഇച്ഛായസ്മാ മേത്തഗൂതി ഇച്ഛാതി പദസന്ധി...പേ॰... ഇച്ഛായസ്മാ മേത്തഗൂ.

മഞ്ഞാമി തം വേദഗൂ ഭാവിതത്തന്തി. **വേദഗൂ**തി തം മഞ്ഞാമി, ഭാവിതത്തോതി തം മഞ്ഞാമി, ഏവം ജാനാമി, ഏവം ആജാനാമി ഏവം പടിജാനാമി ഏവം പടിവിജ്ഝാമി. **വേദഗൂ ഭാവിതത്തോ**തി കഥഞ്ച ഭഗവാ വേദഗൂ? **വേദാ** വുച്ചന്തി ചതൂസു മഗ്ഗേസു ഞാണം പഞ്ഞാ പഞ്ഞിന്ദ്രിയം പഞ്ഞാബലം...പേ... ധമ്മവിചയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗോ വീമംസാ വിപസ്സനാ സമ്മാദിട്ഠി. ഭഗവാ തേഹി വേദേഹി ജാതിജരാമരണസ്സ അന്തഗതോ അന്തപ്പത്തോ കോടിഗതോ കോടിപ്പത്തോ പരിയന്തഗതോ പരിയന്തപ്പത്തോ വോസാനഗതോ വോസാനപ്പത്തോ താണഗതോ താണപ്പത്തോ ലേണഗതോ ലേണപ്പത്തോ സരണഗതോ സരണപ്പത്തോ അഭയഗതോ അഭയപ്പത്തോ അച്ചുതഗതോ അച്ചുതപ്പത്തോ അമതഗതോ അമതപ്പത്തോ നിബ്ബാനഗതോ നിബ്ബാനപ്പത്തോ. വേദാനം വാ അന്തഗതോതി വേദഗൂ; വേദേഹി വാ അന്തഗതോതി വേദഗൂ; സത്തന്നം വാ ധമ്മാനം വിദിതത്താ വേദഗൂ; സക്കായദിട്ഠി വിദിതാ ഹോതി, വിചികിച്ഛാ വിദിതാ ഹോതി, സീലബ്ബതപരാമാസോ വിദിതോ ഹോതി, രാഗോ ദോസോ മോഹോ മാനോ വിദിതോ ഹോതി, വിദിതാസ്സ ഹോന്തി പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ സംകിലേസികാ പോനോഭവികാ സദരാ ദുക്ഖവിപാകാ ആയതിം ജാതിജരാമരണിയാ.

> വേദാനി വിചേയ്യ കേവലാനി, [സഭിയാതി ഭഗവാ]
> സമണാനം യാനീധത്ഥി [യാനി പത്ഥി (സ്യാ॰), യാനി അത്ഥി (ക॰) സു॰ നി॰ ഒന്‍ര്‍] ബ്രാഹ്മണാനം;
> സബ്ബവേദനാസു വീതരാഗോ;
> സബ്ബം വേദമതിച്ച വേദഗൂ സോതി.

ഏവം ഭഗവാ വേദഗൂ.

കഥം ഭഗവാ ഭാവിതത്തോ? ഭഗവാ ഭാവിതകായോ ഭാവിതസീലോ ഭാവിതചിത്തോ ഭാവിതപഞ്ഞോ ഭാവിതസതിപട്ഠാനോ ഭാവിതസമ്മപ്പധാനോ ഭാവിതഇദ്ധിപാദോ ഭാവിതഇന്ദ്രിയോ ഭാവിതബലോ ഭാവിതബോജ്ഝങ്ഗോ ഭാവിതമഗ്ഗോ, പഹീനകിലേസോ പടിവിദ്ധാകുപ്പോ സച്ഛികതനിരോധോ. ദുക്ഖം തസ്സ പരിഞ്ഞാതം, സമുദയോ പഹീനോ, മഗ്ഗോ ഭാവിതോ, നിരോധോ സച്ഛികതോ, അഭിഞ്ഞേയ്യം അഭിഞ്ഞാതം, പരിഞ്ഞേയ്യം പരിഞ്ഞാതം, പഹാതബ്ബം പഹീനം, ഭാവേതബ്ബം ഭാവിതം, സച്ഛികാതബ്ബം സച്ഛികതം, അപരിത്തോ മഹന്തോ ഗമ്ഭീരോ അപ്പമേയ്യോ ദുപ്പരിയോഗാള്ഹോ ബഹുരതനോ സാഗരൂപമോ [സാഗരസമോ (ക॰)] ഛളങ്ഗുപേക്ഖായ സമന്നാഗതോ ഹോതി.

ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാ നേവ സുമനോ ഹോതി ന ദുമ്മനോ; ഉപേക്ഖകോ വിഹരതി സതോ സമ്പജാനോ. സോതേന സദ്ദം സുത്വാ, ഘാനേന ഗന്ധം ഘായിത്വാ, ജിവ്ഹായ രസം സായിത്വാ, കായേന ഫോട്ഠബ്ബം ഫുസിത്വാ, മനസാ ധമ്മം വിഞ്ഞായ നേവ സുമനോ ഹോതി ന ദുമ്മനോ; ഉപേക്ഖകോ വിഹരതി സതോ സമ്പജാനോ.

ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാ മനാപം രൂപം നാഭിഗിജ്ഝതി നാഭിഹംസതി [നാഭിപിഹയതി (സ്യാ॰) മഹാനി॰ ൻ൦] ന രാഗം ജനേതി. തസ്സ ഠിതോവ കായോ ഹോതി, ഠിതം ചിത്തം അജ്ഝത്തം സുസണ്ഠിതം സുവിമുത്തം.

ചക്ഖുനാ ഖോ പനേവ രൂപം ദിസ്വാ അമനാപം ന മങ്കു ഹോതി അപ്പതിട്ഠിതചിത്തോ [അപ്പതിട്ഠീനചിത്തോ (സ്യാ॰)] അലീനമനസോ [ആദീനമനസോ (സ്യാ॰) മഹാനി॰ ൻഠ] അബ്യാപന്നചേതസോ. തസ്സ ഠിതോവ കായോ ഹോതി ഠിതം ചിത്തം അജ്ഝത്തം സുസണ്ഠിതം സുവിമുത്തം. സോതേന സദ്ദം സുത്വാ...പേ॰... ഘാനേന ഗന്ധം ഘായിത്വാ... ജിവ്ഹായ രസം സായിത്വാ... കായേന ഫോട്ഠബ്ബം ഫുസിത്വാ... മനസാ ധമ്മം വിഞ്ഞായ മനാപം നാഭിഗിജ്ഝതി നാഭിഹംസതി ന രാഗം ജനേതി. തസ്സ ഠിതോവ കായോ ഹോതി ഠിതം ചിത്തം അജ്ഝത്തം സുസണ്ഠിതം സുവിമുത്തം. മനസായേവ ഖോ പന ധമ്മം വിഞ്ഞായ അമനാപം ന മങ്കു ഹോതി. അപ്പതിട്ഠിതചിത്തോ അലീനമനസോ അബ്യാപന്നചേതസോ തസ്സ ഠിതോവ കായോ ഹോതി ഠിതം ചിത്തം അജ്ഝത്തം സുസണ്ഠിതം സുവിമുത്തം.

ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാ മനാപാമനാപേസു രൂപേസു ഠിതോവ കായോ ഹോതി ഠിതം ചിത്തം അജ്ഝത്തം സുസണ്ഠിതം സുവിമുത്തം. സോതേന സദ്ദം സുത്വാ...പേ॰... മനസാ ധമ്മം വിഞ്ഞായ മനാപാമനാപേസു ധമ്മേസു ഠിതോവ കായോ ഹോതി ഠിതം ചിത്തം അജ്ഝത്തം സുസണ്ഠിതം സുവിമുത്തം.

ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാ രജനീയേ ന രജ്ജതി, ദുസ്സനീയേ [ദോസനീയേ (സ്യാ॰ ക॰) മഹാനി॰ ൻഠ] ന ദുസ്സതി, മോഹനീയേ ന മുയ്ഹതി, കോപനീയേ ന കുപ്പതി, മദനീയേ ന മജ്ജതി, കിലേസനീയേ ന കിലിസ്സതി. സോതേന സദ്ദം സുത്വാ...പേ॰... മനസാ ധമ്മം വിഞ്ഞായ രജനീയേ ന രജ്ജതി, ദുസ്സനീയേ ന ദുസ്സതി, മോഹനീയേ ന മുയ്ഹതി, കോപനീയേ ന കുപ്പതി, മദനീയേ ന മജ്ജതി, കിലേസനീയേ ന കിലിസ്സതി.

ദിട്ഠേ ദിട്ഠമത്തോ, സുതേ സുതമത്തോ, മുതേ മുതമത്തോ, വിഞ്ഞാതേ വിഞ്ഞാതമത്തോ. ദിട്ഠേ ന ലിമ്പതി, സുതേ ന ലിമ്പതി, മുതേ ന ലിമ്പതി, വിഞ്ഞാതേ ന ലിമ്പതി. ദിട്ഠേ അനൂപയോ [അനുപയോ (സ്യാ॰), അനുസയോ (ക॰) മഹാനി॰ ൻഠ] അനപായോ അനിസ്സിതോ അപ്പടിബദ്ധോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരതി. സുതേ...പേ॰... മുതേ ... വിഞ്ഞാതേ അനൂപയോ [അനുപയോ (സ്യാ॰), അനുസയോ (ക॰) മഹാനി॰ ൻഠ] അനപായോ അനിസ്സിതോ അപ്പടിബദ്ധോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരതി.

സംവിജ്ജതി ഭഗവതോ ചക്ഖു, പസ്സതി ഭഗവാ ചക്ഖുനാ രൂപം, ഛന്ദരാഗോ ഭഗവതോ നത്ഥി, സുവിമുത്തചിത്തോ ഭഗവാ. സംവിജ്ജതി ഭഗവതോ സോതം, സുണാതി ഭഗവാ സോതേന സദ്ദം, ഛന്ദരാഗോ ഭഗവതോ നത്ഥി, സുവിമുത്തചിത്തോ ഭഗവാ. സംവിജ്ജതി ഭഗവതോ ഘാനം, ഘായതി ഭഗവാ ഘാനേന ഗന്ധം, ഛന്ദരാഗോ ഭഗവതോ നത്ഥി, സുവിമുത്തചിത്തോ ഭഗവാ. സംവിജ്ജതി ഭഗവതോ ജിവ്ഹാ, സായതി ഭഗവാ ജിവ്ഹായ രസം, ഛന്ദരാഗോ ഭഗവതോ നത്ഥി, സുവിമുത്തചിത്തോ ഭഗവാ. സംവിജ്ജതി ഭഗവതോ കായോ, ഫുസതി ഭഗവാ കായേന ഫോട്ഠബ്ബം, ഛന്ദരാഗോ ഭഗവതോ നത്ഥി, സുവിമുത്തചിത്തോ ഭഗവാ. സംവിജ്ജതി ഭഗവതോ മനോ, വിജാനാതി ഭഗവാ മനസാ ധമ്മം, ഛന്ദരാഗോ ഭഗവതോ നത്ഥി, സുവിമുത്തചിത്തോ ഭഗവാ.

ചക്ഖു രൂപാരാമം രൂപരതം രൂപസമ്മുദിതം, തം ഭഗവതോ [ഭഗവതാ (സ്യാ॰) മഹാനി॰ ൻ੦] ദന്തം ഗുത്തം രക്ഖിതം സംവുതം; തസ്സ ച സംവരായ ധമ്മം ദേസേതി. സോതം സദ്ദാരാമം സദ്ദരതം...പേ॰... ഘാനം ഗന്ധാരാമം ഗന്ധരതം... ജിവ്ഹാ രസാരാമാ രസരതാ രസസമ്മുദിതാ, സാ ഭഗവതോ ദന്താ ഗുത്താ രക്ഖിതാ സംവുതാ; തസ്സ ച സംവരായ ധമ്മം ദേസേതി. കായോ ഫോട്ഠബ്ബാരാമോ ഫോട്ഠബ്ബരതോ ഫോട്ഠബ്ബസമ്മുദിതോ... മനോ ധമ്മാരാമോ ധമ്മരതോ ധമ്മസമ്മുദിതോ, സോ ഭഗവതോ ദന്തോ ഗുത്തോ രക്ഖിതോ സംവുതോ; തസ്സ ച സംവരായ ധമ്മം ദേസേതി -

“ദന്തം നയന്തി സമിതിം, ദന്തം രാജാഭിരൂഹതി;
ദന്തോ സേട്ഠോ മനുസ്സേസു, യോതിവാക്യം തിതിക്ഖതി.

“വരമസ്സതരാ ദന്താ, ആജാനീയാ ച [ആജാനിയാവ (സ്യാ॰) ധ॰ പ॰ ൩൨൨] സിന്ധവാ;
കുഞ്ജരാ ച [കുഞ്ജരാവ (സ്യാ॰)] മഹാനാഗാ, അത്തദന്തോ തതോ വരം.

“ന ഹി ഏതേഹി യാനേഹി, ഗച്ഛേയ്യ അഗതം ദിസം;
യഥാത്തനാ സുദന്തേന, ദന്തോ ദന്തേന ഗച്ഛതി.

“വിധാസു ന വികമ്പന്തി, വിപ്പമുത്താ പുനബ്ഭവാ;
ദന്തഭൂമിം അനുപ്പത്താ, തേ ലോകേ വിജിതാവിനോ.

“യസ്സിന്ദ്രിയാനി ഭാവിതാനി, അജ്ഝത്തഞ്ച ബഹിദ്ധാ ച സബ്ബലോകേ;
നിബ്ബിജ്ഝ ഇമം പരഞ്ച ലോകം, കാലം കങ്ഖതി ഭാവിതോ സ ദന്തോ”തി [സുദന്തോതി (സ്യാ॰) സു॰ നി॰ ൫൨൧; മഹാനി॰ ൻ੦].

ഏവം ഭഗവാ ഭാവിതത്തോതി.

മഞ്ഞാമി തം വേദഗൂ ഭാവിതത്തം, കുതോ നു ദുക്ഖാ സമുദാഗതാ ഇമേതി. **കുതോ നൂ**തി സംസയപുച്ഛാ വിമതിപുച്ഛാ ദ്വേള്ഹകപുച്ഛാ അനേകംസപുച്ഛാ - “ഏവം നു ഖോ, ന നു ഖോ, കിം നു ഖോ, കഥം നു ഖോ”തി - കുതോ നു. **ദുക്ഖാ**തി ജാതിദുക്ഖം, ജരാദുക്ഖം, ബ്യാധിദുക്ഖം, മരണദുക്ഖം, സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസദുക്ഖം, ബ്യസനം ദുക്ഖം, നേരയികം ദുക്ഖം, തിരച്ഛാനയോനികം ദുക്ഖം, പേത്തിവിസയികം ദുക്ഖം, മാനുസികം ദുക്ഖം, ഗബ്ഭോക്കന്തിമൂലകം ദുക്ഖം, ഗബ്ഭട്ഠിതിമൂലകം ദുക്ഖം, ഗബ്ഭവുട്ഠാനമൂലകം ദുക്ഖം, ജാതസ്സൂപനിബന്ധകം ദുക്ഖം, ജാതസ്സ പരാധേയ്യകം ദുക്ഖം, അത്തൂപക്കമം ദുക്ഖം, പരൂപക്കമം ദുക്ഖം, ദുക്ഖദുക്ഖം, സങ്ഖാരദുക്ഖം, വിപരിണാമദുക്ഖം , ചക്ഖുരോഗോ സോതരോഗോ ഘാനരോഗോ ജിവ്ഹാരോഗോ കായരോഗോ സീസരോഗോ കണ്ണരോഗോ മുഖരോഗോ ദന്തരോഗോ കാസോ സാസോ പിനാസോ ഡാഹോ ജരോ കുച്ഛിരോഗോ മുച്ഛാ പക്ഖന്ദികാ സൂലാ വിസൂചികാ കുട്ഠം ഗണ്ഡോ കിലാസോ സോസോ അപമാരോ ദദ്ദു കണ്ഡു കച്ഛു രഖസാ വിതച്ഛികാ ലോഹിതപിത്തം മധുമേഹോ അംസാ പിളകാ ഭഗന്ദലാ പിത്തസമുട്ഠാനാ ആബാധാ സേമ്ഹസമുട്ഠാനാ ആബാധാ വാതസമുട്ഠാനാ ആബാധാ സന്നിപാതികാ ആബാധാ ഉതുപരിണാമജാ ആബാധാ വിസമപരിഹാരജാ

ആബാധാ ഓപക്കമികാ ആബാധാ കമ്മവിപാകജാ ആബാധാ സീതം ഉണ്ഹം ജിഘച്ഛാ പിപാസാ ഉച്ചാരോ പസ്സാവോ ഡംസമകസവാതാതപസരീസപസമ്ഫസ്സം ദുക്ഖം, മാതുമരണം ദുക്ഖം , പിതുമരണം ദുക്ഖം, ഭാതുമരണം ദുക്ഖം, ഭഗിനിമരണം ദുക്ഖം, പുത്തമരണം ദുക്ഖം, ധീതുമരണം ദുക്ഖം, ഞാതിബ്യസനം ദുക്ഖം, രോഗബ്യസനം ദുക്ഖം, ഭോഗബ്യസനം ദുക്ഖം, സീലബ്യസനം ദുക്ഖം, ദിട്ഠിബ്യസനം ദുക്ഖം; യേസം ധമ്മാനം ആദിതോ സമുദാഗമനം പഞ്ഞായതി, അത്ഥങ്ഗമതോ നിരോധോ പഞ്ഞായതി, കമ്മസന്നിസ്സിതോ വിപാകോ, വിപാകസന്നിസ്സിതം കമ്മം, നാമസന്നിസ്സിതം രൂപം, രൂപസന്നിസ്സിതം നാമം, ജാതിയാ അനുഗതം, ജരായ അനുസടം, ബ്യാധിനാ അഭിഭൂതം, മരണേന അബ്ഭാഹതം, ദുക്ഖേ പതിട്ഠിതം, അതാണം അലേണം അസരണം അസരണീഭൂതം - ഇമേ വുച്ചന്തി ദുക്ഖാ. ഇമേ ദുക്ഖാ കുതോ സമുദാഗതാ കുതോ ജാതാ കുതോ സഞ്ജാതാ കുതോ നിബ്ബത്താ കുതോ അഭിനിബ്ബത്താ കുതോ പാതുഭൂതാ കിംനിദാനാ കിംസമുദയാ കിംജാതികാ കിംപഭവാതി, ഇമേസം ദുക്ഖാനം മൂലം പുച്ഛതി ഹേതും പുച്ഛതി നിദാനം പുച്ഛതി സമ്ഭവം പുച്ഛതി പഭവം പുച്ഛതി സമുട്ഠാനം പുച്ഛതി ആഹാരം പുച്ഛതി ആരമ്മണം പുച്ഛതി പച്ചയം പുച്ഛതി സമുദയം പുച്ഛതി പപുച്ഛതി യാചതി അജ്ഝേസതി പസാദേതീതി - കുതോ നു ദുക്ഖാ സമുദാഗതാ ഇമേ.

യേ കേചി ലോകസ്മിമനേകരൂപാതി. **യേ കേചീ**തി സബ്ബേന സബ്ബം സബ്ബഥാ സബ്ബം അസേസം നിസ്സേസം പരിയാദിയനവചനമേതം - യേ കേചീതി. **ലോകസ്മി**ന്തി അപായലോകേ മനുസ്സലോകേ ദേവലോകേ ഖന്ധലോകേ ധാതുലോകേ ആയതനലോകേ. **അനേകരൂപാ**തി അനേകവിധാ നാനാപ്പകാരാ ദുക്ഖാതി - യേ കേചി ലോകസ്മിമനേകരൂപാ. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

"പുച്ഛാമി തം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേതം, [ഇച്ചായസ്മാ മേത്തഗൂ]
മഞ്ഞാമി തം വേദഗൂ ഭാവിതത്തം;
കുതോ നു ദുക്ഖാ സമുദാഗതാ ഇമേ, യേ കേചി
ലോകസ്മിമനേകരൂപാ"തി.

ദുക്ഖസ്സ വേ മം പഭവം അപുച്ഛസി, [മേത്തഗൂതി ഭഗവാ]
തം തേ പവക്ഖാമി യഥാ പജാനം;
ഉപധിനിദാനാ പഭവന്തി ദുക്ഖാ, യേ കേചി ലോകസ്മിമനേകരൂപാ.

ദുക്ഖസ്സ വേ മം പഭവം അപുച്ഛസീതി. **ദുക്ഖസ്സാ**തി ജാതിദുക്ഖസ്സ ജരാദുക്ഖസ്സ ബ്യാധിദുക്ഖസ്സ മരണദുക്ഖസ്സ സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസദുക്ഖസ്സ. **പഭവം അപുച്ഛസീ**തി ദുക്ഖസ്സ മൂലം പുച്ഛസി ഹേതും പുച്ഛസി നിദാനം പുച്ഛസി സമ്ഭവം പുച്ഛസി പഭവം പുച്ഛസി സമുട്ഠാനം പുച്ഛസി ആഹാരം പുച്ഛസി ആരമ്മണം പുച്ഛസി പച്ചയം പുച്ഛസി സമുദയം പുച്ഛസി യാചസി അജ്ഝേസസി പസാദേസീതി - ദുക്ഖസ്സ വേ മം പഭവം അപുച്ഛസി. **മേത്തഗൂ**തി ഭഗവാ തം ബ്രാഹ്മണം നാമേന ആലപതി. **ഭഗവാ**തി ഗാരവാധിവചനമേതം...പേ॰... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി, യദിദം ഭഗവാതി - മേത്തഗൂതി ഭഗവാ.

തം തേ പവക്ഖാമി യഥാ പജാനന്തി. **ത**ന്തി ദുക്ഖസ്സ മൂലം പവക്ഖാമി ഹേതും പവക്ഖാമി നിദാനം പവക്ഖാമി സമ്ഭവം പവക്ഖാമി പഭവം

പവക്ഖാമി സമുട്ഠാനം പവക്ഖാമി ആഹാരം പവക്ഖാമി ആരമ്മണം പവക്ഖാമി പച്ചയം പവക്ഖാമി സമുദയം പവക്ഖാമി ആചിക്ഖിസ്സാമി ദേസേസ്സാമി പഞ്ഞപേസ്സാമി പട്ഠപേസ്സാമി വിവരിസ്സാമി വിഭജിസ്സാമി ഉത്താനീകരിസ്സാമി പകാസേസ്സാമീതി - തം തേ പവക്ഖാമി. **യഥാ പജാന**ന്തി യഥാ പജാനന്തോ ആജാനന്തോ വിജാനന്തോ പടിവിജാനന്തോ പടിവിജ്ഝന്തോ. ന ഇതിഹീതിഹം ന ഇതികിരായ ന പരമ്പരായ ന പിടകസമ്പദായ [ന പിടകസമ്പദാനേന (ക॰) മഹാനി॰ ഛന്നേ] ന തക്കഹേതു ന നയഹേതു ന ആകാരപരിവിതക്കേന ന ദിട്ഠിനിജ്ഝാനക്ഖന്തിയാ സാമം സയമഭിഞ്ഞാതം അത്തപച്ചക്ഖധമ്മം തം കഥയിസ്സാമീതി - തം തേ പവക്ഖാമി യഥാ പജാനം.

ഉപധിനിദാനാ പഭവന്തി ദുക്ഖാതി. **ഉപധീ**തി ദസ ഉപധീ - തണ്ഹൂപധി, ദിട്ഠൂപധി, കിലേസൂപധി, കമ്മൂപധി, ദുച്ചരിതൂപധി, ആഹാരൂപധി, പടിഘൂപധി, ചതസ്സോ ഉപാദിന്നധാതുയോ ഉപധീ, ഛ അജ്ഝത്തികാനി ആയതനാനി ഉപധീ, ഛ വിഞ്ഞാണകായാ ഉപധീ, സബ്ബമ്പി ദുക്ഖം ദുക്ഖമനട്ഠേന [ദുക്ഖട്ഠേന (സ്യാ॰)] ഉപധി. ഇമേ വുച്ചന്തി ദസ ഉപധീ. **ദുക്ഖാ**തി ജാതിദുക്ഖം ജരാദുക്ഖം ബ്യാധിദുക്ഖം മരണദുക്ഖം സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസദുക്ഖം നേരയികം ദുക്ഖം...പേ॰... ദിട്ഠിബ്യസനം ദുക്ഖം. യേസം ധമ്മാനം ആദിതോ സമുദാഗമനം പഞ്ഞായതി, അത്ഥങ്ഗമതോ നിരോധോ പഞ്ഞായതി, കമ്മസന്നിസ്സിതോ വിപാകോ, വിപാകസന്നിസ്സിതം കമ്മം, നാമസന്നിസ്സിതം രൂപം, രൂപസന്നിസ്സിതം നാമം, ജാതിയാ അനുഗതം, ജരായ അനുസടം, ബ്യാധിനാ അഭിഭൂതം, മരണേന അബ്ഭാഹതം, ദുക്ഖേ പതിട്ഠിതം, അതാണം അലേണം അസരണം അസരണീഭൂതം - ഇമേ വുച്ചന്തി ദുക്ഖാ. ഇമേ ദുക്ഖാ ഉപധിനിദാനാ ഉപധിഹേതുകാ ഉപധിപച്ചയാ ഉപധികാരണാ ഹോന്തി പഭവന്തി സമ്ഭവന്തി ജായന്തി സഞ്ജായന്തി നിബ്ബത്തന്തി പാതുഭവന്തീതി - ഉപധിനിദാനാ പഭവന്തി ദുക്ഖാ.

യേ കേചി ലോകസ്മിമനേകരൂപാതി. **യേ കേചീ**തി സബ്ബേന സബ്ബം സബ്ബഥാ സബ്ബം അസേസം നിസ്സേസം പരിയാദിയനവചനമേതം - യേ കേചീതി. **ലോകസ്മി**ന്തി അപായലോകേ മനുസ്സലോകേ ദേവലോകേ ഖന്ധലോകേ ധാതുലോകേ ആയതനലോകേ. **അനേകരൂപാ**തി അനേകവിധാ നാനപ്പകാരാ ദുക്ഖാതി - യേ കേചി ലോകസ്മിമനേകരൂപാ. തേനാഹ ഭഗവാ -

"ദുക്ഖസ്സ വേ മം പഭവം അപുച്ഛസി, [മേത്തഗൂതി ഭഗവാ]
തം തേ പവക്ഖാമി യഥാ പജാനം;
ഉപധിനിദാനാ പഭവന്തി ദുക്ഖാ, യേ കേചി ലോകസ്മിമനേകരൂപാ"തി.

൨൦. **യോ വേ അവിദ്വാ ഉപധിം കരോതി, പുനപ്പുനം ദുക്ഖമുപേതി മന്ദോ;**
തസ്മാ പജാനം ഉപധിം ന കയിരാ, ദുക്ഖസ്സ ജാതിപ്പഭവാനുപസ്സീ.

യോ വേ അവിദ്വാ ഉപധിം കരോതീതി. **യോ**തി യോ യാദിസോ യഥായുത്തോ യഥാവിഹിതോ യഥാപകാരോ യംഠാനപ്പത്തോ യംധമ്മസമന്നാഗതോ ഖത്തിയോ വാ ബ്രാഹ്മണോ വാ വേസ്സോ വാ സുദ്ദോ വാ ഗഹട്ഠോ വാ പബ്ബജിതോ വാ ദേവോ വാ മനുസ്സോ വാ. **അവിദ്വാ**തി അവിജ്ജാഗതോ അഞ്ഞാണീ അവിഭാവീ ദുപ്പഞ്ഞോ. **ഉപധിം കരോതീ**തി തണ്ഹൂപധിം കരോതി, ദിട്ഠൂപധിം കരോതി, കിലേസൂപധിം കരോതി,

കമ്മൂപധിം കരോതി, ദുച്ചരിതൂപധിം കരോതി, ആഹാരൂപധിം കരോതി, പടിഘൂപധിം കരോതി, ചതസ്സോ ഉപാദിന്നധാതുയോ ഉപധീ കരോതി, ഛ അജ്ഝത്തികാനി ആയതനാനി ഉപധീ കരോതി, ഛ വിഞ്ഞാണകായേ ഉപധീ കരോതി ജനേതി സഞ്ജനേതി നിബ്ബത്തേതി അഭിനിബ്ബത്തേതീതി - അവിദ്വാ ഉപധിം കരോതി.

പുനപ്പുനം ദുക്ഖമുപേതി മന്ദോതി പുനപ്പുനം ജാതിദുക്ഖം ജരാദുക്ഖം ബ്യാധിദുക്ഖം മരണദുക്ഖം സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസദുക്ഖം ഏതി സമുപേതി ഉപഗച്ഛതി ഗണ്ഹാതി പരാമസതി അഭിനിവിസതീതി - പുനപ്പുനം ദുക്ഖമുപേതി. **മന്ദോതി** മന്ദോ മോമൂഹോ അവിദ്വാ അവിജ്ജാഗതോ അഞ്ഞാണീ അവിഭാവീ ദുപ്പഞ്ഞോതി - പുനപ്പുനം ദുക്ഖമുപേതി മന്ദോ.

തസ്മാ പജാനം ഉപധിം ന കയിരാതി. തസ്മാതി തംകാരണാ തംഹേതു തപ്പച്ചയാ തംനിദാനാ ഏതം ആദീനവം സമ്പസ്സമാനോ ഉപധീസൂതി തസ്മാ. **പജാനന്തി** പജാനന്തോ ആജാനന്തോ വിജാനന്തോ പടിവിജാനന്തോ പടിവിജ്ഝന്തോ, "സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ"തി പജാനന്തോ ആജാനന്തോ വിജാനന്തോ പടിവിജാനന്തോ പടിവിജ്ഝന്തോ , "സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ"തി...പേ... "സബ്ബേ ധമ്മാ അനത്താ"തി...പേ... "യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ"ന്തി പജാനന്തോ ആജാനന്തോ വിജാനന്തോ പടിവിജാനന്തോ പടിവിജ്ഝന്തോ. **ഉപധിം ന കയിരാതി** തണ്ഹൂപധിം ന കരേയ്യ, ദിട്ഠൂപധിം ന കരേയ്യ, കിലേസൂപധിം ന കരേയ്യ, ദുച്ചരിതൂപധിം ന കരേയ്യ, ആഹാരൂപധിം ന കരേയ്യ, പടിഘൂപധിം ന കരേയ്യ, ചതസ്സോ ഉപാദിന്നധാതുയോ ഉപധീ ന കരേയ്യ, ഛ അജ്ഝത്തികാനി ആയതനാനി ഉപധീ ന കരേയ്യ, ഛ വിഞ്ഞാണകായേ ഉപധീ ന കരേയ്യ, ന ജനേയ്യ ന സഞ്ജനേയ്യ ന നിബ്ബത്തേയ്യ നാഭിനിബ്ബത്തേയ്യാതി - തസ്മാ പജാനം ഉപധിം ന കയിരാ.

ദുക്ഖസ്സാതി ജാതിദുക്ഖസ്സ ജരാദുക്ഖസ്സ ബ്യാധിദുക്ഖസ്സ മരണദുക്ഖസ്സ സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസദുക്ഖസ്സ. **പഭവാനുപസ്സീതി** ദുക്ഖസ്സ മൂലാനുപസ്സീ ഹേതാനുപസ്സീ നിദാനാനുപസ്സീ സമ്ഭവാനുപസ്സീ പഭവാനുപസ്സീ സമുട്ഠാനാനുപസ്സീ ആഹാരാനുപസ്സീ ആരമ്മണാനുപസ്സീ പച്ചയാനുപസ്സീ സമുദയാനുപസ്സീ. അനുപസ്സനാ വുച്ചതി ഞാണം. യാ പഞ്ഞാ പജാനനാ...പേ... അമോഹോ ധമ്മവിചയോ സമ്മാദിട്ഠി. ഇമായ അനുപസ്സനായ പഞ്ഞായ ഉപേതോ ഹോതി സമുപേതോ ഉപാഗതോ സമുപാഗതോ ഉപപന്നോ സമുപപന്നോ സമന്നാഗതോ. സോ വുച്ചതി അനുപസ്സീതി - ദുക്ഖസ്സ ജാതിപ്പഭവാനുപസ്സീ. തേനാഹ ഭഗവാ -

> "യോ വേ അവിദ്വാ ഉപധിം കരോതി, പുനപ്പുനം ദുക്ഖമുപേതി മന്ദോ;
> തസ്മാ പജാനം ഉപധിം ന കയിരാ, ദുക്ഖസ്സ ജാതിപ്പഭവാനുപസ്സീ"തി.

ൟ. യം തം അപുച്ഛിമ്ഹ അകിത്തയീ നോ, അഞ്ഞം തം പുച്ഛാമ തദിങ്ഘ ബ്രൂഹി;
കഥം നു ധീരാ വിതരന്തി ഓഘം, ജാതിം ജരം സോകപരിദ്ദവഞ്ച;

തം മേ മുനീ സാധു വിയാകരോഹി, തഥാ ഹി തേ വിദിതോ ഏസ ധമ്മോ.

യം തം അപുച്ഛിമ്ഹ അകിത്തയീ നോതി യം തം അപുച്ഛിമ്ഹ അയാചിമ്ഹ അജ്ഝേസിമ്ഹ പസാദയിമ്ഹ. **അകിത്തയീ നോ**തി കിത്തിതം [അകിത്തി തം (സ്യാ॰) ഏവമീദിസേസു പദേസു അതീതവിഭത്തിവസേന മഹാനിം॰ ഫഥം] പകിത്തിതം ആചിക്ഖിതം ദേസിതം പഞ്ഞപിതം [പഞ്ഞാപിതം (ക॰)] പട്ഠപിതം വിവരിതം വിഭത്തം ഉത്താനീകതം പകാസിതന്തി - യം തം അപുച്ഛിമ്ഹ അകിത്തയീ നോ.

അഞ്ഞം തം പുച്ഛാമ തദിങ്ഘ ബ്രൂഹീതി അഞ്ഞം തം പുച്ഛാമ, അഞ്ഞം തം യാചാമ, അഞ്ഞം തം അജ്ഝേസാമ, അഞ്ഞം തം പസാദേമ, ഉത്തരി തം പുച്ഛാമ. **തദിങ്ഘ ബ്രൂഹീ**തി ഇങ്ഘ ബ്രൂഹി ആചിക്ഖാഹി ദേസേഹി പഞ്ഞപേഹി പട്ഠപേഹി വിവരാഹി വിഭജാഹി ഉത്താനീകരോഹി പകാസേഹീതി - അഞ്ഞം തം പുച്ഛാമ തദിങ്ഘ ബ്രൂഹി.

കഥം നു ധീരാ വിതരന്തി ഓഘം, ജാതിം ജരം സോകപരിദ്ദവഞ്ചാതി. **കഥം നൂ**തി സംസയപുച്ഛാ വിമതിപുച്ഛാ ദ്വേള്ഹകപുച്ഛാ അനേകംസപുച്ഛാ - ''ഏവം നു ഖോ, നനു ഖോ, കിം നു ഖോ, കഥം നു ഖോ''തി - കഥം നു. **ധീരാ**തി ധീരാ പണ്ഡിതാ പഞ്ഞവന്തോ ബുദ്ധിമന്തോ ഞാണിനോ വിഭാവിനോ മേധാവിനോ . **ഓഘ**ന്തി കാമോഘം ഭവോഘം ദിട്ഠോഘം അവിജ്ജോഘം. **ജാതീ**തി യാ തേസം തേസം സത്താനം തമ്ഹി തമ്ഹി സത്തനികായേ ജാതി സഞ്ജാതി ഓക്കന്തി നിബ്ബത്തി അഭിനിബ്ബത്തി ഖന്ധാനം പാതുഭാവോ ആയതനാനം പടിലാഭോ. **ജരാ**തി യാ തേസം തേസം സത്താനം തമ്ഹി തമ്ഹി സത്തനികായേ ജരാ ജീരണതാ ഖണ്ഡിച്ചം പാലിച്ചം വലിത്തചതാ ആയുനോ സംഹാനി ഇന്ദ്രിയാനം പരിപാകോ. **സോകോ**തി ഞാതിബ്യസനേന വാ ഫുട്ഠസ്സ ഭോഗബ്യസനേന വാ ഫുട്ഠസ്സ രോഗബ്യസനേന വാ ഫുട്ഠസ്സ സീലബ്യസനേന വാ ഫുട്ഠസ്സ ദിട്ഠിബ്യസനേന വാ ഫുട്ഠസ്സ അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന ബ്യസനേന വാ സമന്നാഗതസ്സ അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന ദുക്ഖധമ്മേന വാ ഫുട്ഠസ്സ സോകോ സോചനാ സോചിതത്തം അന്തോസോകോ അന്തോപരിസോകോ അന്തോഡാഹോ അന്തോപരിഡാഹോ ചേതസോ പരിജ്ഝായനാ ദോമനസ്സം സോകസല്ലം. **പരിദേവോ**തി ഞാതിബ്യസനേന വാ ഫുട്ഠസ്സ ഭോഗബ്യസനേന വാ ഫുട്ഠസ്സ രോഗബ്യസനേന വാ ഫുട്ഠസ്സ സീലബ്യസനേന വാ ഫുട്ഠസ്സ ദിട്ഠിബ്യസനേന വാ ഫുട്ഠസ്സ അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന ബ്യസനേന വാ സമന്നാഗതസ്സ അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന ദുക്ഖധമ്മേന വാ ഫുട്ഠസ്സ ആദേവോ പരിദേവോ ആദേവനാ പരിദേവനാ ആദേവിതത്തം പരിദേവിതത്തം വാചാ പലാപോ [ലാപോ പലാപോ (സ്യാ॰) ധമ്മസങ്ഗണിയേ] വിപ്പലാപോ ലാലപ്പോ ലാലപ്പനാ ലാലപ്പിതത്തം [ലാലപ്പായനാ ലാലപ്പായിതത്തം (ബഹൂസു) ജരാസുത്തനിദ്ദേസട്ഠകഥാ ഓലോകേതബ്ബാ].

കഥം നു ധീരാ വിതരന്തി ഓഘം, ജാതിം ജരം സോകപരിദ്ദവഞ്ചാതി ധീരാ കഥം ഓഘഞ്ച ജാതിഞ്ച ജരഞ്ച സോകഞ്ച പരിദേവഞ്ച തരന്തി ഉത്തരന്തി പതരന്തി സമതിക്കമന്തി വീതിവത്തന്തീതി - കഥം നു ധീരാ വിതരന്തി ഓഘം, ജാതിം ജരം സോകപരിദ്ദവഞ്ച.

തം മേ മുനീ സാധു വിയാകരോഹീതി. തന്തി യം പുച്ഛാമി യം യാചാമി യം അജ്ഝേസാമി യം പസാദേമി. **മുനീ**തി മോനം വുച്ചതി ഞാണം . യാ പഞ്ഞാ

പജാനനാ…പേ॰… അമോഹോ ധമ്മവിചയോ സമ്മാദിട്ഠി. ഭഗവാ തേന ഞാണേന സമന്നാഗതോ മുനി മോനപ്പത്തോ. തീണി മോനേയ്യാനി - കായമോനേയ്യം വചീമോനേയ്യം മനോമോനേയ്യം.

കതമം കായമോനേയ്യം? തിവിധാനം കായദുച്ചരിതാനം പഹാനം കായമോനേയ്യം. തിവിധം കായസുചരിതം കായമോനേയ്യം. കായാരമ്മണേ ഞാണം കായമോനേയ്യം. കായപരിഞ്ഞാ കായമോനേയ്യം. പരിഞ്ഞാസഹഗതോ മഗ്ഗോ കായമോനേയ്യം. കായേ ഛന്ദരാഗസ്സ പഹാനം കായമോനേയ്യം. കായസങ്ഖാരനിരോധോ ചതുത്ഥജ്ഝാനസമാപത്തി കായമോനേയ്യം. ഇദം കായമോനേയ്യം.

കതമം വചീമോനേയ്യം? ചതുബ്ബിധാനം വചീദുച്ചരിതാനം പഹാനം വചീമോനേയ്യം. ചതുബ്ബിധം വചീസുചരിതം വചീമോനേയ്യം. വാചാരമ്മണേ ഞാണം വചീമോനേയ്യം. വാചാപരിഞ്ഞാ വചീമോനേയ്യം. പരിഞ്ഞാസഹഗതോ മഗ്ഗോ വചീമോനേയ്യം. വാചായ ഛന്ദരാഗസ്സ പഹാനം വചീമോനേയ്യം. വചീസങ്ഖാരനിരോധോ ദുതിയജ്ഝാനസമാപത്തി വചീമോനേയ്യം. ഇദം വചീമോനേയ്യം.

കതമം മനോമോനേയ്യം? തിവിധാനം മനോദുച്ചരിതാനം പഹാനം മനോമോനേയ്യം. തിവിധം മനോസുചരിതം മനോമോനേയ്യം. ചിത്താരമ്മണേ ഞാണം മനോമോനേയ്യം. ചിത്തപരിഞ്ഞാ മനോമോനേയ്യം. പരിഞ്ഞാസഹഗതോ മഗ്ഗോ മനോമോനേയ്യം. ചിത്തേ ഛന്ദരാഗസ്സ പഹാനം മനോമോനേയ്യം. ചിത്തസങ്ഖാരനിരോധോ സഞ്ഞാവേദയിതനിരോധസമാപത്തി മനോമോനേയ്യം. ഇദം മനോമോനേയ്യം .

കായമുനിം വചീമുനിം [വാചാമുനിം (ബഹൂസു) ഇതിവു॰ ൬൭],
മനോമുനിമനാസവം;
മുനിം മോനേയ്യസമ്പന്നം, ആഹു സബ്ബപ്പഹായിനം.

കായമുനിം വചീമുനിം, മനോമുനിമനാസവം;
മുനിം മോനേയ്യസമ്പന്നം, ആഹു നിന്ഹാതപാപകന്തി.

ഇമേഹി തീഹി മോനേയ്യേഹി ധമ്മേഹി സമന്നാഗതാ. ഛ മുനിനോ [മുനയോ (സ്യാ॰) മഹാനി॰ ൧൪] - അഗാരമുനിനോ, അനഗാരമുനിനോ, സേഖമുനിനോ [സേക്ഖമുനിനോ (സ്യാ॰ ക॰)], അസേഖമുനിനോ, പച്ചേകമുനിനോ മുനിമുനിനോതി. കതമേ അഗാരമുനിനോ? യേ തേ അഗാരികാ ദിട്ഠപദാ വിഞ്ഞാതസാസനാ - ഇമേ അഗാരമുനിനോ. കതമേ അനഗാരമുനിനോ? യേ തേ പബ്ബജിതാ ദിട്ഠപദാ വിഞ്ഞാതസാസനാ - ഇമേ അനഗാരമുനിനോ. സത്ത സേഖാ സേഖമുനിനോ. അരഹന്തോ അസേഖമുനിനോ. പച്ചേകസമ്ബുദ്ധാ പച്ചേകമുനിനോ. തഥാഗതാ അരഹന്തോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധാ മുനിമുനിനോ.

ന മോനേന മുനീ [മുനി (സ്യാ॰ ക॰) ധ॰ പ॰ ൨൬൮] ഹോതി,
മൂള്ഹരൂപോ അവിദ്ദസു;
യോ ച തുലംവ പഗ്ഗയ്ഹ, വരമാദായ പണ്ഡിതോ.

പാപാനി പരിവജ്ജേതി, സ മുനീ തേന സോ മുനി;
യോ മുനാതി ഉഭോ ലോകേ, മുനി തേന പവുച്ചതി.

അസതഞ്ച സതഞ്ച ഞത്വാ ധമ്മം, അജ്ഝത്തം ബഹിദ്ധാ ച
സബ്ബലോകേ;
ദേവമനുസ്സേഹി പൂജനീയോ [പൂജിതോ (സ്യാ॰ ക॰) മഹാനി॰ ഫര്], സങ്ഗജാലമതിച്ച [സങ്ഗ ജാലമതിച്ച, സു॰ നി॰ ൫൩൯] സോ മുനീതി.

സാധു വിയാകരോഹീതി തം സാധു ആചിക്ഖാഹി ദേസേഹി പഞ്ഞപേഹി പട്ഠപേഹി വിവരാഹി വിഭജാഹി ഉത്താനീകരോഹി പകാസേഹീതി - തം മേ മുനീ സാധു വിയാകരോഹി. **തഥാ ഹി തേ വിദിതോ ഏസ ധമ്മോ**തി തഥാ ഹി തേ വിദിതോ തുലിതോ തീരിതോ വിഭൂതോ വിഭാവിതോ ഏസ ധമ്മോതി - തഥാ ഹി തേ വിദിതോ ഏസ ധമ്മോ. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

''യം തം അപുച്ഛിമ്ഹ അകിത്തയീ നോ, അഞ്ഞം തം പുച്ഛാമ തദിങ്ഘ ബ്രൂഹി;
കഥം നു ധീരാ വിതരന്തി ഓഘം, ജാതിം ജരം സോകപരിദ്ദവഞ്ച;
തം മേ മുനീ സാധു വിയാകരോഹി, തഥാ ഹി തേ വിദിതോ ഏസ ധമ്മോ''തി.

**൮൯. കിത്തയിസ്സാമി തേ ധമ്മം, [മേത്തഗൂതി ഭഗവാ]
ദിട്ഠേ ധമ്മേ അനീതിഹം;
യം വിദിത്വാ സതോ ചരം, തരേ ലോകേ വിസത്തികം.**

കിത്തയിസ്സാമി തേ ധമ്മന്തി. **ധമ്മ**ന്തി ആദികല്യാണം മജ്ഝേകല്യാണം പരിയോസാനകല്യാണം സാത്ഥം സബ്യഞ്ജനം കേവലപരിപുണ്ണം പരിസുദ്ധം ബ്രഹ്മചരിയം, ചത്താരോ സതിപട്ഠാനേ, ചത്താരോ സമ്മപ്പധാനേ, ചത്താരോ ഇദ്ധിപാദേ , പഞ്ചിന്ദ്രിയാനി, പഞ്ച ബലാനി, സത്ത ബോജ്ഝങ്ഗേ, അരിയം അട്ഠങ്ഗികം മഗ്ഗം, നിബ്ബാനഞ്ച, നിബ്ബാനഗാമിനിഞ്ച പടിപദം കിത്തയിസ്സാമി ആചിക്ഖിസ്സാമി ദേസേസ്സാമി പഞ്ഞപേസ്സാമി പട്ഠപേസ്സാമി വിവരിസ്സാമി വിഭജിസ്സാമി ഉത്താനീകരിസ്സാമി പകാസിസ്സാമീതി - കിത്തയിസ്സാമി തേ ധമ്മം. **മേത്തഗൂ**തി ഭഗവാ തം ബ്രാഹ്മണം നാമേന ആലപതി.

ദിട്ഠേ ധമ്മേ അനീതിഹന്തി. **ദിട്ഠേ ധമ്മേ**തി ദിട്ഠേ ധമ്മേ ഞാതേ ധമ്മേ തുലിതേ ധമ്മേ തീരിതേ ധമ്മേ വിഭൂതേ ധമ്മേ വിഭാവിതേ ധമ്മേ സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാതി...പേ॰... യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മന്തി ദിട്ഠേ ധമ്മേ ഞാതേ ധമ്മേ തുലിതേ ധമ്മേ തീരിതേ ധമ്മേ വിഭൂതേ ധമ്മേ വിഭാവിതേ ധമ്മേതി - ഏവമ്പി ദിട്ഠേ ധമ്മേ കഥയിസ്സാമി. അഥ വാ, ദുക്ഖേ ദിട്ഠേ ദുക്ഖം കഥയിസ്സാമി, സമുദയേ ദിട്ഠേ സമുദയം കഥയിസ്സാമി, മഗ്ഗേ ദിട്ഠേ മഗ്ഗം കഥയിസ്സാമി, നിരോധേ ദിട്ഠേ നിരോധം കഥയിസ്സാമീതി - ഏവമ്പി ദിട്ഠേ ധമ്മേ കഥയിസ്സാമി. അഥ വാ, ദിട്ഠേ ധമ്മേ സന്ദിട്ഠികം അകാലികം ഏഹിപസ്സികം ഓപനേയ്യികം പച്ചത്തം വേദിതബ്ബം വിഞ്ഞൂഹീതി - ഏവമ്പി ദിട്ഠേ ധമ്മേ കഥയിസ്സാമീതി ദിട്ഠേ ധമ്മേ. **അനീതിഹ**ന്തി ന ഇതിഹീതിഹം ന ഇതികിരായ ന പരമ്പരായ ന പിടകസമ്പദായ ന തക്കഹേതു ന നയഹേതു ന ആകാരപരിവിതക്കേന ന

ദിട്ഠിനിജ്ഝാനക്ഖന്തിയാ, സാമം സയമഭിഞ്ഞാതം അത്തപച്ചക്ഖധമ്മം, തം കഥയിസ്സാമീതി - ദിട്ഠേ ധമ്മേ അനീതിഹം.

യം വിദിത്വാ സതോ ചരന്തി യം വിദിതം കത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ, "സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ"തി വിദിതം കത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ, "സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ"തി... "സബ്ബേ ധമ്മാ അനത്താ"തി...പേ॰... "യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ"ന്തി വിദിതം കത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ. **സതോ**തി ചതൂഹി കാരണേഹി സതോ - കായേ കായാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനം ഭാവേന്തോ സതോ...പേ॰... സോ വുച്ചതി സതോ. **ചര**ന്തി ചരന്തോ വിഹരന്തോ ഇരിയന്തോ വത്തേന്തോ പാലേന്തോ യപേന്തോ യാപേന്തോതി - യം വിദിത്വാ സതോ ചരം.

തരേ ലോകേ വിസത്തികന്തി വിസത്തികാ വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. **വിസത്തികാ**തി കേനട്ഠേന വിസത്തികാ? വിസതാതി വിസത്തികാ, വിസാലാതി വിസത്തികാ, വിസടാതി വിസത്തികാ, വിസമാതി വിസത്തികാ, വിസക്കതീതി വിസത്തികാ, വിസംഹരതീതി വിസത്തികാ, വിസംവാദികാതി വിസത്തികാ, വിസമൂലാതി വിസത്തികാ, വിസഫലാതി വിസത്തികാ, വിസപരിഭോഗാതി വിസത്തികാ, വിസാലാ വാ പന സാ തണ്ഹാ രൂപേ സദ്ദേ ഗന്ധേ രസേ ഫോട്ഠബ്ബേ കുലേ ഗണേ ആവാസേ ലാഭേ യസേ പസംസായ സുഖേ ചീവരേ പിണ്ഡപാതേ സേനാസനേ ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരേ കാമധാതുയാ രൂപധാതുയാ അരൂപധാതുയാ കാമഭവേ രൂപഭവേ അരൂപഭവേ സഞ്ഞാഭവേ അസഞ്ഞാഭവേ നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞാഭവേ ഏകവോകാരഭവേ ചതുവോകാരഭവേ പഞ്ചവോകാരഭവേ അതീതേ അനാഗതേ പച്ചുപ്പന്നേ ദിട്ഠസുതമുതവിഞ്ഞാതബ്ബേസു ധമ്മേസു വിസടാ വിത്ഥതാതി വിസത്തികാ. **ലോകേ**തി അപായലോകേ മനുസ്സലോകേ ദേവലോകേ ഖന്ധലോകേ ധാതുലോകേ ആയതനലോകേ. **തരേ ലോകേ വിസത്തിക**ന്തി ലോകേ വേസാ വിസത്തികാ [യാ സാ ലോകേ വിസത്തികാ (സ്യാ॰) കാമസുത്തനിദ്ദേസട്ഠകഥാ ഓലോകേതബ്ബാ], ലോകേ വേതം വിസത്തികം സതോ തരേയ്യ ഉത്തരേയ്യ പതരേയ്യ സമതിക്കമേയ്യ വീതിവത്തേയ്യാതി - തരേ ലോകേ വിസത്തികം. തേനാഹ ഭഗവാ -

> "കിത്തയിസ്സാമി തേ ധമ്മം, [മേത്തഗൂതി ഭഗവാ]
> ദിട്ഠേ ധമ്മേ അനീതിഹം;
> യം വിദിത്വാ സതോ ചരം, തരേ ലോകേ വിസത്തിക"ന്തി.

> **തഞ്ചാഹം അഭിനന്ദാമി, മഹേസി ധമ്മമുത്തമം;**
> **യം വിദിത്വാ സതോ ചരം, തരേ ലോകേ വിസത്തികം.**

തഞ്ചാഹം അഭിനന്ദാമീതി. തന്തി തുയ്ഹം വചനം ബ്യപ്പഥം [ബ്യപഥം (സ്യാ॰ ക॰)] ദേസനം അനുസാസനം അനുസിട്ഠം [ദേസനം അനുസന്ധി (സ്യാ॰)]. നന്ദാമീതി അഭിനന്ദാമി മോദാമി അനുമോദാമി ഇച്ഛാമി സാദിയാമി യാചാമി പത്ഥയാമി പിഹയാമി അഭിജപ്പാമീതി - തഞ്ചാഹം അഭിനന്ദാമി.

മഹേസി ധമ്മമുത്തമന്തി. **മഹേസീ**തി കിം മഹേസി ഭഗവാ, മഹന്തം സീലക്ഖന്ധം ഏസീ ഗവേസീ [ഏസി ഗവേസി (സ്യാ॰) മഹാനിം॰ ൧൪൦]

പരിയേസീതി മഹേസി, മഹന്തം സമാധിക്ഖന്ധം...പേ॰... മഹന്തം പഞ്ഞാക്ഖന്ധം... മഹന്തം വിമുത്തിക്ഖന്ധം... മഹന്തം വിമുത്തിഞാണദസ്സനക്ഖന്ധം ഏസീ ഗവേസീ പരിയേസീതി മഹേസി, മഹതോ തമോകായസ്സ പദാലനം ഏസീ ഗവേസീ പരിയേസീതി മഹേസി, മഹതോ വിപല്ലാസസ്സ പഭേദനം ഏസീ ഗവേസീ പരിയേസീതി മഹേസി, മഹതോ തണ്ഹാസല്ലസ്സ അബ്ബഹനം [അബ്ബൂഹനം (ബഹൂസു), അബ്ബൂഹം (സീ॰ അട്ഠ॰)] ഏസീ ഗവേസീ പരിയേസീതി മഹേസി, മഹതോ ദിട്ഠിസങ്ഘാതസ്സ വിനിവേഠനം ഏസീ ഗവേസീ പരിയേസീതി മഹേസി, മഹതോ മാനധജസ്സ പപാതനം ഏസീ ഗവേസീ പരിയേസീതി മഹേസി, മഹതോ അഭിസങ്ഖാരസ്സ വൂപസമം ഏസീ ഗവേസീ പരിയേസീതി മഹേസി, മഹതോ ഓഘസ്സ നിത്ഥരണം ഏസീ ഗവേസീ പരിയേസീതി മഹേസി, മഹതോ ഭാരസ്സ നിക്ഖേപനം ഏസീ ഗവേസീ പരിയേസീതി മഹേസി, മഹതോ സംസാരവട്ടസ്സ ഉപച്ഛേദം ഏസീ ഗവേസീ പരിയേസീതി മഹേസി, മഹതോ സന്താപസ്സ നിബ്ബാപനം ഏസീ ഗവേസീ പരിയേസീതി മഹേസി, മഹതോ പരിളാഹസ്സ പടിപ്പസ്സദ്ധിം ഏസീ ഗവേസീ പരിയേസീതി മഹേസി, മഹതോ ധമ്മധജസ്സ ഉസ്സാപനം ഏസീ ഗവേസീ പരിയേസീതി മഹേസി, മഹന്തേ സതിപട്ഠാനേ... പേ॰... മഹന്തേ സമ്മപ്പധാനേ... മഹന്തേ ഇദ്ധിപാദേ... മഹന്താനി ഇന്ദ്രിയാനി... മഹന്താനി ബലാനി... മഹന്തേ ബോജ്ഝങ്ഗേ... മഹന്തം അരിയം അട്ഠങ്ഗികം മഗ്ഗം... മഹന്തം പരമത്ഥം അമതം നിബ്ബാനം ഏസീ ഗവേസീ പരിയേസീതി മഹേസി, മഹേസക്ഖേഹി സത്തേഹി ഏസിതോ ഗവേസിതോ പരിയേസിതോ - ''കഹം ബുദ്ധോ, കഹം ഭഗവാ, കഹം ദേവദേവോ, കഹം നരാസഭോ''തി മഹേസി. **ധമ്മമുത്തമ**ന്തി ധമ്മമുത്തംമം വുച്ചതി അമതം നിബ്ബാനം. യോ സോ സബ്ബസങ്ഖാരസമഥോ സബ്ബൂപധിപടിനിസ്സഗ്ഗോ തണ്ഹക്ഖയോ വിരാഗോ നിരോധോ നിബ്ബാനം. **ഉത്തമ**ന്തി അഗ്ഗം സേട്ഠം വിസേട്ഠം പാമോക്ഖം ഉത്തമം പവരം ധമ്മന്തി - മഹേസി ധമ്മമുത്തമം.

യം വിദിത്വാ സതോ ചരന്തി വിദിതം കത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ, ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ''തി വിദിതം കത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ, ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ''തി... ''സബ്ബേ ധമ്മാ അനത്താ''തി...പേ॰... ''യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ''ന്തി വിദിതം കത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ. **സതോ**തി ചതൂഹി കാരണേഹി സതോ - കായേ കായാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനം ഭാവേന്തോ സതോ, വേദനാസു... പേ॰... ചിത്തേ... ധമ്മേസു... ധമ്മാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനം ഭാവേന്തോ സതോ... സോ വുച്ചതി സതോ. **ചര**ന്തി ചരന്തോ വിഹരന്തോ ഇരിയന്തോ വത്തേന്തോ പാലേന്തോ യപേന്തോ യാപേന്തോതി - യം വിദിത്വാ സതോ ചരം.

തരേ ലോകേ വിസത്തികന്തി വിസത്തികാ വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. **വിസത്തികാ**തി കേനട്ഠേന വിസത്തികാ...പേ॰... വിസടാ വിത്ഥതാതി വിസത്തികാ. **ലോകേ**തി അപായലോകേ...പേ॰... ആയതനലോകേ. **തരേ ലോകേ വിസത്തിക**ന്തി ലോകേ വേസാ വിസത്തികാ, ലോകേ വേതം വിസത്തികം സതോ തരേയ്യ ഉത്തരേയ്യ പതരേയ്യ സമതിക്കമേയ്യ വീതിവത്തേയ്യാതി - തരേ ലോകേ വിസത്തികം. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

“തഞ്ചാഹം അഭിനന്ദാമി, മഹേസി ധമ്മമുത്തമം;
യം വിദിത്വാ സതോ ചരം, തരേ ലോകേ വിസത്തിക”ന്തി.

൨൮.യം കിഞ്ചി സമ്പജാനാസി, [മേത്തഗൂതി ഭഗവാ]
ഉദ്ധം അധോ തിരിയഞ്ചാപി മജ്ഝേ;
ഏതേസു നന്ദിഞ്ച നിവേസനഞ്ച, പനുജ്ജ വിഞ്ഞാണം ഭവേ ന തിട്ഠേ.

യം കിഞ്ചി സമ്പജാനാസീതി യം കിഞ്ചി പജാനാസി ആജാനാസി വിജാനാസി പടിവിജാനാസി പടിവിജ്ഝസീതി - യം കിഞ്ചി സമ്പജാനാസി. **മേത്തഗൂ**തി ഭഗവാ തം ബ്രാഹ്മണം നാമേന ആലപതി. **ഭഗവാ**തി ഗാരവാധിവചനമേതം... പേ॰... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി, യദിദം ഭഗവാതി - മേത്തഗൂതി ഭഗവാ.

ഉദ്ധം അധോ തിരിയഞ്ചാപി മജ്ഝേതി. **ഉദ്ധ**ന്തി അനാഗതം [ഉദ്ധം വുച്ചതി അനാഗതം (സ്യാ॰ ക॰)]; **അധോ**തി അതീതം; **തിരിയഞ്ചാപി മജ്ഝേ**തി പച്ചുപ്പന്നം. **ഉദ്ധ**ന്തി ദേവലോകോ; **അധോ**തി നിരയലോകോ; **തിരിയഞ്ചാപി മജ്ഝേ**തി മനുസ്സലോകോ. അഥ വാ, **ഉദ്ധ**ന്തി കുസലാ ധമ്മാ; **അധോ**തി അകുസലാ ധമ്മാ; **തിരിയഞ്ചാപി മജ്ഝേ**തി അബ്യാകതാ ധമ്മാ. **ഉദ്ധ**ന്തി അരൂപധാതു; **അധോ**തി കാമധാതു; **തിരിയഞ്ചാപി മജ്ഝേ**തി രൂപധാതു. **ഉദ്ധ**ന്തി സുഖാ വേദനാ; **അധോ**തി ദുക്ഖാ വേദനാ; **തിരിയഞ്ചാപി മജ്ഝേ**തി അദുക്ഖമസുഖാ വേദനാ. **ഉദ്ധ**ന്തി ഉദ്ധം പാദതലാ; **അധോ**തി അധോ കേസമത്ഥകാ; **തിരിയഞ്ചാപി മജ്ഝേ**തി വേമജ്ഝേതി - ഉദ്ധം അധോ തിരിയഞ്ചാപി മജ്ഝേ.

ഏതേസു നന്ദിഞ്ച നിവേസനഞ്ച, പനുജ്ജ വിഞ്ഞാണം ഭവേ ന തിട്ഠേതി **ഏതേസൂ**തി ആചിക്ഖിതേസു ദേസിതേസു പഞ്ഞപിതേസു പട്ഠപിതേസു വിവരിതേസു വിഭജിതേസു ഉത്താനീകതേസു പകാസിതേസു. നന്ദീ വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. **നിവേസന**ന്തി ദ്വേ നിവേസനാ - തണ്ഹാനിവേസനാ ച ദിട്ഠിനിവേസനാ ച. കതമാ തണ്ഹാ നിവേസനാ? യാവതാ തണ്ഹാസങ്ഖാതേന ...പേ॰... അയം തണ്ഹാനിവേസനാ. കതമാ ദിട്ഠിനിവേസനാ? വീസതിവത്ഥുകാ സക്കായദിട്ഠി ...പേ॰... അയം ദിട്ഠിനിവേസനാ.

പനുജ്ജ വിഞ്ഞാണന്തി പുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരസഹഗതം വിഞ്ഞാണം, അപുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരസഹഗതം വിഞ്ഞാണം, ആനേഞ്ജാഭിസങ്ഖാരസഹഗതം വിഞ്ഞാണം. ഏതേസു നന്ദിഞ്ച നിവേസനഞ്ച അഭിസങ്ഖാരസഹഗതഞ്ച വിഞ്ഞാണം നുജ്ജ പനുജ്ജ നുദ പനുദ ജഹ പജഹ വിനോദേഹി ബ്യന്തീകരോഹി അനഭാവം ഗമേഹീതി - ഏതേസു നന്ദിഞ്ച നിവേസനഞ്ച പനുജ്ജ വിഞ്ഞാണം.

ഭവേ ന തിട്ഠേതി. **ഭവാ**തി ദ്വേ ഭവാ - കമ്മഭവോ ച പടിസന്ധികോ ച പുനബ്ഭവോ. കതമോ കമ്മഭവോ? പുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരോ അപുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരോ ആനേഞ്ജാഭിസങ്ഖാരോ - അയം കമ്മഭവോ. കതമോ പടിസന്ധികോ പുനബ്ഭവോ? പടിസന്ധികാ രൂപം വേദനാ സഞ്ഞാ സങ്ഖാരാ വിഞ്ഞാണം - അയം പടിസന്ധികോ പുനബ്ഭവോ. **ഭവേ ന തിട്ഠേ**തി നന്ദിഞ്ച നിവേസനഞ്ച അഭിസങ്ഖാരസഹഗതം വിഞ്ഞാണഞ്ച കമ്മഭവഞ്ച പടിസന്ധികഞ്ച പുനബ്ഭവം പജഹന്തോ വിനോദേന്തോ ബ്യന്തീകരോന്തോ

അനഭാവം ഗമേന്തോ കമ്മഭവേ ന തിട്ഠേയ്യ പടിസന്ധികേ പുനബ്ഭവേ ന തിട്ഠേയ്യ ന സന്തിട്ഠേയ്യാതി - പനുജ്ജ വിഞ്ഞാണം ഭവേ ന തിട്ഠേ. തേനാഹ ഭഗവാ -

“യം കിഞ്ചി സമ്പജാനാസി, [മേത്തഗൂതി ഭഗവാ]
ഉദ്ധം അധോ തിരിയഞ്ചാപി മജ്ഝേ;
ഏതേസു നന്ദിഞ്ച നിവേസനഞ്ച, പനുജ്ജ വിഞ്ഞാണം ഭവേ ന തിട്ഠേ”തി.

൨൭. **ഏവംവിഹാരീ സതോ അപ്പമത്തോ,**
ഭിക്ഖു ചരം ഹിത്വാ മമായിതാനി;
ജാതിം ജരം സോകപരിദ്ദവഞ്ച, ഇധേവ വിദ്വാ പജഹേയ്യ ദുക്ഖം.

ഏവംവിഹാരീ സതോ അപ്പമത്തോതി. **ഏവംവിഹാരീ**തി നന്ദിഞ്ച നിവേസനഞ്ച അഭിസങ്ഖാരസഹഗതവിഞ്ഞാണഞ്ച കമ്മഭവഞ്ച പടിസന്ധികഞ്ച പുനബ്ഭവം പജഹന്തോ വിനോദേന്തോ ബ്യന്തീകരോന്തോ അനഭാവം ഗമേന്തോതി - ഏവംവിഹാരീ. **സതോ**തി ചതൂഹി കാരണേഹി സതോ - കായേ കായാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനം ഭാവേന്തോ…പേ॰… സോ വുച്ചതി സതോ. **അപ്പമത്തോ**തി സക്കച്ചകാരീ സാതച്ചകാരീ അട്ഠിതകാരീ അനോലീനവുത്തീ [അനോലീനവുത്തികോ (ക॰) മഹാനി॰ ൧൫] അനിക്ഖിത്തച്ഛന്ദോ അനിക്ഖിത്തധുരോ അപ്പമത്തോ കുസലേസു ധമ്മേസു - “കഥാഹം [കദാഹം (സ്യാ॰)] അപരിപൂരം വാ സീലക്ഖന്ധം പരിപൂരേയ്യം, പരിപൂരം വാ സീലക്ഖന്ധം തത്ഥ തത്ഥ പഞ്ഞായ അനുഗ്ഗണ്ഹേയ്യ”ന്തി യോ തത്ഥ ഛന്ദോ ച വായാമോ ച ഉസ്സാഹോ ച ഉസ്സോള്ഹീ ച അപ്പടിവാനീ [അപ്പടിവാനി (ക॰) മഹാനി॰ ൧൫] ച സതി ച സമ്പജഞ്ഞഞ്ച ആതപ്പം പധാനം അധിട്ഠാനം അനുയോഗോ അപ്പമത്തോ അപ്പമാദോ കുസലേസു ധമ്മേസു. “കഥാഹം അപരിപൂരം വാ സമാധിക്ഖന്ധം…പേ॰… പഞ്ഞാക്ഖന്ധം… വിമുത്തിക്ഖന്ധം… വിമുത്തിഞാണദസ്സനക്ഖന്ധം പരിപൂരേയ്യം പരിപൂരം വാ വിമുത്തിഞാണദസ്സനക്ഖന്ധം തത്ഥ തത്ഥ പഞ്ഞായ അനുഗ്ഗണ്ഹേയ്യ”ന്തി യോ തത്ഥ ഛന്ദോ ച വായാമോ ച ഉസ്സാഹോ ച ഉസ്സോള്ഹീ ച അപ്പടിവാനീ ച സതി ച സമ്പജഞ്ഞഞ്ച ആതപ്പം പധാനം അധിട്ഠാനം അനുയോഗോ അപ്പമത്തോ അപ്പമാദോ കുസലേസു ധമ്മേസു. “കഥാഹം അപരിഞ്ഞാതം വാ ദുക്ഖം പരിജാനേയ്യം, അപ്പഹീനേ വാ കിലേസേ പജഹേയ്യം , അഭാവിതം വാ മഗ്ഗം ഭാവേയ്യം, അസച്ഛികതം വാ നിരോധം സച്ഛികരേയ്യ”ന്തി യോ തത്ഥ ഛന്ദോ ച വായാമോ ച ഉസ്സാഹോ ച ഉസ്സോള്ഹീ ച അപ്പടിവാനീ ച സതി ച സമ്പജഞ്ഞഞ്ച ആതപ്പം പധാനം അധിട്ഠാനം അനുയോഗോ അപ്പമത്തോ അപ്പമാദോ കുസലേസു ധമ്മേസൂതി - ഏവംവിഹാരീ സതോ അപ്പമത്തോ.

ഭിക്ഖു ചരം ഹിത്വാ മമായിതാനീതി. **ഭിക്ഖൂ**തി പുഥുജ്ജനകല്യാണകോ [കല്യാണപുഥുജ്ജനോ (സ്യാ॰), ഏവമീദിസേസു ഠാനേസു] വാ ഭിക്ഖു സേക്ഖോ വാ ഭിക്ഖു. **ചര**ന്തി ചരന്തോ വിഹരന്തോ ഇരിയന്തോ വത്തേന്തോ പാലേന്തോ യപേന്തോ യാപേന്തോ. **മമത്താ**തി ദ്വേ മമത്താ - തണ്ഹാമമത്തഞ്ച ദിട്ഠിമമത്തഞ്ച…പേ॰… ഇദം തണ്ഹാമമത്തം…പേ॰… ഇദം ദിട്ഠിമമത്തം… തണ്ഹാമമത്തം പഹായ ദിട്ഠിമമത്തം പടിനിസ്സജ്ജിത്വാ മമത്തേ ജഹിത്വാ ചജിത്വാ പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തീകരിത്വാ അനഭാവം ഗമേത്വാതി - ഭിക്ഖു ചരം ഹിത്വാ മമായിതാനി.

ജാതിം ജരം സോകപരിദ്ദവഞ്ച, ഇധേവ വിദ്വാ പജഹേയ്യ ദുക്ഖന്തി. **ജാതീ**തി യാ തേസം തേസം സത്താനം...പേ०... **ജര**ന്തി യാ തേസം തേസം സത്താനം...പേ०... **സോകോ**തി ഞാതിബ്യസനേന വാ ഫുട്ഠസ്സ...പേ०... **പരിദേവോ**തി ഞാതിബ്യസനേന വാ ഫുട്ഠസ്സ...പേ०... **ഇധാ**തി ഇമിസ്സാ ദിട്ഠിയാ...പേ०... ഇമസ്മിം മനുസ്സലോകേ. **വിദ്വാ**തി വിജ്ജാഗതോ ഞാണീ വിഭാവീ മേധാവീ. **ദുക്ഖ**ന്തി ജാതിദുക്ഖം...പേ०... ദോമനസ്സുപായാസദുക്ഖം. **ജാതിം ജരം സോകപരിദ്ദവഞ്ച, ഇധേവ വിദ്വാ പജഹേയ്യ ദുക്ഖ**ന്തി വിജ്ജാഗതോ ഞാണീ വിഭാവീ മേധാവീ ഇധേവ ജാതിഞ്ച ജരഞ്ച സോകപരിദ്ദവഞ്ച ദുക്ഖഞ്ച പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തീകരേയ്യ അനഭാവം ഗമേയ്യാതി - ജാതിം ജരം സോകപരിദ്ദവഞ്ച, ഇധേവ വിദ്വാ പജഹേയ്യ ദുക്ഖം. തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''ഏവംവിഹാരീ സതോ അപ്പമത്തോ, ഭിക്ഖു ചരം ഹിത്വാ മമായിതാനി;
> ജാതിം ജരം സോകപരിദ്ദവഞ്ച, ഇധേവ വിദ്വാ പജഹേയ്യ ദുക്ഖ''ന്തി.

ഏതാഭിനന്ദാമി വചോ മഹേസിനോ, സുകിത്തിതം ഗോതമനൂപധീകം;
അദ്ധാ ഹി ഭഗവാ പഹാസി ദുക്ഖം, തഥാ ഹി തേ വിദിതോ ഏസ ധമ്മോ.

ഏതാഭിനന്ദാമി വചോ മഹേസിനോതി. **ഏത**ന്തി തുയ്ഹം വചനം ബ്യപ്പഥം ദേസനം അനുസാസനം അനുസിട്ഠം നന്ദാമി അഭിനന്ദാമി മോദാമി അനുമോദാമി ഇച്ഛാമി സാദിയാമി പത്ഥയാമി പിഹയാമി അഭിജപ്പാമി. **മഹേസിനോ**തി കിം മഹേസി ഭഗവാ? മഹന്തം സീലക്ഖന്ധം ഏസീ ഗവേസീ പരിയേസീതി മഹേസി...പേ०... കഹം നരാസഭോതി മഹേസീതി - ഏതാഭിനന്ദാമി വചോ മഹേസിനോ.

സുകിത്തിതം ഗോതമനൂപധീകന്തി. **സുകിത്തിത**ന്തി സുകിത്തിതം സുആചിക്ഖിതം സുദേസിതം സുപഞ്ഞപിതം സുപട്ഠപിതം സുവിവരിതം സുവിഭജിതം സുഉത്താനീകതം സുപകാസിതന്തി - സുകിത്തിതം. **ഗോതമനൂപധീക**ന്തി ഉപധീ വുച്ചന്തി കിലേസാ ച ഖന്ധാ ച അഭിസങ്ഖാരാ ച. ഉപധിപ്പഹാനം ഉപധിവൂപസമം ഉപധിപടിനിസ്സഗ്ഗം ഉപധിപടിപസ്സദ്ധം അമതം നിബ്ബാനന്തി - സുകിത്തിതം ഗോതമനൂപധീകം.

അദ്ധാ ഹി ഭഗവാ പഹാസി ദുക്ഖന്തി. **അദ്ധാ**തി ഏകംസവചനം നിസ്സംസയവചനം നിക്കങ്ഖാവചനം അദ്വേജ്ഝവചനം അദ്വേള്ഹകവചനം നിരോധവചനം അപ്പണകവചനം അവത്ഥാപനവചനമേതം - അദ്ധാതി. **ഭഗവാ**തി ഗാരവാധിവചനമേതം...പേ०... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി, യദിദം ഭഗവാതി. **പഹാസി ദുക്ഖ**ന്തി ജാതിദുക്ഖം ജരാദുക്ഖം ബ്യാധിദുക്ഖം മരണദുക്ഖം സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസദുക്ഖം പഹാസി പജഹി വിനോദേസി ബ്യന്തീകരോസി അനഭാവം ഗമേസീതി - അദ്ധാ ഹി ഭഗവാ പഹാസി ദുക്ഖം.

തഥാ ഹി തേ വിദിതോ ഏസ ധമ്മോതി തഥാ ഹി തേ വിദിതോ തുലിതോ തീരിതോ വിഭൂതോ വിഭാവിതോ ഏസ ധമ്മോതി - തഥാ ഹി തേ വിദിതോ ഏസ ധമ്മോ. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

> ''ഏതാഭിനന്ദാമി വചോ മഹേസിനോ, സുകിത്തിതം ഗോതമനൂപധീകം;

അദ്ധാ ഹി ഭഗവാ പഹാസി ദുക്ഖം, തഥാ ഹി തേ വിദിതോ ഏസ ധമ്മോ’’തി.

൨൭. **തേ ചാപി നൂനപ്പജഹേയ്യു ദുക്ഖം, യേ ത്വം മുനീ അട്ഠിതം ഓവദേയ്യ;**
തം തം നമസ്സാമി സമേച്ച നാഗ, അപ്പേവ മം ഭഗവാ അട്ഠിതം ഓവദേയ്യ.

തേ ചാപി നൂനപ്പജഹേയ്യു ദുക്ഖന്തി. **തേ ചാപീ**തി ഖത്തിയാ ച ബ്രാഹ്മണാ ച വേസ്സാ ച സുദ്ദാ ച ഗഹട്ഠാ ച പബ്ബജിതാ ച ദേവാ ച മനുസ്സാ ച. **പജഹേയ്യു ദുക്ഖ**ന്തി ജാതിദുക്ഖം ജരാദുക്ഖം ബ്യാധിദുക്ഖം മരണദുക്ഖം സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസദുക്ഖം പജഹേയ്യും വിനോദേയ്യും ബ്യന്തീകരേയ്യും അനഭാവം ഗമേയ്യുന്തി - തേ ചാപി നൂനപ്പജഹേയ്യു ദുക്ഖം.

യേ ത്വം മുനീ അട്ഠിതം ഓവദേയ്യാതി. **യേ**തി ഖത്തിയേ ച ബ്രാഹ്മണേ ച വേസ്സേ ച സുദ്ദേ ച ഗഹട്ഠേ ച പബ്ബജിതേ ച ദേവേ ച മനുസ്സേ ച. **ത്വ**ന്തി ഭഗവന്തം ഭണതി. **മുനീ**തി മോനം വുച്ചതി ഞാണം...പേ॰... സങ്ഗജാലമതിച്ച സോ മുനി. **അട്ഠിതം ഓവദേയ്യാ**തി അട്ഠിതം ഓവദേയ്യ സക്കച്ചം ഓവദേയ്യ അഭിണ്ഹം ഓവദേയ്യ പുനപ്പുനം ഓവദേയ്യ അനുസാസേയ്യാതി - യേ ത്വം മുനീ അട്ഠിതം ഓവദേയ്യ.

തം തം നമസ്സാമി സമേച്ച നാഗാതി. **ത**ന്തി ഭഗവന്തം ഭണതി. **നമസ്സാമീ**തി കായേന വാ നമസ്സാമി, വാചായ വാ നമസ്സാമി, ചിത്തേന വാ നമസ്സാമി, അന്വത്ഥപടിപത്തിയാ വാ നമസ്സാമി, ധമ്മാനുധമ്മപടിപത്തിയാ വാ നമസ്സാമി, സക്കരോമി ഗരും കരോമി [ഗരുകരോമി (സ്യാ॰)] മാനേമി പൂജേമി. **സമേച്ചാ**തി സമേച്ച അഭിസമേച്ച സമാഗന്ത്വാ അഭിസമാഗന്ത്വാ സമ്മുഖാ തം നമസ്സാമി. **നാഗാ**തി നാഗോ ച ഭഗവാ ആഗും ന കരോതീതി - നാഗോ, ന ഗച്ഛതീതി - നാഗോ, ന ആഗച്ഛതീതി - നാഗോ. കഥം ഭഗവാ ആഗും ന കരോതീതി - നാഗോ? ആഗു വുച്ചതി പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ സംകിലേസികാ പോനോഭവികാ സദരാ ദുക്ഖവിപാകാ ആയതിം ജാതിജരാമരണിയാ.

ആഗും ന കരോതി കിഞ്ചി ലോകേ, [സഭിയാതി ഭഗവാ]
സബ്ബസംയോഗേ [സബ്ബയോഗേ (ക॰), സു॰ നി॰ ൫൨൭] വിസജ്ജ ബന്ധനാനി;
സബ്ബത്ഥ ന സജ്ജതീ വിമുത്തോ, നാഗോ താദി പവുച്ചതേ തഥത്താതി.

ഏവം ഭഗവാ ആഗും ന കരോതീതി - നാഗോ.

കഥം ഭഗവാ ന ഗച്ഛതീതി - നാഗോ. ഭഗവാ ന ഛന്ദാഗതിം ഗച്ഛതി, ന ദോസാഗതിം ഗച്ഛതി, ന മോഹാഗതിം ഗച്ഛതി, ന ഭയാഗതിം ഗച്ഛതി, ന രാഗവസേന ഗച്ഛതി, ന ദോസവസേന ഗച്ഛതി, ന മോഹവസേന ഗച്ഛതി, ന മാനവസേന ഗച്ഛതി, ന ദിട്ഠിവസേന ഗച്ഛതി, ന ഉദ്ധച്ചവസേന ഗച്ഛതി, ന വിചികിച്ഛാവസേന ഗച്ഛതി, ന അനുസയവസേന ഗച്ഛതി, ന വഗ്ഗേഹി ധമ്മേഹി യായതി നീയതി [നിയ്യതി (സ്യാ॰ ക॰)] വുയ്ഹതി സംഹരീയതി. ഏവം ഭഗവാ ന ഗച്ഛതീതി - നാഗോ.

കഥം ഭഗവാ ന ആഗച്ഛതീതി - നാഗോ. സോതാപത്തിമഗ്ഗേന യേ കിലേസാ പഹീനാ തേ കിലേസേ ന പുനേതി ന പച്ചേതി ന പച്ചാഗച്ഛതി.

സകദാഗാമിമഗ്ഗേന...പേ॰... അനാഗാമിമഗ്ഗേന... അരഹത്തമഗ്ഗേന യേ കിലേസാ പഹീനാ തേ കിലേസേ ന പുനേതി ന പച്ചേതി ന പച്ചാഗച്ഛതി. ഏവം ഭഗവാ ന ആഗച്ഛതീതി നാഗോതി - തം തം നമസ്സാമി സമേച്ച നാഗ.

അപ്പേവ മം ഭഗവാ അട്ഠിതം ഓവദേയ്യാതി അപ്പേവ മം ഭഗവാ അട്ഠിതം ഓവദേയ്യ സക്കച്ചം ഓവദേയ്യ അഭിണ്ഹം ഓവദേയ്യ പുനപ്പുനം ഓവദേയ്യ അനുസാസേയ്യാതി - അപ്പേവ മം ഭഗവാ അട്ഠിതം ഓവദേയ്യ. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

"തേ ചാപി നൂനപ്പജഹേയ്യു ദുക്ഖം, യേ ത്വം മുനീ അട്ഠിതം ഓവദേയ്യ;
തം തം നമസ്സാമി സമേച്ച നാഗ, അപ്പേവ മം ഭഗവാ അട്ഠിതം ഓവദേയ്യാ"തി.

൨൨. **യം ബ്രാഹ്മണം വേദഗുമാഭിജഞ്ഞാ, അകിഞ്ചനം കാമഭവേ അസത്തം;**
അദ്ധാ ഹി സോ ഓഘമിമം അതാരി, തിണ്ണോ ച പാരം അഖിലോ അകങ്ഖോ.

യം ബ്രാഹ്മണം വേദഗുമാഭിജഞ്ഞാതി. **ബ്രാഹ്മണോ**തി സത്തന്നം ധമ്മാനം ബാഹിതത്താ ബ്രാഹ്മണോ. സക്കായദിട്ഠി ബാഹിതാ ഹോതി, വിചികിച്ഛാ ബാഹിതാ ഹോതി, സീലബ്ബതപരാമാസോ ബാഹിതോ ഹോതി, രാഗോ ബാഹിതോ ഹോതി, ദോസോ ബാഹിതോ ഹോതി, മോഹോ ബാഹിതോ ഹോതി, മാനോ ബാഹിതോ ഹോതി. ബാഹിതാസ്സ ഹോന്തി പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ സംകിലേസികാ പോനോഭവികാ സദരാ ദുക്ഖവിപാകാ ആയതിം ജാതിജരാമരണിയാ.

ബാഹിത്വാ സബ്ബപാപകാനി, [സഭിയാതി ഭഗവാ]
വിമലോ സാധുസമാഹിതോ ഠിതത്തോ;
സംസാരമതിച്ച കേവലീ സോ, അസിതോ [അനിസ്സിതോ (സ്യാ॰) സു॰ നി॰ ൫൨൦] താദി പവുച്ചതേ സ ബ്രഹ്മാ.

വേദഗൂതി വേദോ വുച്ചതി ചതൂസു മഗ്ഗേസു ഞാണം...പേ॰... സബ്ബം വേദമതിച്ച വേദഗൂ സോതി. **അഭിജഞ്ഞാ**തി അഭിജാനേയ്യ ആജാനേയ്യ വിജാനേയ്യ പടിവിജാനേയ്യ പടിവിജ്ഝേയ്യാതി - യം ബ്രാഹ്മണം വേദഗുമാഭിജഞ്ഞാ.

അകിഞ്ചനം കാമഭവേ അസത്തന്തി. **അകിഞ്ചന**ന്തി രാഗകിഞ്ചനം ദോസകിഞ്ചനം മോഹകിഞ്ചനം മാനകിഞ്ചനം ദിട്ഠികിഞ്ചനം കിലേസകിഞ്ചനം ദുച്ചരിതകിഞ്ചനം, യസ്സേതേ കിഞ്ചനാ പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാ, സോ വുച്ചതി അകിഞ്ചനോ. **കാമാ**തി ഉദ്ദാനതോ ദ്വേ കാമാ - വത്ഥുകാമാ ച കിലേസകാമാ ച...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി വത്ഥുകാമാ...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി കിലേസകാമാ. **ഭവാ**തി ദ്വേ ഭവാ - കമ്മഭവോ ച പടിസന്ധികോ ച പുനബ്ഭവോ ...പേ॰... അയം പടിസന്ധികോ പുനബ്ഭവോ. **അകിഞ്ചനം കാമഭവേ അസത്ത**ന്തി അകിഞ്ചനം പുഗ്ഗലം കാമഭവേ ച അസത്തം അലഗ്ഗം അലഗ്ഗിതം അപലിബുദ്ധം

നിക്ഖന്തം നിസ്സടം വിപ്പമുത്തം വിസഞ്ഞുത്തം വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരന്തന്തി - അകിഞ്ചനം കാമഭവേ അസത്തം.

അദ്ധാ ഹി സോ ഓഘമിമം അതാരീതി. **അദ്ധാ**തി ഏകംസവചനം...പേ... അവത്ഥാപനവചനമേതം - അദ്ധാതി. **ഓഘ**ന്തി കാമോഘം ഭവോഘം ദിട്ഠോഘം അവിജ്ജോഘം. **അതാരീ**തി ഉത്തരി പതരി സമതിക്കമി വീതിവത്തയീതി - അദ്ധാ ഹി സോ ഓഘമിമം അതാരി.

തിണ്ണോ ച പാരം അഖിലോ അകങ്ഖോതി. **തിണ്ണോ**തി കാമോഘം തിണ്ണോ, ഭവോഘം തിണ്ണോ, ദിട്ഠോഘം തിണ്ണോ, അവിജ്ജോഘം തിണ്ണോ, സംസാരപഥം തിണ്ണോ ഉത്തിണ്ണോ നിത്ഥിണ്ണോ [നിത്തിണ്ണോ (സ്യാ॰)] അതിക്കന്തോ സമതിക്കന്തോ വീതിവത്തോ. സോ വുത്ഥവാസോ [വുട്ഠവാസോ (സ്യാ॰) മഹാനി॰ ന്ന] ചിണ്ണചരണോ ഗതദ്ധോ ഗതദിസോ ഗതകോടികോ പാലിതബ്രഹ്മചരിയോ ഉത്തമദിട്ഠിപ്പത്തോ ഭാവിതമഗ്ഗോ, പഹീനകിലേസോ പടിവിദ്ധാകുപ്പോ സച്ഛികതനിരോധോ . ദുക്ഖം തസ്സ പരിഞ്ഞാതം, സമുദയോ പഹീനോ, മഗ്ഗോ ഭാവിതോ, നിരോധോ സച്ഛികതോ, അഭിഞ്ഞേയ്യം അഭിഞ്ഞാതം, പരിഞ്ഞേയ്യം പരിഞ്ഞാതം, പഹാതബ്ബം പഹീനം, ഭാവേതബ്ബം ഭാവിതം, സച്ഛികാതബ്ബം സച്ഛികതം. സോ ഉക്ഖിത്തപലിഘോ സംകിണ്ണപരിക്ഖോ അബ്ബുള്ഹേസികോ നിരഗ്ഗളോ അരിയോ പന്നദ്ധജോ പന്നഭാരോ വിസഞ്ഞുത്തോ പഞ്ചങ്ഗവിപ്പഹീനോ ഛളങ്ഗസമന്നാഗതോ ഏകാരക്ഖോ ചതുരാപസ്സേനോ പനുണ്ണപച്ചേകസച്ചോ [പണുന്നപച്ചേകസച്ചോ (ക॰)] സമവയസട്ഠേസനോ അനാവിലസങ്കപ്പോ പസ്സദ്ധകായസങ്ഖാരോ സുവിമുത്തചിത്തോ സുവിമുത്തപഞ്ഞോ കേവലീ വുസിതവാ ഉത്തമപുരിസോ പരമപുരിസോ പരമപത്തിപ്പത്തോ. സോ നേവ ആചിനാതി ന അപചിനാതി, അപചിനിത്വാ ഠിതോ. നേവ പജഹതി ന ഉപാദിയതി, പജഹിത്വാ ഠിതോ. നേവ വിസിനേതി ന ഉസ്സിനേതി, വിസിനേത്വാ ഠിതോ. നേവ വിധൂപേതി ന സന്ധൂപേതി, വിധൂപേത്വാ ഠിതോ. അസേക്ഖേന സീലക്ഖന്ധേന സമന്നാഗതത്താ ഠിതോ. അസേക്ഖേന സമാധിക്ഖന്ധേന...പേ... പഞ്ഞാക്ഖന്ധേന... വിമുത്തിക്ഖന്ധേന... വിമുത്തിഞാണദസ്സനക്ഖന്ധേന സമന്നാഗതത്താ ഠിതോ. സച്ചം സമ്പടിപാദയിത്വാ [പടിപാദയിത്വാ (സ്യാ॰)] ഠിതോ. ഏജം സമതിക്കമിത്വാ ഠിതോ. കിലേസഗ്ഗിം പരിയാദിയിത്വാ ഠിതോ. അപരിഗമനതായ ഠിതോ. കഥം [കടം (സ്യാ॰) കാമസുത്തനിദ്ദേസട്ഠകഥാ ഓലോകേതബ്ബാ] സമാദായ ഠിതോ? വിമുത്തിപടിസേവനതായ ഠിതോ . മേത്തായ പാരിസുദ്ധിയാ ഠിതോ. കരുണായ ...പേ... മുദിതായ... ഉപേക്ഖായ പാരിസുദ്ധിയാ ഠിതോ. അച്ചന്തപാരിസുദ്ധിയാ ഠിതോ. അതമ്മയതായ [അകമ്മഞ്ഞതായ (സ്യാ॰)] പാരിസുദ്ധിയാ ഠിതോ. വിമുത്തത്താ ഠിതോ. സന്തുസ്സിതത്താ ഠിതോ. ഖന്ധപരിയന്തേ ഠിതോ. ധാതുപരിയന്തേ ഠിതോ. ആയതനപരിയന്തേ ഠിതോ. ഗതിപരിയന്തേ ഠിതോ. ഉപപത്തിപരിയന്തേ ഠിതോ. പടിസന്ധിപരിയന്തേ ഠിതോ. ഭവപരിയന്തേ ഠിതോ. സംസാരപരിയന്തേ ഠിതോ. വട്ടപരിയന്തേ ഠിതോ. അന്തിമഭവേ ഠിതോ. അന്തിമേ സമുസ്സയേ ഠിതോ. അന്തിമദേഹധരോ അരഹാ.

> തസ്സായം പച്ഛിമകോ ഭവോ, ചരിമോയം സമുസ്സയോ;
> ജാതിമരണസംസാരോ, നത്ഥി തസ്സ പുനബ്ഭവോതി.

തിണ്ണോ ച പാരന്തി പാരം വുച്ചതി അമതം നിബ്ബാനം. യോ സോ സബ്ബസങ്ഖാരസമഥോ സബ്ബൂപധിപടിനിസ്സഗ്ഗോ തണ്ഹക്ഖയോ വിരാഗോ നിരോധോ നിബ്ബാനം. സോ പാരഗതോ പാരപ്പത്തോ അന്തഗതോ അന്തപ്പത്തോ കോടിഗതോ കോടിപ്പത്തോ പരിയന്തഗതോ പരിയന്തപ്പത്തോ വോസാനഗതോ വോസാനപ്പത്തോ താണഗതോ താണപ്പത്തോ ലേണഗതോ ലേണപ്പത്തോ സരണഗതോ സരണപ്പത്തോ അഭയഗതോ അഭയപ്പത്തോ അച്ചുതഗതോ അച്ചുതപ്പത്തോ അമതഗതോ അമതപ്പത്തോ നിബ്ബാനഗതോ നിബ്ബാനപ്പത്തോ. സോ വുത്ഥവാസോ ചിണ്ണചരണോ...പേ०... ജാതിമരണസംസാരോ, നത്ഥി തസ്സ പുനബ്ഭവോതി - തിണ്ണോ ച പാരം.

അഖിലോതി രാഗോ ഖിലോ, ദോസോ ഖിലോ, മോഹോ ഖിലോ, കോധോ ഖിലോ, ഉപനാഹോ ഖിലോ...പേ०... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാ ഖിലാ. യസ്സേതേ ഖിലാ പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാ സോ വുച്ചതി അഖിലോ. **അകങ്ഖോതി** ദുക്ഖേ കങ്ഖാ, ദുക്ഖസമുദയേ കങ്ഖാ, ദുക്ഖനിരോധേ കങ്ഖാ, ദുക്ഖനിരോധഗാമിനിയാ പടിപദായ കങ്ഖാ, പുബ്ബന്തേ കങ്ഖാ, അപരന്തേ കങ്ഖാ, പുബ്ബന്താപരന്തേ കങ്ഖാ, ഇദപ്പച്ചയതാപടിച്ചസമുപ്പന്നേസു ധമ്മേസു കങ്ഖാ, യാ ഏവരൂപാ കങ്ഖാ കങ്ഖായനാ കങ്ഖായിതത്തം വിമതി വിചികിച്ഛാ ദ്വേള്ഹകം ദ്വേധാപഥോ സംസയോ അനേകംസഗ്ഗാഹോ ആസപ്പനാ പരിസപ്പനാ അപരിയോഗാഹനാ ഛമ്ഭിതത്തം ചിത്തസ്സ മനോവിലേഖോ. യസ്സേതേ കങ്ഖാ പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാ സോ വുച്ചതി അകങ്ഖോതി - തിണ്ണോ ച പാരം അഖിലോ അകങ്ഖോ. തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''യം ബ്രാഹ്മണം വേദഗുമാഭിജഞ്ഞാ, അകിഞ്ചനം കാമഭവേ അസത്തം;
> അദ്ധാ ഹി സോ ഓഘമിമം അതാരി, തിണ്ണോ ച പാരം അഖിലോ അകങ്ഖോ''തി.

൨൯. **വിദ്വാ ച യോ വേദഗൂ നരോ ഇധ, ഭവാഭവേ സങ്ഗമിമം വിസജ്ജ;**
സോ വീതതണ്ഹോ അനീഘോ നിരാസോ, അതാരി സോ ജാതിജരന്തി ബ്രൂമി.

വിദ്വാ ച യോ വേദഗൂ നരോ ഇധാതി. **വിദ്വാതി** വിജ്ജാഗതോ ഞാണീ വിഭാവീ മേധാവീ. **യോതി** യോ യാദിസോ...പേ०... മനുസ്സോ വാ. **വേദഗൂതി** വേദാ വുച്ചന്തി ചതൂസു മഗ്ഗേസു ഞാണം പഞ്ഞാ പഞ്ഞിന്ദ്രിയം പഞ്ഞാബലം ധമ്മവിചയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗോ വീമംസാ വിപസ്സനാ സമ്മാദിട്ഠി [ഞാണം...പേ०... സബ്ബവേദമതിച്ച വേദഗൂ സോതി. (സ്യാ०) പസ്സ മഹാനി० വൃഥ]. തേഹി വേദേഹി ജാതിജരാമരണസ്സ അന്തഗതോ അന്തപ്പത്തോ കോടിഗതോ കോടിപ്പത്തോ പരിയന്തഗതോ പരിയന്തപ്പത്തോ വോസാനഗതോ വോസാനപ്പത്തോ താണഗതോ താണപ്പത്തോ ലേണഗതോ ലേണപ്പത്തോ സരണഗതോ സരണപ്പത്തോ അഭയഗതോ അഭയപ്പത്തോ അച്ചുതഗതോ അച്ചുതപ്പത്തോ അമതഗതോ അമതപ്പത്തോ നിബ്ബാനഗതോ നിബ്ബാനപ്പത്തോ. വേദാനം വാ അന്തഗതോതി വേദഗൂ, വേദേഹി വാ അന്തഗതോതി വേദഗൂ, സത്തന്നം വാ ധമ്മാനം വിദിതത്താ വേദഗൂ. സക്കായദിട്ഠി വിദിതാ ഹോതി, വിചികിച്ഛാ...പേ०... സീലബ്ബതപരാമാസോ... രാഗോ... ദോസോ... മോഹോ... മാനോ വിദിതോ ഹോതി. വിദിതാസ്സ ഹോന്തി പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ

സംകിലേസികാ പോനോഭവികാ സദരാ ദുക്ഖവിപാകാ ആയതിം ജാതിജരാമരണിയാ.

വേദാനി വിചേയ്യ കേവലാനി, [സഭിയാതി ഭഗവാ]
സമണാനം യാനിധത്ഥി ബ്രാഹ്മണാനം;
സബ്ബവേദനാസു വീതരാഗോ, സബ്ബം വേദമതിച്ച വേദഗൂ സോ.

നരോതി സത്തോ നരോ മാനവോ പോസോ പുഗ്ഗലോ ജീവോ ജാഗു [ജാതു (സ്യാ॰)] ജന്തു ഇന്ദഗു [ഇന്ദഗൂ (സ്യാ॰)] മനുജോ. **ഇധാ**തി ഇമിസ്സാ ദിട്ഠിയാ... പേ॰... ഇമസ്മിം മനുസ്സലോകേതി - വിദ്വാ ച യോ വേദഗൂ നരോ ഇധ.

ഭവാഭവേ സങ്ഗമിമം വിസജ്ജാതി. **ഭവാഭവേ**തി ഭവാഭവേ കമ്മഭവേ പുനബ്ഭവേ കാമഭവേ, കമ്മഭവേ കാമഭവേ പുനബ്ഭവേ രൂപഭവേ, കമ്മഭവേ രൂപഭവേ പുനബ്ഭവേ അരൂപഭവേ, കമ്മഭവേ അരൂപഭവേ പുനബ്ഭവേ പുനപ്പുനഭവേ, പുനപ്പുനഗതിയാ പുനപ്പുനഉപപത്തിയാ പുനപ്പുനപടിസന്ധിയാ പുനപ്പുനഅത്തഭാവാഭിനിബ്ബത്തിയാ. **സങ്ഗാ**തി സത്ത സങ്ഗാ - രാഗസങ്ഗോ, ദോസസങ്ഗോ, മോഹസങ്ഗോ, മാനസങ്ഗോ, ദിട്ഠിസങ്ഗോ, കിലേസസങ്ഗോ, ദുച്ചരിതസങ്ഗോ. **വിസജ്ജാ**തി സങ്ഗേ വോസജ്ജേത്വാ വാ വിസജ്ജ. അഥ വാ, സങ്ഗേ ബന്ധേ വിബന്ധേ ആബന്ധേ ലഗ്ഗേ ലഗ്ഗിതേ പലിബുദ്ധേ ബന്ധനേ ഫോടയിത്വാ [മോചയിത്വാ (സ്യാ॰)] വാ വിസജ്ജ. യഥാ യാനം വാ വയ്ഹം വാ രഥം വാ സകടം വാ സന്ദമാനികം വാ സജ്ജം വിസജ്ജം കരോന്തി വികോപേന്തി - ഏവമേവ തേ സങ്ഗേ വോസജ്ജേത്വാ വാ വിസജ്ജ. അഥ വാ, സങ്ഗേ ബന്ധേ വിബന്ധേ ആബന്ധേ ലഗ്ഗേ ലഗ്ഗിതേ പലിബുദ്ധേ ബന്ധനേ ഫോടയിത്വാ വാ വിസജ്ജാതി - ഭവാഭവേ സങ്ഗമിമം വിസജ്ജ.

സോ വീതതണ്ഹോ അനീഘോ നിരാസോ, അതാരി സോ ജാതിജരന്തി ബ്രൂമീതി. **തണ്ഹാ**തി രൂപതണ്ഹാ...പേ॰... ധമ്മതണ്ഹാ... യസ്സേസാ തണ്ഹാ പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാ, സോ വുച്ചതി വീതതണ്ഹോ വിഗതതണ്ഹോ ചത്തതണ്ഹോ വന്തതണ്ഹോ മുത്തതണ്ഹോ പഹീനതണ്ഹോ പടിനിസ്സട്ഠതണ്ഹോ വീതരാഗോ ചത്തരാഗോ പഹീനരാഗോ പടിനിസ്സട്ഠരാഗോ നിച്ഛാതോ നിബ്ബുതോ സീതിഭൂതോ സുഖപ്പടിസംവേദീ ബ്രഹ്മഭൂതേന അത്തനാ വിഹരതീതി - സോ വീതതണ്ഹോ. **അനീഘോ**തി രാഗോ നീഘോ, ദോസോ നീഘോ, മോഹോ നീഘോ, കോധോ നീഘോ, ഉപനാഹോ നീഘോ...പേ॰... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാ നീഘാ. യസ്സേതേ നീഘാ പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാ, സോ വുച്ചതി അനീഘോ. **നിരാസോ**തി ആസാ വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ... പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. യസ്സേസാ ആസാ തണ്ഹാ പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാ, സോ വുച്ചതി നിരാസോ. **ജാതീ**തി യാ തേസം തേസം സത്താനം...പേ॰... ആയതനാനം പടിലാഭോ. **ജരാ**തി യാ തേസം തേസം സത്താനം ...പേ॰... ഇന്ദ്രിയാനം പരിപാകോ. അയം വുച്ചതി ജരാ. **സോ വീതതണ്ഹോ അനീഘോ നിരാസോ, അതാരി സോ ജാതിജരന്തി ബ്രൂമീ**തി യോ സോ വീതതണ്ഹോ അനീഘോ ച നിരാസോ ച, സോ ഖോ ജാതിജരാമരണം അതരി ഉത്തരി പതരി സമതിക്കമി വീതിവത്തയീതി ബ്രൂമി ആചിക്ഖാമി ദേസേമി

പഞ്ഞപേമി പട്ഠപേമി വിവരാമി വിഭജാമി ഉത്താനീകരോമി പകാസേമീതി - സോ വീതതണ്ഹോ അനീഘോ നിരാസോ, അതാരി സോ ജാതിജരന്തി ബ്രൂമി. തേനാഹ ഭഗവാ -

> ‘‘വിദ്വാ ച യോ വേദഗൂ നരോ ഇധ, ഭവാഭവേ സങ്ഗമിമം വിസജ്ജ;
> സോ വീതതണ്ഹോ അനീഘോ നിരാസോ, അതാരി സോ ജാതിജരന്തി ബ്രൂമീ’’തി.

സഹ ഗാഥാപരിയോസാനാ…പേ॰… സത്ഥാ മേ, ഭന്തേ ഭഗവാ, സാവകോഹമസ്മീതി.

മേത്തഗൂമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസോ ചതുത്ഥോ.

൫. ധോതകമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസോ

൩൦. പുച്ഛാമി തം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേതം, [ഇച്ചായസ്മാ ധോതകോ]
വാചാഭികങ്ഖാമി മഹേസി തുയ്ഹം;
തവ സുത്വാന നിഗ്ഘോസം, സിക്ഖേ നിബ്ബാനമത്തനോ.

പുച്ഛാമി തം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേതന്തി. പുച്ഛാമീതി തിസ്സോ പുച്ഛാ - അദിട്ഠജോതനാ പുച്ഛാ, ദിട്ഠസംസന്ദനാ പുച്ഛാ, വിമതിച്ഛേദനാ പുച്ഛാ…പേ॰… ഇമാ തിസ്സോ പുച്ഛാ…പേ॰… നിബ്ബാനപുച്ഛാ. **പുച്ഛാമി ത**ന്തി പുച്ഛാമി തം യാചാമി തം അജ്ഝേസാമി തം പസാദേമി തം, കഥയസ്സു മേതി - പുച്ഛാമി തം. **ഭഗവാ**തി ഗാരവാധിവചനമേതം…പേ॰… സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി, യദിദം ഭഗവാതി. **ബ്രൂഹി മേത**ന്തി ബ്രൂഹി ആചിക്ഖാഹി ദേസേഹി പഞ്ഞപേഹി പട്ഠപേഹി വിവരാഹി വിഭജാഹി ഉത്താനീകരോഹി പകാസേഹീതി - പുച്ഛാമി തം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേതം.

ഇച്ചായസ്മാ ധോതകോതി. ഇച്ചാതി പദസന്ധി…പേ॰… **ആയസ്മാ**തി പിയവചനം ഗരുവചനം സഗാരവസപ്പതിസ്സാധിവചനമേതം ആയസ്മാതി. **ധോതകോ**തി തസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ നാമം സങ്ഖാ സമഞ്ഞാ പഞ്ഞത്തി വോഹാരോ നാമം നാമകമ്മം നാമധേയ്യം നിരുത്തി ബ്യഞ്ജനം അഭിലാപോതി - ഇച്ചായസ്മാ ധോതകോ.

വാചാഭികങ്ഖാമി മഹേസി തുയ്ഹന്തി തുയ്ഹം വചനം ബ്യപ്പഥം ദേസനം അനുസാസനം അനുസിട്ഠം കങ്ഖാമി അഭികങ്ഖാമി ഇച്ഛാമി സാദിയാമി പത്ഥയാമി പിഹയാമി അഭിജപ്പാമി. **മഹേസീ**തി കിം മഹേസി ഭഗവാ? മഹന്തം സീലക്ഖന്ധം ഏസീ ഗവേസീ പരിയേസീതി മഹേസി…പേ॰… കഹം നരാസഭോതി മഹേസീതി - വാചാഭികങ്ഖാമി മഹേസി തുയ്ഹം.

തവ സുത്വാന നിഗ്ഘോസന്തി തുയ്ഹം വചനം ബ്യപ്പഥം ദേസനം അനുസാസനം അനുസിട്ഠം സുത്വാ സുണിത്വാ ഉഗ്ഗഹേത്വാ ഉപധാരയിത്വാ ഉപലക്ഖയിത്വാതി - തവ സുത്വാന നിഗ്ഘോസം.

സിക്ഖേ നിബ്ബാനമത്തനോതി. സിക്ഖാതി തിസ്സോ സിക്ഖാ - അധിസീലസിക്ഖാ, അധിചിത്തസിക്ഖാ, അധിപഞ്ഞാസിക്ഖാ…പേ॰… അയം അധിപഞ്ഞാസിക്ഖാ. **നിബ്ബാനമത്തനോ**തി അത്തനോ രാഗസ്സ നിബ്ബാപനായ,

ദോസസ്സ നിബ്ബാപനായ, മോഹസ്സ നിബ്ബാപനായ, കോധസ്സ നിബ്ബാപനായ , ഉപനാഹസ്സ നിബ്ബാപനായ...പേ॰... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാനം സമായ ഉപസമായ വൂപസമായ നിബ്ബാപനായ പടിനിസ്സഗ്ഗായ പടിപസ്സദ്ധിയാ അധിസീലമ്പി സിക്ഖേയ്യ, അധിചിത്തമ്പി സിക്ഖേയ്യ, അധിപഞ്ഞമ്പി സിക്ഖേയ്യ. ഇമാ തിസ്സോ സിക്ഖായോ ആവജ്ജന്തോ സിക്ഖേയ്യ, ജാനന്തോ സിക്ഖേയ്യ, പസ്സന്തോ സിക്ഖേയ്യ, പച്ചവേക്ഖന്തോ സിക്ഖേയ്യ, ചിത്തം പദഹന്തോ സിക്ഖേയ്യ, സദ്ധായ അധിമുച്ചന്തോ സിക്ഖേയ്യ, വീരിയം പഗ്ഗണ്ഹന്തോ സിക്ഖേയ്യ, സതിം ഉപട്ഠപേന്തോ സിക്ഖേയ്യ, ചിത്തം സമാദഹന്തോ സിക്ഖേയ്യ, പഞ്ഞായ പജാനന്തോ സിക്ഖേയ്യ, അഭിഞ്ഞേയ്യം അഭിജാനന്തോ സിക്ഖേയ്യ, പരിഞ്ഞേയ്യം പരിജാനന്തോ സിക്ഖേയ്യ, പഹാതബ്ബം പജഹന്തോ സിക്ഖേയ്യ, ഭാവേതബ്ബം ഭാവേന്തോ സിക്ഖേയ്യ, സച്ഛികാതബ്ബം സച്ഛികരോന്തോ സിക്ഖേയ്യ, ആചരേയ്യ സമാചരേയ്യ സമാദായ വത്തേയ്യാതി - സിക്ഖേ നിബ്ബാനമത്തനോ. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

‘‘പുച്ഛാമി തം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേതം, [ഇച്ചായസ്മാ ധോതകോ]
വാചാഭികങ്ഖാമി മഹേസി തുയ്ഹം;
തവ സുത്വാന നിഗ്ഘോസം, സിക്ഖേ നിബ്ബാനമത്തനോ’’തി.

൬൯. **തേനഹാതപ്പം കരോഹി, [ധോതകാതി ഭഗവാ]**
ഇധേവ നിപകോ സതോ;
ഇതോ സുത്വാന നിഗ്ഘോസം, സിക്ഖേ നിബ്ബാനമത്തനോ.

തേനഹാതപ്പം കരോഹീതി ആതപ്പം കരോഹി, ഉസ്സാഹം കരോഹി, ഉസ്സോള്ഹിം കരോഹി, ഥാമം കരോഹി, ധിതിം കരോഹി, വീരിയം കരോഹി, ഛന്ദം ജനേഹി സഞ്ജനേഹി ഉപട്ഠപേഹി സമുട്ഠപേഹി നിബ്ബത്തേഹി അഭിനിബ്ബത്തേഹീതി - തേനഹാതപ്പം കരോഹി.

ധോതകാതി ഭഗവാ തം ബ്രാഹ്മണം നാമേന ആലപതി. **ഭഗവാ**തി ഗാരവാധിവചനമേതം...പേ॰... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി, യദിദം ഭഗവാതി - ധോതകാതി ഭഗവാ.

ഇധേവ നിപകോ സതോതി. **ഇധാ**തി ഇമിസ്സാ ദിട്ഠിയാ ഇമിസ്സാ ഖന്തിയാ ഇമിസ്സാ രുചിയാ ഇമസ്മിം ആദായേ ഇമസ്മിം ധമ്മേ ഇമസ്മിം വിനയേ ഇമസ്മിം ധമ്മവിനയേ ഇമസ്മിം പാവചനേ ഇമസ്മിം ബ്രഹ്മചരിയേ ഇമസ്മിം സത്ഥുസാസനേ ഇമസ്മിം അത്തഭാവേ ഇമസ്മിം മനുസ്സലോകേ. **നിപകോ**തി നിപകോ പണ്ഡിതോ പഞ്ഞവാ ബുദ്ധിമാ ഞാണീ വിഭാവീ മേധാവീ. **സതോ**തി ചതൂഹി കാരണേഹി സതോ - കായേ കായാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനം ഭാവേന്തോ സതോ...പേ॰... സോ വുച്ചതി സതോതി - ഇധേവ നിപകോ സതോ.

ഇതോ സുത്വാന നിഗ്ഘോസന്തി ഇതോ മയ്ഹം വചനം ബ്യപ്പഥം ദേസനം അനുസാസനം അനുസിട്ഠം സുത്വാ സുണിത്വാ ഉഗ്ഗണ്ഹിത്വാ ഉപധാരയിത്വാ ഉപലക്ഖയിത്വാതി - ഇതോ സുത്വാന നിഗ്ഘോസം.

സിക്ഖേ നിബ്ബാനമത്തനോതി. **സിക്ഖാ**തി തിസ്സോ സിക്ഖാ - അധിസീലസിക്ഖാ, അധിചിത്തസിക്ഖാ, അധിപഞ്ഞാസിക്ഖാ...പേ॰... അയം

അധിപഞ്ഞാസിക്ഖാ. **നിബ്ബാനമത്തനോ**തി അത്തനോ രാഗസ്സ നിബ്ബാപനായ, ദോസസ്സ നിബ്ബാപനായ, മോഹസ്സ നിബ്ബാപനായ, കോധസ്സ നിബ്ബാപനായ, ഉപനാഹസ്സ നിബ്ബാപനായ...പേ॰... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാനം സമായ ഉപസമായ വൂപസമായ നിബ്ബാപനായ പടിനിസ്സഗ്ഗായ പടിപസ്സദ്ധിയാ അധിസീലമ്പി സിക്ഖേയ്യ, അധിചിത്തമ്പി സിക്ഖേയ്യ, അധിപഞ്ഞമ്പി സിക്ഖേയ്യ. ഇമാ തിസ്സോ സിക്ഖായോ ആവജ്ജന്തോ സിക്ഖേയ്യ, ജാനന്തോ സിക്ഖേയ്യ...പേ॰... സച്ഛികാതബ്ബം സച്ഛികരോന്തോ സിക്ഖേയ്യ, ആചരേയ്യ സമാചരേയ്യ സമാദായ വത്തേയ്യാതി - സിക്ഖേ നിബ്ബാനമത്തനോ. തേനാഹ ഭഗവാ -

“തേനഹാതപ്പം കരോഹി, [ധോതകാതി ഭഗവാ]
ഇധേവ നിപകോ സതോ;
ഇതോ സുത്വാന നിഗ്ഘോസം, സിക്ഖേ നിബ്ബാനമത്തനോ”തി.

൩൬. പസ്സാമഹം ദേവമനുസ്സലോകേ, അകിഞ്ചനം ബ്രാഹ്മണമിരിയമാനം;
തം തം നമസ്സാമി സമന്തചക്ഖു, പമുഞ്ച മം സക്ക കഥംകഥാഹി.

പസ്സാമഹം ദേവമനുസ്സലോകേതി. **ദേവാ**തി തയോ ദേവാ - സമ്മുതിദേവാ, ഉപപത്തിദേവാ, വിസുദ്ധിദേവാ. കതമേ സമ്മുതിദേവാ? സമ്മുതിദേവാ വുച്ചന്തി രാജാനോ ച രാജകുമാരാ ച ദേവിയോ ച. ഇമേ വുച്ചന്തി സമ്മുതിദേവാ. കതമേ ഉപപത്തിദേവാ? ഉപപത്തിദേവാ വുച്ചന്തി ചാതുമഹാരാജികാ ദേവാ താവതിംസാ ദേവാ യാമാ ദേവാ തുസിതാ ദേവാ നിമ്മാനരതീ ദേവാ പരനിമ്മിതവസവത്തീ ദേവാ ബ്രഹ്മകായികാ ദേവാ യേ ച ദേവാ തദുത്തരി [തത്രുപരി (സ്യാ॰)]. ഇമേ വുച്ചന്തി ഉപപത്തിദേവാ. കതമേ വിസുദ്ധിദേവാ? വിസുദ്ധിദേവാ വുച്ചന്തി തഥാഗതസാവകാ അരഹന്തോ ഖീണാസവാ യേ ച പച്ചേകബുദ്ധാ. ഇമേ വുച്ചന്തി വിസുദ്ധിദേവാ. ഭഗവാ സമ്മുതിദേവാനഞ്ച ഉപപത്തിദേവാനഞ്ച വിസുദ്ധിദേവാനഞ്ച ദേവോ ച അതിദേവോ ച ദേവാതിദേവോ ച സീഹസീഹോ നാഗനാഗോ ഗണിഗണീ മുനിമുനീ രാജരാജാ. **പസ്സാമഹം ദേവമനുസ്സലോകേ**തി മനുസ്സലോകേ ദേവം പസ്സാമി അതിദേവം പസ്സാമി ദേവാതിദേവം പസ്സാമി ദക്ഖാമി ഓലോകേമി നിജ്ഝായാമി ഉപപരിക്ഖാമീതി - പസ്സാമഹം ദേവമനുസ്സലോകേ.

ആകിഞ്ചനം ബ്രാഹ്മണമിരിയമാനന്തി. **അകിഞ്ചന**ന്തി രാഗകിഞ്ചനം ദോസകിഞ്ചനം മോഹകിഞ്ചനം മാനകിഞ്ചനം ദിട്ഠികിഞ്ചനം കിലേസകിഞ്ചനം ദുച്ചരിതകിഞ്ചനം, തേ കിഞ്ചനാ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ പഹീനാ ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ, തസ്മാ ബുദ്ധോ അകിഞ്ചനോ. **ബ്രാഹ്മണോ**തി ഭഗവാ സത്തന്നം ധമ്മാനം ബാഹിതത്താ ബ്രാഹ്മണോ - സക്കായദിട്ഠി ബാഹിതാ ഹോതി, വിചികിച്ഛാ ബാഹിതാ ഹോതി, സീലബ്ബതപരാമാസോ ബാഹിതോ ഹോതി, രാഗോ ബാഹിതോ ഹോതി, ദോസോ ബാഹിതോ ഹോതി, മോഹോ ബാഹിതോ ഹോതി, മാനോ ബാഹിതോ ഹോതി, ബാഹിതാസ്സ ഹോന്തി പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ സംകിലേസികാ പോനോഭവികാ സദരാ ദുക്ഖവിപാകാ ആയതിം ജാതിജരാമരണിയാ.

ബാഹിത്വാ സബ്ബപാപകാനി, [സഭിയാതി ഭഗവാ]
വിമലോ സാധുസമാഹിതോ ഠിതത്തോ;

സംസാരമതിച്ച കേവലീ സോ, അസിതോ താദി പവുച്ചതേ സ ബ്രഹ്മാതി.

ഇരിയമാനന്തി ചരന്തം വിഹരന്തം ഇരിയന്തം വത്തേന്തം പാലേന്തം യപേന്തം യാപേന്തന്തി - അകിഞ്ചനം ബ്രാഹ്മണമിരിയമാനം.

തം തം നമസ്സാമി സമന്തചക്ഖൂതി. തന്തി ഭഗവന്തം ഭണതി. **നമസ്സാമീ**തി കായേന വാ നമസ്സാമി, വാചായ വാ നമസ്സാമി, ചിത്തേന വാ നമസ്സാമി, അന്വത്ഥപടിപത്തിയാ വാ നമസ്സാമി, ധമ്മാനുധമ്മപടിപത്തിയാ വാ നമസ്സാമി സക്കരോമി ഗരും കരോമി മാനേമി പൂജേമി. **സമന്തചക്ഖൂ**തി സമന്തചക്ഖു വുച്ചതി സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം. ഭഗവാ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണേന ഉപേതോ സമുപേതോ ഉപാഗതോ സമുപാഗതോ ഉപപന്നോ സമുപപന്നോ സമന്നാഗതോ.

> “ന തസ്സ അദ്ദിട്ഠമിധത്ഥി [അദിട്ഠമിധത്ഥി (സ്യാ॰ ക॰) മഹാനി॰ ഛന്നു]
> കിഞ്ചി, അഥോ അവിഞ്ഞാതമജാനിതബ്ബം;
> സബ്ബം അഭിഞ്ഞാസി യദത്ഥി നേയ്യം, തഥാഗതോ തേന സമന്തചക്ഖൂ”തി.

തം തം നമസ്സാമി സമന്തചക്ഖു.

പമുഞ്ച മം സക്ക കഥംകഥാഹീതി. **സക്കാ**തി സക്കോ ഭഗവാ സക്യകുലാ പബ്ബജിതോതിപി സക്കോ. അഥ വാ, അഡ്ഢോ [അഡ്ഢോ (സ്യാ॰ ക॰)] മഹദ്ധനോ ധനവാതിപി സക്കോ. തസ്സിമാനി ധനാനി, സേയ്യഥിദം - സദ്ധാധനം സീലധനം ഹിരിധനം ഓത്തപ്പധനം സുതധനം ചാഗധനം പഞ്ഞാധനം സതിപട്ഠാനധനം സമ്മപ്പധാനധനം ഇദ്ധിപാദധനം ഇന്ദ്രിയധനം ബലധനം ബോജ്ഝങ്ഗധനം മഗ്ഗധനം ഫലധനം നിബ്ബാനധനം. ഇമേഹി അനേകവിധേഹി ധനരതനേഹി അഡ്ഢോ മഹദ്ധനോ ധനവാതിപി സക്കോ. അഥ വാ, സക്കോ പഹു വിസവീ അലമത്തോ സൂരോ വീരോ വിക്കന്തോ അഭീരൂ അച്ഛമ്ഭീ അനുത്രാസീ അപലായീ പഹീനഭയഭേരവോ വിഗതലോമഹംസോതിപി സക്കോ . കഥംകഥാ വുച്ചതി വിചികിച്ഛാ. ദുക്ഖേ കങ്ഖാ, ദുക്ഖസമുദയേ കങ്ഖാ, ദുക്ഖനിരോധേ കങ്ഖാ, ദുക്ഖനിരോധഗാമിനിയാ പടിപദായ കങ്ഖാ, പുബ്ബന്തേ കങ്ഖാ, അപരന്തേ കങ്ഖാ, പുബ്ബന്താപരന്തേ കങ്ഖാ, ഇദപ്പച്ചയതാപടിച്ചസമുപ്പന്നേസു ധമ്മേസു കങ്ഖാ. യാ ഏവരൂപാ കങ്ഖാ കങ്ഖായനാ കങ്ഖായിതത്തം വിമതി വിചികിച്ഛാ ദ്വേള്ഹകം ദ്വേധാപഥോ സംസയോ അനേകംസഗ്ഗാഹോ ആസപ്പനാ പരിസപ്പനാ അപരിയോഗാഹനാ ഛമ്ഭിതത്തം ചിത്തസ്സ മനോവിലേഖോ. **പമുഞ്ച മം സക്ക കഥംകഥാഹീ**തി മുഞ്ച മം പമുഞ്ച മം മോചേഹി മം പമോചേഹി മം ഉദ്ധര മം സമുദ്ധര മം വുട്ഠാപേഹി മം കഥംകഥാസല്ലതോതി - പമുഞ്ച മം സക്ക കഥംകഥാഹി. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

> “പസ്സാമഹം ദേവമനുസ്സലോകേ, അകിഞ്ചനം ബ്രാഹ്മണമിരിയമാനം;
> തം തം നമസ്സാമി സമന്തചക്ഖു, പമുഞ്ച മം സക്ക കഥംകഥാഹീ”തി.

൧൧൩.നാഹം സഹിസ്സാമി പമോചനായ, കഥംകഥിം ധോതക കഞ്ചി ലോകേ;
ധമ്മഞ്ച സേട്ഠം ആജാനമാനോ, ഏവം തുവം ഓഘമിമം തരേസി.

നാഹം സഹിസ്സാമി [സമീഹാമി (ക॰)] **പമോചനായാ**തി നാഹം തം സക്കോമി മുഞ്ചിതും പമുഞ്ചിതും മോചേതും പമോചേതും ഉദ്ധരിതും

സമുദ്ധരിതും ഉട്ഠാപേതും സമുട്ഠാപേതും കഥംകഥാസല്ലതോതി. ഏവമ്പി നാഹം സഹിസ്സാമി പമോചനായ. അഥ വാ, ന ഈഹാമി ന സമീഹാമി ന ഉസ്സഹാമി ന വായമാമി ന ഉസ്സാഹം കരോമി ന ഉസ്സോള്ഹിം കരോമി ന ഥാമം കരോമി ന ധിതിം കരോമി ന വീരിയം കരോമി ന ഛന്ദം ജനേമി ന സഞ്ജനേമി ന നിബ്ബത്തേമി ന അഭിനിബ്ബത്തേമി അസ്സദ്ധേ പുഗ്ഗലേ അച്ഛന്ദികേ കുസീതേ ഹീനവീരിയേ അപ്പടിപജ്ജമാനേ ധമ്മദേസനായാതി. ഏവമ്പി നാഹം സഹിസ്സാമി പമോചനായ. അഥ വാ, നത്ഥഞ്ഞോ കോചി മോചേതാ. തേ യദി മോചേയ്യും സകേന ഥാമേന സകേന ബലേന സകേന വീരിയേന സകേന പരക്കമേന സകേന പുരിസഥാമേന സകേന പുരിസബലേന സകേന പുരിസവീരിയേന സകേന പുരിസപരക്കമേന അത്തനാ സമ്മാപടിപദം അനുലോമപടിപദം അപച്ചനീകപടിപദം അന്വത്ഥപടിപദം ധമ്മാനുധമ്മപടിപദം പടിപജ്ജമാനാ മോചേയ്യുന്തി. ഏവമ്പി നാഹം സഹിസ്സാമി പമോചനായ.

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - "സോ വത, ചുന്ദ, അത്തനാ പലിപപലിപന്നോ പരം പലിപപലിപന്നം ഉദ്ധരിസ്സതീതി നേതം ഠാനം വിജ്ജതി. സോ വത, ചുന്ദ, അത്തനാ അദന്തോ അവിനീതോ അപരിനിബ്ബുതോ പരം ദമേസ്സതി വിനേസ്സതി പരിനിബ്ബാപേസ്സതീതി നേതം ഠാനം വിജ്ജതീതി. ഏവമ്പി നാഹം സഹിസ്സാമി പമോചനായ.

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ -

> "അത്തനാ ഹി [അത്തനാവ (ബഹൂസു) ധ॰ പ॰ ൧൬൫] കതം പാപം,
> അത്തനാ സംകിലിസ്സതി;
> അത്തനാ അകതം പാപം, അത്തനാവ വിസുജ്ഝതി;
> സുദ്ധി അസുദ്ധി പച്ചത്തം, നാഞ്ഞോ അഞ്ഞം വിസോധയേ"തി.

ഏവമ്പി നാഹം സഹിസ്സാമി പമോചനായ.

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - "ഏവമേവ ഖോ, ബ്രാഹ്മണ, തിട്ഠതേവ നിബ്ബാനം തിട്ഠതി നിബ്ബാനഗാമിമഗ്ഗോ തിട്ഠാമഹം സമാദപേതാ, അഥ ച പന മമ സാവകാ മയാ ഏവം ഓവദിയമാനാ ഏവം അനുസാസിയമാനാ അപ്പേകച്ചേ അച്ചന്തനിട്ഠം നിബ്ബാനം ആരാധേന്തി ഏകച്ചേ നാരാധേന്തീതി. ഏത്ഥ ക്യാഹം, ബ്രാഹ്മണ കരോമി? മഗ്ഗക്ഖായീ, ബ്രാഹ്മണ, തഥാഗതോ. മഗ്ഗം ബുദ്ധോ ആചിക്ഖതി. അത്തനാ പടിപജ്ജമാനാ മുച്ചേയ്യുന്തി [മുഞ്ചേയ്യുന്തി (സ്യാ॰)]. ഏവമ്പി നാഹം സഹിസ്സാമി പമോചനായ".

കഥംകഥിം ധോതക കഞ്ചി ലോകേതി കഥംകഥിം പുഗ്ഗലം സകങ്ഖം സഖിലം സദ്വേള്ഹകം സവിചികിച്ഛം. **കഞ്ചീ**തി കഞ്ചി ഖത്തിയം വാ ബ്രാഹ്മണം വാ വേസ്സം വാ സുദ്ദം വാ ഗഹട്ഠം വാ പബ്ബജിതം വാ ദേവം വാ മനുസ്സം വാ. **ലോകേ**തി അപായലോകേ...പേ॰... ആയതനലോകേതി - കഥംകഥിം ധോതക കഞ്ചി ലോകേ.

ധമ്മഞ്ച സേട്ഠം ആജാനമാനോതി ധമ്മം സേട്ഠം വുച്ചതി അമതം നിബ്ബാനം. യോ സോ സബ്ബസങ്ഖാരസമഥോ സബ്ബൂപധിപടിനിസ്സഗ്ഗോ തണ്ഹക്ഖയോ വിരാഗോ നിരോധോ നിബ്ബാനം. **സേട്ഠ**ന്തി അഗ്ഗം സേട്ഠം വിസേട്ഠം

പാമോക്ഖം ഉത്തമം പവരം ധമ്മം ആജാനമാനോ വിജാനമാനോ പടിവിജാനമാനോ പടിവിജ്ഝമാനോതി - ധമ്മഞ്ച സേട്ഠം ആജാനമാനോ.

ഏവം തുവം ഓഘമിമം തരേസീതി ഏവം കാമോഘം ഭവോഘം ദിട്ഠോഘം അവിജ്ജോഘം തരേയ്യാസി ഉത്തരേയ്യാസി പതരേയ്യാസി സമതിക്കമേയ്യാസി വീതിവത്തേയ്യാസീതി - ഏവം തുവം ഓഘമിമം തരേസി. തേനാഹ ഭഗവാ -

> “നാഹം സഹിസ്സാമി പമോചനായ, കഥംകഥിം ധോതക കഞ്ചി ലോകേ;
> ധമ്മഞ്ച സേട്ഠം ആജാനമാനോ, ഏവം തുവം ഓഘമിമം തരേസീ”തി.

൬൪. **അനുസാസ ബ്രഹ്മേ കരുണായമാനോ, വിവേകധമ്മം യമഹം വിജഞ്ഞം;**
യഥാഹം ആകാസോവ [ആകാസോ ച (സ്യാ॰)] **അബ്യാപജ്ജമാനോ** [അബ്യാപജ്ഝമാനോ (സ്യാ॰)], **ഇധേവ സന്തോ അസിതോ ചരേയ്യം.**

അനുസാസ ബ്രഹ്മേ കരുണായമാനോതി അനുസാസ ബ്രഹ്മേ അനുഗ്ഗണ്ഹ ബ്രഹ്മേ അനുകമ്പ ബ്രഹ്മേതി - അനുസാസ ബ്രഹ്മേ. **കരുണായമാനോ**തി കരുണായമാനോ അനുദയമാനോ [അനുദ്ദയമാനോ (ബഹൂസു)] അനുരക്ഖമാനോ അനുഗ്ഗണ്ഹമാനോ അനുകമ്പമാനോതി - അനുസാസ ബ്രഹ്മേ കരുണായമാനോ.

വിവേകധമ്മം യമഹം വിജഞ്ഞന്തി വിവേകധമ്മം വുച്ചതി അമതം നിബ്ബാനം. യോ സോ സബ്ബസങ്ഖാരസമഥോ സബ്ബൂപധിപടിനിസ്സഗ്ഗോ തണ്ഹക്ഖയോ വിരാഗോ നിരോധോ നിബ്ബാനം. **യമഹം വിജഞ്ഞ**ന്തി യമഹം ജാനേയ്യം ആജാനേയ്യം വിജാനേയ്യം പടിവിജാനേയ്യം പടിവിജ്ഝേയ്യം അധിഗച്ഛേയ്യം ഫസ്സേയ്യം സച്ഛികരേയ്യന്തി - വിവേകധമ്മം യമഹം വിജഞ്ഞം.

യഥാഹം ആകാസോവ അബ്യാപജ്ജമാനോതി യഥാ ആകാസോ ന പജ്ജതി ന ഗണ്ഹതി [നത്ഥി... സ്യാ॰ ... പോത്ഥകേ] ന ബജ്ഝതി ന പലിബജ്ഝതി, ഏവം അപജ്ജമാനോ അഗണ്ഹമാനോ അബജ്ഝമാനോ അപലിബജ്ഝമാനോതി - ഏവമ്പി ആകാസോവ അബ്യാപജ്ജമാനോ. യഥാ ആകാസോ ന രജ്ജതി ലാഖായ വാ ഹലിദ്ദിയാ [ഹലിദ്ദേന (സ്യാ॰)] വാ നീലിയാ [നീലേന (സ്യാ॰)] വാ മഞ്ജേട്ഠായ വാ ഏവം അരജ്ജമാനോ അദുസ്സമാനോ അമുയ്ഹമാനോ അകിലിസ്സമാനോതി [അകിലിയമാനോ (സ്യാ॰)] - ഏവമ്പി ആകാസോവ അബ്യാപജ്ജമാനോ. യഥാ ആകാസോ ന കുപ്പതി ന ബ്യാപജ്ജതി ന പതിലീയതി [പതിട്ഠിയതി (ക॰)] ന പടിഹഞ്ഞതി, ഏവം അകുപ്പമാനോ അബ്യാപജ്ജമാനോ അപ്പതിലീയമാനോ അപ്പടിഹഞ്ഞമാനോ അപ്പടിഹതമാനോതി - ഏവമ്പി ആകാസോവ അബ്യാപജ്ജമാനോ.

ഇധേവ സന്തോ അസിതോ ചരേയ്യന്തി. **ഇധേവ സന്തോ**തി ഇധേവ സന്തോ ഇധേവ സമാനോ ഇധേവ നിസിന്നോ സമാനോ ഇമസ്മിംയേവ ആസനേ നിസിന്നോ സമാനോ ഇമിസ്സായേവ പരിസായ നിസിന്നോ സമാനോതി, ഏവമ്പി - ഇധേവ സന്തോ. അഥ വാ, ഇധേവ സന്തോ ഉപസന്തോ വൂപസന്തോ നിബ്ബുതോ പടിപ്പസ്സദ്ധോതി, ഏവമ്പി - ഇധേവ സന്തോ. **അസിതോ**തി ദ്വേ നിസ്സയാ - തണ്ഹാനിസ്സയോ ച ദിട്ഠിനിസ്സയോ ച...പേ॰... അയം തണ്ഹാനിസ്സയോ...പേ॰... അയം ദിട്ഠിനിസ്സയോ... തണ്ഹാനിസ്സയം പഹായ ദിട്ഠിനിസ്സയം പടിനിസ്സജ്ജിത്വാ ചക്ഖും അനിസ്സിതോ, സോതം അനിസ്സിതോ,

ഘാനം അനിസ്സിതോ, ജിവ്ഹം അനിസ്സിതോ, കായം അനിസ്സിതോ, മനം അനിസ്സിതോ, രൂപേ... സദ്ദേ... ഗന്ധേ ... രസേ... ഫോട്ഠബ്ബേ... ധമ്മേ... കുലം... ഗണം... ആവാസം... ലാഭം... യസം... പസംസം... സുഖം... ചീവരം... പിണ്ഡപാതം... സേനാസനം... ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം... കാമധാതും... രൂപധാതും... അരൂപധാതും... കാമഭവം... രൂപഭവം... അരൂപഭവം... സഞ്ഞാഭവം... അസഞ്ഞാഭവം... നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞാഭവം... ഏകവോകാരഭവം... ചതുവോകാരഭവം... പഞ്ചവോകാരഭവം... അതീതം... അനാഗതം... പച്ചുപ്പന്നം... ദിട്ഠസുതമുതവിഞ്ഞാതബ്ബേ [ദിട്ഠം, സുതം, മുതം, വിഞ്ഞാതം, സബ്ബേ. മഹാനിം ർന്ന പസ്സിതബ്ബം] ധമ്മേ അസിതോ അനിസ്സിതോ അനല്ലീനോ അനുപഗതോ അനജ്ഝോസിതോ അനധിമുത്തോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ [നിസ്സട്ഠോ (സ്യാം)] വിപ്പമുത്തോ വിസംയുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ. **ചരേയ്യ**ന്തി ചരേയ്യം വിഹരേയ്യം ഇരിയേയ്യം വത്തേയ്യം യപേയ്യം യാപേയ്യന്തി - ഇധേവ സന്തോ അസിതോ ചരേയ്യം. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

> ''അനുസാസ ബ്രഹ്മേ കരുണായമാനോ, വിവേകധമ്മം യമഹം വിജഞ്ഞം;
> യഥാഹം ആകാസോവ അബ്യാപജ്ജമാനോ, ഇധേവ സന്തോ അസിതോ ചരേയ്യ''ന്തി.

൩൫. കിത്തയിസ്സാമി തേ സന്തിം, [ധോതകാതി ഭഗവാ]
ദിട്ഠേ ധമ്മേ അനീതിഹം;
യം വിദിത്വാ സതോ ചരം, തരേ ലോകേ വിസത്തികം.

കിത്തയിസ്സാമി തേ സന്തിന്തി രാഗസ്സ സന്തിം, ദോസസ്സ സന്തിം, മോഹസ്സ സന്തിം, കോധസ്സ സന്തിം, ഉപനാഹസ്സ...പേ॰... മക്ഖസ്സ... പളാസസ്സ... ഇസ്സായ... മച്ഛരിയസ്സ... മായായ... സാഠേയ്യസ്സ... ഥമ്ഭസ്സ... സാരമ്ഭസ്സ... മാനസ്സ... അതിമാനസ്സ... മദസ്സ... പമാദസ്സ... സബ്ബകിലേസാനം... സബ്ബദുച്ചരിതാനം... സബ്ബദരഥാനം... സബ്ബപരിളാഹാനം... സബ്ബസന്താപാനം... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാനം സന്തിം ഉപസന്തിം വൂപസന്തിം നിബ്ബുതിം പടിപ്പസ്സദ്ധിം കിത്തയിസ്സാമി പകിത്തയിസ്സാമി ആചിക്ഖിസ്സാമി ദേസേസ്സാമി പഞ്ഞപേസ്സാമി പട്ഠപേസ്സാമി വിവരിസ്സാമി വിഭജിസ്സാമി ഉത്താനീകരിസ്സാമി പകാസിസ്സാമീതി - കിത്തയിസ്സാമി തേ സന്തിം.

ധോതകാതി ഭഗവാതി. **ധോതകാ**തി ഭഗവാ തം ബ്രാഹ്മണം നാമേന ആലപതി. **ഭഗവാ**തി ഗാരവാധിവചനമേതം...പേ॰... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി, യദിദം ഭഗവാതി - ധോതകാതി ഭഗവാ.

ദിട്ഠേ ധമ്മേ അനീതിഹന്തി. **ദിട്ഠേ ധമ്മേ**തി ദിട്ഠേ ധമ്മേ ഞാതേ ധമ്മേ തുലിതേ ധമ്മേ തീരിതേ ധമ്മേ വിഭൂതേ ധമ്മേ വിഭാവിതേ ധമ്മേ സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാതി...പേ॰... യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മന്തി ദിട്ഠേ ധമ്മേ ഞാതേ ധമ്മേ തുലിതേ ധമ്മേ തീരിതേ ധമ്മേ വിഭാവിതേ ധമ്മേ വിഭൂതേ ധമ്മേതി, ഏവമ്പി - ദിട്ഠേ ധമ്മേ...പേ॰.... അഥ വാ, ദുക്ഖേ ദിട്ഠേ ദുക്ഖം കഥയിസ്സാമി, സമുദയേ ദിട്ഠേ സമുദയം കഥയിസ്സാമി, മഗ്ഗേ ദിട്ഠേ മഗ്ഗം കഥയിസ്സാമി, നിരോധേ ദിട്ഠേ നിരോധം കഥയിസ്സാമീതി, ഏവമ്പി - ദിട്ഠേ ധമ്മേ...പേ॰.... അഥ വാ, സന്ദിട്ഠികം അകാലികം ഏഹിപസ്സികം ഓപനേയ്യികം [ഓപനയികം (സ്യാം കം)] പച്ചത്തം വേദിതബ്ബം

വിഞ്ഞൂഹീതി, ഏവമ്പി - ദിട്ഠേ ധമ്മേ. **അനീതിഹ**ന്തി ന ഇതിഹീതിഹം ന ഇതികിരായ ന പരമ്പരായ ന പിടകസമ്പദായ ന തക്കഹേതു ന നയഹേതു ന ആകാരപരിവിതക്കേന ന ദിട്ഠിനിജ്ഝാനക്ഖന്തിയാ സാമം സയമഭിഞ്ഞാതം അത്തപച്ചക്ഖധമ്മം, തം കഥയിസ്സാമീതി - ദിട്ഠേ ധമ്മേ അനീതിഹം.

യം വിദിത്വാ സതോ ചരന്തി യം വിദിതം കത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ; ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ''തി വിദിതം കത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ; ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ''തി...പേ॰... ''സബ്ബേ ധമ്മാ അനത്താ''തി...പേ॰... ''യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ''ന്തി വിദിതം കത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ . **സതോ**തി ചതൂഹി കാരണേഹി സതോ - കായേ കായാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനം ഭാവേന്തോ സതോ...പേ॰... സോ വുച്ചതി സതോ. **ചര**ന്തി ചരന്തോ വിഹരന്തോ ഇരിയന്തോ വത്തേന്തോ പാലേന്തോ യപേന്തോ യാപേന്തോതി - യം വിദിത്വാ സതോ ചരം .

തരേ ലോകേ വിസത്തികന്തി വിസത്തികാ വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. **വിസത്തികാ**തി കേനട്ഠേന വിസത്തികാ...പേ॰... വിസടാ വിത്ഥതാതി വിസത്തികാ. **ലോകേ**തി അപായലോകേ...പേ॰... ആയതനലോകേ. **തരേ ലോകേ വിസത്തിക**ന്തി ലോകേ വേസാ വിസത്തികാ, ലോകേ വേതം വിസത്തികം സതോ തരേയ്യ ഉത്തരേയ്യ പതരേയ്യ സമതിക്കമേയ്യ വീതിവത്തേയ്യാതി - തരേ ലോകേ വിസത്തികം. തേനാഹ ഭഗവാ -

''കിത്തയിസ്സാമി തേ സന്തിം, [ധോതകാതി ഭഗവാ]
ദിട്ഠേ ധമ്മേ അനീതിഹം;
യം വിദിത്വാ സതോ ചരം, തരേ ലോകേ വിസത്തിക''ന്തി.

൩൪. **തഞ്ചാഹം അഭിനന്ദാമി, മഹേസി സന്തിമുത്തമം;**
യം വിദിത്വാ സതോ ചരം, തരേ ലോകേ വിസത്തികം.

തഞ്ചാഹം അഭിനന്ദാമീതി. **ത**ന്തി തുയ്ഹം വചനം ബ്യപ്പഥം ദേസനം അനുസാസനം അനുസിട്ഠം നന്ദാമി അഭിനന്ദാമി മോദാമി അനുമോദാമി ഇച്ഛാമി സാദിയാമി പത്ഥയാമി പിഹയാമി അഭിജപ്പാമീതി - തഞ്ചാഹം അഭിനന്ദാമി.

മഹേസിസന്തിമുത്തമന്തി. **മഹേസീ**തി കിം മഹേസി ഭഗവാ? മഹന്തം സീലക്ഖന്ധം ഏസീ ഗവേസീ പരിയേസീതി മഹേസി, മഹന്തം സമാധിക്ഖന്ധം...പേ॰... കഹം നരാസഭോതി മഹേസി. **സന്തിമുത്തമ**ന്തി സന്തി വുച്ചതി അമതം നിബ്ബാനം. യോ സോ സബ്ബസങ്ഖാരസമഥോ സബ്ബൂപധിപടിനിസ്സഗ്ഗോ തണ്ഹക്ഖയോ വിരാഗോ നിരോധോ നിബ്ബാനം. **ഉത്തമ**ന്തി അഗ്ഗം സേട്ഠം വിസേട്ഠം പാമോക്ഖം ഉത്തമം പവരന്തി - മഹേസി സന്തിമുത്തമം.

യം വിദിത്വാ സതോ ചരന്തി യം വിദിതം കത്വാ...പേ॰... ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ''തി വിദിതം കത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ; ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ''തി... ''സബ്ബേ ധമ്മാ അനത്താ''തി...പേ॰... ''യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ''ന്തി വിദിതം കത്വാ തുലയിത്വാ

തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ. **സതോതി** ചതൂഹി കാരണേഹി സതോ - കായേ കായാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനം ഭാവേന്തോ സതോ...പേ॰... സോ വുച്ചതി സതോ. **ചരന്തി** ചരന്തോ...പേ॰... യാപേന്തോതി - യം വിദിത്വാ സതോ ചരം.

തരേ ലോകേ വിസത്തികന്തി. വിസത്തികാ വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. **വിസത്തികാതി** കേനട്ഠേന വിസത്തികാ...പേ॰... വിസടാ വിത്ഥതാതി വിസത്തികാ. **ലോകേതി** അപായലോകേ...പേ॰... ആയതനലോകേ. **തരേ ലോകേ വിസത്തിക**ന്തി ലോകേ വേസാ വിസത്തികാ, ലോകേ വേതം വിസത്തികം സതോ തരേയ്യം ഉത്തരേയ്യം... പേ॰... വീതിവത്തേയ്യന്തി - തരേ ലോകേ വിസത്തികം. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

> ‘‘തഞ്ചാഹം അഭിനന്ദാമി, മഹേസി സന്തിമുത്തമം;
> യം വിദിത്വാ സതോ ചരം, തരേ ലോകേ വിസത്തിക’’ന്തി.

൩൭. **യം കിഞ്ചി സമ്പജാനാസി, [ധോതകാതി ഭഗവാ]**
ഉദ്ധം അധോ തിരിയഞ്ചാപി മജ്ഝേ;
ഏതം വിദിത്വാ സങ്ഗോതി ലോകേ, ഭവാഭവായ മാകാസി തണ്ഹം.

യം കിഞ്ചി സമ്പജാനാസീതി യം കിഞ്ചി സമ്പജാനാസി ആജാനാസി പടിവിജാനാസി പടിവിജ്ഝസീതി - യം കിഞ്ചി സമ്പജാനാസി. **ധോതകാതി ഭഗവാതി**. **ധോതകാ**തി ഭഗവാ തം ബ്രാഹ്മണം നാമേന ആലപതി. **ഭഗവാതി** ഗാരവാധിവചനമേതം...പേ॰... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി, യദിദം ഭഗവാതി - ധോതകാതി ഭഗവാ.

ഉദ്ധം അധോ തിരിയഞ്ചാപി മജ്ഝേതി. **ഉദ്ധ**ന്തി അനാഗതം; **അധോതി** അതീതം; **തിരിയഞ്ചാപി മജ്ഝേ**തി പച്ചുപ്പന്നം. **ഉദ്ധ**ന്തി ദേവലോകോ; **അധോതി** അപായലോകോ; **തിരിയഞ്ചാപി മജ്ഝേ**തി മനുസ്സലോകോ. അഥ വാ, **ഉദ്ധ**ന്തി കുസലാ ധമ്മാ; **അധോതി** അകുസലാ ധമ്മാ; **തിരിയഞ്ചാപി മജ്ഝേ**തി അബ്യാകതാ ധമ്മാ. **ഉദ്ധ**ന്തി അരൂപധാതു; **അധോതി** കാമധാതു; **തിരിയഞ്ചാപി മജ്ഝേ**തി രൂപധാതു. **ഉദ്ധ**ന്തി സുഖാ വേദനാ; **അധോതി** ദുക്ഖാ വേദനാ; **തിരിയഞ്ചാപി മജ്ഝേ**തി അദുക്ഖമസുഖാ വേദനാ. **ഉദ്ധ**ന്തി ഉദ്ധം പാദതലാ; **അധോതി** അധോ കേസമത്ഥകാ; **തിരിയഞ്ചാപി മജ്ഝേ**തി വേമജ്ഝേതി - ഉദ്ധം അധോ തിരിയഞ്ചാപി മജ്ഝേ.

ഏതം വിദിത്വാ സങ്ഗോതി ലോകേതി സങ്ഗോ ഏസോ ലഗ്ഗനം ഏതം ബന്ധനം ഏതം പലിബോധോ ഏസോതി ഞത്വാ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാതി - ഏതം വിദിത്വാ സങ്ഗോതി ലോകേ.

ഭവാഭവായ മാകാസി തണ്ഹന്തി. **തണ്ഹാ**തി രൂപതണ്ഹാ സദ്ദതണ്ഹാ... പേ॰... ധമ്മതണ്ഹാ. **ഭവാഭവായാ**തി ഭവാഭവായ കമ്മഭവായ പുനബ്ഭവായ കാമഭവായ, കമ്മഭവായ കാമഭവായ പുനബ്ഭവായ രൂപഭവായ, കമ്മഭവായ രൂപഭവായ പുനബ്ഭവായ അരൂപഭവായ, കമ്മഭവായ അരൂപഭവായ പുനബ്ഭവായ പുനപ്പുനബ്ഭവായ, പുനപ്പുനഗതിയാ പുനപ്പുനഉപപത്തിയാ

പുനപ്പുനപടിസന്ധിയാ പുനപ്പുനഅത്തഭാവാഭിനിബ്ബത്തിയാ തണ്ഹം മാകാസി മാ ജനേസി മാ സഞ്ജനേസി മാ നിബ്ബത്തേസി മാഭിനിബ്ബത്തേസി, പജഹ വിനോദേഹി ബ്യന്തീകരോഹി അനഭാവം ഗമേഹീതി - ഭവാഭവായ മാകാസി തണ്ഹന്തി. തേനാഹ ഭഗവാ -

“യം കിഞ്ചി സമ്പജാനാസി, [ധോതകാതി ഭഗവാ]
ഉദ്ധം അധോ തിരിയഞ്ചാപി മജ്ഝേ;
ഏതം വിദിത്വാ സങ്ഗോതി ലോകേ, ഭവാഭവായ മാകാസി തണ്ഹ”ന്തി.

സഹ ഗാഥാപരിയോസാനാ...പേ॰... സത്ഥാ മേ, ഭന്തേ ഭഗവാ, സാവകോഹമസ്മീതി.

ധോതകമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസോ പഞ്ചമോ.

൬. ഉപസീവമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസോ

൩൯.ഏകോ അഹം സക്ക മഹന്തമോഘം, [ഇച്ചായസ്മാ ഉപസീവോ]
അനിസ്സിതോ നോ വിസഹാമി താരിതും;
ആരമ്മണം [ആരമണം (ക॰)] **ബ്രൂഹി സമന്തചക്ഖു, യം നിസ്സിതോ**
ഓഘമിമം തരേയ്യം.

ഏകോ അഹം സക്ക മഹന്തമോഘന്തി. **ഏകോ**തി പുഗ്ഗലോ വാ മേ ദുതിയോ നത്ഥി, ധമ്മോ വാ മേ ദുതിയോ നത്ഥി, യം വാ പുഗ്ഗലം നിസ്സായ ധമ്മം വാ നിസ്സായ മഹന്തം കാമോഘം ഭവോഘം ദിട്ഠോഘം അവിജ്ജോഘം തരേയ്യം ഉത്തരേയ്യം പതരേയ്യം സമതിക്കമേയ്യം വീതിവത്തേയ്യന്തി. **സക്കാ**തി സക്കോ. ഭഗവാ സക്യകുലാ പബ്ബജിതോതിപി സക്കോ. അഥ വാ, അഡ്ഢോ മഹദ്ധനോ ധനവാതിപി സക്കോ. തസ്സിമാനി ധനാനി, സേയ്യഥിദം - സദ്ധാധനം സീലധനം ഹിരിധനം ഓത്തപ്പധനം സുതധനം ചാഗധനം പഞ്ഞാധനം സതിപട്ഠാനധനം...പേ॰... നിബ്ബാനധനം. ഇമേഹി അനേകേഹി ധനരതനേഹി അഡ്ഢോ മഹദ്ധനോ ധനവാതിപി സക്കോ. അഥ വാ, സക്കോ പഹു വിസവീ അലമത്തോ സൂരോ വീരോ വിക്കന്തോ അഭീരൂ അഛമ്ഭീ അനുത്രാസീ അപലായീ പഹീനഭയഭേരവോ വിഗതലോമഹംസോതിപി സക്കോതി - ഏകോ അഹം സക്ക മഹന്തമോഘം.

ഇച്ചായസ്മാ ഉപസീവോതി. **ഇച്ചാ**തി പദസന്ധി...പേ॰.... **ആയസ്മാ**തി പിയവചനം...പേ॰.... **ഉപസീവോ**തി തസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ നാമം...പേ॰... അഭിലാപോതി - ഇച്ചായസ്മാ ഉപസീവോ.

അനിസ്സിതോ നോ വിസഹാമി താരിതുന്തി. **അനിസ്സിതോ**തി പുഗ്ഗലം വാ അനിസ്സിതോ ധമ്മം വാ അനിസ്സിതോ നോ വിസഹാമി ന ഉസ്സഹാമി ന സക്കോമി ന പടിബലോ മഹന്തം കാമോഘം ഭവോഘം ദിട്ഠോഘം അവിജ്ജോഘം തരിതും ഉത്തരിതും പതരിതും സമതിക്കമിതും വീതിവത്തിതുന്തി - അനിസ്സിതോ നോ വിസഹാമി താരിതും.

ആരമ്മണം ബ്രൂഹി സമന്തചക്ഖൂതി ആരമ്മണം ആലമ്ബണം നിസ്സയം ഉപനിസ്സയം ബ്രൂഹി ആചിക്ഖാഹി ദേസേഹി പഞ്ഞപേഹി പട്ഠപേഹി വിവരാഹി വിഭജാഹി ഉത്താനീകരോഹി പകാസേഹി. **സമന്തചക്ഖൂ**തി

സമന്തചക്ഖു വുച്ചതി സബ്ബഞ്ഞുതഞാണം. ഭഗവാ തേന സബ്ബഞ്ഞുതഞാണേന ഉപേതോ സമുപേതോ ഉപാഗതോ സമുപാഗതോ ഉപപന്നോ സമുപപന്നോ സമന്നാഗതോ.

> ന തസ്സ അദിട്ഠമിധത്ഥി കിഞ്ചി, അഥോ അവിഞ്ഞാതമജാനിതബ്ബം;
> സബ്ബം അഭിഞ്ഞാസി യദത്ഥി നേയ്യം, തഥാഗതോ തേന സമന്തചക്ഖൂതി.

ആരമ്മണം ബ്രൂഹി സമന്തചക്ഖു.

യം നിസ്സിതോ ഓഘമിമം തരേയ്യന്തി. **യം നിസ്സിതോ**തി യം പുഗ്ഗലം വാ നിസ്സിതോ ധമ്മം വാ നിസ്സിതോ മഹന്തം കാമോഘം ഭവോഘം ദിട്ഠോഘം അവിജ്ജോഘം തരേയ്യം ഉത്തരേയ്യം പതരേയ്യം സമതിക്കമേയ്യം വീതിവത്തേയ്യന്തി - യം നിസ്സിതോ ഓഘമിമം തരേയ്യം . തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

> ''ഏകോ അഹം സക്ക മഹന്തമോഘം, [ഇച്ചായസ്മാ ഉപസീവോ]
> അനിസ്സിതോ നോ വിസഹാമി താരിതും;
> ആരമ്മണം ബ്രൂഹി സമന്തചക്ഖു, യം നിസ്സിതോ ഓഘമിമം
> തരേയ്യ''ന്തി.

നൽ. **ആകിഞ്ചഞ്ഞം പേക്ഖമാനോ സതിമാ, [ഉപസീവാതി ഭഗവാ]**
നത്ഥീതി നിസ്സായ തരസ്സു ഓഘം;
കാമേ പഹായ വിരതോ കഥാഹി, തണ്ഹക്ഖയം നത്തമഹാഭിപസ്സ
[രത്തമഹാഭിപസ്സ (സ്യാ॰) പസ്സ അഭിധാനഗന്ഥേ അബ്യയവഗ്ഗേ] .

ആകിഞ്ചഞ്ഞം പേക്ഖമാനോ സതിമാതി സോ ബ്രാഹ്മണോ പകതിയാ ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസമാപത്തിം ലാഭീയേവ നിസ്സയം ന ജാനാതി - ''അയം മേ നിസ്സയോ''തി. തസ്സ ഭഗവാ നിസ്സയഞ്ച ആചിക്ഖതി ഉത്തരിഞ്ച നിയ്യാനപഥം. ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസമാപത്തിം സതോ സമാപജ്ജിത്വാ തതോ വുട്ഠഹിത്വാ തത്ഥ ജാതേ ചിത്തചേതസികേ ധമ്മേ അനിച്ചതോ പേക്ഖമാനോ, ദുക്ഖതോ... പേ॰... രോഗതോ... ഗണ്ഡതോ... സല്ലതോ... അഘതോ... ആബാധതോ... പരതോ... പലോകതോ... ഈതിതോ... ഉപദ്ദവതോ... ഭയതോ... ഉപസഗ്ഗതോ... ചലതോ... പഭങ്ഗുതോ... അദ്ധുവതോ... അതാണതോ... അലേണതോ... അസരണതോ... അസരണീഭൂതതോ... രിത്തതോ... തുച്ഛതോ... സുഞ്ഞതോ... അനത്തതോ... ആദീനവതോ... വിപരിണാമധമ്മതോ... അസാരകതോ... അഘമൂലതോ... ഭവതോ... വിഭവതോ... സാസവതോ... സങ്ഖതതോ... മാരാമിസതോ... ജാതിധമ്മതോ... ജരാധമ്മതോ... ബ്യാധിധമ്മതോ... മരണധമ്മതോ... സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസധമ്മതോ ... സമുദയധമ്മതോ... അത്ഥങ്ഗമതോ... അസ്സാദതോ... ആദീനവതോ... നിസ്സരണതോ പേക്ഖമാനോ ദക്ഖമാനോ ഓലോകയമാനോ നിജ്ഝായമാനോ ഉപപരിക്ഖമാനോ.

സതിമാതി യാ സതി അനുസ്സതി പടിസ്സതി...പേ॰... സമ്മാസതി - അയം വുച്ചതി സതി. ഇമായ സതിയാ ഉപേതോ ഹോതി...പേ॰... സമന്നാഗതോ, സോ വുച്ചതി സതിമാതി - ആകിഞ്ചഞ്ഞം പേക്ഖമാനോ സതിമാ.

ഉപസീവാതി ഭഗവാതി. **ഉപസീവാതി** ഭഗവാ തം ബ്രാഹ്മണം നാമേന ആലപതി. **ഭഗവാതി** ഗാരവാധിവചനമേതം...പേ... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി, യദിദം ഭഗവാതി - ഉപസീവാതി ഭഗവാ.

നത്ഥീതി നിസ്സായ തരസ്സു ഓഘന്തി നത്ഥി കിഞ്ചീതി ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസമാപത്തി. കിംകാരണാ നത്ഥി കിഞ്ചീതി ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസമാപത്തി? വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനസമാപത്തിം സതോ സമാപജ്ജിത്വാ തതോ വുട്ഠഹിത്വാ തഞ്ഞേവ വിഞ്ഞാണം അഭാവേതി, വിഭാവേതി, അന്തരധാപേതി, നത്ഥി കിഞ്ചീതി പസ്സതി. തംകാരണാ നത്ഥി കിഞ്ചീതി ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസമാപത്തിം നിസ്സായ ഉപനിസ്സായ ആലമ്ബണം കരിത്വാ കാമോഘം ഭവോഘം ദിട്ഠോഘം അവിജ്ജോഘം തരസ്സു ഉത്തരസ്സു പതരസ്സു സമതിക്കമസ്സു വീതിവത്തസ്സൂതി - നത്ഥീതി നിസ്സായ തരസ്സു ഓഘം.

കാമേ പഹായ വിരതോ കഥാഹീതി. **കാമാതി** ഉദ്ദാനതോ ദ്വേ കാമാ - വത്ഥുകാമാ ച കിലേസകാമാ ച...പേ... ഇമേ വുച്ചന്തി വത്ഥുകാമാ ...പേ... ഇമേ വുച്ചന്തി കിലേസകാമാ. **കാമേ പഹായാതി** വത്ഥുകാമേ പരിജാനിത്വാ കിലേസകാമേ പഹായ പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തീകരിത്വാ അനഭാവം ഗമേത്വാതി - കാമേ പഹായ. **വിരതോ കഥാഹീതി** കഥംകഥാ വുച്ചതി വിചികിച്ഛാ. ദുക്ഖേ കങ്ഖാ...പേ... ഛമ്ഭിതത്തം ചിത്തസ്സ മനോവിലേഖോ കഥംകഥായ ആരതോ വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരതീതി - ഏവമ്പി വിരതോ കഥാഹി...പേ... അഥ വാ, ദ്വത്തിംസായ തിരച്ഛാനകഥായ ആരതോ വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരതീതി ഏവമ്പി വിരതോ കഥാഹീതി - കാമേ പഹായ വിരതോ കഥാഹി.

തണ്ഹക്ഖയം നത്തമഹാഭിപസ്സാതി. **തണ്ഹാതി** രൂപതണ്ഹാ...പേ... ധമ്മതണ്ഹാ. **നത്തം** വുച്ചതി രത്തി. **അഹോതി** ദിവസോ. രത്തിഞ്ച ദിവാ ച തണ്ഹക്ഖയം രാഗക്ഖയം ദോസക്ഖയം മോഹക്ഖയം ഗതിക്ഖയം ഉപപത്തിക്ഖയം പടിസന്ധിക്ഖയം ഭവക്ഖയം സംസാരക്ഖയം വട്ടക്ഖയം പസ്സ അഭിപസ്സ ദക്ഖ ഓലോകയ നിജ്ഝായ ഉപപരിക്ഖാതി - തണ്ഹക്ഖയം നത്തമഹാഭിപസ്സ. തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''ആകിഞ്ചഞ്ഞം പേക്ഖമാനോ സതിമാ, [ഉപസീവാതി ഭഗവാ]
> നത്ഥീതി നിസ്സായ തരസ്സു ഓഘം;
> കാമേ പഹായ വിരതോ കഥാഹി, തണ്ഹക്ഖയം
> നത്തമഹാഭിപസ്സാ''തി.

൪. **സബ്ബേസു കാമേസു യോ വീതരാഗോ, [ഇച്ചായസ്മാ ഉപസീവോ]**
ആകിഞ്ചഞ്ഞം നിസ്സിതോ ഹിത്വാ മഞ്ഞം;
സഞ്ഞാവിമോക്ഖേ പരമേധിമുത്തോ, തിട്ഠേ നു സോ തത്ഥ അനാനുയായീ.

സബ്ബേസു കാമേസു യോ വീതരാഗോതി. **സബ്ബേസൂതി** സബ്ബേന സബ്ബം സബ്ബഥാ സബ്ബം അസേസം നിസ്സേസം പരിയാദിയനവചനമേതം സബ്ബേസൂതി. **കാമേസൂതി** **കാമാതി** ഉദ്ദാനതോ ദ്വേ കാമാ - വത്ഥുകാമാ ച കിലേസകാമാ ച...പേ... ഇമേ വുച്ചന്തി വത്ഥുകാമാ...പേ... ഇമേ വുച്ചന്തി കിലേസകാമാ. സബ്ബേസു കാമേസു

യോ വീതരാഗോതി. സബ്ബേസു കാമേസു യോ വീതരാഗോ വിഗതരാഗോ ചത്തരാഗോ വന്തരാഗോ മുത്തരാഗോ പഹീനരാഗോ പടിനിസ്സട്ഠരാഗോ വിക്ഖമ്ഭനതോതി - സബ്ബേസു കാമേസു യോ വീതരാഗോ.

ഇച്ഛായസ്മാ ഉപസീവോതി. **ഇച്ഛാ**തി പദസന്ധി...പേ॰.... **ആയസ്മാ**തി പിയവചനം...പേ॰.... **ഉപസീവോ**തി തസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ നാമം...പേ॰... അഭിലാപോതി - ഇച്ഛായസ്മാ ഉപസീവോ.

ആകിഞ്ചഞ്ഞം നിസ്സിതോ ഹിത്വാ മഞ്ഞന്തി. ഹേട്ഠിമാ ഛ സമാപത്തിയോ ഹിത്വാ ചജിത്വാ പരിച്ചജിത്വാ അതിക്കമിത്വാ സമതിക്കമിത്വാ വീതിവത്തിത്വാ ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസമാപത്തിം നിസ്സിതോ അല്ലീനോ ഉപഗതോ സമുപഗതോ അജ്ഝോസിതോ അധിമുത്തോതി - ആകിഞ്ചഞ്ഞം നിസ്സിതോ ഹിത്വാ മഞ്ഞം.

സഞ്ഞാവിമോക്ഖേ പരമേധിമുത്തോതി സഞ്ഞാവിമോക്ഖാ വുച്ചന്തി സത്ത സഞ്ഞാസമാപത്തിയോ. താസം സഞ്ഞാസമാപത്തീനം ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസമാപത്തിവിമോക്ഖോ [വിമോക്ഖാ (ക॰) ഏവമഞ്ഞേസു പദേസു ബഹുവചനേന] അഗ്ഗോ ച സേട്ഠോ ച വിസേട്ഠോ ച പാമോക്ഖോ ച ഉത്തമോ ച പവരോ ച, പരമേ അഗ്ഗേ സേട്ഠേ വിസേട്ഠേ പാമോക്ഖേ ഉത്തമേ പവരേ അധിമുത്തിവിമോക്ഖേന അധിമുത്തോ തത്രാധിമുത്തോ തദധിമുത്തോ തച്ചരിതോ തബ്ബഹുലോ തഗ്ഗരുകോ തന്നിന്നോ തപ്പോണോ തപ്പബ്ഭാരോ തദധിമുത്തോ തദധിപതേയ്യോതി - സഞ്ഞാവിമോക്ഖേ പരമേധിമുത്തോ.

തിട്ഠേ നു സോ തത്ഥ അനാനുയായീതി. **തിട്ഠേ നൂ**തി സംസയപുച്ഛാ വിമതിപുച്ഛാ ദ്വേള്ഹകപുച്ഛാ അനേകംസപുച്ഛാ , "ഏവം നു ഖോ, നനു ഖോ, കിം നു ഖോ, കഥം നു ഖോ"തി - തിട്ഠേ നു. **തത്ഥാ**തി ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനേ. **അനാനുയായീ**തി അനാനുയായീ അവിച്ചമാനോ [അവേധമാനോ (സ്യാ॰)] അവിഗച്ഛമാനോ അനന്തരധായമാനോ അപരിഹായമാനോ...പേ॰.... അഥ വാ, അരജ്ജമാനോ അദുസ്സമാനോ അമുയ്ഹമാനോ അകിലിസ്സമാനോതി - തിട്ഠേ നു സോ തത്ഥ അനാനുയായീ. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

> "സബ്ബേസു കാമേസു യോ വീതരാഗോ, [ഇച്ഛായസ്മാ ഉപസീവോ]
> ആകിഞ്ചഞ്ഞം നിസ്സിതോ ഹിത്വാ മഞ്ഞം;
> സഞ്ഞാവിമോക്ഖേ പരമേധിമുത്തോ, തിട്ഠേ നു സോ തത്ഥ
> അനാനുയായീ"തി.

൪൯. സബ്ബേസു കാമേസു യോ വീതരാഗോ, [ഉപസീവാതി ഭഗവാ]
ആകിഞ്ചഞ്ഞം നിസ്സിതോ ഹിത്വാ മഞ്ഞം;
സഞ്ഞാവിമോക്ഖേ പരമേധിമുത്തോ, തിട്ഠേയ്യ സോ തത്ഥ അനാനുയായീ.

സബ്ബേസു കാമേസു യോ വീതരാഗോതി. **സബ്ബേസൂ**തി സബ്ബേന സബ്ബം സബ്ബഥാ സബ്ബം അസേസം നിസ്സേസം പരിയാദിയനവചനമേതം സബ്ബേസൂതി. **കാമേസൂ**തി **കാമാ**തി ഉദ്ദാനതോ ദ്വേ കാമാ - വത്ഥുകാമാ ച കിലേസകാമാ ച...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി വത്ഥുകാമാ...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി കിലേസകാമാ. **സബ്ബേസു കാമേസു യോ വീതരാഗോ**തി സബ്ബേസു കാമേസു യോ വീതരാഗോ...പേ॰... പടിനിസ്സട്ഠരാഗോ വിക്ഖമ്ഭനതോതി - സബ്ബേസു കാമേസു യോ വീതരാഗോ.

ഉപസീവാതി ഭഗവാതി. **ഉപസീവാ**തി ഭഗവാ തം ബ്രാഹ്മണം നാമേന ആലപതി. **ഭഗവാ**തി ഗാരവാധിവചനമേതം...പേ॰... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി, യദിദം ഭഗവാതി - ഉപസീവാതി ഭഗവാ.

ആകിഞ്ചഞ്ഞം നിസ്സിതോ ഹിത്വാ മഞ്ഞന്തി. ഹേട്ഠിമാ ഛ സമാപത്തിയോ ഹിത്വാ ചജിത്വാ പരിച്ചജിത്വാ അതിക്കമിത്വാ സമതിക്കമിത്വാ വീതിവത്തിത്വാ ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസമാപത്തിം നിസ്സിതോ അല്ലീനോ ഉപഗതോ സമുപഗതോ അജ്ഝോസിതോ അധിമുത്തോതി - ആകിഞ്ചഞ്ഞം നിസ്സിതോ ഹിത്വാ മഞ്ഞം.

സഞ്ഞാവിമോക്ഖേ പരമേധിമുത്തോതി സഞ്ഞാവിമോക്ഖാ വുച്ചന്തി സത്ത സഞ്ഞാസമാപത്തിയോ. താസം സഞ്ഞാസമാപത്തീനം ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസമാപത്തിവിമോക്ഖോ അഗ്ഗോ ച സേട്ഠോ ച വിസേട്ഠോ ച പാമോക്ഖോ ച ഉത്തമോ ച പവരോ ച, പരമേ അഗ്ഗേ സേട്ഠേ വിസേട്ഠേ പാമോക്ഖേ ഉത്തമേ പവരേ അധിമുത്തിവിമോക്ഖേന അധിമുത്തോ തത്രാധിമുത്തോ തദധിമുത്തോ...പേ॰... തദധിപതേയ്യോതി - സഞ്ഞാവിമോക്ഖേ പരമേധിമുത്തോ.

തിട്ഠേയ്യ സോ തത്ഥ അനാനുയായീതി. **തിട്ഠേയ്യാ**തി തിട്ഠേയ്യ സട്ഠികപ്പസഹസ്സാനി. **തത്ഥാ**തി ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനേ. **അനാനുയായീ**തി അനാനുയായീ അവിച്ചമാനോ അവിഗച്ഛമാനോ അനന്തരധായമാനോ അപരിഹായമാനോ. അഥ വാ, അരജ്ജമാനോ അദുസ്സമാനോ അമുയ്ഹമാനോ അകിലിസ്സമാനോതി - തിട്ഠേയ്യ സോ തത്ഥ അനാനുയായീ. തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''സബ്ബേസു കാമേസു യോ വീതരാഗോ, [ഉപസീവാതി ഭഗവാ]
> ആകിഞ്ചഞ്ഞം നിസ്സിതോ ഹിത്വാ മഞ്ഞം;
> സഞ്ഞാവിമോക്ഖേ പരമേധിമുത്തോ, തിട്ഠേയ്യ സോ തത്ഥ
> അനാനുയായീ''തി.

൪൨. **തിട്ഠേ ചേ സോ തത്ഥ അനാനുയായീ, പൂഗമ്പി വസ്സാനി** [വസ്സാനം (സ്യാ॰ ക॰)] **സമന്തചക്ഖു;**
തത്ഥേവ സോ സീതിസിയാ വിമുത്തോ, ചവേഥ വിഞ്ഞാണം തഥാവിധസ്സ.

തിട്ഠേ ചേ സോ തത്ഥ അനാനുയായീതി സചേ സോ തിട്ഠേയ്യ സട്ഠികപ്പസഹസ്സാനി. **തത്ഥാ**തി ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനേ. **അനാനുയായീ**തി അനാനുയായീ അവിച്ചമാനോ അവിഗച്ഛമാനോ അനന്തരധായമാനോ അപരിഹായമാനോ. അഥ വാ, അരജ്ജമാനോ അദുസ്സമാനോ അമുയ്ഹമാനോ അകിലിസ്സമാനോതി - തിട്ഠേ ചേ സോ തത്ഥ അനാനുയായീ.

പൂഗമ്പി വസ്സാനി സമന്തചക്ഖൂതി. **പൂഗമ്പി വസ്സാനീ**തി പൂഗമ്പി വസ്സാനി ബഹൂനി വസ്സാനി [ബഹുന്നം വസ്സാനം (സ്യാ॰)] ബഹൂനി വസ്സസതാനി ബഹൂനി വസ്സസഹസ്സാനി ബഹൂനി വസ്സസതസഹസ്സാനി ബഹൂനി കപ്പാനി ബഹൂനി കപ്പസതാനി ബഹൂനി കപ്പസഹസ്സാനി ബഹൂനി കപ്പസതസഹസ്സാനി. **സമന്തചക്ഖൂ**തി സമന്തചക്ഖു വുച്ചതി സബ്ബഞ്ഞുതഞാണം...പേ॰... തഥാഗതോ തേന സമന്തചക്ഖൂതി - പൂഗമ്പി വസ്സാനി സമന്തചക്ഖു.

തഥേവ സോ സീതിസിയാ വിമുത്തോ, ചവേഥ വിഞ്ഞാണം തഥാവിധസ്സാതി തഥേവ സോ സീതിഭാവമനുപ്പത്തോ നിച്ചോ ധുവോ സസ്സതോ അവിപരിണാമധമ്മോ സസ്സതിസമം തഥേവ തിട്ഠേയ്യ. അഥ വാ, തസ്സ വിഞ്ഞാണം ചവേയ്യ ഉച്ഛിജ്ജേയ്യ നസ്സേയ്യ വിനസ്സേയ്യ ന ഭവേയ്യാതി പുനബ്ഭവപടിസന്ധിവിഞ്ഞാണം നിബ്ബത്തേയ്യ കാമധാതുയാ വാ രൂപധാതുയാ വാ അരൂപധാതുയാ വാതി ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം സമാപന്നസ്സ സസ്സതഞ്ച ഉച്ഛേദഞ്ച പുച്ഛതി. ഉദാഹു തഥേവ അനുപാദിസേസായ നിബ്ബാനധാതുയാ പരിനിബ്ബായേയ്യ . അഥ വാ, തസ്സ വിഞ്ഞാണം ചവേയ്യ പുന പടിസന്ധിവിഞ്ഞാണം നിബ്ബത്തേയ്യ കാമധാതുയാ വാ രൂപധാതുയാ വാ അരൂപധാതുയാ വാതി, ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം ഉപപന്നസ്സ പരിനിബ്ബാനഞ്ച പടിസന്ധിഞ്ച പുച്ഛതി. **തഥാവിധസ്സാതി** തഥാവിധസ്സ താദിസസ്സ തസ്സണ്ഠിതസ്സ തപ്പകാരസ്സ തപ്പടിഭാഗസ്സ ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം ഉപപന്നസ്സാതി - തഥേവ സോ സീതിസിയാ വിമുത്തോ, ചവേഥ വിഞ്ഞാണം തഥാവിധസ്സ. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

> ''തിട്ഠേ ചേ സോ തത്ഥ അനാനുയായീ, പൂഗമ്പി വസ്സാനി സമന്തചക്ഖു;
> തഥേവ സോ സീതിസിയാ വിമുത്തോ, ചവേഥ വിഞ്ഞാണം
> തഥാവിധസ്സാ''തി.

൪൩. **അച്ചി യഥാ വാതവേഗേന ഖിത്താ, [ഉപസീവാതി ഭഗവാ]**
അത്ഥം പലേതി ന ഉപേതി സങ്ഖം;
ഏവം മുനീ നാമകായാ വിമുത്തോ, അത്ഥം പലേതി ന ഉപേതി സങ്ഖം.

അച്ചി യഥാ വാതവേഗേന ഖിത്താതി അച്ചി വുച്ചതി ജാലസിഖാ. **വാതാതി** പുരത്ഥിമാ വാതാ പച്ഛിമാ വാതാ ഉത്തരാ വാതാ ദക്ഖിണാ വാതാ സരജാ വാതാ അരജാ വാതാ സീതാ വാതാ ഉണ്ഹാ വാതാ പരിത്താ വാതാ അധിമത്താ വാതാ [കാളവാതാ (ക॰)] വേരമ്ഭവാതാ പക്ഖവാതാ സുപണ്ണവാതാ താലപണ്ണവാതാ വിധൂപനവാതാ. **വാതവേഗേന ഖിത്താതി** വാതവേഗേന ഖിത്താ [ഖിത്തം (സ്യാ॰) ഏവമഞ്ഞേസു പദേസു നിഗ്ഗഹീതന്തവസേന] ഉക്ഖിത്താ നുന്നാ പണുന്നാ ഖമ്ഭിതാ വിക്ഖമ്ഭിതാതി - അച്ചി യഥാ വാതവേഗേന ഖിത്താ. **ഉപസീവാതി ഭഗവാതി**. **ഉപസീവാതി** ഭഗവാ തം ബ്രാഹ്മണം നാമേന ആലപതി. **ഭഗവാതി** ഗാരവാധിവചനമേതം... പേ॰... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി, യദിദം ഭഗവാതി - ഉപസീവാതി ഭഗവാ.

അത്ഥം പലേതി ന ഉപേതി സങ്ഖന്തി. **അത്ഥം പലേതീതി** അത്ഥം പലേതി, അത്ഥം ഗമേതി, അത്ഥം ഗച്ഛതി നിരുജ്ഝതി വൂപസമതി പടിപ്പസ്സമ്ഭതി. **ന ഉപേതി സങ്ഖന്തി** സങ്ഖം [അമുകം നാമ ദിസം ഗതോതി സങ്ഖം (സ്യാ॰)] ന ഉപേതി, ഉദ്ദേസം ന ഉപേതി, ഗണനം ന ഉപേതി, പണ്ണത്തിം ന ഉപേതി, ''പുരത്ഥിമം വാ ദിസം ഗതാ, പച്ഛിമം വാ ദിസം ഗതാ, ഉത്തരം വാ ദിസം ഗതാ, ദക്ഖിണം വാ ദിസം ഗതാ ഉദ്ധം വാ ഗതാ, അധോ വാ ഗതാ, തിരിയം വാ ഗതാ, വിദിസം വാ ഗതാ''തി, സോ ഹേതു നത്ഥി, പച്ചയോ നത്ഥി, കാരണം നത്ഥി, യേന സങ്ഖം ഗച്ഛേയ്യാതി - അത്ഥം പലേതി ന ഉപേതി സങ്ഖം.

ഏവം മുനീ നാമകായാ വിമുത്തോതി. **ഏവന്തി** ഓപമ്മസമ്പടിപാദനം. **മുനീതി** മോനം വുച്ചതി ഞാണം ...പേ॰... സങ്ഗജാലമതിച്ച സോ മുനി.

നാമകായാ വിമുത്തോതി സോ മുനി പകതിയാ പുബ്ബേവ രൂപകായാ വിമുത്തോ. തദങ്ഗം സമതിക്കമാ [തദങ്ഗം സമതിക്കമ്മ (ക॰)] വിക്ഖമ്ഭനപ്പഹാനേന പഹീനോ. തസ്സ മുനിനോ ഭവന്തം ആഗമ്മ ചത്താരോ അരിയമഗ്ഗാ പടിലദ്ധാ ഹോന്തി. ചതുന്നം അരിയമഗ്ഗാനം പടിലദ്ധത്താ നാമകായോ ച രൂപകായോ ച പരിഞ്ഞാതാ ഹോന്തി. നാമകായസ്സ ച രൂപകായസ്സ ച പരിഞ്ഞാതത്താ നാമകായാ ച രൂപകായാ ച മുത്തോ വിമുത്തോ സുവിമുത്തോ അച്ചന്തഅനുപാദാവിമോക്ഖേനാതി - ഏവം മുനീ നാമകായാ വിമുത്തോ.

അത്ഥം പലേതി ന ഉപേതി സങ്ഖന്തി. **അത്ഥം പലേതീ**തി അനുപാദിസേസായ നിബ്ബാനധാതുയാ പരിനിബ്ബായതി. **ന ഉപേതി സങ്ഖ**ന്തി അനുപാദിസേസായ നിബ്ബാനധാതുയാ പരിനിബ്ബുതോ സങ്ഖം ന ഉപേതി, ഉദ്ദേസം ന ഉപേതി, ഗണനം ന ഉപേതി, പണ്ണത്തിം ന ഉപേതി - ഖത്തിയോതി വാ ബ്രാഹ്മണോതി വാ വേസ്സോതി വാ സുദ്ദോതി വാ ഗഹട്ഠോതി വാ പബ്ബജിതോതി വാ ദേവോതി വാ മനുസ്സോതി വാ രൂപീതി വാ അരൂപീതി വാ സഞ്ഞീതി വാ അസഞ്ഞീതി വാ നേവസഞ്ഞീനാസഞ്ഞീതി വാ. സോ ഹേതു നത്ഥി പച്ചയോ നത്ഥി കാരണം നത്ഥി യേന സങ്ഖം ഗച്ഛേയ്യാതി - അത്ഥം പലേതി ന ഉപേതി സങ്ഖം. തേനാഹ ഭഗവാ -

> "അച്ചി യഥാ വാതവേഗേന ഖിത്താ, [ഉപസീവാതി ഭഗവാ]
> അത്ഥം പലേതി ന ഉപേതി സങ്ഖം;
> ഏവം മുനീ നാമകായാ വിമുത്തോ, അത്ഥം പലേതി ന ഉപേതി സങ്ഖ"ന്തി.

൫൪. **അത്ഥങ്ഗതോ സോ ഉദ വാ സോ നത്ഥി, ഉദാഹു വേ സസ്സതിയാ അരോഗോ;**
തം മേ മുനീ സാധു വിയാകരോഹി, തഥാ ഹി തേ വിദിതോ ഏസ ധമ്മോ.

അത്ഥങ്ഗതോ സോ ഉദ വാ സോ നത്ഥീതി സോ അത്ഥങ്ഗതോ ഉദാഹു നത്ഥി സോ നിരുദ്ധോ ഉച്ഛിന്നോ വിനട്ഠോതി - അത്ഥങ്ഗതോ സോ ഉദ വാ സോ നത്ഥി.

ഉദാഹു വേ സസ്സതിയാ അരോഗോതി ഉദാഹു നിച്ചോ ധുവോ സസ്സതോ അവിപരിണാമധമ്മോ സസ്സതിസമം തഥേവ തിട്ഠേയ്യാതി - ഉദാഹു വേ സസ്സതിയാ അരോഗോ.

തം മേ മുനീ സാധു വിയാകരോഹീതി. **ത**ന്തി യം പുച്ഛാമി യം യാചാമി യം അജ്ഝേസാമി യം പസാദേമി. **മുനീ**തി മോനം വുച്ചതി ഞാണം...പേ॰... സങ്ഗജാലമതിച്ച സോ മുനി. **സാധു വിയാകരോഹീ**തി സാധു ആചിക്ഖാഹി ദേസേഹി പഞ്ഞപേഹി പട്ഠപേഹി വിവരാഹി വിഭജാഹി ഉത്താനീകരോഹി പകാസേഹീതി - തം മേ മുനീ സാധു വിയാകരോഹി.

തഥാ ഹി തേ വിദിതോ ഏസ ധമ്മോതി തഥാ ഹി തേ വിദിതോ തുലിതോ തീരിതോ വിഭൂതോ വിഭാവിതോ ഏസ ധമ്മോതി - തഥാ ഹി തേ വിദിതോ ഏസ ധമ്മോ. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

> "അത്ഥങ്ഗതോ സോ ഉദ വാ സോ നത്ഥി, ഉദാഹു വേ സസ്സതിയാ
> അരോഗോ;

തം മേ മുനീ സാധു വിയാകരോഹി, തഥാ ഹി തേ വിദിതോ ഏസ ധമ്മോ’’തി.

൪൯. **അത്ഥങ്ഗതസ്സ ന പമാണമത്ഥി, [ഉപസീവാതി ഭഗവാ]**
യേന നം വജ്ജും തം തസ്സ നത്ഥി;
സബ്ബേസു ധമ്മേസു സമൂഹതേസു, സമൂഹതാ വാദപഥാപി സബ്ബേ.

അത്ഥങ്ഗതസ്സ ന പമാണമത്ഥീതി അത്ഥങ്ഗതസ്സ അനുപാദിസേസായ നിബ്ബാനധാതുയാ പരിനിബ്ബുതസ്സ രൂപപമാണം നത്ഥി, വേദനാപമാണം നത്ഥി, സഞ്ഞാപമാണം നത്ഥി, സങ്ഖാരപമാണം നത്ഥി, വിഞ്ഞാണപമാണം നത്ഥി, ന അത്ഥി ന സംവിജ്ജതി നുപലബ്ഭതി പഹീനം സമുച്ഛിന്നം വൂപസന്തം പടിപ്പസ്സദ്ധം അഭബ്ബുപ്പത്തികം ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢന്തി - അത്ഥങ്ഗതസ്സ ന പമാണമത്ഥി. **ഉപസീവാതി ഭഗവാ**തി **ഉപസീവാ**തി ഭഗവാ തം ബ്രാഹ്മണം നാമേന ആലപതി. **ഭഗവാ**തി ഗാരവാധിവചനമേതം…പേ॰… സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി, യദിദം ഭഗവാതി - ഉപസീവാതി ഭഗവാ.

യേന നം വജ്ജും തം തസ്സ നത്ഥീതി യേന തം രാഗേന [യേന രാഗേന (സ്യാ॰ ക॰) മഹാനി॰ ൻ൮] വദേയ്യും, യേന ദോസേന വദേയ്യും, യേന മോഹേന വദേയ്യും, യേന മാനേന വദേയ്യും, യായ ദിട്ഠിയാ വദേയ്യും, യേന ഉദ്ധച്ചേന വദേയ്യും, യായ വിചികിച്ഛായ വദേയ്യും, യേഹി അനുസയേഹി വദേയ്യും - രത്തോതി വാ ദുട്ഠോതി വാ മൂള്ഹോതി വാ വിനിബദ്ധോതി വാ പരാമട്ഠോതി വാ വിക്ഖേപഗതോതി വാ അനിട്ഠങ്ഗതോതി [അനിട്ഠാഗതോതി (ക॰)] വാ ഥാമഗതോതി വാ, തേ അഭിസങ്ഖാരാ പഹീനാ. അഭിസങ്ഖാരാനം പഹീനത്താ ഗതിയാ യേന തം വദേയ്യും - നേരയികോതി വാ തിരച്ഛാനയോനികോതി വാ പേത്തിവിസയികോതി വാ മനുസ്സോതി വാ ദേവോതി വാ രൂപീതി വാ അരൂപീതി വാ സഞ്ഞീതി വാ അസഞ്ഞീതി വാ നേവസഞ്ഞീനാസഞ്ഞീതി വാ, സോ ഹേതു നത്ഥി പച്ചയോ നത്ഥി കാരണം നത്ഥി യേന വദേയ്യും കഥേയ്യും ഭണേയ്യും ദീപേയ്യും വോഹരേയ്യുന്തി - യേന നം വജ്ജും തം തസ്സ നത്ഥി.

സബ്ബേസു ധമ്മേസു സമൂഹതേസൂതി സബ്ബേസു ധമ്മേസു സബ്ബേസു ഖന്ധേസു സബ്ബേസു ആയതനേസു സബ്ബാസു ധാതൂസു സബ്ബാസു ഗതീസു സബ്ബാസു ഉപപത്തീസു സബ്ബാസു പടിസന്ധീസു സബ്ബേസു ഭവേസു സബ്ബേസു സംസാരേസു സബ്ബേസു വട്ടേസു ഊഹതേസു സമൂഹതേസു ഉദ്ധതേസു സമുദ്ധതേസു ഉപ്പാടിതേസു സമുപ്പാടിതേസു പഹീനേസു സമുച്ഛിന്നേസു വൂപസന്തേസു പടിപ്പസ്സദ്ധേസു അഭബ്ബുപ്പത്തികേസു ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢേസൂതി - സബ്ബേസു ധമ്മേസു സമൂഹതേസു.

സമൂഹതാ വാദപഥാപി സബ്ബേതി വാദപഥാ വുച്ചന്തി കിലേസാ ച ഖന്ധാ ച അഭിസങ്ഖാരാ ച. തസ്സ വാദാ ച വാദപഥാ ച അധിവചനാനി ച അധിവചനപഥാ ച നിരുത്തി ച നിരുത്തിപഥാ ച പഞ്ഞത്തി ച പഞ്ഞത്തിപഥാ ച ഊഹതാ സമൂഹതാ ഉദ്ധതാ സമുദ്ധതാ ഉപ്പാടിതാ സമുപ്പാടിതാ പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപ്പസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാതി - സമൂഹതാ വാദപഥാപി സബ്ബേ. തേനാഹ ഭഗവാ -

‘‘അത്ഥങ്ഗതസ്സ ന പമാണമത്ഥി, [ഉപസീവാതി ഭഗവാ]

യേന നം വജ്ജും തം തസ്സ നത്ഥി;
സബ്ബേസു ധമ്മേസു സമൂഹതേസു, സമൂഹതാ വാദപഥാപി സബ്ബേ''തി.

സഹ ഗാഥാപരിയോസാനാ യേ തേ ബ്രാഹ്മണേന സദ്ധിം...പേ...
പഞ്ജലികോ നമസ്സമാനോ നിസിന്നോ ഹോതി - സത്ഥാ മേ, ഭന്തേ ഭഗവാ,
സാവകോഹമസ്മീതി.

ഉപസീവമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസോ ഛട്ഠോ.

൭. നന്ദമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസോ

൪൯.സന്തി ലോകേ മുനയോ, [ഇച്ചായസ്മാ നന്ദോ]
ജനാ വദന്തി തയിദം കഥംസു;
ഞാണൂപപന്നം മുനി നോ വദന്തി, ഉദാഹു വേ ജീവിതേനൂപപന്നം
[ജീവികേനൂപപന്നം (സ്യാ॰)] .

സന്തി ലോകേ മുനയോതി. **സന്തീ**തി സന്തി സംവിജ്ജന്തി അത്ഥി ഉപലബ്ഭന്തി. **ലോകേ**തി അപായലോകേ...പേ॰... ആയതനലോകേ. **മുനയോ**തി മുനിനാമകാ ആജീവകാ നിഗണ്ഠാ ജടിലാ താപസാ . (ദേവാ ലോകേ മുനയോതി സഞ്ജാനന്തി, ന ച തേ മുനയോ) [( ) ഏത്ഥന്തരേ പാഠോ നത്ഥി സ്യാ॰ പോത്ഥകേ] തി. സന്തി ലോകേ മുനയോ. **ഇച്ചായസ്മാ നന്ദോ**തി. **ഇച്ചാ**തി പദസന്ധി...പേ॰.... **ആയസ്മാ**തി പിയവചനം...പേ॰.... **നന്ദോ**തി തസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ നാമം...പേ॰... അഭിലാപോതി - ഇച്ചായസ്മാ നന്ദോ.

ജനാ വദന്തി തയിദം കഥംസൂതി. **ജനാ**തി ഖത്തിയാ ച ബ്രാഹ്മണാ ച വേസ്സാ ച സുദ്ദാ ച ഗഹട്ഠാ ച പബ്ബജിതാ ച ദേവാ ച മനുസ്സാ ച. **വദന്തീ**തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തി. **തയിദം കഥംസൂ**തി സംസയപുച്ഛാ വിമതിപുച്ഛാ ദ്വേള്ഹകപുച്ഛാ അനേകംസപുച്ഛാ ''ഏവം നു ഖോ, ന നു ഖോ, കിം നു ഖോ, കഥം നു ഖോ''തി - ജനാ വദന്തി തയിദം കഥംസു.

ഞാണൂപപന്നം മുനി നോ വദന്തീതി . അട്ഠ സമാപത്തിഞാണേന വാ പഞ്ചാഭിഞ്ഞാഞാണേന വാ ഉപേതം സമുപേതം ഉപാഗതം സമുപാഗതം ഉപപന്നം സമുപപന്നം സമന്നാഗതം മുനിം വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തീതി - ഞാണൂപപന്നം മുനി നോ വദന്തി.

ഉദാഹു വേ ജീവിതേനൂപപന്നന്തി ഉദാഹു അനേകവിവിധഅതിപരമദുക്കരകാരികലൂഖജീവിതാനുയോഗേന ഉപേതം സമുപേതം ഉപാഗതം സമുപാഗതം ഉപപന്നം സമുപപന്നം സമന്നാഗതം മുനിം വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തീതി - ഉദാഹു വേ ജീവിതേനൂപപന്നം. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

''സന്തി ലോകേ മുനയോ, [ഇച്ചായസ്മാ നന്ദോ]
ജനാ വദന്തി തയിദം കഥംസു;
ഞാണൂപപന്നം മുനി നോ വദന്തി, ഉദാഹു വേ ജീവിതേനൂപപന്ന''ന്തി.

൫൦.ന ദിട്ഠിയാ ന സുതിയാ ന ഞാണേന,

മുനീധ നന്ദ കുസലാ വദന്തി;
വിസേനികത്വാ [വിസേനിംകത്വാ (ക॰) മഹാനി॰ ന്റവ്വ] **അനീഘാ നിരാസാ,**
ചരന്തി യേ തേ മുനയോതി ബ്രൂമി.

ന ദിട്ഠിയാ ന സുതിയാ ന ഞാണേനാതി. **ന ദിട്ഠിയാ**തി ന ദിട്ഠസുദ്ധിയാ. **ന സുതിയാ**തി ന സുതസുദ്ധിയാ. **ന ഞാണേനാ**തി നപി അട്ഠസമാപത്തിഞാണേന നപി പഞ്ചാഭിഞ്ഞാഞാണേന നപി മിച്ഛാഞാണേനാതി - ന ദിട്ഠിയാ ന സുതിയാ ന ഞാണേന.

മുനീധ നന്ദ കുസലാ വദന്തീതി. **കുസലാ**തി യേ തേ ഖന്ധകുസലാ ധാതുകുസലാ ആയതനകുസലാ പടിച്ചസമുപ്പാദകുസലാ സതിപട്ഠാനകുസലാ സമ്മപ്പധാനകുസലാ ഇദ്ധിപാദകുസലാ ഇന്ദ്രിയകുസലാ ബലകുസലാ ബോജ്ഝങ്ഗകുസലാ മഗ്ഗകുസലാ ഫലകുസലാ നിബ്ബാനകുസലാ ദിട്ഠസുദ്ധിയാ വാ സുതസുദ്ധിയാ വാ അട്ഠസമാപത്തിഞാണേന വാ പഞ്ചാഭിഞ്ഞാഞാണേന വാ മിച്ഛാഞാണേന വാ ദിട്ഠേന വാ സുതേന വാ ഉപേതം സമുപേതം ഉപാഗതം സമുപാഗതം ഉപപന്നം സമുപപന്നം സമന്നാഗതം മുനിം ന വദന്തി ന കഥേന്തി ന ഭണന്തി ന ദീപയന്തി ന വോഹരന്തീതി - മുനീധ നന്ദ കുസലാ വദന്തി.

വിസേനികത്വാ അനീഘാ നിരാസാ, ചരന്തി യേ തേ മുനയോതി ബ്രൂമീതി സേനാ വുച്ചതി മാരസേനാ, കായദുച്ചരിതം മാരസേനാ, വചീദുച്ചരിതം മാരസേനാ, മനോദുച്ചരിതം മാരസേനാ, രാഗോ മാരസേനാ, ദോസോ മാരസേനാ, മോഹോ മാരസേനാ, കോധോ...പേ॰... ഉപനാഹോ... മക്ഖോ... പളാസോ... ഇസ്സാ... മച്ഛരിയം... മായാ... സാഠേയ്യം... ഥമ്ഭോ... സാരമ്ഭോ... മാനോ... അതിമാനോ... മദോ... പമാദോ... സബ്ബേ കിലേസാ സബ്ബേ ദുച്ചരിതാ സബ്ബേ ദരഥാ സബ്ബേ പരിളാഹാ സബ്ബേ സന്താപാ സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാ മാരസേനാ. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ -

“കാമാ തേ പഠമാ സേനാ, ദുതിയാ അരതി വുച്ചതി;
തതിയാ ഖുപ്പിപാസാ തേ, ചതുത്ഥീ തണ്ഹാ പവുച്ചതി.

“പഞ്ചമം ഥിനമിദ്ധം തേ, ഛട്ഠാ ഭീരൂ പവുച്ചതി;
സത്തമീ വിചികിച്ഛാ തേ, മക്ഖോ ഥമ്ഭോ തേ അട്ഠമോ;
ലാഭോ സിലോകോ സക്കാരോ, മിച്ഛാലദ്ധോ ച യോ യസോ.

“യോ ചത്താനം സമുക്കംസേ, പരേ ച അവജാനാതി;
ഏസാ നമുചി തേ സേനാ [ഏസാ തേ നമുചി സേനാ (സ്യാ॰ ക॰) സു॰ നി॰ ൪൩൮], കണ്ഹസ്സാഭിപ്പഹാരിനീ;
ന നം അസൂരോ ജിനാതി, ജേത്വാ ച ലഭതേ സുഖ”ന്തി.

യതോ ചതൂഹി അരിയമഗ്ഗേഹി സബ്ബാ ച മാരസേനാ സബ്ബേ ച പടിസേനികരാ [വിസേനിംകത്വാ (ക॰) മഹാനി॰ ന്റവ്വ] കിലേസാ ജിതാ ച പരാജിതാ ച ഭഗ്ഗാ വിപ്പലുഗ്ഗാ [വിപ്പലുഗ്ഗതാ (സ്യാ॰) പസ്സ മഹാനി॰ ൨വ്വ] പരമ്മുഖാ, തേന വുച്ചന്തി വിസേനികത്വാ. **അനീഘാ**തി രാഗോ നീഘോ, ദോസോ നീഘോ, മോഹോ നീഘോ, കോധോ നീഘോ, ഉപനാഹോ നീഘോ... പേ॰... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാ നീഘാ. യേസം ഏതേ നീഘാ പഹീനാ

സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപ്പസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാ തേ വുച്ചന്തി അനീഘാ. **നിരാസാ**തി ആസാ വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അവിജ്ജാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. യേസം ഏസാ ആസാ തണ്ഹാ പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപ്പസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാ, തേ വുച്ചന്തി നിരാസാ അരഹന്തോ ഖീണാസവാ. **വിസേനികത്വാ അനീഘാ നിരാസാ, ചരന്തി യേ തേ മുനയോതി ബ്രൂമീ**തി യേ തേ വിസേനികത്വാവ അനീഘാ ച നിരാസാ ച ചരന്തി വിഹരന്തി ഇരിയന്തി വത്തേന്തി പാലേന്തി യപേന്തി യാപേന്തി, തേ ലോകേ മുനയോതി ബ്രൂമി ആചിക്ഖാമി ദേസേമി പഞ്ഞപേമി പട്ഠപേമി വിവരാമി വിഭജാമി ഉത്താനീകരോമി പകാസേമീതി - വിസേനികത്വാ അനീഘാ നിരാസാ, ചരന്തി യേ തേ മുനയോതി ബ്രൂമി. തേനാഹ ഭഗവാ -

“ന ദിട്ഠിയാ ന സുതിയാ ന ഞാണേന, മുനീധ നന്ദ കുസലാ വദന്തി;
വിസേനികത്വാ അനീഘാ നിരാസാ, ചരന്തി യേ തേ മുനയോതി
ബ്രൂമീ”തി.

ർവ്വ. **യേ കേചിമേ സമണബ്രാഹ്മണാസേ, [ഇച്ചായസ്മാ നന്ദോ]**
ദിട്ഠസ്സുതേനാപി വദന്തി സുദ്ധിം;
സീലബ്ബതേനാപി വദന്തി സുദ്ധിം, അനേകരൂപേന വദന്തി സുദ്ധിം.

കച്ചിസ്സു തേ ഭഗവാ തത്ഥ യതാ ചരന്താ, അതാരു ജാതിഞ്ച ജരഞ്ച മാരിസ;
പുച്ഛാമി തം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേതം.

യേ കേചിമേ സമണബ്രാഹ്മണാസേതി. **യേ കേചീ**തി സബ്ബേന സബ്ബം സബ്ബഥാ സബ്ബം അസേസം നിസ്സേസം പരിയാദിയനവചനമേതം - യേ കേചീതി. **സമണാ**തി യേ കേചി ഇതോ ബഹിദ്ധാ പബ്ബജ്ജൂപഗതാ പരിബ്ബാജകസമാപന്നാ. **ബ്രാഹ്മണാ**തി യേ കേചി ഭോവാദികാതി - യേ കേചിമേ സമണബ്രാഹ്മണാസേ. **ഇച്ചായസ്മാ നന്ദോ**തി. **ഇച്ചാ**തി പദസന്ധി...പേ॰.... **ആയസ്മാ**തി പിയവചനം... പേ॰.... **നന്ദോ**തി. തസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ നാമം...പേ॰... അഭിലാപോതി - ഇച്ചായസ്മാ നന്ദോ.

ദിട്ഠസ്സുതേനാപി വദന്തി സുദ്ധിന്തി ദിട്ഠേനപി സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തി ; സുതേനപി സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തി; ദിട്ഠസ്സുതേനപി സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തീതി - ദിട്ഠസ്സുതേനാപി വദന്തി സുദ്ധിം.

സീലബ്ബതേനാപി വദന്തി സുദ്ധിന്തി സീലേനപി സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തി; വതേനപി സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തി; സീലബ്ബതേനാപി സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തീതി - സീലബ്ബതേനാപി വദന്തി സുദ്ധിം.

അനേകരൂപേന വദന്തി സുദ്ധിന്തി അനേകവിധകോതൂഹലമങ്ഗലേന [അനേകവിധവത്ത കുതൂഹലമങ്ഗലേന (സ്യാ॰)] സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തീതി - അനേകരൂപേന വദന്തി സുദ്ധിം.

കച്ചിസ്സു തേ ഭഗവാ തഥ യതാ ചരന്താതി. **കച്ചിസ്സൂ**തി സംസയപുച്ഛാ വിമതിപുച്ഛാ ദ്വേള്ഹകപുച്ഛാ അനേകംസപുച്ഛാ, ''ഏവം നു ഖോ, ന നു ഖോ, കിം നു ഖോ, കഥം നു ഖോ''തി - കച്ചിസ്സു. **തേ**തി ദിട്ഠിഗതികാ. **ഭഗവാ**തി ഗാരവാധിവചനമേതം...പേ॰... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി, യദിദം ഭഗവാതി - കച്ചിസ്സു തേ ഭഗവാ. **തഥ യതാ ചരന്താ**തി. **തഥാ**തി സകായ ദിട്ഠിയാ സകായ ഖന്തിയാ സകായ രുചിയാ സകായ ലദ്ധിയാ. **യതാ**തി യത്താ പടിയത്താ [യതാ പടിയതാ (സ്യാ॰)] ഗുത്താ ഗോപിതാ രക്ഖിതാ സംവുതാ. **ചരന്താ**തി ചരന്താ വിഹരന്താ ഇരിയന്താ വത്തേന്താ പാലേന്താ യപേന്താ യാപേന്താതി - കച്ചിസ്സു തേ ഭഗവാ തഥ യതാ ചരന്താ.

അതാരു ജാതിഞ്ച ജരഞ്ച മാരിസാതി ജാതിജരാമരണം അതരിംസു ഉത്തരിംസു പതരിംസു സമതിക്കമിംസു വീതിവത്തിംസു. **മാരിസാ**തി പിയവചനം ഗരുവചനം സഗാരവസപ്പതിസ്സാധിവചനമേതം - മാരിസാതി - അതാരു ജാതിഞ്ച ജരഞ്ച മാരിസ.

പുച്ഛാമി തം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേതന്തി. **പുച്ഛാമി ത**ന്തി പുച്ഛാമി തം യാചാമി തം അജ്ഝേസാമി തം, കഥയസ്സു മേതി പുച്ഛാമി തം. **ഭഗവാ**തി...പേ॰... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി, യദിദം ഭഗവാതി. **ബ്രൂഹി മേത**ന്തി ബ്രൂഹി ആചിക്ഖാഹി ദേസേഹി പഞ്ഞപേഹി പട്ഠപേഹി വിവരാഹി വിഭജാഹി ഉത്താനീകരോഹി പകാസേഹീതി - പുച്ഛാമി തം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേതം. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

> ''യേ കേചിമേ സമണബ്രാഹ്മണാസേ, [ഇച്ചായസ്മാ നന്ദോ]
> ദിട്ഠസ്സുതേനാപി വദന്തി സുദ്ധിം;
> സീലബ്ബതേനാപി വദന്തി സുദ്ധിം, അനേകരൂപേന വദന്തി സുദ്ധിം.
>
> ''കച്ചിസ്സു തേ ഭഗവാ തഥ യതാ ചരന്താ,
> അതാരു ജാതിഞ്ച ജരഞ്ച മാരിസ;
> പുച്ഛാമി തം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേത''ന്തി.

൪൯. **യേ കേചിമേ സമണബ്രാഹ്മണാസേ, [നന്ദാതി ഭഗവാ]**
ദിട്ഠസ്സുതേനാപി വദന്തി സുദ്ധിം;
സീലബ്ബതേനാപി വദന്തി സുദ്ധിം, അനേകരൂപേന വദന്തി സുദ്ധിം;
കിഞ്ചാപി തേ തഥ യതാ ചരന്തി, നാതരിംസു ജാതിജരന്തി ബ്രൂമി.

യേ കേചിമേ സമണബ്രാഹ്മണാസേതി. **യേ കേചീ**തി സബ്ബേന സബ്ബം സബ്ബഥാ സബ്ബം അസേസം നിസ്സേസം പരിയാദിയനവചനമേതം - യേ കേചീതി. **സമണാ**തി യേ കേചി ഇതോ ബഹിദ്ധാ പബ്ബജ്ജൂപഗതാ പരിബ്ബാജകസമാപന്നാ. **ബ്രാഹ്മണാ**തി യേ കേചി ഭോവാദികാതി - യേ കേചിമേ സമണബ്രാഹ്മണാസേ. **നന്ദാതി ഭഗവാ**തി. **നന്ദാ**തി ഭഗവാ തം ബ്രാഹ്മണം നാമേന ആലപതി. **ഭഗവാ**തി

ഗാരവാധിവചനമേതം...പേ॰... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി, യദിദം ഭഗവാതി - നന്ദാതി ഭഗവാ.

ദിട്ഠസ്സുതേനാപി വദന്തി സുദ്ധിന്തി ദിട്ഠേനപി സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തി; സുതേനപി സുദ്ധിം...പേ॰... ദിട്ഠസ്സുതേനപി സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തീതി - ദിട്ഠസ്സുതേനാപി വദന്തി സുദ്ധിം.

സീലബ്ബതേനാപി വദന്തി സുദ്ധിന്തി സീലേനപി സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തി ; വതേനപി സുദ്ധിം...പേ॰... വോഹരന്തി; സീലബ്ബതേനാപി സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തീതി - സീലബ്ബതേനാപി വദന്തി സുദ്ധിം.

അനേകരൂപേന വദന്തി സുദ്ധിന്തി അനേകവിധകോതൂഹലമങ്ഗലേന സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തീതി - അനേകരൂപേന വദന്തി സുദ്ധിം.

കിഞ്ചാപി തേ തത്ഥ യതാ ചരന്തീതി. **കിഞ്ചാപീ**തി പദസന്ധി പദസംസഗ്ഗോ പദപാരിപൂരീ അക്ഖരസമവായോ ബ്യഞ്ജനസിലിട്ഠതാ പദാനുപുബ്ബതാപേതം - കിഞ്ചാപീതി. **തേതി** ദിട്ഠിഗതികാ. **തത്ഥാ**തി സകായ ദിട്ഠിയാ സകായ ഖന്തിയാ സകായ രുചിയാ സകായ ലദ്ധിയാ. **യതാ**തി യത്താ പടിയത്താ ഗുത്താ ഗോപിതാ രക്ഖിതാ സംവുതാ. **ചരന്തീ**തി ചരന്തി വിഹരന്തി ഇരിയന്തി വത്തേന്തി പാലേന്തി യപേന്തി യാപേന്തീതി - കിഞ്ചാപി തേ തത്ഥ യതാ ചരന്തി.

നാതരിംസു ജാതിജരന്തി ബ്രൂമീതി ജാതിജരാമരണം ന തരിംസു ന ഉത്തരിംസു ന പതരിംസു ന സമതിക്കമിംസു ന വീതിവത്തിംസു, ജാതിജരാമരണാ അനിക്ഖന്താ അനിസ്സടാ അനതിക്കന്താ അസമതിക്കന്താ അവീതിവത്താ, അന്തോജാതിജരാമരണേ പരിവത്തേന്തി, അന്തോസംസാരപഥേ പരിവത്തേന്തി, ജാതിയാ അനുഗതാ, ജരായ അനുസടാ, ബ്യാധിനാ അഭിഭൂതാ, മരണേന അബ്ഭാഹതാ അതാണാ അലേണാ അസരണാ അസരണീഭൂതാതി ബ്രൂമി ആചിക്ഖാമി ദേസേമി പഞ്ഞപേമി പട്ഠപേമി വിവരാമി വിഭജാമി ഉത്താനീകരോമി പകാസേമീതി - നാതരിംസു ജാതിജരന്തി ബ്രൂമി. തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''യേ കേചിമേ സമണബ്രാഹ്മണാസേ, [നന്ദാതി ഭഗവാ]
> ദിട്ഠസ്സുതേനാപി വദന്തി സുദ്ധിം;
>
> സീലബ്ബതേനാപി വദന്തി സുദ്ധിം, അനേകരൂപേന വദന്തി സുദ്ധിം;
> കിഞ്ചാപി തേ തത്ഥ യതാ ചരന്തി, നാതരിംസു ജാതിജരന്തി ബ്രൂമീ''തി.

൫൦. **യേ കേചിമേ സമണബ്രാഹ്മണാസേ, [ഇച്ചായസ്മാ നന്ദോ]**
ദിട്ഠസ്സുതേനാപി വദന്തി സുദ്ധിം;
സീലബ്ബതേനാപി വദന്തി സുദ്ധിം, അനേകരൂപേന വദന്തി സുദ്ധിം.

തേ ചേ മുനീ ബ്രൂസി അനോഘതിണ്ണേ, അഥ കോ ചരഹി ദേവമനുസ്സലോകേ;
അതാരി ജാതിഞ്ച ജരഞ്ച മാരിസ, പുച്ഛാമി തം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേതം.

യേ കേചിമേ സമണബ്രാഹ്മണാസേതി. **യേ കേചീ**തി സബ്ബേന സബ്ബം സബ്ബഥാ സബ്ബം അസേസം നിസ്സേസം പരിയാദിയനവചനമേതം - യേ കേചീതി. **സമണാ**തി യേ കേചി ഇതോ ബഹിദ്ധാ പബ്ബജ്ജൂപഗതാ പരിബ്ബാജകസമാപന്നാ. **ബ്രാഹ്മണാ**തി യേ കേചി ഭോവാദികാതി - യേ കേചിമേ സമണബ്രാഹ്മണാസേ. **ഇച്ചായസ്മാ നന്ദോ**തി. **ഇച്ചാ**തി പദസന്ധി...പേ... ഇച്ചായസ്മാ നന്ദോ.

ദിട്ഠസ്സുതേനാപി വദന്തി സുദ്ധിന്തി ദിട്ഠേനപി സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തി; സുതേനാപി സുദ്ധിം...പേ... ദിട്ഠസ്സുതേനാപി സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തീതി - ദിട്ഠസ്സുതേനാപി വദന്തി സുദ്ധിം.

സീലബ്ബതേനാപി വദന്തി സുദ്ധിന്തി സീലേനാപി സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തി; വതേനാപി സുദ്ധിം...പേ... വോഹരന്തി; സീലബ്ബതേനാപി സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തീതി - സീലബ്ബതേനാപി വദന്തി സുദ്ധിം.

അനേകരൂപേന വദന്തി സുദ്ധിന്തി അനേകവിധകോതൂഹലമങ്ഗലേന സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം വദന്തി കഥേന്തി ഭണന്തി ദീപയന്തി വോഹരന്തീതി - അനേകരൂപേന വദന്തി സുദ്ധിം.

തേ ചേ മുനീ ബ്രൂസി അനോഘതിണ്ണേതി. **തേ ചേ**തി ദിട്ഠിഗതികേ. **മുനീ**തി മോനം വുച്ചതി ഞാണം...പേ... സങ്ഗജാലമതിച്ച സോ മുനി . **ബ്രൂസി അനോഘതിണ്ണേ**തി കാമോഘം ഭവോഘം ദിട്ഠോഘം അവിജ്ജോഘം അതിണ്ണേ അനതിക്കന്തേ അസമതിക്കന്തേ അവീതിവത്തേ അന്തോജാതിജരാമരണേ പരിവത്തേന്തേ അന്തോസംസാരപഥേ പരിവത്തേന്തേ ജാതിയാ അനുഗതേ ജരായ അനുസടേ ബ്യാധിനാ അഭിഭൂതേ മരണേന അബ്ഭാഹതേ അതാണേ അലേണേ അസരണേ അസരണീഭൂതേ. **ബ്രൂസീ**തി ബ്രൂസി ആചിക്ഖസി ദേസേസി പഞ്ഞപേസി പട്ഠപേസി വിവരസി വിഭജസി ഉത്താനീകരോസി പകാസേസീതി - തേ ചേ മുനീ ബ്രൂസി അനോഘതിണ്ണേ.

അഥ കോ ചരഹി ദേവമനുസ്സലോകേ, അതാരി ജാതിഞ്ച ജരഞ്ച മാരിസാതി അഥ കോ ഏസോ സദേവകേ ലോകേ സമാരകേ സബ്രഹ്മകേ സസ്സമണബ്രാഹ്മണിയാ പജായ സദേവമനുസ്സായ ജാതിജരാമരണം അതരി ഉത്തരി പതരി സമതിക്കമി വീതിവത്തയി. **മാരിസാ**തി പിയവചനം ഗരുവചനം സഗാരവസപ്പതിസ്സാധിവചനമേതം മാരിസാതി - അഥ കോ ചരഹി ദേവമനുസ്സലോകേ, അതാരി ജാതിഞ്ച ജരഞ്ച മാരിസ.

പുച്ഛാമി തം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേതന്തി. **പുച്ഛാമി ത**ന്തി പുച്ഛാമി തം യാചാമി തം അജ്ഝേസാമി തം പസാദേമി തം. **ഭഗവാ**തി ഗാരവാധിവചനമേതം...പേ... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി, യദിദം ഭഗവാതി. **ബ്രൂഹി മേത**ന്തി ബ്രൂഹി

ആചിക്ഖാഹി ദേസേഹി പഞ്ഞപേഹി പട്ഠപേഹി വിവരാഹി വിഭജാഹി ഉത്താനീകരോഹി പകാസേഹീതി - പുച്ഛാമി തം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേതം. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

“യേ കേചിമേ സമണബ്രാഹ്മണാസേ, [ഇച്ചായസ്മാ നന്ദോ]
ദിട്ഠസ്സുതേനാപി വദന്തി സുദ്ധിം;
സീലബ്ബതേനാപി വദന്തി സുദ്ധിം, അനേകരൂപേന വദന്തി സുദ്ധിം.

തേ ചേ മുനീ ബ്രൂസി അനോഘതിണ്ണേ, അഥ കോ ചരഹി ദേവമനുസ്സലോകേ;
അതാരി ജാതിഞ്ച ജരഞ്ച മാരിസ, പുച്ഛാമി തം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേത”ന്തി.

നാഹം സബ്ബേ സമണബ്രാഹ്മണാസേ, [നന്ദാതി ഭഗവാ]
ജാതിജരായ നിവുതാതി ബ്രൂമി;
യേ സീധ ദിട്ഠം വ സുതം മുതം വാ, സീലബ്ബതം വാപി പഹായ സബ്ബം.

അനേകരൂപമ്പി പഹായ സബ്ബം, തണ്ഹം പരിഞ്ഞായ അനാസവാസേ [അനാസവാ യേ (സ്യാ॰ ക॰)] **;**
തേ വേ നരാ ഓഘതിണ്ണാതി ബ്രൂമി.

നാഹം സബ്ബേ സമണബ്രാഹ്മണാസേ, നന്ദാതി ഭഗവാ ജാതിജരായ നിവുതാതി ബ്രൂമീതി നാഹം, നന്ദ, സബ്ബേ സമണബ്രാഹ്മണാ ജാതിജരായ ആവുതാ നിവുതാ ഓവുതാ പിഹിതാ പടിച്ഛന്നാ പടികുജ്ജിതാതി വദാമി. അത്ഥി തേ സമണബ്രാഹ്മണാ യേസം ജാതി ച ജരാമരണഞ്ച പഹീനാ ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാതി ബ്രൂമി ആചിക്ഖാമി ദേസേമി പഞ്ഞപേമി പട്ഠപേമി വിവരാമി വിഭജാമി ഉത്താനീകരോമി പകാസേമീതി - നാഹം സബ്ബേ സമണബ്രാഹ്മണാസേ നന്ദാതി ഭഗവാ ജാതിജരായ നിവുതാതി ബ്രൂമി.

യേ സീധ ദിട്ഠം വ സുതം മുതം വാ, സീലബ്ബതം വാപി പഹായ സബ്ബന്തി യേ സബ്ബാ ദിട്ഠസുദ്ധിയോ പഹായ ജഹിത്വാ പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തീകരിത്വാ അനഭാവം ഗമേത്വാ. യേ സബ്ബാ സുതസുദ്ധിയോ പഹായ…പേ॰… യേ സബ്ബാ മുതസുദ്ധിയോ പഹായ, യേ സബ്ബാ ദിട്ഠസുതമുതസുദ്ധിയോ പഹായ യേ സബ്ബാ സീലസുദ്ധിയോ പഹായ, യേ സബ്ബാ വതസുദ്ധിയോ പഹായ, യേ സബ്ബാ സീലബ്ബതസുദ്ധിയോ പഹായ ജഹിത്വാ പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തീകരിത്വാ അനഭാവം ഗമേത്വാതി - യേ സീധ ദിട്ഠംവ സുതം മുതം വാ, സീലബ്ബതം വാപി പഹായ സബ്ബം.

അനേകരൂപമ്പി പഹായ സബ്ബന്തി അനേകവിധകോതൂഹലമങ്ഗലേന സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം പഹായ ജഹിത്വാ പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തീകരിത്വാ അനഭാവം ഗമേത്വാതി - അനേകരൂപമ്പി പഹായ സബ്ബം.

തണ്ഹം പരിഞ്ഞായ അനാസവാ സേ, തേ വേ നരാ ഓഘതിണ്ണാതി ബ്രൂമീതി. **തണ്ഹാ**തി രൂപതണ്ഹാ സദ്ദതണ്ഹാ ഗന്ധതണ്ഹാ രസതണ്ഹാ ഫോട്ഠബ്ബതണ്ഹാ ധമ്മതണ്ഹാ. **തണ്ഹം പരിഞ്ഞായാ**തി തണ്ഹം തീഹി

പരിഞ്ഞാഹി പരിജാനിത്വാ - ഞാതപരിഞ്ഞായ, തീരണപരിഞ്ഞായ, പഹാനപരിഞ്ഞായ. കതമാ ഞാതപരിഞ്ഞാ? തണ്ഹം ജാനാതി [പജാനാതി (സ്യാ॰) പരിജാനാതി (ക॰) മഹാനി॰ ൧൩] ''അയം രൂപതണ്ഹാ, അയം സദ്ദതണ്ഹാ, അയം ഗന്ധതണ്ഹാ, അയം രസതണ്ഹാ, അയം ഫോട്ഠബ്ബതണ്ഹാ, അയം ധമ്മതണ്ഹാ''തി ജാനാതി പസ്സതി - അയം ഞാതപരിഞ്ഞാ.

കതമാ തീരണപരിഞ്ഞാ? ഏവം ഞാതം കത്വാ തണ്ഹം തീരേതി അനിച്ചതോ ദുക്ഖതോ രോഗതോ ഗണ്ഡതോ...പേ॰... നിസ്സരണതോ തീരേതി - അയം തീരണപരിഞ്ഞാ.

കതമാ പഹാനപരിഞ്ഞാ? ഏവം തീരയിത്വാ തണ്ഹം പജഹതി വിനോദേതി ബ്യന്തീകരോതി അനഭാവം ഗമേതി. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - ''യോ, ഭിക്ഖവേ, തണ്ഹായ ഛന്ദരാഗോ തം പജഹഥ. ഏവം സാ തണ്ഹാ പഹീനാ ഭവിസ്സതി ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ''. അയം പഹാനപരിഞ്ഞാ. **തണ്ഹം പരിഞ്ഞായാ**തി തണ്ഹം ഇമാഹി തീഹി പരിഞ്ഞാഹി പരിജാനിത്വാ. **അനാസവാ**തി ചത്താരോ ആസവാ - കാമാസവോ, ഭവാസവോ, ദിട്ഠാസവോ, അവിജ്ജാസവോ. യേസം ഇമേ ആസവാ പഹീനാ ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ, തേ വുച്ചന്തി അനാസവാ അരഹന്തോ ഖീണാസവാ - തണ്ഹം പരിഞ്ഞായ അനാസവാ.

തേ വേ നരാ ഓഘതിണ്ണാതി ബ്രൂമീതി യേ തണ്ഹം പരിഞ്ഞായ അനാസവാ, തേ കാമോഘം തിണ്ണാ ഭവോഘം തിണ്ണാ ദിട്ഠോഘം തിണ്ണാ അവിജ്ജോഘം തിണ്ണാ സബ്ബസംസാരപഥം തിണ്ണാ ഉത്തിണ്ണാ നിത്തിണ്ണാ അതിക്കന്താ സമതിക്കന്താ വീതിവത്താതി ബ്രൂമി ആചിക്ഖാമി ദേസേമി പഞ്ഞപേമി പട്ഠപേമി വിവരാമി വിഭജാമി ഉത്താനീകരോമി പകാസേമീതി - തണ്ഹം പരിഞ്ഞായ അനാസവാസേ തേ വേ നരാ ഓഘതിണ്ണാതി ബ്രൂമി. തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''നാഹം സബ്ബേ സമണബ്രാഹ്മണാസേ, [നന്ദാതി ഭഗവാ]
> ജാതിജരായ നിവുതാതി ബ്രൂമി;
> യേ സീധ ദിട്ഠം വ സുതം മുതം വാ, സീലബ്ബതം വാപി പഹായ സബ്ബം.
>
> അനേകരൂപമ്പി പഹായ സബ്ബം, തണ്ഹം പരിഞ്ഞായ അനാസവാസേ;
> തേ വേ നരാ ഓഘതിണ്ണാതി ബ്രൂമീ''തി.

൧൧൭. **ഏതാഭിനന്ദാമി വചോ മഹേസിനോ, സുകിത്തിതം ഗോതമനൂപധീകം;**
യേ സീധ ദിട്ഠം വ സുതം മുതം വാ, സീലബ്ബതം വാപി പഹായ സബ്ബം.

അനേകരൂപമ്പി പഹായ സബ്ബം, തണ്ഹം പരിഞ്ഞായ അനാസവാസേ;
അഹമ്പി തേ ഓഘതിണ്ണാതി ബ്രൂമി.

ഏതാഭിനന്ദാമി വചോ മഹേസിനോതി. **ഏത**ന്തി തുയ്ഹം വചനം ബ്യപ്പഥം ദേസനം അനുസാസനം അനുസിട്ഠം നന്ദാമി അഭിനന്ദാമി മോദാമി അനുമോദാമി ഇച്ഛാമി സാദിയാമി പത്ഥയാമി പിഹയാമി അഭിജപ്പാമി.

മഹേസിനോതി കിം മഹേസി ഭഗവാ? മഹന്തം സീലക്ഖന്ധം ഏസീ ഗവേസീ പരിയേസീതി മഹേസി…പേ॰… കഹം നരാസഭോതി മഹേസീതി - ഏതാഭിനന്ദാമി വചോ മഹേസിനോ.

സുകിത്തിതം ഗോതമനൂപധീകന്തി. **സുകിത്തിത**ന്തി സുകിത്തിതം സുആചിക്ഖിതം [സ്വാചിക്ഖിതം (ക॰)] സുദേസിതം സുപഞ്ഞപിതം സുപട്ഠപിതം സുവിവടം സുവിഭത്തം സുഉത്താനീകതം സുപകാസിതം. **ഗോതമനൂപധീക**ന്തി ഉപധീ വുച്ചന്തി കിലേസാ ച ഖന്ധാ ച അഭിസങ്ഖാരാ ച. ഉപധിപ്പഹാനം ഉപധിവൂപസമം ഉപധിനിസ്സഗ്ഗം ഉപധിപടിപ്പസ്സദ്ധം അമതം നിബ്ബാനന്തി - സുകിത്തിതം ഗോതമനൂപധീകം.

യേ സീധ ദിട്ഠം വ സുതം മുതം വാ, സീലബ്ബതം വാപി പഹായ സബ്ബന്തി യേ സബ്ബാ ദിട്ഠസുദ്ധിയോ പഹായ ജഹിത്വാ പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തീകരിത്വാ അനഭാവം ഗമേത്വാ. യേ സബ്ബാ സുതസുദ്ധിയോ…പേ॰… യേ സബ്ബാ മുതസുദ്ധിയോ… യേ സബ്ബാ ദിട്ഠസുതമുതസുദ്ധിയോ… യേ സബ്ബാ സീലസുദ്ധിയോ… യേ സബ്ബാ വതസുദ്ധിയോ… യേ സബ്ബാ സീലബ്ബതസുദ്ധിയോ പഹായ ജഹിത്വാ പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തീകരിത്വാ അനഭാവം ഗമേത്വാതി - യേ സീധ ദിട്ഠം വ സുതം മുതം വാ, സീലബ്ബതം വാപി പഹായ സബ്ബം.

അനേകരൂപമ്പി പഹായ സബ്ബന്തി അനേകവിധകോതൂഹലമങ്ഗലേന സുദ്ധിം വിസുദ്ധിം പരിസുദ്ധിം മുത്തിം വിമുത്തിം പരിമുത്തിം പഹായ ജഹിത്വാ പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തീകരിത്വാ അനഭാവം ഗമേത്വാതി - അനേകരൂപമ്പി പഹായ സബ്ബം.

തണ്ഹം പരിഞ്ഞായ അനാസവാസേ, അഹമ്പി തേ ഓഘതിണ്ണാതി ബ്രൂമീതി. **തണ്ഹാ**തി രൂപതണ്ഹാ സദ്ദതണ്ഹാ ഗന്ധതണ്ഹാ രസതണ്ഹാ ഫോട്ഠബ്ബതണ്ഹാ ധമ്മതണ്ഹാ. **തണ്ഹം പരിഞ്ഞായാ**തി തണ്ഹം തീഹി പരിഞ്ഞാഹി പരിജാനിത്വാ - ഞാതപരിഞ്ഞായ, തീരണപരിഞ്ഞായ [തിരണപരിഞ്ഞായ (സ്യാ॰)], പഹാനപരിഞ്ഞായ. കതമാ ഞാതപരിഞ്ഞാ ? തണ്ഹം ജാനാതി - അയം രൂപതണ്ഹാ, അയം സദ്ദതണ്ഹാ, അയം ഗന്ധതണ്ഹാ, അയം രസതണ്ഹാ, അയം ഫോട്ഠബ്ബതണ്ഹാ, അയം ധമ്മതണ്ഹാതി ജാനാതി പസ്സതി - അയം ഞാതപരിഞ്ഞാ.

കതമാ തീരണപരിഞ്ഞാ? ഏവം ഞാതം കത്വാ തണ്ഹം തീരേതി [തിരേതി (സ്യാ॰)] അനിച്ചതോ ദുക്ഖതോ രോഗതോ ഗണ്ഡതോ സല്ലതോ അഘതോ ആബാധതോ പരതോ പലോകതോ ഈതിതോ ഉപദ്ദവതോ ഭയതോ ഉപസഗ്ഗതോ ചലതോ പഭങ്ഗുതോ അദ്ധുവതോ അതാണതോ അലേണതോ അസരണതോ അസരണീഭൂതതോ രിത്തതോ തുച്ഛതോ സുഞ്ഞതോ അനത്തതോ ആദീനവതോ വിപരിണാമധമ്മതോ അസാരകതോ അഘമൂലതോ വധകതോ വിഭവതോ സാസവതോ സങ്ഖതതോ മാരാമിസതോ ജാതിധമ്മതോ ജരാധമ്മതോ ബ്യാധിധമ്മതോ മരണധമ്മതോ സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസധമ്മതോ സംകിലേസധമ്മതോ സമുദയതോ അത്ഥങ്ഗമതോ അസ്സാദതോ ആദീനവതോ നിസ്സരണതോ തീരേതി - അയം തീരണപരിഞ്ഞാ.

കതമാ പഹാനപരിഞ്ഞാ? ഏവം തീരയിത്വാ തണ്ഹം പജഹതി വിനോദേതി ബ്യന്തീകരോതി അനഭാവം ഗമേതി - അയം പഹാനപരിഞ്ഞാ.

തണ്ഹം പരിഞ്ഞായാതി തണ്ഹം ഇമാഹി തീഹി പരിഞ്ഞാഹി പരിജാനിത്വാ. **അനാസവാ**തി ചത്താരോ ആസവാ - കാമാസവോ, ഭവാസവോ, ദിട്ഠാസവോ, അവിജ്ജാസവോ. യേസം ഇമേ ആസവാ പഹീനാ ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ, തേ വുച്ചന്തി അനാസവാ അരഹന്തോ ഖീണാസവാ. **തണ്ഹം പരിഞ്ഞായ അനാസവാസേ, അഹമ്പി തേ ഓഘതിണ്ണാ**തി. **ബ്രൂമീ**തി യേ തണ്ഹം പരിഞ്ഞായ അനാസവാ, അഹമ്പി തേ കാമോഘം തിണ്ണാ ഭവോഘം തിണ്ണാ ദിട്ഠോഘം തിണ്ണാ അവിജ്ജോഘം തിണ്ണാ സബ്ബസംസാരപഥം തിണ്ണാ ഉത്തിണ്ണാ നിത്തിണ്ണാ അതിക്കന്താ സമതിക്കന്താ വീതിവത്താതി ബ്രൂമി വദാമീതി - തണ്ഹം പരിഞ്ഞായ അനാസവാസേ, അഹമ്പി തേ ഓഘതിണ്ണാതി ബ്രൂമി. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

> ''ഏതാഭിനന്ദാമി വചോ മഹേസിനോ, സുകിത്തിതം ഗോതമനൂപധീകം;
> യേ സീധ ദിട്ഠം വ സുതം മുതം വാ, സീലബ്ബതം വാപി പഹായ സബ്ബം.
>
> അനേകരൂപമ്പി പഹായ സബ്ബം, തണ്ഹം പരിഞ്ഞായ അനാസവാസേ;
> അഹമ്പി തേ ഓഘതിണ്ണാതി ബ്രൂമീ''തി.

നന്ദമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസോ സത്തമോ.

൮. ഹേമകമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസോ

൫൭. **യേ മേ പുബ്ബേ വിയാകംസു, [ഇച്ചായസ്മാ ഹേമകോ]**
ഹുരം ഗോതമസാസനാ;
ഇച്ചാസി ഇതി ഭവിസ്സതി, സബ്ബം തം ഇതിഹീതിഹം;
സബ്ബം തം തക്കവഡ്ഢനം, നാഹം തത്ഥ അഭിരമിം.

യേ മേ പുബ്ബേ വിയാകംസൂതി യോ ച ബാവരീ ബ്രാഹ്മണോ യേ ചഞ്ഞേ തസ്സ ആചരിയാ, തേ സകം ദിട്ഠിം സകം ഖന്തിം സകം രുചിം സകം ലദ്ധിം സകം അജ്ഝാസയം സകം അധിപ്പായം ബ്യാകംസു ആചിക്ഖിംസു ദേസയിംസു പഞ്ഞപിംസു പട്ഠപിംസു വിവരിംസു വിഭജിംസു ഉത്താനീഅകംസു പകാസേസുന്തി - യേ മേ പുബ്ബേ വിയാകംസു. **ഇച്ചായസ്മാ ഹേമകോ**തി. **ഇച്ചാ**തി പദസന്ധി...പേ॰... പദാനുപുബ്ബതാപേതം - ഇച്ചാതി. **ആയസ്മാ**തി പിയവചനം...പേ॰.... **ഹേമകോ**തി തസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ നാമം...പേ॰... അഭിലാപോതി - ഇച്ചായസ്മാ ഹേമകോ.

ഹുരം ഗോതമസാസനാതി ഹുരം ഗോതമസാസനാ പരം ഗോതമസാസനാ പുരേ ഗോതമസാസനാ പഠമതരം ഗോതമസാസനാ ബുദ്ധസാസനാ ജിനസാസനാ തഥാഗതസാസനാ [തഥാഗതസാസനാ ദേവസാസനാ (ക॰)] അരഹന്തസാസനാതി - ഹുരം ഗോതമസാസനാ.

ഇച്ചാസി ഇതി ഭവിസ്സതീതി ഏവം കിര ആസി, ഏവം കിര ഭവിസ്സതീതി - ഇച്ചാസി ഇതി ഭവിസ്സതി.

സബ്ബം തം ഇതിഹീതിഹന്തി സബ്ബം തം ഇതിഹീതിഹം ഇതികിരായ പരംപരായ പിടകസമ്പദായ തക്കഹേതു നയഹേതു ആകാരപരിവിതക്കേന ദിട്ഠിനിജ്ഝാനക്ഖന്തിയാ ന സാമം സയമഭിഞ്ഞാതം ന അത്തപച്ചക്ഖധമ്മം കഥയിംസൂതി - സബ്ബം തം ഇതിഹീതിഹം.

സബ്ബം തം തക്കവഡ്ഢനന്തി സബ്ബം തം തക്കവഡ്ഢനം വിതക്കവഡ്ഢനം സങ്കപ്പവഡ്ഢനം കാമവിതക്കവഡ്ഢനം ബ്യാപാദവിതക്കവഡ്ഢനം വിഹിംസാവിതക്കവഡ്ഢനം ഞാതിവിതക്കവഡ്ഢനം ജനപദവിതക്കവഡ്ഢനം അമരാവിതക്കവഡ്ഢനം പരാനുദയതാപടിസംയുത്തവിതക്കവഡ്ഢനം ലാഭസക്കാരസിലോകപടിസംയുത്തവിതക്കവഡ്ഢനം അനവഞ്ഞത്തിപടിസംയുത്തവിതക്കവഡ്ഢനന്തി - സബ്ബം തം തക്കവഡ്ഢനം.

നാഹം തത്ഥ അഭിരമിന്തി നാഹം തത്ഥ അഭിരമിം ന വിന്ദിം നാധിഗച്ഛിം ന പടിലഭിന്തി - നാഹം തത്ഥ അഭിരമിം. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

“യേ മേ പുബ്ബേ വിയാകംസു, [ഇച്ചായസ്മാ ഹേമകോ]
ഹുരം ഗോതമസാസനാ;
ഇച്ചാസി ഇതി ഭവിസ്സതി, സബ്ബം തം ഇതിഹീതിഹം;
സബ്ബം തം തക്കവഡ്ഢനം, നാഹം തത്ഥ അഭിരമി”ന്തി.

൭൮. **ത്വഞ്ച മേ ധമ്മമക്ഖാഹി, തണ്ഹാനിഗ്ഘാതനം മുനി;**
യം വിദിത്വാ സതോ ചരം, തരേ ലോകേ വിസത്തികം.

ത്വഞ്ച മേ ധമ്മമക്ഖാഹീതി. **ത്വ**ന്തി ഭഗവന്തം ഭണതി. **ധമ്മമക്ഖാഹീ**തി. **ധമ്മ**ന്തി ആദികല്യാണം മജ്ഝേകല്യാണം പരിയോസാനകല്യാണം സാത്ഥം സബ്യഞ്ജനം കേവലപരിപുണ്ണം പരിസുദ്ധം ബ്രഹ്മചരിയം, ചത്താരോ സതിപട്ഠാനേ ചത്താരോ സമ്മപ്പധാനേ ചത്താരോ ഇദ്ധിപാദേ പഞ്ചിന്ദ്രിയാനി പഞ്ച ബലാനി സത്ത ബോജ്ഝങ്ഗേ അരിയം അട്ഠങ്ഗികം മഗ്ഗം നിബ്ബാനഞ്ച നിബ്ബാനഗാമിനിഞ്ച പടിപദം അക്ഖാഹി ആചിക്ഖാഹി ദേസേഹി പഞ്ഞപേഹി പട്ഠപേഹി വിവരാഹി വിഭജാഹി ഉത്താനീകരോഹി പകാസേഹീതി - ത്വഞ്ച മേ ധമ്മമക്ഖാഹി.

തണ്ഹാനിഗ്ഘാതനം മുനീതി. **തണ്ഹാ**തി - രൂപതണ്ഹാ...പേ... ധമ്മതണ്ഹാ. തണ്ഹാനിഗ്ഘാതനം തണ്ഹാപഹാനം തണ്ഹാവൂപസമം തണ്ഹാപടിനിസ്സഗ്ഗം തണ്ഹാപടിപ്പസ്സദ്ധിം അമതം നിബ്ബാനം. **മുനീ**തി മോനം വുച്ചതി ഞാണം...പേ... സങ്ഗജാലമതിച്ച സോ മുനീതി - തണ്ഹാനിഗ്ഘാതനം മുനി.

യം വിദിത്വാ സതോ ചരന്തി യം വിദിതം കത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ. “സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ”തി വിദിതം കത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ, “സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ”തി...പേ... “സബ്ബേ ധമ്മാ അനത്താ”തി...പേ... “യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ”ന്തി വിദിതം കത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ. **സതോ**തി ചതൂഹി കാരണേഹി സതോ - കായേ കായാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനം ഭാവേന്തോ സതോ...പേ... സോ

വുച്ചതി സതോ. **ചര**ന്തി ചരന്തോ വിഹരന്തോ ഇരിയന്തോ വത്തേന്തോ പാലേന്തോ യപേന്തോ യാപേന്തോതി - യം വിദിത്വാ സതോ ചരം.

തരേ ലോകേ വിസത്തികന്തി വിസത്തികാ വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. **വിസത്തികാ**തി കേനട്ഠേന വിസത്തികാ...പേ॰... വിസടാ വിത്ഥതാതി വിസത്തികാ. **ലോകേ**തി അപായലോകേ മനുസ്സലോകേ ദേവലോകേ ഖന്ധലോകേ ധാതുലോകേ ആയതനലോകേ. **തരേ ലോകേ വിസത്തിക**ന്തി ലോകേ വേസാ വിസത്തികാ ലോകേ വേതം വിസത്തികം സതോ തരേയ്യം ഉത്തരേയ്യം പതരേയ്യം സമതിക്കമേയ്യം വീതിവത്തേയ്യന്തി - തരേ ലോകേ വിസത്തികം. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

> “ത്വഞ്ച മേ ധമ്മമക്ഖാഹി, തണ്ഹാനിഗ്ഘാതനം മുനി;
> യം വിദിത്വാ സതോ ചരം, തരേ ലോകേ വിസത്തിക”ന്തി.

൫൭. **ഇധ ദിട്ഠസുതമുതവിഞ്ഞാതേസു, പിയരൂപേസു ഹേമക;**
ഛന്ദരാഗവിനോദനം, നിബ്ബാനപദമച്ചുതം.

ഇധ ദിട്ഠസുതമുതവിഞ്ഞാതേസൂതി. **ദിട്ഠ**ന്തി ചക്ഖുനാ ദിട്ഠം; **സുത**ന്തി സോതേന സുതം; **മുത**ന്തി ഘാനേന ഘായിതം ജിവ്ഹായ സായിതം കായേന ഫുട്ഠം; **വിഞ്ഞാത**ന്തി മനസാ വിഞ്ഞാതന്തി - ഇധ ദിട്ഠസുതമുതവിഞ്ഞാതേസു.

പിയരൂപേസു ഹേമകാതി കിഞ്ച ലോകേ പിയരൂപം സാതരൂപം? ചക്ഖു [ചക്ഖും (സ്യാ॰ ക॰)] ലോകേ പിയരൂപം സാതരൂപം, സോതം ലോകേ...പേ॰... ഘാനം ലോകേ... ജിവ്ഹാ ലോകേ... കായോ ലോകേ... മനോ ലോകേ പിയരൂപം സാതരൂപം; രൂപാ ലോകേ പിയരൂപം സാതരൂപം, സദ്ദാ ലോകേ... ഗന്ധാ ലോകേ... രസാ ലോകേ... ഫോട്ഠബ്ബാ ലോകേ... ധമ്മാ ലോകേ പിയരൂപം സാതരൂപം; ചക്ഖുവിഞ്ഞാണം ലോകേ പിയരൂപം സാതരൂപം, സോതവിഞ്ഞാണം ലോകേ പിയരൂപം സാതരൂപം, ഘാനവിഞ്ഞാണം ലോകേ... ജിവ്ഹാവിഞ്ഞാണം ലോകേ... കായവിഞ്ഞാണം ലോകേ... മനോവിഞ്ഞാണം ലോകേ പിയരൂപം സാതരൂപം, ചക്ഖുസമ്ഫസ്സോ ലോകേ... സോതസമ്ഫസ്സോ ലോകേ... ഘാനസമ്ഫസ്സോ ലോകേ... ജിവ്ഹാസമ്ഫസ്സോ ലോകേ... കായസമ്ഫസ്സോ ലോകേ... മനോസമ്ഫസ്സോ ലോകേ പിയരൂപം സാതരൂപം; ചക്ഖുസമ്ഫസ്സജാ വേദനാ ലോകേ പിയരൂപം സാതരൂപം... സോതസമ്ഫസ്സജാ വേദനാ... ഘാനസമ്ഫസ്സജാ വേദനാ... ജിവ്ഹാസമ്ഫസ്സജാ വേദനാ... കായസമ്ഫസ്സജാ വേദനാ... മനോസമ്ഫസ്സജാ വേദനാ ലോകേ പിയരൂപം സാതരൂപം; രൂപസഞ്ഞാ ലോകേ... സദ്ദസഞ്ഞാ ലോകേ... ഗന്ധസഞ്ഞാ ലോകേ... രസസഞ്ഞാ ലോകേ... ഫോട്ഠബ്ബസഞ്ഞാ ലോകേ... ധമ്മസഞ്ഞാ ലോകേ പിയരൂപം സാതരൂപം, രൂപസഞ്ചേതനാ ലോകേ... സദ്ദസഞ്ചേതനാ ലോകേ... ഗന്ധസഞ്ചേതനാ ലോകേ... രസസഞ്ചേതനാ ലോകേ... ഫോട്ഠബ്ബസഞ്ചേതനാ ലോകേ... ധമ്മസഞ്ചേതനാ ലോകേ പിയരൂപം സാതരൂപം; രൂപതണ്ഹാ ലോകേ... സദ്ദതണ്ഹാ ലോകേ... ഗന്ധതണ്ഹാ ലോകേ... രസതണ്ഹാ ലോകേ ... ഫോട്ഠബ്ബതണ്ഹാ ലോകേ... ധമ്മതണ്ഹാ ലോകേ പിയരൂപം സാതരൂപം; രൂപവിതക്കോ ലോകേ... സദ്ദവിതക്കോ ലോകേ... ഗന്ധവിതക്കോ ലോകേ... രസവിതക്കോ ലോകേ... ഫോട്ഠബ്ബവിതക്കോ ലോകേ... ധമ്മവിതക്കോ ലോകേ പിയരൂപം സാതരൂപം; രൂപവിചാരോ ലോകേ പിയരൂപം സാതരൂപം,

സദ്ദവിചാരോ ലോകേ… ഗന്ധവിചാരോ ലോകേ… രസവിചാരോ ലോകേ… ഫോട്ഠബ്ബവിചാരോ ലോകേ… ധമ്മവിചാരോ ലോകേ പിയരൂപം സാതരൂപന്തി - പിയരൂപേസു ഹേമക.

ഛന്ദരാഗവിനോദനന്തി. **ഛന്ദരാഗോ**തി യോ കാമേസു കാമച്ഛന്ദോ കാമരാഗോ കാമനന്ദീ കാമതണ്ഹാ കാമസിനേഹോ കാമപരിളാഹോ കാമമുച്ഛാ കാമജ്ഝോസാനം കാമോഘോ കാമയോഗോ കാമുപാദാനം കാമച്ഛന്ദനീവരണം. **ഛന്ദരാഗവിനോദന**ന്തി ഛന്ദരാഗപ്പഹാനം ഛന്ദരാഗവൂപസമം ഛന്ദരാഗപടിനിസ്സഗ്ഗം ഛന്ദരാഗപടിപ്പസ്സദ്ധം അമതം നിബ്ബാനന്തി - ഛന്ദരാഗവിനോദനം.

നിബ്ബാനപദമച്ചുതന്തി നിബ്ബാനപദം താണപദം ലേണപദം സരണപദം അഭയപദം. **അച്ചുത**ന്തി നിച്ചം ധുവം സസ്സതം അവിപരിണാമധമ്മന്തി - നിബ്ബാനപദമച്ചുതം. തേനാഹ ഭഗവാ -

> ‘‘ഇധ ദിട്ഠസുതമുതവിഞ്ഞാതേസു, പിയരൂപേസു ഹേമക;
> ഛന്ദരാഗവിനോദനം, നിബ്ബാനപദമച്ചുത’’ന്തി.

൬൧. **ഏതദഞ്ഞായ യേ സതാ, ദിട്ഠധമ്മാഭിനിബ്ബുതാ;**
ഉപസന്താ ച തേ സദാ, തിണ്ണാ ലോകേ വിസത്തികം.

ഏതദഞ്ഞായ യേ സതാതി. **ഏത**ന്തി അമതം നിബ്ബാനം. യോ സോ സബ്ബസങ്ഖാരസമഥോ സബ്ബൂപധിപടിനിസ്സഗ്ഗോ തണ്ഹക്ഖയോ വിരാഗോ നിരോധോ നിബ്ബാനം. **അഞ്ഞായാ**തി അഞ്ഞായ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ. ‘‘സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ’’തി അഞ്ഞായ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ. ‘‘സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ’’തി… ‘‘സബ്ബേ ധമ്മാ അനത്താ’’തി…പേ॰… ‘‘യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ’’ന്തി അഞ്ഞായ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ. **യേ**തി അരഹന്തോ ഖീണാസവാ. **സതാ**തി ചതൂഹി കാരണേഹി സതാ - കായേ കായാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനം ഭാവിതത്താ സതാ…പേ॰… തേ വുച്ചന്തി സതാതി - ഏതദഞ്ഞായ യേ സതാ.

ദിട്ഠധമ്മാഭിനിബ്ബുതാതി. **ദിട്ഠധമ്മാ**തി ദിട്ഠധമ്മാ ഞാതധമ്മാ തുലിതധമ്മാ തീരിതധമ്മാ വിഭൂതധമ്മാ വിഭാവിതധമ്മാ. ‘‘സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ’’തി ദിട്ഠധമ്മാ…പേ॰… ‘‘യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ’’ന്തി ദിട്ഠധമ്മാ ഞാതധമ്മാ തുലിതധമ്മാ തീരിതധമ്മാ വിഭൂതധമ്മാ വിഭാവിതധമ്മാ. **അഭിനിബ്ബുതാ**തി രാഗസ്സ നിബ്ബാപിതത്താ നിബ്ബുതാ, ദോസസ്സ നിബ്ബാപിതത്താ നിബ്ബുതാ, മോഹസ്സ നിബ്ബാപിതത്താ നിബ്ബുതാ, കോധസ്സ…പേ॰… ഉപനാഹസ്സ… സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാനം സന്തത്താ സമിതത്താ വൂപസമിതത്താ നിജ്ഝാതത്താ നിബ്ബുതത്താ വിഗതത്താ പടിപ്പസദ്ധത്താ സന്താ ഉപസന്താ വൂപസന്താ നിബ്ബുതാ പടിപ്പസ്സദ്ധാതി - ദിട്ഠധമ്മാഭിനിബ്ബുതാ.

ഉപസന്താ ച തേ സദാതി. **ഉപസന്താ**തി രാഗസ്സ ഉപസമിതത്താ നിബ്ബാപിതത്താ ഉപസന്താ…പേ॰… ദോസസ്സ… മോഹസ്സ… കോധസ്സ… ഉപനാഹസ്സ… പേ॰… സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാനം സന്തത്താ സമിതത്താ വൂപസമിതത്താ നിജ്ഝാതത്താ നിബ്ബുതത്താ വിഗതത്താ പടിപ്പസദ്ധത്താ സന്താ ഉപസന്താ

വൂപസന്താ നിബ്ബുതാ പടിപ്പസ്സദ്ധാതി ഉപസന്താ. **തേതി** അരഹന്തോ ഖീണാസവാ. **സദാതി** സദാ സബ്ബകാലം നിച്ചകാലം ധുവകാലം സതതം സമിതം അബ്ബോകിണ്ണം പോങ്ഖാനുപോങ്ഖം ഉദകൂമികജാതം അവീചിസന്തതിസഹിതം ഫസ്സിതം പുരേഭത്തം പച്ഛാഭത്തം പുരിമയാമം മജ്ഝിമയാമം പച്ഛിമയാമം കാളേ ജുണ്ഹേ വസ്സേ ഹേമന്തേ ഗിമ്ഹേ പുരിമേ വയോഖന്ധേ മജ്ഝിമേ വയോഖന്ധേ പച്ഛിമേ വയോഖന്ധേതി - ഉപസന്താ ച തേ സദാ.

തിണ്ണാ ലോകേ വിസത്തികന്തി വിസത്തികാ വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. **വിസത്തികാതി** കേനട്ഠേന വിസത്തികാ...പേ... വിസടാ വിത്ഥതാതി വിസത്തികാ. **ലോകേതി** അപായലോകേ...പേ... ആയതനലോകേ. **തിണ്ണാ ലോകേ വിസത്തികന്തി** ലോകേ വേസാ വിസത്തികാ ലോകേ വേതം വിസത്തികം തിണ്ണാ ഉത്തിണ്ണാ നിത്ഥിണ്ണാ അതിക്കന്താ സമതിക്കന്താ വീതിവത്താതി - തിണ്ണാ ലോകേ വിസത്തികം. തേനാഹ ഭഗവാ -

> “ഏതദഞ്ഞായ യേ സതാ, ദിട്ഠധമ്മാഭിനിബ്ബുതാ;
> ഉപസന്താ ച തേ സദാ, തിണ്ണാ ലോകേ വിസത്തിക”ന്തി.

സഹ ഗാഥാപരിയോസാനാ...പേ... സത്ഥാ മേ ഭന്തേ ഭഗവാ, സാവകോഹമസ്മീതി.

ഹേമകമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസോ അട്ഠമോ.

൯. തോദേയ്യമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസോ

൭൦. **യസ്മിം കാമാ ന വസന്തി, [ഇച്ചായസ്മാ തോദേയ്യോ]**
തണ്ഹാ യസ്സ ന വിജ്ജതി;
കഥംകഥാ ച യോ തിണ്ണോ, വിമോക്ഖോ തസ്സ കീദിസോ.

യസ്മിം കാമാ ന വസന്തീതി യസ്മിം കാമാ ന വസന്തി ന സംവസന്തി ന ആവസന്തി ന പരിവസന്തീതി - യസ്മിം കാമാ ന വസന്തി. **ഇച്ചായസ്മാ തോദേയ്യോതി. ഇച്ചാതി** പദസന്ധി...പേ... പദാനുപുബ്ബതാപേതം - ഇച്ചാതി. **ആയസ്മാതി** പിയവചനം...പേ.... **തോദേയ്യോതി** തസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ നാമം...പേ... അഭിലാപോതി - ഇച്ചായസ്മാ തോദേയ്യോ.

തണ്ഹാ യസ്സ ന വിജ്ജതീതി തണ്ഹാ യസ്സ നത്ഥി ന സതി ന സംവിജ്ജതി നുപലബ്ഭതി ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാതി - തണ്ഹാ യസ്സ ന വിജ്ജതി.

കഥംകഥാ ച യോ തിണ്ണോതി കഥംകഥാ ച യോ തിണ്ണോ ഉത്തിണ്ണോ നിത്ഥിണ്ണോ അതിക്കന്തോ സമതിക്കന്തോ വീതിവത്തോതി - കഥംകഥാ ച യോ തിണ്ണോ.

വിമോക്ഖോ തസ്സ കീദിസോതി വിമോക്ഖോ തസ്സ കീദിസോ കിംസണ്ഠിതോ കിംപകാരോ കിംപടിഭാഗോ ഇച്ഛിതബ്ബോതി വിമോക്ഖം പുച്ഛതീതി - വിമോക്ഖോ തസ്സ കീദിസോ. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

> “യസ്മിം കാമാ ന വസന്തി, [ഇച്ചായസ്മാ തോദേയ്യോ]

തണ്ഹാ യസ്സ ന വിജ്ജതി;
കഥംകഥാ ച യോ തിണ്ണോ, വിമോക്ഖോ തസ്സ കീദിസോ''തി.

൭൫. യസ്മിം കാമാ ന വസന്തി, [തോദേയ്യാതി ഭഗവാ]
തണ്ഹാ യസ്സ ന വിജ്ജതി;
കഥംകഥാ ച യോ തിണ്ണോ, വിമോക്ഖോ തസ്സ നാപരോ.

യസ്മിം കാമാ ന വസന്തീതി. **യസ്മി**ന്തി യസ്മിം പുഗ്ഗലേ അരഹന്തേ ഖീണാസവേ. **കാമാ**തി ഉദ്ദാനതോ ദ്വേ കാമാ - വത്ഥുകാമാ ച കിലേസകാമാ ച...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി വത്ഥുകാമാ...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി കിലേസകാമാ. **യസ്മിം കാമാ ന വസന്തീ**തി യസ്മിം കാമാ ന വസന്തി ന സംവസന്തി ന ആവസന്തി ന പരിവസന്തീതി - യസ്മിം കാമാ ന വസന്തി.

തോദേയ്യാതി ഭഗവാതി. **തോദേയ്യാ**തി ഭഗവാ തം ബ്രാഹ്മണം നാമേന ആലപതി. **ഭഗവാ**തി ഗാരവാധിവചനമേതം...പേ॰... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി, യദിദം ഭഗവാതി - തോദേയ്യാതി ഭഗവാ.

തണ്ഹാ യസ്സ ന വിജ്ജതീതി. **തണ്ഹാ**തി രൂപതണ്ഹാ സദ്ദതണ്ഹാ ഗന്ധതണ്ഹാ രസതണ്ഹാ ഫോട്ഠബ്ബതണ്ഹാ ധമ്മതണ്ഹാ. **യസ്സാ**തി അരഹതോ ഖീണാസവസ്സ. **തണ്ഹാ യസ്സ ന വിജ്ജതീ**തി തണ്ഹാ യസ്സ നത്ഥി ന സതി ന സംവിജ്ജതി നുപലബ്ഭതി, പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപ്പസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാതി - തണ്ഹാ യസ്സ ന വിജ്ജതി.

കഥംകഥാ ച യോ തിണ്ണോതി കഥംകഥാ വുച്ചതി വിചികിച്ഛാ. ദുക്ഖേ കങ്ഖാ...പേ॰... ഛമ്ഭിതത്തം ചിത്തസ്സ മനോവിലേഖോ. **യോ**തി യോ സോ അരഹം ഖീണാസവോ. **കഥംകഥാ ച യോ തിണ്ണോ**തി കഥംകഥാ ച യോ തിണ്ണോ ഉത്തിണ്ണോ നിത്ഥിണ്ണോ അതിക്കന്തോ സമതിക്കന്തോ വീതിവത്തോതി - കഥംകഥാ ച യോ തിണ്ണോ.

വിമോക്ഖോ തസ്സ നാപരോതി നത്ഥി തസ്സ അപരോ വിമോക്ഖോ. യേന വിമോക്ഖേന വിമുച്ചേയ്യ വിമുത്തോ സോ. കതം തസ്സ വിമോക്ഖേന കരണീയന്തി - വിമോക്ഖോ തസ്സ നാപരോ. തേനാഹ ഭഗവാ -

''യസ്മിം കാമാ ന വസന്തി, [തോദേയ്യാതി ഭഗവാ]
തണ്ഹാ യസ്സ ന വിജ്ജതി;
കഥംകഥാ ച യോ തിണ്ണോ, വിമോക്ഖോ തസ്സ നാപരോ''തി.

൭൬. നിരാസസോ സോ ഉദ ആസസാനോ, പഞ്ഞാണവാ സോ ഉദ പഞ്ഞകപ്പീ;
മുനിം അഹം സക്ക യഥാ വിജഞ്ഞം, തം മേ വിയാചിക്ഖ സമന്തചക്ഖു.

നിരാസസോ സോ ഉദ ആസസാനോതി നിത്തണ്ഹോ സോ, ഉദാഹു സതണ്ഹോ രൂപേ ആസീസതി [ആസിംസതി (സ്യാ॰)], സദ്ദേ...പേ॰... ഗന്ധേ... രസേ... ഫോട്ഠബ്ബേ... കുലം... ഗണം... ആവാസം... ലാഭം... യസം... പസംസം... സുഖം... ചീവരം... പിണ്ഡപാതം... സേനാസനം... ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം... കാമധാതും ... രൂപധാതും... അരൂപധാതും... കാമഭവം... രൂപഭവം... അരൂപഭവം... സഞ്ഞാഭവം... അസഞ്ഞാഭവം...

നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞാഭവം... ഏകവോകാരഭവം... ചതുവോകാരഭവം... പഞ്ചവോകാരഭവം... അതീതം... അനാഗതം... പച്ചുപ്പന്നം... ദിട്ഠസുതമുതവിഞ്ഞാതബ്ബേ ധമ്മേ ആസീസതി സാദിയതി പത്ഥേതി പിഹേതി അഭിജപ്പതീതി - നിരാസസോ സോ ഉദ ആസസാനോ.

പഞ്ഞാണവാ സോ ഉദ പഞ്ഞകപ്പീതി. **പഞ്ഞാണവാ സോ**തി പണ്ഡിതോ പഞ്ഞവാ ബുദ്ധിമാ ഞാണീ വിഭാവീ മേധാവീ. **ഉദ പഞ്ഞകപ്പീ**തി ഉദാഹു അട്ഠസമാപത്തിഞാണേന വാ പഞ്ചാഭിഞ്ഞാഞാണേന വാ മിച്ഛാഞാണേന വാ തണ്ഹാകപ്പം വാ ദിട്ഠികപ്പം വാ കപ്പേതി ജനേതി സഞ്ജനേതി നിബ്ബത്തേതി അഭിനിബ്ബത്തേതീതി - പഞ്ഞാണവാ സോ ഉദ പഞ്ഞകപ്പീ.

മുനിം അഹം സക്ക യഥാ വിജഞ്ഞന്തി. **സക്കാ**തി സക്കോ ഭഗവാ. സക്യകുലാ പബ്ബജിതോതിപി സക്കോ. അഥ വാ, അഡ്ഢോ മഹദ്ധനോ ധനവാതിപി സക്കോ. തസ്സിമാനി ധനാനി, സേയ്യഥിദം - സദ്ധാധനം സീലധനം ഹിരിധനം ഓത്തപ്പധനം സുതധനം ചാഗധനം പഞ്ഞാധനം സതിപട്ഠാനധനം സമ്മപ്പധാനധനം ഇദ്ധിപാദധനം ഇന്ദ്രിയധനം ബലധനം ബോജ്ഝങ്ഗധനം മഗ്ഗധനം ഫലധനം നിബ്ബാനധനന്തി. തേഹി അനേകവിധേഹി ധനരതനേഹി അഡ്ഢോ മഹദ്ധനോ ധനവാതിപി സക്കോ. അഥ വാ, പഹു വിസവീ അലമത്തോ സൂരോ വീരോ വിക്കന്തോ അഭീരൂ അച്ഛമ്ഭീ അനുത്രാസീ അപലായീ പഹീനഭയഭേരവോ വിഗതലോമഹംസോതിപി സക്കോ. **മുനിം അഹം സക്ക യഥാ വിജഞ്ഞ**ന്തി സക്ക യഥാഹം മുനിം ജാനേയ്യം ആജാനേയ്യം വിജാനേയ്യം പടിവിജാനേയ്യം പടിവിജ്ഝേയ്യന്തി - മുനിം അഹം സക്ക യഥാ വിജഞ്ഞം.

തം മേ വിയാചിക്ഖ സമന്തചക്ഖൂതി. തന്തി യം പുച്ഛാമി യം യാചാമി യം അജ്ഝേസാമി യം പസാദേമി. **വിയാചിക്ഖാ**തി ആചിക്ഖാഹി ദേസേഹി പഞ്ഞപേഹി പട്ഠപേഹി വിവരാഹി വിഭജാഹി ഉത്താനീകരോഹി പകാസേഹി. **സമന്തചക്ഖൂ**തി സമന്തചക്ഖു വുച്ചതി സബ്ബഞ്ഞുതഞാണം...പേ॰... തഥാഗതോ തേന സമന്തചക്ഖൂതി - തം മേ വിയാചിക്ഖ സമന്തചക്ഖു. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

> ''നിരാസസോ സോ ഉദ ആസസാനോ, പഞ്ഞാണവാ സോ ഉദ പഞ്ഞകപ്പീ;
> മുനിം അഹം സക്ക യഥാ വിജഞ്ഞം, തം മേ വിയാചിക്ഖ സമന്തചക്ഖൂ''തി.

൧൩൦. നിരാസസോ സോ ന ച ആസസാനോ, പഞ്ഞാണവാ സോ ന ച പഞ്ഞകപ്പീ;
ഏവമ്പി തോദേയ്യ മുനിം വിജാന, അകിഞ്ചനം കാമഭവേ അസത്തം.

നിരാസസോ സോ ന ച ആസസാനോതി നിത്തണ്ഹോ സോ. ന സോ സതണ്ഹോ രൂപേ നാസീസതി. സദ്ദേ...പേ॰... ഗന്ധേ... ദിട്ഠസുതമുതവിഞ്ഞാതബ്ബേ ധമ്മേ നാസീസതി ന ഇച്ഛതി ന സാദിയതി ന പത്ഥേതി ന പിഹേതി നാഭിജപ്പതീതി - നിരാസസോ സോ ന ച ആസസാനോ.

പഞ്ഞാണവാ സോ ന ച പഞ്ഞകപ്പീതി. **പഞ്ഞാണവാ**തി പണ്ഡിതോ പഞ്ഞവാ ബുദ്ധിമാ ഞാണീ വിഭാവീ മേധാവീ. **ന ച പഞ്ഞകപ്പീ**തി

അട്ഠസമാപത്തിഞാണേന വാ പഞ്ചാഭിഞ്ഞാഞാണേന വാ മിച്ഛാഞാണേന വാ തണ്ഹാകപ്പം വാ ന കപ്പേതി ദിട്ഠികപ്പം വാ ന കപ്പേതി ന ജനേതി ന സഞ്ജനേതി ന നിബ്ബത്തേതി നാഭിനിബ്ബത്തേതീതി - പഞ്ഞാണവാ സോ ന ച പഞ്ഞകപ്പീ.

ഏവമ്പി തോദേയ്യ മുനിം വിജാനാതി. **മുനീ**തി മോനം വുച്ചതി ഞാണം...പേ॰... സങ്ഗജാലമതിച്ച സോ മുനി. **ഏവമ്പി തോദേയ്യ മുനിം വിജാനാ**തി തോദേയ്യ, ഏവം മുനിം ജാന പടിജാന പടിവിജാന പടിവിജ്ഝാതി - ഏവമ്പി തോദേയ്യ മുനിം വിജാന.

അകിഞ്ചനം കാമഭവേ അസത്തന്തി. **അകിഞ്ചന**ന്തി രാഗകിഞ്ചനം ദോസകിഞ്ചനം മോഹകിഞ്ചനം മാനകിഞ്ചനം ദിട്ഠികിഞ്ചനം കിലേസകിഞ്ചനം ദുച്ചരിതകിഞ്ചനം. യസ്സേതാനി [യസ്സേതേ (സ്യാ॰)] കിഞ്ചനാനി [കിഞ്ചനാ (സ്യാ॰)] പഹീനാനി സമുച്ഛിന്നാനി വൂപസന്താനി പടിപ്പസ്സദ്ധാനി അഭബ്ബുപ്പത്തികാനി ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാനി, സോ വുച്ചതി അകിഞ്ചനോ. **കാമാ**തി ഉദ്ദാനതോ ദ്വേ കാമാ - വത്ഥുകാമാ ച കിലേസകാമാ ച...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി വത്ഥുകാമാ...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി കിലേസകാമാ. **ഭവാ**തി ദ്വേ ഭവാ - കമ്മഭവോ ച പടിസന്ധികോ ച പുനബ്ഭവോ...പേ॰... അയം പടിസന്ധികോ പുനബ്ഭവോ.

അകിഞ്ചനം കാമഭവേ അസത്തന്തി അകിഞ്ചനം പുഗ്ഗലം കാമേ ച ഭവേ ച അസത്തം അലഗ്ഗം അലഗ്ഗിതം അപലിബുദ്ധം നിക്ഖന്തം നിസ്സടം വിപ്പമുത്തം വിസഞ്ഞുത്തം വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരന്തന്തി - അകിഞ്ചനം കാമഭവേ അസത്തം. തേനാഹ ഭഗവാ -

> ‘‘നിരാസസോ സോ ന ച ആസസാനോ, പഞ്ഞാണവാ സോ ന ച പഞ്ഞകപ്പീ;
> ഏവമ്പി തോദേയ്യ മുനിം വിജാന, അകിഞ്ചനം കാമഭവേ അസത്ത’’ന്തി.

സഹ ഗാഥാപരിയോസാനാ...പേ॰... സത്ഥാ മേ ഭന്തേ ഭഗവാ, സാവകോഹമസ്മീതി.

തോദേയ്യമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസോ നവമോ.

൧൦. കപ്പമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസോ

൬൧.
മജ്ഝേ സരസ്മിം തിട്ഠതം, [ഇച്ചായസ്മാ കപ്പോ]
ഓഘേ ജാതേ മഹബ്ഭയേ;
ജരാമച്ചുപരേതാനം, ദീപം പബ്രൂഹി മാരിസ;
ത്വഞ്ച മേ ദീപമക്ഖാഹി, യഥായിദം നാപരം സിയാ.

മജ്ഝേ സരസ്മിം തിട്ഠതന്തി സരോ വുച്ചതി സംസാരോ ആഗമനം ഗമനം ഗമനാഗമനം കാലം ഗതി ഭവാഭവോ ചുതി ച ഉപപത്തി ച നിബ്ബത്തി ച ഭേദോ ച ജാതി ച ജരാ ച മരണഞ്ച. സംസാരസ്സ പുരിമാപി കോടി ന പഞ്ഞായതി, പച്ഛിമാപി കോടി ന പഞ്ഞായതി; മജ്ഝേവ സംസാരേ സത്താ ഠിതാ പതിട്ഠിതാ അല്ലീനാ ഉപഗതാ അജ്ഝോസിതാ അധിമുത്താ.

കഥം സംസാരസ്സ പുരിമാ കോടി ന പഞ്ഞായതി? ഏത്തകാ ജാതിയോ വട്ടം വത്തി, തതോ പരം ന വത്തതീതി ഹേവം നത്ഥി, ഏവമ്പി സംസാരസ്സ പുരിമാ കോടി ന പഞ്ഞായതി. ഏത്തകാനി ജാതിസതാനി വട്ടം വത്തി, തതോ പരം ന വത്തതീതി ഹേവം നത്ഥി, ഏവമ്പി സംസാരസ്സ പുരിമാ കോടി ന പഞ്ഞായതി. ഏത്തകാനി ജാതിസഹസ്സാനി വട്ടം വത്തി, തതോ പരം ന വത്തതീതി ഹേവം നത്ഥി, ഏവമ്പി സംസാരസ്സ പുരിമാ കോടി ന പഞ്ഞായതി. ഏത്തകാനി ജാതിസതസഹസ്സാനി വട്ടം വത്തി , തതോ പരം ന വത്തതീതി ഹേവം നത്ഥി, ഏവമ്പി സംസാരസ്സ പുരിമാ കോടി ന പഞ്ഞായതി. ഏത്തകാ ജാതികോടിയോ വട്ടം വത്തി, തതോ പരം ന വത്തതീതി ഹേവം നത്ഥി, ഏവമ്പി സംസാരസ്സ പുരിമാ കോടി ന പഞ്ഞായതി. ഏത്തകാനി ജാതികോടിസതാനി വട്ടം വത്തി, തതോ പരം ന വത്തതീതി ഹേവം നത്ഥി, ഏവമ്പി സംസാരസ്സ പുരിമാ കോടി ന പഞ്ഞായതി. ഏത്തകാനി ജാതികോടിസഹസ്സാനി വട്ടം വത്തി, തതോ പരം ന വത്തതീതി, ഹേവം നത്ഥി. ഏവമ്പി സംസാരസ്സ പുരിമാ കോടി ന പഞ്ഞായതി. ഏത്തകാനി ജാതികോടിസതസഹസ്സാനി വട്ടം വത്തി, തതോ പരം ന വത്തതീതി ഹേവം നത്ഥി, ഏവമ്പി സംസാരസ്സ പുരിമാ കോടി ന പഞ്ഞായതി.

ഏത്തകാനി വസ്സാനി വട്ടം വത്തി, തതോ പരം ന വത്തതീതി ഹേവം നത്ഥി, ഏവമ്പി സംസാരസ്സ പുരിമാ കോടി ന പഞ്ഞായതി. ഏത്തകാനി വസ്സസതാനി വട്ടം വത്തി, തതോ പരം ന വത്തതീതി ഹേവം നത്ഥി, ഏവമ്പി സംസാരസ്സ പുരിമാ കോടി ന പഞ്ഞായതി. ഏത്തകാനി വസ്സസഹസ്സാനി വട്ടം വത്തി, തതോ പരം ന വത്തതീതി ഹേവം നത്ഥി, ഏവമ്പി സംസാരസ്സ പുരിമാ കോടി ന പഞ്ഞായതി. ഏത്തകാനി വസ്സസതസഹസ്സാനി വട്ടം വത്തി, തതോ പരം ന വത്തതീതി ഹേവം നത്ഥി, ഏവമ്പി സംസാരസ്സ പുരിമാ കോടി ന പഞ്ഞായതി. ഏത്തകാ വസ്സകോടിയോ വട്ടം വത്തി, തതോ പരം ന വത്തതീതി ഹേവം നത്ഥി, ഏവമ്പി സംസാരസ്സ പുരിമാ കോടി ന പഞ്ഞായതി. ഏത്തകാനി വസ്സകോടിസതാനി വട്ടം വത്തി, തതോ പരം ന വത്തതീതി ഹേവം നത്ഥി, ഏവമ്പി സംസാരസ്സ പുരിമാ കോടി ന പഞ്ഞായതി. ഏത്തകാനി വസ്സകോടിസഹസ്സാനി വട്ടം വത്തി, തതോ പരം ന വത്തതീതി ഹേവം നത്ഥി, ഏവമ്പി സംസാരസ്സ പുരിമാ കോടി ന പഞ്ഞായതി. ഏത്തകാനി വസ്സകോടിസതസഹസ്സാനി വട്ടം വത്തി, തതോ പരം ന വത്തതീതി ഹേവം നത്ഥി, ഏവമ്പി സംസാരസ്സ പുരിമാ കോടി ന പഞ്ഞായതി.

ഏത്തകാനി കപ്പാനി വട്ടം വത്തി, തതോ പരം ന വത്തതീതി ഹേവം നത്ഥി, ഏവമ്പി സംസാരസ്സ പുരിമാ കോടി ന പഞ്ഞായതി. ഏത്തകാനി കപ്പസതാനി വട്ടം വത്തി, തതോ പരം ന വത്തതീതി ഹേവം നത്ഥി, ഏവമ്പി സംസാരസ്സ പുരിമാ കോടി ന പഞ്ഞായതി. ഏത്തകാനി കപ്പസഹസ്സാനി വട്ടം വത്തി, തതോ പരം ന വത്തതീതി ഹേവം നത്ഥി, ഏവമ്പി സംസാരസ്സ പുരിമാ കോടി ന പഞ്ഞായതി. ഏത്തകാനി കപ്പസതസഹസ്സാനി വട്ടം വത്തി, തതോ പരം ന വത്തതീതി ഹേവം നത്ഥി, ഏവമ്പി സംസാരസ്സ പുരിമാ കോടി ന പഞ്ഞായതി. ഏത്തകാ കപ്പകോടിയോ വട്ടം വത്തി, തതോ പരം ന വത്തതീതി ഹേവം നത്ഥി, ഏവമ്പി സംസാരസ്സ പുരിമാ കോടി ന പഞ്ഞായതി. ഏത്തകാനി കപ്പകോടിസതാനി വട്ടം വത്തി, തതോ പരം ന

വത്തതീതി ഹേവം നത്ഥി, ഏവമ്പി സംസാരസ്സ പുരിമാ കോടി ന പഞ്ഞായതി. ഏത്തകാനി കപ്പകോടിസഹസ്സാനി വട്ടം വത്തി, തതോ പരം ന വത്തതീതി ഹേവം നത്ഥി, ഏവമ്പി സംസാരസ്സ പുരിമാ കോടി ന പഞ്ഞായതി. ഏത്തകാനി കപ്പകോടിസതസഹസ്സാനി വട്ടം വത്തി, തതോ പരം ന വത്തതീതി ഹേവം നത്ഥി, ഏവമ്പി സംസാരസ്സ പുരിമാ കോടി ന പഞ്ഞായതി.

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - "അനമതഗ്ഗോയം, ഭിക്ഖവേ, സംസാരോ, പുബ്ബാ കോടി ന പഞ്ഞായതി അവിജ്ജാനീവരണാനം സത്താനം തണ്ഹാസംയോജനാനം സന്ധാവതം സംസരതം. ഏവം ദീഘരത്തം ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ദുക്ഖം പച്ചനുഭൂതം തിബ്ബം പച്ചനുഭൂതം ബ്യസനം പച്ചനുഭൂതം, കടസീ വഡ്ഢിതാ [കടസീവവഡ്ഢിതം (സ്യാ॰) പസ്സ സം॰ നി॰ വ.ഫവർ]. യാവഞ്ചിദം, ഭിക്ഖവേ, അലമേവ സബ്ബസങ്ഖാരേസു നിബ്ബിന്ദിതും അലം വിരജ്ജിതും അലം വിമുച്ചിതു"ന്തി. ഏവമ്പി സംസാരസ്സ പുരിമാ കോടി ന പഞ്ഞായതി.

കഥം സംസാരസ്സ പച്ഛിമാ കോടി ന പഞ്ഞായതി? ഏത്തകാ ജാതിയോ വട്ടം വത്തിസ്സതി, തതോ പരം ന വത്തിസ്സതീതി ഹേവം നത്ഥി, ഏവമ്പി സംസാരസ്സ പച്ഛിമാ കോടി ന പഞ്ഞായതി. ഏത്തകാനി ജാതിസതാനി, ഏത്തകാനി ജാതിസഹസ്സാനി, ഏത്തകാനി ജാതിസതസഹസ്സാനി, ഏത്തകാ ജാതികോടിയോ, ഏത്തകാനി ജാതികോടിസതാനി, ഏത്തകാനി ജാതികോടിസഹസ്സാനി, ഏത്തകാനി ജാതികോടിസതസഹസ്സാനി, ഏത്തകാനി വസ്സാനി, ഏത്തകാനി വസ്സസതാനി, ഏത്തകാനി വസ്സസഹസ്സാനി, ഏത്തകാനി വസ്സസതസഹസ്സാനി, ഏത്തകാ വസ്സകോടിയോ, ഏത്തകാനി വസ്സകോടിസതാനി, ഏത്തകാനി വസ്സകോടിസഹസ്സാനി, ഏത്തകാനി വസ്സകോടിസതസഹസ്സാനി, ഏത്തകാനി കപ്പാനി, ഏത്തകാനി കപ്പസതാനി, ഏത്തകാനി കപ്പസഹസ്സാനി, ഏത്തകാനി കപ്പസതസഹസ്സാനി, ഏത്തകാ കപ്പകോടിയോ, ഏത്തകാനി കപ്പകോടിസതാനി , ഏത്തകാനി കപ്പകോടിസഹസ്സാനി, ഏത്തകാനി കപ്പകോടിസതസഹസ്സാനി വട്ടം വത്തിസ്സതി, തതോ പരം ന വത്തിസ്സതീതി ഹേവം നത്ഥി, ഏവമ്പി സംസാരസ്സ പച്ഛിമാ കോടി ന പഞ്ഞായതി. ഏവമ്പി സംസാരസ്സ പുരിമാപി കോടി ന പഞ്ഞായതി, പച്ഛിമാപി കോടി ന പഞ്ഞായതി, മജ്ഝേവ സംസാരേ സത്താ ഠിതാ പതിട്ഠിതാ അല്ലീനാ ഉപഗതാ അജ്ഝോസിതാ അധിമുത്താതി - മജ്ഝേ സരസ്മിം തിട്ഠതം. **ഇച്ചായസ്മാ കപ്പോ**തി. **ഇച്ചാ**തി പദസന്ധി...പേ॰.... **ആയസ്മാ**തി പിയവചനം...പേ॰.... **കപ്പോ**തി തസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ നാമം...പേ॰... അഭിലാപോതി - ഇച്ചായസ്മാ കപ്പോ.

ഓഘേ ജാതേ മഹബ്ഭയേതി കാമോഘേ ഭവോഘേ ദിട്ഠോഘേ അവിജ്ജോഘേ ജാതേ സഞ്ജാതേ നിബ്ബത്തേ അഭിനിബ്ബത്തേ പാതുഭൂതേ. **മഹബ്ഭയേ**തി ജാതിഭയേ ജരാഭയേ ബ്യാധിഭയേ മരണഭയേതി - ഓഘേ ജാതേ മഹബ്ഭയേ.

ജരാമച്ചുപരേതാനന്തി ജരായ ഫുട്ഠാനം പരേതാനം സമോഹിതാനം സമന്നാഗതാനം. മച്ചുനാ ഫുട്ഠാനം പരേതാനം സമോഹിതാനം സമന്നാഗതാനം, ജാതിയാ അനുഗതാനം ജരായ അനുസടാനം ബ്യാധിനാ അഭിഭൂതാനം മരണേന അബ്ഭാഹതാനം അതാണാനം അലേണാനം അസരണാനം അസരണീഭൂതാനന്തി - ജരാമച്ചുപരേതാനം.

ദീപം പബ്രൂഹി മാരിസാതി ദീപം താണം ലേണം സരണം ഗതിം പരായനം [ഗതിപരായനം (സ്യാ॰) ഏവമുപരിപി] ബ്രൂഹി ആചിക്ഖാഹി ദേസേഹി പഞ്ഞപേഹി പട്ഠപേഹി വിവരാഹി വിഭജാഹി ഉത്താനീകരോഹി പകാസേഹി. **മാരിസാ**തി പിയവചനം ഗരുവചനം സഗാരവസപ്പതിസ്സാധിവചനമേതം മാരിസാതി - ദീപം പബ്രൂഹി മാരിസ.

ത്വഞ്ച മേ ദീപമക്ഖാഹീതി. **ത്വ**ന്തി ഭഗവന്തം ഭണതി. **ദീപമക്ഖാഹീ**തി ദീപം താണം ലേണം സരണം ഗതിം പരായനം അക്ഖാഹി ആചിക്ഖാഹി ദേസേഹി പഞ്ഞപേഹി പട്ഠപേഹി വിവരാഹി വിഭജാഹി ഉത്താനീകരോഹി പകാസേഹീതി - ത്വഞ്ച മേ ദീപമക്ഖാഹി.

യഥായിദം നാപരം സിയാതി യഥയിദം ദുക്ഖം ഇധേവ നിരുജ്ഝേയ്യ വൂപസമേയ്യ അത്ഥം ഗച്ഛേയ്യ പടിപ്പസ്സമ്ഭേയ്യ പുനപടിസന്ധികം ദുക്ഖം ന നിബ്ബത്തേയ്യ, കാമധാതുയാ വാ രൂപധാതുയാ വാ അരൂപധാതുയാ വാ കാമഭവേ വാ രൂപഭവേ വാ അരൂപഭവേ വാ സഞ്ഞാഭവേ വാ അസഞ്ഞാഭവേ വാ നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞാഭവേ വാ ഏകവോകാരഭവേ വാ ചതുവോകാരഭവേ വാ പഞ്ചവോകാരഭവേ വാ പുനഗതിയാ വാ ഉപപത്തിയാ വാ പടിസന്ധിയാ വാ ഭവേ വാ സംസാരേ വാ വട്ടേ വാ ന ജനേയ്യ ന സഞ്ജനേയ്യ ന നിബ്ബത്തേയ്യ നാഭിനിബ്ബത്തേയ്യ. ഇധേവ നിരുജ്ഝേയ്യ വൂപസമേയ്യ അത്ഥം ഗച്ഛേയ്യ പടിപ്പസ്സമ്ഭേയ്യാതി - യഥായിദം നാപരം സിയാ. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

> ''മജ്ഝേ സരസ്മിം തിട്ഠതം, [ഇച്ചായസ്മാ കപ്പോ]
> ഓഘേ ജാതേ മഹബ്ഭയേ;
> ജരാമച്ചുപരേതാനം, ദീപം പബ്രൂഹി മാരിസ;
> ത്വഞ്ച മേ ദീപമക്ഖാഹി, യഥായിദം നാപരം സിയാ''തി.

൹. **മജ്ഝേ സരസ്മിം തിട്ഠതം, [കപ്പാതി ഭഗവാ]**
ഓഘേ ജാതേ മഹബ്ഭയേ;
ജരാമച്ചുപരേതാനം, ദീപം പബ്രൂമി കപ്പ തേ.

മജ്ഝേ സരസ്മിം തിട്ഠതന്തി സരോ വുച്ചതി സംസാരോ ആഗമനം ഗമനം ഗമനാഗമനം കാലം ഗതി ഭവാഭവോ, ചുതി ച ഉപപത്തി ച നിബ്ബത്തി ച ഭേദോ ച ജാതി ച ജരാ ച മരണഞ്ച. സംസാരസ്സ പുരിമാപി കോടി ന പഞ്ഞായതി, പച്ഛിമാപി കോടി ന പഞ്ഞായതി. മജ്ഝേവ സംസാരേ സത്താ ഠിതാ പതിട്ഠിതാ അല്ലീനാ ഉപഗതാ അജ്ഝോസിതാ അധിമുത്താ.

കഥം സംസാരസ്സ പുരിമാ കോടി ന പഞ്ഞായതി...പേ॰... ഏവം സംസാരസ്സ പുരിമാ കോടി ന പഞ്ഞായതി. കഥം സംസാരസ്സ പച്ഛിമാ കോടി ന പഞ്ഞായതി...പേ॰... ഏവം സംസാരസ്സ പച്ഛിമാ കോടി ന പഞ്ഞായതി. ഏവം സംസാരസ്സ പുരിമാപി കോടി ന പഞ്ഞായതി, പച്ഛിമാപി കോടി ന പഞ്ഞായതി. മജ്ഝേവ സംസാരേ സത്താ ഠിതാ പതിട്ഠിതാ അല്ലീനാ ഉപഗതാ അജ്ഝോസിതാ അധിമുത്താതി - മജ്ഝേ സരസ്മിം തിട്ഠതം. **കപ്പാതി ഭഗവാ**തി. **കപ്പാ**തി ഭഗവാ തം ബ്രാഹ്മണം നാമേന ആലപതി. **ഭഗവാ**തി ഗാരവാധിവചനമേതം...പേ॰... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി, യദിദം ഭഗവാതി - കപ്പാതി ഭഗവാ.

ഓഘേ ജാതേ മഹബ്ഭയേതി കാമോഘേ ഭവോഘേ ദിട്ഠോഘേ അവിജ്ജോഘേ ജാതേ സഞ്ജാതേ നിബ്ബത്തേ അഭിനിബ്ബത്തേ പാതുഭൂതേ. **മഹബ്ഭയേ**തി ജാതിഭയേ ജരാഭയേ ബ്യാധിഭയേ മരണഭയേതി - ഓഘേ ജാതേ മഹബ്ഭയേ.

ജരാമച്ചുപരേതാനന്തി ജരായ ഫുട്ഠാനം പരേതാനം സമോഹിതാനം സമന്നാഗതാനം, മച്ചുനാ ഫുട്ഠാനം പരേതാനം സമോഹിതാനം സമന്നാഗതാനം ജാതിയാ അനുഗതാനം ജരായ അനുസടാനം ബ്യാധിനാ അഭിഭൂതാനം മരണേന അബ്ഭാഹതാനം അതാണാനം അലേണാനം അസരണാനം അസരണീഭൂതാനന്തി - ജരാമച്ചുപരേതാനം.

ദീപം പബ്രൂമി കപ്പ തേതി ദീപം താണം ലേണം സരണം ഗതിം പരായനം ബ്രൂമി ആചിക്ഖാമി ദേസേമി പഞ്ഞപേമി പട്ഠപേമി വിവരാമി വിഭജാമി ഉത്താനീകരോമി പകാസേമീതി - ദീപം പബ്രൂമി കപ്പ തേ. തേനാഹ ഭഗവാ -

"മജ്ഝേ സരസ്മിം തിട്ഠതം, [കപ്പാതി ഭഗവാ]
ഓഘേ ജാതേ മഹബ്ഭയേ;
ജരാമച്ചുപരേതാനം, ദീപം പബ്രൂമി കപ്പ തേ"തി.

ന്ന. **അകിഞ്ചനം അനാദാനം, ഏതം ദീപം അനാപരം;**
നിബ്ബാനം ഇതി നം ബ്രൂമി, ജരാമച്ചുപരിക്ഖയം.

അകിഞ്ചനം അനാദാനന്തി. **കിഞ്ചന**ന്തി - രാഗകിഞ്ചനം ദോസകിഞ്ചനം മോഹകിഞ്ചനം മാനകിഞ്ചനം ദിട്ഠികിഞ്ചനം കിലേസകിഞ്ചനം ദുച്ചരിതകിഞ്ചനം; കിഞ്ചനപ്പഹാനം കിഞ്ചനവൂപസമം [കിഞ്ചനവൂപസമോ (സ്യാ॰) ഏവമീദിസേസു ഠാനേസു] കിഞ്ചനപടിനിസ്സഗ്ഗം [കിഞ്ചനപടിനിസ്സഗ്ഗോ (സ്യാ॰)] കിഞ്ചനപടിപ്പസ്സദ്ധിം അമതം നിബ്ബാനന്തി - അകിഞ്ചനം. **അനാദാന**ന്തി ആദാനം വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. ആദാനപ്പഹാനം ആദാനവൂപസമം ആദാനപടിനിസ്സഗ്ഗം ആദാനപടിപ്പസ്സദ്ധിം അമതം നിബ്ബാനന്തി - അകിഞ്ചനം അനാദാനം.

ഏതം ദീപം അനാപരന്തി ഏതം ദീപം താണം ലേണം സരണം ഗതി പരായനം. **അനാപര**ന്തി തമ്ഹാ പരോ അഞ്ഞോ ദീപോ നത്ഥി. അഥ ഖോ സോ ഏവം ദീപോ അഗ്ഗോ ച സേട്ഠോ ച വിസേട്ഠോ ച പാമോക്ഖോ ച ഉത്തമോ ച പവരോ ചാതി - ഏതം ദീപം അനാപരം.

നിബ്ബാനം ഇതി നം ബ്രൂമീതി വാനം വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. വാനപ്പഹാനം വാനവൂപസമം വാനപടിനിസ്സഗ്ഗം വാനപടിപ്പസ്സദ്ധിം അമതം നിബ്ബാനം. **ഇതീ**തി പദസന്ധി പദസംസഗ്ഗോ പദപാരിപൂരീ അക്ഖരസമവായോ ബ്യഞ്ജനസിലിട്ഠതാ പദാനുപുബ്ബതാപേതം - ഇതീതി. **ബ്രൂമീ**തി ബ്രൂമി ആചിക്ഖാമി ദേസേമി പഞ്ഞപേമി പട്ഠപേമി വിവരാമി വിഭജാമി ഉത്താനീകരോമി പകാസേമീതി - നിബ്ബാനം ഇതി നം ബ്രൂമി.

ജരാമച്ചുപരിക്ഖയന്തി ജരാമരണസ്സ പഹാനം വൂപസമം പടിനിസ്സഗ്ഗം പടിപ്പസ്സദ്ധിം അമതം നിബ്ബാനന്തി - ജരാമച്ചുപരിക്ഖയം. തേനാഹ ഭഗവാ -

“അകിഞ്ചനം അനാദാനം, ഏതം ദീപം അനാപരം;
നിബ്ബാനം ഇതി നം ബ്രൂമി, ജരാമച്ചുപരിക്ഖയ”ന്തി.

൱൮.ഏതദഞ്ഞായ യേ സതാ, ദിട്ഠധമ്മാഭിനിബ്ബുതാ;
ന തേ മാരവസാനുഗാ, ന തേ മാരസ്സ പദ്ധഗൂ [പട്ഠഗൂ (സ്യാ॰ ക॰)] **.**

ഏതദഞ്ഞായ യേ സതാതി. **ഏത**ന്തി അമതം നിബ്ബാനം. യോ സോ സബ്ബസങ്ഖാരസമഥോ സബ്ബൂപധിപടിനിസ്സഗ്ഗോ തണ്ഹക്ഖയോ വിരാഗോ നിരോധോ നിബ്ബാനം. **അഞ്ഞായാ**തി അഞ്ഞായ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ, “സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ”തി... പേ॰... “യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം, സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ”ന്തി അഞ്ഞായ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ. **യേ**തി അരഹന്തോ ഖീണാസവാ. **സതാ**തി ചതൂഹി കാരണേഹി സതാ - കായേ കായാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനം ഭാവേന്താ [ഭാവിതത്താ (ക॰)] സതാ...പേ॰... തേ വുച്ചന്തി സതാതി - ഏതദഞ്ഞായ യേ സതാ.

ദിട്ഠധമ്മാഭിനിബ്ബുതാതി. **ദിട്ഠധമ്മാ**തി ദിട്ഠധമ്മാ ഞാതധമ്മാ തുലിതധമ്മാ തീരിതധമ്മാ വിഭൂതധമ്മാ വിഭാവിതധമ്മാ. **അഭിനിബ്ബുതാ**തി രാഗസ്സ നിബ്ബാപിതത്താ നിബ്ബുതാ, ദോസസ്സ...പേ॰... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാനം സന്തത്താ സമിതത്താ വൂപസമിതത്താ നിജ്ഝാതത്താ നിബ്ബുതത്താ പടിപ്പസ്സദ്ധത്താ സന്താ ഉപസന്താ വൂപസന്താ നിബ്ബുതാ പടിപ്പസ്സദ്ധാതി - ദിട്ഠധമ്മാഭിനിബ്ബുതാ.

ന തേ മാരവസാനുഗാതി. **മാരോ**തി യോ സോ മാരോ കണ്ഹോ അധിപതി അന്തഗൂ നമുചി പമത്തബന്ധു. **ന തേ മാരവസാനുഗാ**തി ന തേ മാരസ്സ വസേ വത്തന്തി, നാപി മാരോ തേസു വസം വത്തേതി . തേ മാരഞ്ച മാരപക്ഖഞ്ച മാരപാസഞ്ച മാരബളിസഞ്ച [മാരബലിസഞ്ച (ക॰)] മാരാമിസഞ്ച മാരവിസയഞ്ച മാരനിവാസഞ്ച മാരഗോചരഞ്ച മാരബന്ധനഞ്ച അഭിഭുയ്യ അഭിഭവിത്വാ അജ്ഝോത്ഥരിത്വാ പരിയാദിയിത്വാ മദ്ദിത്വാ ചരന്തി വിഹരന്തി ഇരിയന്തി വത്തേന്തി പാലേന്തി യപേന്തി യാപേന്തീതി - ന തേ മാരവസാനുഗാ.

ന തേ മാരസ്സ പദ്ധഗൂതി ന തേ മാരസ്സ പദ്ധാ പദ്ധചരാ [പട്ഠാ പട്ഠചരാ (സ്യാ॰ ക॰)] പരിചാരികാ സിയാ; ബുദ്ധസ്സ തേ ഭഗവതോ പദ്ധാ പദ്ധചരാ പരിചാരികാ സിയാതി - ന തേ മാരസ്സ പദ്ധഗൂ. തേനാഹ ഭഗവാ -

“ഏതദഞ്ഞായ യേ സതാ, ദിട്ഠധമ്മാഭിനിബ്ബുതാ;
ന തേ മാരവസാനുഗാ, ന തേ മാരസ്സ പദ്ധഗൂ”തി.

സഹ ഗാഥാപരിയോസാനാ...പേ॰... സത്ഥാ മേ ഭന്തേ ഭഗവാ, സാവകോഹമസ്മീതി.

കപ്പമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസോ ദസമോ.

൧൧. ജതുകണ്ണിമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസോ

൱൯.സുത്വാനഹം വീര അകാമകാമിം, [ഇച്ചായസ്മാ ജതുകണ്ണി]
ഓഘാതിഗം പുട്ഠുമകാമമാഗമം;

സന്തിപദം ബ്രൂഹി സഹജനേത്ത, യഥാതച്ഛം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേതം.

സുത്വാനഹം വീര അകാമകാമിന്തി സുത്വാ സുണിത്വാ ഉഗ്ഗഹേത്വാ ഉപധാരേത്വാ ഉപലക്ഖയിത്വാ. ഇതിപി സോ ഭഗവാ അരഹം...പേ॰... ബുദ്ധോ ഭഗവാതി - സുത്വാനഹം. **വീരാ**തി വീരോ ഭഗവാ. വീരിയവാതി വീരോ, പഹൂതി വീരോ, വിസവീതി വീരോ, അലമത്തോതി വീരോ, സൂരോതി വീരോ, വിക്കന്തോ അഭീരൂ അച്ഛമ്ഭീ അനുത്രാസീ അപലായീ പഹീനഭയഭേരവോ വിഗതലോമഹംസോതി വീരോ.

> വിരതോ ഇധ സബ്ബപാപകേഹി, നിരയദുക്ഖം അതിച്ച വീരിയവാ [വിരിയവാ (സ്യാ॰) സു॰ നി॰ ൫൩൬] സോ;
> സോ വീരിയവാ പധാനവാ, വീരോ താദി പവുച്ചതേ തഥത്താതി.

സുത്വാനഹം വീര. **അകാമകാമി**ന്തി. **കാമാ**തി ഉദ്ദാനതോ ദ്വേ കാമാ - വത്ഥുകാമാ ച കിലേസകാമാ ച...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി വത്ഥുകാമാ...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി കിലേസകാമാ. ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ വത്ഥുകാമാ പരിഞ്ഞാതാ, കിലേസകാമാ പഹീനാ. വത്ഥുകാമാനം പരിഞ്ഞാതത്താ കിലേസകാമാനം പഹീനത്താ ഭഗവാ ന കാമേ കാമേതി, ന കാമേ പത്ഥേതി, ന കാമേ പിഹേതി, ന കാമേ അഭിജപ്പതി. യേ കാമേ കാമേന്തി, കാമേ പത്ഥേന്തി, കാമേ പിഹേന്തി, കാമേ അഭിജപ്പന്തി, തേ കാമകാമിനോ രാഗരാഗിനോ സഞ്ഞാസഞ്ഞിനോ. ഭഗവാ ന കാമേ കാമേതി, ന കാമേ പത്ഥേതി, ന കാമേ പിഹേതി, ന കാമേ അഭിജപ്പതി. തസ്മാ ബുദ്ധോ അകാമോ നിക്കാമോ ചത്തകാമോ വന്തകാമോ മുത്തകാമോ പഹീനകാമോ പടിനിസ്സട്ഠകാമോ വീതരാഗോ വിഗതരാഗോ ചത്തരാഗോ വന്തരാഗോ മുത്തരാഗോ പഹീനരാഗോ പടിനിസ്സട്ഠരാഗോ നിച്ഛാതോ നിബ്ബുതോ സീതിഭൂതോ സുഖപ്പടിസംവേദീ ബ്രഹ്മഭൂതേന അത്തനാ വിഹരതീതി - സുത്വാനഹം വീര അമകാമകാമിം.

ഇച്ചായസ്മാ ജതുകണ്ണീതി. **ഇച്ചാ**തി പദസന്ധി...പേ॰... പദാനുപുബ്ബതാപേതം - ഇച്ചാതി. **ആയസ്മാ**തി പിയവചനം സഗാരവസപ്പതിസ്സാധിവചനമേതം ആയസ്മാതി. **ജതുകണ്ണീ**തി തസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ ഗോത്തം സങ്ഖാ സമഞ്ഞാ പണ്ണത്തി വോഹാരോതി - ഇച്ചായസ്മാ ജതുകണ്ണി.

ഓഘാതിഗം പുട്ഠുമകാമമാഗമന്തി. **ഓഘാതിഗ**ന്തി ഓഘാതിഗം ഓഘം അതിക്കന്തം സമതിക്കന്തം വീതിവത്തന്തി - ഓഘാതിഗം. **പുട്ഠു**ന്തി പുട്ഠും പുച്ഛിതും യാചിതും അജ്ഝേസിതും പസാദേതും. **അകാമമാഗമ**ന്തി അകാമം പുട്ഠും നിക്കാമം ചത്തകാമം വന്തകാമം മുത്തകാമം പഹീനകാമം പടിനിസ്സട്ഠകാമം വീതരാഗം വിഗതരാഗം ചത്തരാഗം വന്തരാഗം മുത്തരാഗം പഹീനരാഗം പടിനിസ്സട്ഠരാഗം ആഗമ്ഹാ ആഗതമ്ഹാ ഉപാഗതമ്ഹാ സമ്പത്തമ്ഹാ തയാ സദ്ധിം സമാഗതമ്ഹാതി - ഓഘാതിഗം പുട്ഠുമകാമമാഗമം.

സന്തിപദം ബ്രൂഹി സഹജനേത്താതി. **സന്തീ**തി ഏകേന ആകാരേന സന്തിപി സന്തിപദമ്പി [സന്തിപദന്തി (ക॰)] തംയേവ അമതം നിബ്ബാനം. യോ സോ സബ്ബസങ്ഖാരസമഥോ സബ്ബൂപധിപടിനിസ്സഗ്ഗോ തണ്ഹക്ഖയോ വിരാഗോ നിരോധോ നിബ്ബാനം . വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - ‘‘സന്തമേതം പദം, പണീതമേതം പദം, യദിദം സബ്ബസങ്ഖാരസമഥോ സബ്ബൂപധിപടിനിസ്സഗ്ഗോ

തണ്ഹക്ഖയോ വിരാഗോ നിരോധോ നിബ്ബാന''ന്തി. അഥാപരേനാകാരേന യേ ധമ്മാ സന്താധിഗമായ സന്തിഫുസനായ സന്തിസച്ഛികിരിയായ സംവത്തന്തി, സേയ്യഥിദം - ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ ചത്താരോ സമ്മപ്പധാനാ ചത്താരോ ഇദ്ധിപാദാ പഞ്ചിന്ദ്രിയാനി പഞ്ച ബലാനി സത്ത ബോജ്ഝങ്ഗാ അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ - ഇമേ വുച്ചന്തി സന്തിപദാ. സന്തിപദം താണപദം ലേണപദം സരണപദം അഭയപദം അച്ചുതപദം അമതപദം നിബ്ബാനപദം ബ്രൂഹി ആചിക്ഖാഹി ദേസേഹി പഞ്ഞപേഹി പട്ഠപേഹി വിവരാഹി വിഭജാഹി ഉത്താനീകരോഹി പകാസേഹി. **സഹജനേത്താ**തി നേത്തം വുച്ചതി സബ്ബഞ്ഞുതഞാണം. ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ നേത്തഞ്ച ജിനഭാവോ ച ബോധിയാ മൂലേ അപുബ്ബം അചരിമം ഏകസ്മിം ഖണേ ഉപ്പന്നോ, തസ്മാ ബുദ്ധോ സഹജനേത്തോതി - സന്തിപദം ബ്രൂഹി സഹജനേത്ത.

യഥാതച്ഛം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേതന്തി യഥാതച്ഛം വുച്ചതി അമതം നിബ്ബാനം... പേ॰... നിരോധോ നിബ്ബാനം. **ഭഗവാ**തി ഗാരവാധിവചനം...പേ॰... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി, യദിദം ഭഗവാതി. **ബ്രൂഹി മേത**ന്തി ബ്രൂഹി ആചിക്ഖാഹി...പേ॰... പകാസേഹീതി - യഥാതച്ഛം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേതം. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

> ''സുത്വാനഹം വീര അകാമകാമിം, [ഇച്ചായസ്മാ ജതുകണ്ണി]
> ഓഘാതിഗം പുട്ഠുമകാമമാഗമം;
> സന്തിപദം ബ്രൂഹി സഹജനേത്ത, യഥാതച്ഛം ഭഗവാ ബ്രൂഹി മേത''ന്തി.

ന്ന്ന്. **ഭഗവാ ഹി കാമേ അഭിഭുയ്യ ഇരിയതി, ആദിച്ചോവ പഥവിം തേജീ തേജസാ;**
പരിത്തപഞ്ഞസ്സ മേ ഭൂരിപഞ്ഞോ, ആചിക്ഖ ധമ്മം യമഹം വിജഞ്ഞം;
ജാതിജരായ ഇധ വിപ്പഹാനം.

ഭഗവാ ഹി കാമേ അഭിഭുയ്യ ഇരിയതീതി. **ഭഗവാ**തി ഗാരവാധിവചനം...പേ॰... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി, യദിദം ഭഗവാതി. **കാമാ**തി ഉദ്ദാനതോ ദ്വേ കാമാ - വത്ഥുകാമാ ച കിലേസകാമാ ച...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി വത്ഥുകാമാ...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി കിലേസകാമാ. ഭഗവാ വത്ഥുകാമേ പരിജാനിത്വാ കിലേസകാമേ പഹായ അഭിഭുയ്യ അഭിഭവിത്വാ അജ്ഝോത്ഥരിത്വാ പരിയാദിയിത്വാ ചരതി വിഹരതി ഇരിയതി വത്തേതി പാലേതി യപേതി യാപേതീതി - ഭഗവാ ഹി കാമേ അഭിഭുയ്യ ഇരിയതി.

ആദിച്ചോവ പഥവിം തേജീ തേജസാതി ആദിച്ചോ വുച്ചതി സൂരിയോ [സുരിയോ (സ്യാ॰)]. പഥവീ വുച്ചതി ജഗതീ [ജരാ (സ്യാ॰)]. യഥാ സൂരിയോ തേജീ തേജേന സമന്നാഗതോ പഥവിം അഭിഭുയ്യ അഭിഭവിത്വാ അജ്ഝോത്ഥരിത്വാ പരിയാദിയിത്വാ സന്താപയിത്വാ സബ്ബം ആകാസഗതം തമഗതം അഭിവിഹച്ച അന്ധകാരം വിധമിത്വാ ആലോകം ദസ്സയിത്വാ ആകാസേ അന്തലിക്ഖേ ഗഗനപഥേ [ഗമനപഥേ (സ്യാ॰) അട്ഠകഥാ ഓലോകേതബ്ബാ] ഗച്ഛതി, ഏവമേവ ഭഗവാ ഞാണതേജീ ഞാണതേജേന സമന്നാഗതോ സബ്ബം അഭിസങ്ഖാരസമുദയം...പേ॰... കിലേസതമം അവിജ്ജന്ധകാരം വിധമിത്വാ ഞാണാലോകം ദസ്സേത്വാ വത്ഥുകാമേ പരിജാനിത്വാ കിലേസകാമേ പഹായ അഭിഭുയ്യ അഭിഭവിത്വാ അജ്ഝോത്ഥരിത്വാ പരിയാദിയിത്വാ മദ്ദിത്വാ ചരതി വിഹരതി ഇരിയതി വത്തേതി പാലേതി യപേതി യാപേതീതി - ആദിച്ചോവ പഥവിം തേജീ തേജസാ.

പരിത്തപഞ്ഞസ്സ മേ ഭൂരിപഞ്ഞോതി അഹമസ്മി പരിത്തപഞ്ഞോ ഓമകപഞ്ഞോ ലാമകപഞ്ഞോ ഛതുക്കപഞ്ഞോ. ത്വമ്പി മഹാപഞ്ഞോ പുഥുപഞ്ഞോ ഹാസപഞ്ഞോ ജവനപഞ്ഞോ തിക്ഖപഞ്ഞോ നിബ്ബേധികപഞ്ഞോ. ഭൂരി വുച്ചതി പഥവീ. ഭഗവാ തായ പഥവിസമായ പഞ്ഞായ വിപുലായ വിത്ഥതായ സമന്നാഗതോതി - പരിത്തപഞ്ഞസ്സ മേ ഭൂരിപഞ്ഞോ.

ആചിക്ഖ ധമ്മം യമഹം വിജഞ്ഞന്തി. **ധമ്മ**ന്തി ആദികല്യാണം മജ്ഝേകല്യാണം പരിയോസാനകല്യാണം സാത്ഥം സബ്യഞ്ജനം കേവലപരിപുണ്ണം പരിസുദ്ധം ബ്രഹ്മചരിയം, ചത്താരോ സതിപട്ഠാനേ...പേ॰... നിബ്ബാനഞ്ച നിബ്ബാനഗാമിനിഞ്ച പടിപദം ആചിക്ഖാഹി ദേസേഹി പഞ്ഞപേഹി പട്ഠപേഹി വിവരാഹി വിഭജാഹി ഉത്താനീകരോഹി പകാസേഹി. **യമഹം വിജഞ്ഞ**ന്തി യമഹം ജാനേയ്യം ആജാനേയ്യം വിജാനേയ്യം പടിജാനേയ്യം പടിവിജ്ഝേയ്യം അധിഗച്ഛേയ്യം ഫസ്സേയ്യം സച്ഛികരേയ്യന്തി - ആചിക്ഖ ധമ്മം യമഹം വിജഞ്ഞം.

ജാതിജരായ ഇധ വിപ്പഹാനന്തി ഇധേവ ജാതിജരായ മരണസ്സ പഹാനം വൂപസമം പടിനിസ്സഗ്ഗം പടിപ്പസ്സദ്ധിം അമതം നിബ്ബാനന്തി - ജാതിജരായ ഇധ വിപ്പഹാനം. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

> "ഭഗവാ ഹി കാമേ അഭിഭുയ്യ ഇരിയതി, ആദിച്ചോവ പഥവിം തേജീ തേജസാ;
> പരിത്തപഞ്ഞസ്സ മേ ഭൂരിപഞ്ഞോ, ആചിക്ഖ ധമ്മം യമഹം വിജഞ്ഞം;
> ജാതിജരായ ഇധ വിപ്പഹാന"ന്തി.

൩൭. കാമേസു വിനയ ഗേധം, [ജതുകണ്ണീതി ഭഗവാ]
നേക്ഖമ്മം ദട്ഠു ഖേമതോ;
ഉഗ്ഗഹിതം നിരത്തം വാ, മാ തേ വിജ്ജിത്ഥ കിഞ്ചനം.

കാമേസു വിനയ ഗേധന്തി. **കാമാ**തി ഉദ്ദാനതോ ദ്വേ കാമാ - വത്ഥുകാമാ ച കിലേസകാമാ ച...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി വത്ഥുകാമാ...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി കിലേസകാമാ. **ഗേധ**ന്തി ഗേധോ വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ... പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. **കാമേസു വിനയ ഗേധ**ന്തി കാമേസു ഗേധം വിനയ പടിവിനയ പജഹ വിനോദേഹി ബ്യന്തീകരോഹി അനഭാവം ഗമേഹീതി - കാമേസു വിനയ ഗേധം. **ജതുകണ്ണീ**തി ഭഗവാ തം ബ്രാഹ്മണം ഗോത്തേന ആലപതി. **ഭഗവാ**തി ഗാരവാധിവചനമേതം...പേ॰... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി, യദിദം ഭഗവാതി - ജതുകണ്ണീതി ഭഗവാ.

നേക്ഖമ്മം ദട്ഠു ഖേമതോതി. **നേക്ഖമ്മ**ന്തി സമ്മാപടിപദം അനുലോമപടിപദം അപച്ചനീകപടിപദം അന്വത്ഥപടിപദം ധമ്മാനുധമ്മപടിപദം സീലേസു പരിപൂരകാരിതം ഇന്ദ്രിയേസു ഗുത്തദ്വാരതം ഭോജനേ മത്തഞ്ഞുതം ജാഗരിയാനുയോഗം സതിസമ്പജഞ്ഞം ചത്താരോ സതിപട്ഠാനേ ചത്താരോ സമ്മപ്പധാനേ ചത്താരോ ഇദ്ധിപാദേ പഞ്ചിന്ദ്രിയാനി പഞ്ച ബലാനി സത്ത ബോജ്ഝങ്ഗേ അരിയം അട്ഠങ്ഗികം മഗ്ഗം നിബ്ബാനഞ്ച നിബ്ബാനഗാമിനിഞ്ച പടിപദം ഖേമതോ താണതോ ലേണതോ സരണതോ സരണീഭൂതതോ അഭയതോ

അച്ചുതതോ അമതതോ നിബ്ബാനതോ ദട്ഠും പസ്സിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാതി - നേക്ഖമ്മം ദട്ഠു ഖേമതോ.

ഉഗ്ഗഹിതം നിരത്തം വാതി. ഉഗ്ഗഹിതന്തി തണ്ഹാവസേന ദിട്ഠിവസേന ഗഹിതം പരാമട്ഠം അഭിനിവിട്ഠം അജ്ഝോസിതം അധിമുത്തം. **നിരത്തം വാതി** നിരത്തം വാ മുഞ്ചിതബ്ബം വിജഹിതബ്ബം വിനോദിതബ്ബം ബ്യന്തീകാതബ്ബം അനഭാവം ഗമേതബ്ബന്തി - ഉഗ്ഗഹിതം നിരത്തം വാ.

മാ തേ വിജ്ജിത്ഥ കിഞ്ചനന്തി രാഗകിഞ്ചനം ദോസകിഞ്ചനം മോഹകിഞ്ചനം മാനകിഞ്ചനം ദിട്ഠികിഞ്ചനം കിലേസകിഞ്ചനം ദുച്ചരിതകിഞ്ചനം. ഇദം കിഞ്ചനം [ഇമേ കിഞ്ചനാ (ക॰)] തുയ്ഹം മാ വിജ്ജിത്ഥ മാ പവിജ്ജിത്ഥ മാ സംവിജ്ജിത്ഥ പജഹ വിനോദേഹി ബ്യന്തീകരോഹി അനഭാവം ഗമേഹീതി - മാ തേ വിജ്ജിത്ഥ കിഞ്ചനം. തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''കാമേസു വിനയ ഗേധം, [ജതുകണ്ണീതി ഭഗവാ]
> നേക്ഖമ്മം ദട്ഠു ഖേമതോ;
> ഉഗ്ഗഹിതം നിരത്തം വാ, മാ തേ വിജ്ജിത്ഥ കിഞ്ചന''ന്തി.

ന്റവ്യ. യം പുബ്ബേ തം വിസോസേഹി, പച്ഛാ തേ മാഹു കിഞ്ചനം;
മജ്ഝേ ചേ നോ ഗഹേസ്സസി, ഉപസന്തോ ചരിസ്സസി.

യം പുബ്ബേ തം വിസോസേഹീതി അതീതേ സങ്ഖാരേ ആരബ്ഭ യേ കിലേസാ ഉപ്പജ്ജെയ്യും തേ കിലേസേ സോസേഹി വിസോസേഹി സുക്ഖാപേഹി വിസുക്ഖാപേഹി അബീജം കരോഹി പജഹ വിനോദേഹി ബ്യന്തീകരോഹി അനഭാവം ഗമേഹീതി - ഏവമ്പി യം പുബ്ബേ തം വിസോസേഹി. അഥ വാ, യേ അതീതാ കമ്മാഭിസങ്ഖാരാ അവിപക്കവിപാകാ തേ കമ്മാഭിസങ്ഖാരേ സോസേഹി വിസോസേഹി സുക്ഖാപേഹി വിസുക്ഖാപേഹി അബീജം [അവീജം (സ്യാ॰)] കരോഹി പജഹ വിനോദേഹി ബ്യന്തീകരോഹി അനഭാവം ഗമേഹീതി - ഏവമ്പി യം പുബ്ബേ തം വിസോസേഹി.

പച്ഛാ തേ മാഹു കിഞ്ചനന്തി പച്ഛാ വുച്ചതി അനാഗതേ സങ്ഖാരേ ആരബ്ഭ രാഗകിഞ്ചനം ദോസകിഞ്ചനം മോഹകിഞ്ചനം മാനകിഞ്ചനം ദിട്ഠികിഞ്ചനം കിലേസകിഞ്ചനം ദുച്ചരിതകിഞ്ചനം. ഇദം കിഞ്ചനം തുയ്ഹം മാ അഹു മാ അഹോസി മാ ജനേസി [മാ ജനേഹി (സ്യാ॰) തഥാവസേസേസു ദ്വീസു പദേസുപി] മാ സഞ്ജനേസി മാഭിനിബ്ബത്തേസി പജഹ വിനോദേഹി ബ്യന്തീകരോഹി അനഭാവം ഗമേഹീതി - പച്ഛാ തേ മാഹു കിഞ്ചനം.

മജ്ഝേ ചേ നോ ഗഹേസ്സസീതി മജ്ഝേ വുച്ചതി പച്ചുപ്പന്നം രൂപം വേദനാ സഞ്ഞാ സങ്ഖാരാ വിഞ്ഞാണം. പച്ചുപ്പന്നേ സങ്ഖാരേ തണ്ഹാവസേന ദിട്ഠിവസേന ന ഗഹേസ്സസി ന തണ്ഹിസ്സസി ന പരാമസിസ്സസി ന നന്ദിസ്സസി നാഭിനന്ദിസ്സസി ന അജ്ഝോസിസ്സസി. അഭിനന്ദനം അഭിവദനം അജ്ഝോസാനം ഗാഹം പരാമാസം അഭിനിവേസം പജഹിസ്സസി വിനോദേസ്സസി ബ്യന്തീകരിസ്സസി അനഭാവം ഗമേസ്സസീതി - മജ്ഝേ ചേ നോ ഗഹേസ്സസി.

ഉപസന്തോ ചരിസ്സസീതി രാഗസ്സ ഉപസമിതത്താ ഉപസന്തോ ചരിസ്സസി, ദോസസ്സ...പേ॰... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാനം സന്തത്താ സമിതത്താ

ഉപസമിതത്താ വൂപസമിതത്താ നിജ്ഝാതത്താ നിബ്ബുതത്താ വിഗതത്താ പടിപ്പസ്സദ്ധത്താ സന്തോ ഉപസന്തോ വൂപസന്തോ നിബ്ബുതോ പടിപ്പസ്സദ്ധോ ചരിസ്സസി വിഹരിസ്സസി ഇരിയിസ്സസി വത്തിസ്സസി പാലേസ്സസി യപേസ്സസി യാപേസ്സസീതി - ഉപസന്തോ ചരിസ്സസി. തേനാഹ ഭഗവാ -

“യം പുബ്ബേ തം വിസോസേഹി, പച്ഛാ തേ മാഹു കിഞ്ചനം;
മജ്ഝേ ചേ നോ ഗഹേസ്സസി, ഉപസന്തോ ചരിസ്സസീ”തി.

൬൯. **സബ്ബസോ നാമരൂപസ്മിം, വീതഗേധസ്സ ബ്രാഹ്മണ;**
ആസവാസ്സ ന വിജ്ജന്തി, യേഹി മച്ചുവസം വജേ.

സബ്ബസോ നാമരൂപസ്മിം വീതഗേധസ്സ ബ്രാഹ്മണാതി. സബ്ബസോതി സബ്ബേന സബ്ബം സബ്ബഥാ സബ്ബം അസേസം നിസ്സേസം പരിയാദിയനവചനമേതം സബ്ബസോതി. **നാമ**ന്തി ചത്താരോ അരൂപിനോ ഖന്ധാ. **രൂപ**ന്തി ചത്താരോ ച മഹാഭൂതാ ചതുന്നഞ്ച മഹാഭൂതാനം ഉപാദായ രൂപം. **ഗേധോ** വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. **സബ്ബസോ നാമരൂപസ്മിം വീതഗേധസ്സ ബ്രാഹ്മണാതി** സബ്ബസോ നാമരൂപസ്മിം വീതഗേധസ്സ വിഗതഗേധസ്സ ചത്തഗേധസ്സ വന്തഗേധസ്സ മുത്തഗേധസ്സ പഹീനഗേധസ്സ പടിനിസ്സട്ഠഗേധസ്സ വീതരാഗസ്സ വിഗതരാഗസ്സ ചത്തരാഗസ്സ വന്തരാഗസ്സ മുത്തരാഗസ്സ പഹീനരാഗസ്സ പടിനിസ്സട്ഠരാഗസ്സാതി - സബ്ബസോ നാമരൂപസ്മിം വീതഗേധസ്സ ബ്രാഹ്മണ.

ആസവാസ്സ ന വിജ്ജന്തീതി. **ആസവാ**തി ചത്താരോ ആസവാ - കാമാസവോ, ഭവാസവോ, ദിട്ഠാസവോ, അവിജ്ജാസവോ. **അസ്സാ**തി അരഹതോ ഖീണാസവസ്സ. **ന വിജ്ജന്തീ**തി ഇമേ ആസവാ തസ്സ നത്ഥി ന സന്തി ന സംവിജ്ജന്തി നുപലബ്ഭന്തി പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപ്പസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാതി - ആസവാസ്സ ന വിജ്ജന്തി.

യേഹി മച്ചുവസം വജേതി യേഹി ആസവേഹി മച്ചുനോ വാ വസം ഗച്ഛേയ്യ, മരണസ്സ വാ വസം ഗച്ഛേയ്യ, മാരപക്ഖസ്സ വാ വസം ഗച്ഛേയ്യ; തേ ആസവാ തസ്സ നത്ഥി ന സന്തി ന സംവിജ്ജന്തി നുപലബ്ഭന്തി പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപ്പസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാതി - യേഹി മച്ചുവസം വജേ. തേനാഹ ഭഗവാ -

“സബ്ബസോ നാമരൂപസ്മിം, വീതഗേധസ്സ ബ്രാഹ്മണ;
ആസവാസ്സ ന വിജ്ജന്തി, യേഹി മച്ചുവസം വജേ”തി.

സഹ ഗാഥാപരിയോസാനാ...പേ॰... സത്ഥാ മേ ഭന്തേ ഭഗവാ, സാവകോഹമസ്മീതി.

ജതുകണ്ണിമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസോ ഏകാദസമോ.

൧൨. ഭദ്രാവുധമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസോ

൭൦. **ഓകഞ്ജഹം തണ്ഹച്ഛിദം അനേജം, [ഇച്ചായസ്മാ ഭദ്രാവുധോ]**
നന്ദിഞ്ജഹം ഓഘതിണ്ണം വിമുത്തം;

കപ്പഞ്ജഹം അഭിയാചേ സുമേധം, സുത്വാന നാഗസ്സ അപനമിസ്സന്തി [അപഗമിസ്സന്തി (ക॰)] **ഇതോ.**

ഓകഞ്ജഹം തണ്ഹച്ഛിദം അനേജന്തി. **ഓകഞ്ജഹ**ന്തി രൂപധാതുയാ യോ ഛന്ദോ യോ രാഗോ യാ നന്ദീ യാ തണ്ഹാ യേ ഉപായുപാദാനാ [ഉപയുപാദാനാ (ക॰)] ചേതസോ അധിട്ഠാനാഭിനിവേസാനുസയാ, തേ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ പഹീനാ ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ. തസ്മാ ബുദ്ധോ ഓകഞ്ജഹോ. വേദനാധാതുയാ...പേ॰... സഞ്ഞാധാതുയാ... സങ്ഖാരധാതുയാ... വിഞ്ഞാണധാതുയാ യോ ഛന്ദോ യോ രാഗോ യാ നന്ദീ യാ തണ്ഹാ യേ ഉപായുപാദാനാ ചേതസോ അധിട്ഠാനാഭിനിവേസാനുസയാ, തേ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ പഹീനാ ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ. തസ്മാ ബുദ്ധോ ഓകഞ്ജഹോ.

തണ്ഹച്ഛിദന്തി. **തണ്ഹാ**തി രൂപതണ്ഹാ...പേ॰... ധമ്മതണ്ഹാ. സാ തണ്ഹാ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ ഛിന്നാ ഉച്ഛിന്നാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപ്പസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാ. തസ്മാ ബുദ്ധോ തണ്ഹച്ഛിദോ. **അനേജോ**തി ഏജാ വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. സാ ഏജാ തണ്ഹാ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ പഹീനാ ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ. തസ്മാ ബുദ്ധോ അനേജോ. ഏജായ പഹീനത്താ അനേജോ ഭഗവാ ലാഭേപി ന ഇഞ്ജതി, അലാഭേപി ന ഇഞ്ജതി, യസേപി ന ഇഞ്ജതി, അയസേപി ന ഇഞ്ജതി, പസംസായപി ന ഇഞ്ജതി, നിന്ദായപി ന ഇഞ്ജതി, സുഖേപി ന ഇഞ്ജതി, ദുക്ഖേപി ന ഇഞ്ജതി ന ചലതി ന വേധതി ന പവേധതി ന സമ്പവേധതീതി. തസ്മാ ബുദ്ധോ അനേജോതി - ഓകഞ്ജഹം തണ്ഹച്ഛിദം അനേജം. **ഇച്ചായസ്മാ ഭദ്രാവുധോ**തി. **ഇച്ചാ**തി പദസന്ധി...പേ॰... **ആയസ്മാ**തി, പിയവചനം...പേ॰... **ഭദ്രാവുധോ**തി തസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ നാമം...പേ॰... അഭിലാപോതി - ഇച്ചായസ്മാ ഭദ്രാവുധോ.

നന്ദിഞ്ജഹം ഓഘതിണ്ണം വിമുത്തന്തി നന്ദീ വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. സാ നന്ദീ സാ തണ്ഹാ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ പഹീനാ ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ. തസ്മാ ബുദ്ധോ നന്ദിഞ്ജഹോ. **ഓഘതിണ്ണ**ന്തി ഭഗവാ കാമോഘം തിണ്ണോ ഭവോഘം തിണ്ണോ ദിട്ഠോഘം തിണ്ണോ അവിജ്ജോഘം തിണ്ണോ സബ്ബസംസാരപഥം തിണ്ണോ ഉത്തിണ്ണോ നിത്ഥിണ്ണോ അതിക്കന്തോ സമതിക്കന്തോ വീതിവത്തോ. സോ വുത്ഥവാസോ ചിണ്ണചരണോ...പേ॰... ജാതിമരണസംസാരോ നത്ഥി തസ്സ പുനബ്ഭവോതി - നന്ദിഞ്ജഹം ഓഘതിണ്ണം. **വിമുത്ത**ന്തി ഭഗവതോ രാഗാ ചിത്തം മുത്തം വിമുത്തം സുവിമുത്തം, ദോസാ ചിത്തം... മോഹാ ചിത്തം...പേ॰... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരേഹി ചിത്തം മുത്തം വിമുത്തം സുവിമുത്തന്തി - നന്ദിഞ്ജഹം ഓഘതിണ്ണം വിമുത്തം.

കപ്പഞ്ജഹം അഭിയാചേ സുമേധന്തി. **കപ്പാ**തി ദ്വേ കപ്പാ - തണ്ഹാകപ്പോ ച ദിട്ഠികപ്പോ ച...പേ॰... അയം തണ്ഹാകപ്പോ...പേ॰... അയം ദിട്ഠികപ്പോ. ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ തണ്ഹാകപ്പോ പഹീനോ ദിട്ഠികപ്പോ പടിനിസ്സട്ഠോ.

തണ്ഹാകപ്പസ്സ പഹീനത്താ ദിട്ഠികപ്പസ്സ പടിനിസ്സട്ഠത്താ തസ്മാ ബുദ്ധോ കപ്പഞ്ജഹോ . **അഭിയാചേ**തി യാചാമി അഭിയാചാമി അജ്ഝേസാമി സാദിയാമി പത്ഥയാമി പിഹയാമി ജപ്പാമി അഭിജപ്പാമി. **സുമേധാ** വുച്ചതി പഞ്ഞാ. യാ പഞ്ഞാ പജാനനാ...പേ॰... അമോഹോ ധമ്മവിചയോ സമ്മാദിട്ഠി. ഭഗവാ ഇമായ മേധായ പഞ്ഞായ ഉപേതോ സമുപേതോ ഉപാഗതോ സമുപാഗതോ ഉപപന്നോ സമുപപന്നോ സമന്നാഗതോ. തസ്മാ ബുദ്ധോ സുമേധോതി - കപ്പഞ്ജഹം അഭിയാചേ സുമേധം.

സുത്വാന നാഗസ്സ അപനമിസ്സന്തി ഇതോതി. **നാഗസ്സാ**തി നാഗോ. ഭഗവാ ആഗും ന കരോതീതി നാഗോ, ന ഗച്ഛതീതി നാഗോ, ന ആഗച്ഛതീതി നാഗോ...പേ॰... ഏവം ഭഗവാ ന ഗച്ഛതീതി നാഗോ. **സുത്വാന നാഗസ്സ അപനമിസ്സന്തി ഇതോ**തി തുയ്ഹം വചനം ബ്യപ്പഥം ദേസനം അനുസാസനം അനുസിട്ഠം സുത്വാ സുണിത്വാ ഉഗ്ഗഹേത്വാ ഉപധാരയിത്വാ ഉപലക്ഖയിത്വാ ഇതോ അപനമിസ്സന്തി വജിസ്സന്തി പക്കമിസ്സന്തി ദിസാവിദിസം ഗമിസ്സന്തീതി - സുത്വാന നാഗസ്സ അപനമിസ്സന്തി ഇതോ. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

> ''ഓകഞ്ജഹം തണ്ഹച്ഛിദം അനേജം, [ഇച്ചായസ്മാ ഭദ്രാവുധോ]
> നന്ദിഞ്ജഹം ഓഘതിണ്ണം വിമുത്തം;
> കപ്പഞ്ജഹം അഭിയാചേ സുമേധം, സുത്വാന നാഗസ്സ അപനമിസ്സന്തി ഇതോ''തി.

൭൧. **നാനാജനാ ജനപദേഹി സങ്ഗതാ, തവ വീര വാക്യം അഭികങ്ഖമാനാ;**
തേസം തുവം സാധു വിയാകരോഹി, തഥാ ഹി തേ വിദിതോ ഏസ ധമ്മോ.

നാനാജനാ ജനപദേഹി സങ്ഗതാതി. **നാനാജനാ**തി ഖത്തിയാ ച ബ്രാഹ്മണാ ച വേസ്സാ ച സുദ്ദാ ച ഗഹട്ഠാ ച പബ്ബജിതാ ച ദേവാ ച മനുസ്സാ ച. **ജനപദേഹി സങ്ഗതാ**തി അങ്ഗാ ച മഗധാ ച കലിങ്ഗാ ച കാസിയാ ച കോസലാ ച വജ്ജിയാ ച മല്ലാ ച ചേതിയമ്ഹാ ച [ചേതിയമ്ഹാ ച സാഗരമ്ഹാ ച (സ്യാ॰)] വംസാ ച കുരുമ്ഹാ ച പഞ്ചാലാ ച മച്ഛാ ച സുരസേനാ ച അസ്സകാ ച അവന്തിയാ ച യോനാ [യോനകാ (ക॰) മഹാനി॰ ൨൦] ച കമ്ബോജാ ച. **സങ്ഗതാ**തി സങ്ഗതാ സമാഗതാ സമോഹിതാ സന്നിപതിതാതി - നാനാജനാ ജനപദേഹി സങ്ഗതാ.

തവ വീര വാക്യം അഭികങ്ഖമാനാതി. **വീരാ**തി വീരോ. ഭഗവാ വീരിയവാതി വീരോ, പഹൂതി വീരോ, വിസവീതി വീരോ, അലമത്തോതി വീരോ, വിഗതലോമഹംസോതിപി വീരോ.

> വിരതോ ഇധ സബ്ബപാപകേഹി, നിരയദുക്ഖം അതിച്ച വീരിയവാ സോ;
> സോ വീരിയവാ പധാനവാ, വീരോ താദി പവുച്ചതേ തഥത്താതി.

തവ വീര വാക്യം അഭികങ്ഖമാനാതി തുയ്ഹം വചനം ബ്യപ്പഥം ദേസനം അനുസാസനം അനുസിട്ഠം. **അഭികങ്ഖമാനാ**തി അഭികങ്ഖമാനാ ഇച്ഛമാനാ സാദിയമാനാ പത്ഥയമാനാ പിഹയമാനാ അഭിജപ്പമാനാതി - തവ വീര വാക്യം അഭികങ്ഖമാനാ.

തേസം തുവം സാധു വിയാകരോഹീതി. **തേസ**ന്തി തേസം ഖത്തിയാനം ബ്രാഹ്മണാനം വേസ്സാനം സുദ്ദാനം ഗഹട്ഠാനം പബ്ബജിതാനം ദേവാനം മനുസ്സാനം. **തുവ**ന്തി ഭഗവന്തം ഭണതി. **സാധു വിയാകരോഹീ**തി സാധു ആചിക്ഖാഹി ദേസേഹി പഞ്ഞപേഹി പട്ഠപേഹി വിവരാഹി വിഭജാഹി ഉത്താനീകരോഹി പകാസേഹീതി - തേസം തുവം സാധു വിയാകരോഹി.

തഥാ ഹി തേ വിദിതോ ഏസ ധമ്മോതി തഥാ ഹി തേ വിദിതോ തുലിതോ തീരിതോ വിഭൂതോ വിഭാവിതോ ഏസ ധമ്മോതി - തഥാ ഹി തേ വിദിതോ ഏസ ധമ്മോ. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

> ''നാനാജനാ ജനപദേഹി സങ്ഗതാ, തവ വീര വാക്യം അഭികങ്ഖമാനാ;
> തേസം തുവം സാധു വിയാകരോഹി, തഥാ ഹി തേ വിദിതോ ഏസ ധമ്മോ''തി.

൭൫. **ആദാനതണ്ഹം വിനയേഥ സബ്ബം, [ഭദ്രാവുധാതി ഭഗവാ]**
ഉദ്ധം അധോ തിരിയഞ്ചാപി മജ്ഝേ;
യം യഞ്ഹി ലോകസ്മിമുപാദിയന്തി, തേനേവ മാരോ അന്വേതി ജന്തും.

ആദാനതണ്ഹം വിനയേഥ സബ്ബന്തി ആദാനതണ്ഹം വുച്ചതി രൂപതണ്ഹാ... പേ... ആദാനതണ്ഹാതി കിംകാരണാ വുച്ചതി ആദാനതണ്ഹാ? തായ തണ്ഹായ രൂപം ആദിയന്തി ഉപാദിയന്തി ഗണ്ഹന്തി പരാമസന്തി അഭിനിവിസന്തി. വേദനം...പേ... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം... ഗതിം... ഉപപത്തിം... പടിസന്ധിം... ഭവം... സംസാരം... വട്ടം ആദിയന്തി ഉപാദിയന്തി ഗണ്ഹന്തി പരാമസന്തി അഭിനിവിസന്തി. തംകാരണാ വുച്ചതി ആദാനതണ്ഹാ. **ആദാനതണ്ഹം വിനയേഥ സബ്ബ**ന്തി സബ്ബം ആദാനതണ്ഹം വിനയേയ്യ പടിവിനയേയ്യ പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തീകരേയ്യ അനഭാവം ഗമേയ്യാതി - ആദാനതണ്ഹം വിനയേഥ സബ്ബം. **ഭദ്രാവുധാതി ഭഗവാ**തി. **ഭദ്രാവുധാ**തി ഭഗവാ തം ബ്രാഹ്മണം നാമേന ആലപതി. **ഭഗവാ**തി ഗാരവാധിവചനമേതം...പേ... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി, യദിദം ഭഗവാതി - ഭദ്രാവുധാതി ഭഗവാ.

ഉദ്ധം അധോ തിരിയഞ്ചാപി മജ്ഝേതി. **ഉദ്ധ**ന്തി അനാഗതം; **അധോ**തി അതീതം; **തിരിയഞ്ചാപി മജ്ഝേ**തി പച്ചുപ്പന്നം. **ഉദ്ധ**ന്തി ദേവലോകോ; **അധോ**തി നിരയലോകോ; **തിരിയഞ്ചാപി മജ്ഝേ**തി മനുസ്സലോകോ. അഥ വാ, **ഉദ്ധ**ന്തി കുസലാ ധമ്മാ; **അധോ**തി അകുസലാ ധമ്മാ; **തിരിയഞ്ചാപി മജ്ഝേ**തി അബ്യാകതാ ധമ്മാ. **ഉദ്ധ**ന്തി അരൂപധാതു; **അധോ**തി കാമധാതു; **തിരിയഞ്ചാപി മജ്ഝേ**തി രൂപധാതു. **ഉദ്ധ**ന്തി സുഖാ വേദനാ; **അധോ**തി ദുക്ഖാ വേദനാ; **തിരിയഞ്ചാപി മജ്ഝേ**തി അദുക്ഖമസുഖാ വേദനാ. **ഉദ്ധ**ന്തി ഉദ്ധം പാദതലാ; **അധോ**തി അധോ കേസമത്ഥകാ; **തിരിയഞ്ചാപി മജ്ഝേ**തി വേമജ്ഝേതി - ഉദ്ധം അധോ തിരിയഞ്ചാപി മജ്ഝേ.

യം യഞ്ഹി ലോകസ്മിമുപാദിയന്തീതി യം യം രൂപഗതം വേദനാഗതം സഞ്ഞാഗതം സങ്ഖാരഗതം വിഞ്ഞാണഗതം ആദിയന്തി ഉപാദിയന്തി ഗണ്ഹന്തി പരാമസന്തി അഭിനിവിസന്തി. **ലോകസ്മി**ന്തി അപായലോകേ...പേ... ആയതനലോകേതി - യം യഞ്ഹി ലോകസ്മിമുപാദിയന്തി.

തേനേവ മാരോ അന്വേതി ജന്തുന്തി തേനേവ കമ്മാഭിസങ്ഖാരവസേന പടിസന്ധികോ ഖന്ധമാരോ ധാതുമാരോ ആയതനമാരോ ഗതിമാരോ ഉപപത്തിമാരോ പടിസന്ധിമാരോ ഭവമാരോ സംസാരമാരോ വട്ടമാരോ അന്വേതി അനുഗച്ഛതി അന്വായികോ ഹോതി. **ജന്തുന്തി** സത്തം ജനം നരം മാണവം [മാനവം (സ്യാ॰)] പോസം പുഗ്ഗലം ജീവം ജാഗും ജന്തും ഇന്ദഗും മനുജന്തി - തേനേവ മാരോ അന്വേതി ജന്തും. തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''ആദാനതണ്ഹം വിനയേഥ സബ്ബം, [ഭദ്രാവുധാതി ഭഗവാ]
> ഉദ്ധം അധോ തിരിയഞ്ചാപി മജ്ഝേ;
> യം യഞ്ഹി ലോകസ്മിമുപാദിയന്തി, തേനേവ മാരോ അന്വേതി ജന്തു''ന്തി.

൭൩. **തസ്മാ പജാനം ന ഉപാദിയേഥ, ഭിക്ഖു സതോ കിഞ്ചനം സബ്ബലോകേ;**
ആദാനസത്തേ ഇതി പേക്ഖമാനോ, പജം ഇമം മച്ചുധേയ്യേ വിസത്തം.

തസ്മാ പജാനം ന ഉപാദിയേഥാതി. **തസ്മാ**തി തസ്മാ തംകാരണാ തംഹേതു തപ്പച്ചയാ തംനിദാനാ, ഏതം ആദീനവം സമ്പസ്സമാനോ ആദാനതണ്ഹായാതി - തസ്മാ. **പജാനന്തി** ജാനന്തോ പജാനന്തോ ആജാനന്തോ വിജാനന്തോ പടിവിജാനന്തോ പടിവിജ്ഝന്തോ ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ''തി...പേ॰... ''യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ''ന്തി ജാനന്തോ പജാനന്തോ ആജാനന്തോ വിജാനന്തോ പടിവിജാനന്തോ പടിവിജ്ഝന്തോ. **ന ഉപാദിയേഥാ**തി രൂപം നാദിയേയ്യ ന ഉപാദിയേയ്യ ന ഗണ്ഹേയ്യ ന പരാമസേയ്യ നാഭിനിവിസേയ്യ; വേദനം...പേ॰... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം... ഗതിം ... ഉപപത്തിം... പടിസന്ധിം... ഭവം... സംസാരം... വട്ടം നാദിയേയ്യ ന ഉപാദിയേയ്യ ന ഗണ്ഹേയ്യ ന പരാമസേയ്യ നാഭിനിവിസേയ്യാതി - തസ്മാ പജാനം ന ഉപാദിയേഥ.

ഭിക്ഖു സതോ കിഞ്ചനം സബ്ബലോകേതി. **ഭിക്ഖൂ**തി പുഥുജ്ജനകല്യാണകോ വാ ഭിക്ഖു, സേക്ഖോ വാ ഭിക്ഖു. **സതോ**തി ചതൂഹി കാരണേഹി സതോ - കായേ കായാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനം ഭാവേന്തോ സതോ...പേ॰... സോ വുച്ചതി സതോതി - ഭിക്ഖു സതോ. **കിഞ്ചനന്തി** കിഞ്ചി രൂപഗതം വേദനാഗതം സഞ്ഞാഗതം സങ്ഖാരഗതം വിഞ്ഞാണഗതം. **സബ്ബലോകേ**തി സബ്ബഅപായലോകേ സബ്ബമനുസ്സലോകേ സബ്ബദേവലോകേ സബ്ബഖന്ധലോകേ സബ്ബധാതുലോകേ സബ്ബആയതനലോകേതി - ഭിക്ഖു സതോ കിഞ്ചനം സബ്ബലോകേ.

ആദാനസത്തേ ഇതി പേക്ഖമാനോതി ആദാനസത്താ വുച്ചന്തി യേ രൂപം ആദിയന്തി ഉപാദിയന്തി ഗണ്ഹന്തി പരാമസന്തി അഭിനിവിസന്തി; വേദനം... പേ॰... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം... ഗതിം... ഉപപത്തിം... പടിസന്ധിം... ഭവം... സംസാരം... വട്ടം ആദിയന്തി ഉപാദിയന്തി ഗണ്ഹന്തി പരാമസന്തി അഭിനിവിസന്തി. **ഇതീ**തി പദസന്ധി...പേ॰... പദാനുപുബ്ബതാപേതം ഇതീതി. **പേക്ഖമാനോ**തി പേക്ഖമാനോ ദക്ഖമാനോ ദിസ്സമാനോ പസ്സമാനോ ഓലോകയമാനോ നിജ്ഝായമാനോ ഉപപരിക്ഖമാനോതി - ആദാനസത്തേ ഇതി പേക്ഖമാനോ.

പജം ഇമം മച്ചുധേയ്യേ വിസത്തന്തി. **പജാ**തി സത്താധിവചനം മച്ചുധേയ്യാ വുച്ചന്തി കിലേസാ ച ഖന്ധാ ച അഭിസങ്ഖാരാ ച. പജാ മച്ചുധേയ്യേ മാരധേയ്യേ മരണധേയ്യേ സത്താ വിസത്താ ആസത്താ ലഗ്ഗാ ലഗ്ഗിതാ പലിബുദ്ധാ. യഥാ ഭിത്തിഖിലേ വാ നാഗദന്തേ വാ ഭണ്ഡം സത്തം വിസത്തം ആസത്തം ലഗ്ഗം ലഗ്ഗിതം പലിബുദ്ധം, ഏവമേവ പജാ മച്ചുധേയ്യേ മാരധേയ്യേ മരണധേയ്യേ സത്താ വിസത്താ ആസത്താ ലഗ്ഗാ ലഗ്ഗിതാ പലിബുദ്ധാതി - പജം ഇമം മച്ചുധേയ്യേ വിസത്തം. തേനാഹ ഭഗവാ -

> "തസ്മാ പജാനം ന ഉപാദിയേഥ, ഭിക്ഖു സതോ കിഞ്ചനം സബ്ബലോകേ;
> ആദാനസത്തേ ഇതി പേക്ഖമാനോ, പജം ഇമം മച്ചുധേയ്യേ
> വിസത്ത"ന്തി.

സഹ ഗാഥാപരിയോസാനാ...പേ॰... സത്ഥാ മേ ഭന്തേ ഭഗവാ, സാവകോഹമസ്മീതി.

ഭദ്രാവുധമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസോ ദ്വാദസമോ.

൧൩. ഉദയമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസോ

൭൮. **ഝായിം വിരജമാസീനം, [ഇച്ചായസ്മാ ഉദയോ]**
കതകിച്ചം അനാസവം;
പാരഗും സബ്ബധമ്മാനം, അത്ഥി പഞ്ഹേന ആഗമം;
അഞ്ഞാവിമോക്ഖം പബ്രൂഹി [സംബ്രൂഹി (സ്യാ॰)], **അവിജ്ജായ**
പഭേദനം.

ഝായിം വിരജമാസീനന്തി. **ഝായി**ന്തി ഝായീ ഭഗവാ. പഠമേനപി ഝാനേന ഝായീ, ദുതിയേനപി ഝാനേന ഝായീ, തതിയേനപി ഝാനേന ഝായീ, ചതുത്ഥേനപി ഝാനേന ഝായീ, സവിതക്കസവിചാരേനപി ഝാനേന ഝായീ, അവിതക്കവിചാരമത്തേനപി ഝാനേന ഝായീ, അവിതക്കഅവിചാരേനപി ഝാനേന ഝായീ, സപ്പീതികേനപി ഝാനേന ഝായീ, നിപ്പീതികേനപി ഝാനേന ഝായീ, സാതസഹഗതേനപി ഝാനേന ഝായീ, ഉപേക്ഖാസഹഗതേനപി ഝാനേന ഝായീ, സുഞ്ഞതേനപി ഝാനേന ഝായീ, അനിമിത്തേനപി ഝാനേന ഝായീ, അപ്പണിഹിതേനപി ഝാനേന ഝായീ, ലോകിയേനപി ഝാനേന ഝായീ, ലോകുത്തരേനപി ഝാനേന ഝായീ ഝാനരതോ ഏകത്തമനുയുത്തോ സദത്ഥഗരുകോതി - ഝായിം. **വിരജ**ന്തി രാഗോ രജോ, ദോസോ രജോ, മോഹോ രജോ, കോധോ രജോ, ഉപനാഹോ രജോ...പേ॰... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാ രജാ. തേ രജാ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ പഹീനാ ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ. തസ്മാ ബുദ്ധോ അരജോ വിരജോ നിരജോ രജാപഗതോ രജവിപ്പഹീനോ രജവിപ്പയുത്തോ സബ്ബരജവീതിവത്തോ.

> രാഗോ രജോ ന ച പന രേണു വുച്ചതി,
> രാഗസ്സേതം അധിവചനം രജോതി;
> ഏതം രജം വിപ്പജഹിത്വാ [പടിവിനോദിത്വാ (ക॰) മഹാനി॰ ൨൦൯]
> ചക്ഖുമാ, തസ്മാ ജിനോ വിഗതരജോതി വുച്ചതി.

ദോസോ രജോ ന ച പന രേണു വുച്ചതി, ദോസസ്സേതം അധിവചനം രജോതി;
ഏതം രജം വിപ്പജഹിത്വാ ചക്ഖുമാ, തസ്മാ ജിനോ വിഗതരജോതി വുച്ചതി.

മോഹോ രജോ ന ച പന രേണു വുച്ചതി, മോഹസ്സേതം അധിവചനം രജോതി;
ഏതം രജം വിപ്പജഹിത്വാ ചക്ഖുമാ, തസ്മാ ജിനോ വിഗതരജോതി വുച്ചതീതി. -

വിരജം ...പേ॰....

ആസീനന്തി നിസിന്നോ ഭഗവാ പാസാണകേ ചേതിയേതി - ആസീനോ.

നഗസ്സ [നഗരസ്സ (ക॰)] പസ്സേ ആസീനം, മുനിം ദുക്ഖസ്സ പാരഗും;
സാവകാ പയിരുപാസന്തി, തേവിജ്ജാ മച്ചുഹായിനോതി.

ഏവമ്പി ഭഗവാ ആസീനോ. അഥ വാ, ഭഗവാ സബ്ബോസ്സുക്കപടിപ്പസ്സദ്ധത്താ ആസീനോ വുത്ഥവാസോ ചിണ്ണചരണോ...പേ॰... ജാതിമരണസംസാരോ നത്ഥി തസ്സ പുനബ്ഭവോതി. ഏവമ്പി ഭഗവാ ആസീനോതി - ഝായിം വിരജമാസീനം .

ഇച്ചായസ്മാ ഉദയോതി. **ഇച്ചാ**തി പദസന്ധി...പേ॰... **ആയസ്മാ**തി പിയവചനം...പേ॰... **ഉദയോ**തി തസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ നാമം...പേ॰... അഭിലാപോതി - ഇച്ചായസ്മാ ഉദയോ.

കതകിച്ചം അനാസവന്തി ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ കിച്ചാകിച്ചം കരണീയാകരണീയം പഹീനം ഉച്ഛിന്നമൂലം താലാവത്ഥുകതം അനഭാവംകതം ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മം. തസ്മാ ബുദ്ധോ കതകിച്ചോ.

യസ്സ ച വിസതാ [യസ്സ പരിപതാ (സ്യാ॰) പസ്സ മഹാനി॰ ൨൦൨] നത്ഥി, ഛിന്നസോതസ്സ ഭിക്ഖുനോ;
കിച്ചാകിച്ചപ്പഹീനസ്സ, പരിളാഹോ ന വിജ്ജതീതി.

കതകിച്ചം അനാസവന്തി. **ആസവാ**തി ചത്താരോ ആസവാ - കാമാസവോ, ഭവാസവോ, ദിട്ഠാസവോ, അവിജ്ജാസവോ. തേ ആസവാ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ പഹീനാ ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ. തസ്മാ ബുദ്ധോ അനാസവോതി - കതകിച്ചം അനാസവം.

പാരഗും സബ്ബധമ്മാനന്തി ഭഗവാ സബ്ബധമ്മാനം അഭിഞ്ഞാപാരഗൂ പരിഞ്ഞാപാരഗൂ പഹാനപാരഗൂ ഭാവനാപാരഗൂ സച്ഛികിരിയാപാരഗൂ സമാപത്തിപാരഗൂ. അഭിഞ്ഞാപാരഗൂ സബ്ബധമ്മാനം, പരിഞ്ഞാപാരഗൂ സബ്ബദുക്ഖാനം, പഹാനപാരഗൂ സബ്ബകിലേസാനം, ഭാവനാപാരഗൂ ചതുന്നം മഗ്ഗാനം, സച്ഛികിരിയാപാരഗൂ നിരോധസ്സ, സമാപത്തിപാരഗൂ സബ്ബസമാപത്തീനം. സോ വസിപ്പത്തോ പാരമിപ്പത്തോ അരിയസ്മിം സീലസ്മിം; വസിപ്പത്തോ പാരമിപ്പത്തോ അരിയസ്മിം സമാധിസ്മിം; വസിപ്പത്തോ പാരമിപ്പത്തോ അരിയായ പഞ്ഞായ; വസിപ്പത്തോ

പാരമിപ്പത്തോ അരിയായ വിമുത്തിയാ. സോ പാരഗതോ പാരപ്പത്തോ അന്തഗതോ അന്തപ്പത്തോ കോടിഗതോ കോടിപ്പത്തോ പരിയന്തഗതോ പരിയന്തപ്പത്തോ വോസാനഗതോ വോസാനപ്പത്തോ താണഗതോ താണപ്പത്തോ ലേണഗതോ ലേണപ്പത്തോ സരണഗതോ സരണപ്പത്തോ അഭയഗതോ അഭയപ്പത്തോ അച്ചുതഗതോ അച്ചുതപ്പത്തോ അമതഗതോ അമതപ്പത്തോ നിബ്ബാനഗതോ നിബ്ബാനപ്പത്തോ. സോ വുത്ഥവാസോ ചിണ്ണചരണോ...പേ॰... ജാതിമരണസംസാരോ നത്ഥി തസ്സ പുനബ്ഭവോതി - പാരഗും സബ്ബധമ്മാനം.

അത്ഥി പഞ്ഹേന ആഗമന്തി പഞ്ഹേന അത്ഥികോ ആഗതോമ്ഹി, പഞ്ഹം പുച്ഛിതുകാമോ ആഗതോമ്ഹി, പഞ്ഹം സോതുകാമോ ആഗതോമ്ഹീതി, ഏവമ്പി അത്ഥി പഞ്ഹേന ആഗമം. അഥ വാ, പഞ്ഹത്ഥികാനം പഞ്ഹം പുച്ഛിതുകാമാനം പഞ്ഹം സോതുകാമാനം ആഗമനം അഭിക്കമനം ഉപസങ്കമനം പയിരുപാസനം അത്ഥീതി, ഏവമ്പി അത്ഥി പഞ്ഹേന ആഗമം. അഥ വാ, പഞ്ഹാഗമോ തുയ്ഹം അത്ഥി, ത്വമ്പി പഹു ത്വമസി അലമത്തോ മയാ പുച്ഛിതം കഥേതും വിസജ്ജേതും, വഹസ്സേതം ഭാരന്തി, ഏവമ്പി അത്ഥി പഞ്ഹേന ആഗമം.

അഞ്ഞാവിമോക്ഖം പബ്രൂഹീതി അഞ്ഞാവിമോക്ഖോ വുച്ചതി അരഹത്തവിമോക്ഖോ. അരഹത്തവിമോക്ഖം പബ്രൂഹി ആചിക്ഖാഹി ദേസേഹി പഞ്ഞപേഹി പട്ഠപേഹി വിവരാഹി വിഭജാഹി ഉത്താനീകരോഹി പകാസേഹീതി - അഞ്ഞാവിമോക്ഖം പബ്രൂഹി.

അവിജ്ജായ പഭേദനന്തി അവിജ്ജായ ഭേദനം പഭേദനം പഹാനം വൂപസമം പടിനിസ്സഗ്ഗം പടിപ്പസ്സദ്ധം അമതം നിബ്ബാനന്തി - അവിജ്ജായ പഭേദനം. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

> ''ഝായിം വിരജമാസീനം, [ഇച്ചായസ്മാ ഉദയോ]
> കതകിച്ചം അനാസവം;
> പാരഗും സബ്ബധമ്മാനം, അത്ഥി പഞ്ഹേന ആഗമം;
>
> അഞ്ഞാവിമോക്ഖം പബ്രൂഹി, അവിജ്ജായ പഭേദന''ന്തി.

൭൬. **പഹാനം കാമച്ഛന്ദാനം, [ഉദയാതി ഭഗവാ]**
ദോമനസ്സാന ചൂഭയം;
ഥിനസ്സ [ഥീനസ്സ (സ്യാ॰)] **ച പനൂദനം, കുക്കുച്ചാനം നിവാരണം.**

പഹാനം കാമച്ഛന്ദാനന്തി. **ഛന്ദോ**തി യോ കാമേസു കാമച്ഛന്ദോ കാമരാഗോ കാമനന്ദീ കാമതണ്ഹാ കാമസിനേഹോ കാമപിപാസാ കാമപരിളാഹോ കാമമുച്ഛാ കാമജ്ഝോസാനം കാമോഘോ കാമയോഗോ കാമുപാദാനം കാമച്ഛന്ദനീവരണം. **പഹാനം കാമച്ഛന്ദാന**ന്തി കാമച്ഛന്ദാനം പഹാനം വൂപസമം പടിനിസ്സഗ്ഗം പടിപ്പസ്സദ്ധിം അമതം നിബ്ബാനന്തി - പഹാനം കാമച്ഛന്ദാനം. **ഉദയാതി ഭഗവാ**തി. **ഉദയാ**തി ഭഗവാ തം ബ്രാഹ്മണം നാമേന ആലപതി. **ഭഗവാ**തി ഗാരവാധിവചനമേതം...പേ॰... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി, യദിദം ഭഗവാതി - ഉദയാതി ഭഗവാ.

ദോമനസ്സാന ചൂഭയന്തി. **ദോമനസ്സാ**തി യം ചേതസികം അസാതം ചേതസികം ദുക്ഖം ചേതോസമ്ഫസ്സജം അസാതം ദുക്ഖം വേദയിതം, ചേതോസമ്ഫസ്സജാ

അസാതാ ദുക്ഖാ വേദനാ. **ദോമനസ്സാന ചൂഭയ**ന്തി കാമച്ഛന്ദസ്സ ച ദോമനസ്സസ്സ ച ഉഭിന്നം പഹാനം വൂപസമം പടിനിസ്സഗ്ഗം പടിപ്പസ്സദ്ധിം അമതം നിബ്ബാനന്തി - ദോമനസ്സാന ചൂഭയം.

ഥിനസ്സ ച പനൂദനന്തി. **ഥിന**ന്തി യാ ചിത്തസ്സ അകല്യതാ അകമ്മഞ്ഞതാ ഓലീയനാ സല്ലീയനാ ലീനാ ലീയനാ ലീയിതത്തം ഥിനം ഥിയനാ [ഥീനം ഥീയനാ (സ്യാ॰)] ഥിയിതത്തം ചിത്തസ്സ. **പനൂദന**ന്തി ഥിനസ്സ ച പനൂദനം പഹാനം വൂപസമം പടിനിസ്സഗ്ഗം പടിപ്പസ്സദ്ധിം അമതം നിബ്ബാനന്തി - ഥിനസ്സ ച പനൂദനം.

കുക്കുച്ചാനം നിവാരണന്തി. **കുക്കുച്ച**ന്തി ഹത്ഥകുക്കുച്ചമ്പി കുക്കുച്ചം, പാദകുക്കുച്ചമ്പി കുക്കുച്ചം, ഹത്ഥപാദകുക്കുച്ചമ്പി കുക്കുച്ചം. അകപ്പിയേ കപ്പിയസഞ്ഞിതാ, കപ്പിയേ അകപ്പിയസഞ്ഞിതാ...പേ॰... അവജ്ജേ വജ്ജസഞ്ഞിതാ, വജ്ജേ അവജ്ജസഞ്ഞിതാ. യം ഏവരൂപം കുക്കുച്ചം കുക്കുച്ചായനാ കുക്കുച്ചായിതത്തം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ, ഇദം വുച്ചതി കുക്കുച്ചം. അപി ച, ദ്വീഹി കാരണേഹി ഉപ്പജ്ജതി കുക്കുച്ചം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ - കതത്താ ച അകതത്താ ച. കഥം കതത്താ ച അകതത്താ ച ഉപ്പജ്ജതി കുക്കുച്ചം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ? ''കതം മേ കായദുച്ചരിതം, അകതം മേ കായസുചരിത''ന്തി ഉപ്പജ്ജതി കുക്കുച്ചം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ . ''കതം മേ വചീദുച്ചരിതം, അകതം മേ വചീസുചരിത''ന്തി...പേ॰... ''കതം മേ മനോദുച്ചരിതം, അകതം മേ മനോസുചരിത''ന്തി...പേ॰... ''കതോ മേ പാണാതിപാതോ, അകതാ മേ പാണാതിപാതാ വേരമണീ''തി...പേ॰... ''കതം മേ അദിന്നാദാനം, അകതാ മേ അദിന്നാദാനാ വേരമണീ''തി...പേ॰... ''കതോ മേ കാമേസുമിച്ഛാചാരോ, അകതാ മേ കാമേസുമിച്ഛാചാരാ വേരമണീ''തി...പേ॰... ''കതോ മേ മുസാവാദോ, അകതാ മേ മുസാവാദാ വേരമണീ''തി...പേ॰... ''കതാ മേ പിസുണാ വാചാ [പിസുണവാചാ (ക॰)], അകതാ മേ പിസുണായ വാചായ വേരമണീ''തി...പേ॰... ''കതാ മേ ഫരുസാ വാചാ, അകതാ മേ ഫരുസായ വാചായ വേരമണീ''തി...പേ॰... ''കതോ മേ സമ്ഫപ്പലാപോ, അകതാ മേ സമ്ഫപ്പലാപാ വേരമണീ''തി...പേ॰... ''കതാ മേ അഭിജ്ഝാ, അകതാ മേ അനഭിജ്ഝാ''തി...പേ॰... ''കതോ മേ ബ്യാപാദോ, അകതോ മേ അബ്യാപാദോ''തി...പേ॰... ''കതാ മേ മിച്ഛാദിട്ഠി, അകതാ മേ സമ്മാദിട്ഠീ''തി , ഉപ്പജ്ജതി കുക്കുച്ചം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ. ഏവം കതത്താ ച അകതത്താ ച ഉപ്പജ്ജതി കുക്കുച്ചം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ.

അഥ വാ, ''സീലേസുമ്ഹി അപരിപൂരകാരീ''തി ഉപ്പജ്ജതി കുക്കുച്ചം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ; ''ഇന്ദ്രിയേസുമ്ഹി അഗുത്തദ്വാരോ''തി...പേ॰... ''ഭോജനേ അമത്തഞ്ഞുമ്ഹീ''തി... ''ജാഗരിയം അനനുയുത്തോമ്ഹീ''തി... ''ന സതിസമ്പജഞ്ഞേന സമന്നാഗതോമ്ഹീ''തി... ''അഭാവിതാ മേ ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാതി, ചത്താരോ സമ്മപ്പധാനാതി ചത്താരോ ഇദ്ധിപാദാതി, പഞ്ചിന്ദ്രിയാനീതി, പഞ്ച ബലാനീതി, സത്ത ബോജ്ഝങ്ഗാതി, അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ''തി... ''ദുക്ഖം മേ അപരിഞ്ഞാതം, സമുദയോ മേ അപ്പഹീനോ, മഗ്ഗോ മേ അഭാവിതോ,

നിരോധോ മേ അസച്ഛികതോ”തി ഉപ്പജ്ജതി കുക്കുച്ചം ചേതസോ വിപ്പടിസാരോ മനോവിലേഖോ.

കുക്കുച്ചാനം നിവാരണന്തി കുക്കുച്ചാനം ആവരണം നീവരണം പഹാനം ഉപസമം വൂപസമം പടിനിസ്സഗ്ഗം പടിപ്പസ്സദ്ധിം അമതം നിബ്ബാനന്തി - കുക്കുച്ചാനം നിവാരണം. തേനാഹ ഭഗവാ -

"പഹാനം കാമച്ഛന്ദാനം, [ഉദയാതി ഭഗവാ]
ദോമനസ്സാന ചൂഭയം;
ഥിനസ്സ ച പനൂദനം, കുക്കുച്ചാനം നിവാരണ"ന്തി.

൭൬ ഉപേക്ഖാസതിസംസുദ്ധം , ധമ്മതക്കപുരേജവം;
അഞ്ഞാവിമോക്ഖം പബ്രൂമി, അവിജ്ജായ പഭേദനം.

ഉപേക്ഖാസതിസംസുദ്ധന്തി. **ഉപേക്ഖാ**തി യാ ചതുത്ഥേ ഝാനേ ഉപേക്ഖാ ഉപേക്ഖനാ അജ്ഝുപേക്ഖനാ ചിത്തസമതാ [ചിത്തസമഥോ (സ്യാ॰) മഹാനി॰ ൨൦൭] ചിത്തപ്പസ്സദ്ധതാ മജ്ഝത്തതാ ചിത്തസ്സ. **സതീ**തി യാ ചതുത്ഥേ ഝാനേ ഉപേക്ഖം ആരബ്ഭ സതി അനുസ്സതി...പേ॰... സമ്മാസതി. **ഉപേക്ഖാസതിസംസുദ്ധ**ന്തി ചതുത്ഥേ ഝാനേ ഉപേക്ഖാ ച സതി ച സുദ്ധാ ഹോന്തി വിസുദ്ധാ സംസുദ്ധാ പരിസുദ്ധാ പരിയോദാതാ അനങ്ഗണാ വിഗതൂപക്കിലേസാ മുദുഭൂതാ കമ്മനിയാ ഠിതാ ആനേഞ്ജപ്പത്താതി - ഉപേക്ഖാസതിസംസുദ്ധം.

ധമ്മതക്കപുരേജവന്തി ധമ്മതക്കോ വുച്ചതി സമ്മാസങ്കപ്പോ. സോ ആദിതോ ഹോതി, പുരതോ ഹോതി, പുബ്ബങ്ഗമോ ഹോതി അഞ്ഞാവിമോക്ഖസ്സാതി, ഏവമ്പി ധമ്മതക്കപുരേജവം. അഥ വാ, ധമ്മതക്കോ വുച്ചതി സമ്മാദിട്ഠി. സാ ആദിതോ ഹോതി, പുരതോ ഹോതി, പുബ്ബങ്ഗമോ ഹോതി അഞ്ഞാവിമോക്ഖസ്സാതി , ഏവമ്പി ധമ്മതക്കപുരേജവം. അഥ വാ, ധമ്മതക്കോ വുച്ചതി ചതുന്നം മഗ്ഗാനം പുബ്ബഭാഗവിപസ്സനാ. സാ ആദിതോ ഹോതി, പുരതോ ഹോതി, പുബ്ബങ്ഗമോ ഹോതി അഞ്ഞാവിമോക്ഖസ്സാതി - ഏവമ്പി ധമ്മതക്കപുരേജവം.

അഞ്ഞാവിമോക്ഖം പബ്രൂമീതി അഞ്ഞാവിമോക്ഖോ വുച്ചതി അരഹത്തവിമോക്ഖോ. അരഹത്തവിമോക്ഖം പബ്രൂമി ആചിക്ഖാമി ദേസേമി പഞ്ഞപേമി പട്ഠപേമി വിവരാമി വിഭജാമി ഉത്താനീകരോമി പകാസേമീതി - അഞ്ഞാവിമോക്ഖം പബ്രൂമി.

അവിജ്ജായ പഭേദനന്തി. **അവിജ്ജാ**തി ദുക്ഖേ അഞ്ഞാണം...പേ॰... അവിജ്ജാ മോഹോ അകുസലമൂലം. **പഭേദന**ന്തി അവിജ്ജായ പഭേദനം പഹാനം വൂപസമം പടിനിസ്സഗ്ഗം പടിപ്പസ്സദ്ധിം അമതം നിബ്ബാനന്തി - അവിജ്ജായ പഭേദനം. തേനാഹ ഭഗവാ -

"ഉപേക്ഖാസതിസംസുദ്ധം, ധമ്മതക്കപുരേജവം;
അഞ്ഞാവിമോക്ഖം പബ്രൂമി, അവിജ്ജായ പഭേദന"ന്തി.

൭൭. **കിംസു സംയോജനോ ലോകോ, കിംസു തസ്സ വിചാരണം;**
കിസ്സസ്സ വിപ്പഹാനേന, നിബ്ബാനം ഇതി വുച്ചതി.

കിംസു സംയോജനോ ലോകോതി ലോകസ്സ സംയോജനം ലഗ്ഗനം ബന്ധനം ഉപക്കിലേസോ. കേന ലോകോ യുത്തോ പയുത്തോ ആയുത്തോ സമായുത്തോ ലഗ്ഗോ ലഗ്ഗിതോ പലിബുദ്ധോതി - കിംസു സംയോജനോ ലോകോ.

കിംസു തസ്സ വിചാരണന്തി കിംസു തസ്സ ചാരണം വിചാരണം പടിവിചാരണം. കേന ലോകോ ചരതി വിചരതി പടിവിചരതീതി - കിംസു തസ്സ വിചാരണം. **കിസ്സസ്സ വിപ്പഹാനേന നിബ്ബാനം ഇതി വുച്ചതീ**തി കിസ്സസ്സ വിപ്പഹാനേന വൂപസമേന പടിനിസ്സഗ്ഗേന പടിപ്പസ്സദ്ധിയാ നിബ്ബാനം ഇതി വുച്ചതി പവുച്ചതി കഥീയതി ഭണീയതി ദീപീയതി വോഹരീയതീതി - കിസ്സസ്സ വിപ്പഹാനേന നിബ്ബാനം ഇതി വുച്ചതി. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

> ''കിംസു സംയോജനോ ലോകോ, കിംസു തസ്സ വിചാരണം;
> കിസ്സസ്സ വിപ്പഹാനേന, നിബ്ബാനം ഇതി വുച്ചതീ''തി.

൭൮. **നന്ദിസംയോജനോ ലോകോ, വിതക്കസ്സ വിചാരണാ;**
തണ്ഹായ വിപ്പഹാനേന, നിബ്ബാനം ഇതി വുച്ചതി.

നന്ദിസംയോജനോ ലോകോതി നന്ദീ വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം, അയം വുച്ചതി നന്ദീ. യാ നന്ദീ ലോകസ്സ സംയോജനം ലഗ്ഗനം ബന്ധനം ഉപക്കിലേസോ, ഇമായ നന്ദിയാ ലോകോ യുത്തോ പയുത്തോ ആയുത്തോ സമായുത്തോ ലഗ്ഗോ ലഗ്ഗിതോ പലിബുദ്ധോതി - നന്ദിസംയോജനോ ലോകോ.

വിതക്കസ്സ വിചാരണാതി. **വിതക്കാ**തി നവ വിതക്കാ - കാമവിതക്കോ, ബ്യാപാദവിതക്കോ, വിഹിംസാവിതക്കോ, ഞാതിവിതക്കോ ജനപദവിതക്കോ , അമരാവിതക്കോ, പരാനുദയതാപടിസംയുത്തോ വിതക്കോ, ലാഭസക്കാരസിലോകപടിസംയുത്തോ വിതക്കോ, അനവഞ്ഞത്തിപടിസംയുത്തോ വിതക്കോ. ഇമേ വുച്ചന്തി നവ വിതക്കാ. ഇമേ നവ വിതക്കാ ലോകസ്സ ചാരണാ വിചാരണാ പടിവിചാരണാ. ഇമേഹി നവഹി വിതക്കേഹി ലോകോ ചരതി വിചരതി പടിവിചരതീതി - വിതക്കസ്സ വിചാരണാ.

തണ്ഹായ വിപ്പഹാനേന നിബ്ബാനം ഇതി വുച്ചതീതി. **തണ്ഹാ**തി രൂപതണ്ഹാ...പേ॰... ധമ്മതണ്ഹാ. **തണ്ഹായ വിപ്പഹാനേന നിബ്ബാനം ഇതി വുച്ചതീ**തി തണ്ഹായ വിപ്പഹാനേന വൂപസമേന പടിനിസ്സഗ്ഗേന പടിപ്പസ്സദ്ധിയാ നിബ്ബാനം ഇതി വുച്ചതി പവുച്ചതി കഥീയതി ഭണീയതി ദീപീയതി വോഹരീയതീതി - തണ്ഹായ വിപ്പഹാനേന നിബ്ബാനം ഇതി വുച്ചതി. തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''നന്ദിസംയോജനോ ലോകോ, വിതക്കസ്സ വിചാരണാ;
> തണ്ഹായ വിപ്പഹാനേന, നിബ്ബാനം ഇതി വുച്ചതീ''തി.

൭൯. **കഥം സതസ്സ ചരതോ, വിഞ്ഞാണം ഉപരുജ്ഝതി;**
ഭഗവന്തം പുട്ഠുമാഗമാ, തം സുണോമ വചോ തവ.

കഥം സതസ്സ ചരതോതി കഥം സതസ്സ സമ്പജാനസ്സ ചരതോ വിഹരതോ ഇരിയതോ വത്തയതോ പാലയതോ യപയതോ യാപയതോതി - കഥം സതസ്സ ചരതോ.

വിഞ്ഞാണം ഉപരുജ്ഝതീതി വിഞ്ഞാണം നിരുജ്ഝതി വൂപസമ്മതി അത്ഥം ഗച്ഛതി പടിപ്പസ്സമ്ഭതീതി - വിഞ്ഞാണം ഉപരുജ്ഝതി.

ഭഗവന്തം പുട്ഠുമാഗമാതി ബുദ്ധം ഭഗവന്തം പുട്ഠും പുച്ഛിതും യാചിതും അജ്ഝേസിതും പസാദേതും ആഗമ്ഹാ ആഗതമ്ഹാ ഉപാഗതമ്ഹാ സമ്പത്തമ്ഹാ, ''തയാ സദ്ധിം സമാഗതമ്ഹാ''തി - ഭഗവന്തം പുട്ഠുമാഗമാ.

തം സുണോമ വചോ തവാതി. തന്തി തുയ്ഹം വചനം ബ്യപ്പഥം ദേസനം അനുസാസനം അനുസിട്ഠം സുണോമ ഉഗ്ഗണ്ഹാമ ധാരേമ ഉപധാരേമ ഉപലക്ഖേമാതി - തം സുണോമ വചോ തവ. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

''കഥം സതസ്സ ചരതോ, വിഞ്ഞാണം ഉപരുജ്ഝതി;
ഭഗവന്തം പുട്ഠുമാഗമാ, തം സുണോമ വചോ തവാ''തി.

വൃം.**അജ്ഝത്തഞ്ച ബഹിദ്ധാ ച, വേദനം നാഭിനന്ദതോ;**
ഏവം സതസ്സ ചരതോ, വിഞ്ഞാണം ഉപരുജ്ഝതി.

അജ്ഝത്തഞ്ച ബഹിദ്ധാ ച വേദനം നാഭിനന്ദതോതി അജ്ഝത്തം വേദനാസു വേദനാനുപസ്സീ വിഹരന്തോ വേദനം നാഭിനന്ദതി നാഭിവദതി ന അജ്ഝോസേതി [ന അജ്ഝോസായ തിട്ഠതി (സ്യാ॰)], അഭിനന്ദനം അഭിവദനം അജ്ഝോസാനം ഗാഹം പരാമാസം അഭിനിവേസം പജഹതി വിനോദേതി ബ്യന്തീകരോതി അനഭാവം ഗമേതി; ബഹിദ്ധാ വേദനാസു വേദനാനുപസ്സീ വിഹരന്തോ വേദനം നാഭിനന്ദതി നാഭിവദതി ന അജ്ഝോസേതി, അഭിനന്ദനം അഭിവദനം അജ്ഝോസാനം ഗാഹം പരാമാസം അഭിനിവേസം പജഹതി വിനോദേതി ബ്യന്തീകരോതി അനഭാവം ഗമേതി; അജ്ഝത്തബഹിദ്ധാ വേദനാസു വേദനാനുപസ്സീ വിഹരന്തോ വേദനം നാഭിനന്ദതി നാഭിവദതി ന അജ്ഝോസേതി, അഭിനന്ദനം അഭിവദനം അജ്ഝോസാനം ഗാഹം പരാമാസം അഭിനിവേസം പജഹതി വിനോദേതി ബ്യന്തീകരോതി അനഭാവം ഗമേതി. അജ്ഝത്തം സമുദയധമ്മാനുപസ്സീ വേദനാസു വേദനാനുപസ്സീ [ഇദം പദം നത്ഥി സ്യാ॰ പോത്ഥകേ] വിഹരന്തോ വേദനം നാഭിനന്ദതി നാഭിവദതി ന അജ്ഝോസേതി, അഭിനന്ദനം അഭിവദനം അജ്ഝോസാനം ഗാഹം പരാമാസം അഭിനിവേസം പജഹതി വിനോദേതി ബ്യന്തീകരോതി അനഭാവം ഗമേതി; അജ്ഝത്തം വയധമ്മാനുപസ്സീ വേദനാസു വേദനാനുപസ്സീ വിഹരന്തോ...പേ॰... അജ്ഝത്തം സമുദയവയധമ്മാനുപസ്സീ വേദനാസു വേദനാനുപസ്സീ വിഹരന്തോ...പേ॰... ബഹിദ്ധാ സമുദയധമ്മാനുപസ്സീ വേദനാസു വേദനാനുപസ്സീ വിഹരന്തോ വേദനം നാഭിനന്ദതി നാഭിവദതി ന അജ്ഝോസേതി, അഭിനന്ദനം അഭിവദനം അജ്ഝോസാനം ഗാഹം പരാമാസം അഭിനിവേസം പജഹതി വിനോദേതി ബ്യന്തീകരോതി അനഭാവം ഗമേതി; ബഹിദ്ധാ വയധമ്മാനുപസ്സീ വേദനാസു വേദനാനുപസ്സീ വിഹരന്തോ...പേ॰... ബഹിദ്ധാ സമുദയവയധമ്മാനുപസ്സീ വേദനാസു വേദനാനുപസ്സീ വിഹരന്തോ...പേ॰... അജ്ഝത്തബഹിദ്ധാ സമുദയധമ്മാനുപസ്സീ വേദനാസു വേദനാനുപസ്സീ വിഹരന്തോ...പേ॰... അജ്ഝത്തബഹിദ്ധാ വയധമ്മാനുപസ്സീ വേദനാസു വേദനാനുപസ്സീ വിഹരന്തോ...പേ॰... അജ്ഝത്തബഹിദ്ധാ സമുദയവയധമ്മാനുപസ്സീ വേദനാസു വേദനാനുപസ്സീ വിഹരന്തോ വേദനം നാഭിനന്ദതി നാഭിവദതി ന അജ്ഝോസേതി, അഭിനന്ദനം അഭിവദനം അജ്ഝോസാനം ഗാഹം പരാമാസം അഭിനിവേസം പജഹതി വിനോദേതി ബ്യന്തീകരോതി അനഭാവം ഗമേതി.

ഇമേഹി ദ്വാദസഹി ആകാരേഹി വേദനാസു വേദനാനുപസ്സീ വിഹരന്തോ... പേ॰... അനഭാവം ഗമേതി.

അഥ വാ, വേദനം അനിച്ചതോ പസ്സന്തോ വേദനം നാഭിനന്ദതി നാഭിവദതി ന അജ്ഝോസേതി, അഭിനന്ദനം അഭിവദനം അജ്ഝോസാനം ഗാഹം പരാമാസം അഭിനിവേസം പജഹതി വിനോദേതി ബ്യന്തീകരോതി അനഭാവം ഗമേതി. വേദനം ദുക്ഖതോ രോഗതോ ഗണ്ഡതോ സല്ലതോ അഘതോ ആബാധതോ...പേ॰... നിസ്സരണതോ പസ്സന്തോ വേദനം നാഭിനന്ദതി നാഭിവദതി ന അജ്ഝോസേതി, അഭിനന്ദനം അഭിവദനം അജ്ഝോസാനം ഗാഹം പരാമാസം അഭിനിവേസം പജഹതി വിനോദേതി ബ്യന്തീകരോതി അനഭാവം ഗമേതി. ഇമേഹി ചത്താലീസായ [ദ്വാചത്താളീസായ (സ്യാ॰)] ആകാരേഹി വേദനാസു വേദനാനുപസ്സീ വിഹരന്തോ വേദനം നാഭിനന്ദതി നാഭിവദതി ന അജ്ഝോസേതി, അഭിനന്ദനം അഭിവദനം അജ്ഝോസാനം ഗാഹം പരാമാസം അഭിനിവേസം പജഹതി വിനോദേതി ബ്യന്തീകരോതി അനഭാവം ഗമേതീതി - അജ്ഝത്തഞ്ച ബഹിദ്ധാ ച വേദനം നാഭിനന്ദതോ.

ഏവം സതസ്സ ചരതോതി ഏവം സതസ്സ സമ്പജാനസ്സ ചരതോ വിഹരതോ ഇരിയതോ വത്തയതോ പാലയതോ യപയതോ യാപയതോതി - ഏവം സതസ്സ ചരതോ.

വിഞ്ഞാണം ഉപരുജ്ഝതീതി പുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരസഹഗതം വിഞ്ഞാണം അപുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരസഹഗതം വിഞ്ഞാണം ആനേഞ്ജാഭിസങ്ഖാരസഹഗതം വിഞ്ഞാണം നിരുജ്ഝതി വൂപസമ്മതി അത്ഥം ഗച്ഛതി പടിപ്പസ്സമ്ഭതീതി - വിഞ്ഞാണം ഉപരുജ്ഝതി. തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''അജ്ഝത്തഞ്ച ബഹിദ്ധാ ച, വേദനം നാഭിനന്ദതോ;
> ഏവം സതസ്സ ചരതോ, വിഞ്ഞാണം ഉപരുജ്ഝതീ''തി.

സഹ ഗാഥാപരിയോസാനാ...പേ॰... സത്ഥാ മേ, ഭന്തേ ഭഗവാ, സാവകോഹമസ്മീതി.

ഉദയമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസോ തേരസമോ.

൧൪. പോസാലമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസോ

> **൮൫. യോ അതീതം ആദിസതി, [ഇച്ചായസ്മാ പോസാലോ]**
> **അനേജോ ഛിന്നസംസയോ;**
> **പാരഗും** [പാരഗൂ (സ്യാ॰ ക॰)] **സബ്ബധമ്മാനം, അത്ഥി പഞ്ഹേന ആഗമം.**

യോ അതീതം ആദിസതീതി. **യോ**തി യോ സോ ഭഗവാ സയമ്ഭൂ. അനാചരിയകോ പുബ്ബേ അനനുസ്സുതേസു ധമ്മേസു സാമം സച്ചാനി അഭിസമ്ബുജ്ഝി, തത്ഥ ച സബ്ബഞ്ഞുതം പത്തോ, ബലേസു ച വസീഭാവം. **അതീതം ആദിസതീ**തി ഭഗവാ അത്തനോ ച പരേസഞ്ച അതീതമ്പി ആദിസതി, അനാഗതമ്പി ആദിസതി, പച്ചുപ്പന്നമ്പി ആദിസതി.

കഥം ഭഗവാ അത്തനോ അതീതം ആദിസതി? ഭഗവാ അത്തനോ അതീതം ഏകമ്പി ജാതിം ആദിസതി, ദ്വേപി ജാതിയോ ആദിസതി, തിസ്സോപി ജാതിയോ

ആദിസതി, ചതസ്സോപി ജാതിയോ ആദിസതി, പഞ്ചപി ജാതിയോ ആദിസതി, ദസപി ജാതിയോ ആദിസതി, വീസമ്പി ജാതിയോ ആദിസതി, തിംസമ്പി ജാതിയോ ആദിസതി, ചത്താലീസമ്പി ജാതിയോ ആദിസതി , പഞ്ഞാസമ്പി ജാതിയോ ആദിസതി, ജാതിസതമ്പി...പേ॰... ജാതിസഹസ്സമ്പി... ജാതിസതസഹസ്സമ്പി... അനേകേപി സംവട്ടകപ്പേ... അനേകേപി വിവട്ടകപ്പേ... അനേകേപി സംവട്ടവിവട്ടകപ്പേ ആദിസതി - ''അമുത്രാസിം ഏവംനാമോ ഏവംഗോത്തോ ഏവംവണ്ണോ ഏവമാഹാരോ ഏവംസുഖദുക്ഖപ്പടിസംവേദീ ഏവമായുപരിയന്തോ, സോ തതോ ചുതോ അമുത്ര ഉദപാദിം; തത്രാപാസിം ഏവംനാമോ ഏവംഗോത്തോ ഏവംവണ്ണോ ഏവമാഹാരോ ഏവംസുഖദുക്ഖപ്പടിസംവേദീ ഏവമായുപരിയന്തോ, സോ തതോ ചുതോ ഇധൂപപന്നോ''തി. ഇതി സാകാരം സഉദ്ദേസം അനേകവിഹിതം പുബ്ബേനിവാസം ആദിസതി. ഏവം ഭഗവാ അത്തനോ അതീതം ആദിസതി.

കഥം ഭഗവാ പരേസം അതീതം ആദിസതി? ഭഗവാ പരേസം അതീതം ഏകമ്പി ജാതിം ആദിസതി, ദ്വേപി ജാതിയോ ആദിസതി...പേ॰... അനേകേപി സംവട്ടവിവട്ടകപ്പേ ആദിസതി - ''അമുത്രാസി ഏവംനാമോ ഏവംഗോത്തോ ഏവംവണ്ണോ ഏവമാഹാരോ ഏവംസുഖദുക്ഖപ്പടിസംവേദീ ഏവമായുപരിയന്തോ, സോ തതോ ചുതോ അമുത്ര ഉദപാദി; തത്രാപാസി ഏവംനാമോ ഏവംഗോത്തോ ഏവംവണ്ണോ ഏവമാഹാരോ ഏവംസുഖദുക്ഖപ്പടിസംവേദീ ഏവമായുപരിയന്തോ, സോ തതോ ചുതോ ഇധൂപപന്നോ''തി. ഇതി സാകാരം സഉദ്ദേസം അനേകവിഹിതം പുബ്ബേനിവാസം ആദിസതി. ഏവം ഭഗവാ പരേസം അതീതം ആദിസതി.

ഭഗവാ പഞ്ച ജാതകസതാനി ഭാസന്തോ അത്തനോ ച പരേസഞ്ച അതീതം ആദിസതി, മഹാപദാനിയസുത്തന്തം [മഹാധനിയസുത്തം (സ്യാ॰)] ഭാസന്തോ അത്തനോ ച പരേസഞ്ച അതീതം ആദിസതി, മഹാസുദസ്സനിയസുത്തന്തം ഭാസന്തോ അത്തനോ ച പരേസഞ്ച അതീതം ആദിസതി, മഹാഗോവിന്ദിയസുത്തന്തം ഭാസന്തോ അത്തനോ ച പരേസഞ്ച അതീതം ആദിസതി, മഘദേവിയസുത്തന്തം ഭാസന്തോ അത്തനോ ച പരേസഞ്ച അതീതം ആദിസതി.

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - ''അതീതം ഖോ, ചുന്ദ, അദ്ധാനം ആരബ്ഭ തഥാഗതസ്സ സതാനുസാരിഞാണം [സതാനുസ്സരിയഞാണം (ക॰) പസ്സ ദീ॰ നി॰ ൩.൧൪൭] ഹോതി. സോ യാവതകം ആകങ്ഖതി താവതകം അനുസ്സരതി. അനാഗതഞ്ച ഖോ, ചുന്ദ...പേ॰... പച്ചുപ്പന്നഞ്ച ഖോ, ചുന്ദ, അദ്ധാനം ആരബ്ഭ തഥാഗതസ്സ ബോധിജം ഞാണം ഉപ്പജ്ജതി - 'അയമന്തിമാ ജാതി, നത്ഥിദാനി പുനബ്ഭവോ'''തി.

ഇന്ദ്രിയപരോപരിയത്തഞാണം [ഇന്ദ്രിയപരോപരിയത്തിഞാണം (ക॰) അട്ഠകഥാ ഓലോകേതബ്ബാ] തഥാഗതസ്സ തഥാഗതബലം, സത്താനം ആസയാനുസയഞാണം തഥാഗതസ്സ തഥാഗതബലം, യമകപാടിഹീരേ ഞാണം [യമകപാടിഹിരിയഞാണം (സ്യാ॰)] തഥാഗതസ്സ തഥാഗതബലം, മഹാകരുണാസമാപത്തിയാ ഞാണം തഥാഗതസ്സ തഥാഗതബലം, സബ്ബഞ്ഞുതഞാണം തഥാഗതസ്സ തഥാഗതബലം, അനാവരണഞാണം തഥാഗതസ്സ തഥാഗതബലം, സബ്ബത്ഥ അസങ്ഗമപ്പടിഹതമനാവരണഞാണം തഥാഗതസ്സ

തഥാഗതബലം. ഏവം ഭഗവാ അത്തനോ ച പരേസഞ്ച അതീതമ്പി ആദിസതി അനാഗതമ്പി ആദിസതി പച്ചുപ്പന്നമ്പി ആദിസതി ആചിക്ഖതി ദേസേതി പഞ്ഞപേതി പട്ഠപേതി വിവരതി വിഭജതി ഉത്താനീകരോതി പകാസേതീതി - യോ അതീതം ആദിസതി.

ഇച്ചായസ്മാ പോസാലോതി. **ഇച്ചാ**തി പദസന്ധി...പേ°... **ആയസ്മാ**തി പിയവചനം...പേ°... **പോസാലോ**തി തസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ നാമം...പേ°... അഭിലാപോതി - ഇച്ചായസ്മാ പോസാലോ.

അനേജോ ഛിന്നസംസയോതി ഏജാ വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ°... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. സാ ഏജാ തണ്ഹാ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ പഹീനാ ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ. തസ്മാ ബുദ്ധോ അനേജോ. ഏജായ പഹീനത്താ അനേജോ. ഭഗവാ ലാഭേപി ന ഇഞ്ജതി...പേ°... ദുക്ഖേപി ന ഇഞ്ജതി ന ചലതി ന വേധതി നപ്പവേധതി ന സമ്പവേധതീതി അനേജോ. **ഛിന്നസംസയോ**തി സംസയോ വുച്ചതി വിചികിച്ഛാ. ദുക്ഖേ കങ്ഖാ...പേ°... ഛമ്ഭിതത്തം ചിത്തസ്സ മനോവിലേഖോ. സോ സംസയോ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ പഹീനോ ഛിന്നോ ഉച്ഛിന്നോ സമുച്ഛിന്നോ വൂപസന്തോ പടിനിസ്സഗ്ഗോ പടിപ്പസ്സദ്ധോ അഭബ്ബുപ്പത്തികോ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢോ. തസ്മാ ബുദ്ധോ ഛിന്നസംസയോതി - അനേജോ ഛിന്നസംസയോ.

പാരഗും സബ്ബധമ്മാനന്തി ഭഗവാ സബ്ബധമ്മാനം അഭിഞ്ഞാപാരഗൂ പരിഞ്ഞാപാരഗൂ പഹാനപാരഗൂ ഭാവനാപാരഗൂ സച്ഛികിരിയാപാരഗൂ സമാപത്തിപാരഗൂ അഭിഞ്ഞാപാരഗൂ സബ്ബധമ്മാനം...പേ°... ജാതിമരണസംസാരോ നത്ഥി തസ്സ പുനബ്ഭവോതി - പാരഗൂ സബ്ബധമ്മാനം.

അത്ഥി പഞ്ഹേന ആഗമന്തി പഞ്ഹേന അത്ഥികോ ആഗതോമ്ഹി...പേ°... ''വഹസ്സേതം ഭാര''ന്തി - അത്ഥി പഞ്ഹേന ആഗമം. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

''യോ അതീതം ആദിസതി, [ഇച്ചായസ്മാ പോസാലോ]
അനേജോ ഛിന്നസംസയോ;
പാരഗും സബ്ബധമ്മാനം, അത്ഥി പഞ്ഹേന ആഗമ''ന്തി.

വിഭൂതരൂപസഞ്ഞിസ്സ, സബ്ബകായപ്പഹായിനോ;
അജ്ഝത്തഞ്ച ബഹിദ്ധാ ച, നത്ഥി കിഞ്ചീതി പസ്സതോ;
ഞാണം സക്കാനുപുച്ഛാമി, കഥം നേയ്യോ തഥാവിധോ.

വിഭൂതരൂപസഞ്ഞിസ്സാതി കതമാ രൂപസഞ്ഞാ? രൂപാവചരസമാപത്തിം സമാപന്നസ്സ വാ ഉപപന്നസ്സ വാ ദിട്ഠധമ്മസുഖവിഹാരിസ്സ വാ സഞ്ഞാ സഞ്ജാനനാ സഞ്ജാനിതത്തം - അയം രൂപസഞ്ഞാ. **വിഭൂതരൂപസഞ്ഞിസ്സാ**തി ചതസ്സോ അരൂപസമാപത്തിയോ പടിലദ്ധസ്സ [ലാഭിസ്സ (സ്യാ°)] രൂപസഞ്ഞാ വിഭൂതാ ഹോന്തി വിഗതാ അതിക്കന്താ സമതിക്കന്താ വീതിവത്താതി - വിഭൂതരൂപസഞ്ഞിസ്സ.

സബ്ബകായപ്പഹായിനോതി സബ്ബോ തസ്സ പടിസന്ധികോ രൂപകായോ പഹീനോ, തദങ്ഗസമതിക്കമാ വിക്ഖമ്ഭനപ്പഹാനേന പഹീനോ തസ്സ രൂപകായോതി - സബ്ബകായപ്പഹായിനോ.

അജ്ഝത്തഞ്ച ബഹിദ്ധാ ച, നത്ഥി കിഞ്ചീതി പസ്സതോതി. **നത്ഥി കിഞ്ചീ**തി ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസമാപത്തി. കിംകാരണാ? നത്ഥി കിഞ്ചീതി ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസമാപത്തി. യം വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനസമാപത്തിം സതോ സമാപജ്ജിത്വാ തതോ വുട്ഠഹിത്വാ തഞ്ഞേവ വിഞ്ഞാണം അഭാവേതി, വിഭാവേതി, അന്തരധാപേതി, ''നത്ഥി കിഞ്ചീ''തി പസ്സതി - തംകാരണാ നത്ഥി കിഞ്ചീതി ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസമാപത്തീതി - അജ്ഝത്തഞ്ച ബഹിദ്ധാ ച നത്ഥി കിഞ്ചീതി പസ്സതോ.

ഞാണം സക്കാനുപുച്ഛാമീതി. **സക്കാ**തി - സക്കോ. ഭഗവാ സക്യകുലാ പബ്ബജിതോതിപി സക്കോ ...പേ॰... പഹീനഭയഭേരവോ വിഗതലോമഹംസോതിപി സക്കോ. **ഞാണം സക്കാനുപുച്ഛാമീ**തി തസ്സ ഞാണം പുച്ഛാമി, പഞ്ഞം പുച്ഛാമി, സമ്ബുദ്ധം പുച്ഛാമി. ''കീദിസം കിംസണ്ഠിതം കിംപകാരം കിംപടിഭാഗം ഞാണം ഇച്ഛിതബ്ബ''ന്തി - ഞാണം സക്കാനുപുച്ഛാമി.

കഥം നേയ്യോ തഥാവിധോതി കഥം സോ നേതബ്ബോ വിനേതബ്ബോ അനുനേതബ്ബോ പഞ്ഞപേതബ്ബോ നിജ്ഝാപേതബ്ബോ പേക്ഖേതബ്ബോ പസാദേതബ്ബോ? കഥം തേന [കഥമസ്സ (സ്യാ॰)] ഉത്തരി ഞാണം ഉപ്പാദേതബ്ബം? **തഥാവിധോ**തി തഥാവിധോ താദിസോ തസ്സണ്ഠിതോ തപ്പകാരോ തപ്പടിഭാഗോ യോ സോ ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസമാപത്തിലാഭീതി - കഥം നേയ്യോ തഥാവിധോ. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

''വിഭൂതരൂപസഞ്ഞിസ്സ, സബ്ബകായപ്പഹായിനോ;
അജ്ഝത്തഞ്ച ബഹിദ്ധാ ച, നത്ഥി കിഞ്ചീതി പസ്സതോ;
ഞാണം സക്കാനുപുച്ഛാമി, കഥം നേയ്യോ തഥാവിധോ''തി.

വിഞ്ഞാണട്ഠിതിയോ സബ്ബാ, [പോസാലാതി ഭഗവാ]
അഭിജാനം തഥാഗതോ;
തിട്ഠന്തമേനം ജാനാതി, ധിമുത്തം തപ്പരായണം;

വിഞ്ഞാണട്ഠിതിയോ സബ്ബാതി ഭഗവാ അഭിസങ്ഖാരവസേന ചതസ്സോ വിഞ്ഞാണട്ഠിതിയോ ജാനാതി, പടിസന്ധിവസേന സത്ത വിഞ്ഞാണട്ഠിതിയോ ജാനാതി. കഥം ഭഗവാ അഭിസങ്ഖാരവസേന ചതസ്സോ വിഞ്ഞാണട്ഠിതിയോ ജാനാതി? വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - ''രൂപുപയം [രൂപൂപായം (സ്യാ॰ ക॰) പസ്സ സം॰ നി॰ ൩.൫൩] വാ, ഭിക്ഖവേ, വിഞ്ഞാണം തിട്ഠമാനം തിട്ഠേയ്യ [തിട്ഠതി (സ്യാ॰ ക॰)], രൂപാരമ്മണം രൂപപ്പതിട്ഠം നന്ദൂപസേചനം വുദ്ധിം വിരൂള്ഹിം വേപുല്ലം ആപജ്ജേയ്യ. വേദനുപയം വാ, ഭിക്ഖവേ...പേ॰... സഞ്ഞുപയം വാ, ഭിക്ഖവേ...പേ॰... സങ്ഖാരുപയം വാ, ഭിക്ഖവേ, വിഞ്ഞാണം തിട്ഠമാനം തിട്ഠേയ്യ, സങ്ഖാരാരമ്മണം സങ്ഖാരപ്പതിട്ഠം നന്ദൂപസേചനം വുദ്ധിം വിരൂള്ഹിം വേപുല്ലം ആപജ്ജേയ്യാ''തി. ഏവം ഭഗവാ അഭിസങ്ഖാരവസേന ചതസ്സോ വിഞ്ഞാണട്ഠിതിയോ ജാനാതി.

കഥം ഭഗവാ പടിസന്ധിവസേന സത്ത വിഞ്ഞാണട്ഠിതിയോ ജാനാതി? വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - “സന്തി, ഭിക്ഖവേ, സത്താ നാനത്തകായാ നാനത്തസഞ്ഞിനോ - സേയ്യഥാപി മനുസ്സാ ഏകച്ചേ ച ദേവാ ഏകച്ചേ ച വിനിപാതികാ. അയം പഠമാ വിഞ്ഞാണട്ഠിതി.

“സന്തി , ഭിക്ഖവേ, സത്താ നാനത്തകായാ ഏകത്തസഞ്ഞിനോ, സേയ്യഥാപി ദേവാ ബ്രഹ്മകായികാ പഠമാഭിനിബ്ബത്താ. അയം ദുതിയാ വിഞ്ഞാണട്ഠിതി.

“സന്തി, ഭിക്ഖവേ, സത്താ ഏകത്തകായാ നാനത്തസഞ്ഞിനോ, സേയ്യഥാപി ദേവാ ആഭസ്സരാ. അയം തതിയാ വിഞ്ഞാണട്ഠിതി.

“സന്തി , ഭിക്ഖവേ, സത്താ ഏകത്തകായാ ഏകത്തസഞ്ഞിനോ, സേയ്യഥാപി ദേവാ സുഭകിണ്ഹാ. അയം ചതുത്ഥീ [ചതുത്ഥാ (സ്യാ॰) പസ്സ അം॰ നി॰ ൭.൪൪] വിഞ്ഞാണട്ഠിതി.

“സന്തി, ഭിക്ഖവേ, സത്താ സബ്ബസോ രൂപസഞ്ഞാനം സമതിക്കമാ പടിഘസഞ്ഞാനം അത്ഥങ്ഗമാ നാനത്തസഞ്ഞാനം അമനസികാരാ, അനന്തോ ആകാസോതി ആകാസാനഞ്ചായതനൂപഗാ. അയം പഞ്ചമീ [പഞ്ചമാ (സ്യാ॰)] വിഞ്ഞാണട്ഠിതി.

“സന്തി, ഭിക്ഖവേ, സത്താ സബ്ബസോ ആകാസാനഞ്ചായതനം സമതിക്കമ്മ, അനന്തം വിഞ്ഞാണന്തി വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനൂപഗാ. അയം ഛട്ഠീ [ഛട്ഠോ (സ്യാ॰)] വിഞ്ഞാണട്ഠിതി.

“സന്തി, ഭിക്ഖവേ, സത്താ സബ്ബസോ വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനം സമതിക്കമ്മ, നത്ഥി കിഞ്ചീതി ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനൂപഗാ. അയം സത്തമീ [സത്തമാ (സ്യാ॰)] വിഞ്ഞാണട്ഠിതി”. ഏവം ഭഗവാ പടിസന്ധിവസേന സത്ത വിഞ്ഞാണട്ഠിതിയോ ജാനാതീതി - വിഞ്ഞാണട്ഠിതിയോ സബ്ബാ.

പോസാലാതി ഭഗവാതി. **പോസാലാ**തി ഭഗവാ തം ബ്രാഹ്മണം നാമേന ആലപതി. **ഭഗവാ**തി ഗാരവാധിവചനമേതം...പേ॰... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി, യദിദം ഭഗവാതി - പോസാലാതി ഭഗവാ.

അഭിജാനം തഥാഗതോതി. **അഭിജാന**ന്തി അഭിജാനന്തോ വിജാനന്തോ പടിവിജാനന്തോ പടിവിജ്ഝന്തോ തഥാഗതോ. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - “അതീതം ചേപി ഖോ, ചുന്ദ, ഹോതി അഭൂതം അതച്ഛം അനത്ഥസഞ്ഹിതം, ന തം തഥാഗതോ ബ്യാകരോതി. അതീതം ചേപി, ചുന്ദ, ഹോതി ഭൂതം തച്ഛം അനത്ഥസഞ്ഹിതം, തമ്പി തഥാഗതോ ന ബ്യാകരോതി. അതീതം ചേപി ഖോ, ചുന്ദ, ഹോതി ഭൂതം തച്ഛം അത്ഥസഞ്ഹിതം, തത്ര കാലഞ്ഞൂ തഥാഗതോ ഹോതി തസ്സേവ പഞ്ഹസ്സ വേയ്യാകരണായ. അനാഗതം ചേപി, ചുന്ദ, ഹോതി...പേ॰... പച്ചുപ്പന്നം ചേപി, ചുന്ദ, ഹോതി അഭൂതം അതച്ഛം അനത്ഥസഞ്ഹിതം, ന തം തഥാഗതോ ബ്യാകരോതി. പച്ചുപ്പന്നം ചേപി, ചുന്ദ, ഹോതി ഭൂതം തച്ഛം അനത്ഥസഞ്ഹിതം, തമ്പി തഥാഗതോ ന ബ്യാകരോതി. പച്ചുപ്പന്നം ചേപി, ചുന്ദ, ഹോതി ഭൂതം തച്ഛം അത്ഥസഞ്ഹിതം, തത്ര കാലഞ്ഞൂ തഥാഗതോ ഹോതി തസ്സ പഞ്ഹസ്സ വേയ്യാകരണായ. ഇതി ഖോ,

ചുന്ദ, അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നേസു ധമ്മേസു തഥാഗതോ കാലവാദീ ഭൂതവാദീ അത്ഥവാദീ ധമ്മവാദീ വിനയവാദീ. തസ്മാ തഥാഗതോതി വുച്ചതി.

“യം ഖോ, ചുന്ദ, സദേവകസ്സ ലോകസ്സ സമാരകസ്സ സബ്രഹ്മകസ്സ സസ്സമണബ്രാഹ്മണിയാ പജായ സദേവമനുസ്സായ ദിട്ഠം സുതം മുതം വിഞ്ഞാതം പത്തം പരിയേസിതം അനുവിചരിതം മനസാ , സബ്ബം തം തഥാഗതേന അഭിസമ്ബുദ്ധം. തസ്മാ തഥാഗതോതി വുച്ചതി. യഞ്ച, ചുന്ദ, രത്തിം തഥാഗതോ അനുത്തരം സമ്മാസമ്ബോധിം അഭിസമ്ബുജ്ഝതി, യഞ്ച രത്തിം അനുപാദിസേസായ നിബ്ബാനധാതുയാ പരിനിബ്ബായതി, യം ഏതസ്മിം അന്തരേ ഭാസതി ലപതി നിദ്ദിസതി സബ്ബം തം തഥേവ ഹോതി നോ അഞ്ഞഥാ. തസ്മാ തഥാഗതോതി വുച്ചതി. യഥാവാദീ, ചുന്ദ, തഥാഗതോ തഥാകാരീ; യഥാകാരീ തഥാവാദീ. ഇതി യഥാവാദീ തഥാകാരീ, യഥാകാരീ തഥാവാദീ. തസ്മാ തഥാഗതോതി വുച്ചതി. സദേവകേ, ചുന്ദ, ലോകേ സമാരകേ സബ്രഹ്മകേ സസ്സമണബ്രാഹ്മണിയാ പജായ സദേവമനുസ്സായ തഥാഗതോ അഭിഭൂ അനഭിഭൂതോ അഞ്ഞദത്ഥുദസോ വസവത്തീ. തസ്മാ തഥാഗതോതി വുച്ചതീ”തി - അഭിജാനം തഥാഗതോ.

തിട്ഠന്തമേനം ജാനാതീതി ഭഗവാ ഇധത്ഥഞ്ഞേവ [ഇധട്ഠഞ്ഞേവ (സ്യാ॰)] ജാനാതി കമ്മാഭിസങ്ഖാരവസേന - “അയം പുഗ്ഗലോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ അപായം ദുഗ്ഗതിം വിനിപാതം നിരയം ഉപപജ്ജിസ്സതീ”തി. ഭഗവാ ഇധത്ഥഞ്ഞേവ ജാനാതി കമ്മാഭിസങ്ഖാരവസേന - “അയം പുഗ്ഗലോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ തിരച്ഛാനയോനിം ഉപപജ്ജിസ്സതീ”തി. ഭഗവാ ഇധത്ഥഞ്ഞേവ ജാനാതി കമ്മാഭിസങ്ഖാരവസേന - “അയം പുഗ്ഗലോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ പേത്തിവിസയം ഉപപജ്ജിസ്സതീ”തി. ഭഗവാ ഇധത്ഥഞ്ഞേവ ജാനാതി കമ്മാഭിസങ്ഖാരവസേന - “അയം പുഗ്ഗലോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ മനുസ്സേസു ഉപ്പജ്ജിസ്സതീ”തി. ഭഗവാ ഇധത്ഥഞ്ഞേവ ജാനാതി കമ്മാഭിസങ്ഖാരവസേന - “അയം പുഗ്ഗലോ സുപ്പടിപന്നോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ സുഗതിം സഗ്ഗം ലോകം ഉപപജ്ജിസ്സതീ”തി.

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - “ഇധ പനാഹം, സാരിപുത്ത, ഏകച്ചം പുഗ്ഗലം ഏവം ചേതസാ ചേതോ പരിച്ച പജാനാമി - ‘തഥായം പുഗ്ഗലോ പടിപന്നോ, തഥാ ച ഇരിയതി, തഞ്ച മഗ്ഗം സമാരൂള്ഹോ, യഥാ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ അപായം ദുഗ്ഗതിം വിനിപാതം നിരയം ഉപപജ്ജിസ്സതീ’തി.

“ഇധ പനാഹം, സാരിപുത്ത, ഏകച്ചം പുഗ്ഗലം ഏവം ചേതസാ ചേതോ പരിച്ച പജാനാമി - ‘തഥായം പുഗ്ഗലോ പടിപന്നോ തഥാ ച ഇരിയതി തഞ്ച മഗ്ഗം സമാരൂള്ഹോ, യഥാ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ തിരച്ഛാനയോനിം ഉപപജ്ജിസ്സതീ’തി.

“ഇധ പനാഹം, സാരിപുത്ത, ഏകച്ചം പുഗ്ഗലം ഏവം ചേതസാ ചേതോ പരിച്ച പജാനാമി - ‘തഥായം പുഗ്ഗലോ പടിപന്നോ തഥാ ച ഇരിയതി തഞ്ച മഗ്ഗം സമാരൂള്ഹോ, യഥാ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ പേത്തിവിസയം ഉപപജ്ജിസ്സതീ’തി.

“ഇധ പനാഹം, സാരിപുത്ത, ഏകച്ചം പുഗ്ഗലം ഏവം ചേതസാ ചേതോ പരിച്ച പജാനാമി - ‘തഥായം പുഗ്ഗലോ പടിപന്നോ തഥാ ച ഇരിയതി തഞ്ച

മഗ്ഗം സമാരൂള്ഹോ, യഥാ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ മനുസ്സേസു ഉപ്പജ്ജിസ്സതീ'തി.

"ഇധ പനാഹം, സാരിപുത്ത, ഏകച്ചം പുഗ്ഗലം ഏവം ചേതസാ ചേതോ പരിച്ച പജാനാമി - 'തഥായം പുഗ്ഗലോ പടിപന്നോ തഥാ ച ഇരിയതി തഞ്ച മഗ്ഗം സമാരൂള്ഹോ, യഥാ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ സുഗതിം സഗ്ഗം ലോകം ഉപപജ്ജിസ്സതീ'തി.

"ഇധ പനാഹം, സാരിപുത്ത, ഏകച്ചം പുഗ്ഗലം ഏവം ചേതസാ ചേതോ പരിച്ച പജാനാമി - 'തഥായം പുഗ്ഗലോ പടിപന്നോ തഥാ ച ഇരിയതി തഞ്ച മഗ്ഗം സമാരൂള്ഹോ, യഥാ ആസവാനം ഖയാ അനാസവം ചേതോവിമുത്തിം പഞ്ഞാവിമുത്തിം ദിട്ഠേവ ധമ്മേ സയം അഭിഞ്ഞാ സച്ഛികത്വാ ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതീ'"തി - തിട്ഠന്തമേനം ജാനാതി.

ധിമുത്തം തപ്പരായണന്തി. **ധിമുത്ത**ന്തി ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം. ധിമുത്തന്തി വിമോക്ഖേന ധിമുത്തം തത്രാധിമുത്തം തദധിമുത്തം തദാധിപതേയ്യം. അഥ വാ, ഭഗവാ ജാനാതി - "അയം പുഗ്ഗലോ രൂപാധിമുത്തോ സദ്ദാധിമുത്തോ ഗന്ധാധിമുത്തോ രസാധിമുത്തോ ഫോട്ഠബ്ബാധിമുത്തോ കുലാധിമുത്തോ ഗണാധിമുത്തോ ആവാസാധിമുത്തോ ലാഭാധിമുത്തോ യസാധിമുത്തോ പസംസാധിമുത്തോ സുഖാധിമുത്തോ ചീവരാധിമുത്തോ പിണ്ഡപാതാധിമുത്തോ സേനാസനാധിമുത്തോ ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരാധിമുത്തോ സുത്തന്താധിമുത്തോ വിനയാധിമുത്തോ അഭിധമ്മാധിമുത്തോ ആരഞ്ഞകങ്ഗാധിമുത്തോ പിണ്ഡപാതികങ്ഗാധിമുത്തോ പംസുകൂലികങ്ഗാധിമുത്തോ തേചീവരികങ്ഗാധിമുത്തോ സപദാനചാരികങ്ഗാധിമുത്തോ ഖലുപച്ഛാഭത്തികങ്ഗാധിമുത്തോ നേസജ്ജികങ്ഗാധിമുത്തോ യഥാസന്ഥതികങ്ഗാധിമുത്തോ പഠമജ്ഝാനാധിമുത്തോ ദുതിയജ്ഝാനാധിമുത്തോ തതിയജ്ഝാനാധിമുത്തോ ചതുത്ഥജ്ഝാനാധിമുത്തോആകാസാനഞ്ചായതനസമാപത്താധിമുത്തോ വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനസമാപത്താധിമുത്തോ ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസമാപത്താധിമുത്തോ നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനസമാപത്താധിമുത്തോ"തിധിമുത്തം.

തപ്പരായണന്തി ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനമയം തപ്പരായണം കമ്മപരായണം വിപാകപരായണം കമ്മഗരുകം പടിസന്ധിഗരുകം . അഥ വാ, ഭഗവാ ജാനാതി - "അയം പുഗ്ഗലോ രൂപപരായണോ...പേ...
നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനസമാപത്തിപരായണോ"തി - ധിമുത്തം തപ്പരായണം. തേനാഹ ഭഗവാ -

"വിഞ്ഞാണട്ഠിതിയോ സബ്ബാ, [പോസാലാതി ഭഗവാ]
അഭിജാനം തഥാഗതോ;
തിട്ഠന്തമേനം ജാനാതി, ധിമുത്തം തപ്പരായണ"ന്തി.

വ്വ്ര.ആകിഞ്ചഞ്ഞാസമ്ഭവം ഞത്വാ, നന്ദിസംയോജനം ഇതി;
ഏവമേതം അഭിഞ്ഞായ, തതോ തത്ഥ വിപസ്സതി;
ഏതം ഞാണം തഥം തസ്സ, ബ്രാഹ്മണസ്സ വുസീമതോ.

ആകിഞ്ചഞ്ഞാസമ്ഭവം ഞത്വാതി ആകിഞ്ചഞ്ഞാസമ്ഭവോതി വുച്ചതി ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസംവത്തനികോ കമ്മാഭിസങ്ഖാരോ. ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസംവത്തനികം കമ്മാഭിസങ്ഖാരം ആകിഞ്ചഞ്ഞാസമ്ഭവോതി ഞത്വാ, ലഗ്ഗനന്തി ഞത്വാ, ബന്ധനന്തി ഞത്വാ, പലിബോധോതി ഞത്വാ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാതി - ആകിഞ്ചഞ്ഞാസമ്ഭവം ഞത്വാ.

നന്ദിസംയോജനം ഇതീതി **നന്ദിസംയോജനം** വുച്ചതി അരൂപരാഗോ. അരൂപരാഗേന തം കമ്മം ലഗ്ഗം ലഗ്ഗിതം പലിബുദ്ധം അരൂപരാഗം നന്ദിസംയോജനന്തി ഞത്വാ, ലഗ്ഗനന്തി ഞത്വാ, ബന്ധനന്തി ഞത്വാ, പലിബോധോതി ഞത്വാ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ. **ഇതീ**തി പദസന്ധി പദസംസഗ്ഗോ പദപാരിപൂരീ അക്ഖരസമവായോ ബ്യഞ്ജനസിലിട്ഠതാ പദാനുപുബ്ബതാപേതം ഇതീതി - നന്ദിസംയോജനം ഇതി.

ഏവമേതം അഭിഞ്ഞായാതി ഏവം ഏതം അഭിഞ്ഞായ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാതി - ഏവമേതം അഭിഞ്ഞായ.

തതോ തത്ഥ വിപസ്സതീതി. **തത്ഥാ**തി ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം സമാപജ്ജിത്വാ തതോ വുട്ഠഹിത്വാ തത്ഥ ജാതേ ചിത്തചേതസികേ ധമ്മേ അനിച്ചതോ വിപസ്സതി, ദുക്ഖതോ വിപസ്സതി, രോഗതോ...പേ॰... നിസ്സരണതോ വിപസ്സതി ദക്ഖതി ഓലോകേതി നിജ്ഝായതി ഉപപരിക്ഖതീതി - തതോ തത്ഥ വിപസ്സതി.

ഏതം ഞാണം തഥം തസ്സാതി ഏതം ഞാണം തച്ഛം ഭൂതം യാഥാവം അവിപരീതം തസ്സാതി - ഏതം ഞാണം തഥം തസ്സ.

ബ്രാഹ്മണസ്സ വുസീമതോതി. **ബ്രാഹ്മണോ**തി സത്തന്നം ധമ്മാനം ബാഹിതത്താ ബ്രാഹ്മണോ...പേ॰... അസിതോ താദി പവുച്ചതേ സ ബ്രഹ്മാതി. **ബ്രാഹ്മണസ്സ വുസീമതോ**തി പുഥുജ്ജനകല്യാണം ഉപാദായ സത്ത സേക്ഖാ അപ്പത്തസ്സ പത്തിയാ അനധിഗതസ്സ അധിഗമായ അസച്ഛികതസ്സ സച്ഛികിരിയായ വസന്തി സംവസന്തി ആവസന്തി പരിവസന്തി; അരഹാ വുസിതവാ കതകരണീയോ ഓഹിതഭാരോ അനുപ്പത്തസദത്ഥോ പരിക്ഖീണഭവസംയോജനോ സമ്മദഞ്ഞാ വിമുത്തോ; സോ വുത്ഥവാസോ ചിണ്ണചരണോ...പേ॰... ജാതിമരണസംസാരോ; നത്ഥി തസ്സ പുനബ്ഭവോതി - ബ്രാഹ്മണസ്സ വുസീമതോ. തേനാഹ ഭഗവാ -

“ആകിഞ്ചഞ്ഞാസമ്ഭവം ഞത്വാ, നന്ദിസംയോജനം ഇതി;
ഏവമേതം അഭിഞ്ഞായ, തതോ തത്ഥ വിപസ്സതി;
ഏതം ഞാണം തഥം തസ്സ, ബ്രാഹ്മണസ്സ വുസീമതോ”തി.

സഹ ഗാഥാപരിയോസാനാ...പേ॰... സത്ഥാ മേ, ഭന്തേ ഭഗവാ, സാവകോഹമസ്മീതി.

പോസാലമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസോ ചുദ്ദസമോ.

൧൫. മോഘരാജമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസോ

൮൫. ദ്വാഹം സക്കം അപുച്ഛിസ്സം, [ഇച്ചായസ്മാ മോഘരാജാ]
ന മേ ബ്യാകാസി ചക്ഖുമാ;
യാവതതിയഞ്ച ദേവീസി [ദേവിസി (സ്യാ॰)], **ബ്യാകരോതീതി മേ സുതം.**

ദ്വാഹം സക്കം അപുച്ഛിസ്സന്തി സോ ബ്രാഹ്മണോ ദ്വിക്ഖത്തും ബുദ്ധം ഭഗവന്തം പഞ്ഹം അപുച്ഛി. തസ്സ ഭഗവാ പഞ്ഹം പുട്ഠോ ന ബ്യാകാസി - ''തദന്തരാ [ചക്ഖുസമനന്തരാ (സ്യാ॰)] ഇമസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ ഇന്ദ്രിയപരിപാകോ ഭവിസ്സതീ''തി. **സക്ക**ന്തി സക്കോ. ഭഗവാ സക്യകുലാ പബ്ബജിതോതിപി സക്കോ. അഥ വാ, അഡ്ഢോ മഹദ്ധനോ ധനവാതിപി സക്കോ. തസ്സിമാനി ധനാനി, സേയ്യഥിദം - സദ്ധാധനം സീലധനം ഹിരിധനം ഓത്തപ്പധനം സുതധനം ചാഗധനം പഞ്ഞാധനം സതിപട്ഠാനധനം സമ്മപ്പധാനധനം ഇദ്ധിപാദധനം ഇന്ദ്രിയധനം ബലധനം ബോജ്ഝങ്ഗധനം മഗ്ഗധനം ഫലധനം നിബ്ബാനധനം. ഇമേഹി അനേകവിധേഹി ധനരതനേഹി അഡ്ഢോ മഹദ്ധനോ ധനവാതിപി സക്കോ. അഥ വാ, സക്കോ പഹു വിസവീ അലമത്തോ സൂരോ വീരോ വിക്കന്തോ അഭീരൂ അച്ഛമ്ഭീ അനുത്രാസീ അപലായീ പഹീനഭയഭേരവോ വിഗതലോമഹംസോതിപി സക്കോ. **ദ്വാഹം സക്കം അപുച്ഛിസ്സ**ന്തി ദ്വാഹം സക്കം അപുച്ഛിസ്സം അയാചിസ്സം അജ്ഝേസിസ്സം പസാദയിസ്സന്തി - ദ്വാഹം സക്കം അപുച്ഛിസ്സം.

ഇച്ചായസ്മാ മോഘരാജാതി. **ഇച്ചാ**തി പദസന്ധി...പേ॰... **ആയസ്മാ**തി പിയവചനം...പേ॰... **മോഘരാജാ**തി തസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ നാമം...പേ॰... അഭിലാപോതി - ഇച്ചായസ്മാ മോഘരാജാ.

ന മേ ബ്യാകാസി ചക്ഖുമാതി. **ന മേ ബ്യാകാസീ**തി ന മേ ബ്യാകാസി ന ആചിക്ഖി ന ദേസേസി ന പഞ്ഞപേസി ന പട്ഠപേസി ന വിവരി ന വിഭജി ന ഉത്താനീഅകാസി ന പകാസേസി. **ചക്ഖുമാ**തി ഭഗവാ പഞ്ചഹി ചക്ഖൂഹി ചക്ഖുമാ - മംസചക്ഖുനാപി ചക്ഖുമാ, ദിബ്ബചക്ഖുനാപി [ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാപി (ക॰)] ചക്ഖുമാ, പഞ്ഞാചക്ഖുനാപി ചക്ഖുമാ, ബുദ്ധചക്ഖുനാപി ചക്ഖുമാ, സമന്തചക്ഖുനാപി ചക്ഖുമാ.

കഥം ഭഗവാ മംസചക്ഖുനാപി ചക്ഖുമാ? മംസചക്ഖുമ്ഹി ഭഗവതോ പഞ്ച വണ്ണാ സംവിജ്ജന്തി - നീലോ ച വണ്ണോ, പീതകോ ച വണ്ണോ, ലോഹിതകോ ച വണ്ണോ, കണ്ഹോ ച വണ്ണോ, ഓദാതോ ച വണ്ണോ. യത്ഥ ച അക്ഖിലോമാനി പതിട്ഠിതാനി തം നീലം ഹോതി സുനീലം പാസാദികം ദസ്സനേയ്യം ഉമാപുപ്ഫസമാനം [ഉമ്മാരപുപ്ഫസമാനം (സ്യാ॰) മഹാനി॰ ൧൫൬]. തസ്സ പരതോ പീതകം ഹോതി സുപീതകം സുവണ്ണവണ്ണം പാസാദികം ദസ്സനേയ്യം കണികാരപുപ്ഫസമാനം. ഉഭതോ ച അക്ഖികൂടാനി ഭഗവതോ ലോഹിതകാനി ഹോന്തി സുലോഹിതകാനി പാസാദികാനി ദസ്സനേയ്യാനി ഇന്ദഗോപകസമാനാനി. മജ്ഝേ കണ്ഹം ഹോതി സുകണ്ഹം അലൂഖം സിനിദ്ധം പാസാദികം ദസ്സനേയ്യം അദ്ദാരിട്ഠകസമാനം [അളാരിട്ഠകസമാനം (സ്യാ॰)]. തസ്സ പരതോ ഓദാതം ഹോതി സുഓദാതം സേതം പണ്ഡരം പാസാദികം ദസ്സനേയ്യം ഓസധിതാരകസമാനം. തേന ഭഗവാ പാകതികേന മംസചക്ഖുനാ അത്തഭാവപരിയാപന്നേന പുരിമസുചരിതകമ്മാഭിനിബ്ബത്തേന സമന്താ യോജനം പസ്സതി ദിവാ ചേവ രത്തിഞ്ച . യദാ ഹി

ചതുരങ്ഗസമന്നാഗതോ അന്ധകാരോ ഹോതി സൂരിയോ ച അത്ഥങ്ഗതോ [അത്ഥങ്ഗമിതോ (സ്യാ॰ ക॰)] ഹോതി; കാളപക്ഖോ ച ഉപോസഥോ ഹോതി, തിബ്ബോ ച വനസണ്ഡോ ഹോതി, മഹാ ച കാളമേഘോ [അകാലമേഘോ (സ്യാ॰ ക॰) പസ്സ മഹാനി॰ ഫന്ദേന്തി] അബ്ഭുട്ഠിതോ ഹോതി. ഏവരൂപേ ചതുരങ്ഗസമന്നാഗതേ അന്ധകാരേ സമന്താ യോജനം പസ്സതി. നത്ഥി സോ കുട്ടോ വാ കവാടം വാ പാകാരോ വാ പബ്ബതോ വാ ഗച്ഛോ വാ ലതാ വാ ആവരണം രൂപാനം ദസ്സനായ. ഏകം ചേ തിലഫലം നിമിത്തം കത്വാ തിലവാഹേ പക്ഖിപേയ്യ, തംയേവ തിലഫലം ഉദ്ധരേയ്യ. ഏവം പരിസുദ്ധം ഭഗവതോ പാകതികം മംസചക്ഖു. ഏവം ഭഗവാ മംസചക്ഖുനാപി ചക്ഖുമാ.

കഥം ഭഗവാ ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാപി ചക്ഖുമാ? ഭഗവാ ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാ വിസുദ്ധേന അതിക്കന്തമാനുസകേന സത്തേ പസ്സതി ചവമാനേ ഉപപജ്ജമാനേ ഹീനേ പണീതേ സുവണ്ണേ ദുബ്ബണ്ണേ; സുഗതേ ദുഗ്ഗതേ യഥാകമ്മൂപഗേ സത്തേ പജാനാതി - ''ഇമേ വത ഭോന്തോ സത്താ കായദുച്ചരിതേന സമന്നാഗതാ വചീദുച്ചരിതേന സമന്നാഗതാ മനോദുച്ചരിതേന സമന്നാഗതാ അരിയാനം ഉപവാദകാ മിച്ഛാദിട്ഠികാ മിച്ഛാദിട്ഠികമ്മസമാദാനാ, തേ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ അപായം ദുഗ്ഗതിം വിനിപാതം നിരയം ഉപപന്നാ; ഇമേ വാ പന ഭോന്തോ സത്താ കായസുചരിതേന സമന്നാഗതാ വചീസുചരിതേന സമന്നാഗതാ മനോസുചരിതേന സമന്നാഗതാ അരിയാനം അനുപവാദകാ സമ്മാദിട്ഠികാ സമ്മാദിട്ഠികമ്മസമാദാനാ, തേ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ സുഗതിം സഗ്ഗം ലോകം ഉപപന്നാ''തി. ഇതി ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാ വിസുദ്ധേന അതിക്കന്തമാനുസകേന സത്തേ പസ്സതി ചവമാനേ ഉപപജ്ജമാനേ ഹീനേ പണീതേ സുവണ്ണേ ദുബ്ബണ്ണേ സുഗതേ ദുഗ്ഗതേ, യഥാകമ്മൂപഗേ സത്തേ പജാനാതി. ആകങ്ഖമാനോ ച ഭഗവാ ഏകമ്പി ലോകധാതും പസ്സേയ്യ, ദ്വേപി ലോകധാതുയോ പസ്സേയ്യ, തിസ്സോപി ലോകധാതുയോ പസ്സേയ്യ, ചതസ്സോപി ലോകധാതുയോ പസ്സേയ്യ, പഞ്ചപി ലോകധാതുയോ പസ്സേയ്യ, ദസപി ലോകധാതുയോ പസ്സേയ്യ, വീസമ്പി ലോകധാതുയോ പസ്സേയ്യ, തിംസമ്പി ലോകധാതുയോ പസ്സേയ്യ, ചത്താലീസമ്പി ലോകധാതുയോ പസ്സേയ്യ, പഞ്ഞാസമ്പി ലോകധാതുയോ പസ്സേയ്യ, സതമ്പി ലോകധാതുയോ പസ്സേയ്യ, സഹസ്സിമ്പി ചൂളനികം ലോകധാതും പസ്സേയ്യ, ദ്വിസഹസ്സിമ്പി മജ്ഝിമികം ലോകധാതും പസ്സേയ്യ, തിസഹസ്സിമ്പി ലോകധാതും പസ്സേയ്യ, മഹാസഹസ്സിമ്പി [തിസഹസ്സിം മഹാസഹസ്സമ്പി (ക॰)] ലോകധാതും പസ്സേയ്യ, യാവതകം വാ [യാവതാ (സീ॰ ക॰)] പന ആകങ്ഖേയ്യ താവതകം പസ്സേയ്യ. ഏവം പരിസുദ്ധം ഭഗവതോ ദിബ്ബചക്ഖു. ഏവം ഭഗവാ ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാപി ചക്ഖുമാ.

കഥം ഭഗവാ പഞ്ഞാചക്ഖുനാപി ചക്ഖുമാ? ഭഗവാ മഹാപഞ്ഞോ പുഥുപഞ്ഞോ ജവനപഞ്ഞോ ഹാസപഞ്ഞോ തിക്ഖപഞ്ഞോ നിബ്ബേധികപഞ്ഞോ പഞ്ഞാപഭേദകുസലോ പഭിന്നഞാണോ അധിഗതപടിസമ്ഭിദപ്പത്തോ ചതുവേസാരജ്ജപ്പത്തോ ദസബലധാരീ പുരിസാസഭോ പുരിസസീഹോ പുരിസനാഗോ പുരിസാജഞ്ഞോ പുരിസധോരയ്ഹോ അനന്തഞാണോ അനന്തതേജോ അനന്തയസോ അഡ്ഢോ മഹദ്ധനോ ധനവാ നേതാ വിനേതാ അനുനേതാ പഞ്ഞാപേതാ നിജ്ഝാപേതാ പേക്ഖേതാ പസാദേതാ. സോ ഹി ഭഗവാ അനുപ്പന്നസ്സ മഗ്ഗസ്സ ഉപ്പാദേതാ അസഞ്ജാതസ്സ മഗ്ഗസ്സ സഞ്ജനേതാ അനക്ഖാതസ്സ മഗ്ഗസ്സ അക്ഖാതാ, മഗ്ഗഞ്ഞൂ

മഗ്ഗവിദൂ മഗ്ഗകോവിദോ മഗ്ഗാനുഗാ ച പന ഏതരഹി സാവകാ വിഹരന്തി പച്ഛാ സമന്നാഗതാ.

സോ ഹി ഭഗവാ ജാനം ജാനാതി, പസ്സം പസ്സതി, ചക്ഖുഭൂതോ ഞാണഭൂതോ ധമ്മഭൂതോ ബ്രഹ്മഭൂതോ വത്താ പവത്താ അത്ഥസ്സ നിന്നേതാ അമതസ്സ ദാതാ ധമ്മസ്സാമീ [ധമ്മസാമി (സ്യാ॰ ക॰)] തഥാഗതോ. നത്ഥി തസ്സ ഭഗവതോ അഞ്ഞാതം അദിട്ഠം അവിദിതം അസച്ഛികതം അഫസ്സിതം [അഫുസിതം (സ്യാ॰ ക॰)] പഞ്ഞായ. അതീതം അനാഗതം പച്ചുപ്പന്നം [അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം (സ്യാ॰)] ഉപാദായ സബ്ബേ ധമ്മാ സബ്ബാകാരേന ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ ഞാണമുഖേ ആപാഥം ആഗച്ഛന്തി. യം കിഞ്ചി നേയ്യം നാമ അത്ഥി ജാനിതബ്ബം [അത്ഥി ധമ്മം ജാനിതബ്ബം (ക॰)] അത്തത്ഥോ വാ പരത്ഥോ വാ ഉഭയത്ഥോ വാ ദിട്ഠധമ്മികോ വാ അത്ഥോ സമ്പരായികോ വാ അത്ഥോ ഉത്താനോ വാ അത്ഥോ ഗമ്ഭീരോ വാ അത്ഥോ ഗൂള്ഹോ വാ അത്ഥോ പടിച്ഛന്നോ വാ അത്ഥോ നേയ്യോ വാ അത്ഥോ നീതോ വാ അത്ഥോ അനവജ്ജോ വാ അത്ഥോ നിക്കിലേസോ വാ അത്ഥോ വോദാനോ വാ അത്ഥോ പരമത്ഥോ വാ [പരമത്ഥോ വാ അത്ഥോ (ക॰)], സബ്ബം തം അന്തോ ബുദ്ധഞാണേ പരിവത്തതി.

സബ്ബം കായകമ്മം ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ ഞാണാനുപരിവത്തി, സബ്ബം വചീകമ്മം ഞാണാനുപരിവത്തി, സബ്ബം മനോകമ്മം ഞാണാനുപരിവത്തി. അതീതേ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ അപ്പടിഹതം ഞാണം, അനാഗതേ അപ്പടിഹതം ഞാണം, പച്ചുപ്പന്നേ അപ്പടിഹതം ഞാണം, യാവതകം നേയ്യം താവതകം ഞാണം, യാവതകം ഞാണം താവതകം നേയ്യം. നേയ്യപരിയന്തികം ഞാണം, ഞാണപരിയന്തികം നേയ്യം, നേയ്യം അതിക്കമിത്വാ ഞാണം നപ്പവത്തതി, ഞാണം അതിക്കമിത്വാ നേയ്യപഥോ നത്ഥി. അഞ്ഞമഞ്ഞപരിയന്തട്ഠായിനോ തേ ധമ്മാ. യഥാ ദ്വിന്നം സമുഗ്ഗപടലാനം സമ്മാഫുസിതാനം ഹേട്ഠിമം സമുഗ്ഗപടലം ഉപരിമം നാതിവത്തതി, ഉപരിമം സമുഗ്ഗപടലം ഹേട്ഠിമം നാതിവത്തതി, അഞ്ഞമഞ്ഞപരിയന്തട്ഠായിനോ; ഏവമേവ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ നേയ്യഞ്ച ഞാണഞ്ച അഞ്ഞമഞ്ഞപരിയന്തട്ഠായിനോ. യാവതകം നേയ്യം താവതകം ഞാണം, യാവതകം ഞാണം താവതകം നേയ്യം, നേയ്യപരിയന്തികം ഞാണം, ഞാണപരിയന്തികം നേയ്യം. നേയ്യം അതിക്കമിത്വാ ഞാണം നപ്പവത്തതി, ഞാണം അതിക്കമിത്വാ നേയ്യപഥോ നത്ഥി. അഞ്ഞമഞ്ഞപരിയന്തട്ഠായിനോ തേ ധമ്മാ.

സബ്ബധമ്മേസു ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ ഞാണം പവത്തതി. സബ്ബേ ധമ്മാ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ ആവജ്ജനപടിബദ്ധാ ആകങ്ഖപടിബദ്ധാ മനസികാരപടിബദ്ധാ ചിത്തുപ്പാദപടിബദ്ധാ. സബ്ബസത്തേസു ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ ഞാണം പവത്തതി. സബ്ബേസഞ്ച സത്താനം ഭഗവാ ആസയം ജാനാതി, അനുസയം ജാനാതി, ചരിതം ജാനാതി, അധിമുത്തിം ജാനാതി, അപ്പരജക്ഖേ മഹാരജക്ഖേ തിക്ഖിന്ദ്രിയേ മുദിന്ദ്രിയേ സ്വാകാരേ ദ്വാകാരേ സുവിഞ്ഞാപയേ ദുവിഞ്ഞാപയേ ഭബ്ബാഭബ്ബേ സത്തേ ജാനാതി. സദേവകോ ലോകോ സമാരകോ സബ്രഹ്മകോ സസ്സമണബ്രാഹ്മണീ പജാ സദേവമനുസ്സാ അന്തോബുദ്ധഞാണേ പരിവത്തതി.

യഥാ യേ കേചി മച്ഛകച്ഛപാ അന്തമസോ തിമിതിമിങ്ഗലം [തിമിതിപിങ്ഗലം (ക॰)] ഉപാദായ അന്തോമഹാസമുദ്ദേ പരിവത്തന്തി, ഏവമേവ സദേവകോ ലോകോ സമാരകോ ലോകോ സബ്രഹ്മകോ ലോകോ

സസ്സമണബ്രാഹ്മണീ പജാ സദേവമനുസ്സാ അന്തോബുദ്ധഞാണേ പരിവത്തതി. യഥാ യേ കേചി പക്ഖീ അന്തമസോ ഗരുളം വേനതേയ്യം ഉപാദായ ആകാസസ്സ പദേസേ പരിവത്തന്തി, ഏവമേവ യേപി തേ സാരിപുത്തസമാ പഞ്ഞായ സമന്നാഗതാ തേപി ബുദ്ധഞാണസ്സ പദേസേ പരിവത്തന്തി; ബുദ്ധഞാണം ദേവമനുസ്സാനം പഞ്ഞം ഫരിത്വാ അഭിഭവിത്വാ തിട്ഠതി.

യേപി തേ ഖത്തിയപണ്ഡിതാ ബ്രാഹ്മണപണ്ഡിതാ ഗഹപതിപണ്ഡിതാ സമണപണ്ഡിതാ നിപുണാ കതപരപ്പവാദാ വാലവേധിരൂപാ വോഭിന്ദന്താ [തേ ഭിന്ദന്താ (സ്യാ॰ ക॰)] മഞ്ഞേ ചരന്തി പഞ്ഞാഗതേന ദിട്ഠിഗതാനി, തേ പഞ്ഹേ അഭിസങ്ഖരിത്വാ അഭിസങ്ഖരിത്വാ തഥാഗതം ഉപസങ്കമിത്വാ പുച്ഛന്തി ഗൂള്ഹാനി ച പടിച്ഛന്നാനി. കഥിതാ വിസജ്ജിതാ ച തേ പഞ്ഹാ ഭഗവതാ [ഭഗവതോ (ക॰)] ഹോന്തി നിദ്ദിട്ഠകാരണാ. ഉപക്ഖിത്തകാ ച തേ ഭഗവതോ സമ്പജ്ജന്തി. അഥ ഖോ ഭഗവാവ തത്ഥ അതിരോചതി - യദിദം പഞ്ഞായാതി. ഏവം ഭഗവാ പഞ്ഞാചക്ഖുനാപി ചക്ഖുമാ.

കഥം ഭഗവാ ബുദ്ധചക്ഖുനാപി ചക്ഖുമാ? ഭഗവാ ബുദ്ധചക്ഖുനാ ലോകം വോലോകേന്തോ [ഓലോകേന്തോ (ക॰)] അദ്ദസ സത്തേ അപ്പരജക്ഖേ മഹാരജക്ഖേ തിക്ഖിന്ദ്രിയേ മുദിന്ദ്രിയേ സ്വാകാരേ ദ്വാകാരേ സുവിഞ്ഞാപയേ ദുവിഞ്ഞാപയേ അപ്പേകച്ചേ പരലോകവജ്ജഭയദസ്സാവിനോ [പര ... ദസ്സാവിനേ (ക॰)] വിഹരന്തേ. സേയ്യഥാപി നാമ ഉപ്പലിനിയം വാ പദുമിനിയം വാ പുണ്ഡരീകിനിയം വാ അപ്പേകച്ചാനി ഉപ്പലാനി വാ പദുമാനി വാ പുണ്ഡരീകാനി വാ ഉദകേ ജാതാനി ഉദകേ സംവഡ്ഢാനി ഉദകാനുഗ്ഗതാനി അന്തോനിമുഗ്ഗപോസീനി [അന്തോനിമ്മുഗ്ഗപോസീനി (ക॰)], അപ്പേകച്ചാനി ഉപ്പലാനി വാ പദുമാനി വാ പുണ്ഡരീകാനി വാ ഉദകേ ജാതാനി ഉദകേ സംവഡ്ഢാനി സമോദകം ഠിതാനി, അപ്പേകച്ചാനി ഉപ്പലാനി വാ പദുമാനി വാ പുണ്ഡരീകാനി വാ ഉദകേ ജാതാനി ഉദകേ സംവഡ്ഢാനി ഉദകാ അച്ചുഗ്ഗമ്മ തിട്ഠന്തി അനുപലിത്താനി ഉദകേന; ഏവമേവം ഭഗവാ ബുദ്ധചക്ഖുനാ ലോകം വോലോകേന്തോ അദ്ദസ സത്തേ അപ്പരജക്ഖേ മഹാരജക്ഖേ തിക്ഖിന്ദ്രിയേ മുദിന്ദ്രിയേ സ്വാകാരേ ദ്വാകാരേ സുവിഞ്ഞാപയേ ദുവിഞ്ഞാപയേ അപ്പേകച്ചേ പരലോകവജ്ജഭയദസ്സാവിനോ വിഹരന്തേ. ജാനാതി ഭഗവാ - ''അയം പുഗ്ഗലോ രാഗചരിതോ, അയം ദോസചരിതോ, അയം മോഹചരിതോ, അയം വിതക്കചരിതോ, അയം സദ്ധാചരിതോ, അയം ഞാണചരിതോ''തി. രാഗചരിതസ്സ ഭഗവാ പുഗ്ഗലസ്സ അസുഭകഥം കഥേതി; ദോസചരിതസ്സ ഭഗവാ പുഗ്ഗലസ്സ മേത്താഭാവനം ആചിക്ഖതി; മോഹചരിതസ്സ ഭഗവാ പുഗ്ഗലസ്സ ഉദ്ദേസേ പരിപുച്ഛായ കാലേന ധമ്മസ്സവനേ കാലേന ധമ്മസാകച്ഛായ ഗരുസംവാസേ നിവേസേതി; വിതക്കചരിതസ്സ ഭഗവാ പുഗ്ഗലസ്സ ആനാപാനസ്സതിം ആചിക്ഖതി; സദ്ധാചരിതസ്സ ഭഗവാ പുഗ്ഗലസ്സ പസാദനീയം നിമിത്തം ആചിക്ഖതി ബുദ്ധസുബോധിം [ബുദ്ധസുബുദ്ധതം (ക॰)] ധമ്മസുധമ്മതം സങ്ഘസുപ്പടിപത്തിം സീലാനി ച; അത്തനോ ഞാണചരിതസ്സ ഭഗവാ പുഗ്ഗലസ്സ വിപസ്സനാനിമിത്തം ആചിക്ഖതി അനിച്ചാകാരം ദുക്ഖാകാരം അനത്താകാരം.

''സേലേ യഥാ പബ്ബതമുദ്ധനിട്ഠിതോ, യഥാപി പസ്സേ ജനതം സമന്തതോ;
തഥൂപമം ധമ്മമയം സുമേധ, പാസാദമാരുയ്ഹ സമന്തചക്ഖു;

സോകാവതിണ്ണം [സോകാവകിണ്ണം (സ്യാ॰)] ജനതമപേതസോകോ,
അവേക്ഖസ്സു ജാതിജരാഭിഭൂത''ന്തി.

ഏവം ഭഗവാ ബുദ്ധചക്ഖുനാപി ചക്ഖുമാ.

കഥം ഭഗവാ സമന്തചക്ഖുനാപി ചക്ഖുമാ? സമന്തചക്ഖു വുച്ചതി സബ്ബഞ്ഞുതഞാണം. ഭഗവാ സബ്ബഞ്ഞുതഞാണേന ഉപേതോ സമുപേതോ ഉപാഗതോ സമുപാഗതോ ഉപപന്നോ സമുപപന്നോ സമന്നാഗതോ.

''ന തസ്സ അദ്ദിട്ഠമിധത്ഥി കിഞ്ചി, അഥോ അവിഞ്ഞാതമജാനിതബ്ബം;
സബ്ബം അഭിഞ്ഞാസി യദത്ഥി നേയ്യം, തഥാഗതോ തേന സമന്തചക്ഖൂ''തി.

ഏവം ഭഗവാ സമന്തചക്ഖുനാപി ചക്ഖുമാതി - ന മേ ബ്യാകാസി ചക്ഖുമാ.

യാവതതിയഞ്ച ദേവീസി, ബ്യാകരോതീതി മേ സുതന്തി യാവതതിയം ബുദ്ധോ സഹധമ്മികം പഞ്ഹം പുട്ഠോ ബ്യാകരോതി നോ സംസാരേതീതി [സമ്പായതീതി (സ്യാ॰)] - ഏവം മയാ ഉഗ്ഗഹിതം, ഏവം മയാ ഉപധാരിതം, ഏവം മയാ ഉപലക്ഖിതം. **ദേവീസീ**തി ഭഗവാ ചേവ ഇസി ചാതി - ദേവീസി. യഥാ രാജാ പബ്ബജിതാ വുച്ചന്തി രാജിസയോ, ബ്രാഹ്മണാ പബ്ബജിതാ വുച്ചന്തി ബ്രാഹ്മണിസയോ, ഏവമേവ ഭഗവാ ദേവോ ചേവ ഇസി ചാതി - ദേവീസി.

അഥ വാ, ഭഗവാ പബ്ബജിതോതിപി ഇസി. മഹന്തം സീലക്ഖന്ധം ഏസീ ഗവേസീ പരിയേസീതിപി ഇസി. മഹന്തം സമാധിക്ഖന്ധം...പേ॰... മഹന്തം പഞ്ഞാക്ഖന്ധം... മഹന്തം വിമുത്തിക്ഖന്ധം... മഹന്തം വിമുത്തിഞാണദസ്സനക്ഖന്ധം ഏസീ ഗവേസീ പരിയേസീതിപി ഇസി. മഹതോ തമോകായസ്സ പദാലനം ഏസീ ഗവേസീ പരിയേസീതിപി ഇസി. മഹതോ വിപല്ലാസസ്സ പഭേദനം ഏസീ ഗവേസീ പരിയേസീതിപി ഇസി. മഹതോ തണ്ഹാസല്ലസ്സ അബ്ബഹനം... മഹതോ ദിട്ഠിസങ്ഘാടസ്സ വിനിവേഠനം... മഹതോ മാനദ്ധജസ്സ പപാതനം... മഹതോ അഭിസങ്ഖാരസ്സ വൂപസമം... മഹതോ ഓഘസ്സ നിത്ഥരണം... മഹതോ ഭാരസ്സ നിക്ഖേപനം... മഹതോ സംസാരവട്ടസ്സ ഉപച്ഛേദം... മഹതോ സന്താപസ്സ നിബ്ബാപനം... മഹതോ പരിളാഹസ്സ പടിപ്പസ്സദ്ധിം... മഹതോ ധമ്മദ്ധജസ്സ ഉസ്സാപനം ഏസീ ഗവേസീ പരിയേസീതിപി ഇസി. മഹന്തേ സതിപട്ഠാനേ... മഹന്തേ സമ്മപ്പധാനേ... മഹന്താനി ഇന്ദ്രിയാനി... മഹന്താനി ബലാനി... മഹന്തേ ബോജ്ഝങ്ഗേ... മഹന്തം അരിയം അട്ഠങ്ഗികം മഗ്ഗം... മഹന്തം പരമത്ഥം ംഫഅതം നിബ്ബാനം ഏസീ ഗവേസീ പരിയേസീതിപി ഇസി. മഹേസക്ഖേഹി വാ സത്തേഹി ഏസിതോ ഗവേസിതോ പരിയേസിതോ - ''കഹം ബുദ്ധോ, കഹം ഭഗവാ, കഹം ദേവദേവോ, കഹം നരാസഭോ''തിപി ഇസീതി - യാവതതിയഞ്ച ദേവീസി ബ്യാകരോതീതി മേ സുതം. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

''ദ്വാഹം സക്കം അപുച്ഛിസ്സം, [ഇച്ചായസ്മാ മോഘരാജാ]
ന മേ ബ്യാകാസി ചക്ഖുമാ;
യാവതതിയഞ്ച ദേവീസി, ബ്യാകരോതീതി മേ സുത''ന്തി.

വൃന്ന **അയം ലോകോ പരോ ലോകോ, ബ്രഹ്മലോകോ സദേവകോ;**
ദിട്ഠിം തേ നാഭിജാനാതി, ഗോതമസ്സ യസസ്സിനോ.

അയം ലോകോ പരോ ലോകോതി. **അയം ലോകോ**തി മനുസ്സലോകോ. **പരോ ലോകോ**തി മനുസ്സലോകം ഠപേത്വാ സബ്ബോ പരോ ലോകോതി - അയം ലോകോ പരോ ലോകോ.

ബ്രഹ്മലോകോ സദേവകോതി സദേവകോ ലോകോ സമാരകോ സബ്രഹ്മകോ സസ്സമണബ്രാഹ്മണീ പജാ സദേവമനുസ്സാതി - ബ്രഹ്മലോകോ സദേവകോ.

ദിട്ഠിം തേ നാഭിജാനാതീതി തുയ്ഹം ദിട്ഠിം ഖന്തിം രുചിം ലദ്ധിം അജ്ഝാസയം അധിപ്പായം ലോകോ ന ജാനാതി - "അയം ഏവംദിട്ഠികോ ഏവംഖന്തികോ ഏവംരുചികോ ഏവംലദ്ധികോ ഏവംഅജ്ഝാസയോ ഏവംഅധിപ്പായോ"തി ന ജാനാതി ന പസ്സതി ന ദക്ഖതി നാധിഗച്ഛതി ന വിന്ദതി ന പടിലഭതീതി - ദിട്ഠിം തേ നാഭിജാനാതി.

ഗോതമസ്സ യസസ്സിനോതി ഭഗവാ യസപ്പത്തോതി യസസ്സീ. അഥ വാ, ഭഗവാ സക്കതോ ഗരുകതോ മാനിതോ പൂജിതോ അപചിതോ ലാഭീ ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരാനന്തിപി യസസ്സീതി - ഗോതമസ്സ യസ്സിനോ. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

"അയം ലോകോ പരോ ലോകോ, ബ്രഹ്മലോകോ സദേവകോ;
ദിട്ഠിം തേ നാഭിജാനാതി, ഗോതമസ്സ യസസ്സിനോ"തി.

൧൪൩. ഏവം അഭിക്കന്തദസ്സാവിം, അത്ഥി പഞ്ഹേന ആഗമം;
കഥം ലോകം അവേക്ഖന്തം, മച്ചുരാജാ ന പസ്സതി.

ഏവം അഭിക്കന്തദസ്സാവിന്തി ഏവം അഭിക്കന്തദസ്സാവിം അഗ്ഗദസ്സാവിം സേട്ഠദസ്സാവിം വിസേട്ഠദസ്സാവിം പാമോക്ഖദസ്സാവിം ഉത്തമദസ്സാവിം പരമദസ്സാവിന്തി - ഏവം അഭിക്കന്തദസ്സാവിം.

അത്ഥി പഞ്ഹേന ആഗമന്തി പഞ്ഹേന അത്ഥികോ ആഗതോമ്ഹി...പേ॰... വഹസ്സേതം ഭാരന്തി, ഏവമ്പി അത്ഥി പഞ്ഹേന ആഗമം.

കഥം ലോകം അവേക്ഖന്തന്തി കഥം ലോകം അവേക്ഖന്തം പച്ചവേക്ഖന്തം തുലയന്തം തീരയന്തം വിഭാവയന്തം വിഭൂതം കരോന്തന്തി - കഥം ലോകം അവേക്ഖന്തം.

മച്ചുരാജാ ന പസ്സതീതി മച്ചുരാജാ ന പസ്സതി ന ദക്ഖതി നാധിഗച്ഛതി ന വിന്ദതി ന പടിലഭതീതി - മച്ചുരാജാ ന പസ്സതി. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

"ഏവം അഭിക്കന്തദസ്സാവിം, അത്ഥി പഞ്ഹേന ആഗമം;
കഥം ലോകം അവേക്ഖന്തം, മച്ചുരാജാ ന പസ്സതീ"തി.

൧൪൪. സുഞ്ഞതോ ലോകം അവേക്ഖസ്സു, മോഘരാജ സദാ സതോ;
അത്താനുദിട്ഠിം ഊഹച്ച, ഏവം മച്ചുതരോ സിയാ;
ഏവം ലോകം അവേക്ഖന്തം, മച്ചുരാജാ ന പസ്സതി.

സുഞ്ഞതോ ലോകം അവേക്ഖസ്സൂതി. **ലോകോ**തി നിരയലോകോ തിരച്ഛാനലോകോ പേത്തിവിസയലോകോ മനുസ്സലോകോ ദേവലോകോ ഖന്ധലോകോ ധാതുലോകോ ആയതനലോകോ അയം ലോകോ പരോ ലോകോ

ബ്രഹ്മലോകോ സദേവകോ [സദേവകോ ലോകോ (ക॰)]. അഞ്ഞതരോ ഭിക്ഖു ഭഗവന്തം ഏതദവോച - "ലോകോ ലോകോതി, ഭന്തേ, വുച്ചതി. കിത്താവതാ നു ഖോ, ഭന്തേ, ലോകോതി വുച്ചതീ"തി? "ലുജ്ജതീതി ഖോ, ഭിക്ഖു, തസ്മാ ലോകോതി വുച്ചതി. കിഞ്ച ലുജ്ജതി? ചക്ഖു ഖോ ഭിക്ഖു ലുജ്ജതി, രൂപാ ലുജ്ജന്തി, ചക്ഖുവിഞ്ഞാണം ലുജ്ജതി, ചക്ഖുസമ്ഫസ്സോ ലുജ്ജതി, യമ്പിദം [യമിദം (ക॰) പസ്സ സം॰ നി॰ ൪.൮൨] ചക്ഖുസമ്ഫസ്സപച്ചയാ ഉപ്പജ്ജതി വേദയിതം സുഖം വാ ദുക്ഖം വാ അദുക്ഖമസുഖം വാ തമ്പി ലുജ്ജതി; സോതം ലുജ്ജതി, ഗന്ധാ ലുജ്ജന്തി...പേ॰... കായോ ലുജ്ജതി , ഫോട്ഠബ്ബാ ലുജ്ജന്തി; മനോ ലുജ്ജതി, ധമ്മാ ലുജ്ജന്തി, മനോവിഞ്ഞാണം ലുജ്ജതി, മനോസമ്ഫസ്സോ ലുജ്ജതി; യമ്പിദം മനോസമ്ഫസ്സപച്ചയാ ഉപ്പജ്ജതി വേദയിതം സുഖം വാ ദുക്ഖം വാ അദുക്ഖമസുഖം വാ തമ്പി ലുജ്ജതി. ലുജ്ജതീതി ഖോ, ഭിക്ഖു, തസ്മാ ലോകോതി വുച്ചതി".

സുഞ്ഞതോ ലോകം അവേക്ഖസ്സൂതി ദ്വീഹി കാരണേഹി സുഞ്ഞതോ ലോകം അവേക്ഖതി - അവസിയപവത്തസല്ലക്ഖണവസേന [അവസ്സിയപവത്ത ... (സ്യാ॰)] വാ തുച്ഛസങ്ഖാരസമനുപസ്സനാവസേന വാ. കഥം അവസിയപവത്തസല്ലക്ഖണവസേന സുഞ്ഞതോ ലോകം അവേക്ഖതി? രൂപേ വസോ ന ലബ്ഭതി, വേദനായ വസോ ന ലബ്ഭതി, സഞ്ഞായ വസോ ന ലബ്ഭതി, സങ്ഖാരേസു വസോ ന ലബ്ഭതി, വിഞ്ഞാണേ വസോ ന ലബ്ഭതി. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ [പസ്സ സം॰ നി॰ ൩.൫൯] - "രൂപം, ഭിക്ഖവേ, അനത്താ. രൂപഞ്ച ഹിദം, ഭിക്ഖവേ, അത്താ അഭവിസ്സ, നയിദം രൂപം ആബാധായ സംവത്തേയ്യ; ലബ്ഭേഥ ച രൂപേ - 'ഏവം മേ രൂപം ഹോതു, ഏവം മേ രൂപം മാ അഹോസീ'തി. യസ്മാ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, രൂപം അനത്താ, തസ്മാ രൂപം ആബാധായ സംവത്തതി ന ച ലബ്ഭതി രൂപേ - 'ഏവം മേ രൂപം ഹോതു, ഏവം മേ രൂപം മാ അഹോസീ'തി.

"വേദനാ അനത്താ. വേദനാ ച ഹിദം, ഭിക്ഖവേ, അത്താ അഭവിസ്സ, നയിദം വേദനാ ആബാധായ സംവത്തേയ്യ; ലബ്ഭേഥ ച വേദനായ - 'ഏവം മേ വേദനാ ഹോതു, ഏവം മേ വേദനാ മാ അഹോസീ'തി. യസ്മാ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, വേദനാ അനത്താ, തസ്മാ വേദനാ ആബാധായ സംവത്തതി, ന ച ലബ്ഭതി വേദനായ - 'ഏവം മേ വേദനാ ഹോതു, ഏവം മേ വേദനാ മാ അഹോസീ'തി.

"സഞ്ഞാ അനത്താ. സഞ്ഞാ ച ഹിദം, ഭിക്ഖവേ, അത്താ അഭവിസ്സ, നയിദം സഞ്ഞാ ആബാധായ സംവത്തേയ്യ; ലബ്ഭേഥ ച സഞ്ഞായ - 'ഏവം മേ സഞ്ഞാ ഹോതു, ഏവം മേ സഞ്ഞാ മാ അഹോസീ'തി. യസ്മാ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സഞ്ഞാ അനത്താ, തസ്മാ സഞ്ഞാ ആബാധായ സംവത്തതി, ന ച ലബ്ഭതി സഞ്ഞായ - 'ഏവം മേ സഞ്ഞാ ഹോതു, ഏവം മേ സഞ്ഞാ മാ അഹോസീ'തി.

"സങ്ഖാരാ അനത്താ. സങ്ഖാരാ ച ഹിദം, ഭിക്ഖവേ, അത്താ അഭവിസ്സംസു, നയിദം സങ്ഖാരാ ആബാധായ സംവത്തേയ്യും; ലബ്ഭേഥ ച സങ്ഖാരേസു - 'ഏവം മേ സങ്ഖാരാ ഹോന്തു, ഏവം മേ സങ്ഖാരാ മാ അഹേസു'ന്തി. യസ്മാ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ , സങ്ഖാരാ അനത്താ, തസ്മാ

സങ്ഖാരാ ആബാധായ സംവത്തന്തി, ന ച ലബ്ഭതി സങ്ഖാരേസു - 'ഏവം മേ സങ്ഖാരാ ഹോന്തു, ഏവം മേ സങ്ഖാരാ മാ അഹേസു'ന്തി.

"വിഞ്ഞാണം അനത്താ. വിഞ്ഞാണഞ്ച ഹിദം, ഭിക്ഖവേ, അത്താ അഭവിസ്സ, നയിദം വിഞ്ഞാണം ആബാധായ സംവത്തേയ്യ; ലബ്ഭേഥ ച വിഞ്ഞാണേ - 'ഏവം മേ വിഞ്ഞാണം ഹോതു, ഏവം മേ വിഞ്ഞാണം മാ അഹോസീ'തി. യസ്മാ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, വിഞ്ഞാണം അനത്താ, തസ്മാ വിഞ്ഞാണം ആബാധായ സംവത്തതി, ന ച ലബ്ഭതി വിഞ്ഞാണേ - 'ഏവം മേ വിഞ്ഞാണം ഹോതു, ഏവം മേ വിഞ്ഞാണം മാ അഹോസീ'"തി.

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - "നായം, ഭിക്ഖവേ, കായോ തുമ്ഹാകം, നപി അഞ്ഞേസം [പരേസം (സ്യാ॰) പസ്സ സം॰ നി॰ ൨.൩൭]. പുരാണമിദം, ഭിക്ഖവേ, കമ്മം അഭിസങ്ഖതം അഭിസഞ്ചേതയിതം വേദനിയം ദട്ഠബ്ബം. തത്ര ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സുതവാ അരിയസാവകോ പടിച്ചസമുപ്പാദംയേവ സാധുകം യോനിസോ മനസി കരോതി - 'ഇതി ഇമസ്മിം സതി ഇദം ഹോതി, ഇമസ്സുപ്പാദാ ഇദം ഉപ്പജ്ജതി; ഇമസ്മിം അസതി ഇദം ന ഹോതി, ഇമസ്സ നിരോധാ ഇദം നിരുജ്ഝതി, യദിദം - അവിജ്ജാപച്ചയാ സങ്ഖാരാ, സങ്ഖാരപച്ചയാ വിഞ്ഞാണം, വിഞ്ഞാണപച്ചയാ നാമരൂപം, നാമരൂപപച്ചയാ സളായതനം, സളായതനപച്ചയാ ഫസ്സോ, ഫസ്സപച്ചയാ വേദനാ, വേദനാപച്ചയാ തണ്ഹാ, തണ്ഹാപച്ചയാ ഉപാദാനം, ഉപാദാനപച്ചയാ ഭവോ, ഭവപച്ചയാ ജാതി, ജാതിപച്ചയാ ജരാമരണം സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ സമ്ഭവന്തി - ഏവമേതസ്സ കേവലസ്സ ദുക്ഖക്ഖന്ധസ്സ സമുദയോ ഹോതി'".

"അവിജ്ജായ ത്വേവ അസേസവിരാഗനിരോധാ സങ്ഖാരനിരോധോ, സങ്ഖാരനിരോധാ വിഞ്ഞാണനിരോധോ ...പേ॰... ജാതിനിരോധാ ജരാമരണം സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസാ നിരുജ്ഝന്തി , ഏവമേതസ്സ കേവലസ്സ ദുക്ഖക്ഖന്ധസ്സ നിരോധോ ഹോതീ"തി. ഏവം അവസിയപവത്തസല്ലക്ഖണവസേന സുഞ്ഞതോ ലോകം അവേക്ഖതി.

കഥം തുച്ഛസങ്ഖാരസമനുപസ്സനാവസേന സുഞ്ഞതോ ലോകം അവേക്ഖതി? രൂപേ സാരോ ന ലബ്ഭതി, വേദനായ സാരോ ന ലബ്ഭതി, സഞ്ഞായ സാരോ ന ലബ്ഭതി, സങ്ഖാരേസു സാരോ ന ലബ്ഭതി, വിഞ്ഞാണേ സാരോ ന ലബ്ഭതി; രൂപം അസ്സാരം നിസ്സാരം സാരാപഗതം നിച്ചസാരസാരേന വാ സുഖസാരസാരേന വാ അത്തസാരസാരേന വാ നിച്ചേന വാ ധുവേന വാ സസ്സതേന വാ അവിപരിണാമധമ്മേന വാ. വേദനാ അസ്സാരാ നിസ്സാരാ സാരാപഗതാ...പേ॰... സഞ്ഞാ അസ്സാരാ നിസ്സാരാ സാരാപഗതാ... സങ്ഖാരാ അസ്സാരാ നിസ്സാരാ സാരാപഗതാ... വിഞ്ഞാണം അസ്സാരം നിസ്സാരം സാരാപഗതം നിച്ചസാരസാരേന വാ സുഖസാരസാരേന വാ അത്തസാരസാരേന വാ നിച്ചേന വാ ധുവേന വാ സസ്സതേന വാ അവിപരിണാമധമ്മേന വാ. യഥാ നളോ അസ്സാരോ നിസ്സാരോ സാരാപഗതോ, യഥാ ച ഏരണ്ഡോ...പേ॰... യഥാ ച ഉദുമ്ബരോ അസ്സാരോ നിസ്സാരോ സാരാപഗതോ, യഥാ ച സേതഗച്ഛോ [സേതവച്ഛോ (ക॰)] അസ്സാരോ നിസ്സാരോ സാരാപഗതോ, യഥാ ച പാലിഭദ്ദകോ [പാളിഭദ്ദകോ (ക॰)] അസ്സാരോ നിസ്സാരോ സാരാപഗതോ, യഥാ ച ഫേണപിണ്ഡോ [ഫേണുപിണ്ഡോ (സ്യാ॰)] അസ്സാരോ നിസ്സാരോ സാരാപഗതോ, യഥാ ച ഉദകപുബ്ബുളം [പുബ്ബുലകം (സ്യാ॰)] അസ്സാരം നിസ്സാരം സാരാപഗതം,

യഥാ ച മരീചി അസ്സാരാ നിസ്സാരാ സാരാപഗതാ, യഥാ കദലിക്ഖന്ധോ അസ്സാരോ നിസ്സാരോ സാരാപഗതോ, യഥാ മായാ അസ്സാരാ നിസ്സാരാ സാരാപഗതാ - ഏവമേവ രൂപം അസ്സാരം നിസ്സാരം സാരാപഗതം നിച്ചസാരസാരേന വാ സുഖസാരസാരേന വാ അത്തസാരസാരേന വാ നിച്ചേന വാ ധുവേന വാ സസ്സതേന വാ അവിപരിണാമധമ്മേന വാ. വേദനാ അസ്സാരാ നിസ്സാരാ സാരാപഗതാ...പേ॰... സഞ്ഞാ അസ്സാരാ നിസ്സാരാ സാരാപഗതാ... സങ്ഖാരാ അസ്സാരാ നിസ്സാരാ സാരാപഗതാ... വിഞ്ഞാണം അസ്സാരം നിസ്സാരം സാരാപഗതം നിച്ചസാരസാരേന വാ സുഖസാരസാരേന വാ അത്തസാരസാരേന വാ നിച്ചേന വാ ധുവേന വാ സസ്സതേന വാ അവിപരിണാമധമ്മേന വാ. ഏവം തുച്ഛസങ്ഖാരസമനുപസ്സനാവസേന സുഞ്ഞതോ ലോകം അവേക്ഖതി. ഇമേഹി ദ്വീഹി കാരണേഹി സുഞ്ഞതോ ലോകം അവേക്ഖതി.

അപി ച, ഛഹാകാരേഹി സുഞ്ഞതോ ലോകം അവേക്ഖതി. ചക്ഖു സുഞ്ഞം [സ്യാ॰ ... പോത്ഥകേ ഇമസ്മിം ഠാനേ അഞ്ഞഥാ ദിസ്സതി] അത്തേന വാ അത്തനിയേന വാ നിച്ചേന വാ ധുവേന വാ സസ്സതേന വാ അവിപരിണാമധമ്മേന വാ, സോതം സുഞ്ഞം...പേ॰... ഘാനം സുഞ്ഞം... ജിവ്ഹാ സുഞ്ഞാ... കായോ സുഞ്ഞോ... മനോ സുഞ്ഞോ അത്തേന വാ അത്തനിയേന വാ നിച്ചേന വാ ധുവേന വാ സസ്സതേന വാ അവിപരിണാമധമ്മേന വാ. രൂപാ സുഞ്ഞാ...പേ॰... സദ്ദാ സുഞ്ഞാ... ഗന്ധാ സുഞ്ഞാ... രസാ സുഞ്ഞാ... ഫോട്ഠബ്ബാ സുഞ്ഞാ... ധമ്മാ സുഞ്ഞാ അത്തേന വാ അത്തനിയേന വാ നിച്ചേന വാ ധുവേന വാ സസ്സതേന വാ അവിപരിണാമധമ്മേന വാ . ചക്ഖുവിഞ്ഞാണം സുഞ്ഞം...പേ॰... മനോവിഞ്ഞാണം സുഞ്ഞം... ചക്ഖുസമ്ഫസ്സോ സുഞ്ഞോ ... മനോസമ്ഫസ്സോ സുഞ്ഞോ... ചക്ഖുസമ്ഫസ്സജാ വേദനാ സുഞ്ഞാ... മനോസമ്ഫസ്സജാ വേദനാ സുഞ്ഞാ... രൂപസഞ്ഞാ സുഞ്ഞാ... ധമ്മസഞ്ഞാ സുഞ്ഞാ... രൂപസഞ്ചേതനാ സുഞ്ഞാ... ധമ്മസഞ്ചേതനാ സുഞ്ഞാ... രൂപതണ്ഹാ സുഞ്ഞാ... രൂപവിതക്കോ സുഞ്ഞോ... രൂപവിചാരോ സുഞ്ഞോ... ധമ്മവിചാരോ സുഞ്ഞോ അത്തേന വാ അത്തനിയേന വാ നിച്ചേന വാ ധുവേന വാ സസ്സതേന വാ അവിപരിണാമധമ്മേന വാ. ഏവം ഛഹാകാരേഹി സുഞ്ഞതോ ലോകം അവേക്ഖതി.

അപി ച, ദസഹാകാരേഹി സുഞ്ഞതോ ലോകം അവേക്ഖതി. രൂപം രിത്തതോ തുച്ഛതോ സുഞ്ഞതോ അനത്തതോ അസാരകതോ വധകതോ വിഭവതോ അഘമൂലതോ സാസവതോ സങ്ഖതതോ; വേദനം...പേ॰... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം... ചുതിം... ഉപപത്തിം... പടിസന്ധിം... ഭവം... സംസാരവട്ടം രിത്തതോ തുച്ഛതോ സുഞ്ഞതോ അനത്തതോ അസാരകതോ വധകതോ വിഭവതോ അഘമൂലതോ സാസവതോ സങ്ഖതതോ. ഏവം ദസഹാകാരേഹി സുഞ്ഞതോ ലോകം അവേക്ഖതി.

അപി ച, ദ്വാദസഹാകാരേഹി സുഞ്ഞതോ ലോകം അവേക്ഖതി. രൂപം ന സത്തോ ന ജീവോ ന നരോ ന മാണവോ ന ഇത്ഥീ ന പുരിസോ ന അത്താ ന അത്തനിയം നാഹം ന മമ ന കോചി ന കസ്സചി; വേദനാ...പേ॰... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം ന സത്തോ ന ജീവോ ന നരോ ന മാണവോ ന ഇത്ഥീ ന പുരിസോ ന അത്താ ന അത്തനിയം നാഹം ന മമ ന കോചി ന കസ്സചി. ഏവം ദ്വാദസഹാകാരേഹി സുഞ്ഞതോ ലോകം അവേക്ഖതി.

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - ''യം, ഭിക്ഖവേ, ന തുമ്ഹാകം തം പജഹഥ. തം വോ പഹീനം ദീഘരത്തം ഹിതായ സുഖായ ഭവിസ്സതി. കിഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, ന തുമ്ഹാകം? രൂപം, ഭിക്ഖവേ, ന തുമ്ഹാകം; തം പജഹഥ. തം വോ പഹീനം ദീഘരത്തം ഹിതായ സുഖായ ഭവിസ്സതി. വേദനാ, ഭിക്ഖവേ, ന തുമ്ഹാകം; തം പജഹഥ. സാ വോ പഹീനാ ദീഘരത്തം ഹിതായ സുഖായ ഭവിസ്സതി. സഞ്ഞാ, ഭിക്ഖവേ, ന തുമ്ഹാകം; തം പജഹഥ. സാ വോ പഹീനാ ദീഘരത്തം ഹിതായ സുഖായ ഭവിസ്സതി. സങ്ഖാരാ, ഭിക്ഖവേ, ന തുമ്ഹാകം; തേ പജഹഥ. തേ വോ പഹീനാ ദീഘരത്തം ഹിതായ സുഖായ ഭവിസ്സന്തി. വിഞ്ഞാണം, ഭിക്ഖവേ, ന തുമ്ഹാകം; തം പജഹഥ. തം വോ പഹീനം ദീഘരത്തം ഹിതായ സുഖായ ഭവിസ്സതി. സേയ്യഥാപി [തം കിം മഞ്ഞഥ (സ്യാ॰ ക॰) പസ്സ സം॰ നി॰ ൩.൩൩], ഭിക്ഖവേ, യം ഇമസ്മിം ജേതവനേ തിണകട്ഠസാഖാപലാസം തം ജനോ ഹരേയ്യ വാ ഡഹേയ്യ വാ യഥാപച്ചയം വാ കരേയ്യ. അപി നു തുമ്ഹാകം ഏവമസ്സ - 'അമ്ഹേ ജനോ ഹരതി വാ ഡഹതി വാ യഥാപച്ചയം വാ കരോതീ'തി? 'നോ ഹേതം, ഭന്തേ'. 'തം കിസ്സ ഹേതു'? 'ന ഹി നോ ഏതം, ഭന്തേ, അത്താ വാ അത്തനിയം വാ'തി. ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, യം ന തുമ്ഹാകം തം പജഹഥ; തം വോ പഹീനം ദീഘരത്തം ഹിതായ സുഖായ ഭവിസ്സതി. കിഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, ന തുമ്ഹാകം? രൂപം, ഭിക്ഖവേ, ന തുമ്ഹാകം; തം പജഹഥ. തം വോ പഹീനം ദീഘരത്തം ഹിതായ സുഖായ ഭവിസ്സതി. വേദനാ...പേ॰... സഞ്ഞാ... സങ്ഖാരാ... വിഞ്ഞാണം, ഭിക്ഖവേ, ന തുമ്ഹാകം; തം പജഹഥ. തം വോ പഹീനം ദീഘരത്തം ഹിതായ സുഖായ ഭവിസ്സതീ''തി. ഏവമ്പി സുഞ്ഞതോ ലോകം അവേക്ഖതി.

ആയസ്മാ ആനന്ദോ ഭഗവന്തം ഏതദവോച - '''സുഞ്ഞോ [സുഞ്ഞതോ (ക॰) പസ്സ സം॰ നി॰ ൪.൮൫] ലോകോ, സുഞ്ഞോ ലോകോ'തി, ഭന്തേ, വുച്ചതി. കിത്താവതാ നു ഖോ, ഭന്തേ, സുഞ്ഞോ ലോകോതി വുച്ചതീ''തി? ''യസ്മാ ച ഖോ, ആനന്ദ, സുഞ്ഞം അത്തേന വാ അത്തനിയേന വാ, തസ്മാ സുഞ്ഞോ ലോകോതി വുച്ചതി. കിഞ്ചാനന്ദ, സുഞ്ഞം അത്തേന വാ അത്തനിയേന വാ? ചക്ഖു ഖോ, ആനന്ദ, സുഞ്ഞം അത്തേന വാ അത്തനിയേന വാ. രൂപാ സുഞ്ഞാ...പേ॰... ചക്ഖുവിഞ്ഞാണം സുഞ്ഞം... ചക്ഖുസമ്ഫസ്സോ സുഞ്ഞോ... യമ്പിദം ചക്ഖുസമ്ഫസ്സപച്ചയാ ഉപ്പജ്ജതി വേദയിതം സുഖം വാ ദുക്ഖം വാ അദുക്ഖമസുഖം വാ തമ്പി സുഞ്ഞം അത്തേന വാ അത്തനിയേന വാ. സോതം സുഞ്ഞം... സദ്ദാ സുഞ്ഞാ... ഘാനം സുഞ്ഞം... ഗന്ധാ സുഞ്ഞാ... ജിവ്ഹാ സുഞ്ഞാ... രസാ സുഞ്ഞാ... കായോ സുഞ്ഞോ ... ഫോട്ഠബ്ബാ സുഞ്ഞാ... മനോ സുഞ്ഞോ... ധമ്മാ സുഞ്ഞാ... മനോവിഞ്ഞാണം സുഞ്ഞം... മനോസമ്ഫസ്സോ സുഞ്ഞോ... യമ്പിദം സുഞ്ഞം മനോസമ്ഫസ്സപച്ചയാ ഉപ്പജ്ജതി വേദയിതം സുഖം വാ ദുക്ഖം വാ അദുക്ഖമസുഖം വാ തമ്പി സുഞ്ഞം അത്തേന വാ അത്തനിയേന വാ. യസ്മാ ച ഖോ, ആനന്ദ, സുഞ്ഞം അത്തേന വാ അത്തനിയേന വാ, തസ്മാ സുഞ്ഞോ ലോകോതി വുച്ചതീ''തി. ഏവമ്പി സുഞ്ഞതോ ലോകം അവേക്ഖതി.

''സുദ്ധം ധമ്മസമുപ്പാദം, സുദ്ധസങ്ഖാരസന്തതിം;
പസ്സന്തസ്സ യഥാഭൂതം, ന ഭയം ഹോതി ഗാമണി.

''തിണകട്ഠസമം ലോകം, യദാ പഞ്ഞായ പസ്സതി;

നാഞ്ഞം [ന അഞ്ഞം (സീ॰ സ്യാ॰ ക॰)] പത്ഥയതേ കിഞ്ചി, അഞ്ഞത്രപ്പടിസന്ധിയാ''തി.

ഏവമ്പി സുഞ്ഞതോ ലോകം അവേക്ഖതി.

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ [പസ്സ സം॰ നി॰ ൪.൨൪൬] - ''ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു രൂപം സമന്നേസതി യാവതാ രൂപസ്സ ഗതി, വേദനം സമന്നേസതി യാവതാ വേദനായ ഗതി, സഞ്ഞം സമന്നേസതി യാവതാ സഞ്ഞായ ഗതി, സങ്ഖാരേ സമന്നേസതി യാവതാ സങ്ഖാരാനം ഗതി, വിഞ്ഞാണം സമന്നേസതി യാവതാ വിഞ്ഞാണസ്സ ഗതി . തസ്സ രൂപം [തസ്സ ഭിക്ഖുനോ രൂപം (സ്യാ॰)] സമന്നേസതോ യാവതാ രൂപസ്സ ഗതി, വേദനം...പേ॰... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം സമന്നേസതോ യാവതാ വിഞ്ഞാണസ്സ ഗതി, യമ്പിസ്സ തം ഹോതി അഹന്തി വാ മമന്തി വാ അസ്മീതി വാ, തമ്പി തസ്സ ന ഹോതീ''തി. ഏവമ്പി സുഞ്ഞതോ ലോകം അവേക്ഖതി.

സുഞ്ഞതോ ലോകം അവേക്ഖസ്സൂതി സുഞ്ഞതോ ലോകം അവേക്ഖസ്സു പച്ചവേക്ഖസ്സു ദക്ഖസ്സു തുലേഹി തീരേഹി വിഭാവേഹി വിഭൂതം കരോഹീതി - സുഞ്ഞതോ ലോകം അവേക്ഖസ്സു.

മോഘരാജ സദാ സതോതി. **മോഘരാജാ**തി ഭഗവാ തം ബ്രാഹ്മണം നാമേന ആലപതി. **സദാ**തി സബ്ബകാലം...പേ॰... പച്ഛിമേ വയോഖന്ധേ. **സതോ**തി ചതൂഹി കാരണേഹി സതോ - കായേ കായാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനം ഭാവേന്തോ സതോ... പേ॰... സോ വുച്ചതി സതോതി - മോഘരാജ സദാ സതോ.

അത്താനുദിട്ഠിം ഊഹച്ചാതി അത്താനുദിട്ഠി വുച്ചതി വീസതിവത്ഥുകാ സക്കായദിട്ഠി. ഇധ അസ്സുതവാ പുഥുജ്ജനോ അരിയാനം അദസ്സാവീ അരിയധമ്മസ്സ അകോവിദോ അരിയധമ്മേ അവിനീതോ സപ്പുരിസാനം അദസ്സാവീ സപ്പുരിസധമ്മസ്സ അകോവിദോ സപ്പുരിസധമ്മേ അവിനീതോ രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതി രൂപവന്തം വാ അത്താനം അത്തനി വാ രൂപം രൂപസ്മിം വാ അത്താനം, വേദനം...പേ॰... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം അത്തതോ സമനുപസ്സതി വിഞ്ഞാണവന്തം വാ അത്താനം അത്തനി വാ വിഞ്ഞാണം വിഞ്ഞാണസ്മിം വാ അത്താനം. യാ ഏവരൂപാ ദിട്ഠി ദിട്ഠിഗതം ദിട്ഠിഗഹനം ദിട്ഠികന്താരോ ദിട്ഠിവിസൂകായികം ദിട്ഠിവിപ്ഫന്ദിതം ദിട്ഠിസംയോജനം ഗാഹോ പടിഗ്ഗാഹോ അഭിനിവേസോ പരാമാസോ കുമ്മഗ്ഗോ മിച്ഛാപഥോ മിച്ഛത്തം തിത്ഥായതനം വിപരിയേസഗ്ഗാഹോ വിപരീതഗ്ഗാഹോ വിപല്ലാസഗ്ഗാഹോ മിച്ഛാഗാഹോ അയാഥാവകസ്മിം യാഥാവകന്തി ഗാഹോ യാവതാ ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി, അയം അത്താനുദിട്ഠി. **അത്താനുദിട്ഠിം ഊഹച്ചാ**തി അത്താനുദിട്ഠിം ഊഹച്ച സമൂഹച്ച [ഉഹച്ച സമുഹച്ച (ക॰) സദ്ദനീതിയാ പന സമേതി] ഉദ്ധരിത്വാ സമുദ്ധരിത്വാ ഉപ്പാടയിത്വാ സമുപ്പാടയിത്വാ പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തീകരിത്വാ അനഭാവം ഗമേത്വാതി - അത്താനുദിട്ഠിം ഊഹച്ച.

ഏവം മച്ചുതരോ സിയാതി ഏവം മച്ചുപി തരേയ്യാസി, ജരാപി തരേയ്യാസി, മരണമ്പി തരേയ്യാസി ഉത്തരേയ്യാസി പതരേയ്യാസി സമതിക്കമേയ്യാസി വീതിവത്തേയ്യാസീതി - ഏവം മച്ചുതരോ സിയാ.

ഏവം ലോകം അവേക്ഖന്തന്തി ഏവം ലോകം അവേക്ഖന്തം പച്ചവേക്ഖന്തം തുലയന്തം തീരയന്തം വിഭാവയന്തം വിഭൂതം കരോന്തന്തി - ഏവം ലോകം അവേക്ഖന്തം.

മച്ചുരാജാ ന പസ്സതീതി മച്ചുപി മച്ചുരാജാ, മാരോപി മച്ചുരാജാ, മരണമ്പി മച്ചുരാജാ. **ന പസ്സതീ**തി മച്ചുരാജാ ന പസ്സതി ന ദക്ഖതി നാധിഗച്ഛതി ന വിന്ദതി ന പടിലഭതി. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - "സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, ആരഞ്ഞികോ മിഗോ അരഞ്ഞേ പവനേ ചരമാനോ വിസ്സത്ഥോ ഗച്ഛതി വിസ്സത്ഥോ [വിസ്സട്ഠോ (ക॰)] തിട്ഠതി വിസ്സത്ഥോ നിസീദതി വിസ്സത്ഥോ സേയ്യം കപ്പേതി. തം കിസ്സ ഹേതു? അനാപാഥഗതോ [അനാപാതഗതോ (ക॰)], ഭിക്ഖവേ, ലുദ്ദസ്സ. ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു വിവിച്ചേവ കാമേഹി വിവിച്ച അകുസലേഹി ധമ്മേഹി സവിതക്കം സവിചാരം വിവേകജം പീതിസുഖം പഠമം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി. അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, 'ഭിക്ഖു അന്ധമകാസി [അന്തമകാസി (ക॰) പസ്സ മ॰ നി॰ ൧.൨൮൧] മാരം, അപദം വധിത്വാ മാരചക്ഖും അദസ്സനം ഗതോ പാപിമതോ'.

"പുന ചപരം, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു വിതക്കവിചാരാനം വൂപസമാ അജ്ഝത്തം സമ്പസാദനം ചേതസോ ഏകോദിഭാവം അവിതക്കം അവിചാരം സമാധിജം പീതിസുഖം ദുതിയം ഝാനം...പേ॰... തതിയം ഝാനം... ചതുത്ഥം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി. അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, 'ഭിക്ഖു അന്ധമകാസി മാരം, അപദം വധിത്വാ മാരചക്ഖും അദസ്സനം ഗതോ പാപിമതോ'.

"പുന ചപരം, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു സബ്ബസോ രൂപസഞ്ഞാനം സമതിക്കമാ, പടിഘസഞ്ഞാനം അത്ഥങ്ഗമാ, നാനത്തസഞ്ഞാനം അമനസികാരാ, അനന്തോ ആകാസോതി ആകാസാനഞ്ചായതനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി. അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, 'ഭിക്ഖു അന്ധമകാസി മാരം, അപദം വധിത്വാ മാരചക്ഖും അദസ്സനം ഗതോ പാപിമതോ'.

"പുന ചപരം, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു സബ്ബസോ ആകാസാനഞ്ചായതനം സമതിക്കമ്മ അനന്തം വിഞ്ഞാണന്തി വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി...പേ॰....

"പുന ചപരം, ഭിക്ഖവേ, സബ്ബസോ വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനം സമതിക്കമ്മ നത്ഥി കിഞ്ചീതി ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി...പേ॰....

"പുന ചപരം, ഭിക്ഖവേ, സബ്ബസോ ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം സമതിക്കമ്മ നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി...പേ॰....

"പുന ചപരം, ഭിക്ഖവേ, സബ്ബസോ നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനം സമതിക്കമ്മ സഞ്ഞാവേദയിതനിരോധം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി; പഞ്ഞായ ചസ്സ ദിസ്വാ ആസവാ പരിക്ഖീണാ ഹോന്തി. അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, 'ഭിക്ഖു അന്ധമകാസി മാരം, അപദം വധിത്വാ മാരചക്ഖും അദസ്സനം ഗതോ പാപിമതോ, തിണ്ണോ ലോകേ വിസത്തിക'ന്തി. സോ വിസ്സത്ഥോ ഗച്ഛതി വിസ്സത്ഥോ തിട്ഠതി വിസ്സത്ഥോ നിസീദതി വിസ്സത്ഥോ സേയ്യം കപ്പേതി. തം

കിസ്സ ഹേതു? അനാപാഥഗതോ ഭിക്ഖു പാപിമതോ''തി - മച്ചുരാജാ ന പസ്സതി. തേനാഹ ഭഗവാ -

''സുഞ്ഞതോ ലോകം അവേക്ഖസ്സു, മോഘരാജ സദാ സതോ;
അത്താനുദിട്ഠിം ഊഹച്ച, ഏവം മച്ചുതരോ സിയാ;

ഏവം ലോകം അവേക്ഖന്തം, മച്ചുരാജാ ന പസ്സതീ''തി.

സഹ ഗാഥാപരിയോസാനാ...പേ॰... സത്ഥാ മേ, ഭന്തേ ഭഗവാ, സാവകോഹമസ്മീതി.

മോഘരാജമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസോ പന്നരസമോ.

൧൬. പിങ്ഗിയമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസോ

൧൨൨. **ജിണ്ണോഹമസ്മി അബലോ വീതവണ്ണോ** [വിവണ്ണോ (സ്യാ॰)],
[ഇച്ചായസ്മാ പിങ്ഗിയോ]
നേത്താ ന സുദ്ധാ സവനം ന ഫാസു;
മാഹം നസ്സം മോമുഹോ അന്തരാവ [അന്തരായ (സ്യാ॰ ക॰)], **ആചിക്ഖ ധമ്മം യമഹം വിജഞ്ഞം;**
ജാതിജരായ ഇധ വിപ്പഹാനം.

ജിണ്ണോഹമസ്മി അബലോ വീതവണ്ണോതി. **ജിണ്ണോഹമസ്മീ**തി ജിണ്ണോ വുഡ്ഢോ മഹല്ലകോ അദ്ധഗതോ വയോഅനുപ്പത്തോ വീസവസ്സസതികോ ജാതിയാ. **അബലോ**തി ദുബ്ബലോ അപ്പബലോ അപ്പഥാമോ. **വീതവണ്ണോ**തി വീതവണ്ണോ വിഗതവണ്ണോ വിഗച്ഛിതവണ്ണോ. യാ സാ പുരിമാ സുഭാ വണ്ണനിഭാ സാ അന്തരഹിതാ, ആദീനവോ പാതുഭൂതോതി - ജിണ്ണോഹമസ്മി അബലോ വീതവണ്ണോ.

ഇച്ചായസ്മാ പിങ്ഗിയോതി. **ഇച്ചാ**തി പദസന്ധി...പേ॰.... **ആയസ്മാ**തി പിയവചനം...പേ॰.... **പിങ്ഗിയോ**തി തസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ നാമം...പേ॰... അഭിലാപോതി - ഇച്ചായസ്മാ പിങ്ഗിയോ.

നേത്താ ന സുദ്ധാ സവനം ന ഫാസൂതി നേത്താ അസുദ്ധാ അവിസുദ്ധാ അപരിസുദ്ധാ അവോദാതാ. നോ തഥാ ചക്ഖുനാ രൂപേ പസ്സാമീതി - നേത്താ ന സുദ്ധാ. **സവനം ന ഫാസൂ**തി സോതം അസുദ്ധം അവിസുദ്ധം അപരിസുദ്ധം അവോദാതം. നോ തഥാ സോതേന സദ്ദം സുണോമീതി - നേത്താ ന സുദ്ധാ സവനം ന ഫാസു.

മാഹം നസ്സം മോമുഹോ അന്തരാവാതി. **മാഹം നസ്സ**ന്തി മാഹം നസ്സ മാഹം വിനസ്സം മാഹം പനസ്സം. **മോമുഹോ**തി മോഹമുഹോ അവിജ്ജാഗതോ അഞ്ഞാണീ അവിഭാവീ ദുപ്പഞ്ഞോ. **അന്തരാവാ**തി തുയ്ഹം ധമ്മം ദിട്ഠിം പടിപദം മഗ്ഗം അനഞ്ഞായ അനധിഗന്ത്വാ അവിദിത്വാ അപ്പടിലഭിത്വാ അഫസ്സയിത്വാ അസച്ഛികരിത്വാ അന്തരായേവ കാലങ്കരേയ്യന്തി - മാഹം നസ്സം മോമുഹോ അന്തരാവ.

ആചിക്ഖ ധമ്മം യമഹം വിജഞ്ഞന്തി. **ധമ്മ**ന്തി ആദികല്യാണം മജ്ഝേകല്യാണം പരിയോസാനകല്യാണം സാത്ഥം സബ്യഞ്ജനം

കേവലപരിപുണ്ണം പരിസുദ്ധം ബ്രഹ്മചരിയം, ചത്താരോ സതിപട്ഠാനേ, ചത്താരോ സമ്മപ്പധാനേ, ചത്താരോ ഇദ്ധിപാദേ, പഞ്ചിന്ദ്രിയാനി, പഞ്ച ബലാനി, സത്ത ബോജ്ഝങ്ഗേ, അരിയം അട്ഠങ്ഗികം മഗ്ഗം, നിബ്ബാനഞ്ച നിബ്ബാനഗാമിനിഞ്ച പടിപദം ആചിക്ഖാഹി ദേസേഹി പഞ്ഞപേഹി പട്ഠപേഹി വിവരാഹി വിഭജാഹി ഉത്താനീകരോഹി പകാസേഹീതി - ആചിക്ഖ ധമ്മം. **യമഹം വിജഞ്ഞന്തി** യമഹം ജാനേയ്യം ആജാനേയ്യം വിജാനേയ്യം പടിവിജാനേയ്യം പടിവിജ്ഝേയ്യം അധിഗച്ഛേയ്യം ഫസ്സേയ്യം സച്ഛികരേയ്യന്തി - ആചിക്ഖ ധമ്മം യമഹം വിജഞ്ഞം.

ജാതിജരായ ഇധ വിപ്പഹാനന്തി ഇധേവ ജാതിജരാമരണസ്സ പഹാനം വൂപസമം പടിനിസ്സഗ്ഗം പടിപ്പസ്സദ്ധിം അമതം നിബ്ബാനന്തി - ജാതിജരായ ഇധ വിപ്പഹാനം. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

"ജിണ്ണോഹമസ്മി അബലോ വീതവണ്ണോ, [ഇച്ചായസ്മാ പിങ്ഗിയോ]
നേത്താ ന സുദ്ധാ സവനം ന ഫാസു;
മാഹം നസ്സം മോമുഹോ അന്തരാവ, ആചിക്ഖ ധമ്മം യമഹം
വിജഞ്ഞം;
ജാതിജരായ ഇധ വിപ്പഹാന"ന്തി.

൯൦. **ദിസ്വാന രൂപേസു വിഹഞ്ഞമാനേ, [പിങ്ഗിയാതി ഭഗവാ]**
രുപ്പന്തി രൂപേസു ജനാ പമത്താ;
തസ്മാ തുവം പിങ്ഗിയ അപ്പമത്തോ, ജഹസ്സു രൂപം അപുനബ്ഭവായ.

ദിസ്വാന രൂപേസു വിഹഞ്ഞമാനേതി. രൂപന്തി ചത്താരോ ച മഹാഭൂതാ ചതുന്നഞ്ച മഹാഭൂതാനം ഉപാദായ രൂപം. സത്താ രൂപഹേതു രൂപപ്പച്ചയാ രൂപകാരണാ ഹഞ്ഞന്തി വിഹഞ്ഞന്തി ഉപഹഞ്ഞന്തി ഉപഘാതിയന്തി [ഉപഘാതയന്തി (സ്യാ· ക·)]. രൂപേ സതി വിവിധകമ്മകാരണാ [വിവിധകമ്മകരണാനി (ക·)] കാരേന്തി. കസാഹിപി താളേന്തി, വേത്തേഹിപി താളേന്തി, അഡ്ഢദണ്ഡകേഹിപി താളേന്തി, ഹത്ഥമ്പി ഛിന്ദന്തി, പാദമ്പി ഛിന്ദന്തി, ഹത്ഥപാദമ്പി ഛിന്ദന്തി, കണ്ണമ്പി ഛിന്ദന്തി, നാസമ്പി ഛിന്ദന്തി, കണ്ണനാസമ്പി ഛിന്ദന്തി, ബിലങ്ഗഥാലികമ്പി കരോന്തി, സങ്ഖമുണ്ഡികമ്പി കരോന്തി, രാഹുമുഖമ്പി കരോന്തി, ജോതിമാലികമ്പി കരോന്തി, ഹത്ഥപജ്ജോതികമ്പി കരോന്തി, ഏരകവത്തികമ്പി കരോന്തി, ചീരകവാസികമ്പി കരോന്തി, ഏണേയ്യകമ്പി കരോന്തി, ബളിസമംസികമ്പി കരോന്തി, കഹാപണികമ്പി കരോന്തി, ഖാരാപതച്ഛികമ്പി [ഖാരാപടിച്ഛികമ്പി (ക·)] കരോന്തി, പലിഘപരിവത്തികമ്പി കരോന്തി, പലാലപീഠകമ്പി കരോന്തി, തത്തേനപി തേലേന ഓസിഞ്ചന്തി, സുനഖേഹിപി ഖാദാപേന്തി, ജീവന്തമ്പി സൂലേ ഉത്താസേന്തി, അസിനാപി സീസം ഛിന്ദന്തി. ഏവം സത്താ രൂപഹേതു രൂപപ്പച്ചയാ രൂപകാരണാ ഹഞ്ഞന്തി വിഹഞ്ഞന്തി ഉപഹഞ്ഞന്തി ഉപഘാതിയന്തി. ഏവം ഹഞ്ഞമാനേ വിഹഞ്ഞമാനേ ഉപഹഞ്ഞമാനേ ഉപഘാതിയമാനേ ദിസ്വാ പസ്സിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാതി - ദിസ്വാന രൂപേസു വിഹഞ്ഞമാനേ.

പിങ്ഗിയാതി ഭഗവാതി. പിങ്ഗിയാതി ഭഗവാ തം ബ്രാഹ്മണം നാമേന ആലപതി. **ഭഗവാതി** ഗാരവാധിവചനമേതം...പേ·... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി, യദിദം ഭഗവാതി - പിങ്ഗിയാതി ഭഗവാ.

രുപ്പന്തി രൂപേസു ജനാ പമത്താതി. **രുപ്പന്തീ**തി രുപ്പന്തി കുപ്പന്തി പീളയന്തി [പീളിയന്തി (സ്യാ॰ ക॰)] ഘട്ടയന്തി, ബ്യാധിതാ ദോമനസ്സിതാ ഹോന്തി. ചക്ഖുരോഗേന രുപ്പന്തി കുപ്പന്തി പീളയന്തി ഘട്ടയന്തി, ബ്യാധിതാ ദോമനസ്സിതാ ഹോന്തി. സോതരോഗേന...പേ॰... കായരോഗേന...പേ॰... ഡംസമകസവാതാതപസരീസപസമ്ഫസ്സേഹി രുപ്പന്തി കുപ്പന്തി പീളയന്തി ഘട്ടയന്തി, ബ്യാധിതാ ദോമനസ്സിതാ ഹോന്തീതി - രുപ്പന്തി രൂപേസു.

അഥ വാ, ചക്ഖുസ്മിം ഹീയമാനേ ഹായമാനേ പരിഹായമാനേ വേമാനേ [വിഹായമാനേ (ക॰)] വിഗച്ഛമാനേ അന്തരധായമാനേ രുപ്പന്തി...പേ॰... ദോമനസ്സിതാ ഹോന്തി. സോതസ്മിം...പേ॰... ഘാനസ്മിം... ജിവ്ഹായ... കായസ്മിം... രൂപസ്മിം... സദ്ദസ്മിം... ഗന്ധസ്മിം... രസസ്മിം... ഫോട്ഠബ്ബസ്മിം... കുലസ്മിം... ഗണസ്മിം... ആവാസസ്മിം... ലാഭസ്മിം... യസസ്മിം... പസംസായ... സുഖസ്മിം... ചീവരസ്മിം... പിണ്ഡപാതസ്മിം... സേനാസനസ്മിം... ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരസ്മിം ഹീയമാനേ ഹായമാനേ പരിഹായമാനേ വേമാനേ വിഗച്ഛമാനേ അന്തരധായമാനേ രുപ്പന്തി കുപ്പന്തി പീളയന്തി ഘട്ടയന്തി, ബ്യാധിതാ ദോമനസ്സിതാ ഹോന്തീതി - ഏവമ്പി രുപ്പന്തി രൂപേസു.

ജനാതി ഖത്തിയാ ച ബ്രാഹ്മണാ ച വേസ്സാ ച സുദ്ദാ ച ഗഹട്ഠാ ച പബ്ബജിതാ ച ദേവാ ച മനുസ്സാ ച. **പമത്താ**തി പമാദോ വത്തബ്ബോ കായദുച്ചരിതേന വാ വചീദുച്ചരിതേന വാ മനോദുച്ചരിതേന വാ പഞ്ചസു കാമഗുണേസു ചിത്തസ്സ വോസഗ്ഗോ വോസഗ്ഗാനുപ്പദാനം കുസലാനം വാ ധമ്മാനം ഭാവനായ അസക്കച്ചകിരിയതാ അസാതച്ചകിരിയതാ അനട്ഠിതകിരിയതാ ഓലീനവുത്തിതാ നിക്ഖിത്തച്ഛന്ദതാ നിക്ഖിത്തധുരതാ അനാസേവനാ അഭാവനാ അബഹുലീകമ്മം [അബഹുലികമ്മം (ക॰)] അനധിട്ഠാനം അനനുയോഗോ പമാദോ. യോ ഏവരൂപോ പമാദോ പമജ്ജനാ പമജ്ജിതത്തം - അയം വുച്ചതി പമാദോ. ഇമിനാ പമാദേന സമന്നാഗതാ ജനാ പമത്താതി - രുപ്പന്തി രൂപേസു ജനാ പമത്താ.

തസ്മാ തുവം പിങ്ഗിയ അപ്പമത്തോതി. **തസ്മാ**തി തസ്മാ തംകാരണാ തംഹേതു തപ്പച്ചയാ തംനിദാനാ ഏവം ആദീനവം സമ്പസ്സമാനോ രൂപേസൂതി - തസ്മാ തുവം പിങ്ഗിയ. **അപ്പമത്തോ**തി സക്കച്ചകാരീ സാതച്ചകാരീ...പേ॰... അപ്പമാദോ കുസലേസു ധമ്മേസൂതി - തസ്മാ തുവം പിങ്ഗിയ അപ്പമത്തോ.

ജഹസ്സു രൂപം അപുനബ്ഭവായാതി. **രൂപ**ന്തി ചത്താരോ ച മഹാഭൂതാ ചതുന്നഞ്ച മഹാഭൂതാനം ഉപാദായ രൂപം. **ജഹസ്സു രൂപ**ന്തി ജഹസ്സു രൂപം, പജഹസ്സു രൂപം, വിനോദേഹി രൂപം, ബ്യന്തീകരോഹി രൂപം, അനഭാവം ഗമേഹി രൂപം. **അപുനബ്ഭവായാ**തി യഥാ തേ രൂപം ഇധേവ നിരുജ്ഝേയ്യ, പുനപടിസന്ധികോ ഭവോ ന നിബ്ബത്തേയ്യ കാമധാതുയാ വാ രൂപധാതുയാ വാ അരൂപധാതുയാ വാ, കാമഭവേ വാ രൂപഭവേ വാ അരൂപഭവേ വാ, സഞ്ഞാഭവേ വാ അസഞ്ഞാഭവേ വാ നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞാഭവേ വാ, ഏകവോകാരഭവേ വാ ചതുവോകാരഭവേ വാ പഞ്ചവോകാരഭവേ വാ, പുന ഗതിയാ വാ ഉപപത്തിയാ വാ പടിസന്ധിയാ വാ ഭവേ വാ സംസാരേ വാ വട്ടേ വാ ന ജനേയ്യ ന സഞ്ജനേയ്യ ന നിബ്ബത്തേയ്യ നാഭിനിബ്ബത്തേയ്യ, ഇധേവ നിരുജ്ഝേയ്യ വൂപസമേയ്യ അത്ഥം ഗച്ഛേയ്യ പടിപ്പസ്സമ്ഭേയ്യാതി - ജഹസ്സു രൂപം അപുനബ്ഭവായ. തേനാഹ ഭഗവാ -

“ദിസ്വാന രൂപേസു വിഹഞ്ഞമാനേ, [പിങ്ഗിയാതി ഭഗവാ]
രുപ്പന്തി രൂപേസു ജനാ പമത്താ;
തസ്മാ തുവം പിങ്ഗിയ അപ്പമത്തോ, ജഹസ്സു രൂപം
അപുനബ്ഭവായാ”തി.

൯൭. **ദിസാ ചതസ്സോ വിദിസാ ചതസ്സോ, ഉദ്ധം അധോ ദസ ദിസാ ഇമായോ;**
ന തുയ്ഹം അദിട്ഠം അസ്സുതം അമുതം, അഥോ അവിഞ്ഞാതം കിഞ്ചി
നമത്ഥി ലോകേ;
ആചിക്ഖ ധമ്മം യമഹം വിജഞ്ഞം, ജാതിജരായ ഇധ വിപ്പഹാനം.

ദിസാ ചതസ്സോ വിദിസാ ചതസ്സോ, ഉദ്ധം അധോ ദസ ദിസാ ഇമായോതി ദസ ദിസാ.

ന തുയ്ഹം അദിട്ഠം അസ്സുതം അമുതം, അഥോ അവിഞ്ഞാതം കിഞ്ചി നമത്ഥി ലോകേതി ന തുയ്ഹം അദിട്ഠം അസ്സുതം അമുതം അവിഞ്ഞാതം കിഞ്ചി അത്തത്ഥോ വാ പരത്ഥോ വാ ഉഭയത്ഥോ വാ ദിട്ഠധമ്മികോ വാ അത്ഥോ സമ്പരായികോ വാ അത്ഥോ ഉത്താനോ വാ അത്ഥോ ഗമ്ഭീരോ വാ അത്ഥോ ഗൂള്ഹോ വാ അത്ഥോ പടിച്ഛന്നോ വാ അത്ഥോ നേയ്യോ വാ അത്ഥോ നീതോ വാ അത്ഥോ അനവജ്ജോ വാ അത്ഥോ നിക്കിലേസോ വാ അത്ഥോ വോദാനോ വാ അത്ഥോ പരമത്ഥോ വാ നത്ഥി ന സതി ന സംവിജ്ജതി നുപലബ്ഭതീതി - ന തുയ്ഹം അദിട്ഠം അസ്സുതം അമുതം, അഥോ അവിഞ്ഞാതം കിഞ്ചി നമത്ഥി ലോകേ.

ആചിക്ഖ ധമ്മം യമഹം വിജഞ്ഞന്തി. **ധമ്മ**ന്തി ആദികല്യാണം...പേ॰... നിബ്ബാനഞ്ച നിബ്ബാനഗാമിനിഞ്ച പടിപദം ആചിക്ഖാഹി ദേസേഹി പഞ്ഞപേഹി പട്ഠപേഹി വിവരാഹി വിഭജാഹി ഉത്താനീകരോഹി പകാസേഹി. **യമഹം വിജഞ്ഞ**ന്തി യമഹം ജാനേയ്യം ആജാനേയ്യം വിജാനേയ്യം പടിവിജാനേയ്യം പടിവിജ്ഝേയ്യം അധിഗച്ഛേയ്യം ഫസ്സേയ്യം സച്ഛികരേയ്യന്തി - ആചിക്ഖ ധമ്മം യമഹം വിജഞ്ഞം.

ജാതിജരായ ഇധ വിപ്പഹാനന്തി ഇധേവ ജാതിജരാമരണസ്സ പഹാനം വൂപസമം പടിനിസ്സഗ്ഗം പടിപ്പസ്സദ്ധിം അമതം നിബ്ബാനന്തി - ജാതിജരായ ഇധ വിപ്പഹാനം. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

“ദിസാ ചതസ്സോ വിദിസാ ചതസ്സോ, ഉദ്ധം അധോ ദസ ദിസാ ഇമായോ;
ന തുയ്ഹം അദിട്ഠം അസ്സുതം അമുതം, അഥോ അവിഞ്ഞാതം കിഞ്ചി
നമത്ഥി ലോകേ;
ആചിക്ഖ ധമ്മം യമഹം വിജഞ്ഞം, ജാതിജരായ ഇധ വിപ്പഹാന”ന്തി.

൯൮. **തണ്ഹാധിപന്നേ മനുജേ പേക്ഖമാനോ, [പിങ്ഗിയാതി ഭഗവാ]**
സന്താപജാതേ ജരസാ പരേതേ;
തസ്മാ തുവം പിങ്ഗിയ അപ്പമത്തോ, ജഹസ്സു തണ്ഹം അപുനബ്ഭവായ.

തണ്ഹാധിപന്നേ മനുജേ പേക്ഖമാനോതി. **തണ്ഹാ**തി രൂപതണ്ഹാ...പേ॰... ധമ്മതണ്ഹാ. **തണ്ഹാധിപന്നേ**തി തണ്ഹാധിപന്നേ [തണ്ഹായ അധിപന്നേ (ക॰)] തണ്ഹാനുഗേ തണ്ഹാനുഗതേ തണ്ഹാനുസടേ തണ്ഹായ പന്നേ പടിപന്നേ അഭിഭൂതേ പരിയാദിന്നചിത്തേ. **മനുജേ**തി സത്താധിവചനം. **പേക്ഖമാനോ**തി പേക്ഖമാനോ ദക്ഖമാനോ ഓലോകയമാനോ

നിജ്ഝായമാനോ ഉപപരിക്ഖമാനോതി - തണ്ഹാധിപന്നേ മനുജേ പേക്ഖമാനോ. **പിങ്ഗിയാതി ഭഗവാതി. പിങ്ഗിയാ**തി ഭഗവാ തം ബ്രാഹ്മണം നാമേന ആലപതി. **ഭഗവാ**തി ഗാരവാധിവചനമേതം...പേ॰... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി, യദിദം ഭഗവാതി - പിങ്ഗിയാതി ഭഗവാ.

സന്താപജാതേ ജരസാ പരേതേതി. സന്താപജാതേതി ജാതിയാ സന്താപജാതേ, ജരായ സന്താപജാതേ, ബ്യാധിനാ സന്താപജാതേ, മരണേന സന്താപജാതേ, സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസേഹി സന്താപജാതേ, നേരയികേന ദുക്ഖേന സന്താപജാതേ...പേ॰... ദിട്ഠിബ്യസനേന ദുക്ഖേന സന്താപജാതേ ഈതിജാതേ ഉപദ്ദവജാതേ ഉപസഗ്ഗജാതേതി - സന്താപജാതേ. **ജരസാ പരേതേ**തി ജരായ ഫുട്ഠേ പരേതേ സമോഹിതേ സമന്നാഗതേ. ജാതിയാ അനുഗതേ ജരായ അനുസടേ ബ്യാധിനാ അഭിഭൂതേ മരണേന അബ്ഭാഹതേ അതാണേ അലേണേ അസരണേ അസരണീഭൂതേതി - സന്താപജാതേ ജരസാ പരേതേ.

തസ്മാ തുവം പിങ്ഗിയ അപ്പമത്തോതി. **തസ്മാ**തി തസ്മാ തംകാരണാ തംഹേതു തപ്പച്ചയാ തംനിദാനാ ഏവം ആദീനവം സമ്പസ്സമാനോ തണ്ഹായാതി - തസ്മാ തുവം പിങ്ഗിയ. **അപ്പമത്തോ**തി സക്കച്ചകാരീ...പേ॰... അപ്പമാദോ കുസലേസു ധമ്മേസൂതി - തസ്മാ തുവം പിങ്ഗിയ അപ്പമത്തോ.

ജഹസ്സു തണ്ഹം അപുനബ്ഭവായാതി. **തണ്ഹാ**തി രൂപതണ്ഹാ...പേ॰... ധമ്മതണ്ഹാ. **ജഹസ്സു തണ്ഹ**ന്തി ജഹസ്സു തണ്ഹം പജഹസ്സു തണ്ഹം വിനോദേഹി തണ്ഹം ബ്യന്തീകരോഹി തണ്ഹം അനഭാവം ഗമേഹി തണ്ഹം. **അപുനബ്ഭവായാ**തി യഥാ തേ...പേ॰... പുനപടിസന്ധികോ ഭവോ ന നിബ്ബത്തേയ്യ കാമധാതുയാ വാ രൂപധാതുയാ വാ അരൂപധാതുയാ വാ, കാമഭവേ വാ രൂപഭവേ വാ അരൂപഭവേ വാ, സഞ്ഞാഭവേ വാ അസഞ്ഞാഭവേ വാ നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞാഭവേ വാ, ഏകവോകാരഭവേ വാ ചതുവോകാരഭവേ വാ പഞ്ചവോകാരഭവേ വാ, പുനഗതിയാ വാ ഉപപത്തിയാ വാ പടിസന്ധിയാ വാ ഭവേ വാ സംസാരേ വാ വട്ടേ വാ ന ജനേയ്യ ന സഞ്ജനേയ്യ ന നിബ്ബത്തേയ്യ നാഭിനിബ്ബത്തേയ്യ, ഇധേവ നിരുജ്ഝേയ്യ വൂപസമേയ്യ അത്ഥം ഗച്ഛേയ്യ പടിപ്പസ്സമ്ഭേയ്യാതി - ജഹസ്സു തണ്ഹം അപുനബ്ഭവായ. തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''തണ്ഹാധിപന്നേ മനുജേ പേക്ഖമാനോ, [പിങ്ഗിയാതി ഭഗവാ]
> സന്താപജാതേ ജരസാ പരേതേ;
> തസ്മാ തുവം പിങ്ഗിയ അപ്പമത്തോ, ജഹസ്സു തണ്ഹം
> അപുനബ്ഭവായാ''തി.

സഹ ഗാഥാപരിയോസാനാ യേ തേ ബ്രാഹ്മണേന സദ്ധിം ഏകച്ഛന്ദാ ഏകപയോഗാ ഏകാധിപ്പായാ ഏകവാസനവാസിതാ, തേസം അനേകപാണസഹസ്സാനം വിരജം വീതമലം ധമ്മചക്ഖും ഉദപാദി - ''യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ''ന്തി. തസ്സ ച ബ്രാഹ്മണസ്സ വിരജം വീതമലം ധമ്മചക്ഖും ഉദപാദി - ''യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ''ന്തി. സഹ ധമ്മചക്ഖുസ്സ പടിലാഭാ അജിനജടാവാകചീരതിദണ്ഡകമണ്ഡലുകേസാ ച മസ്സൂ ച അന്തരഹിതാ ഭണ്ഡുകാസായവത്ഥവസനോ സങ്ഘാടിപത്തചീവരധരോ അന്വത്ഥപടിപത്തിയാ

പഞ്ജലികോ ഭഗവന്തം നമസ്സമാനോ നിസിന്നോ ഹോതി - “സത്ഥാ മേ ഭന്തേ ഭഗവാ, സാവകോഹമസ്മീ”തി.

പിങ്ഗിയമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസോ [സിങ്ഗിയപഞ്ഹം (ക॰)] സോളസമോ.

൧൭. പാരായനത്ഥുതിഗാഥാനിദ്ദേസോ

൯൩. ഇദമവോച ഭഗവാ മഗധേസു വിഹരന്തോ പാസാണകേ ചേതിയേ, പരിചാരകസോളസാനം [പരിചാരിതസോളസന്നം (സ്യാ॰ ക॰)] **ബ്രാഹ്മണാനം അജ്ഝിട്ഠോ പുട്ഠോ പുട്ഠോ പഞ്ഹം ബ്യാകാസി.**

ഇദമവോച ഭഗവാതി ഇദം പാരായനം അവോച. **ഭഗവാ**തി ഗാരവാധിവചനമേതം…പേ॰… സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി, യദിദം ഭഗവാതി - ഇദമവോച ഭഗവാ. **മഗധേസു വിഹരന്തോ**തി മഗധനാമകേ ജനപദേ വിഹരന്തോ ഇരിയന്തോ വത്തേന്തോ പാലേന്തോ യപേന്തോ യാപേന്തോ. **പാസാണകേ ചേതിയേ**തി പാസാണകചേതിയം വുച്ചതി ബുദ്ധാസനന്തി - മഗധേസു വിഹരന്തോ പാസാണകേ ചേതിയേ. **പരിചാരകസോളസാനം ബ്രാഹ്മണാന**ന്തി പിങ്ഗിയോ [സിങ്ഗിയോ (ക॰)] ബ്രാഹ്മണോ ബാവരിസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ പദ്ധോ പദ്ധചരോ പരിചാരകോ [പരിചാരികോ (സ്യാ॰ ക॰)] സിസ്സോ. പിങ്ഗിയേന [തേന (ക॰)] തേ സോളസാതി - ഏവമ്പി പരിചാരകസോളസാനം ബ്രാഹ്മണാനം. അഥ വാ, തേ സോളസ ബ്രാഹ്മണാ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ പദ്ധാ പദ്ധചരാ പരിചാരകാ സിസ്സാതി - ഏവമ്പി പരിചാരകസോളസാനം ബ്രാഹ്മണാനം.

അജ്ഝിട്ഠോ പുട്ഠോ പുട്ഠോ പഞ്ഹം ബ്യാകാസീതി. **അജ്ഝിട്ഠോ**തി അജ്ഝിട്ഠോ അജ്ഝേസിതോ. **പുട്ഠോ പുട്ഠോ**തി പുട്ഠോ പുട്ഠോ പുച്ഛിതോ പുച്ഛിതോ യാചിതോ യാചിതോ അജ്ഝേസിതോ അജ്ഝേസിതോ പസാദിതോ പസാദിതോ. **പഞ്ഹം ബ്യാകാസീ**തി പഞ്ഹം ബ്യാകാസി ആചിക്ഖി ദേസേസി പഞ്ഞപേസി പട്ഠപേസി വിവരി വിഭജി ഉത്താനീഅകാസി പകാസേസീതി - അജ്ഝിട്ഠോ പുട്ഠോ പുട്ഠോ പഞ്ഹം ബ്യാകാസി. തേനേതം വുച്ചതി -

> “ഇദമവോച ഭഗവാ മഗധേസു വിഹരന്തോ പാസാണകേ ചേതിയേ, പരിചാരകസോളസാനം ബ്രാഹ്മണാനം അജ്ഝിട്ഠോ പുട്ഠോ പുട്ഠോ പഞ്ഹം ബ്യാകാസീ”തി.

൯൪. ഏകമേകസ്സ ചേപി പഞ്ഹസ്സ അത്ഥമഞ്ഞായ ധമ്മമഞ്ഞായ ധമ്മാനുധമ്മം പടിപജ്ജേയ്യ, ഗച്ഛേയ്യേവ ജരാമരണസ്സ പാരം. പാരങ്ഗമനീയാ ഇമേ ധമ്മാതി. തസ്മാ ഇമസ്സ ധമ്മപരിയായസ്സ “പാരായന”ന്തേവ അധിവചനം.

ഏകമേകസ്സ ചേപി പഞ്ഹസ്സാതി ഏകമേകസ്സ ചേപി അജിതപഞ്ഹസ്സ, ഏകമേകസ്സ ചേപി തിസ്സമേത്തേയ്യപഞ്ഹസ്സ, ഏകമേകസ്സ ചേപി പുണ്ണകപഞ്ഹസ്സ, ഏകമേകസ്സ ചേപി മേത്തഗൂപഞ്ഹസ്സ, ഏകമേകസ്സ ചേപി ധോതകപഞ്ഹസ്സ, ഏകമേകസ്സ ചേപി ഉപസീവപഞ്ഹസ്സ, ഏകമേകസ്സ ചേപി നന്ദകപഞ്ഹസ്സ, ഏകമേകസ്സ ചേപി ഹേമകപഞ്ഹസ്സ, ഏകമേകസ്സ ചേപി തോദേയ്യപഞ്ഹസ്സ, ഏകമേകസ്സ ചേപി കപ്പപഞ്ഹസ്സ, ഏകമേകസ്സ ചേപി ജതുകണ്ണിപഞ്ഹസ്സ, ഏകമേകസ്സ ചേപി ഭദ്രാവുധപഞ്ഹസ്സ, ഏകമേകസ്സ

ചേപി ഉദയപഞ്ഹസ്സ, ഏകമേകസ്സ ചേപി പോസാലപഞ്ഹസ്സ, ഏകമേകസ്സ ചേപി മോഘരാജപഞ്ഹസ്സ, ഏകമേകസ്സ ചേപി പിങ്ഗിയപഞ്ഹസ്സാതി - ഏകമേകസ്സ ചേപി പഞ്ഹസ്സ.

അത്ഥമഞ്ഞായ ധമ്മമഞ്ഞായാതി സോവ പഞ്ഹോ ധമ്മോ, വിസജ്ജനം [വിസ്സജ്ജനം (ക॰)] അത്ഥോതി അത്ഥം അഞ്ഞായ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാതി - അത്ഥമഞ്ഞായ. **ധമ്മമഞ്ഞായാ**തി ധമ്മം അഞ്ഞായ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാതി - ധമ്മമഞ്ഞായാതി - അത്ഥമഞ്ഞായ ധമ്മമഞ്ഞായ. **ധമ്മാനുധമ്മം പടിപജ്ജേയ്യാ**തി സമ്മാപടിപദം അനുലോമപടിപദം അപച്ചനീകപടിപദം അന്വത്ഥപടിപദം ധമ്മാനുധമ്മപടിപദം പടിപജ്ജേയ്യാതി - ധമ്മാനുധമ്മം പടിപജ്ജേയ്യ. **ഗച്ഛേയ്യേവ ജരാമരണസ്സ പാര**ന്തി ജരാമരണസ്സ പാരം വുച്ചതി അമതം നിബ്ബാനം. യോ സോ സബ്ബസങ്ഖാരസമഥോ സബ്ബൂപധിപ്പടിനിസ്സഗ്ഗോ തണ്ഹക്ഖയോ വിരാഗോ നിരോധോ നിബ്ബാനം. **ഗച്ഛേയ്യേവ ജരാമരണസ്സ പാര**ന്തി ജരാമരണസ്സ പാരം ഗച്ഛേയ്യ, പാരം അധിഗച്ഛേയ്യ, പാരം അധിഫസ്സേയ്യ, പാരം സച്ഛികരേയ്യാതി - ഗച്ഛേയ്യേവ ജരാമരണസ്സ പാരം. **പാരങ്ഗമനീയാ ഇമേ ധമ്മാ**തി ഇമേ ധമ്മാ പാരങ്ഗമനീയാ. പാരം പാപേന്തി പാരം സമ്പാപേന്തി പാരം സമനുപാപേന്തി, ജരാമണസ്സ തരണായ [താരണായ (സ്യാ॰)] സംവത്തന്തീതി - പാരങ്ഗമനീയാ ഇമേ ധമ്മാതി.

തസ്മാ ഇമസ്സ ധമ്മപരിയായസ്സാതി. **തസ്മാ**തി തസ്മാ തംകാരണാ തംഹേതു തപ്പച്ചയാ തംനിദാനാതി - തസ്മാ. **ഇമസ്സ ധമ്മപരിയായസ്സാ**തി ഇമസ്സ പാരായനസ്സാതി - തസ്മാ ഇമസ്സ ധമ്മപരിയായസ്സ. **പാരായനന്തേവ അധിവചന**ന്തി പാരം വുച്ചതി അമതം നിബ്ബാനം...പേ॰... നിരോധോ നിബ്ബാനം. അയനം വുച്ചതി മഗ്ഗോ, സേയ്യഥിദം - സമ്മാദിട്ഠി...പേ॰... സമ്മാസമാധി. **അധിവചന**ന്തി സങ്ഖാ സമഞ്ഞാ പഞ്ഞത്തി വോഹാരോ നാമം നാമകമ്മം നാമധേയ്യം നിരുത്തി ബ്യഞ്ജനം അഭിലാപോതി - പാരായനന്തേവ അധിവചനം. തേനേതം വുച്ചതി -

''ഏകമേകസ്സ ചേപി പഞ്ഹസ്സ അത്ഥമഞ്ഞായ ധമ്മമഞ്ഞായ ധമ്മാനുധമ്മം പടിപജ്ജേയ്യ, ഗച്ഛേയ്യേവ ജരാമരണസ്സ പാരം. പാരങ്ഗമനീയാ ഇമേ ധമ്മാതി. തസ്മാ ഇമസ്സ ധമ്മപരിയായസ്സ 'പാരായന'ന്തേവ അധിവചന''ന്തി.

൯൫. **അജിതോ തിസ്സമേത്തേയ്യോ, പുണ്ണകോ അഥ മേത്തഗൂ;**
ധോതകോ ഉപസീവോ ച, നന്ദോ ച അഥ ഹേമകോ.

൯൬. **തോദേയ്യകപ്പാ ദുഭയോ, ജതുകണ്ണീ ച പണ്ഡിതോ;**
ഭദ്രാവുധോ ഉദയോ ച, പോസാലോ ചാപി ബ്രാഹ്മണോ;
മോഘരാജാ ച മേധാവീ, പിങ്ഗിയോ ച മഹാഇസി.

൯൭. **ഏതേ ബുദ്ധം ഉപാഗച്ഛും, സമ്പന്നചരണം ഇസിം;**
പുച്ഛന്താ നിപുണേ പഞ്ഹേ, ബുദ്ധസേട്ഠം ഉപാഗമും.

ഏതേ ബുദ്ധം ഉപാഗച്ഛുന്തി. **ഏതേ**തി സോളസ പാരായനിയാ ബ്രാഹ്മണാ. **ബുദ്ധോ**തി യോ സോ ഭഗവാ സയമ്ഭൂ അനാചരിയകോ പുബ്ബേ അനനുസ്സുതേസു ധമ്മേസു സാമം സച്ചാനി അഭിസമ്ബുജ്ഝി, തത്ഥ ച സബ്ബഞ്ഞുതം പത്തോ ബലേസു ച വസീഭാവം. **ബുദ്ധോ**തി കേനട്ഠേന

ബുദ്ധോ? ബുജ്ഝിതാ സച്ചാനീതി ബുദ്ധോ, ബോധേതാ പജായാതി ബുദ്ധോ, സബ്ബഞ്ഞുതായ ബുദ്ധോ, സബ്ബദസ്സാവിതായ ബുദ്ധോ, അഭിഞ്ഞേയ്യതായ ബുദ്ധോ, വിസവിതായ ബുദ്ധോ, ഖീണാസവസങ്ഖാതേന ബുദ്ധോ, നിരുപലേപസങ്ഖാതേന ബുദ്ധോ, ഏകന്തവീതരാഗോതി ബുദ്ധോ, ഏകന്തവീതദോസോതി ബുദ്ധോ, ഏകന്തവീതമോഹോതി ബുദ്ധോ, ഏകന്തനിക്കിലേസോതി ബുദ്ധോ, ഏകായനമഗ്ഗം ഗതോതി ബുദ്ധോ, ഏകോ അനുത്തരം സമ്മാസമ്ബോധിം അഭിസമ്ബുദ്ധോതി ബുദ്ധോ, അബുദ്ധിവിഹതത്താ ബുദ്ധിപടിലാഭാതി ബുദ്ധോ. **ബുദ്ധോ**തി നേതം നാമം മാതരാ കതം ന പിതരാ കതം ന ഭാതരാ കതം ന ഭഗിനിയാ കതം ന മിത്താമച്ചേഹി കതം ന ഞാതിസാലോഹിതേഹി കതം ന സമണബ്രാഹ്മണേഹി കതം ന ദേവതാഹി കതം. വിമോക്ഖന്തികമേതം ബുദ്ധാനം ഭഗവന്താനം ബോധിയാ മൂലേ സഹ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണസ്സ പടിലാഭാ സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി , യദിദം ബുദ്ധോതി. **ഏതേ ബുദ്ധം ഉപാഗച്ഛു**ന്തി ഏതേ ബുദ്ധം ഉപാഗമിംസു ഉപസങ്കമിംസു പയിരുപാസിംസു പരിപുച്ഛിംസു പരിപഞ്ഹിംസൂതി - ഏതേ ബുദ്ധം ഉപാഗച്ഛും.

സമ്പന്നചരണം ഇസിന്തി ചരണം വുച്ചതി സീലാചാരനിബ്ബത്തി. സീലസംവരോപി ചരണം, ഇന്ദ്രിയസംവരോപി ചരണം, ഭോജനേ മത്തഞ്ഞുതാപി ചരണം, ജാഗരിയാനുയോഗോപി ചരണം, സത്തപി സദ്ധമ്മാ ചരണം, ചത്താരിപി ഝാനാനി ചരണം. **സമ്പന്നചരണ**ന്തി സമ്പന്നചരണം സേട്ഠചരണം വിസേട്ഠചരണം [വിസിട്ഠചരണം (ക॰)] പാമോക്ഖചരണം ഉത്തമചരണം പവരചരണം. **ഇസീ**തി ഇസി ഭഗവാ മഹന്തം സീലക്ഖന്ധം ഏസീ ഗവേസീ പരിയേസീതി ഇസി...പേ॰... മഹേസക്ഖേഹി വാ സത്തേഹി ഏസിതോ ഗവേസിതോ പരിയേസിതോ - ''കഹം ബുദ്ധോ, കഹം ഭഗവാ, കഹം ദേവദേവോ കഹം നരാസഭോ''തി - ഇസീതി - സമ്പന്നചരണം ഇസിം.

പുച്ഛന്താ നിപുണേ പഞ്ഹേതി. **പുച്ഛന്താ**തി പുച്ഛന്താ യാചന്താ അജ്ഝേസന്താ പസാദേന്താ. **നിപുണേ പഞ്ഹേ**തി ഗമ്ഭീരേ ദുദ്ദസേ ദുരനുബോധേ സന്തേ പണീതേ അതക്കാവചരേ നിപുണേ പണ്ഡിതവേദനീയേ പഞ്ഹേതി - പുച്ഛന്താ നിപുണേ പഞ്ഹേ.

ബുദ്ധസേട്ഠം ഉപാഗമുന്തി. **ബുദ്ധോ**തി യോ സോ ഭഗവാ...പേ॰... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി, യദിദം ബുദ്ധോതി. **സേട്ഠ**ന്തി അഗ്ഗം സേട്ഠം വിസേട്ഠം പാമോക്ഖം ഉത്തമം പവരം ബുദ്ധം ഉപാഗമും ഉപാഗമിംസു ഉപസങ്കമിംസു പയിരുപാസിംസു പരിപുച്ഛിംസു പരിപഞ്ഹിംസൂതി - ബുദ്ധസേട്ഠം ഉപാഗമും. തേനേതം വുച്ചതി -

''ഏതേ ബുദ്ധം ഉപാഗച്ഛും, സമ്പന്നചരണം ഇസിം;
പുച്ഛന്താ നിപുണേ പഞ്ഹേ, ബുദ്ധസേട്ഠം ഉപാഗമു''ന്തി.

൯൭. തേസം ബുദ്ധോ പബ്യാകാസി, പഞ്ഹം പുട്ഠോ യഥാതഥം;
പഞ്ഹാനം വേയ്യാകരണേന, തോസേസി ബ്രാഹ്മണേ മുനി.

തേസം ബുദ്ധോ പബ്യാകാസീതി. **തേസ**ന്തി സോളസാനം പാരായനിയാനം ബ്രാഹ്മണാനം. **ബുദ്ധോ**തി യോ സോ ഭഗവാ...പേ॰... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി, യദിദം ബുദ്ധോതി. **പബ്യാകാസീ**തി തേസം ബുദ്ധോ പബ്യാകാസി ആചിക്ഖി

ദേസേസി പഞ്ഞപേസി പട്ഠപേസി വിവരി വിഭജി ഉത്താനീഅകാസി പകാസേസീതി - തേസം ബുദ്ധോ പബ്യാകാസി.

പഞ്ഹം പുട്ഠോ യഥാതഥന്തി. **പഞ്ഹം പുട്ഠോതി** പഞ്ഹം പുട്ഠോ പുച്ഛിതോ യാചിതോ അജ്ഝേസിതോ പസാദിതോ. **യഥാതഥന്തി** യഥാ ആചിക്ഖിതബ്ബം തഥാ ആചിക്ഖി , യഥാ ദേസിതബ്ബം തഥാ ദേസേസി, യഥാ പഞ്ഞപേതബ്ബം തഥാ പഞ്ഞപേസി, യഥാ പട്ഠപേതബ്ബം തഥാ പട്ഠപേസി, യഥാ വിവരിതബ്ബം തഥാ വിവരി , യഥാ വിഭജിതബ്ബം തഥാ വിഭജി, യഥാ ഉത്താനീകാതബ്ബം തഥാ ഉത്താനീഅകാസി, യഥാ പകാസിതബ്ബം തഥാ പകാസേസീതി - പഞ്ഹം പുട്ഠോ യഥാതഥം.

പഞ്ഹാനം വേയ്യാകരണേനാതി പഞ്ഹാനം വേയ്യാകരണേന ആചിക്ഖനേന ദേസനേന പഞ്ഞപനേന പട്ഠപനേന വിവരണേന വിഭജനേന ഉത്താനീകമ്മേന പകാസനേനാതി - പഞ്ഹാനം വേയ്യാകരണേന.

തോസേസി ബ്രാഹ്മണേ മുനീതി. **തോസേസീതി** തോസേസി വിതോസേസി പസാദേസി ആരാധേസി അത്തമനേ അകാസി. **ബ്രാഹ്മണേതി** സോളസ പാരായനിയേ ബ്രാഹ്മണേ. **മുനീതി** മോനം വുച്ചതി ഞാണം...പേ... സങ്ഗജാലമതിച്ച സോ മുനീതി - തോസേസി ബ്രാഹ്മണേ മുനി. തേനേതം വുച്ചതി -

> "തേസം ബുദ്ധോ പബ്യാകാസി, പഞ്ഹം പുട്ഠോ യഥാതഥം;
> പഞ്ഹാനം വേയ്യാകരണേന, തോസേസി ബ്രാഹ്മണേ മുനീ"തി.

൯൯. തേ തോസിതാ ചക്ഖുമതാ, ബുദ്ധേനാദിച്ചബന്ധുനാ;
ബ്രഹ്മചരിയമചരിംസു, വരപഞ്ഞസ്സ സന്തികേ.

തേ തോസിതാ ചക്ഖുമതാതി. **തേതി** സോളസ പാരായനിയാ ബ്രാഹ്മണാ. **തോസിതാതി** തോസിതാ വിതോസിതാ പസാദിതാ ആരാധിതാ അത്തമനാ കതാതി - തേ തോസിതാ. **ചക്ഖുമതാതി** ഭഗവാ പഞ്ചഹി ചക്ഖൂഹി ചക്ഖുമാ - മംസചക്ഖുനാപി ചക്ഖുമാ, ദിബ്ബചക്ഖുനാപി ചക്ഖുമാ, പഞ്ഞാചക്ഖുനാപി ചക്ഖുമാ, ബുദ്ധചക്ഖുനാപി ചക്ഖുമാ, സമന്തചക്ഖുനാപി ചക്ഖുമാ. കഥം ഭഗവാ മംസചക്ഖുനാപി ചക്ഖുമാ...പേ... ഏവം ഭഗവാ സമന്തചക്ഖുനാപി ചക്ഖുമാതി - തേ തോസിതാ ചക്ഖുമതാ.

ബുദ്ധേനാദിച്ചബന്ധുനാതി. **ബുദ്ധോതി** യോ സോ ഭഗവാ...പേ... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി, യദിദം ബുദ്ധോതി. **ആദിച്ചബന്ധുനാതി** ആദിച്ചോ വുച്ചതി സൂരിയോ. സോ ഗോതമോ ഗോത്തേന, ഭഗവാപി ഗോതമോ ഗോത്തേന, ഭഗവാ സൂരിയസ്സ ഗോത്തഞാതകോ ഗോത്തബന്ധു. തസ്മാ ബുദ്ധോ ആദിച്ചബന്ധൂതി - ബുദ്ധേനാദിച്ചബന്ധുനാ.

ബ്രഹ്മചരിയമചരിംസൂതി ബ്രഹ്മചരിയം വുച്ചതി അസദ്ധമ്മസമാപത്തിയാ ആരതി വിരതി പടിവിരതി വേരമണീ വിരമണം അകിരിയാ അകരണം അനജ്ഝാപത്തി വേലാഅനതിക്കമോ സേതുഘാതോ. അപി ച, നിപ്പരിയായവസേന ബ്രഹ്മചരിയം വുച്ചതി അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ, സേയ്യഥിദം - സമ്മാദിട്ഠി, സമ്മാസങ്കപ്പോ, സമ്മാവാചാ, സമ്മാകമ്മന്തോ, സമ്മാആജീവോ, സമ്മാവായാമോ, സമ്മാസതി, സമ്മാസമാധി.

ബ്രഹ്മചരിയമചരിംസൂതി ബ്രഹ്മചരിയം ചരിംസു അചരിംസു സമാദായ വത്തിംസൂതി - ബ്രഹ്മചരിയമചരിംസു.

വരപഞ്ഞസ്സ സന്തികേതി വരപഞ്ഞസ്സ അഗ്ഗപഞ്ഞസ്സ സേട്ഠപഞ്ഞസ്സ വിസേട്ഠപഞ്ഞസ്സ പാമോക്ഖപഞ്ഞസ്സ ഉത്തമപഞ്ഞസ്സ പവരപഞ്ഞസ്സ. **സന്തികേ**തി സന്തികേ സാമന്താ ആസന്നേ അവിദൂരേ ഉപകട്ഠേതി - വരപഞ്ഞസ്സ സന്തികേ. തേനേതം വുച്ചതി -

“തേ തോസിതാ ചക്ഖുമതാ, ബുദ്ധേനാദിച്ചബന്ധുനാ;
ബ്രഹ്മചരിയമചരിംസു, വരപഞ്ഞസ്സ സന്തികേ”തി.

൧൦൦. ഏകമേകസ്സ പഞ്ഹസ്സ, യഥാ ബുദ്ധേന ദേസിതം;
തഥാ യോ പടിപജ്ജേയ്യ, ഗച്ഛേ പാരം അപാരതോ.

ഏകമേകസ്സ പഞ്ഹസ്സാതി ഏകമേകസ്സ അജിതപഞ്ഹസ്സ, ഏകമേകസ്സ തിസ്സമേത്തേയ്യപഞ്ഹസ്സ...പേ°... ഏകമേകസ്സ പിങ്ഗിയപഞ്ഹസ്സാതി - ഏകമേകസ്സ പഞ്ഹസ്സ.

യഥാ ബുദ്ധേന ദേസിതന്തി. **ബുദ്ധോ**തി യോ സോ ഭഗവാ സയമ്ഭൂ...പേ°... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി, യദിദം ബുദ്ധോതി. **യഥാ ബുദ്ധേന ദേസിത**ന്തി യഥാ ബുദ്ധേന ആചിക്ഖിതം ദേസിതം പഞ്ഞപിതം പട്ഠപിതം വിവരിതം വിഭജിതം [വിഭത്തം (സ്യാ°)] ഉത്താനീകതം പകാസിതന്തി - യഥാ ബുദ്ധേന ദേസിതം.

തഥാ യോ പടിപജ്ജേയ്യാതി സമ്മാപടിപദം അനുലോമപടിപദം അപച്ചനീകപടിപദം അന്വത്ഥപടിപദം ധമ്മാനുധമ്മപടിപദം പടിപജ്ജേയ്യാതി - തഥാ യോ പടിപജ്ജേയ്യ.

ഗച്ഛേ പാരം അപാരതോതി പാരം വുച്ചതി അമതം നിബ്ബാനം...പേ°... നിരോധോ നിബ്ബാനം; അപാരം വുച്ചന്തി കിലേസാ ച ഖന്ധാ ച അഭിസങ്ഖാരാ ച. **ഗച്ഛേ പാരം അപാരതോ**തി അപാരതോ പാരം ഗച്ഛേയ്യ, പാരം അധിഗച്ഛേയ്യ, പാരം ഫസ്സേയ്യ, പാരം സച്ഛികരേയ്യാതി - ഗച്ഛേ പാരം അപാരതോ. തേനേതം വുച്ചതി -

“ഏകമേകസ്സ പഞ്ഹസ്സ, യഥാ ബുദ്ധേന ദേസിതം;
തഥാ യോ പടിപജ്ജേയ്യ, ഗച്ഛേ പാരം അപാരതോ”തി.

൧൦൧. അപാരാ പാരം ഗച്ഛേയ്യ, ഭാവേന്തോ മഗ്ഗമുത്തമം;
മഗ്ഗോ സോ പാരം ഗമനായ, തസ്മാ പാരായനം ഇതി.

അപാരാ പാരം ഗച്ഛേയ്യാതി അപാരം വുച്ചന്തി കിലേസാ ച ഖന്ധാ ച അഭിസങ്ഖാരാ ച; പാരം വുച്ചതി അമതം നിബ്ബാനം...പേ°... തണ്ഹക്ഖയോ വിരാഗോ നിരോധോ നിബ്ബാനം. **അപാരാ പാരം ഗച്ഛേയ്യാ**തി അപാരാ പാരം ഗച്ഛേയ്യ, പാരം അധിഗച്ഛേയ്യ, പാരം ഫസ്സേയ്യ, പാരം സച്ഛികരേയ്യാതി - അപാരാ പാരം ഗച്ഛേയ്യ.

ഭാവേന്തോ മഗ്ഗമുത്തമന്തി മഗ്ഗമുത്തമം വുച്ചതി അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ, സേയ്യഥിദം - സമ്മാദിട്ഠി...പേ॰... സമ്മാസമാധി. **മഗ്ഗമുത്തമ**ന്തി മഗ്ഗം അഗ്ഗം സേട്ഠം വിസേട്ഠം പാമോക്ഖം ഉത്തമം പവരം. **ഭാവേന്തോ**തി ഭാവേന്തോ ആസേവന്തോ ബഹുലീകരോന്തോതി - ഭാവേന്തോ മഗ്ഗമുത്തമം.

മഗ്ഗോ സോ പാരം ഗമനായാതി -

> മഗ്ഗോ പന്ഥോ പഥോ പജ്ജോ [അദ്ധോ (ക॰)], അഞ്ജസം വടുമായനം;
> നാവാ ഉത്തരസേതു ച, കുല്ലോ ച ഭിസി സങ്കമോ [സങ്ഗമോ (സ്യാ॰ ക॰) പസ്സ-ധാതുമാലായം മഗ്ഗധാതുവണ്ണനായം].

പാരം ഗമനായാതി പാരം ഗമനായ പാരം സമ്പാപനായ പാരം സമനുപാപനായ ജരാമരണസ്സ തരണായാതി - മഗ്ഗോ സോ പാരം ഗമനായ.

തസ്മാ പാരായനം ഇതീതി. **തസ്മാ**തി തസ്മാ തംകാരണാ തംഹേതു തപ്പച്ചയാ തംനിദാനാ. പാരം വുച്ചതി അമതം നിബ്ബാനം...പേ॰... നിരോധോ നിബ്ബാനം. അയനം വുച്ചതി മഗ്ഗോ. **ഇതീ**തി പദസന്ധി...പേ॰... പദാനുപുബ്ബതാപേതം ഇതീതി - തസ്മാ പാരായനം ഇതി. തേനേതം വുച്ചതി -

> ''അപാരാ പാരം ഗച്ഛേയ്യ, ഭാവേന്തോ മഗ്ഗമുത്തമം;
> മഗ്ഗോ സോ പാരം ഗമനായ, തസ്മാ പാരായനം ഇതീ''തി.

പാരായനത്ഥുതിഗാഥാനിദ്ദേസോ സത്തരസമോ.

൧൮. പാരായനാനുഗീതിഗാഥാനിദ്ദേസോ

൧൦൭. പാരായനമനുഗായിസ്സം , [ഇച്ചായസ്മാ പിങ്ഗിയോ]
യഥാദ്ദക്ഖി തഥാക്ഖാസി, വിമലോ ഭൂരിമേധസോ;
നിക്കാമോ നിബ്ബനോ നാഗോ, കിസ്സ ഹേതു മുസാ ഭണേ.

പാരായനമനുഗായിസ്സന്തി ഗീതമനുഗായിസ്സം കഥിതമനുകഥയിസ്സം [കഥിതമനുഗായിസ്സം (സ്യാ॰) ഏവം സബ്ബപദേസു അനുഗായിസ്സന്തി ആഗതം] ഭണിതമനുഭണിസ്സം ലപിതമനുലപിസ്സം ഭാസിതമനുഭാസിസ്സന്തി - പാരായനമനുഗായിസ്സം. **ഇച്ചായസ്മാ പിങ്ഗിയോ**തി. **ഇച്ചാ**തി പദസന്ധി...പേ॰... പദാനുപുബ്ബതാപേതം - ഇച്ചാതി. **ആയസ്മാ**തി പിയവചനം ഗരുവചനം സഗാരവസപ്പതിസ്സാധിവചനമേതം - ആയസ്മാതി. **പിങ്ഗിയോ**തി തസ്സ ഥേരസ്സ നാമം സങ്ഖാ സമഞ്ഞാ പഞ്ഞത്തി വോഹാരോ നാമം നാമകമ്മം നാമധേയ്യം നിരുത്തി ബ്യഞ്ജനം അഭിലാപോതി - ഇച്ചായസ്മാ പിങ്ഗിയോ.

യഥാദ്ദക്ഖി തഥാക്ഖാസീതി യഥാ അദ്ദക്ഖി തഥാ അക്ഖാസി ആചിക്ഖി ദേസേസി പഞ്ഞപേസി പട്ഠപേസി വിവരി വിഭജി ഉത്താനീഅകാസി പകാസേസി. ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ''തി യഥാ അദ്ദക്ഖി തഥാ അക്ഖാസി ആചിക്ഖി ദേസേസി പഞ്ഞപേസി പട്ഠപേസി വിവരി വിഭജി ഉത്താനീഅകാസി പകാസേസി. ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ''തി...പേ॰... ''സബ്ബേ ധമ്മാ അനത്താ''തി... ''യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ''ന്തി യഥാ അദ്ദക്ഖി തഥാ അക്ഖാസി ആചിക്ഖി ദേസേസി പഞ്ഞപേസി

പട്ഠപേസി വിവരി വിഭജി ഉത്താനീഅകാസി പകാസേസീതി - യഥാദ്ദക്ഖി തഥാക്ഖാസി.

വിമലോ ഭൂരിമേധസോതി. **വിമലോ**തി രാഗോ മലം, ദോസോ മലം, മോഹോ മലം, കോധോ... ഉപനാഹോ...പേ॰... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാ മലാ. തേ മലാ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ പഹീനാ ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ. അമലോ ബുദ്ധോ വിമലോ നിമ്മലോ മലാപഗതോ മലവിപ്പഹീനോ മലവിമുത്തോ സബ്ബമലവീതിവത്തോ. **ഭൂരി** വുച്ചതി പഥവീ. ഭഗവാ തായ [ഭഗവാ ഇമായ (സ്യാ॰)] പഥവിസമായ പഞ്ഞായ വിപുലായ വിത്ഥതായ സമന്നാഗതോ. മേധാ വുച്ചതി പഞ്ഞാ. യാ പഞ്ഞാ പജാനനാ...പേ॰... അമോഹോ ധമ്മവിചയോ സമ്മാദിട്ഠി. ഭഗവാ ഇമായ മേധായ പഞ്ഞായ ഉപേതോ സമുപേതോ ഉപാഗതോ സമുപാഗതോ ഉപപന്നോ സമുപപന്നോ സമന്നാഗതോ, തസ്മാ ബുദ്ധോ സുമേധസോതി - വിമലോ ഭൂരിമേധസോ.

നിക്കാമോ നിബ്ബനോ നാഗോതി. **കാമാ**തി ഉദ്ദാനതോ ദ്വേ കാമാ - വത്ഥുകാമാ ച കിലേസകാമാ ച...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി വത്ഥുകാമാ...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി കിലേസകാമാ. ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ വത്ഥുകാമാ പരിഞ്ഞാതാ കിലേസകാമാ പഹീനാ വത്ഥുകാമാനം പരിഞ്ഞാതത്താ കിലേസകാമാനം പഹീനത്താ. ഭഗവാ ന കാമേ കാമേതി ന കാമേ ഇച്ഛതി ന കാമേ പത്ഥേതി ന കാമേ പിഹേതി ന കാമേ അഭിജപ്പതി. യേ കാമേ കാമേന്തി കാമേ ഇച്ഛന്തി കാമേ പത്ഥേന്തി കാമേ പിഹേന്തി കാമേ അഭിജപ്പന്തി തേ കാമകാമിനോ രാഗരാഗിനോ സഞ്ഞസഞ്ഞിനോ. ഭഗവാ ന കാമേ കാമേതി ന കാമേ ഇച്ഛതി ന കാമേ പത്ഥേതി ന കാമേ പിഹേതി ന കാമേ അഭിജപ്പതി. തസ്മാ ബുദ്ധോ അകാമോ നിക്കാമോ ചത്തകാമോ വന്തകാമോ മുത്തകാമോ പഹീനകാമോ പടിനിസ്സട്ഠകാമോ വീതരാഗോ വിഗതരാഗോ ചത്തരാഗോ വന്തരാഗോ മുത്തരാഗോ പഹീനരാഗോ പടിനിസ്സട്ഠരാഗോ നിച്ഛാതോ നിബ്ബുതോ സീതിഭൂതോ സുഖപ്പടിസംവേദീ ബ്രഹ്മഭൂതേന അത്തനാ വിഹരതീതി - നിക്കാമോ.

നിബ്ബനോതി രാഗോ വനം, ദോസോ വനം, മോഹോ വനം, കോധോ വനം, ഉപനാഹോ വനം...പേ॰... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാ വനാ. തേ വനാ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ പഹീനാ ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ. തസ്മാ ബുദ്ധോ അവനോ വിവനോ നിബ്ബനോ വനാപഗതോ വനവിപ്പഹീനോ വനവിമുത്തോ സബ്ബവനവീതിവത്തോതി - നിബ്ബനോ. **നാഗോ**തി നാഗോ; ഭഗവാ ആഗും ന കരോതീതി നാഗോ, ന ഗച്ഛതീതി നാഗോ, ന ആഗച്ഛതീതി നാഗോ...പേ॰... ഏവം ഭഗവാ ന ആഗച്ഛതീതി നാഗോതി - നിക്കാമോ നിബ്ബനോ നാഗോ.

കിസ്സ ഹേതു മുസാ ഭണേതി. **കിസ്സ ഹേതൂ**തി കിസ്സ ഹേതു കിംഹേതു കിംകാരണാ കിംനിദാനാ കിംപച്ചയാതി - കിസ്സ ഹേതു. **മുസാ ഭണേ**തി മുസാ ഭണേയ്യ കഥേയ്യ ദീപേയ്യ വോഹരേയ്യ; **മുസാ ഭണേ**തി മോസവജ്ജം ഭണേയ്യ, മുസാവാദം ഭണേയ്യ, അനരിയവാദം ഭണേയ്യ. ഇധേകച്ചോ സഭാഗതോ [സഭഗ്ഗതോ (സ്യാ॰)] വാ പരിസാഗതോ [പരിസഗ്ഗതോ (സ്യാ॰)] വാ ഞാതിമജ്ഝഗതോ വാ പൂഗമജ്ഝഗതോ വാ രാജകുലമജ്ഝഗതോ വാ

അഭിനീതോ സക്ഖിപുട്ഠോ - ‘‘ഏഹമ്ഭോ [ഏഹി ഭോ (സ്യാ॰) പസ്സ മം നി॰ ന.൫൯൨] പുരിസ, യം ജാനാസി തം വദേഹീ’’തി, സോ അജാനം വാ ആഹ - ‘‘ജാനാമീ’’തി , ജാനം വാ ആഹ - ‘‘ന ജാനാമീ’’തി, അപസ്സം വാ ആഹ - ‘‘പസ്സാമീ’’തി, പസ്സം വാ ആഹ - ‘‘ന പസ്സാമീ’’തി. ഇതി അത്തഹേതു വാ പരഹേതു വാ ആമിസകിഞ്ചിക്ഖഹേതു വാ സമ്പജാനമുസാ ഭാസതി, ഇദം വുച്ചതി മോസവജ്ജം.

അപി ച, തീഹാകാരേഹി മുസാവാദോ ഹോതി. പുബ്ബേവസ്സ ഹോതി - ‘‘മുസാ ഭണിസ്സ’’ന്തി, ഭണന്തസ്സ ഹോതി - ‘‘മുസാ ഭണാമീ’’തി, ഭണിതസ്സ ഹോതി - ‘‘മുസാ മയാ ഭണിത’’ന്തി - ഇമേഹി തീഹാകാരേഹി മുസാവാദോ ഹോതി. അപി ച, ചതൂഹാകാരേഹി മുസാവാദോ ഹോതി. പുബ്ബേവസ്സ ഹോതി - ‘‘മുസാ ഭണിസ്സ’’ന്തി, ഭണന്തസ്സ ഹോതി - ‘‘മുസാ ഭണാമീ’’തി, ഭണിതസ്സ ഹോതി - ‘‘മുസാ മയാ ഭണിത’’ന്തി, വിനിധായ ദിട്ഠിം - ഇമേഹി ചതൂഹാകാരേഹി മുസാവാദോ ഹോതി. അപി ച, പഞ്ചഹാകാരേഹി…പേ॰… ഛഹാകാരേഹി… സത്തഹാകാരേഹി… അട്ഠഹാകാരേഹി മുസാവാദോ ഹോതി. പുബ്ബേവസ്സ ഹോതി - ‘‘മുസാ ഭണിസ്സ’’ന്തി, ഭണന്തസ്സ ഹോതി - ‘‘മുസാ ഭണാമീ’’തി, ഭണിതസ്സ ഹോതി - ‘‘മുസാ മയാ ഭണിത’’ന്തി, വിനിധായ ദിട്ഠിം, വിനിധായ ഖന്തിം, വിനിധായ രുചിം, വിനിധായ സഞ്ഞം, വിനിധായ ഭാവം - ഇമേഹി അട്ഠഹാകാരേഹി മുസാവാദോ ഹോതി മോസവജ്ജം. കിസ്സ ഹേതു മുസാ ഭണേയ്യ കഥേയ്യ ദീപേയ്യ വോഹരേയ്യാതി - കിസ്സ ഹേതു മുസാ ഭണേ. തേനാഹ ഥേരോ പിങ്ഗിയോ -

‘‘പാരായനമനുഗായിസ്സം, [ഇച്ചായസ്മാ പിങ്ഗിയോ]
യഥാദ്ദക്ഖി തഥാക്ഖാസി, വിമലോ ഭൂരിമേധസോ;
നിക്കാമോ നിബ്ബനോ നാഗോ, കിസ്സ ഹേതു മുസാ ഭണേ’’തി.

൫൦൩. പഹീനമലമോഹസ്സ, മാനമക്ഖപ്പഹായിനോ;
ഹന്ദാഹം കിത്തയിസ്സാമി, ഗിരം വണ്ണൂപസംഹിതം.

പഹീനമലമോഹസ്സാതി . **മല**ന്തി രാഗോ മലം, ദോസോ മലം, മോഹോ മലം, മാനോ മലം, ദിട്ഠി മലം, കിലേസോ മലം, സബ്ബദുച്ചരിതം മലം, സബ്ബഭവഗാമികമ്മം മലം.

മോഹോതി യം ദുക്ഖേ അഞ്ഞാണം…പേ॰… അവിജ്ജാലങ്ഗീ മോഹോ അകുസലമൂലം. അയം വുച്ചതി മോഹോ. മലഞ്ച മോഹോ ച ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ പഹീനാ ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ. തസ്മാ ബുദ്ധോ പഹീനമലമോഹോതി - പഹീനമലമോഹസ്സ.

മാനമക്ഖപ്പഹായിനോതി. **മാനോ**തി ഏകവിധേന മാനോ - യാ ചിത്തസ്സ ഉന്നതി [ഉണ്ണതി (സ്യാ॰ ക॰)]. ദുവിധേന മാനോ - അത്തുക്കംസനമാനോ, പരവമ്ഭനമാനോ. തിവിധേന മാനോ - സേയ്യോഹമസ്മീതി മാനോ, സദിസോഹമസ്മീതി മാനോ, ഹീനോഹമസ്മീതി മാനോ. ചതുബ്ബിധേന മാനോ - ലാഭേന മാനം ജനേതി, യസേന മാനം ജനേതി, പസംസായ മാനം ജനേതി, സുഖേന മാനം ജനേതി. പഞ്ചവിധേന മാനോ - ലാഭിമ്ഹി മനാപികാനം രൂപാനന്തി മാനം ജനേതി, ലാഭിമ്ഹി മനാപികാനം സദ്ദാനം…പേ॰… ഗന്ധാനം… രസാനം… ഫോട്ഠബ്ബാനന്തി മാനം ജനേതി. ഛബ്ബിധേന മാനോ - ചക്ഖുസമ്പദായ

മാനം ജനേതി, സോതസമ്പദായ...പേ॰... ഘാനസമ്പദായ... ജിവ്ഹാസമ്പദായ... കായസമ്പദായ... മനോസമ്പദായ മാനം ജനേതി. സത്തവിധേന മാനോ - മാനോ, അതിമാനോ, മാനാതിമാനോ, ഓമാനോ, അവമാനോ, അസ്മിമാനോ, മിച്ഛാമാനോ. അട്ഠവിധേന മാനോ - ലാഭേന മാനം ജനേതി, അലാഭേന ഓമാനം ജനേതി, യസേന മാനം ജനേതി, അയസേന ഓമാനം ജനേതി, പസംസായ മാനം ജനേതി, നിന്ദായ ഓമാനം ജനേതി, സുഖേന മാനം ജനേതി , ദുക്ഖേന ഓമാനം ജനേതി. നവവിധേന മാനോ - സേയ്യസ്സ സേയ്യോഹമസ്മീതി മാനോ, സേയ്യസ്സ സദിസോഹമസ്മീതി മാനോ, സേയ്യസ്സ ഹീനോഹമസ്മീതി മാനോ, സദിസസ്സ സേയ്യോഹമസ്മീതി മാനോ, സദിസസ്സ സദിസോഹമസ്മീതി മാനോ, സദിസസ്സ ഹീനോഹമസ്മീതി മാനോ, ഹീനസ്സ സേയ്യോഹമസ്മീതി മാനോ, ഹീനസ്സ സദിസോഹമസ്മീതി മാനോ, ഹീനസ്സ ഹീനോഹമസ്സീതി മാനോ. ദസവിധേന മാനോ - ഇധേകച്ചോ മാനം ജനേതി ജാതിയാ വാ ഗോത്തേന വാ കോലപുത്തിയേന വാ വണ്ണപോക്ഖരതായ വാ ധനേന വാ അജ്ഝേനേന വാ കമ്മായതനേന വാ സിപ്പായതനേന വാ വിജ്ജാട്ഠാനേന [വിജ്ജാഠാനേന (ക॰)] വാ സുതേന വാ പടിഭാനേന വാ അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന വാ വത്ഥുനാ. യോ ഏവരൂപോ മാനോ മഞ്ഞനാ മഞ്ഞിതത്തം ഉന്നതി ഉന്നമോ ധജോ സമ്പഗ്ഗാഹോ കേതുകമ്യതാ ചിത്തസ്സ - അയം വുച്ചതി മാനോ.

മക്ഖോതി യോ മക്ഖോ മക്ഖായനാ മക്ഖായിതത്തം നിട്ഠുരിയം നിട്ഠുരിയകമ്മം [നിത്ഥുരിയകമ്മം (ക॰) പസ്സ വിഭ॰ വ്വൻവ] - അയം വുച്ചതി മക്ഖോ. ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ മാനോ ച മക്ഖോ ച പഹീനാ ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ. തസ്മാ ബുദ്ധോ മാനമക്ഖപ്പഹായീതി - മാനമക്ഖപ്പഹായിനോ.

ഹന്ദാഹം കിത്തയിസ്സാമി ഗിരം വണ്ണൂപസംഹിതന്തി. **ഹന്ദാഹ**ന്തി പദസന്ധി പദസംസഗ്ഗോ പദപാരിപൂരീ അക്ഖരസമവായോ ബ്യഞ്ജനസിലിട്ഠതാ പദാനുപുബ്ബതാപേതം - ഹന്ദാഹന്തി. **കിത്തയിസ്സാമി ഗിരം വണ്ണൂപസംഹിത**ന്തി വണ്ണേന ഉപേതം സമുപേതം ഉപാഗതം സമുപാഗതം ഉപപന്നം സമുപപന്നം സമന്നാഗതം വാചം ഗിരം ബ്യപ്പഥം ഉദീരണം [ഓദീരണം (സ്യാ॰)] കിത്തയിസ്സാമി ദേസേസ്സാമി പഞ്ഞപേസ്സാമി പട്ഠപേസ്സാമി വിവരിസ്സാമി വിഭജിസ്സാമി ഉത്താനീകരിസ്സാമി പകാസേസ്സാമീതി - ഹന്ദാഹം കിത്തയിസ്സാമി ഗിരം വണ്ണൂപസംഹിതം. തേനാഹ ഥേരോ പിങ്ഗിയോ -

> ‘‘പഹീനമലമോഹസ്സ, മാനമക്ഖപ്പഹായിനോ;
> ഹന്ദാഹം കിത്തയിസ്സാമി, ഗിരം വണ്ണൂപസംഹിത’’ന്തി.

൧൪൦. **തമോനുദോ ബുദ്ധോ സമന്തചക്ഖു, ലോകന്തഗൂ സബ്ബഭവാതിവത്തോ;**
അനാസവോ സബ്ബദുക്ഖപ്പഹീനോ, സച്ചവ്ഹയോ ബ്രഹ്മേ ഉപാസിതോ മേ.

തമോനുദോ ബുദ്ധോ സമന്തചക്ഖൂതി. **തമോനുദോ**തി രാഗതമം ദോസതമം മോഹതമം മാനതമം ദിട്ഠിതമം കിലേസതമം ദുച്ചരിതതമം അന്ധകരണം അഞ്ഞാണകരണം പഞ്ഞാനിരോധികം വിഘാതപക്ഖികം അനിബ്ബാനസംവത്തനികം നുദി പനുദി പജഹി വിനോദേസി ബ്യന്തീഅകാസി അനഭാവം ഗമേസി. **ബുദ്ധോ**തി യോ സോ ഭഗവാ...പേ॰... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി; യദിദം ബുദ്ധോതി. **സമന്തചക്ഖു** വുച്ചതി സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം...പേ॰... തഥാഗതോ തേന സമന്തചക്ഖൂതി - തമോനുദോ ബുദ്ധോ സമന്തചക്ഖു.

ലോകന്തഗൂ സബ്ബഭവാതിവത്തോതി. **ലോകോ**തി ഏകോ ലോകോ - ഭവലോകോ. ദ്വേ ലോകാ - ഭവലോകോ ച സമ്ഭവലോകോ ച; സമ്പത്തിഭവലോകോ ച സമ്പത്തിസമ്ഭവലോകോ ച; വിപത്തിഭവലോകോ ച വിപത്തിസമ്ഭവലോകോ ച [ദ്വേ ലോകാ സമ്പത്തി ച ഭവലോകോ വിപത്തി ച ഭവലോകോ (സ്യാ॰)]. തയോ ലോകാ - തിസ്സോ വേദനാ. ചത്താരോ ലോകാ - ചത്താരോ ആഹാരാ. പഞ്ച ലോകാ - പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാ. ഛ ലോകാ - ഛ അജ്ഝത്തികാനി ആയതനാനി. സത്ത ലോകാ - സത്തവിഞ്ഞാണട്ഠിതിയോ . അട്ഠ ലോകാ - അട്ഠ ലോകധമ്മാ. നവ ലോകാ - നവ സത്താവാസാ. ദസ ലോകാ - ദസ ആയതനാനി. ദ്വാദസ ലോകാ - ദ്വാദസായതനാനി. അട്ഠാരസ ലോകാ - അട്ഠാരസ ധാതുയോ. **ലോകന്തഗൂ**തി ഭഗവാ ലോകസ്സ അന്തഗതോ അന്തപ്പത്തോ കോടിഗതോ കോടിപ്പത്തോ... നിബ്ബാനഗതോ നിബ്ബാനപ്പത്തോ. സോ വുത്ഥവാസോ ചിണ്ണചരണോ... ജാതിമരണസംസാരോ നത്ഥി തസ്സ പുനബ്ഭവോതി - ലോകന്തഗൂ.

സബ്ബഭവാതിവത്തോതി. **ഭവാ**തി ദ്വേ ഭവാ - കമ്മഭവോ ച പടിസന്ധികോ ച പുനബ്ഭവോ. കതമോ കമ്മഭവോ? പുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരോ അപുഞ്ഞാഭിസങ്ഖാരോ ആനേഞ്ജാഭിസങ്ഖാരോ - അയം കമ്മഭവോ. കതമോ പടിസന്ധികോ പുനബ്ഭവോ? പടിസന്ധികാ രൂപാ വേദനാ സഞ്ഞാ സങ്ഖാരാ വിഞ്ഞാണം - അയം പടിസന്ധികോ പുനബ്ഭവോ. ഭഗവാ കമ്മഭവഞ്ച പടിസന്ധികഞ്ച പുനബ്ഭവം അതിവത്തോ [ഉപാതിവത്തോ (ക॰)] അതിക്കന്തോ വീതിവത്തോതി - ലോകന്തഗൂ സബ്ബഭവാതിവത്തോ.

അനാസവോ സബ്ബദുക്ഖപ്പഹീനോതി. **അനാസവോ**തി ചത്താരോ ആസവാ - കാമാസവോ, ഭവാസവോ, ദിട്ഠാസവോ, അവിജ്ജാസവോ. തേ ആസവാ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ പഹീനാ ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ. തസ്മാ ബുദ്ധോ അനാസവോ. **സബ്ബദുക്ഖപ്പഹീനോ**തി സബ്ബം തസ്സ പടിസന്ധികം ജാതിദുക്ഖം ജരാദുക്ഖം ബ്യാധിദുക്ഖം മരണദുക്ഖം സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസദുക്ഖം ... പേ॰... ദിട്ഠിബ്യസനദുക്ഖം പഹീനം സമുച്ഛിന്നം വൂപസന്തം പടിപ്പസ്സദ്ധം അഭബ്ബുപ്പത്തികം ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢം. തസ്മാ ബുദ്ധോ സബ്ബദുക്ഖപ്പഹീനോതി - അനാസവോ സബ്ബദുക്ഖപ്പഹീനോ.

സച്ചവ്ഹയോ ബ്രഹ്മേ ഉപാസിതോ മേതി. **സച്ചവ്ഹയോ**തി സച്ചവ്ഹയോ സദിസനാമോ സദിസവ്ഹയോ സച്ചസദിസവ്ഹയോ. വിപസ്സീ ഭഗവാ, സിഖീ ഭഗവാ, വേസ്സഭൂ ഭഗവാ, കകുസന്ധോ ഭഗവാ, കോണാഗമനോ ഭഗവാ, കസ്സപോ ഭഗവാ. തേ ബുദ്ധാ ഭഗവന്തോ സദിസനാമാ സദിസവ്ഹയാ. ഭഗവാപി സക്യമുനി തേസം ബുദ്ധാനം ഭഗവന്താനം സദിസനാമോ സദിസവ്ഹയോതി - തസ്മാ ബുദ്ധോ സച്ചവ്ഹയോ.

ബ്രഹ്മേ ഉപാസിതോ മേതി സോ മയാ ഭഗവാ ആസിതോ ഉപാസിതോ പയിരുപാസിതോ പരിപുച്ഛിതോ പരിപഞ്ഹിതോതി - സച്ചവ്ഹയോ ബ്രഹ്മേ ഉപാസിതോ മേ. തേനാഹ ഥേരോ പിങ്ഗിയോ -

> ''തമോനുദോ ബുദ്ധോ സമന്തചക്ഖു, ലോകന്തഗൂ സബ്ബഭവാതിവത്തോ;
> അനാസവോ സബ്ബദുക്ഖപ്പഹീനോ, സച്ചവ്ഹയോ ബ്രഹ്മേ ഉപാസിതോ മേ''തി.

൧൦൩. ദിജോ യഥാ കുബ്ബനകം പഹായ, ബഹുപ്ഫലം കാനനമാവസേയ്യ;
ഏവമഹം അപ്പദസ്സേ പഹായ, മഹോദധിം ഹംസോരിവ അജ്ഝപത്തോ [അജ്ജ പത്തോ (ക॰)] .

ദിജോ യഥാ കുബ്ബനകം പഹായ, ബഹുപ്ഫലം കാനനമാവസേയ്യാതി . ദിജോ വുച്ചതി പക്ഖീ. കിംകാരണാ ദിജോ വുച്ചതി പക്ഖീ? ദ്വിക്ഖത്തും ജായതീതി ദിജോ, മാതുകുച്ഛിമ്ഹാ ച അണ്ഡകോസമ്ഹാ ച. തംകാരണാ ദിജോ വുച്ചതി പക്ഖീതി - ദിജോ. **യഥാ കുബ്ബനകം പഹായാ**തി യഥാ ദിജോ കുബ്ബനകം പരിത്തവനകം അപ്പഫലം അപ്പഭക്ഖം അപ്പോദകം പഹായ ജഹിത്വാ അതിക്കമിത്വാ സമതിക്കമിത്വാ വീതിവത്തേത്വാ അഞ്ഞം ബഹുപ്ഫലം ബഹുഭക്ഖം ബഹൂദകം [ബഹുരുക്ഖം (സ്യാ॰)] മഹന്തം കാനനം വനസണ്ഡം അധിഗച്ഛേയ്യ വിന്ദേയ്യ പടിലഭേയ്യ, തസ്മിഞ്ച വനസണ്ഡേ വാസം കപ്പേയ്യാതി - ദിജോ യഥാ കുബ്ബനകം പഹായ ബഹുപ്ഫലം കാനനം ആവസേയ്യ.

ഏവമഹം അപ്പദസ്സേ പഹായ, മഹോദധിം ഹംസോരിവ അജ്ഝപത്തോതി. **ഏവ**ന്തി ഓപമ്മസമ്പടിപാദനം. **അപ്പദസ്സേ പഹായാ**തി യോ ച ബാവരീ ബ്രാഹ്മണോ യേ ചഞ്ഞേ തസ്സ ആചരിയാ ബുദ്ധം ഭഗവന്തം ഉപാദായ അപ്പദസ്സാ പരിത്തദസ്സാ ഥോകദസ്സാ ഓമകദസ്സാ ലാമകദസ്സാ ഛതുക്കദസ്സാ [ജതുക്കദസ്സാ (സ്യാ॰), ജതുകദസ്സാ (സീ॰ അട്ഠ॰)] വാ. തേ അപ്പദസ്സേ പരിത്തദസ്സേ ഥോകദസ്സേ ഓമകദസ്സേ ലാമകദസ്സേ ഛതുക്കദസ്സേ പഹായ പജഹിത്വാ അതിക്കമിത്വാ സമതിക്കമിത്വാ വീതിവത്തേത്വാ ബുദ്ധം ഭഗവന്തം അപ്പമാണദസ്സം അഗ്ഗദസ്സം സേട്ഠദസ്സം വിസേട്ഠദസ്സം പാമോക്ഖദസ്സം ഉത്തമദസ്സം പവരദസ്സം അസമം അസമസമം അപ്പടിസമം അപ്പടിഭാഗം അപ്പടിപുഗ്ഗലം ദേവാതിദേവം നരാസഭം പുരിസസീഹം പുരിസനാഗം പുരിസാജഞ്ഞം പുരിസനിസഭം പുരിസധോരയ്ഹം ദസബലധാരിം [ദസബലം താദിം (സ്യാ॰)] അധിഗച്ഛിം വിന്ദിം പടിലഭിം. യഥാ ച ഹംസോ മഹന്തം മാനസകം [മാനുസകതം (സ്യാ॰)] വാ സരം അനോതത്തം വാ ദഹം മഹാസമുദ്ദം വാ അക്ഖോഭം അമിതോദകം ജലരാസിം അധിഗച്ഛേയ്യ വിന്ദേയ്യ പടിലഭേയ്യ, ഏവമേവ ബുദ്ധം ഭഗവന്തം അക്ഖോഭം അമിതതേജം പഭിന്നഞാണം വിവടചക്ഖും പഞ്ഞാപഭേദകുസലം അധിഗതപടിസമ്ഭിദം ചതുവേസാരജ്ജപ്പത്തം സുദ്ധാധിമുത്തം സേതപച്ചത്തം അദ്വയഭാണിം താദിം തഥാപടിഞ്ഞം അപരിത്തം മഹന്തം ഗമ്ഭീരം അപ്പമേയ്യം ദുപ്പരിയോഗാഹം പഹൂതരതനം സാഗരസമം ഛളങ്ഗുപേക്ഖായ സമന്നാഗതം അതുലം വിപുലം അപ്പമേയ്യം, തം താദിസം പവദതം മഗ്ഗവാദിനം [പവരമഗ്ഗവാദിനം (ക॰)] മേരുമിവ നഗാനം ഗരുളമിവ ദിജാനം സീഹമിവ മിഗാനം ഉദധിമിവ അണ്ണവാനം അധിഗച്ഛിം, തം സത്ഥാരം ജിനപവരം മഹേസിന്തി - ഏവമഹം അപ്പദസ്സേ പഹായ മഹോദധിം ഹംസോരിവ അജ്ഝപത്തോ. തേനാഹ ഥേരോ പിങ്ഗിയോ -

> ‘‘ദിജോ യഥാ കുബ്ബനകം പഹായ, ബഹുപ്ഫലം കാനനമാവസേയ്യ;
> ഏവമഹം അപ്പദസ്സേ പഹായ, മഹോദധിം ഹംസോരിവ അജ്ഝപത്തോ’’തി.

൧൦൪. യേ മേ പുബ്ബേ വിയാകംസു,
ഹുരം ഗോതമസാസനാ ‘ഇച്ചാസി ഇതി ഭവിസ്സതി’;
സബ്ബം തം ഇതിഹീതിഹം, സബ്ബം തം തക്കവഡ്ഢനം.

യേ മേ പുബ്ബേ വിയാകംസൂതി. **യേ**തി യോ ച ബാവരീ ബ്രാഹ്മണോ യേ ചഞ്ഞേ തസ്സ ആചരിയാ, തേ സകം ദിട്ഠിം സകം ഖന്തിം സകം രുചിം സകം ലദ്ധിം സകം അജ്ഝാസയം സകം അധിപ്പായം ബ്യാകംസു ആചിക്ഖിംസു ദേസയിംസു പഞ്ഞപിംസു പട്ഠപിംസു വിവരിംസു വിഭജിംസു ഉത്താനീഅകംസു പകാസേസുന്തി - യേ മേ പുബ്ബേ വിയാകംസു.

ഹുരം ഗോതമസാസനാതി ഹുരം ഗോതമസാസനാ, പരം ഗോതമസാസനാ, പുരേ ഗോതമസാസനാ, പഠമതരം ഗോതമസാസനാ ബുദ്ധസാസനാ ജിനസാസനാ തഥാഗതസാസനാ [തഥാഗതസാസനാ ദേവസാസനാ (സ്യാ॰ ക॰)] അരഹന്തസാസനാതി - ഹുരം ഗോതമസാസനാ.

ഇച്ചാസി ഇതി ഭവിസ്സതീതി ഏവം കിര ആസി, ഏവം കിര ഭവിസ്സതീതി - ഇച്ചാസി ഇതി ഭവിസ്സതി.

സബ്ബം തം ഇതിഹീതിഹന്തി സബ്ബം തം ഇതിഹീതിഹം ഇതികിരായ പരമ്പരായ പിടകസമ്പദായ തക്കഹേതു നയഹേതു ആകാരപരിവിതക്കേന ദിട്ഠിനിജ്ഝാനക്ഖന്തിയാ ന സാമം സയമഭിഞ്ഞാതം ന അത്തപച്ചക്ഖം ധമ്മം യം കഥയിംസൂതി - സബ്ബം തം ഇതിഹീതിഹം.

സബ്ബം തം തക്കവഡ്ഢനന്തി സബ്ബം തം തക്കവഡ്ഢനം വിതക്കവഡ്ഢനം സങ്കപ്പവഡ്ഢനം കാമവിതക്കവഡ്ഢനം ബ്യാപാദവിതക്കവഡ്ഢനം വിഹിംസാവിതക്കവഡ്ഢനം ഞാതിവിതക്കവഡ്ഢനം ജനപദവിതക്കവഡ്ഢനം അമരാവിതക്കവഡ്ഢനം പരാനുദയതാപടിസംയുത്തവിതക്കവഡ്ഢനം ലാഭസക്കാരസിലോകപടിസംയുത്തവിതക്കവഡ്ഢനം അനവഞ്ഞത്തിപടിസംയുത്തവിതക്കവഡ്ഢനന്തി - സബ്ബം തം തക്കവഡ്ഢനം. തേനാഹ ഥേരോ പിങ്ഗിയോ -

"യേ മേ പുബ്ബേ വിയാകംസു, ഹുരം ഗോതമസാസനാ;
'ഇച്ചാസി ഇതി ഭവിസ്സ'തി;
സബ്ബം തം ഇതിഹീതിഹം, സബ്ബം തം തക്കവഡ്ഢന"ന്തി.

൧൦൯൩. ഏകോ തമോനുദാസീനോ, ജുതിമാ സോ പഭങ്കരോ;
ഗോതമോ ഭൂരിപഞ്ഞാണോ, ഗോതമോ ഭൂരിമേധസോ.

ഏകോ തമോനുദാസീനോതി. **ഏകോ**തി ഭഗവാ പബ്ബജ്ജസങ്ഖാതേന ഏകോ, അദുതിയട്ഠേന ഏകോ, തണ്ഹായ പഹാനട്ഠേന ഏകോ, ഏകന്തവീതരാഗോതി ഏകോ, ഏകന്തവീതദോസോതി ഏകോ, ഏകന്തവീതമോഹോതി ഏകോ, ഏകന്തനിക്കിലേസോതി ഏകോ, ഏകായനമഗ്ഗം ഗതോതി ഏകോ, ഏകോ അനുത്തരം സമ്മാസമ്ബോധിം അഭിസമ്ബുദ്ധോതി ഏകോ.

കഥം ഭഗവാ പബ്ബജ്ജസങ്ഖാതേന ഏകോ? ഭഗവാ ദഹരോവ സമാനോ സുസു കാളകേസോ ഭദ്രേന യോബ്ബനേന സമന്നാഗതോ പഠമേന വയസാ അകാമകാനം മാതാപിതൂനം അസ്സുമുഖാനം രോദന്താനം വിലപന്താനം ഞാതിസങ്ഘം സബ്ബം ഘരാവാസപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ പുത്തദാരപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ ഞാതിപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ മിത്താമച്ചപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ കേസമസ്സും ഓഹാരേത്വാ കാസായാനി

വത്ഥാനി അച്ഛാദേത്വാ അഗാരസ്മാ അനഗാരിയം പബ്ബജിത്വാ അകിഞ്ചനഭാവം ഉപഗന്ത്വാ ഏകോ ചരതി വിഹരതി ഇരിയതി വത്തേതി പാലേതി യപേതി യാപേതി. ഏവം ഭഗവാ പബ്ബജ്ജസങ്ഖാതേന ഏകോ.

കഥം ഭഗവാ അദുതിയട്ഠേന ഏകോ? ഏവം പബ്ബജിതോ സമാനോ ഏകോ അരഞ്ഞവനപത്ഥാനി പന്താനി സേനാസനാനി പടിസേവതി അപ്പസദ്ദാനി അപ്പനിഗ്ഘോസാനി വിജനവാതാനി മനുസ്സരാഹസ്സേയ്യകാനി [മനുസ്സരാഹസേയ്യകാനി (സ്യാ॰ ക॰)] പടിസല്ലാനസാരുപ്പാനി [പടിസല്ലാണസാരുപ്പാനി (ക॰)]. സോ ഏകോ ഗച്ഛതി, ഏകോ തിട്ഠതി, ഏകോ നിസീദതി , ഏകോ സേയ്യം കപ്പേതി, ഏകോ ഗാമം പിണ്ഡായ പവിസതി, ഏകോ അഭിക്കമതി, ഏകോ പടിക്കമതി, ഏകോ രഹോ നിസീദതി, ഏകോ ചങ്കമം അധിട്ഠാതി, ഏകോ ചരതി വിഹരതി ഇരിയതി വത്തേതി പാലേതി യപേതി യാപേതി. ഏവം ഭഗവാ അദുതിയട്ഠേന ഏകോ.

കഥം ഭഗവാ തണ്ഹായ പഹാനട്ഠേന ഏകോ? സോ ഏവം ഏകോ അദുതിയോ അപ്പമത്തോ ആതാപീ പഹിതത്തോ വിഹരന്തോ നജ്ജാ നേരഞ്ജരായ തീരേ ബോധിരുക്ഖമൂലേ മഹാപധാനം പദഹന്തോ മാരം സസേനം കണ്ഹം നമുചിം പമത്തബന്ധും വിധമിത്വാ തണ്ഹാജാലിനിം [തണ്ഹം ജാലിനിം (സ്യാ॰)] വിസടം [സരിതം (സ്യാ॰) മഹാനി॰ ൧൯൧] വിസത്തികം പജഹി വിനോദേസി ബ്യന്തീഅകാസി അനഭാവം ഗമേസി.

> "തണ്ഹാദുതിയോ പുരിസോ, ദീഘമദ്ധാന സംസരം;
> ഇത്ഥഭാവഞ്ഞഥാഭാവം, സംസാരം നാതിവത്തതി.
>
> "ഏതമാദീനവം [ഏവമാദീനവം (ക॰) പസ്സ ഇതിവു॰ ൧൫] ഞത്വാ,
> തണ്ഹം [തണ്ഹാ (സ്യാ॰ ക॰) മഹാനി॰ ൧൯൧] ദുക്ഖസ്സ സമ്ഭവം;
> വീതതണ്ഹോ അനാദാനോ, സതോ ഭിക്ഖു പരിബ്ബജേ"തി.

ഏവം ഭഗവാ തണ്ഹായ പഹാനട്ഠേന ഏകോ.

കഥം ഭഗവാ ഏകന്തവീതരാഗോതി ഏകോ? രാഗസ്സ പഹീനത്താ ഏകന്തവീതരാഗോതി ഏകോ, ദോസസ്സ പഹീനത്താ ഏകന്തവീതദോസോതി ഏകോ, മോഹസ്സ പഹീനത്താ ഏകന്തവീതമോഹോതി ഏകോ, കിലേസാനം പഹീനത്താ ഏകന്തനിക്കിലേസോതി ഏകോ.

കഥം ഭഗവാ ഏകായനമഗ്ഗം ഗതോതി ഏകോ? ഏകായനമഗ്ഗോ വുച്ചതി ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ...പേ॰... അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ.

> "ഏകായനം ജാതിഖയന്തദസ്സീ, മഗ്ഗം പജാനാതി ഹിതാനുകമ്പീ;
> ഏതേന മഗ്ഗേന തരിംസു [അതരിംസു (ക॰) പസ്സ സം॰ നി॰ ൫.൪൦൯; മഹാനി॰ ൧൯൧] പുബ്ബേ, തരിസ്സന്തി യേ ച തരന്തി ഓഘ"ന്തി.

ഏവം ഭഗവാ ഏകായനമഗ്ഗം ഗതോതി ഏകോ.

കഥം ഭഗവാ ഏകോ അനുത്തരം സമ്മാസമ്ബോധിം അഭിസമ്ബുദ്ധോതി ഏകോ. ബോധി വുച്ചതി ചതൂസു മഗ്ഗേസു ഞാണം പഞ്ഞാ പഞ്ഞിന്ദ്രിയം

പഞ്ഞാബലം ധമ്മവിചയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗോ വീമംസാ വിപസ്സനാ സമ്മാദിട്ഠി . ഭഗവാ തേന ബോധിഞാണേന ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ''തി ബുജ്ഝി, ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ''തി ബുജ്ഝി, ''സബ്ബേ ധമ്മാ അനത്താ''തി ബുജ്ഝി... പേ॰... ''യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ''ന്തി ബുജ്ഝി. അഥ വാ, യം ബുജ്ഝിതബ്ബം അനുബുജ്ഝിതബ്ബം പടിബുജ്ഝിതബ്ബം സമ്ബുജ്ഝിതബ്ബം അധിഗന്തബ്ബം ഫസ്സിതബ്ബം സച്ഛികാതബ്ബം സബ്ബം തം തേന ബോധിഞാണേന ബുജ്ഝി അനുബുജ്ഝി പടിബുജ്ഝി സമ്ബുജ്ഝി അധിഗച്ഛി ഫസ്സേസി സച്ഛാകാസി. ഏവം ഭഗവാ ഏകോ അനുത്തരം സമ്മാസമ്ബോധിം അഭിസമ്ബുദ്ധോതി ഏകോ.

തമോനുദോതി ഭഗവാ രാഗതമം ദോസതമം മോഹതമം ദിട്ഠിതമം കിലേസതമം ദുച്ചരിതതമം അന്ധകരണം അചക്ഖുകരണം അഞ്ഞാണകരണം പഞ്ഞാനിരോധികം വിഘാതപക്ഖികം അനിബ്ബാനസംവത്തനികം നുദി പനുദി പജഹി വിനോദേസി ബ്യന്തീഅകാസി അനഭാവം ഗമേസി. **ആസീനോ**തി നിസിന്നോ ഭഗവാ പാസാണകേ ചേതിയേതി - ആസീനോ [ആസിനോ (ക॰)].

> നഗസ്സ പസ്സേ ആസീനം, മുനിം ദുക്ഖസ്സ പാരഗും;
> സാവകാ പയിരുപാസന്തി, തേവിജ്ജാ മച്ചുഹായിനോതി.

ഏവമ്പി ഭഗവാ ആസീനോ...പേ॰... അഥ വാ, ഭഗവാ സബ്ബോസ്സുക്കപടിപ്പസ്സദ്ധത്താ ആസീനോ സോ വുത്ഥവാസോ ചിണ്ണചരണോ... പേ॰... ജാതിമരണസംസാരോ നത്ഥി തസ്സ പുനബ്ഭവോതി, ഏവമ്പി ഭഗവാ ആസീനോതി - ഏകോ തമോനുദാസീനോ.

ജുതിമാ സോ പഭങ്കരോതി. **ജുതിമാ**തി ജുതിമാ മതിമാ പണ്ഡിതോ പഞ്ഞവാ ബുദ്ധിമാ ഞാണീ വിഭാവീ മേധാവീ. **പഭങ്കരോ**തി പഭങ്കരോ ആലോകകരോ ഓഭാസകരോ ദീപങ്കരോ പദീപകരോ ഉജ്ജോതകരോ പജ്ജോതകരോതി - ജുതിമാ സോ പഭങ്കരോ.

ഗോതമോ ഭൂരിപഞ്ഞാണോതി ഗോതമോ ഭൂരിപഞ്ഞാണോ ഞാണപഞ്ഞാണോ പഞ്ഞാധജോ പഞ്ഞാകേതു പഞ്ഞാധിപതേയ്യോ വിചയബഹുലോ പവിചയബഹുലോ ഓക്ഖായനബഹുലോ സമോക്ഖായനധമ്മോ വിഭൂതവിഹാരീ തച്ചരിതോ തബ്ബഹുലോ തഗ്ഗരുകോ തന്നിന്നോ തപ്പോണോ തപ്പബ്ഭാരോ തദധിമുത്തോ തദധിപതേയ്യോ.

> ധജോ രഥസ്സ പഞ്ഞാണം, ധൂമോ [ധുമോ (സ്യാ॰)] പഞ്ഞാണമഗ്ഗിനോ;
> രാജാ രട്ഠസ്സ പഞ്ഞാണം, ഭത്താ പഞ്ഞാണമിത്ഥിയാതി.

ഏവമേവ ഗോതമോ ഭൂരിപഞ്ഞാണോ ഞാണപഞ്ഞാണോ പഞ്ഞാധജോ പഞ്ഞാകേതു പഞ്ഞാധിപതേയ്യോ വിചയബഹുലോ പവിചയബഹുലോ ഓക്ഖായനബഹുലോ സമോക്ഖായനധമ്മോ വിഭൂതവിഹാരീ തച്ചരിതോ തബ്ബഹുലോ തഗ്ഗരുകോ തന്നിന്നോ തപ്പോണോ തപ്പബ്ഭാരോ തദധിമുത്തോ തദധിപതേയ്യോതി - ഗോതമോ ഭൂരിപഞ്ഞാണോ.

ഗോതമോ ഭൂരിമേധസോതി ഭൂരി വുച്ചതി പഥവീ. ഭഗവാ തായ പഥവിസമായ പഞ്ഞായ വിപുലായ വിത്ഥതായ സമന്നാഗതോ. മേധാ വുച്ചതി

പഞ്ഞാ. യാ പഞ്ഞാ പജാനനാ…പേ॰… അമോഹോ ധമ്മവിചയോ സമ്മാദിട്ഠി. ഭഗവാ ഇമായ മേധായ ഉപേതോ സമുപേതോ ഉപാഗതോ സമുപാഗതോ ഉപപന്നോ സമുപപന്നോ സമന്നാഗതോ, തസ്മാ ബുദ്ധോ സുമേധസോതി [ഭൂരിമേധസോതി (സ്യാ॰) ഏവമുപരിപി] - ഗോതമോ ഭൂരിമേധസോ. തേനാഹ ഥേരോ പിങ്ഗിയോ -

"ഏകോ തമോനുദാസീനോ, ജുതിമാ സോ പഭങ്കരോ;
ഗോതമോ ഭൂരിപഞ്ഞാണോ, ഗോതമോ ഭൂരിമേധസോ"തി.

൬൦. യോ മേ ധമ്മമദേസേസി, സന്ദിട്ഠികമകാലികം;
തണ്ഹക്ഖയമനീതികം, യസ്സ നത്ഥി ഉപമാ ക്വചി.

യോ മേ ധമ്മദേസേസീതി. **യോ**തി യോ സോ ഭഗവാ സയമ്ഭൂ അനാചരിയകോ പുബ്ബേ അനനുസ്സുതേസു ധമ്മേസു സാമം സച്ചാനി അഭിസമ്ബുജ്ഝി, തത്ഥ ച സബ്ബഞ്ഞുതം പത്തോ ബലേസു ച വസീഭാവം. **ധമ്മമദേസേസീ**തി. **ധമ്മ**ന്തി ആദികല്യാണം മജ്ഝേകല്യാണം പരിയോസാനകല്യാണം സാത്ഥം സബ്യഞ്ജനം കേവലപരിപുണ്ണം പരിസുദ്ധം ബ്രഹ്മചരിയം, ചത്താരോ സതിപട്ഠാനേ…പേ॰… അരിയം അട്ഠങ്ഗികം മഗ്ഗം നിബ്ബാനഞ്ച നിബ്ബാനഗാമിനിഞ്ച പടിപദം ആചിക്ഖി ദേസേസി പഞ്ഞപേസി പട്ഠപേസി വിവരി വിഭജി ഉത്താനീഅകാസി പകാസേസീതി - യോ മേ ധമ്മമദേസേസി.

സന്ദിട്ഠികമകാലികന്തി സന്ദിട്ഠികം അകാലികം ഏഹിപസ്സികം ഓപനേയ്യികം പച്ചത്തം വേദിതബ്ബം വിഞ്ഞൂഹീതി - ഏവം സന്ദിട്ഠികം. അഥ വാ, യോ ദിട്ഠേവ ധമ്മേ അരിയം അട്ഠങ്ഗികം മഗ്ഗം ഭാവേതി, തസ്സ മഗ്ഗസ്സ അനന്തരാ സമനന്തരാ അധിഗച്ഛതേവ ഫലം വിന്ദതി പടിലഭതീതി, ഏവമ്പി സന്ദിട്ഠികം. **അകാലിക**ന്തി യഥാ മനുസ്സാ കാലികം ധനം ദത്വാ അനന്തരാ ന ലഭന്തി കാലം ആഗമേന്തി, നേവായം ധമ്മോ. യോ ദിട്ഠേവ ധമ്മേ അരിയം അട്ഠങ്ഗികം മഗ്ഗം ഭാവേതി, തസ്സ മഗ്ഗസ്സ അനന്തരാ സമനന്തരാ അധിഗച്ഛതേവ ഫലം വിന്ദതി പടിലഭതി, ന പരത്ഥ ന പരലോകേ, ഏവം അകാലികന്തി - സന്ദിട്ഠികമകാലികം.

തണ്ഹക്ഖയമനീതികന്തി. **തണ്ഹാ**തി രൂപതണ്ഹാ…പേ॰… ധമ്മതണ്ഹാ. **തണ്ഹക്ഖയ**ന്തി തണ്ഹക്ഖയം രാഗക്ഖയം ദോസക്ഖയം മോഹക്ഖയം ഗതിക്ഖയം ഉപപത്തിക്ഖയം പടിസന്ധിക്ഖയം ഭവക്ഖയം സംസാരക്ഖയം വട്ടക്ഖയം. **അനീതിക**ന്തി ഈതി വുച്ചന്തി കിലേസാ ച ഖന്ധാ ച അഭിസങ്ഖാരാ ച. ഈതിപ്പഹാനം ഈതിവൂപസമം ഈതിപടിനിസ്സഗ്ഗം ഈതിപടിപ്പസ്സദ്ധിം അമതം നിബ്ബാനന്തി - തണ്ഹക്ഖയമനീതികം.

യസ്സ നത്ഥി ഉപമാ ക്വചീതി. **യസ്സാ**തി നിബ്ബാനസ്സ. **നത്ഥി ഉപമാ**തി ഉപമാ നത്ഥി, ഉപനിധാ നത്ഥി, സദിസം നത്ഥി, പടിഭാഗോ നത്ഥി ന സതി ന സംവിജ്ജതി നുപലബ്ഭതി. **ക്വചീ**തി ക്വചി കിമ്ഹിചി കത്ഥചി അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ അജ്ഝത്തബഹിദ്ധാ വാതി - യസ്സ നത്ഥി ഉപമാ ക്വചി. തേനാഹ ഥേരോ പിങ്ഗിയോ -

"യോ മേ ധമ്മമദേസേസി, സന്ദിട്ഠികമകാലികം;

തണ്ഹക്ഖയമനീതികം, യസ്സ നത്ഥി ഉപമാ ക്വചീ’’തി.

൧൦൮. **കിം നു തമ്ഹാ വിപ്പവസി, മുഹുത്തമപി പിങ്ഗിയ;**
ഗോതമാ ഭൂരിപഞ്ഞാണാ, ഗോതമാ ഭൂരിമേധസാ.

കിം നു തമ്ഹാ വിപ്പവസീതി കിം നു ബുദ്ധമ്ഹാ വിപ്പവസി അപേസി അപഗച്ഛി [അപഗച്ഛസി (സ്യാ॰ ക॰)] വിനാ ഹോസീതി - കിം നു തമ്ഹാ വിപ്പവസി.

മുഹുത്തമപി പിങ്ഗിയാതി മുഹുത്തമ്പി ഖണമ്പി ലയമ്പി വയമ്പി അദ്ധമ്പീതി - മുഹുത്തമപി. **പിങ്ഗിയാ**തി ബാവരീ തം നത്താരം നാമേന ആലപതി.

ഗോതമാ ഭൂരിപഞ്ഞാണാതി ഗോതമാ ഭൂരിപഞ്ഞാണാ ഞാണപഞ്ഞാണാ പഞ്ഞാധജാ പഞ്ഞാകേതുമ്ഹാ പഞ്ഞാധിപതേയ്യമ്ഹാ വിചയബഹുലാ പവിചയബഹുലാ ഓക്ഖായനബഹുലാ സമോക്ഖായനധമ്മാ വിഭൂതവിഹാരിമ്ഹാ തച്ചരിതാ തബ്ബഹുലാ തഗ്ഗരുകാ തന്നിന്നാ തപ്പോണാ തപ്പബ്ഭാരാ തദധിമുത്താ തദധിപതേയ്യമ്ഹാതി - ഗോതമാ ഭൂരിപഞ്ഞാണാ.

ഗോതമാ ഭൂരിമേധസാതി ഭൂരി വുച്ചതി പഥവീ. ഭഗവാ തായ പഥവിസമായ പഞ്ഞായ വിപുലായ വിത്ഥതായ സമന്നാഗതോ. മേധാ വുച്ചതി പഞ്ഞാ. യാ പഞ്ഞാ പജാനനാ…പേ॰… അമോഹോ ധമ്മവിചയോ സമ്മാദിട്ഠി. ഭഗവാ ഇമായ മേധായ പഞ്ഞായ ഉപേതോ സമുപേതോ ഉപാഗതോ സമുപാഗതോ ഉപപന്നോ സമുപപന്നോ സമന്നാഗതോ, തസ്മാ ബുദ്ധോ സുമേധസോതി - ഗോതമാ ഭൂരിമേധസാ. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

‘‘കിംനു തമ്ഹാ വിപ്പവസി, മുഹുത്തമപി പിങ്ഗിയ;
ഗോതമാ ഭൂരിപഞ്ഞാണാ, ഗോതമാ ഭൂരിമേധസാ’’തി.

൧൦൯. **യോ തേ ധമ്മമദേസേസി, സന്ദിട്ഠികമകാലികം;**
തണ്ഹക്ഖയമനീതികം, യസ്സ നത്ഥി ഉപമാ ക്വചി.

യോ തേ ധമ്മമദേസേസീതി യോ സോ ഭഗവാ…പേ॰… തത്ഥ ച സബ്ബഞ്ഞുതം പത്തോ ബലേസു ച വസീഭാവം. **ധമ്മമദേസേസീ**തി **ധമ്മ**ന്തി ആദികല്യാണം മജ്ഝേകല്യാണം…പേ॰… നിബ്ബാനഞ്ച നിബ്ബാനഗാമിനിഞ്ച പടിപദം ആചിക്ഖി ദേസേസി പഞ്ഞപേസി പട്ഠപേസി വിവരി വിഭജി ഉത്താനീഅകാസി പകാസേസീതി - യോ തേ ധമ്മമദേസേസി.

സന്ദിട്ഠികമകാലികന്തി സന്ദിട്ഠികം അകാലികം ഏഹിപസ്സികം ഓപനേയ്യികം പച്ചത്തം വേദിതബ്ബം വിഞ്ഞൂഹീതി - ഏവം സന്ദിട്ഠികം. അഥ വാ, യോ ദിട്ഠേവ ധമ്മേ അരിയം അട്ഠങ്ഗികം മഗ്ഗം ഭാവേതി, തസ്സ മഗ്ഗസ്സ അനന്തരാ സമനന്തരാ അധിഗച്ഛതേവ ഫലം വിന്ദതി പടിലഭതീതി - ഏവമ്പി സന്ദിട്ഠികം. **അകാലിക**ന്തി യഥാ മനുസ്സാ കാലികം ധനം ദത്വാ അനന്തരാ ന ലഭന്തി, കാലം ആഗമേന്തി, നേവായം ധമ്മോ. യോ ദിട്ഠേവ ധമ്മേ അരിയം അട്ഠങ്ഗികം മഗ്ഗം ഭാവേതി; തസ്സ മഗ്ഗസ്സ അനന്തരാ സമനന്തരാ അധിഗച്ഛതേവ ഫലം വിന്ദതി പടിലഭതി, ന പരത്ഥ ന പരലോകേ, ഏവം അകാലികന്തി - സന്ദിട്ഠികമകാലികം.

തണ്ഹക്ഖയമനീതികന്തി . **തണ്ഹാ**തി രൂപതണ്ഹാ…പേ॰… ധമ്മതണ്ഹാ. **തണ്ഹക്ഖയ**ന്തി തണ്ഹക്ഖയം രാഗക്ഖയം ദോസക്ഖയം മോഹക്ഖയം ഗതിക്ഖയം ഉപപത്തിക്ഖയം പടിസന്ധിക്ഖയം ഭവക്ഖയം സംസാരക്ഖയം വട്ടക്ഖയം. **അനീതിക**ന്തി ഈതി വുച്ചന്തി കിലേസാ ച ഖന്ധാ ച അഭിസങ്ഖാരാ ച. ഈതിപ്പഹാനം ഈതിവൂപസമം ഈതിപടിനിസ്സഗ്ഗം ഈതിപടിപ്പസ്സദ്ധിം അമതം നിബ്ബാനന്തി - തണ്ഹക്ഖയമനീതികം.

യസ്സ നത്ഥി ഉപമാ കചീതി. **യസ്സാ**തി നിബ്ബാനസ്സ. **നത്ഥി ഉപമാ**തി ഉപമാ നത്ഥി, ഉപനിധാ നത്ഥി, സദിസം നത്ഥി, പടിഭാഗോ നത്ഥി ന സതി ന സംവിജ്ജതി നുപലബ്ഭതി. **കചീ**തി കചി കിമ്ഹിചി കത്ഥചി അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ അജ്ഝത്തബഹിദ്ധാ വാതി - യസ്സ നത്ഥി ഉപമാ കചി. തേനാഹ സോ ബ്രാഹ്മണോ -

“യോ തേ ധമ്മമദേസേസി, സന്ദിട്ഠികമകാലികം;
തണ്ഹക്ഖയമനീതികം, യസ്സ നത്ഥി ഉപമാ കചീ”തി.

൧൧൨. **നാഹം തമ്ഹാ വിപ്പവസാമി, മുഹുത്തമപി ബ്രാഹ്മണ;**
ഗോതമാ ഭൂരിപഞ്ഞാണാ, ഗോതമാ ഭൂരിമേധസാ.

നാഹം തമ്ഹാ വിപ്പവസാമീതി നാഹം ബുദ്ധമ്ഹാ വിപ്പവസാമി അപേമി അപഗച്ഛാമി വിനാ ഹോമീതി - നാഹം തമ്ഹാ വിപ്പവസാമി.

മുഹുത്തമപി ബ്രാഹ്മണാതി മുഹുത്തമ്പി ഖണമ്പി ലയമ്പി വയമ്പി അദ്ധമ്പീതി മുഹുത്തമപി. **ബ്രാഹ്മണാ**തി ഗാരവേന മാതുലം ആലപതി.

ഗോതമാ ഭൂരിപഞ്ഞാണാതി ഗോതമാ ഭൂരിപഞ്ഞാണാ ഞാണപഞ്ഞാണാ പഞ്ഞാധജാ പഞ്ഞാകേതുമ്ഹാ പഞ്ഞാധിപതേയ്യമ്ഹാ വിചയബഹുലാ പവിചയബഹുലാ ഓക്ഖായനബഹുലാ സമോക്ഖായനധമ്മാ വിഭൂതവിഹാരിമ്ഹാ തച്ചരിതാ തബ്ബഹുലാ തഗ്ഗരുകാ തന്നിന്നാ തപ്പോണാ തപ്പബ്ഭാരാ തദധിമുത്താ തദധിപതേയ്യമ്ഹാതി - ഗോതമാ ഭൂരിപഞ്ഞാണാ.

ഗോതമാ ഭൂരിമേധസാതി ഭൂരി വുച്ചതി പഥവീ. ഭഗവാ തായ പഥവിസമായ പഞ്ഞായ വിപുലായ വിത്ഥതായ സമന്നാഗതോ. മേധാ വുച്ചതി പഞ്ഞാ. യാ പഞ്ഞാ പജാനനാ…പേ॰… അമോഹോ ധമ്മവിചയോ സമ്മാദിട്ഠി. ഭഗവാ ഇമായ മേധായ പഞ്ഞായ ഉപേതോ സമുപേതോ ഉപാഗതോ സമുപാഗതോ ഉപപന്നോ സമുപപന്നോ സമന്നാഗതോ. തസ്മാ ബുദ്ധോ സുമേധസോതി - ഗോതമാ ഭൂരിമേധസാ. തേനാഹ ഥേരോ പിങ്ഗിയോ -

“നാഹം തമ്ഹാ വിപ്പവസാമി, മുഹുത്തമപി ബ്രാഹ്മണ;
ഗോതമാ ഭൂരിപഞ്ഞാണാ, ഗോതമാ ഭൂരിമേധസാ”തി.

൧൧൩. **യോ മേ ധമ്മമദേസേസി, സന്ദിട്ഠികമകാലികം;**
തണ്ഹക്ഖയമനീതികം , യസ്സ നത്ഥി ഉപമാ കചി.

യോ മേ ധമ്മമദേസേസീതി യോ സോ ഭഗവാ സയമ്ഭൂ അനാചരിയകോ പുബ്ബേ അനനുസ്സുതേസു ധമ്മേസു സാമം സച്ചാനി അഭിസമ്ബുജ്ഝി, തത്ഥ ച സബ്ബഞ്ഞുതം പത്തോ ബലേസു ച വസീഭാവം. **ധമ്മമദേസേസീ**തി. **ധമ്മ**ന്തി

ആദികല്യാണം മജ്ഝേകല്യാണം പരിയോസാനകല്യാണം സാത്ഥം സബ്യഞ്ജനം കേവലപരിപുണ്ണം പരിസുദ്ധം ബ്രഹ്മചരിയം, ചത്താരോ സതിപട്ഠാനേ ചത്താരോ സമ്മപ്പധാനേ ചത്താരോ ഇദ്ധിപാദേ പഞ്ചിന്ദ്രിയാനി പഞ്ച ബലാനി സത്ത ബോജ്ഝങ്ഗേ അരിയം അട്ഠങ്ഗികം മഗ്ഗം നിബ്ബാനഞ്ച നിബ്ബാനഗാമിനിഞ്ച പടിപദം ആചിക്ഖി ദേസേസി പഞ്ഞപേസി പട്ഠപേസി വിവരി വിഭജി ഉത്താനീഅകാസി പകാസേസീതി - യോ മേ ധമ്മമദേസേസി.

സന്ദിട്ഠികമകാലികന്തി സന്ദിട്ഠികം അകാലികം ഏഹിപസ്സികം ഓപനേയ്യികം പച്ചത്തം വേദിതബ്ബം വിഞ്ഞൂഹീതി, ഏവം സന്ദിട്ഠികം. അഥ വാ, യോ ദിട്ഠേവ ധമ്മേ അരിയം അട്ഠങ്ഗികം മഗ്ഗം ഭാവേതി, തസ്സ മഗ്ഗസ്സ അനന്തരാ സമനന്തരാ അധിഗച്ഛതേവ ഫലം വിന്ദതി പടിലഭതീതി, ഏവമ്പി സന്ദിട്ഠികം. **അകാലിക**ന്തി യഥാ മനുസ്സാ കാലികം ധനം ദത്വാ അനന്തരാ ന ലഭന്തി, കാലം ആഗമേന്തി, നേവായം ധമ്മോ. യോ ദിട്ഠേവ ധമ്മേ അരിയം അട്ഠങ്ഗികം മഗ്ഗം ഭാവേതി, തസ്സ മഗ്ഗസ്സ അനന്തരാ സമനന്തരാ അധിഗച്ഛതേവ ഫലം വിന്ദതി പടിലഭതി, ന പരത്ഥ ന പരലോകേ, ഏവം അകാലികന്തി - സന്ദിട്ഠികമകാലികം.

തണ്ഹക്ഖയമനീതികന്തി . **തണ്ഹാ**തി രൂപതണ്ഹാ...പേ॰... ധമ്മതണ്ഹാ. **തണ്ഹക്ഖയ**ന്തി തണ്ഹക്ഖയം രാഗക്ഖയം ദോസക്ഖയം മോഹക്ഖയം ഗതിക്ഖയം ഉപപത്തിക്ഖയം പടിസന്ധിക്ഖയം ഭവക്ഖയം സംസാരക്ഖയം വട്ടക്ഖയം. **അനീതിക**ന്തി ഈതി വുച്ചന്തി കിലേസാ ച ഖന്ധാ ച അഭിസങ്ഖാരാ ച. ഈതിപ്പഹാനം ഈതിവൂപസമം ഈതിപടിപ്പസ്സദ്ധിം അമതം നിബ്ബാനന്തി - തണ്ഹക്ഖയമനീതികം.

യസ്സ നത്ഥി ഉപമാ ക്വചീതി. **യസ്സാ**തി നിബ്ബാനസ്സ. **നത്ഥി ഉപമാ**തി ഉപമാ നത്ഥി, ഉപനിധാ നത്ഥി, സദിസം നത്ഥി, പടിഭാഗോ നത്ഥി ന അത്ഥി ന സംവിജ്ജതി നുപലബ്ഭതി. **ക്വചീ**തി ക്വചി കിമ്ഹിചി കത്ഥചി അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ അജ്ഝത്തബഹിദ്ധാ വാതി - യസ്സ നത്ഥി ഉപമാ ക്വചി. തേനാഹ ഥേരോ പിങ്ഗിയോ -

> ''യോ മേ ധമ്മമദേസേസി, സന്ദിട്ഠികമകാലികം;
> തണ്ഹക്ഖയമനീതികം, യസ്സ നത്ഥി ഉപമാ ക്വചീ''തി.

൧൪൯. പസ്സാമി നം മനസാ ചക്ഖുനാവ, രത്തിന്ദിവം ബ്രാഹ്മണ അപ്പമത്തോ;
നമസ്സമാനോ വിവസേമി [നമസ്സമാനോവ വസേമി (സീ॰ അട്ഠ॰) ... വിവസാമി (സ്യാ॰)] **രത്തിം, തേനേവ മഞ്ഞാമി അവിപ്പവാസം.**

പസ്സാമി നം മനസാ ചക്ഖുനാവാതി യഥാ ചക്ഖുമാ പുരിസോ ആലോകേ രൂപഗതാനി പസ്സേയ്യ ദക്ഖേയ്യ ഓലോകേയ്യ നിജ്ഝായേയ്യ ഉപപരിക്ഖേയ്യ, ഏവമേവാഹം ബുദ്ധം ഭഗവന്തം മനസാ പസ്സാമി ദക്ഖാമി ഓലോകേമി നിജ്ഝായാമി ഉപപരിക്ഖാമീതി - പസ്സാമി നം മനസാ ചക്ഖുനാവ.

രത്തിന്ദിവം ബ്രാഹ്മണ അപ്പമത്തോതി രത്തിഞ്ച ദിവാ ച ബുദ്ധാനുസ്സതിം മനസാ ഭാവേന്തോ അപ്പമത്തോതി - രത്തിന്ദിവം ബ്രാഹ്മണ അപ്പമത്തോ.

നമസ്സമാനോ വിവസേമി രത്തിന്തി. **നമസ്സമാനോ**തി കായേന വാ നമസ്സമാനോ, വാചായ വാ നമസ്സമാനോ, ചിത്തേന വാ നമസ്സമാനോ, അന്വത്ഥപടിപത്തിയാ

വാ നമസ്സമാനോ, ധമ്മാനുധമ്മപടിപത്തിയാ വാ നമസ്സമാനോ സക്കാരമാനോ ഗരുകാരമാനോ മാനയമാനോ പൂജയമാനോ രത്തിന്ദിവം വിവസേമി അതിനാമേമി അതിക്കമേമീതി - നമസ്സമാനോ വിവസേമി രത്തിം.

തേനേവ മഞ്ഞാമി അവിപ്പവാസന്തി തായ ബുദ്ധാനുസ്സതിയാ ഭാവേന്തോ അവിപ്പവാസോതി തം മഞ്ഞാമി, അവിപ്പവുട്ഠോതി തം മഞ്ഞാമി ജാനാമി. ഏവം ജാനാമി ഏവം ആജാനാമി ഏവം വിജാനാമി ഏവം പടിവിജാനാമി ഏവം പടിവിജ്ഝാമീതി - തേനേവ മഞ്ഞാമി അവിപ്പവാസം. തേനാഹ ഥേരോ പിങ്ഗിയോ -

> ‘‘പസ്സാമി നം മനസാ ചക്ഖുനാവ, രത്തിന്ദിവം ബ്രാഹ്മണ അപ്പമത്തോ;
> നമസ്സമാനോ വിവസേമി രത്തിം, തേനേവ മഞ്ഞാമി അവിപ്പവാസ’’ന്തി.

൧൧൭. **സദ്ധാ ച പീതി ച മനോ സതി ച, നാപേന്തിമേ ഗോതമസാസനമ്ഹാ;**
യം യം ദിസം വജതി ഭൂരിപഞ്ഞോ, സ തേന തേനേവ നതോഹമസ്മി.

സദ്ധാ ച പീതി ച മനോ സതി ചാതി. **സദ്ധാ**തി യാ ച ഭഗവന്തം ആരബ്ഭ സദ്ധാ സദ്ദഹനാ [സദ്ധഹനാ (ക॰)] ഓകപ്പനാ അഭിപ്പസാദോ സദ്ധാ സദ്ധിന്ദ്രിയം സദ്ധാബലം. **പീതീ**തി യാ ഭഗവന്തം ആരബ്ഭ പീതി പാമോജ്ജം [പാമുജ്ജം (സ്യാ॰)] മോദനാ ആമോദനാ പമോദനാ ഹാസോ പഹാസോ വിത്തി തുട്ഠി ഓദഗ്യം അത്തമനതാ ചിത്തസ്സ. **മനോ**തി യഞ്ച ഭഗവന്തം ആരബ്ഭ ചിത്തം മനോ മാനസം ഹദയം പണ്ഡരം മനോ മനായതനം മനിന്ദ്രിയം വിഞ്ഞാണം വിഞ്ഞാണക്ഖന്ധോ തജ്ജാ മനോവിഞ്ഞാണധാതു. **സതീ**തി യാ ഭഗവന്തം ആരബ്ഭ സതി അനുസ്സതി സമ്മാസതീതി - സദ്ധാ ച പീതി ച മനോ സതി ച.

നാപേന്തിമേ ഗോതമസാസനമ്ഹാതി ഇമേ ചത്താരോ ധമ്മാ ഗോതമസാസനാ ബുദ്ധസാസനാ ജിനസാസനാ തഥാഗതസാസനാ അരഹന്തസാസനാ നാപേന്തി ന ഗച്ഛന്തി ന വിജഹന്തി ന വിനാസേന്തീതി - നാപേന്തിമേ ഗോതമസാസനമ്ഹാ.

യം യം ദിസം വജതി ഭൂരിപഞ്ഞോതി. **യം യം ദിസന്തി** പുരത്ഥിമം വാ ദിസം പച്ഛിമം വാ ദിസം ദക്ഖിണം വാ ദിസം ഉത്തരം വാ ദിസം വജതി ഗച്ഛതി കമതി അഭിക്കമതി. **ഭൂരിപഞ്ഞോ**തി ഭൂരിപഞ്ഞോ മഹാപഞ്ഞോ തിക്ഖപഞ്ഞോ പുഥുപഞ്ഞോ ഹാസപഞ്ഞോ ജവനപഞ്ഞോ നിബ്ബേധികപഞ്ഞോ . ഭൂരി വുച്ചതി പഥവീ. ഭഗവാ തായ പഥവിസമായ പഞ്ഞായ വിപുലായ വിത്ഥതായ സമന്നാഗതോതി - യം യം ദിസം വജതി ഭൂരിപഞ്ഞോ.

സ തേന തേനേവ നതോഹമസ്മീതി സോ യേന ബുദ്ധോ തേന തേനേവ നതോ തന്നിന്നോ തപ്പോണോ തപ്പബ്ഭാരോ തദധിമുത്തോ തദധിപതേയ്യോതി - സ തേന തേനേവ നതോഹമസ്മി. തേനാഹ ഥേരോ പിങ്ഗിയോ -

> ‘‘സദ്ധാ ച പീതി ച മനോ സതി ച, നാപേന്തിമേ ഗോതമസാസനമ്ഹാ;
> യം യം ദിസം വജതി ഭൂരിപഞ്ഞോ, സ തേന തേനേവ നതോഹമസ്മീ’’തി.

൧൧൮. **ജിണ്ണസ്സ മേ ദുബ്ബലഥാമകസ്സ, തേനേവ കായോ ന പലേതി തത്ഥ;**
സങ്കപ്പയന്തായ വജാമി നിച്ചം, മനോ ഹി മേ ബ്രാഹ്മണ തേന യുത്തോ.

ജിണ്ണസ്സ മേ ദുബ്ബലഥാമകസ്സാതി ജിണ്ണസ്സ വുഡ്ഢസ്സ മഹല്ലകസ്സ അദ്ധഗതസ്സ വയോഅനുപ്പത്തസ്സ. **ദുബ്ബലഥാമകസ്സാ**തി ദുബ്ബലഥാമകസ്സ അപ്പഥാമകസ്സ പരിത്തഥാമകസ്സാതി - ജിണ്ണസ്സ മേ ദുബ്ബലഥാമകസ്സ.

തേനേവ കായോ ന പലേതി തത്ഥാതി കായോ യേന ബുദ്ധോ തേന ന പലേതി ന വജതി ന ഗച്ഛതി നാതിക്കമതീതി - തേനേവ കായോ ന പലേതി തത്ഥ.

സങ്കപ്പയന്തായ വജാമി നിച്ചന്തി സങ്കപ്പഗമനേന വിതക്കഗമനേന ഞാണഗമനേന പഞ്ഞാഗമനേന ബുദ്ധിഗമനേന വജാമി ഗച്ഛാമി അതിക്കമാമീതി - സങ്കപ്പയന്തായ വജാമി നിച്ചം.

മനോ ഹി മേ ബ്രാഹ്മണ തേന യുത്തോതി. **മനോ**തി യം ചിത്തം മനോ മാനസം...പേ॰... തജ്ജാ മനോവിഞ്ഞാണധാതു. **മനോ ഹി മേ ബ്രാഹ്മണ തേന യുത്തോ**തി മനോ യേന ബുദ്ധോ തേന യുത്തോ പയുത്തോ സംയുത്തോതി - മനോ ഹി മേ ബ്രാഹ്മണ തേന യുത്തോ. തേനാഹ ഥേരോ പിങ്ഗിയോ -

> ''ജിണ്ണസ്സ മേ ദുബ്ബലഥാമകസ്സ, തേനേവ കായോ ന പലേതി തത്ഥ;
> സങ്കപ്പയന്തായ വജാമി നിച്ചം, മനോ ഹി മേ ബ്രാഹ്മണ തേന യുത്തോ''തി.

൧൧൩. പങ്കേ സയാനോ പരിഫന്ദമാനോ, ദീപാ ദീപം ഉപല്ലവിം;
അദ്ദസാസിം സമ്ബുദ്ധം, ഓഘതിണ്ണമനാസവം.

പങ്കേ സയാനോ പരിഫന്ദമാനോതി. **പങ്കേ സയാനോ**തി കാമപങ്കേ കാമകദ്ദമേ കാമകിലേസേ കാമബളിസേ കാമപരിളാഹേ കാമപലിബോധേ സേമാനോ സയമാനോ വസമാനോ ആവസമാനോ പരിവസമാനോ [അവസേമാനോ പരിസേമാനോ (സ്യാ॰)] തി - പങ്കേ സയാനോ. **പരിഫന്ദമാനോ**തി തണ്ഹാഫന്ദനായ ഫന്ദമാനോ, ദിട്ഠിഫന്ദനായ ഫന്ദമാനോ , കിലേസഫന്ദനായ ഫന്ദമാനോ, പയോഗഫന്ദനായ ഫന്ദമാനോ, വിപാകഫന്ദനായ ഫന്ദമാനോ, മനോദുച്ചരിതഫന്ദനായ ഫന്ദമാനോ, രത്തോ രാഗേന ഫന്ദമാനോ, ദുട്ഠോ ദോസേന ഫന്ദമാനോ, മൂള്ഹോ മോഹേന ഫന്ദമാനോ, വിനിബദ്ധോ മാനേന ഫന്ദമാനോ, പരാമട്ഠോ ദിട്ഠിയാ ഫന്ദമാനോ, വിക്ഖേപഗതോ ഉദ്ധച്ചേന ഫന്ദമാനോ, അനിട്ഠങ്ഗതോ വിചികിച്ഛായ ഫന്ദമാനോ, ഥാമഗതോ അനുസയേഹി ഫന്ദമാനോ, ലാഭേന ഫന്ദമാനോ, അലാഭേന ഫന്ദമാനോ, യസേന ഫന്ദമാനോ, അയസേന ഫന്ദമാനോ, പസംസായ ഫന്ദമാനോ, നിന്ദായ ഫന്ദമാനോ, സുഖേന ഫന്ദമാനോ, ദുക്ഖേന ഫന്ദമാനോ, ജാതിയാ ഫന്ദമാനോ, ജരായ ഫന്ദമാനോ, ബ്യാധിനാ ഫന്ദമാനോ, മരണേന ഫന്ദമാനോ, സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസേഹി ഫന്ദമാനോ, നേരയികേന ദുക്ഖേന ഫന്ദമാനോ, തിരച്ഛാനയോനികേന ദുക്ഖേന ഫന്ദമാനോ, പേത്തിവിസയികേന ദുക്ഖേന ഫന്ദമാനോ, മാനുസികേന ദുക്ഖേന...പേ॰... ഗബ്ഭോക്കന്തിമൂലകേന ദുക്ഖേന... ഗബ്ഭട്ഠിതിമൂലകേന ദുക്ഖേന... ഗബ്ഭവുട്ഠാനമൂലകേന ദുക്ഖേന... ജാതസ്സൂപനിബന്ധകേന ദുക്ഖേന... ജാതസ്സ പരാധേയ്യകേന ദുക്ഖേന... അത്തൂപക്കമേന ദുക്ഖേന... പരൂപക്കമേന ദുക്ഖേന... സങ്ഖാരദുക്ഖേന... വിപരിണാമദുക്ഖേന... ചക്ഖുരോഗേന ദുക്ഖേന... സോതരോഗേന ദുക്ഖേന... ഘാനരോഗേന ദുക്ഖേന...

ജിവ്ഹാരോഗേന ദുക്ഖേന... കായരോഗേന ദുക്ഖേന... സീസരോഗേന ദുക്ഖേന... കണ്ണരോഗേന ദുക്ഖേന... മുഖരോഗേന ദുക്ഖേന... ദന്തരോഗേന ദുക്ഖേന... ഓട്ഠരോഗേന ദുക്ഖേന... കാസേന... സാസേന... പിനാസേന... ഡാഹേന [ദാഹേന (ക॰) മഹാനി॰ ൧൧] ... ജരേന... കുച്ഛിരോഗേന... മുച്ഛായ... പക്ഖന്ദികായ... സൂലായ... വിസൂചികായ... കുട്ഠേന... ഗണ്ഡേന... കിലാസേന... സോസേന... അപമാരേന ... ദദ്ദുയാ... കണ്ഡുയാ... കച്ഛുയാ... രഖസായ... വിതച്ഛികായ... ലോഹിതപിത്തേന [ലോഹിതേന. പിത്തേന (സ്യാ॰ ക॰)] ... മധുമേഹേന... അംസായ... പിളകായ... ഭഗന്ദലേന [ഭഗന്ദലായ (സ്യാ॰)] ... പിത്തസമുട്ഠാനേന ആബാധേന... സേമ്ഹസമുട്ഠാനേന ആബാധേന... വാതസമുട്ഠാനേന ആബാധേന... സന്നിപാതികേന ആബാധേന... ഉതുപരിണാമജേന ആബാധേന... വിസമപരിഹാരജേന ആബാധേന... ഓപക്കമികേന ആബാധേന... കമ്മവിപാകജേന ആബാധേന... സീതേന... ഉണ്ഹേന... ജിഘച്ഛായ ... പിപാസായ... ഉച്ചാരേന... പസ്സാവേന... ഡംസമകസവാതാതപസരീസപസമ്ഫസ്സേന ദുക്ഖേന... മാതുമരണേന ദുക്ഖേന... പിതുമരണേന ദുക്ഖേന... പുത്തമരണേന ദുക്ഖേന... ധീതുമരണേന ദുക്ഖേന... ഞാതിബ്യസനേന ദുക്ഖേന... ഭോഗബ്യസനേന ദുക്ഖേന... രോഗബ്യസനേന ദുക്ഖേന... സീലബ്യസനേന ദുക്ഖേന... ദിട്ഠിബ്യസനേന ദുക്ഖേന ഫന്ദമാനോ പരിഫന്ദമാനോ പവേധമാനോ സമ്പവേധമാനോതി - പങ്കേ സയാനോ പരിഫന്ദമാനോ.

ദീപാ ദീപം ഉപല്ലവിന്തി സത്ഥാരതോ സത്ഥാരം ധമ്മക്ഖാനതോ ധമ്മക്ഖാനം ഗണതോ ഗണം ദിട്ഠിയാ ദിട്ഠിം പടിപദായ പടിപദം മഗ്ഗതോ മഗ്ഗം പല്ലവിം ഉപല്ലവിം സമ്പല്ലവിന്തി - ദീപാ ദീപം ഉപല്ലവിം.

അഥദ്ദസാസിം സമ്ബുദ്ധന്തി. **അഥാ**തി പദസന്ധി പദസംസഗ്ഗോ പദപാരിപൂരീ അക്ഖരസമവായോ ബ്യഞ്ജനസിലിട്ഠതാ പദാനുപുബ്ബതാപേതം - അഥാതി. **അദ്ദസാസി**ന്തി അദ്ദസം അദ്දക്ഖിം അപസ്സിം പടിവിജ്ഝിം. **ബുദ്ധോ**തി യോ സോ ഭഗവാ സയമ്ഭൂ അനാചരിയകോ...പേ॰... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി, യദിദം ബുദ്ധോതി - അഥദ്ദസാസിം സമ്ബുദ്ധം.

ഓഘതിണ്ണമനാസവന്തി. **ഓഘതിണ്ണ**ന്തി ഭഗവാ കാമോഘം തിണ്ണോ, ഭവോഘം തിണ്ണോ, ദിട്ഠോഘം തിണ്ണോ, അവിജ്ജോഘം തിണ്ണോ, സബ്ബസംസാരപഥം തിണ്ണോ ഉത്തിണ്ണോ നിത്ഥിണ്ണോ അതിക്കന്തോ സമതിക്കന്തോ വീതിവത്തോ, സോ വുത്ഥവാസോ ചിണ്ണചരണോ...പേ॰... ജാതിമരണസംസാരോ, നത്ഥി തസ്സ പുനബ്ഭവോതി - ഓഘതിണ്ണം. **അനാസവ**ന്തി ചത്താരോ ആസവാ - കാമാസവോ, ഭവാസവോ, ദിട്ഠാസവോ, അവിജ്ജാസവോ. തേ ആസവാ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ പഹീനാ ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ. തസ്മാ ബുദ്ധോ അനാസവാതി - ഓഘതിണ്ണമനാസവം. തേനാഹ ഥേരോ പിങ്ഗിയോ -

> ''പങ്കേ സയാനോ പരിഫന്ദമാനോ, ദീപാ ദീപം ഉപല്ലവിം;
> അഥദ്ദസാസിം സമ്ബുദ്ധം, ഓഘതിണ്ണമനാസവ''ന്തി.

൧൫൯. യഥാ അഹൂ വക്കലി മുത്തസദ്ധോ, ഭദ്രാവുധോ ആളവിഗോതമോ ച;
ഏവമേവ ത്വമ്പി പമുഞ്ചസ്സു സദ്ധം, ഗമിസ്സസി ത്വം പിങ്ഗിയ മച്ചുധേയ്യസ്സ പാരം.

യഥാ അഹൂ വക്കലി മുത്തസദ്ധോ, ഭദ്രാവുധോ ആളവിഗോതമോ ചാതി യഥാ വക്കലിത്ഥേരോ [വക്കലി (സ്യാ॰)] സദ്ധോ സദ്ധാഗരുകോ സദ്ധാപുബ്ബങ്ഗമോ സദ്ധാധിമുത്തോ സദ്ധാധിപതേയ്യോ അരഹത്തപ്പത്തോ, യഥാ ഭദ്രാവുധോ ഥേരോ സദ്ധോ സദ്ധാഗരുകോ സദ്ധാപുബ്ബങ്ഗമോ സദ്ധാധിമുത്തോ സദ്ധാധിപതേയ്യോ അരഹത്തപ്പത്തോ, യഥാ ആളവിഗോതമോ ഥേരോ സദ്ധോ സദ്ധാഗരുകോ സദ്ധാപുബ്ബങ്ഗമോ സദ്ധാധിമുത്തോ സദ്ധാധിപതേയ്യോ അരഹത്തപ്പത്തോതി - യഥാ അഹൂ വക്കലി മുത്തസദ്ധോ ഭദ്രാവുധോ ആളവിഗോതമോ ച.

ഏവമേവ ത്വമ്പി പമുഞ്ചസ്സു സദ്ധന്തി ഏവമേവ ത്വം സദ്ധം മുഞ്ചസ്സു പമുഞ്ചസ്സു സമ്പമുഞ്ചസ്സു അധിമുഞ്ചസ്സു ഓകപ്പേഹി. "സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ"തി സദ്ധം മുഞ്ചസ്സു പമുഞ്ചസ്സു സമ്പമുഞ്ചസ്സു അധിമുഞ്ചസ്സു ഓകപ്പേഹി. "സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ"തി...പേ॰... "സബ്ബേ ധമ്മാ അനത്താ"തി സദ്ധം മുഞ്ചസ്സു പമുഞ്ചസ്സു സമ്പമുഞ്ചസ്സു അധിമുഞ്ചസ്സു ഓകപ്പേഹി... "യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ"ന്തി സദ്ധം മുഞ്ചസ്സു പമുഞ്ചസ്സു, സമ്പമുഞ്ചസ്സു അധിമുഞ്ചസ്സു ഓകപ്പേഹീതി - ഏവമേവ ത്വമ്പി പമുഞ്ചസ്സു സദ്ധം.

ഗമിസ്സസി ത്വം പിങ്ഗിയ മച്ചുധേയ്യസ്സ പാരന്തി മച്ചുധേയ്യം വുച്ചന്തി കിലേസാ ച ഖന്ധാ ച അഭിസങ്ഖാരാ ച. മച്ചുധേയ്യസ്സ പാരം വുച്ചതി അമതം നിബ്ബാനം, യോ സോ സബ്ബസങ്ഖാരസമഥോ സബ്ബൂപധിപടിനിസ്സഗ്ഗോ തണ്ഹക്ഖയോ വിരാഗോ നിരോധോ നിബ്ബാനം. **ഗമിസ്സസി ത്വം പിങ്ഗിയ മച്ചുധേയ്യസ്സ പാര**ന്തി ത്വം പാരം ഗമിസ്സസി, പാരം അധിഗമിസ്സസി, പാരം ഫസ്സിസ്സസി, പാരം സച്ഛികരിസ്സസീതി - ഗമിസ്സസി ത്വം പിങ്ഗിയ മച്ചുധേയ്യസ്സ പാരം. തേനാഹ ഭഗവാ -

"യഥാ അഹൂ വക്കലി മുത്തസദ്ധോ, ഭദ്രാവുധോ ആളവിഗോതമോ ച;
ഏവമേവ ത്വമ്പി പമുഞ്ചസ്സു സദ്ധം,
ഗമിസ്സസി ത്വം പിങ്ഗിയ മച്ചുധേയ്യസ്സ പാര"ന്തി.

എസ ഭിയ്യോ പസീദാമി, സുത്വാന മുനിനോ വചോ;
വിവടച്ഛദോ [വിവടച്ഛദനോ (ക॰) സദ്ദനീതിപദമാലാ ഓലോകേതബ്ബാ]
സമ്ബുദ്ധോ, അഖിലോ പടിഭാനവാ [പടിഭാണവാ (സ്യാ॰)] .

എസ ഭിയ്യോ പസീദാമീതി എസ ഭിയ്യോ പസീദാമി, ഭിയ്യോ ഭിയ്യോ സദ്ദഹാമി, ഭിയ്യോ ഭിയ്യോ ഓകപ്പേമി, ഭിയ്യോ ഭിയ്യോ അധിമുച്ചാമി; "സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ"തി ഭിയ്യോ ഭിയ്യോ പസീദാമി, ഭിയ്യോ ഭിയ്യോ സദ്ദഹാമി , ഭിയ്യോ ഭിയ്യോ ഓകപ്പേമി, ഭിയ്യോ ഭിയ്യോ അധിമുച്ചാമി; "സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ"തി ഭിയ്യോ ഭിയ്യോ പസീദാമി...പേ॰... "സബ്ബേ ധമ്മാ അനത്താ"തി ഭിയ്യോ ഭിയ്യോ പസീദാമി...പേ॰... "യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ"ന്തി ഭിയ്യോ ഭിയ്യോ പസീദാമി, ഭിയ്യോ ഭിയ്യോ സദ്ദഹാമി, ഭിയ്യോ ഭിയ്യോ ഓകപ്പേമി, ഭിയ്യോ ഭിയ്യോ അധിമുച്ചാമീതി - എസ ഭിയ്യോ പസീദാമി.

സുത്വാന മുനിനോ വചോതി. **മുനീ**തി മോനം വുച്ചതി ഞാണം...പേ॰... സങ്ഗജാലമതിച്ച സോ മുനി. **സുത്വാന മുനിനോ വചോ**തി തുയ്ഹം വചനം

ബ്യപ്പഥം ദേസനം അനുസാസനം അനുസിട്ഠം സുത്വാന ഉഗ്ഗഹേത്വാന ഉപധാരയിത്വാന ഉപലക്ഖയിത്വാനാതി - സുത്വാന മുനിനോ വചോ.

വിവടച്ഛദോ സമ്ബുദ്ധോതി. **ഛദന**ന്തി പഞ്ച ഛദനാനി - തണ്ഹാഛദനം, ദിട്ഠിഛദനം, കിലേസഛദനം, ദുച്ചരിതഛദനം, അവിജ്ജാഛദനം. താനി ഛദനാനി ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ വിവടാനി വിദ്ധംസിതാനി സമുഗ്ഘാടിതാനി പഹീനാനി സമുച്ഛിന്നാനി വൂപസന്താനി പടിപ്പസ്സദ്ധാനി അഭബ്ബുപ്പത്തികാനി ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാനി. തസ്മാ ബുദ്ധോ വിവടച്ഛദോ. **ബുദ്ധോ**തി യോ സോ ഭഗവാ...പേ॰... സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി, യദിദം ബുദ്ധോതി - വിവടച്ഛദോ സമ്ബുദ്ധോ.

അഖിലോ പടിഭാനവാതി. **അഖിലോ**തി രാഗോ ഖിലോ, ദോസോ ഖിലോ, മോഹോ ഖിലോ, കോധോ ഖിലോ, ഉപനാഹോ...പേ॰... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാ ഖിലാ. തേ ഖിലാ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ പഹീനാ ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ. തസ്മാ ബുദ്ധോ അഖിലോ.

പടിഭാനവാതി തയോ പടിഭാനവന്തോ - പരിയത്തി പടിഭാനവാ, പരിപുച്ഛാപടിഭാനവാ, അധിഗമപടിഭാനവാ. കതമോ പരിയത്തിപടിഭാനവാ? ഇധേകച്ചസ്സ ബുദ്ധവചനം [പകതിയാ (ക॰)] പരിയാപുതം [പരിയാപുടം (സ്യാ॰ ക॰)] ഹോതി സുത്തം ഗേയ്യം വേയ്യാകരണം ഗാഥാ ഉദാനം ഇതിവുത്തകം ജാതകം അബ്ഭുതധമ്മം വേദല്ലം. തസ്സ പരിയത്തിം നിസ്സായ പടിഭാതി [പടിഭായതി (ക॰)] - അയം പരിയത്തിപടിഭാനവാ.

കതമോ പരിപുച്ഛാപടിഭാനവാ? ഇധേകച്ചോ പരിപുച്ഛിതാ ഹോതി അത്ഥേ ച ഞായേ ച ലക്ഖണേ ച കാരണേ ച ഠാനാഠാനേ ച. തസ്സ പരിപുച്ഛം നിസ്സായ പടിഭാതി - അയം പരിപുച്ഛാപടിഭാനവാ.

കതമോ അധിഗമപടിഭാനവാ? ഇധേകച്ചസ്സ അധിഗതാ ഹോന്തി ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ, ചത്താരോ സമ്മപ്പധാനാ, ചത്താരോ ഇദ്ധിപാദാ, പഞ്ചിന്ദ്രിയാനി, പഞ്ച ബലാനി, സത്ത ബോജ്ഝങ്ഗാ, അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ, ചത്താരോ അരിയമഗ്ഗാ, ചത്താരി സാമഞ്ഞഫലാനി, ചതസ്സോ പടിസമ്ഭിദായോ, ഛ അഭിഞ്ഞായോ. തസ്സ അത്ഥോ ഞാതോ, ധമ്മോ ഞാതോ, നിരുത്തി ഞാതാ. അത്ഥേ ഞാതേ അത്ഥോ പടിഭാതി, ധമ്മേ ഞാതേ ധമ്മോ പടിഭാതി, നിരുത്തിയാ ഞാതായ നിരുത്തി പടിഭാതി. ഇമേസു തീസു ഞാണേസു ഞാണം പടിഭാനപടിസമ്ഭിദാ. ഭഗവാ ഇമായ പടിഭാനപടിസമ്ഭിദായ ഉപേതോ സമുപേതോ ഉപാഗതോ സമുപാഗതോ ഉപപന്നോ സമുപപന്നോ സമന്നാഗതോ. തസ്മാ ബുദ്ധോ പടിഭാനവാ. യസ്സ പരിയത്തി നത്ഥി, പരിപുച്ഛാ നത്ഥി, അധിഗമോ നത്ഥി, കിം തസ്സ പടിഭായിസ്സതീതി - അഖിലോ പടിഭാനവാ . തേനാഹ ഥേരോ പിങ്ഗിയോ -

> ‘‘ഏസ ഭിയ്യോ പസീദാമി, സുത്വാന മുനിനോ വചോ;
> വിവടച്ഛദോ സമ്ബുദ്ധോ, അഖിലോ പടിഭാനവാ’’തി.

൧൫൦. **അധിദേവേ** [അതിദേവേ (ക॰)] **അഭിഞ്ഞായ, സബ്ബം വേദി പരോപരം** [പരോവരം (സീ॰ അട്ഠ॰)] **;**

പഞ്ഹാനന്തകരോ സത്ഥാ, കങ്ഖീനം പടിജാനതം.

അധിദേവേ അഭിഞ്ഞായാതി. ദേവാതി തയോ ദേവാ - സമ്മുതിദേവാ [സമ്മഭിദേവാ (സ്യാ॰)], ഉപപത്തിദേവാ, വിസുദ്ധിദേവാ. കതമേ സമ്മുതിദേവാ? സമ്മുതിദേവാ വുച്ചന്തി രാജാനോ [കതമേ സമ്മതിദേവാ രാജാനോ (സ്യാ॰) ഏവമുപരിപി] ച രാജകുമാരോ ച ദേവിയോ ച. ഇമേ വുച്ചന്തി സമ്മുതിദേവാ. കതമേ ഉപപത്തിദേവാ? ഉപപത്തിദേവാ വുച്ചന്തി ചാതുമഹാരാജികാ ദേവാ താവതിംസാ ദേവാ...പേ॰... ബ്രഹ്മകായികാ ദേവാ, യേ ച ദേവാ തദുത്തരി. ഇമേ വുച്ചന്തി ഉപപത്തിദേവാ. കതമേ വിസുദ്ധിദേവാ? വിസുദ്ധിദേവാ വുച്ചന്തി തഥാഗതാ തഥാഗതസാവകാ അരഹന്തോ ഖീണാസവാ, യേ ച പച്ചേകസമ്ബുദ്ധാ. ഇമേ വുച്ചന്തി വിസുദ്ധിദേവാ. ഭഗവാ സമ്മുതിദേവേ അധിദേവാതി അഭിഞ്ഞായ ഉപപത്തിദേവേ അധിദേവാതി അഭിഞ്ഞായ, വിസുദ്ധിദേവേ അധിദേവാതി അഭിഞ്ഞായ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാതി - അധിദേവേ അഭിഞ്ഞായ.

സബ്ബം വേദി പരോപരന്തി ഭഗവാ അത്തനോ ച പരേസഞ്ച അധിദേവകരേ ധമ്മേ വേദി അഞ്ഞാസി അഫസ്സി പടിവിജ്ഝി. കതമേ അത്തനോ അധിദേവകരാ ധമ്മാ? സമ്മാപടിപദാ അനുലോമപടിപദാ അപച്ചനീകപടിപദാ അന്വത്ഥപടിപദാ ധമ്മാനുധമ്മപടിപദാ സീലേസു പരിപൂരകാരിതാ ഇന്ദ്രിയേസു ഗുത്തദ്വാരതാ ഭോജനേ മത്തഞ്ഞുതാ ജാഗരിയാനുയോഗോ സതിസമ്പജഞ്ഞം ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ...പേ॰... അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ. ഇമേ വുച്ചന്തി അത്തനോ അധിദേവകരാ ധമ്മാ.

കതമേ പരേസം അധിദേവകരാ ധമ്മാ? സമ്മാപടിപദാ...പേ॰... അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ. ഇമേ വുച്ചന്തി പരേസം അധിദേവകരാ ധമ്മാ. ഏവം ഭഗവാ അത്തനോ ച പരേസഞ്ച അധിദേവകരേ ധമ്മേ വേദി അഞ്ഞാസി അഫസ്സി പടിവിജ്ഝീതി - സബ്ബം വേദി പരോപരം.

പഞ്ഹാനന്തകരോ സത്ഥാതി ഭഗവാ പാരായനികപഞ്ഹാനം അന്തകരോ പരിയന്തകരോ പരിച്ഛേദകരോ പരിവടുമകരോ; സഭിയപഞ്ഹാനം [പരിസപഞ്ഹാനം (സ്യാ॰), പിങ്ഗിയപഞ്ഹാനം (ക॰)] അന്തകരോ പരിയന്തകരോ പരിച്ഛേദകരോ പരിവടുമകരോ; സക്കപഞ്ഹാനം...പേ॰... സുയാമപഞ്ഹാനം... ഭിക്ഖുപഞ്ഹാനം... ഭിക്ഖുനീപഞ്ഹാനം... ഉപാസകപഞ്ഹാനം... ഉപാസികാപഞ്ഹാനം... രാജപഞ്ഹാനം... ഖത്തിയപഞ്ഹാനം... ബ്രാഹ്മണപഞ്ഹാനം... വേസ്സപഞ്ഹാനം... സുദ്ദപഞ്ഹാനം... ദേവപഞ്ഹാനം... ബ്രഹ്മപഞ്ഹാനം അന്തകരോ പരിയന്തകരോ പരിച്ഛേദകരോ പരിവടുമകരോതി - പഞ്ഹാനന്തകരോ. **സത്ഥാ**തി ഭഗവാ സത്ഥവാഹോ. യഥാ സത്ഥവാഹോ സത്ഥേ കന്താരം താരേതി, ചോരകന്താരം താരേതി, വാളകന്താരം താരേതി, ദുബ്ഭിക്ഖകന്താരം താരേതി, നിരുദകകന്താരം താരേതി ഉത്താരേതി നിത്ഥാരേതി [നിത്താരേതി (സ്യാ॰ ക॰)] പതാരേതി, ഖേമന്തഭൂമിം സമ്പാപേതി; ഏവമേവ ഭഗവാ സത്ഥവാഹോ സത്തേ കന്താരം താരേതി, ജാതികന്താരം താരേതി, ജരാകന്താരം...പേ॰... ബ്യാധികന്താരം... മരണകന്താരം... സോകപരിദേവദുക്ഖദോമനസ്സുപായാസകന്താരം താരേതി, രാഗകന്താരം താരേതി, ദോസകന്താരം... മോഹകന്താരം... മാനകന്താരം... ദിട്ഠികന്താരം... കിലേസകന്താരം... ദുച്ചരിതകന്താരം താരേതി, രാഗഗഹനം

താരേതി, ദോസഗഹനം താരേതി, മോഹഗഹനം... ദിട്ഠിഗഹനം... കിലേസഗഹനം... ദുച്ചരിതഗഹനം താരേതി ഉത്താരേതി നിത്ഥാരേതി പതാരേതി; ഖേമന്തം അമതം നിബ്ബാനം സമ്പാപേതീതി - ഏവമ്പി ഭഗവാ സത്ഥവാഹോ.

അഥ വാ, ഭഗവാ നേതാ വിനേതാ അനുനേതാ പഞ്ഞപേതാ നിജ്ഝാപേതാ പേക്ഖതാ പസാദേതാതി, ഏവം ഭഗവാ സത്ഥവാഹോ. അഥ വാ, ഭഗവാ അനുപ്പന്നസ്സ മഗ്ഗസ്സ ഉപ്പാദേതാ, അസഞ്ജാതസ്സ മഗ്ഗസ്സ സഞ്ജനേതാ, അനക്ഖാതസ്സ മഗ്ഗസ്സ അക്ഖാതാ, മഗ്ഗഞ്ഞൂ മഗ്ഗവിദൂ മഗ്ഗകോവിദോ മഗ്ഗാനുഗാ ച പന ഏതരഹി സാവകാ വിഹരന്തി പച്ഛാ സമന്നാഗതാതി, ഏവമ്പി ഭഗവാ സത്ഥവാഹോതി - പഞ്ഹാനന്തകരോ സത്ഥാ.

കങ്ഖീനം പടിജാനതന്തി സകങ്ഖാ ആഗന്ത്വാ നിക്കങ്ഖാ സമ്പജ്ജന്തി, സല്ലേഖാ ആഗന്ത്വാ നില്ലേഖാ സമ്പജ്ജന്തി, സദ്വേള്ഹകാ ആഗന്ത്വാ നിദ്വേളഹകാ സമ്പജ്ജന്തി, സവിചികിച്ഛാ ആഗന്ത്വാ നിബ്ബിചികിച്ഛാ സമ്പജ്ജന്തി, സരാഗാ ആഗന്ത്വാ വീതരാഗാ സമ്പജ്ജന്തി, സദോസാ ആഗന്ത്വാ വീതദോസാ സമ്പജ്ജന്തി, സമോഹാ ആഗന്ത്വാ വീതമോഹാ സമ്പജ്ജന്തി, സകിലേസാ ആഗന്ത്വാ നിക്കിലേസാ സമ്പജ്ജന്തീതി - കങ്ഖീനം പടിജാനതം. തേനാഹ ഥേരോ പിങ്ഗിയോ -

> “അധിദേവേ അഭിഞ്ഞായ, സബ്ബം വേദി പരോപരം;
> പഞ്ഹാനന്തകരോ സത്ഥാ, കങ്ഖീനം പടിജാനത”ന്തി.

൧൨൮. അസംഹീരം അസംകുപ്പം, യസ്സ നത്ഥി ഉപമാ ക്വചി;
അദ്ധാ ഗമിസ്സാമി ന മേത്ഥ കങ്ഖാ, ഏവം മം ധാരേഹി അധിമുത്തചിത്തം.

അസംഹീരം അസംകുപ്പന്തി അസംഹീരം വുച്ചതി അമതം നിബ്ബാനം. യോ സോ സബ്ബസങ്ഖാരസമഥോ സബ്ബൂപധിപടിനിസ്സഗ്ഗോ തണ്ഹക്ഖയോ വിരാഗോ നിരോധോ നിബ്ബാനം. **അസംഹീര**ന്തി രാഗേന ദോസേന മോഹേന കോധേന ഉപനാഹേന മക്ഖേന പളാസേന ഇസ്സായ മച്ഛരിയേന മായായ സാഠേയ്യേന ഥമ്ഭേന സാരമ്ഭേന മാനേന അതിമാനേന മദേന പമാദേന സബ്ബകിലേസേഹി സബ്ബദുച്ചരിതേഹി സബ്ബപരിളാഹേഹി സബ്ബാസവേഹി സബ്ബദരഥേഹി സബ്ബസന്താപേഹി സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരേഹി അസംഹാരിയം നിബ്ബാനം നിച്ചം ധുവം സസ്സതം അവിപരിണാമധമ്മന്തി - അസംഹീരം.

അസംകുപ്പന്തി അസംകുപ്പം വുച്ചതി അമതം നിബ്ബാനം. യോ സോ സബ്ബസങ്ഖാരസമഥോ...പേ॰... നിരോധോ നിബ്ബാനം. നിബ്ബാനസ്സ [യസ്സ (സ്യാ॰)] ന ഉപ്പാദോ പഞ്ഞായതി, വയോ നത്ഥി, ന തസ്സ അഞ്ഞഥത്തം [തസ്സ അഞ്ഞദത്ഥു (സ്യാ॰)] പഞ്ഞായതി. നിബ്ബാനം നിച്ചം ധുവം സസ്സതം അവിപരിണാമധമ്മന്തി - അസംഹീരം അസംകുപ്പം.

യസ്സ നത്ഥി ഉപമാ ക്വചീതി. **യസ്സാ**തി നിബ്ബാനസ്സ. **നത്ഥി ഉപമാ**തി ഉപമാ നത്ഥി, ഉപനിധാ നത്ഥി, സദിസം നത്ഥി, പടിഭാഗോ നത്ഥി, ന സതി ന സംവിജ്ജതി നുപലബ്ഭതി. **ക്വചീ**തി ക്വചി കിമ്ഹിചി കത്ഥചി അജ്ഝത്തം വാ ബഹിദ്ധാ വാ അജ്ഝത്തബഹിദ്ധാ വാതി - യസ്സ നത്ഥി ഉപമാ ക്വചി.

അദ്ധാ ഗമിസ്സാമി ന മേത്ഥ കങ്ഖാതി. **അദ്ധാ**തി ഏകംസവചനം നിസ്സംസയവചനം നിക്കങ്ഖവചനം അദ്വേജ്ഝവചനം അദ്വേള്ഹകവചനം

നിയോഗവചനം അപണ്ണകവചനം അവിരദ്ധവചനം അവത്ഥാപനവചനമേതം - അദ്ധാതി. **ഗമിസ്സാമീ**തി ഗമിസ്സാമി അധിഗമിസ്സാമി ഫസ്സിസ്സാമി സച്ഛികരിസ്സാമീതി - അദ്ധാ ഗമിസ്സാമി. **ന മേത്ഥ കങ്ഖാ**തി. **ഏത്ഥാ**തി നിബ്ബാനേ കങ്ഖാ നത്ഥി, വിചികിച്ഛാ നത്ഥി, ദ്വേള്ഹകം നത്ഥി, സംസയോ നത്ഥി, ന സതി ന സംവിജ്ജതി നുപലബ്ഭതി, പഹീനോ സമുച്ഛിന്നോ വൂപസന്തോ പടിപ്പസ്സദ്ധോ അഭബ്ബുപ്പത്തികോ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢോതി - അദ്ധാ ഗമിസ്സാമി ന മേത്ഥ കങ്ഖാ.

ഏവം മം ധാരേഹി അധിമുത്തചിത്തന്തി. **ഏവം മം ധാരേഹീ**തി ഏവം മം ഉപലക്ഖേഹി. **അധിമുത്തചിത്ത**ന്തി നിബ്ബാനനിന്നം നിബ്ബാനപോണം നിബ്ബാനപബ്ഭാരം നിബ്ബാനാധിമുത്തന്തി - ഏവം മം ധാരേഹി അധിമുത്തചിത്തന്തി. തേനാഹ ഥേരോ പിങ്ഗിയോ -

> ''അസംഹീരം അസംകുപ്പം, യസ്സ നത്ഥി ഉപമാ ക്വചി;
> അദ്ധാ ഗമിസ്സാമി ന മേത്ഥ കങ്ഖാ, ഏവം മം ധാരേഹി
> അധിമുത്തചിത്ത''ന്തി.

പാരായനാനുഗീതിഗാഥാനിദ്ദേസോ അട്ഠാരസമോ.

പാരായനവഗ്ഗോ സമത്തോ.

ഖഗ്ഗവിസാണസുത്തോ

ഖഗ്ഗവിസാണസുത്തനിദ്ദേസോ

പഠമവഗ്ഗോ

൧. സബ്ബേസു ഭൂതേസു നിധായ ദണ്ഡം, അവിഹേഠയം അഞ്ഞതരമ്പി തേസം;
ന പുത്തമിച്ഛേയ്യ കുതോ സഹായം, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

സബ്ബേസു ഭൂതേസു നിധായ ദണ്ഡന്തി. **സബ്ബേസൂ**തി സബ്ബേന സബ്ബം സബ്ബഥാ സബ്ബം അസേസം നിസ്സേസം പരിയാദിയനവചനമേതം - സബ്ബേസൂതി. **ഭൂതേസൂ**തി ഭൂതാ വുച്ചന്തി തസാ ച ഥാവരാ ച. **തസാ**തി യേസം തസിതതണ്ഹാ അപ്പഹീനാ, യേസഞ്ച ഭയഭേരവാ അപ്പഹീനാ. കിംകാരണാ വുച്ചന്തി തസാ? തേ തസന്തി ഉത്തസന്തി പരിതസന്തി ഭായന്തി സന്താസം ആപജ്ജന്തി, തംകാരണാ വുച്ചന്തി തസാ. **ഥാവരാ**തി യേസം തസിതതണ്ഹാ പഹീനാ, യേസഞ്ച ഭയഭേരവാ പഹീനാ. കിംകാരണാ വുച്ചന്തി ഥാവരാ? തേ ന തസന്തി ന ഉത്തസന്തി ന പരിതസന്തി ന ഭായന്തി ന സന്താസം ആപജ്ജന്തി, തംകാരണാ വുച്ചന്തി ഥാവരാ. **ദണ്ഡ**ന്തി തയോ ദണ്ഡാ - കായദണ്ഡോ വചീദണ്ഡോ മനോദണ്ഡോ. തിവിധം കായദുച്ചരിതം കായദണ്ഡോ, ചതുബ്ബിധം വചീദുച്ചരിതം വചീദണ്ഡോ, തിവിധം മനോദുച്ചരിതം മനോദണ്ഡോ. **സബ്ബേസു ഭൂതേസു നിധായ ദണ്ഡ**ന്തി സബ്ബേസു ഭൂതേസു ദണ്ഡം നിധായ നിദഹിത്വാ.

അവിഹേഠയം അഞ്ഞതരമ്പി തേസന്തി ഏകമേകമ്പി സത്തം പാണിനാ വാ ലേഡ്ഡുനാ വാ ദണ്ഡേന വാ സത്ഥേന വാ അന്ദുയാ [അരുയാ (സ്യാ॰), അദ്ദുയാ (ക॰)] വാ രജ്ജുയാ വാ അവിഹേഠയന്തോ, സബ്ബേപി സത്തേ പാണിനാ വാ ലേഡ്ഡുനാ വാ ദണ്ഡേന വാ സത്ഥേന വാ അന്ദുയാ വാ രജ്ജുയാ വാ അവിഹേഠയന്തോതി - അവിഹേഠയം അഞ്ഞതരമ്പി തേസം.

ന പുത്തമിച്ഛേയ്യ കുതോ സഹായന്തി. **നാ**തി പടിക്ഖേപോ; **പുത്താ**തി ചത്താരോ പുത്താ - അത്രജോ പുത്തോ, ഖേത്തജോ പുത്തോ, ദിന്നകോ പുത്തോ, അന്തേവാസികോ പുത്തോ. **സഹായ**ന്തി സഹായാ വുച്ചന്തി യേഹി സഹ ആഗമനം ഫാസു, ഗമനം ഫാസു, ഗമനാഗമനം ഫാസു, ഠാനം ഫാസു, നിസജ്ജനം ഫാസു, സയനം [നിപജ്ജനം (സ്യാ॰)] ഫാസു, ആലപനം ഫാസു, സല്ലപനം ഫാസു, ഉല്ലപനം ഫാസു, സമുല്ലപനം ഫാസു . **ന പുത്തമിച്ഛേയ്യ കുതോ സഹായ**ന്തി പുത്തമ്പി ന ഇച്ഛേയ്യ ന സാദിയേയ്യ ന പത്ഥയേയ്യ ന പിഹയേയ്യ നാഭിജപ്പേയ്യ, കുതോ മിത്തം വാ സന്ദിട്ഠം വാ സമ്ഭത്തം വാ സഹായം വാ ഇച്ഛേയ്യ [ഇച്ഛിസ്സതി (സ്യാ॰) ഏവമീദിസേസു പദേസു അനാഗതവിഭത്തിയാ] സാദിയേയ്യ പത്ഥയേയ്യ പിഹയേയ്യ അഭിജപ്പേയ്യാതി - ന പുത്തമിച്ഛേയ്യ കുതോ സഹായം.

ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോതി. **ഏകോ**തി സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ പബ്ബജ്ജാസങ്ഖാതേന ഏകോ, അദുതിയട്ഠേന ഏകോ, തണ്ഹായ പഹാനട്ഠേന [തണ്ഹാപഹാനട്ഠേന (സ്യാ॰) മഹാനി॰ ൧൯൧] ഏകോ, ഏകന്തവീതരാഗോതി ഏകോ, ഏകന്തവീതദോസോതി ഏകോ, ഏകന്തവീതമോഹോതി ഏകോ, ഏകന്തനിക്കിലേസോതി ഏകോ, ഏകായനമഗ്ഗം

ഗതോതി ഏകോ, ഏകോ അനുത്തരം പച്ചേകസമ്ബോധിം അഭിസമ്ബുദ്ധോതി ഏകോ.

കഥം സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ പബ്ബജ്ജാസങ്ഖാതേന ഏകോ? സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ സബ്ബം ഘരാവാസപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ പുത്തദാരപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ ഞാതിപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ സന്നിധിപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ കേസമസ്സും ഓഹാരേത്വാ കാസായാനി വത്ഥാനി അച്ഛാദേത്വാ അഗാരസ്മാ അനഗാരിയം പബ്ബജിത്വാ അകിഞ്ചനഭാവം ഉപഗന്ത്വാ ഏകോ ചരതി വിഹരതി ഇരിയതി വത്തേതി പാലേതി യപേതി യാപേതീതി - ഏവം സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ പബ്ബജ്ജാസങ്ഖാതേന ഏകോ.

കഥം സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ അദുതിയട്ഠേന ഏകോ? സോ ഏവം പബ്ബജിതോ സമാനോ ഏകോ അരഞ്ഞവനപത്ഥാനി പന്താനി സേനാസനാനി പടിസേവതി അപ്പസദ്ദാനി അപ്പനിഗ്ഘോസാനി വിജനവാതാനി മനുസ്സരാഹസ്സേയ്യകാനി പടിസല്ലാനസാരുപ്പാനി. സോ ഏകോ ഗച്ഛതി, ഏകോ തിട്ഠതി, ഏകോ നിസീദതി, ഏകോ സേയ്യം കപ്പേതി, ഏകോ ഗാമം പിണ്ഡായ പവിസതി, ഏകോ അഭിക്കമതി, ഏകോ പടിക്കമതി, ഏകോ രഹോ നിസീദതി, ഏകോ ചങ്കമം അധിട്ഠാതി, ഏകോ ചരതി വിഹരതി ഇരിയതി വത്തേതി പാലേതി യപേതി യാപേതീതി - ഏവം സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ അദുതിയട്ഠേന ഏകോ.

കഥം സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ തണ്ഹായ പഹാനട്ഠേന ഏകോ? സോ ഏവം ഏകോ അദുതിയോ അപ്പമത്തോ ആതാപീ പഹിതത്തോ വിഹരന്തോ മഹാപധാനം പദഹന്തോ മാരം സസേനകം നമുചിം കണ്ഹം പമത്തബന്ധും വിധമേത്വാ ച തണ്ഹാജാലിനിം വിസരിതം വിസത്തികം പജഹി വിനോദേസി ബ്യന്തീഅകാസി അനഭാവംഗമേസി.

> ''തണ്ഹാദുതിയോ പുരിസോ, ദീഘമദ്ധാന സംസരം;
> ഇത്ഥഭാവഞ്ഞഥാഭാവം, സംസാരം നാതിവത്തതി.
>
> ''ഏതമാദീനവം ഞത്വാ, തണ്ഹം ദുക്ഖസ്സ സമ്ഭവം;
> വീതതണ്ഹോ അനാദാനോ, സതോ ഭിക്ഖു പരിബ്ബജേ''തി.

ഏവം സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ തണ്ഹായ പഹാനട്ഠേന ഏകോ.

കഥം സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ ഏകന്തവീതരാഗോതി ഏകോ? രാഗസ്സ പഹീനത്താ ഏകന്തവീതരാഗോതി ഏകോ, ദോസസ്സ പഹീനത്താ ഏകന്തവീതദോസോതി ഏകോ, മോഹസ്സ പഹീനത്താ ഏകന്തവീതമോഹോതി ഏകോ, കിലേസാനം പഹീനത്താ ഏകന്തനിക്കിലേസോതി ഏകോ. ഏവം സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ ഏകന്തവീതരാഗോതി ഏകോ.

കഥം സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ ഏകായനമഗ്ഗം ഗതോതി ഏകോ? ഏകായനമഗ്ഗോ വുച്ചതി ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ, ചത്താരോ സമ്മപ്പധാനാ, ചത്താരോ ഇദ്ധിപാദാ, പഞ്ചിന്ദ്രിയാനി, പഞ്ച ബലാനി, സത്ത ബോജ്ഝങ്ഗാ അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ.

> ''ഏകായനം ജാതിഖയന്തദസ്സീ, മഗ്ഗം പജാനാതി ഹിതാനുകമ്പീ;

ഏതേന മഗ്ഗേന തരിംസു പുബ്ബേ, തരിസ്സന്തി യേ ച തരന്തി ഓഘ''ന്തി.

ഏവം സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ ഏകായനമഗ്ഗം ഗതോതി ഏകോ.

കഥം സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ ഏകോ അനുത്തരം പച്ചേകസമ്ബോധിം അഭിസമ്ബുദ്ധോതി ഏകോ? ബോധി വുച്ചതി ചതൂസു മഗ്ഗേസു ഞാണം. പഞ്ഞാ പഞ്ഞിന്ദ്രിയം പഞ്ഞാബലം ധമ്മവിചയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗോ വീമംസാ വിപസ്സനാ സമ്മാദിട്ഠി. സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ മഗ്ഗപച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ ഞാണപച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ''തി ബുജ്ഝി, ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ''തി ബുജ്ഝി, ''സബ്ബേ ധമ്മാ അനത്താ''തി ബുജ്ഝി, ''അവിജ്ജാപച്ചയാ സങ്ഖാരാ''തി ബുജ്ഝി, ''സങ്ഖാരപച്ചയാ വിഞ്ഞാണ''ന്തി ബുജ്ഝി, ''വിഞ്ഞാണപച്ചയാ നാമരൂപ''ന്തി ബുജ്ഝി, ''നാമരൂപപച്ചയാ സളായതന''ന്തി ബുജ്ഝി, ''സളായതനപച്ചയാ ഫസ്സോ''തി ബുജ്ഝി, ''ഫസ്സപച്ചയാ വേദനാ''തി ബുജ്ഝി, ''വേദനാപച്ചയാ തണ്ഹാ''തി ബുജ്ഝി, ''തണ്ഹാപച്ചയാ ഉപാദാന''ന്തി ബുജ്ഝി, ''ഉപാദാനപച്ചയാ ഭവോ''തി ബുജ്ഝി, ''ഭവപച്ചയാ ജാതീ''തി ബുജ്ഝി, ''ജാതിപച്ചയാ ജരാമരണ''ന്തി ബുജ്ഝി; ''അവിജ്ജാനിരോധാ സങ്ഖാരനിരോധോ''തി ബുജ്ഝി, ''സങ്ഖാരനിരോധാ വിഞ്ഞാണനിരോധോ''തി ബുജ്ഝി, ''വിഞ്ഞാണനിരോധാ നാമരൂപനിരോധോ''തി ബുജ്ഝി, ''നാമരൂപനിരോധാ സളായതനനിരോധോ''തി ബുജ്ഝി, ''സളായതനനിരോധാ ഫസ്സനിരോധോ''തി ബുജ്ഝി, ''ഫസ്സനിരോധാ വേദനാനിരോധോ''തി ബുജ്ഝി, ''വേദനാനിരോധാ തണ്ഹാനിരോധോ''തി ബുജ്ഝി, ''തണ്ഹാനിരോധാ ഉപാദാനനിരോധോ''തി ബുജ്ഝി, ''ഉപാദാനനിരോധാ ഭവനിരോധോ''തി ബുജ്ഝി, ''ഭവനിരോധാ ജാതിനിരോധോ''തി ബുജ്ഝി, ''ജാതിനിരോധാ ജരാമരണനിരോധോ''തി ബുജ്ഝി; ''ഇദം ദുക്ഖ''ന്തി ബുജ്ഝി, ''അയം ദുക്ഖസമുദയോ''തി ബുജ്ഝി, ''അയം ദുക്ഖനിരോധോ''തി ബുജ്ഝി, ''അയം ദുക്ഖനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ''തി ബുജ്ഝി; ''ഇമേ ആസവാ''തി ബുജ്ഝി, ''അയം ആസവസമുദയോ''തി ബുജ്ഝി...പേ॰... ''അയം ആസവനിരോധഗാമിനീ പടിപദാ''തി ബുജ്ഝി; ''ഇമേ ധമ്മാ അഭിഞ്ഞേയ്യാ''തി ബുജ്ഝി, ''ഇമേ ധമ്മാ പഹാതബ്ബാ''തി ബുജ്ഝി, ''ഇമേ ധമ്മാ സച്ഛികാതബ്ബാ''തി ബുജ്ഝി, ''ഇമേ ധമ്മാ ഭാവേതബ്ബാ''തി ബുജ്ഝി; ഛന്നം ഫസ്സായതനാനം സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച ബുജ്ഝി, പഞ്ചന്നം ഉപാദാനക്ഖന്ധാനം സമുദയഞ്ച...പേ॰... നിസ്സരണഞ്ച ബുജ്ഝി, ചതുന്നം മഹാഭൂതാനം സമുദയഞ്ച അത്ഥങ്ഗമഞ്ച അസ്സാദഞ്ച ആദീനവഞ്ച നിസ്സരണഞ്ച ബുജ്ഝി, ''യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ''ന്തി ബുജ്ഝി.

അഥ വാ, യം ബുജ്ഝിതബ്ബം അനുബുജ്ഝിതബ്ബം പടിബുജ്ഝിതബ്ബം സമ്ബുജ്ഝിതബ്ബം അധിഗന്തബ്ബം ഫസ്സിതബ്ബം സച്ഛികാതബ്ബം, സബ്ബം തം തേന പച്ചേകബോധിഞാണേന ബുജ്ഝി അനുബുജ്ഝി പടിബുജ്ഝി സമ്ബുജ്ഝി അധിഗച്ഛി ഫസ്സേസി സച്ഛാകാസീതി ഏവം സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ ഏകോ അനുത്തരം പച്ചേകസമ്ബോധിം അഭിസമ്ബുദ്ധോതി - ഏകോ.

ചരേതി അട്ഠ ചരിയായോ - ഇരിയാപഥചരിയാ, ആയതനചരിയാ, സതിചരിയാ, സമാധിചരിയാ, ഞാണചരിയാ, മഗ്ഗചരിയാ, പത്തിചരിയാ, ലോകത്ഥചരിയാ. ഇരിയാപഥചരിയാതി ചതൂസു ഇരിയാപഥേസു. ആയതനചരിയാതി ഛസു അജ്ഝത്തികബാഹിരേസു ആയതനേസു.

സതിചരിയാതി ചതൂസു സതിപട്ഠാനേസു. സമാധിചരിയാതി ചതൂസു ഝാനേസു. ഞാണചരിയാതി ചതൂസു അരിയസച്ചേസു. മഗ്ഗചരിയാതി ചതൂസു അരിയമഗ്ഗേസു. പത്തിചരിയാതി ചതൂസു സാമഞ്ഞഫലേസു. ലോകത്ഥചരിയാതി തഥാഗതേസു അരഹന്തേസു സമ്മാസമ്ബുദ്ധേസു പദേസതോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധേസു പദേസതോ സാവകേസു. ഇരിയാപഥചരിയാ ച പണിധിസമ്പന്നാനം, ആയതനചരിയാ ച ഇന്ദ്രിയേസു ഗുത്തദ്വാരാനം , സതിചരിയാ ച അപ്പമാദവിഹാരീനം, സമാധിചരിയാ ച അധിചിത്തമനുയുത്താനം, ഞാണചരിയാ ച ബുദ്ധിസമ്പന്നാനം, മഗ്ഗചരിയാ ച സമ്മാപടിപന്നാനം, പത്തിചരിയാ ച അധിഗതഫലാനം, ലോകത്ഥചരിയാ ച തഥാഗതാനം അരഹന്താനം സമ്മാസമ്ബുദ്ധാനം പദേസതോ പച്ചേകബുദ്ധാനം പദേസതോ സാവകാനം. ഇമാ അട്ഠ ചരിയായോ. അപരാപി അട്ഠ ചരിയായോ - അധിമുച്ചന്തോ സദ്ധായ ചരതി, പഗ്ഗണ്ഹന്തോ വീരിയേന ചരതി, ഉപട്ഠപേന്തോ സതിയാ ചരതി, അവിക്ഖേപം കരോന്തോ സമാധിനാ ചരതി, പജാനന്തോ പഞ്ഞായ ചരതി, വിജാനന്തോ വിഞ്ഞാണചരിയായ ചരതി. ഏവം പടിപന്നസ്സ കുസലാ ധമ്മാ ആയാപേന്തീതി - ആയതനചരിയായ ചരതി. ഏവം പടിപന്നോ വിസേസമധിഗച്ഛതീതി - വിസേസചരിയായ ചരതി. ഇമാ അട്ഠ ചരിയായോ.

അപരാപി അട്ഠ ചരിയായോ - ദസ്സനചരിയാ ച സമ്മാദിട്ഠിയാ, അഭിരോപനചരിയാ ച സമ്മാസങ്കപ്പസ്സ , പരിഗ്ഗഹചരിയാ ച സമ്മാവാചായ, സമുട്ഠാനചരിയാ ച സമ്മാകമ്മന്തസ്സ, വോദാനചരിയാ ച സമ്മാആജീവസ്സ, പഗ്ഗഹചരിയാ ച സമ്മാവായാമസ്സ, ഉപട്ഠാനചരിയാ ച സമ്മാസതിയാ, അവിക്ഖേപചരിയാ ച സമ്മാസമാധിസ്സ. ഇമാ അട്ഠ ചരിയായോ.

ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോതി യഥാ ഖഗ്ഗസ്സ നാമ വിസാണം ഏകം ഹോതി അദുതിയം, ഏവമേവ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ തക്കപ്പോ തസ്സദിസോ തപ്പടിഭാഗോ. യഥാ അതിലോണം വുച്ചതി ലോണകപ്പോ, അതിതിത്തകം വുച്ചതി തിത്തകപ്പോ, അതിമധുരം വുച്ചതി മധുരകപ്പോ, അതിഉണ്ഹം വുച്ചതി അഗ്ഗികപ്പോ , അതിസീതലം വുച്ചതി ഹിമകപ്പോ, മഹാഉദകക്ഖന്ധോ വുച്ചതി സമുദ്ദകപ്പോ, മഹാഭിഞ്ഞാബലപ്പത്തോ സാവകോ വുച്ചതി സത്ഥുകപ്പോതി; ഏവമേവ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ തത്ഥ തക്കപ്പോ തസ്സദിസോ തപ്പടിഭാഗോ ഏകോ അദുതിയോ മുത്തബന്ധനോ സമ്മാ ലോകേ ചരതി വിഹരതി ഇരിയതി വത്തേതി പാലേതി യപേതി യാപേതീതി - ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

“സബ്ബേസു ഭൂതേസു നിധായ ദണ്ഡം, അവിഹേഠയം അഞ്ഞതരമ്പി തേസം;
ന പുത്തമിച്ഛേയ്യ കുതോ സഹായം, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ”തി.

൧൨. **സംസഗ്ഗജാതസ്സ ഭവന്തി സ്നേഹാ, സ്നേഹന്വയം ദുക്ഖമിദം പഹോതി;**
ആദീനവം സ്നേഹജം പേക്ഖമാനോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

സംസഗ്ഗജാതസ്സ ഭവന്തി സ്നേഹാതി. സംസഗ്ഗാതി ദ്വേ സംസഗ്ഗാ - ദസ്സനസംസഗ്ഗോ ച സവനസംസഗ്ഗോ ച. കതമോ ദസ്സനസംസഗ്ഗോ? ഇധേകച്ചോ പസ്സതി ഇത്ഥിം വാ കുമാരിം വാ അഭിരൂപം ദസ്സനീയം പാസാദികം പരമായ

വണ്ണപോക്ഖരതായ സമന്നാഗതം. ദിസ്വാ പസ്സിത്വാ അനുബ്യഞ്ജനസോ നിമിത്തം ഗണ്ഹാതി - കേസാ വാ സോഭനാ [സോഭണാ (സ്യാ॰)] മുഖം വാ സോഭനം അക്ഖീ വാ സോഭനാ കണ്ണാ വാ സോഭനാ നാസാ വാ സോഭനാ ഓട്ഠാ വാ സോഭനാ ദന്താ വാ സോഭനാ മുഖം വാ സോഭനം ഗീവാ വാ സോഭനാ ഥനാ വാ സോഭനാ ഉരം വാ സോഭനം ഉദരം വാ സോഭനം കടി വാ സോഭനാ ഊരൂ വാ സോഭനാ ജങ്ഘാ വാ സോഭനാ ഹത്ഥാ വാ സോഭനാ പാദാ വാ സോഭനാ അങ്ഗുലിയോ വാ സോഭനാ നഖാ വാ സോഭനാതി. ദിസ്വാ പസ്സിത്വാ അഭിനന്ദതി അഭിവദതി അഭിപത്ഥേതി അനുപ്പാദേതി [അനുസ്സരതി (ക॰)] അനുബന്ധതി രാഗബന്ധനം - അയം ദസ്സനസംസഗ്ഗോ.

കതമോ സവനസംസഗ്ഗോ? ഇധേകച്ചോ സുണാതി - "അസുകസ്മിം നാമ ഗാമേ വാ നിഗമേ വാ ഇത്ഥീ വാ കുമാരീ വാ അഭിരൂപാ ദസ്സനീയാ പാസാദികാ പരമായ വണ്ണപോക്ഖരതായ സമന്നാഗതാ"തി . സുത്വാ സുണിത്വാ അഭിനന്ദതി അഭിവദതി അഭിപത്ഥേതി അനുപ്പാദേതി അനുബന്ധതി രാഗബന്ധനം - അയം സവനസംസഗ്ഗോ.

സ്നേഹാതി ദ്വേ സ്നേഹാ - തണ്ഹാസ്നേഹോ ച ദിട്ഠിസ്നേഹോ ച. കതമോ തണ്ഹാസ്നേഹോ? യാവതാ തണ്ഹാസങ്ഖാതേന സീമകതം [സീമകതം മരിയാദികതം (സ്യാ॰)] ഓധികതം പരിയന്തികതം പരിഗ്ഗഹിതം മമായിതം - "ഇദം മമ, ഏതം മമ, ഏത്തകം മമ, ഏത്താവതാ മമ". രൂപാ സദ്ദാ ഗന്ധാ രസാ ഫോട്ഠബ്ബാ അത്ഥരണാ പാവുരണാ ദാസിദാസാ അജേളകാ കുക്കുടസൂകരാ ഹത്ഥിഗവാസ്സവളവാ ഖേത്തം വത്ഥു ഹിരഞ്ഞം സുവണ്ണം ഗാമനിഗമരാജധാനിയോ രട്ഠഞ്ച ജനപദോ ച കോസോ ച കോട്ഠാഗാരഞ്ച, കേവലമ്പി മഹാപഥവിം തണ്ഹാവസേന മമായതി, യാവതാ അട്ഠസതതണ്ഹാവിചരിതം - അയം തണ്ഹാസ്നേഹോ.

കതമോ ദിട്ഠിസ്നേഹോ? വീസതിവത്ഥുകാ സക്കായദിട്ഠി, ദസവത്ഥുകാ മിച്ഛാദിട്ഠി, ദസവത്ഥുകാ അന്തഗ്ഗാഹികാദിട്ഠി. യാ ഏവരൂപാ ദിട്ഠി ദിട്ഠിഗതം ദിട്ഠിഗഹനം ദിട്ഠികന്താരോ ദിട്ഠിവിസൂകായികം ദിട്ഠിവിപ്ഫന്ദിതം ദിട്ഠിസംയോജനം ഗാഹോ പടിഗ്ഗാഹോ [പതിട്ഠാഹോ (ക॰)] അഭിനിവേസോ പരാമാസോ കുമ്മഗ്ഗോ മിച്ഛാപഥോ മിച്ഛത്തം തിത്ഥായതനം വിപരിയാസഗ്ഗാഹോ വിപരീതഗ്ഗാഹോ വിപല്ലാസഗ്ഗാഹോ മിച്ഛാഗാഹോ അയാഥാവകസ്മിം യാഥാവകന്തി ഗാഹോ, യാവതാ ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി - അയം ദിട്ഠിസ്നേഹോ.

സംസഗ്ഗജാതസ്സ ഭവന്തി സ്നേഹാതി ദസ്സനസംസഗ്ഗപച്ചയാ ച സവനസംസഗ്ഗപച്ചയാ ച തണ്ഹാസ്നേഹോ ച ദിട്ഠിസ്നേഹോ ച ഭവന്തി സമ്ഭവന്തി ജായന്തി സഞ്ജായന്തി നിബ്ബത്തന്തി അഭിനിബ്ബത്തന്തി പാതുഭവന്തീതി - സംസഗ്ഗജാതസ്സ ഭവന്തി സ്നേഹാ.

സ്നേഹന്വയം ദുക്ഖമിദം പഹോതീതി. **സ്നേഹോ**തി ദ്വേ സ്നേഹാ - തണ്ഹാസ്നേഹോ ച ദിട്ഠിസ്നേഹോ ച...പേ॰... അയം തണ്ഹാസ്നേഹോ... പേ॰... അയം ദിട്ഠിസ്നേഹോ. **ദുക്ഖമിദം പഹോതീ**തി ഇധേകച്ചോ കായേന ദുച്ചരിതം ചരതി, വാചായ ദുച്ചരിതം ചരതി, മനസാ ദുച്ചരിതം ചരതി, പാണമ്പി ഹനതി, അദിന്നമ്പി ആദിയതി, സന്ധിമ്പി ഛിന്ദതി, നില്ലോപമ്പി

[വിലോപമ്പി (സ്യാ॰) പസ്സ മഹാനി॰ ഫ൩൦] ഹരതി, ഏകാഗാരികമ്പി കരോതി, പരിപന്ഥേപി തിട്ഠതി, പരദാരമ്പി ഗച്ഛതി, മുസാപി ഭണതി. തമേനം ഗഹേത്വാ രഞ്ഞോ ദസ്സേന്തി - ‘‘അയം, ദേവ, ചോരോ ആഗുചാരീ. ഇമസ്സ യം ഇച്ഛസി തം ദണ്ഡം പണേഹീ’’തി. തമേനം രാജാ തം പരിഭാസതി. സോ പരിഭാസപച്ചയാപി ദുക്ഖം ദോമനസ്സം [ദുക്ഖദോമനസ്സം (സ്യാ॰)] പടിസംവേദേതി. ഏതം ഭയം ദുക്ഖം ദോമനസ്സം കുതോ ജാതം? തസ്സ സ്നേഹപച്ചയാ ച നന്ദിപച്ചയാ ച രാഗപച്ചയാ ച നന്ദിരാഗപച്ചയാ ച ജാതം.

ഏത്തകേനപി രാജാ ന തുസ്സതി. തമേനം രാജാ ബന്ധാപേതി - അന്ദുബന്ധനേന വാ രജ്ജുബന്ധനേന വാ സങ്ഖലികബന്ധനേന വാ വേത്തബന്ധനേന വാ ലതാബന്ധനേന വാ പക്ഖേപബന്ധനേന വാ പരിക്ഖേപബന്ധനേന വാ ഗാമബന്ധനേന വാ നിഗമബന്ധനേന വാ രട്ഠബന്ധനേന വാ ജനപദബന്ധനേന വാ, അന്തമസോ സവചനീയമ്പി കരോതി - ‘‘ന തേ ലബ്ഭാ ഇതോ പക്കമിതു’’ന്തി. സോ ബന്ധനപച്ചയാപി ദുക്ഖം ദോമനസ്സം പടിസംവേദേതി. ഏതം ഭയം ദുക്ഖം ദോമനസ്സം കുതോ ജാതം? തസ്സ സ്നേഹപച്ചയാ ച നന്ദിപച്ചയാ ച രാഗപച്ചയാ ച നന്ദിരാഗപച്ചയാ ച ജാതം.

ഏത്തകേനപി രാജാ ന തുസ്സതി. തമേനം രാജാ തസ്സേവ [തസ്സ (സ്യാ॰)] ധനം ആഹരാപേതി - സതം വാ സഹസ്സം വാ സതസഹസ്സം വാ. സോ ധനജാനിപച്ചയാപി ദുക്ഖം ദോമനസ്സം പടിസംവേദേതി. ഏതം ഭയം ദുക്ഖം ദോമനസ്സം കുതോ ജാതം? തസ്സ സ്നേഹപച്ചയാ ച നന്ദിപച്ചയാ ച രാഗപച്ചയാ ച നന്ദിരാഗപച്ചയാ ച ജാതം.

ഏത്തകേനപി രാജാ ന തുസ്സതി. തമേനം രാജാ വിവിധാ കമ്മകാരണാ [വിവിധാനി കമ്മകരണാനി (ക॰)] കാരാപേതി - കസാഹിപി താളേതി, വേത്തേഹിപി താളേതി, അഡ്ഢദണ്ഡേഹിപി താളേതി, ഹത്ഥമ്പി ഛിന്ദതി, പാദമ്പി ഛിന്ദതി, ഹത്ഥപാദമ്പി ഛിന്ദതി, കണ്ണമ്പി ഛിന്ദതി, നാസമ്പി ഛിന്ദതി, കണ്ണനാസമ്പി ഛിന്ദതി, ബിലങ്ഗഥാലികമ്പി കരോതി, സങ്ഖമുണ്ഡികമ്പി കരോതി , രാഹുമുഖമ്പി കരോതി, ജോതിമാലികമ്പി കരോതി, ഹത്ഥപജ്ജോതികമ്പി കരോതി, ഏരകവത്തികമ്പി [ഏരകവട്ടികമ്പി (സ്യാ॰ ക॰) പസ്സ മ॰ നി॰ ഫ.ഫന്ന്] കരോതി, ചീരകവാസികമ്പി കരോതി, ഏണേയ്യകമ്പി കരോതി, ബളിസമംസികമ്പി കരോതി, കഹാപണികമ്പി കരോതി, ഖാരാപതച്ഛികമ്പി [ഖാരാപടിച്ഛികമ്പി (ക॰)] കരോതി, പലിഘപരിവത്തികമ്പി കരോതി, പലാലപീഠകമ്പി കരോതി, തത്തേനപി തേലേന ഓസിഞ്ചതി, സുനഖേഹിപി ഖാദാപേതി, ജീവന്തമ്പി സൂലേ ഉത്താസേതി, അസിനാപി സീസം ഛിന്ദതി. സോ കമ്മകാരണപച്ചയാപി ദുക്ഖം ദോമനസ്സം പടിസംവേദേതി. ഏതം ഭയം ദുക്ഖം ദോമനസ്സം കുതോ ജാതം? തസ്സ സ്നേഹപച്ചയാ ച നന്ദിപച്ചയാ ച രാഗപച്ചയാ ച നന്ദിരാഗപച്ചയാ ച ജാതം. രാജാ ഇമേസം ചതുന്നം ദണ്ഡാനം ഇസ്സരോ.

സോ സകേന കമ്മേന കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ അപായം ദുഗ്ഗതിം വിനിപാതം നിരയം ഉപപജ്ജതി. തമേനം നിരയപാലാ പഞ്ചവിധബന്ധനം നാമ കമ്മകാരണം കരോന്തി [കാരേന്തി (സ്യാ॰ ക॰) പസ്സ മ॰ നി॰ ന.വന്ദ] - തത്തം അയോഖിലം ഹത്ഥേ ഗമേന്തി, തത്തം അയോഖിലം ദുതിയേ ഹത്ഥേ ഗമേന്തി,

തത്തം അയോഖിലം പാദേ ഗമേന്തി, തത്തം അയോഖിലം ദുതിയേ പാദേ ഗമേന്തി, തത്തം അയോഖിലം മജ്ഝേ ഉരസ്മിം ഗമേന്തി. സോ തത്ഥ ദുക്ഖാ തിബ്ബാ [തിപ്പാ (സ്യാ॰)] ഖരാ കടുകാ വേദനാ വേദേതി; ന ച താവ കാലം കരോതി യാവ ന തം പാപകമ്മം ബ്യന്തീഹോതി. ഏതം ഭയം ദുക്ഖം ദോമനസ്സം കുതോ ജാതം? തസ്സ സ്നേഹപച്ചയാ ച നന്ദിപച്ചയാ ച രാഗപച്ചയാ ച നന്ദിരാഗപച്ചയാ ച ജാതം.

തമേനം നിരയപാലാ സംവേസേത്വാ [സംവേസിത്വാ (സ്യാ॰ ക॰) പസ്സ മ॰ നി॰ ൩.൨൫൦] കുഠാരീഹി [കുധാരീഹി (സ്യാ॰ ക॰)] തച്ഛന്തി…പേ॰… തമേനം നിരയപാലാ ഉദ്ധംപാദം അധോസിരം ഗഹേത്വാ വാസീഹി തച്ഛന്തി. തമേനം നിരയപാലാ രഥേ യോജേത്വാ ആദിത്തായ പഥവിയാ സമ്പജ്ജലിതായ സജോതിഭൂതായ [സഞ്ജോതിഭൂതായ (സ്യാ॰)] സാരേന്തിപി പച്ചാസാരേന്തിപി. തമേനം നിരയപാലാ മഹന്തം അങ്ഗാരപബ്ബതം ആദിത്തം സമ്പജ്ജലിതം സജോതിഭൂതം ആരോപേന്തിപി ഓരോപേന്തിപി. തമേനം നിരയപാലാ ഉദ്ധംപാദം അധോസിരം ഗഹേത്വാ തത്തായ ലോഹകുമ്ഭിയാ പക്ഖിപന്തി ആദിത്തായ സമ്പജ്ജലിതായ സജോതിഭൂതായ. സോ തത്ഥ ഫേണുദ്ദേഹകം പച്ചതി. സോ തത്ഥ ഫേണുദ്ദേഹകം പച്ചമാനോ സകിമ്പി ഉദ്ധം ഗച്ഛതി, സകിമ്പി അധോ ഗച്ഛതി, സകിമ്പി തിരിയം ഗച്ഛതി. സോ തത്ഥ ദുക്ഖാ തിബ്ബാ ഖരാ കടുകാ വേദനാ വേദേതി; ന ച താവ കാലങ്കരോതി യാവ ന തം പാപകമ്മം ബ്യന്തീഹോതി. ഏതം ഭയം ദുക്ഖം ദോമനസ്സം കുതോ ജാതം? തസ്സ സ്നേഹപച്ചയാ ച നന്ദിപച്ചയാ ച രാഗപച്ചയാ ച നന്ദിരാഗപച്ചയാ ച ജാതം.

തമേനം നിരയപാലാ മഹാനിരയേ പക്ഖിപന്തി. സോ ഖോ പന മഹാനിരയോ -

ചതുക്കണ്ണോ ചതുദ്വാരോ, വിഭത്തോ ഭാഗസോ മിതോ;
അയോപാകാരപരിയന്തോ, അയസാ പടികുജ്ജിതോ.

തസ്സ അയോമയാ ഭൂമി, ജലിതാ തേജസാ യുതാ;
സമന്താ യോജനസതം, ഫരിത്വാ തിട്ഠതി സബ്ബദാ.

കദരിയാതപനാ [കദരിയാ താപനാ (ക॰) മഹാനി॰ ൧൭൦] ഘോരാ,
അച്ചിമന്തോ ദുരാസദാ;
ലോമഹംസനരൂപാ ച, ഭേസ്മാ പടിഭയാ ദുഖാ.

പുരത്ഥിമായ ച ഭിത്തിയാ, അച്ചിക്ഖന്ധോ സമുട്ഠിതോ;
ഡഹന്തോ പാപകമ്മന്തേ, പച്ഛിമായ പടിഹഞ്ഞതി.

പച്ഛിമായ ച ഭിത്തിയാ, അച്ചിക്ഖന്ധോ സമുട്ഠിതോ;
ഡഹന്തോ പാപകമ്മന്തേ, പുരിമായ പടിഹഞ്ഞതി.

ദക്ഖിണായ ച ഭിത്തിയാ, അച്ചിക്ഖന്ധോ സമുട്ഠിതോ;
ഡഹന്തോ പാപകമ്മന്തേ, ഉത്തരായ പടിഹഞ്ഞതി.

ഉത്തരായ ച ഭിത്തിയാ, അച്ചിക്ഖന്ധോ സമുട്ഠിതോ;
ഡഹന്തോ പാപകമ്മന്തേ, ദക്ഖിണായ പടിഹഞ്ഞതി.

ഹേട്ഠതോ ച സമുട്ഠായ, അച്ചിക്ഖന്ധോ ഭയാനകോ;
ഡഹന്തോ പാപകമ്മന്തേ, ഛദനസ്മിം പടിഹഞ്ഞതി.

ഛദനമ്ഹാ സമുട്ഠായ, അച്ചിക്ഖന്ധോ ഭയാനകോ;
ഡഹന്തോ പാപകമ്മന്തേ, ഭൂമിയം പടിഹഞ്ഞതി.

അയോകപാലമാദിത്തം, സന്തത്തം ജലിതം യഥാ;
ഏവം അവീചിനിരയോ, ഹേട്ഠാ ഉപരി പസ്സതോ.

തത്ഥ സത്താ മഹാലുദ്ദാ, മഹാകിബ്ബിസകാരിനോ;
അച്ചന്തപാപകമ്മന്താ, പച്ചന്തി ന ച മിയ്യരേ [മീയരേ (ക॰)].

ജാതവേദസമോ കായോ, തേസം നിരയവാസിനം;
പസ്സ കമ്മാനം ദള്ഹത്തം, ന ഭസ്മാ ഹോതി നപി മസി.

പുരത്ഥിമേനപി ധാവന്തി, തതോ ധാവന്തി പച്ഛിമം;
ഉത്തരേനപി ധാവന്തി, തതോ ധാവന്തി ദക്ഖിണം.

യം യം ദിസം പധാവന്തി, തം തം ദ്വാരം പിധീയതി;
അഭിനിക്ഖമിതാസാ തേ, സത്താ മോക്ഖഗവേസിനോ.

ന തേ തതോ നിക്ഖമിതും, ലഭന്തി കമ്മപച്ചയാ;
തേസഞ്ച പാപകമ്മന്തം, അവിപക്കം കതം ബഹും'തി.

ഏതം ഭയം ദുക്ഖം ദോമനസ്സം കുതോ ജാതം? തസ്സ സ്നേഹപച്ചയാ ച നന്ദിപച്ചയാ ച രാഗപച്ചയാ ച നന്ദിരാഗപച്ചയാ ച ജാതം.

യാനി ച നേരയികാനി ദുക്ഖാനി യാനി ച തിരച്ഛാനയോനികാനി ദുക്ഖാനി യാനി ച പേത്തിവിസയികാനി ദുക്ഖാനി യാനി ച മാനുസികാനി ദുക്ഖാനി, താനി കുതോ ജാതാനി കുതോ സഞ്ജാതാനി കുതോ നിബ്ബത്താനി കുതോ അഭിനിബ്ബത്താനി കുതോ പാതുഭൂതാനി? തസ്സ സ്നേഹപച്ചയാ ച നന്ദിപച്ചയാ ച രാഗപച്ചയാ ച നന്ദിരാഗപച്ചയാ ച ഭവന്തി സമ്ഭവന്തി ജായന്തി സഞ്ജായന്തി നിബ്ബത്തന്തി അഭിനിബ്ബത്തന്തി പാതുഭവന്തീതി - സ്നേഹന്വയം ദുക്ഖമിദം പഹോതി.

ആദീനവം സ്നേഹജം പേക്ഖമാനോതി. **സ്നേഹോ**തി ദ്വേ സ്നേഹാ - തണ്ഹാസ്നേഹോ ച ദിട്ഠിസ്നേഹോ ച...പേ॰... അയം തണ്ഹാസ്നേഹോ... പേ॰... അയം ദിട്ഠിസ്നേഹോ. **ആദീനവം സ്നേഹജം പേക്ഖമാനോ**തി തണ്ഹാസ്നേഹോ ച ദിട്ഠിസ്നേഹോ ച ആദീനവം സ്നേഹജം പേക്ഖമാനോ ദക്ഖമാനോ ഓലോകയമാനോ നിജ്ഝായമാനോ ഉപപരിക്ഖമാനോതി - ആദീനവം സ്നേഹജം പേക്ഖമാനോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

''സംസഗ്ഗജാതസ്സ ഭവന്തി സ്നേഹാ, സ്നേഹന്വയം ദുക്ഖമിദം പഹോതി;
ആദീനവം സ്നേഹജം പേക്ഖമാനോ, ഏകോ ചരേ
ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ''തി.

ഫവമിത്തേ സുഹജ്ജേ അനുകമ്പമാനോ, ഹാപേതി അത്ഥം പടിബദ്ധചിത്തോ [പടിബന്ധചിത്തോ (കം)] ;
ഏതം ഭയം സന്ഥവേ [സന്ധവേ (കം)] **പേക്ഖമാനോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.**

മിത്തേ സുഹജ്ജേ അനുകമ്പമാനോ, ഹാപേതി അത്ഥം പടിബദ്ധചിത്തോതി. **മിത്താ**തി ദ്വേ മിത്താ - അഗാരികമിത്തോ ച അനാഗാരികമിത്തോ [പബ്ബജിതമിത്തോ (കം) ഏവമുപരിപി] ച. കതമോ അഗാരികമിത്തോ? ഇധേകച്ചോ ദുദ്ദദം ദദാതി, ദുച്ചജം ചജതി, ദുക്കരം കരോതി, ദുക്ഖമം ഖമതി, ഗുയ്ഹമസ്സ ആചിക്ഖതി, ഗുയ്ഹമസ്സ പരിഗൂഹതി [പരിഗുയ്ഹതി (സ്യാ കം)], ആപദാസു ന വിജഹതി, ജീവിതമ്പിസ്സ അത്ഥായ പരിച്ചത്തം ഹോതി, ഖീണേ നാതിമഞ്ഞതി - അയം അഗാരികമിത്തോ.

കതമോ അനാഗാരികമിത്തോ? ഇധ ഭിക്ഖു പിയോ ച ഹോതി മനാപോ ച ഗരു ച ഭാവനീയോ ച വത്താ ച വചനക്ഖമോ ച ഗമ്ഭീരഞ്ച കഥം കത്താ, നോ ച അട്ഠാനേ നിയോജേതി അധിസീലേ സമാദപേതി, ചതുന്നം സതിപട്ഠാനാനം ഭാവനാനുയോഗേ സമാദപേതി, ചതുന്നം സമ്മപ്പധാനാനം... പേ... ചതുന്നം ഇദ്ധിപാദാനം... പഞ്ചന്നം ഇന്ദ്രിയാനം... പഞ്ചന്നം ബലാനം... സത്തന്നം ബോജ്ഝങ്ഗാനം... അരിയസ്സ അട്ഠങ്ഗികസ്സ മഗ്ഗസ്സ ഭാവനാനുയോഗേ സമാദപേതി - അയം അനാഗാരികമിത്തോ.

സുഹജ്ജാ വുച്ചന്തി യേഹി സഹ ആഗമനം ഫാസു ഗമനം ഫാസു ഠാനം ഫാസു നിസജ്ജനം [നിസജ്ജാ (കം)] ഫാസു സയനം ഫാസു ആലപനം ഫാസു സല്ലപനം ഫാസു ഉല്ലപനം ഫാസു സമുല്ലപനം ഫാസു. **മിത്തേ സുഹജ്ജേ അനുകമ്പമാനോ ഹാപേതി അത്ഥ**ന്തി മിത്തേ ച സുഹജ്ജേ ച സന്ദിട്ഠേ ച സമ്ഭത്തേ ച സഹായേ ച അനുകമ്പമാനോ അനുപേക്ഖമാനോ അനുഗണ്ഹമാനോ അത്തത്ഥമ്പി പരത്ഥമ്പി ഉഭയത്ഥമ്പി ഹാപേതി, ദിട്ഠധമ്മികമ്പി അത്ഥം ഹാപേതി, സമ്പരായികമ്പി അത്ഥം ഹാപേതി, പരമത്ഥമ്പി ഹാപേതി പഹാപേതി പരിഹാപേതി പരിധംസേതി പരിവജ്ജേതി [പരിസജ്ജേതി (സ്യാ)] അന്തരധാപേതീതി - മിത്തേ സുഹജ്ജേ അനുകമ്പമാനോ ഹാപേതി അത്ഥം.

പടിബദ്ധചിത്തോതി ദ്വീഹി കാരണേഹി പടിബദ്ധചിത്തോ ഹോതി - അത്താനം വാ നീചം ഠപേന്തോ പരം ഉച്ചം ഠപേന്തോ പടിബദ്ധചിത്തോ ഹോതി, അത്താനം വാ ഉച്ചം ഠപേന്തോ പരം നീചം ഠപേന്തോ പടിബദ്ധചിത്തോ ഹോതി. കഥം അത്താനം നീചം ഠപേന്തോ പരം ഉച്ചം ഠപേന്തോ പടിബദ്ധചിത്തോ ഹോതി? തുമ്ഹേ മേ ബഹൂപകാരാ, അഹം തുമ്ഹേ നിസ്സായ ലഭാമി ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം. യമ്പി [യേപി (കം) ഏവം ചൂളനി ഖഗ്ഗവിസാണസുത്തനിദ്ദേസ ൧൩൬] മേ അഞ്ഞേ ദാതും വാ കാതും വാ മഞ്ഞന്തി തുമ്ഹേ നിസ്സായ തുമ്ഹേ സമ്പസ്സന്താ. യമ്പി മേ പോരാണം മാതാപേത്തികം നാമഗോത്തം, തമ്പി മേ അന്തരഹിതം. തുമ്ഹേഹി അഹം ഞായാമി - അസുകസ്സ കുലുപകോ, അസുകായ കുലുപകോതി . ഏവം അത്താനം നീചം ഠപേന്തോ പരം ഉച്ചം ഠപേന്തോ പടിബദ്ധചിത്തോ ഹോതി.

കഥം അത്താനം ഉച്ചം ഠപേന്തോ പരം നീചം ഠപേന്തോ പടിബദ്ധചിത്തോ ഹോതി? അഹം തുമ്ഹാകം ബഹൂപകാരോ, തുമ്ഹേ മം ആഗമ്മ ബുദ്ധം സരണം ഗതാ, ധമ്മം സരണം ഗതാ, സങ്ഘം സരണം ഗതാ, പാണാതിപാതാ പടിവിരതാ, അദിന്നാദാനാ പടിവിരതാ, കാമേസുമിച്ഛാചാരാ പടിവിരതാ, മുസാവാദാ പടിവിരതാ, സുരാമേരയമജ്ജപമാദട്ഠാനാ പടിവിരതാ; അഹം തുമ്ഹാകം ഉദ്ദേസം ദേമി, പരിപുച്ഛം ദേമി, ഉപോസഥം ആചിക്ഖാമി, നവകമ്മം അധിട്ഠാമി. അഥ പന തുമ്ഹേ മം ഉജ്ഝിത്വാ [പരിച്ചജിത്വാ (സ്യാ॰)] അഞ്ഞേ സക്കരോഥ ഗരും കരോഥ മാനേഥ പൂജേഥാതി. ഏവം അത്താനം ഉച്ചം ഠപേന്തോ പരം നീചം ഠപേന്തോ പടിബദ്ധചിത്തോ ഹോതീതി - മിത്തേ സുഹജ്ജേ അനുകമ്പമാനോ, ഹാപേതി അത്ഥം പടിബദ്ധചിത്തോ.

ഏതം ഭയം സന്ഥവേ പേക്ഖമാനോതി. **ഭയ**ന്തി ജാതിഭയം ജരാഭയം ബ്യാധിഭയം മരണഭയം രാജഭയം ചോരഭയം അഗ്ഗിഭയം ഉദകഭയം അത്താനുവാദഭയം പരാനുവാദഭയം ദണ്ഡഭയം ദുഗ്ഗതിഭയം ഊമിഭയം കുമ്ഭിലഭയം ആവട്ടഭയം സുസുമാരഭയം [സുംസുമാരഭയം (സ്യാ॰)] ആജീവികഭയം അസിലോകഭയം പരിസസാരജ്ജഭയം മദനഭയം ഭയാനകം ഛമ്ഭിതത്തം ലോമഹംസോ ചേതസോ ഉബ്ബേഗോ ഉത്രാസോ. **സന്ഥവേ**തി ദ്വേ സന്ഥവാ - തണ്ഹാസന്ഥവോ ച ദിട്ഠിസന്ഥവോ ച...പേ॰... അയം തണ്ഹാസന്ഥവോ...പേ॰... അയം ദിട്ഠിസന്ഥവോ. **ഏതം ഭയം സന്ഥവേ പേക്ഖമാനോ**തി ഏതം ഭയം സന്ഥവേ പേക്ഖമാനോ ദക്ഖമാനോ ഓലോകയമാനോ നിജ്ഝായമാനോ ഉപപരിക്ഖമാനോതി - ഏതം ഭയം സന്ഥവേ പേക്ഖമാനോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

> ''മിത്തേ സുഹജ്ജേ അനുകമ്പമാനോ, ഹാപേതി അത്ഥം
> പടിബദ്ധചിത്തോ;
> ഏതം ഭയം സന്ഥവേ പേക്ഖമാനോ, ഏകോ ചരേ
> ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ''തി.

ഹ. **വംസോ വിസാലോവ യഥാ വിസത്തോ, പുത്തേസു ദാരേസു ച യാ**
അപേക്ഖാ;
വംസക്കളീരോവ [വംസേ കളീരോവ (ക॰)] **അസജ്ജമാനോ, ഏകോ ചരേ**
ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

വംസോ വിസാലോവ യഥാ വിസത്തോതി വംസോ വുച്ചതി വേളുഗുമ്ബോ. യഥാ വേളുഗുമ്ബസ്മിം പോരാണകാ വംസാ സത്താ [വേളുഗുമ്ബസ്മിം കണ്ടകാ ജടിതാ സംസിബ്ബിതാ (സ്യാ॰)] വിസത്താ ആസത്താ ലഗ്ഗാ ലഗ്ഗിതാ പലിബുദ്ധാ, ഏവമേവ വിസത്തികാ വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ അനുനയോ അനുരോധോ നന്ദീ നന്ദിരാഗോ ചിത്തസ്സ സാരാഗോ ഇച്ഛാ മുച്ഛാ അജ്ഝോസാനം ഗേധോ പലിഗേധോ സങ്ഗോ പങ്കോ ഏജാ മായാ ജനികാ സഞ്ജനനീ സിബ്ബിനീ ജാലിനീ സരിതാ വിസത്തികാ സുത്തം വിസടാ ആയൂഹനീ ദുതിയാ പണിധി ഭവനേത്തി വനം വനഥോ സന്ഥവോ സിനേഹോ അപേക്ഖാ പടിബന്ധു ആസാ ആസീസനാ ആസീസിതത്തം രൂപാസാ സദ്ദാസാ ഗന്ധാസാ രസാസാ ഫോട്ഠബ്ബാസാ ലാഭാസാ ധനാസാ പുത്താസാ ജീവിതാസാ ജപ്പാ പജപ്പാ അഭിജപ്പാ ജപ്പനാ ജപ്പിതത്തം ലോലുപ്പം ലോലുപ്പായനാ ലോലുപ്പായിതത്തം പുച്ഛഞ്ജികതാ സാധുകമ്യതാ അധമ്മരാഗോ

വിസമലോഭോ നികന്തി നികാമനാ പത്ഥനാ പിഹനാ സമ്പത്ഥനാ കാമതണ്ഹാ ഭവതണ്ഹാ വിഭവതണ്ഹാ രൂപതണ്ഹാ അരൂപതണ്ഹാ നിരോധതണ്ഹാ രൂപതണ്ഹാ സദ്ദതണ്ഹാ ഗന്ധതണ്ഹാ രസതണ്ഹാ ഫോട്ഠബ്ബതണ്ഹാ ധമ്മതണ്ഹാ ഓഘോ യോഗോ ഗന്ഥോ ഉപാദാനം ആവരണം നീവരണം ഛദനം ബന്ധനം ഉപക്കിലേസോ അനുസയോ പരിയുട്ഠാനം ലതാ വേവിച്ഛം ദുക്ഖമൂലം ദുക്ഖനിദാനം ദുക്ഖപ്പഭവോ മാരപാസോ മാരബളിസം മാരവിസയോ മാരനിവാസോ മാരബന്ധനം തണ്ഹാനദീ തണ്ഹാജാലം തണ്ഹാഗദ്ദുലം തണ്ഹാസമുദ്ദോ അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം.

വിസത്തികാതി കേനട്ഠേന വിസത്തികാ? വിസാലാതി വിസത്തികാ വിസതാതി വിസത്തികാ, വിസടാതി വിസത്തികാ, വിസമാതി വിസത്തികാ, വിസക്കതീതി വിസത്തികാ, വിസംഹരതീതി വിസത്തികാ, വിസംവാദികാതി വിസത്തികാ, വിസമൂലാതി വിസത്തികാ, വിസഫലാതി വിസത്തികാ, വിസപരിഭോഗാതി വിസത്തികാ. വിസാലാ വാ പന തണ്ഹാ രൂപേ സദ്ദേ ഗന്ധേ രസേ ഫോട്ഠബ്ബേ കുലേ ഗണേ ആവാസേ ലാഭേ യസേ പസംസായ സുഖേ ചീവരേ പിണ്ഡപാതേ സേനാസനേ ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരേ കാമധാതുയാ രൂപധാതുയാ അരൂപധാതുയാ കാമഭവേ രൂപഭവേ അരൂപഭവേ സഞ്ഞാഭവേ അസഞ്ഞാഭവേ നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞാഭവേ ഏകവോകാരഭവേ ചതുവോകാരഭവേ പഞ്ചവോകാരഭവേ അതീതേ അനാഗതേ പച്ചുപ്പന്നേ ദിട്ഠസുതമുതവിഞ്ഞാതബ്ബേസു ധമ്മേസു വിസതാ വിത്ഥതാതി - വിസത്തികാതി - വംസോ വിസാലോവ യഥാ വിസത്തോ.

പുത്തേസു ദാരേസു ച യാ അപേക്ഖാതി. **പുത്താ**തി ചത്താരോ പുത്താ - അത്രജോ പുത്തോ, ഖേത്തജോ പുത്തോ, ദിന്നകോ പുത്തോ, അന്തേവാസികോ പുത്തോ. ദാരാ വുച്ചന്തി ഭരിയായോ. അപേക്ഖാ വുച്ചന്തി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലന്തി - പുത്തേസു ദാരേസു ച യാ അപേക്ഖാ.

വംസക്കളീരോവ അസജ്ജമാനോതി വംസോ വുച്ചതി വേളുഗുമ്ബോ. യഥാ വേളുഗുമ്ബസ്മിം തരുണകാ കളീരകാ [തരുണകളീരാ (സ്യാ॰)] അസത്താ അലഗ്ഗാ അഗധിതാ [അപലിവേഠിതാ (സ്യാ॰)] അപലിബുദ്ധാ നിക്ഖന്താ നിസ്സടാ വിപ്പമുത്താ ഏവമേവ. **സജ്ജാ**തി ദ്വേ സജ്ജനാ - തണ്ഹാസജ്ജനാ ച ദിട്ഠിസജ്ജനാ ച...പേ... അയം തണ്ഹാസജ്ജനാ...പേ... അയം ദിട്ഠിസജ്ജനാ. തസ്സ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധസ്സ തണ്ഹാസജ്ജനാ പഹീനാ, ദിട്ഠിസജ്ജനാ പടിനിസ്സട്ഠാ. തണ്ഹാസജ്ജനായ പഹീനത്താ ദിട്ഠിസജ്ജനായ പടിനിസ്സട്ഠത്താ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ രൂപേ ന സജ്ജതി സദ്ദേ ന സജ്ജതി ഗന്ധേ ന സജ്ജതി രസേ ന സജ്ജതി ഫോട്ഠബ്ബേ ന സജ്ജതി കുലേ...പേ... ഗണേ... ആവാസേ... ലാഭേ... യസേ... പസംസായ... സുഖേ... ചീവരേ... പിണ്ഡപാതേ... സേനാസനേ... ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരേ... കാമധാതുയാ... രൂപധാതുയാ... അരൂപധാതുയാ... കാമഭവേ... രൂപഭവേ... അരൂപഭവേ... സഞ്ഞാഭവേ... അസഞ്ഞാഭവേ... നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞാഭവേ... ഏകവോകാരഭവേ... ചതുവോകാരഭവേ... പഞ്ചവോകാരഭവേ... അതീതേ... അനാഗതേ... പച്ചുപ്പന്നേ... ദിട്ഠസുതമുതവിഞ്ഞാതബ്ബേസു ധമ്മേസു ന സജ്ജതി ന ഗണ്ഹാതി ന ബജ്ഝതി ന പലിബജ്ഝതി ന മുച്ഛതി; നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരതീതി - വംസക്കളീരോവ

അസജ്ജമാനോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

> “വംസോ വിസാലോവ യഥാ വിസത്തോ, പുത്തേസു ദാരേസു ച യാ അപേക്ഖാ;
> വംസക്കളീരോവ അസജ്ജമാനോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ”തി.

൧൨൩. **മിഗോ അരഞ്ഞമ്ഹി യഥാ അബദ്ധോ** [അബന്ധോ (സ്യാ॰ ക॰)], **യേനിച്ഛകം ഗച്ഛതി ഗോചരായ;**
വിഞ്ഞൂ നരോ സേരിതം പേക്ഖമാനോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

മിഗോ അരഞ്ഞമ്ഹി യഥാ അബദ്ധോ, യേനിച്ഛകം ഗച്ഛതി ഗോചരായാതി. **മിഗോ**തി ദ്വേ മിഗാ - ഏണിമിഗോ ച പസദമിഗോ ച. യഥാ ആരഞ്ഞികോ [ആരഞ്ഞകോ (സ്യാ॰ ക॰)] മിഗോ അരഞ്ഞേ പവനേ ചരമാനോ [അരഞ്ഞേ വസമാനോ (സ്യാ॰)] വിസ്സത്ഥോ ഗച്ഛതി വിസ്സത്ഥോ തിട്ഠതി വിസ്സത്ഥോ നിസീദതി വിസ്സത്ഥോ സേയ്യം കപ്പേതി.

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - “സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, ആരഞ്ഞികോ മിഗോ അരഞ്ഞേ പവനേ ചരമാനോ വിസ്സത്ഥോ ഗച്ഛതി വിസ്സത്ഥോ തിട്ഠതി വിസ്സത്ഥോ നിസീദതി വിസ്സത്ഥോ സേയ്യം കപ്പേതി. തം കിസ്സ ഹേതു? അനാപാഥഗതോ, ഭിക്ഖവേ, ലുദ്ദസ്സ. ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു വിവിച്ചേവ കാമേഹി വിവിച്ച അകുസലേഹി ധമ്മേഹി സവിതക്കം സവിചാരം വിവേകജം പീതിസുഖം പഠമം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി. അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, ‘ഭിക്ഖു അന്ധമകാസി മാരം, അപദം [പരം (ക॰) മ॰ നി॰ ൧.൨൭൧] വധിത്വാ മാരചക്ഖും അദസ്സനം ഗതോ പാപിമതോ’.

“പുന ചപരം, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു വിതക്കവിചാരാനം വൂപസമാ അജ്ഝത്തം സമ്പസാദനം ചേതസോ ഏകോദിഭാവം അവിതക്കം അവിചാരം സമാധിജം പീതിസുഖം ദുതിയം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി . അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, ‘ഭിക്ഖു അന്ധമകാസി മാരം, അപദം വധിത്വാ മാരചക്ഖും അദസ്സനം ഗതോ പാപിമതോ’.

“പുന ചപരം, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു പീതിയാ ച വിരാഗാ ഉപേക്ഖകോ ച വിഹരതി സതോ ച സമ്പജാനോ സുഖഞ്ച കായേന പടിസംവേദേതി, യം തം അരിയാ ആചിക്ഖന്തി ‘ഉപേക്ഖകോ സതിമാ സുഖവിഹാരീ’തി തതിയം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി. അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, ‘ഭിക്ഖു അന്ധമകാസി മാരം, അപദം വധിത്വാ മാരചക്ഖും അദസ്സനം ഗതോ പാപിമതോ’.

“പുന ചപരം, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു സുഖസ്സ ച പഹാനാ ദുക്ഖസ്സ ച പഹാനാ പുബ്ബേവ സോമനസ്സദോമനസ്സാനം അത്ഥങ്ഗമാ അദുക്ഖമസുഖം ഉപേക്ഖാസതിപാരിസുദ്ധിം ചതുത്ഥം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി. അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, ‘ഭിക്ഖു അന്ധമകാസി മാരം, അപദം വധിത്വാ മാരചക്ഖും അദസ്സനം ഗതോ പാപിമതോ’.

''പുന ചപരം, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു സബ്ബസോ രൂപസഞ്ഞാനം സമതിക്കമാ പടിഘസഞ്ഞാനം അത്ഥങ്ഗമാ നാനത്തസഞ്ഞാനം അമനസികാരാ 'അനന്തോ ആകാസോ'തി ആകാസാനഞ്ചായതനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി. അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, 'ഭിക്ഖു അന്ധമകാസി മാരം, അപദം വധിത്വാ മാരചക്ഖും അദസ്സനം ഗതോ പാപിമതോ'.

''പുന ചപരം, ഭിക്ഖവേ , ഭിക്ഖു സബ്ബസോ ആകാസാനഞ്ചായതനം സമതിക്കമ്മ 'അനന്തം വിഞ്ഞാണ'ന്തി വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി...പേ....

''പുന ചപരം, ഭിക്ഖവേ, സബ്ബസോ വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനം സമതിക്കമ്മ 'നത്ഥി കിഞ്ചീ'തി ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി...പേ....

''പുന ചപരം, ഭിക്ഖവേ, സബ്ബസോ ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം സമതിക്കമ്മ നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി...പേ....

''പുന ചപരം, ഭിക്ഖവേ, സബ്ബസോ നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനം സമതിക്കമ്മ സഞ്ഞാവേദയിതനിരോധം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി, പഞ്ഞായ ചസ്സ ദിസ്വാ ആസവാ പരിക്ഖീണാ ഹോന്തി. അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, 'ഭിക്ഖു അന്ധമകാസി മാരം, അപദം വധിത്വാ മാരചക്ഖും അദസ്സനം ഗതോ പാപിമതോ', തിണ്ണോ ലോകേ വിസത്തികം. സോ വിസ്സത്ഥോ ഗച്ഛതി വിസ്സത്ഥോ തിട്ഠതി വിസ്സത്ഥോ നിസീദതി വിസ്സത്ഥോ സേയ്യം കപ്പേതി. തം കിസ്സ ഹേതു? അനാപാഥഗതോ, ഭിക്ഖവേ, പാപിമതോ''തി - മിഗോ അരഞ്ഞമ്ഹി യഥാ അബദ്ധോ, യേനിച്ഛകം ഗച്ഛതി ഗോചരായ.

വിഞ്ഞൂ നരോ സേരിതം പേക്ഖമാനോതി. **വിഞ്ഞൂ**തി പണ്ഡിതോ പഞ്ഞവാ ബുദ്ധിമാ ഞാണീ വിഭാവീ മേധാവീ. **നരോ**തി സത്തോ മാണവോ പോസോ പുഗ്ഗലോ ജീവോ ജാഗു ജന്തു ഇന്ദഗു മനുജോ. **സേരീ**തി ദ്വേ സേരീ - ധമ്മോപി സേരീ പുഗ്ഗലോപി സേരീ. കതമോ ധമ്മോ സേരീ? ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ ചത്താരോ സമ്മപ്പധാനാ ചത്താരോ ഇദ്ധിപാദാ പഞ്ചിന്ദ്രിയാനി പഞ്ച ബലാനി സത്ത ബോജ്ഝങ്ഗാ അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ - അയം ധമ്മോ സേരീ. കതമോ പുഗ്ഗലോ സേരീ? യോ ഇമിനാ സേരിനാ ധമ്മേന സമന്നാഗതോ, സോ വുച്ചതി പുഗ്ഗലോ സേരീ. **വിഞ്ഞൂ നരോ സേരിതം പേക്ഖമാനോ**തി വിഞ്ഞൂ നരോ സേരിതം ധമ്മം പേക്ഖമാനോ, ദക്ഖമാനോ ഓലോകയമാനോ നിജ്ഝായമാനോ ഉപപരിക്ഖമാനോതി - വിഞ്ഞൂ നരോ സേരിതം പേക്ഖമാനോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

> ''മിഗോ അരഞ്ഞമ്ഹി യഥാ അബദ്ധോ, യേനിച്ഛകം ഗച്ഛതി ഗോചരായ;
> വിഞ്ഞൂ നരോ സേരിതം പേക്ഖമാനോ, ഏകോ ചരേ
> ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ''തി.

ഏവം.

> **ആമന്തനാ ഹോതി സഹായമജ്ഝേ, വാസേ ഠാനേ ഗമനേ ചാരികായ;**
> **അനഭിജ്ഝിതം സേരിതം പേക്ഖമാനോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.**

ആമന്തനാ ഹോതി സഹായമജ്ഝേ, വാസേ ഠാനേ ഗമനേ ചാരികായാതി സഹായാ വുച്ചന്തി യേഹി സഹ ആഗമനം ഫാസു ഗമനം ഫാസു ഗമനാഗമനം

ഫാസു ഠാനം ഫാസു നിസജ്ജനം ഫാസു സയനം ഫാസു ആലപനം ഫാസു സല്ലപനം ഫാസു ഉല്ലപനം ഫാസു സമുല്ലപനം ഫാസു. **ആമന്തനാ ഹോതി സഹായമജ്ഝേ, വാസേ ഠാനേ ഗമനേ ചാരികായാ**തി സഹായമജ്ഝേ വാസേപി ഠാനേപി ഗമനേപി ചാരികായപി അത്തത്ഥമന്തനാ പരത്ഥമന്തനാ ഉഭയത്ഥമന്തനാ ദിട്ഠധമ്മികത്ഥമന്തനാ സമ്പരായികത്ഥമന്തനാ പരമത്ഥമന്തനാ [ഉഭയത്ഥമന്തനാ (ക॰)] തി - ആമന്തനാ ഹോതി സഹായമജ്ഝേ, വാസേ ഠാനേ ഗമനേ ചാരികായ.

അനഭിജ്ഝിതം സേരിതം പേക്ഖമാനോതി അനഭിജ്ഝിതം ഏതം വത്ഥു ബാലാനം അസപ്പുരിസാനം തിത്ഥിയാനം തിത്ഥിയസാവകാനം, യദിദം - ഭണ്ഡുകാസായവത്ഥവസനതാ. അഭിജ്ഝിതം ഏതം വത്ഥു പണ്ഡിതാനം സപ്പുരിസാനം ബുദ്ധസാവകാനം പച്ചേകബുദ്ധാനം, യദിദം - ഭണ്ഡുകാസായവത്ഥവസനതാ. **സേരീ**തി ദ്വേ സേരീ - ധമ്മോപി സേരീ പുഗ്ഗലോപി സേരീ. കതമോ ധമ്മോ സേരീ? ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ ...പേ॰... അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ - അയം ധമ്മോ സേരീ. കതമോ പുഗ്ഗലോ സേരീ? യോ ഇമിനാ സേരിനാ ധമ്മേന സമന്നാഗതോ, സോ വുച്ചതി പുഗ്ഗലോ സേരീ. **അനഭിജ്ഝിതം സേരിതം പേക്ഖമാനോ**തി സേരിതം ധമ്മം പേക്ഖമാനോ ദക്ഖമാനോ ഓലോകയമാനോ നിജ്ഝായമാനോ ഉപപരിക്ഖമാനോതി - അനഭിജ്ഝിതം സേരിതം പേക്ഖമാനോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

> ‘‘ആമന്തനാ ഹോതി സഹായമജ്ഝേ, വാസേ ഠാനേ ഗമനേ ചാരികായ;
> അനഭിജ്ഝിതം സേരിതം പേക്ഖമാനോ, ഏകോ ചരേ
> ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ’’തി.

> ൧൦൨. **ഖിഡ്ഡാ** [ഖിഡ്ഡാ (ക॰)] **രതീ ഹോതി സഹായമജ്ഝേ, പുത്തേസു ച വിപുലം ഹോതി പേമം;**
> **പിയവിപ്പയോഗം** [വിപ്പയോഗമ്പി (ക॰)] **വിജിഗുച്ഛമാനോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.**

ഖിഡ്ഡാ രതീ ഹോതി സഹായമജ്ഝേതി. **ഖിഡ്ഡാ**തി ദ്വേ ഖിഡ്ഡാ - കായികാ ച ഖിഡ്ഡാ വാചസികാ ച ഖിഡ്ഡാ. കതമാ കായികാ ഖിഡ്ഡാ? ഹത്ഥീഹിപി കീളന്തി, അസ്സേഹിപി കീളന്തി, രഥേഹിപി കീളന്തി, ധനൂഹിപി കീളന്തി, ഥരൂഹിപി കീളന്തി, അട്ഠപദേഹിപി കീളന്തി, ദസപദേഹിപി കീളന്തി, ആകാസേപി കീളന്തി, പരിഹാരപഥേപി കീളന്തി, സന്തികായപി കീളന്തി, ഖലികായപി കീളന്തി, ഘടികായപി കീളന്തി, സലാകഹത്ഥേനപി കീളന്തി, അക്ഖേനപി കീളന്തി, പങ്ഗചീരേനപി കീളന്തി, വങ്കകേനപി കീളന്തി, മോക്ഖചികായപി കീളന്തി, ചിങ്ഗുലകേനപി കീളന്തി, പത്താള്ഹകേനപി കീളന്തി, രഥകേനപി കീളന്തി, ധനുകേനപി കീളന്തി, അക്ഖരികായപി കീളന്തി, മനേസികായപി കീളന്തി, യഥാവജ്ജേനപി കീളന്തി. അയം കായികാ ഖിഡ്ഡാ.

കതമാ വാചസികാ ഖിഡ്ഡാ? മുഖഭേരികം മുഖാലമ്ബരം മുഖഡിണ്ഡിമകം [മുഖദേണ്ഡിമകം (സ്യാ॰), മുഖദിന്ദിമകം (ക॰)] മുഖചലിമകം മുഖകേരകം [മുഖഭേരുകം (സ്യാ॰)] മുഖദദ്ദരികം നാടകം ലാസം ഗീതം ദവകമ്മം. അയം വാചസികാ ഖിഡ്ഡാ.

രതീതി അനുക്കണ്ഠിതാധിവചനമേതം രതീതി. സഹായാ വുച്ചന്തി യേഹി സഹ ആഗമനം ഫാസു ഗമനം ഫാസു ഗമനാഗമനം ഫാസു ഠാനം ഫാസു നിസജ്ജനം ഫാസു സയനം ഫാസു ആലപനം ഫാസു സല്ലപനം ഫാസു ഉല്ലപനം ഫാസു സമുല്ലപനം ഫാസു. **ഖിഡ്ഡാ രതീ ഹോതി സഹായമജ്ഝേ**തി ഖിഡ്ഡാ ച രതി ച സഹായമജ്ഝേ ഹോതീതി - ഖിഡ്ഡാ രതീ ഹോതി സഹായമജ്ഝേ.

പുത്തേസു ച വിപുലം ഹോതി പേമന്തി. **പുത്താ**തി ചത്താരോ പുത്താ - അത്രജോ പുത്തോ, ഖേത്തജോ പുത്തോ , ദിന്നകോ പുത്തോ, അന്തേവാസികോ പുത്തോ. **പുത്തേസു ച വിപുലം ഹോതിം പേമ**ന്തി പുത്തേസു ച അധിമത്തം ഹോതി പേമന്തി - പുത്തേസു ച വിപുലം ഹോതി പേമം.

പിയവിപ്പയോഗം വിജിഗുച്ഛമാനോതി ദ്വേ പിയാ - സത്താ വാ സങ്ഖാരാ വാ. കതമേ സത്താ പിയാ? ഇധ യസ്സ തേ ഹോന്തി അത്ഥകാമാ ഹിതകാമാ ഫാസുകാമാ യോഗക്ഖേമകാമാ മാതാ വാ പിതാ വാ ഭാതാ വാ ഭഗിനീ വാ പുത്തോ വാ ധീതാ വാ മിത്താ വാ അമച്ചാ വാ ഞാതീ വാ സാലോഹിതാ വാ, ഇമേ സത്താ പിയാ.

കതമേ സങ്ഖാരാ പിയാ? മനാപികാ രൂപാ മനാപികാ സദ്ദാ മനാപികാ ഗന്ധാ മനാപികാ രസാ മനാപികാ ഫോട്ഠബ്ബാ, ഇമേ സങ്ഖാരാ പിയാ. **പിയവിപ്പയോഗം വിജിഗുച്ഛമാനോ**തി പിയാനം വിപ്പയോഗം വിജിഗുച്ഛമാനോ അട്ടിയമാനോ ഹരായമാനോതി - പിയവിപ്പയോഗം വിജിഗുച്ഛമാനോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

> "ഖിഡ്ഡാ രതീ ഹോതി സഹായമജ്ഝേ, പുത്തേസു ച വിപുലം ഹോതി പേമം;
> പിയവിപ്പയോഗം വിജിഗുച്ഛമാനോ, ഏകോ ചരേ
> ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ"തി.

> **ചാതുദ്ദിസോ അപ്പടിഘോ ച ഹോതി, സന്തുസ്സമാനോ ഇതരീതരേന;**
> **പരിസ്സയാനം സഹിതാ അഛമ്ഭീ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.**

ചാതുദ്ദിസോ അപ്പടിഘോ ച ഹോതീതി. **ചാതുദ്ദിസോ**തി സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ മേത്താസഹഗതേന ചേതസാ ഏകം ദിസം ഫരിത്വാ വിഹരതി, തഥാ ദുതിയം, തഥാ തതിയം, തഥാ ചതുത്ഥം. ഇതി ഉദ്ധമധോ തിരിയം സബ്ബധി സബ്ബത്തതായ സബ്ബാവന്തം ലോകം മേത്താസഹഗതേന ചേതസാ വിപുലേന മഹഗ്ഗതേന അപ്പമാണേന അവേരേന അബ്യാപജ്ജേന [അബ്യാപജ്ഝേന (സ്യാ॰) പസ്സ ദീ॰ നി॰ ന.ന.ംവ്വ] ഫരിത്വാ വിഹരതി. കരുണാസഹഗതേന...പേ॰... മുദിതാസഹഗതേന...പേ॰... ഉപേക്ഖാസഹഗതേന ചേതസാ ഏകം ദിസം ഫരിത്വാ വിഹരതി, തഥാ ദുതിയം, തഥാ തതിയം...പേ॰... അബ്യാപജ്ജേന ഫരിത്വാ വിഹരതി. **ചാതുദ്ദിസോ അപ്പടിഘോ ച ഹോതീ**തി മേത്തായ ഭാവിതത്താ യേ പുരത്ഥിമായ ദിസായ സത്താ തേ അപ്പടികൂലാ [അപ്പടികുലാ (ബഹൂസു)] ഹോന്തി, യേ ദക്ഖിണായ ദിസായ സത്താ തേ അപ്പടികൂലാ ഹോന്തി , യേ പച്ഛിമായ ദിസായ സത്താ തേ അപ്പടികൂലാ ഹോന്തി, യേ ഉത്തരായ ദിസായ സത്താ തേ അപ്പടികൂലാ ഹോന്തി, യേ പുരത്ഥിമായ അനുദിസായ സത്താ തേ അപ്പടികൂലാ ഹോന്തി, യേ ദക്ഖിണായ അനുദിസായ സത്താ തേ അപ്പടികൂലാ ഹോന്തി, യേ പച്ഛിമായ

അനുദിസായ സത്താ തേ അപ്പടികൂലാ ഹോന്തി, യേ ഉത്തരായ അനുദിസായ സത്താ തേ അപ്പടികൂലാ ഹോന്തി, യേ ഹേട്ഠിമായ ദിസായ സത്താ തേ അപ്പടികൂലാ ഹോന്തി, യേ ഉപരിമായ ദിസായ സത്താ തേ അപ്പടികൂലാ ഹോന്തി, യേ ദിസാസു വിദിസാസു സത്താ തേ അപ്പടികൂലാ ഹോന്തി; കരുണായ ഭാവിതത്താ മുദിതായ ഭാവിതത്താ ഉപേക്ഖായ ഭാവിതത്താ യേ പുരത്ഥിമായ ദിസായ സത്താ തേ അപ്പടികൂലാ ഹോന്തി...പേ॰... യേ ദിസാസു വിദിസാസു സത്താ തേ അപ്പടികൂലാ ഹോന്തീതി - ചാതുദ്ദിസോ അപ്പടിഘോ ച ഹോതി.

സന്തുസ്സമാനോ ഇതരീതരേനാതി സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ സന്തുട്ഠോ ഹോതി ഇതരീതരേന ചീവരേന, ഇതരീതരചീവരസന്തുട്ഠിയാ ച വണ്ണവാദീ, ന ച ചീവരഹേതു അനേസനം അപ്പതിരൂപം [അപ്പടിരൂപം (സ്യാ॰)] ആപജ്ജതി. അലദ്ധാ ച ചീവരം ന പരിതസ്സതി, ലദ്ധാ ച ചീവരം അഗധിതോ അമുച്ഛിതോ അനജ്ഝാപന്നോ [അനജ്ഝോപന്നോ (സ്യാ॰)] ആദീനവദസ്സാവീ നിസ്സരണപഞ്ഞോ പരിഭുഞ്ജതി. തായ ച പന ഇതരീതരചീവരസന്തുട്ഠിയാ നേവത്താനുക്കംസേതി ന പരം വമ്ഭേതി. യോ ഹി തത്ഥ ദക്ഖോ അനലസോ സമ്പജാനോ പതിസ്സതോ, അയം വുച്ചതി പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ പോരാണേ അഗ്ഗഞ്ഞേ അരിയവംസേ ഠിതോ. സന്തുട്ഠോ ഹോതി ഇതരീതരേന പിണ്ഡപാതേന...പേ॰...

സന്തുട്ഠോ ഹോതി ഇതരീതരേന സേനാസനേന...പേ॰... സന്തുട്ഠോ ഹോതി ഇതരീതരേന ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരേന, ഇതരീതരഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരസന്തുട്ഠിയാ ച വണ്ണവാദീ, ന ച ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരഹേതു അനേസനം അപ്പതിരൂപം ആപജ്ജതി. അലദ്ധാ ച ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരാനം ന പരിതസ്സതി. ലദ്ധാ ച ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം അഗധിതോ അമുച്ഛിതോ അനജ്ഝാപന്നോ ആദീനവദസ്സാവീ നിസ്സരണപഞ്ഞോ പരിഭുഞ്ജതി. തായ ച ഇതരീതരഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരസന്തുട്ഠിയാ നേവത്താനുക്കംസേതി ന പരം വമ്ഭേതി. യോ ഹി തത്ഥ ദക്ഖോ അനലസോ സമ്പജാനോ പതിസ്സതോ, അയം വുച്ചതി പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ പോരാണേ അഗ്ഗഞ്ഞേ അരിയവംസേ ഠിതോതി - സന്തുസ്സമാനോ ഇതരീതരേന.

പരിസ്സയാനം സഹിതാ അഛമ്ഭീതി. **പരിസ്സയാ**തി ദ്വേ പരിസ്സയാ - പാകടപരിസ്സയാ ച പടിച്ഛന്നപരിസ്സയാ ച. കതമേ പാകടപരിസ്സയാ? സീഹാ ബ്യഗ്ഘാ ദീപീ അച്ഛാ തരച്ഛാ കോകാ മഹിംസാ [ഗോമഹിസാ (സ്യാ॰) മഹാനി॰ ഭ] ഹത്ഥീ അഹീ വിച്ഛികാ സതപദീ, ചോരാ വാ അസ്സു മാനവാ വാ കതകമ്മാ വാ അകതകമ്മാ വാ, ചക്ഖുരോഗോ സോതരോഗോ ഘാനരോഗോ ജിവ്ഹാരോഗോ കായരോഗോ സീസരോഗോ കണ്ണരോഗോ മുഖരോഗോ ദന്തരോഗോ കാസോ സാസോ പിനാസോ ഡാഹോ ജരോ കുച്ഛിരോഗോ മുച്ഛാ പക്ഖന്ദികാ സൂലാ വിസൂചികാ കുട്ഠം ഗണ്ഡോ കിലാസോ സോസോ അപമാരോ ദദ്ദു കണ്ഡു കച്ഛു രഖസാ വിതച്ഛികാ ലോഹിതപിത്തം മധുമേഹോ അംസാ പിളകാ ഭഗന്ദലാ, പിത്തസമുട്ഠാനാ ആബാധാ സേമ്ഹസമുട്ഠാനാ ആബാധാ വാതസമുട്ഠാനാ ആബാധാ സന്നിപാതികാ ആബാധാ ഉതുപരിണാമജാ ആബാധാ വിസമപരിഹാരജാ ആബാധാ ഓപക്കമികാ ആബാധാ കമ്മവിപാകജാ ആബാധാ, സീതം ഉണ്ഹം

ജിഘച്ഛാ പിപാസാ ഉച്ചാരോ പസ്സാവോ ഡംസമകസവാതാതപസരീസപസമ്ഫസ്സാ ഇതി വാ. ഇമേ വുച്ചന്തി പാകടപരിസ്സയാ.

കതമേ പടിച്ഛന്നപരിസ്സയാ? കായദുച്ചരിതം വചീദുച്ചരിതം മനോദുച്ചരിതം കാമച്ഛന്ദനീവരണം ബ്യാപാദനീവരണം ഥിനമിദ്ധനീവരണം ഉദ്ധച്ചകുക്കുച്ചനീവരണം വിചികിച്ഛാനീവരണം രാഗോ ദോസോ മോഹോ കോധോ ഉപനാഹോ മക്ഖോ പളാസോ ഇസ്സാ മച്ഛരിയം മായാ സാഠെയ്യം ഥമ്ഭോ സാരമ്ഭോ മാനോ അതിമാനോ മദോ പമാദോ, സബ്ബേ കിലേസാ സബ്ബേ ദുച്ചരിതാ സബ്ബേ ദരഥാ സബ്ബേ പരിളാഹാ സബ്ബേ സന്താപാ സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാ. ഇമേ വുച്ചന്തി പടിച്ഛന്നപരിസ്സയാ.

പരിസ്സയാതി കേനട്ഠേന പരിസ്സയാ? പരിസഹന്തീതി പരിസ്സയാ, പരിഹാനായ സംവത്തന്തീതി പരിസ്സയാ, തത്രാസയാതി പരിസ്സയാ. കഥം പരിസഹന്തീതി പരിസ്സയാ? തേ പരിസ്സയാ തം പുഗ്ഗലം സഹന്തി പരിസഹന്തി അഭിഭവന്തി അജ്ഝോത്ഥരന്തി പരിയാദിയന്തി മദ്ദന്തി. ഏവം പരിസഹന്തീതി - പരിസ്സയാ.

കഥം പരിഹാനായ സംവത്തന്തീതി പരിസ്സയാ? തേ പരിസ്സയാ കുസലാനം ധമ്മാനം അന്തരായായ പരിഹാനായ സംവത്തന്തി. കതമേസം കുസലാനം ധമ്മാനം? സമ്മാപടിപദായ അനുലോമപടിപദായ അപച്ചനീകപടിപദായ അന്വത്ഥപടിപദായ ധമ്മാനുധമ്മപടിപദായ സീലേസു പരിപൂരകാരിതായ ഇന്ദ്രിയേസു ഗുത്തദ്വാരതായ ഭോജനേ മത്തഞ്ഞുതായ ജാഗരിയാനുയോഗസ്സ സതിസമ്പജഞ്ഞസ്സ ചതുന്നം സതിപട്ഠാനാനം ഭാവനാനുയോഗസ്സ, ചതുന്നം സമ്മപ്പധാനാനം... ചതുന്നം ഇദ്ധിപാദാനം... പഞ്ചന്നം ഇന്ദ്രിയാനം... പഞ്ചന്നം ബലാനം... സത്തന്നം ബോജ്ഝങ്ഗാനം... അരിയസ്സ അട്ഠങ്ഗികസ്സ മഗ്ഗസ്സ ഭാവനാനുയോഗസ്സ - ഇമേസം കുസലാനം ധമ്മാനം അന്തരായായ പരിഹാനായ സംവത്തന്തി. ഏവം പരിഹാനായ സംവത്തന്തീതി - പരിസ്സയാ.

കഥം തത്രാസയാതി പരിസ്സയാ? തത്ഥേതേ [തത്ര തേ (ക॰)] പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ ഉപ്പജ്ജന്തി അത്തഭാവസന്നിസ്സയാ. യഥാ ബിലേ ബിലാസയാ പാണാ സയന്തി, ദകേ ദകാസയാ [ഉദകേ ഉദകാസയാ (സ്യാ॰)] പാണാ സയന്തി, വനേ വനാസയാ പാണാ സയന്തി , രുക്ഖേ രുക്ഖാസയാ പാണാ സയന്തി; ഏവമേവ തത്ഥേതേ പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ ഉപ്പജ്ജന്തി അത്തഭാവസന്നിസ്സയാതി. ഏവമ്പി തത്രാസയാതി - പരിസ്സയാ.

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - ''സാന്തേവാസികോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു സാചരിയകോ ദുക്ഖം ന ഫാസു വിഹരതി. കഥഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു സാന്തേവാസികോ സാചരിയകോ ദുക്ഖം ന ഫാസു വിഹരതി? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാ ഉപ്പജ്ജന്തി യേ പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ, സരസങ്കപ്പാ സംയോജനിയാ [സഞ്ഞോജനികാ (ക॰)], ത്യസ്സ അന്തോ വസന്തി അന്വാസ്സവന്തി പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാതി. തസ്മാ സാന്തേവാസികോ വുച്ചതി. തേന സമുദാചരേന സമുദാചരന്തി നം പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാതി. തസ്മാ സാചരിയകോതി വുച്ചതി.

“പുന ചപരം, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ സോതേന സദ്ദം സുത്വാ…പേ॰… ഘാനേന ഗന്ധം ഘായിത്വാ…പേ॰… ജിവ്ഹായ രസം സായിത്വാ…പേ॰… കായേന ഫോട്ഠബ്ബം ഫുസിത്വാ…പേ॰… മനസാ ധമ്മം വിഞ്ഞായ ഉപ്പജ്ജന്തി യേ പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ സരസങ്കപ്പാ സംയോജനീയാ, ത്യസ്സ അന്തോ വസന്തി അനാസ്സവന്തി പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാതി. തസ്മാ സാന്തേവാസികോതി വുച്ചതി. തേന സമുദാചരേന സമുദാചരന്തി നം പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാതി. തസ്മാ സാചരിയകോതി വുച്ചതി. ഏവം ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു സാന്തേവാസികോ സാചരിയകോ ദുക്ഖം ന ഫാസു വിഹരതീ”തി. ഏവമ്പി, തത്രാസയാതി - പരിസ്സയാ.

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - “തയോമേ, ഭിക്ഖവേ, അന്തരാമലാ അന്തരാഅമിത്താ അന്തരാസപത്താ അന്തരാവധകാ അന്തരാപച്ചത്ഥികാ. കതമേ തയോ ? ലോഭോ, ഭിക്ഖവേ, അന്തരാമലോ [അന്തരാമലം (സ്യാ॰ ക॰) പസ്സ ഇതിവു॰ വ്വ] അന്തരാഅമിത്തോ അന്തരാസപത്തോ അന്തരാവധകോ അന്തരാപച്ചത്ഥികോ, ദോസോ, ഭിക്ഖവേ…പേ॰… മോഹോ, ഭിക്ഖവേ, അന്തരാമലോ അന്തരാഅമിത്തോ അന്തരാസപത്തോ അന്തരാവധകോ അന്തരാപച്ചത്ഥികോ. ഇമേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, തയോ അന്തരാമലാ അന്തരാഅമിത്താ അന്തരാസപത്താ അന്തരാവധകാ അന്തരാപച്ചത്ഥികാ”തി.

അനത്ഥജനനോ ലോഭോ, ലോഭോ ചിത്തപ്പകോപനോ;
ഭയമന്തരതോ ജാതം, തം ജനോ നാവബുജ്ഝതി.

ലുദ്ധോ അത്ഥം ന ജാനാതി, ലുദ്ധോ ധമ്മം ന പസ്സതി;
അന്ധതമം തദാ ഹോതി, യം ലോഭോ സഹതേ നരം.

അനത്ഥജനനോ ദോസോ, ദോസോ ചിത്തപ്പകോപനോ;
ഭയമന്തരതോ ജാതം, തം ജനോ നാവബുജ്ഝതി.

ദുട്ഠോ അത്ഥം ന ജാനാതി, ദുട്ഠോ ധമ്മം ന പസ്സതി;
അന്ധതമം തദാ ഹോതി, യം ദോസോ സഹതേ നരം.

അനത്ഥജനനോ മോഹോ, മോഹോ ചിത്തപ്പകോപനോ;
ഭയമന്തരതോ ജാതം, തം ജനോ നാവബുജ്ഝതി.

മൂള്ഹോ അത്ഥം ന ജാനാതി, മൂള്ഹോ ധമ്മം ന പസ്സതി;
അന്ധതമം തദാ ഹോതി, യം മോഹോ സഹതേ നരന്തി.

ഏവമ്പി, തത്രാസയാതി - പരിസ്സയാ.

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - “തയോ ഖോ, മഹാരാജ, പുരിസസ്സ ധമ്മാ അജ്ഝത്തം ഉപ്പജ്ജമാനാ ഉപ്പജ്ജന്തി അഹിതായ ദുക്ഖായ അഫാസുവിഹാരായ . കതമേ തയോ? ലോഭോ ഖോ, മഹാരാജ, പുരിസസ്സ ധമ്മോ അജ്ഝത്തം ഉപ്പജ്ജമാനോ ഉപ്പജ്ജതി അഹിതായ ദുക്ഖായ അഫാസുവിഹാരായ; ദോസോ ഖോ, മഹാരാജ…പേ॰… മോഹോ ഖോ, മഹാരാജ, പുരിസസ്സ ധമ്മോ അജ്ഝത്തം ഉപ്പജ്ജമാനോ ഉപ്പജ്ജതി അഹിതായ ദുക്ഖായ അഫാസുവിഹാരായ. ഇമേ ഖോ, മഹാരാജ, തയോ പുരിസസ്സ

ധമ്മാ അജ്ഝത്തം ഉപ്പജ്ജമാനാ ഉപ്പജ്ജന്തി അഹിതായ ദുക്ഖായ അഫാസുവിഹാരായ.

> “ലോഭോ ദോസോ ച മോഹോ ച, പുരിസം പാപചേതസം;
> ഹിംസന്തി അത്തസമ്ഭൂതാ, തചസാരംവ സമ്ഫല”ന്തി [സഫലന്തി (ക॰) പസ്സ ഇതിവു॰ ൫൦].

ഏവമ്പി, തത്രാസയാതി - പരിസ്സയാ.

വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ -

> “രാഗോ ച ദോസോ ച ഇതോനിദാനാ, അരതീ രതീ ലോമഹംസോ ഇതോജാ;
> ഇതോ സമുട്ഠായ മനോവിതക്കാ, കുമാരകാ ധങ്കമിവോസ്സജന്തീ”തി [ചങ്കമിവോസ്സജ്ജന്തീതി (സ്യാ॰ ക॰) പസ്സ സു॰ നി॰ ൨൭൩-൨൭൪].

ഏവമ്പി, തത്രാസയാതി - പരിസ്സയാ.

പരിസ്സയാനം സഹിതാതി പരിസ്സയേ സഹിതാ ആരാധിതാ അജ്ഝോത്ഥരിതാ പരിയാദിതാ പടിനിസ്സതാതി - പരിസ്സയാനം സഹിതാ. **അഛമ്ഭീ**തി സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ അഭീരൂ അച്ഛമ്ഭീ അനുത്രാസീ അപലായീ പഹീനഭയഭേരവോ വിഗതലോമഹംസോ വിഹരതീതി - പരിസ്സയാനം സഹിതാ അച്ഛമ്ഭീ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

> “ചാതുദ്ദിസോ അപ്പടിഘോ ച ഹോതി, സന്തുസ്സമാനോ ഇതരീതരേന;
> പരിസ്സയാനം സഹിതാ അഛമ്ഭീ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ”തി.

൧൩൦. **ദുസ്സങ്ഗഹാ പബ്ബജിതാപി ഏകേ, അഥോ ഗഹട്ഠാ ഘരമാവസന്താ;**
അപ്പോസ്സുക്കോ പരപുത്തേസു ഹുത്വാ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

ദുസ്സങ്ഗഹാ പബ്ബജിതാപി ഏകേതി പബ്ബജിതാപി ഇധേകച്ചേ നിസ്സയേപി ദിയ്യമാനേ ഉദ്ദേസേപി ദിയ്യമാനേ പരിപുച്ഛായപി [പരിപുച്ഛേപി (ക॰)] ദിയ്യമാനേ ചീവരേപി ദിയ്യമാനേ പത്തേപി ദിയ്യമാനേ ലോഹഥാലകേപി ദിയ്യമാനേ ധമ്മകരണേപി [ധമ്മകരകേപി (സ്യാ॰)] ദിയ്യമാനേ പരിസ്സാവനേപി ദിയ്യമാനേ ഥവികേപി ദിയ്യമാനേ ഉപാഹനേപി ദിയ്യമാനേ കായബന്ധനേപി ദിയ്യമാനേ ന സുണന്തി ന സോതം ഓദഹന്തി ന അഞ്ഞാചിത്തം ഉപട്ഠപേന്തി, അനസ്സവാ അവചനകരാ പടിലോമവുത്തിനോ അഞ്ഞേനേവ മുഖം കരോന്തീതി - ദുസ്സങ്ഗഹാ പബ്ബജിതാപി ഏകേ.

അഥോ ഗഹട്ഠാ ഘരമാവസന്താതി ഗഹട്ഠാപി ഇധേകച്ചേ ഹത്ഥിമ്ഹിപി ദിയ്യമാനേ…പേ॰… രഥേപി ഖേത്തേപി വത്ഥുമ്ഹിപി ഹിരഞ്ഞേപി സുവണ്ണേപി ദിയ്യമാനേ ഗാമേപി…പേ॰… നിഗമേപി നഗരേപി… രട്ഠേപി… ജനപദേപി ദിയ്യമാനേ ന സുണന്തി ന സോതം ഓദഹന്തി ന അഞ്ഞാചിത്തം ഉപട്ഠപേന്തി, അനസ്സവാ അവചനകരാ പടിലോമവുത്തിനോ അഞ്ഞേനേവ മുഖം കരോന്തീതി - അഥോ ഗഹട്ഠാ ഘരമാവസന്താ.

അപ്പോസ്സുക്കോ പരപുത്തേസു ഹുത്വാതി അത്താനം ഠപേത്വാ സബ്ബേ ഇമസ്മിം അത്ഥേ പരപുത്താ. തേസു പരപുത്തേസു അപ്പോസ്സുക്കോ ഹുത്വാ അബ്യാവടോ ഹുത്വാ അനപേക്ഖോ ഹുത്വാതി - അപ്പോസ്സുക്കോ പരപുത്തേസു ഹുത്വാ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

> "ദുസ്സങ്ഗഹാ പബ്ബജിതാപി ഏകേ, അഥോ ഗഹട്ഠാ ഘരമാവസന്താ;
> അപ്പോസ്സുക്കോ പരപുത്തേസു ഹുത്വാ, ഏകോ ചരേ
> ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ"തി.

> ൧൩൭. **ഓരോപയിത്വാ** [വോരോപയിത്വാ (സ്യാ॰)] **ഗിഹിബ്യഞ്ജനാനി,**
> **സഞ്ഛിന്നപത്തോ** [സംസീനപത്തോ (സീ॰ അട്ഠ॰)] **യഥാ കോവിളാരോ;**
> **ഛേത്വാന വീരോ ഗിഹിബന്ധനാനി, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.**

ഓരോപയിത്വാ ഗിഹിബ്യഞ്ജനാനീതി ഗിഹിബ്യഞ്ജനാനി വുച്ചന്തി കേസാ ച മസ്സൂ ച മാലാ ച ഗന്ധഞ്ച വിലേപനഞ്ച ആഭരണഞ്ച പിലന്ധനഞ്ച വത്ഥഞ്ച പാരുപനഞ്ച വേഠനഞ്ച ഉച്ഛാദനം പരിമദ്ദനം ന്ഹാപനം [നഹാപനം (സ്യാ॰)] സമ്ബാഹനം ആദാസം അഞ്ജനം മാലാഗന്ധവിലേപനം മുഖചുണ്ണം മുഖലേപനം ഹത്ഥബന്ധം സിഖാബന്ധം ദണ്ഡം നാളികം [നാലികം (ക॰) പസ്സ ദീ॰ നി॰ ൧.൧൯] ഖഗ്ഗം ഛത്തം ചിത്രുപാഹനം ഉണ്ഹീസം മണിം വാളബീജനിം ഓദാതാനി വത്ഥാനി ദീഘദസാനി [ദീഘരസ്സാനി (സ്യാ॰)] ഇതി വാ. **ഓരോപയിത്വാ ഗിഹിബ്യഞ്ജനാനീ**തി ഗിഹിബ്യഞ്ജനാനി ഓരോപയിത്വാ സമോരോപയിത്വാ നിക്ഖിപിത്വാ പടിപസ്സമ്ഭയിത്വാതി - ഓരോപയിത്വാ ഗിഹിബ്യഞ്ജനാനി.

സഞ്ഛിന്നപത്തോ യഥാ കോവിളാരോതി യഥാ കോവിളാരസ്സ പത്താനി ഛിന്നാനി സഞ്ഛിന്നാനി പതിതാനി പരിപതിതാനി, ഏവമേവ തസ്സ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധസ്സ ഗിഹിബ്യഞ്ജനാനി ഛിന്നാനി സഞ്ഛിന്നാനി പതിതാനീതി - സഞ്ഛിന്നപത്തോ യഥാ കോവിളാരോ.

ഛേത്വാന വീരോ ഗിഹിബന്ധനാനീതി. **വീരോ**തി വീരിയവാതി വീരോ, പഹൂതി വീരോ, വിസവീതി വീരോ, അലമത്തോതി വീരോ, സൂരോതി വീരോ, വിക്കന്തോ അഭീരൂ അച്ഛമ്ഭീ അനുത്രാസീ അപലായീ പഹീനഭയഭേരവോതി വീരോ, വിഗതലോമഹംസോതി വീരോ.

> വിരതോ ഇധ [ആരതോ ഇധേവ (സ്യാ॰) പസ്സ സു॰ നി॰ ൫൩൬] സബ്ബപാപകേഹി, നിരയദുക്ഖം അതിച്ച വീരിയവാ സോ;
> സോ വീരിയവാ പധാനവാ, ധീരോ [വീരോ (സ്യാ॰ ക॰) പസ്സ സു॰ നി॰ ൫൩൬] താദി പവുച്ചതേ തഥത്താ.

ഗിഹിബന്ധനാനി വുച്ചന്തി പുത്താ ച ഭരിയാ ച ദാസാ ച ദാസീ ച അജേളകാ ച കുക്കുടസൂകരാ ച ഹത്ഥിഗവാസ്സവളവാ ച ഖേത്തഞ്ച വത്ഥു ച ഹിരഞ്ഞഞ്ച സുവണ്ണഞ്ച ഗാമനിഗമരാജധാനിയോ ച രട്ഠഞ്ച ജനപദോ ച കോസോ ച കോട്ഠാഗാരഞ്ച, യം കിഞ്ചി രജനീയവത്ഥു.

ഛേത്വാന വീരോ ഗിഹിബന്ധനാനീതി സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ വീരോ ഗിഹിബന്ധനാനി ഛിന്ദിത്വാ സമുച്ഛിന്ദിത്വാ ജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തീകരിത്വാ അനഭാവം ഗമേത്വാതി - ഛേത്വാന വീരോ ഗിഹിബന്ധനാനി, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

> ''ഓരോപയിത്വാ ഗിഹിബ്യഞ്ജനാനി, സഞ്ഛിന്നപത്തോ യഥാ കോവിളാരോ,
> ഛേത്വാന വീരോ ഗിഹിബന്ധനാനി;
> ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ''തി.

പഠമോ വഗ്ഗോ.

ദുതിയവഗ്ഗോ

൧൩. **സചേ ലഭേഥ നിപകം സഹായം, സദ്ധിം ചരം സാധുവിഹാരി ധീരം;**
അഭിഭുയ്യ സബ്ബാനി പരിസ്സയാനി, ചരേയ്യ തേനത്തമനോ സതീമാ.

സചേ ലഭേഥ നിപകം സഹായന്തി സചേ നിപകം പണ്ഡിതം പഞ്ഞവന്തം ബുദ്ധിമന്തം ഞാണിം വിഭാവിം മേധാവിം സഹായം ലഭേയ്യ പടിലഭേയ്യ അധിഗച്ഛേയ്യ വിന്ദേയ്യാതി - സചേ ലഭേഥ നിപകം സംഹായം.

സദ്ധിം ചരം സാധുവിഹാരി ധീരന്തി. **സദ്ധിം ചര**ന്തി ഏകതോ ചരം. **സാധുവിഹാരി**ന്തി പഠമേനപി ഝാനേന സാധുവിഹാരിം, ദുതിയേനപി ഝാനേന... തതിയേനപി ഝാനേന... ചതുത്ഥേനപി ഝാനേന സാധുവിഹാരിം, മേത്തായപി ചേതോവിമുത്തിയാ സാധുവിഹാരിം, കരുണായപി...പേ॰... മുദിതായപി... ഉപേക്ഖായപി ചേതോവിമുത്തിയാ സാധുവിഹാരിം, ആകാസാനഞ്ചായതനസമാപത്തിയാപി സാധുവിഹാരിം , വിഞ്ഞാണഞ്ച ആയതനസമാപത്തിയാപി...പേ॰... ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസമാപത്തിയാപി...പേ॰... നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനസമാപത്തിയാപി സാധുവിഹാരിം, നിരോധസമാപത്തിയാപി സാധുവിഹാരിം, ഫലസമാപത്തിയാപി സാധുവിഹാരിം. **ധീര**ന്തി ധീരം പണ്ഡിതം പഞ്ഞവന്തം ബുദ്ധിമന്തം ഞാണിം വിഭാവിം മേധാവിന്തി - സദ്ധിം ചരം സാധുവിഹാരി ധീരം.

അഭിഭുയ്യ സബ്ബാനി പരിസ്സയാനീതി. **പരിസ്സയാ**തി ദ്വേ പരിസ്സയാ - പാകടപരിസ്സയാ ച പടിച്ഛന്നപരിസ്സയാ ച...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി പാകടപരിസ്സയാ...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി പടിച്ഛന്നപരിസ്സയാ...പേ॰... ഏവമ്പി, തത്രാസയാതി - പരിസ്സയാ. **അഭിഭുയ്യ സബ്ബാനി പരിസ്സയാനീ**തി സബ്ബേ പരിസ്സയേ അഭിഭുയ്യ അഭിഭവിത്വാ അജ്ഝോത്ഥരിത്വാ പരിയാദിയിത്വാ മദ്ദിത്വാതി - അഭിഭുയ്യ സബ്ബാനി പരിസ്സയാനി.

ചരേയ്യ തേനത്തമനോ സതീമാതി സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ തേന നിപകേന പണ്ഡിതേന പഞ്ഞവന്തേന ബുദ്ധിമന്തേന ഞാണിനാ വിഭാവിനാ മേധാവിനാ സഹായേന സദ്ധിം അത്തമനോ തുട്ഠമനോ ഹട്ഠമനോ പഹട്ഠമനോ ഉദഗ്ഗമനോ മുദിതമനോ ചരേയ്യ വിഹരേയ്യ ഇരിയേയ്യ വത്തേയ്യ പാലേയ്യ യപേയ്യ യാപേയ്യാതി - ചരേയ്യ തേനത്തമനോ. **സതീമാ**തി സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ സതിമാ ഹോതി പരമേന സതിനേപക്കേന സമന്നാഗതോ,

ചിരകതമ്പി ചിരഭാസിതമ്പി സരിതാ അനുസ്സരിതാതി - ചരേയ്യ തേനത്തമനോ സതീമാ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

> “സചേ ലഭേഥ നിപകം സഹായം, സദ്ധിം ചരം സാധുവിഹാരി ധീരം;
> അഭിഭുയ്യ സബ്ബാനി പരിസ്സയാനി, ചരേയ്യ തേനത്തമനോ സതീമാ”തി.

൧൩൮. **നോ ചേ ലഭേഥ നിപകം സഹായം, സദ്ധിം ചരം സാധുവിഹാരി ധീരം;**
രാജാവ രട്ഠം വിജിതം പഹായ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

നോ ചേ ലഭേഥ നിപകം സഹായന്തി നോ ചേ നിപകം പണ്ഡിതം പഞ്ഞവന്തം ബുദ്ധിമന്തം ഞാണിം വിഭാവിം മേധാവിം സഹായം ലഭേയ്യ പടിലഭേയ്യ അധിഗച്ഛേയ്യ വിന്ദേയ്യാതി - നോ ചേ ലഭേഥ നിപകം സഹായം.

സദ്ധിം ചരം സാധുവിഹാരി ധീരന്തി. **സദ്ധിം ചര**ന്തി ഏകതോ ചരം. **സാധുവിഹാരി**ന്തി പഠമേനപി ഝാനേന സാധുവിഹാരിം…പേ॰… നിരോധസമാപത്തിയാപി സാധുവിഹാരിം, ഫലസമാപത്തിയാപി സാധുവിഹാരിം. **ധീര**ന്തി ധീരം പണ്ഡിതം പഞ്ഞവന്തം ബുദ്ധിമന്തം ഞാണിം വിഭാവിം മേധാവിന്തി - സദ്ധിം ചരം സാധുവിഹാരി ധീരം.

രാജാവ രട്ഠം വിജിതം പഹായാതി രാജാ ഖത്തിയോ മുദ്ധാഭിസിത്തോ വിജിതസങ്ഗാമോ നിഹതപച്ചാമിത്തോ ലദ്ധാധിപ്പായോ പരിപുണ്ണകോസകോട്ഠാഗാരോ രട്ഠഞ്ച ജനപദഞ്ച കോസഞ്ച കോട്ഠാഗാരഞ്ച പഹൂതഹിരഞ്ഞസുവണ്ണം നഗരഞ്ച പരിച്ചജിത്വാ കേസമസ്സും ഓഹാരേത്വാ കാസായാനി വത്ഥാനി അച്ഛാദേത്വാ അഗാരസ്മാ അനഗാരിയം പബ്ബജിത്വാ അകിഞ്ചനഭാവം ഉപഗന്ത്വാ ഏകോ ചരതി വിഹരതി ഇരിയതി വത്തേതി പാലേതി യപേതി യാപേതി. ഏവം പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോപി സബ്ബം ഘരാവാസപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ പുത്തദാരപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ ഞാതിപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ മിത്താമച്ചപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ കേസമസ്സും ഓഹാരേത്വാ കാസായാനി വത്ഥാനി അച്ഛാദേത്വാ അഗാരസ്മാ അനഗാരിയം പബ്ബജിത്വാ അകിഞ്ചനഭാവം ഉപഗന്ത്വാ ഏകോ ചരതി വിഹരതി ഇരിയതി വത്തേതി പാലേതി യപേതി യാപേതീതി - രാജാവ രട്ഠം വിജിതം പഹായ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

> “നോ ചേ ലഭേഥ നിപകം സഹായം, സദ്ധിം ചരം സാധുവിഹാരി ധീരം;
> രാജാവ രട്ഠം വിജിതം പഹായ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ”തി.

൧൩൯. **അദ്ധാ പസംസാമ സഹായസമ്പദം, സേട്ഠാ സമാ സേവിതബ്ബാ സഹായാ;**
ഏതേ അലദ്ധാ അനവജ്ജഭോജീ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

അദ്ധാ പസംസാമ സഹായസമ്പദന്തി. **അദ്ധാ**തി ഏകംസവചനം നിസ്സംസയവചനം നിക്കങ്ഖവചനം അദ്വേജ്ഝവചനം അദ്വേള്ഹകവചനം നിയോഗവചനം അപണ്ണകവചനം അവിരദ്ധവചനം അവത്ഥാപനവചനമേതം - അദ്ധാതി. **സഹായസമ്പദ**ന്തി സഹായസമ്പദാ വുച്ചതി യോ സോ സഹായോ അസേക്ഖേന സീലക്ഖന്ധേന സമന്നാഗതോ ഹോതി, അസേക്ഖേന സമാധിക്ഖന്ധേന… അസേക്ഖേന പഞ്ഞാക്ഖന്ധേന … അസേക്ഖേന വിമുത്തിക്ഖന്ധേന… അസേക്ഖേന വിമുത്തിഞാണദസ്സനക്ഖന്ധേന സമന്നാഗതോ

ഹോതി. **അദ്ധാ പസംസാമ സഹായസമ്പദന്തി** സഹായസമ്പദം പസംസാമ ഥോമേമ കിത്തേമ വണ്ണേമാതി - അദ്ധാ പസംസാമ സഹായസമ്പദം.

സേട്ഠാ സമാ സേവിതബ്ബാ സഹായാതി സേട്ഠാ ഹോന്തി സഹായാ സീലേന സമാധിനാ പഞ്ഞായ വിമുത്തിയാ വിമുത്തിഞാണദസ്സനേന; സമാ സദിസാ ഹോന്തി സഹായാ സീലേന സമാധിനാ പഞ്ഞായ വിമുത്തിയാ വിമുത്തിഞാണദസ്സനേന. സേട്ഠാ വാ സഹായാ സദിസാ വാ സഹായാ സേവിതബ്ബാ ഭജിതബ്ബാ പയിരുപാസിതബ്ബാ പരിപുച്ഛിതബ്ബാ പരിപഞ്ഹിതബ്ബാതി - സേട്ഠാ സമാ സേവിതബ്ബാ സഹായാ.

ഏതേ അലദ്ധാ അനവജ്ജഭോജീതി അത്ഥി പുഗ്ഗലോ സാവജ്ജഭോജീ അത്ഥി പുഗ്ഗലോ അനവജ്ജഭോജീതി. കതമോ ച പുഗ്ഗലോ സാവജ്ജഭോജീ? ഇധേകച്ചോ പുഗ്ഗലോ കുഹനായ ലപനായ നേമിത്തികതായ നിപ്പേസികതായ ലാഭേന ലാഭം നിജിഗീസനതായ [നിജിഗിംസനതായ (സ്യാ॰)] ദാരുദാനേന വേളുദാനേന പത്തദാനേന പുപ്ഫദാനേന ഫലദാനേന സിനാനദാനേന ചുണ്ണദാനേന മത്തികാദാനേന ദന്തകട്ഠദാനേന മുഖോദകദാനേന ചാടുകമ്യതായ [പാതുകമ്യതായ (സ്യാ॰) മഹാനി॰ ഥേരൻ] മുഗ്ഗസൂപ്യതായ [മുഗ്ഗസൂപതായ (സ്യാ॰)] പാരിഭട്യതായ പീഠമദ്ദികതായ വത്ഥുവിജ്ജായ തിരച്ഛാനവിജ്ജായ അങ്ഗവിജ്ജായ നക്ഖത്തവിജ്ജായ ദൂതഗമനേന പഹിണഗമനേന ജങ്ഘപേസനിയേന വേജ്ജകമ്മേന നവകമ്മേന [ദൂതകമ്മേന (സ്യാ॰ ക॰) മഹാനി॰ ഥേരൻ] പിണ്ഡപടിപിണ്ഡകേന ദാനാനുപ്പദാനേന , അധമ്മേന വിസമേന ലദ്ധാ ലഭിത്വാ അധിഗന്ത്വാ വിന്ദിത്വാ പടിലഭിത്വാ ജീവികം [ജീവിതം (ക॰)] കപ്പേതി. അയം വുച്ചതി പുഗ്ഗലോ സാവജ്ജഭോജീ.

കതമോ ച പുഗ്ഗലോ അനവജ്ജഭോജീ? ഇധേകച്ചോ പുഗ്ഗലോ ന കുഹനായ ന ലപനായ ന നേമിത്തികതായ ന നിപ്പേസികതായ ന ലാഭേന ലാഭം നിജിഗീസനതായ ന ദാരുദാനേന ന വേളുദാനേന ന പത്തദാനേന ന പുപ്ഫദാനേന ന ഫലദാനേന ന സിനാനദാനേന ന ചുണ്ണദാനേന ന മത്തികാദാനേന ന ദന്തകട്ഠദാനേന ന മുഖോദകദാനേന ന ചാടുകമ്യതായ ന മുഗ്ഗസൂപ്യതായ ന പാരിഭട്യതായ ന പീഠമദ്ദികതായ ന വത്ഥുവിജ്ജായ ന തിരച്ഛാനവിജ്ജായ ന അങ്ഗവിജ്ജായ ന നക്ഖത്തവിജ്ജായ ന ദൂതഗമനേന ന പഹിണഗമനേന ന ജങ്ഘപേസനിയേന ന വേജ്ജകമ്മേന ന നവകമ്മേന ന പിണ്ഡപടിപിണ്ഡകേന ന ദാനാനുപ്പദാനേന, ധമ്മേന സമേന ലദ്ധാ ലഭിത്വാ അധിഗന്ത്വാ വിന്ദിത്വാ പടിലഭിത്വാ ജീവികം കപ്പേതി. അയം വുച്ചതി പുഗ്ഗലോ അനവജ്ജഭോജീ.

ഏതേ അലദ്ധാ അനവജ്ജഭോജീതി ഏതേ അനവജ്ജഭോജീ അലദ്ധാ അലഭിത്വാ അനധിഗന്ത്വാ അവിന്ദിത്വാ അപ്പടിലഭിത്വാതി - ഏതേ അലദ്ധാ അനവജ്ജഭോജീ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

> “അദ്ധാ പസംസാമ സഹായസമ്പദം, സേട്ഠാ സമാ സേവിതബ്ബാ സഹായാ;
> ഏതേ അലദ്ധാ അനവജ്ജഭോജീ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ”തി.

ഥേരൻ. **ദിസ്വാ സുവണ്ണസ്സ പഭസ്സരാനി, കമ്മാരപുത്തേന സുനിട്ഠിതാനി;**

സങ്ഘട്ടയന്താനി [സംഘട്ടമാനാനി (സ്യാ॰ നി॰ ർവ്വ)] **ദുവേ ഭുജസ്മിം,**
ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

ദിസ്വാ സുവണ്ണസ്സ പഭസ്സരാനീതി ദിസ്വാ പസ്സിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ. **സുവണ്ണസ്സാ**തി ജാതരൂപസ്സ. **പഭസ്സരാനീ**തി പരിസുദ്ധാനി പരിയോദാതാനീതി - ദിസ്വാ സുവണ്ണസ്സ പഭസ്സരാനി.

കമ്മാരപുത്തേന സുനിട്ഠിതാനീതി കമ്മാരപുത്തോ വുച്ചതി സുവണ്ണകാരോ. **കമ്മാരപുത്തേന സുനിട്ഠിതാനീ**തി കമ്മാരപുത്തേന സുനിട്ഠിതാനി സുകതാനി സുപരികമ്മകതാനീതി - കമ്മാരപുത്തേന സുനിട്ഠിതാനി.

സങ്ഘട്ടയന്താനി ദുവേ ഭുജസ്മിന്തി ഭുജോ വുച്ചതി ഹത്ഥോ. യഥാ ഏകസ്മിം ഹത്ഥേ ദ്വേ നൂപുരാനി [ധുവരാനി (സ്യാ॰)] ഘട്ടേന്തി [ഘടേന്തി (സ്യാ॰)]; ഏവമേവ സത്താ തണ്ഹാവസേന ദിട്ഠിവസേന നിരയേ ഘട്ടേന്തി, തിരച്ഛാനയോനിയം ഘട്ടേന്തി, പേത്തിവിസയേ ഘട്ടേന്തി, മനുസ്സലോകേ ഘട്ടേന്തി, ദേവലോകേ ഘട്ടേന്തി, ഗതിയാ ഗതിം ഉപപത്തിയാ ഉപപത്തിം പടിസന്ധിയാ പടിസന്ധിം ഭവേന ഭവം സംസാരേന സംസാരം വട്ടേന വട്ടം ഘട്ടേന്തി സങ്ഘട്ടേന്തി സങ്ഘട്ടേന്താ ചരന്തി വിഹരന്തി ഇരിയന്തി വത്തേന്തി പാലേന്തി യപേന്തി യാപേന്തീതി - സങ്ഘട്ടയന്താനി ദുവേ ഭുജസ്മിം, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

"ദിസ്വാ സുവണ്ണസ്സ പഭസ്സരാനി, കമ്മാരപുത്തേന സുനിട്ഠിതാനി;
സങ്ഘട്ടയന്താനി ദുവേ ഭുജസ്മിം, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ".

൧൩൫. **ഏവം ദുതീയേന സഹാ മമസ്സ, വാചാഭിലാപോ അഭിസജ്ജനാ വാ;**
ഏതം ഭയം ആയതിം പേക്ഖമാനോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

ഏവം ദുതീയേന സഹാ മമസ്സാതി തണ്ഹാദുതിയോ വാ ഹോതി പുഗ്ഗലദുതിയോ വാ. കഥം തണ്ഹാദുതിയോ ഹോതി? തണ്ഹാതി രൂപതണ്ഹാ...പേ॰... ധമ്മതണ്ഹാ. യസ്സേസാ തണ്ഹാ അപ്പഹീനാ, സോ വുച്ചതി തണ്ഹാദുതിയോ.

തണ്ഹാദുതിയോ പുരിസോ, ദീഘമദ്ധാന സംസരം;
ഇത്ഥഭാവഞ്ഞഥാഭാവം, സംസാരം നാതിവത്തതീതി.

ഏവം തണ്ഹാദുതിയോ വാ ഹോതി.

കഥം പുഗ്ഗലദുതിയോ ഹോതി? ഇധേകച്ചോ ന അത്ഥഹേതു [അത്തഹേതു (സ്യാ॰)] ന കാരണഹേതു ഉദ്ധതോ അവൂപസന്തചിത്തോ ഏകസ്സ വാ ദുതിയോ ഹോതി, ദ്വിന്നം വാ തതിയോ ഹോതി, തിണ്ണം വാ ചതുത്ഥോ ഹോതി. തത്ഥ ബഹും സമ്ഫപ്പലാപം പലപതി; സേയ്യഥിദം - രാജകഥം ചോരകഥം മഹാമത്തകഥം സേനാകഥം ഭയകഥം യുദ്ധകഥം അന്നകഥം പാനകഥം വത്ഥകഥം സയനകഥം മാലാകഥം ഗന്ധകഥം ഞാതികഥം യാനകഥം ഗാമകഥം നിഗമകഥം നഗരകഥം ജനപദകഥം ഇത്ഥികഥം [ഇത്ഥികഥം പുരിസകഥം (സ്യാ॰ ക॰) ദീ॰ നി॰ ൧.൧൭, ൨൦൧; സം॰ നി॰ ൫.൧൦൮൦ പസ്സിതബ്ബം] സൂരകഥം വിസിഖാകഥം കുമ്ഭട്ഠാനകഥം പുബ്ബപേതകഥം നാനത്തകഥം ലോകക്ഖായികം

സമുദ്ദക്ഖായികം ഇതിഭവാഭവകഥം കഥേതി. ഏവം പുഗ്ഗലദുതിയോ ഹോതീതി - ഏവം ദുതീയേന സഹാ മമസ്സ.

വാചാഭിലാപോ അഭിസജ്ജനാ വാതി വാചാഭിലാപോ വുച്ചതി ബാത്തിംസ തിരച്ഛാനകഥാ, സേയ്യഥിദം - രാജകഥം...പേ॰... ഇതിഭവാഭവകഥം. **അഭിസജ്ജനാ വാ**തി ദ്വേ സജ്ജനാ - തണ്ഹാസജ്ജനാ ച ദിട്ഠിസജ്ജനാ ച...പേ॰... അയം തണ്ഹാസജ്ജനാ...പേ॰... അയം ദിട്ഠിസജ്ജനാതി - വാചാഭിലാപോ അഭിസജ്ജനാ വാ.

ഏതം ഭയം ആയതിം പേക്ഖമാനോതി. **ഭയ**ന്തി ജാതിഭയം ജരാഭയം ബ്യാധിഭയം മരണഭയം രാജഭയം ചോരഭയം അഗ്ഗിഭയം ഉദകഭയം അത്താനുവാദഭയം പരാനുവാദഭയം ദണ്ഡഭയം ദുഗ്ഗതിഭയം ഊമിഭയം കുമ്ഭിലഭയം ആവട്ടഭയം സുസുമാരഭയം ആജീവകഭയം അസിലോകഭയം പരിസസാരജ്ജഭയം മദനഭയം ഭയാനകം ഛമ്ഭിതത്തം ലോമഹംസോ ചേതസോ ഉബ്ബേഗോ ഉത്രാസോ. **ഏതം ഭയം ആയതിം പേക്ഖമാനോ**തി ഏതം ഭയം ആയതിം പേക്ഖമാനോ ദക്ഖമാനോ ഓലോകയമാനോ നിജ്ഝായമാനോ ഉപപരിക്ഖമാനോതി - ഏതം ഭയം ആയതിം പേക്ഖമാനോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

> ''ഏവം ദുതീയേന സഹാ മമസ്സ, വാചാഭിലാപോ അഭിസജ്ജനാ വാ;
> ഏതം ഭയം ആയതിം പേക്ഖമാനോ, ഏകോ ചരേ
> ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ''.

൧൩൯. **കാമാ ഹി ചിത്രാ മധുരാ മനോരമാ, വിരൂപരൂപേന മഥേന്തി ചിത്തം;**
ആദീനവം കാമഗുണേസു ദിസ്വാ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

കാമാ ഹി ചിത്രാ മധുരാ മനോരമാതി. **കാമാ**തി ഉദ്ദാനതോ ദ്വേ കാമാ - വത്ഥുകാമാ ച കിലേസകാമാ ച...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി വത്ഥുകാമാ...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി കിലേസകാമാ. **ചിത്രാ**തി നാനാവണ്ണാ രൂപാ നാനാവണ്ണാ സദ്ദാ നാനാവണ്ണാ ഗന്ധാ നാനാവണ്ണാ രസാ നാനാവണ്ണാ ഫോട്ഠബ്ബാ ഇട്ഠാ കന്താ മനാപാ പിയരൂപാ കാമൂപസംഹിതാ രജനീയാ. **മധുരാ**തി വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ [മ॰ നി॰ ൧.൧൬൬ പസ്സിതബ്ബം] - ''പഞ്ചിമേ , ഭിക്ഖവേ, കാമഗുണാ. കതമേ പഞ്ച? ചക്ഖുവിഞ്ഞേയ്യാ രൂപാ ഇട്ഠാ കന്താ മനാപാ പിയരൂപാ കാമൂപസംഹിതാ രജനീയാ, സോതവിഞ്ഞേയ്യാ സദ്ദാ...പേ॰... ഘാനവിഞ്ഞേയ്യാ ഗന്ധാ... ജിവ്ഹാവിഞ്ഞേയ്യാ രസാ... കായവിഞ്ഞേയ്യാ ഫോട്ഠബ്ബാ ഇട്ഠാ കന്താ മനാപാ പിയരൂപാ കാമൂപസംഹിതാ രജനീയാ. ഇമേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, പഞ്ച കാമഗുണാ. യം ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഇമേ പഞ്ച കാമഗുണേ പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതി സുഖം സോമനസ്സം, ഇദം വുച്ചതി കാമസുഖം മിള്ഹസുഖം [മീള്ഹസുഖം (പസ്സ മ॰ നി॰ ൩.൩൨൮)] പുഥുജ്ജനസുഖം അനരിയസുഖം, ന സേവിതബ്ബം ന ഭാവേതബ്ബം ന ബഹുലീകാതബ്ബം, 'ഭായിതബ്ബം ഏതസ്സ സുഖസ്സാ'തി വദാമീ''തി - കാമാ ഹി ചിത്രാ മധുരാ **മനോരമാ**തി. **മനോ**തി യം ചിത്തം...പേ॰... തജ്ജാ മനോവിഞ്ഞാണധാതു. മനോ രമേന്തി ഥോമേന്തി തോസേന്തി പഹാസേന്തീതി - കാമാ ഹി ചിത്രാ മധുരാ മനോരമാ.

വിരൂപരൂപേന മഥേന്തി ചിത്തന്തി നാനാവണ്ണേഹി രൂപേഹി...പേ॰... നാനാവണ്ണേഹി ഫോട്ഠബ്ബേഹി ചിത്തം മഥേന്തി തോസേന്തി പഹാസേന്തീതി -

വിരൂപരൂപേന മഥേന്തി ചിത്തം.

ആദീനവം കാമഗുണേസു ദിസ്വാതി. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - ‘‘കോ ച, ഭിക്ഖവേ, കാമാനം ആദീനവോ? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, കുലപുത്തോ യേന സിപ്പട്ഠാനേന ജീവികം കപ്പേതി, യദി മുദ്ദായ യദി ഗണനായ യദി സങ്ഖാനേന യദി കസിയാ യദി വണിജ്ജായ യദി ഗോരക്ഖേന യദി ഇസ്സത്ഥേന [ഇസ്സട്ഠേന (സ്യാ॰), ഇസ്സത്തേന (ക॰) പസ്സ മ॰ നി॰ ൧.൧൬൭] യദി രാജപോരിസേന യദി സിപ്പഞ്ഞതരേന, സീതസ്സ പുരക്ഖതോ ഉണ്ഹസ്സ പുരക്ഖതോ ഡംസമകസവാതാതപസരീസപസമ്ഫസ്സേഹി സമ്ഫസ്സമാനോ [രിസ്സമാനോ (മ॰ നി॰ ൧.൧൬൭)] ഖുപ്പിപാസായ മീയമാനോ; അയം, ഭിക്ഖവേ, കാമാനം ആദീനവോ സന്ദിട്ഠികോ ദുക്ഖക്ഖന്ധോ കാമഹേതു കാമനിദാനം കാമാധികരണം കാമാനമേവ ഹേതു.

‘‘തസ്സ ചേ, ഭിക്ഖവേ, കുലപുത്തസ്സ ഏവം ഉട്ഠഹതോ ഘടതോ വായമതോ തേ ഭോഗാ നാഭിനിപ്ഫജ്ജന്തി, സോ സോചതി കിലമതി പരിദേവതി ഉരത്താളിം കന്ദതി, സമ്മോഹം ആപജ്ജതി - ‘മോഘം വത മേ ഉട്ഠാനം, അഫലോ വത മേ വായാമോ’തി. അയമ്പി, ഭിക്ഖവേ, കാമാനം ആദീനവോ സന്ദിട്ഠികോ ദുക്ഖക്ഖന്ധോ കാമഹേതു കാമനിദാനം കാമാധികരണം കാമാനമേവ ഹേതു.

‘‘തസ്സ ചേ, ഭിക്ഖവേ, കുലപുത്തസ്സ ഏവം ഉട്ഠഹതോ ഘടതോ വായമതോ തേ ഭോഗാ അഭിനിപ്ഫജ്ജന്തി, സോ തേസം ഭോഗാനം ആരക്ഖാധികരണം ദുക്ഖം ദോമനസ്സം [ദുക്ഖദോമനസ്സം (സ്യാ॰ ക॰)] പടിസംവേദേതി - ‘കിന്തി മേ ഭോഗേ നേവ രാജാനോ ഹരേയ്യും, ന ചോരാ ഹരേയ്യും, ന അഗ്ഗി ഡഹേയ്യ, ന ഉദകം വഹേയ്യ, ന അപ്പിയാ ദായാദാ ഹരേയ്യു’ന്തി. തസ്സ ഏവം ആരക്ഖതോ ഗോപയതോ തേ ഭോഗേ രാജാനോ വാ ഹരന്തി ചോരാ വാ ഹരന്തി അഗ്ഗി വാ ഡഹതി ഉദകം വാ വഹതി അപ്പിയാ വാ ദായാദാ ഹരന്തി. സോ സോചതി…പേ॰… സമ്മോഹം ആപജ്ജതി - ‘യമ്പി മേ അഹോസി തമ്പി നോ നത്ഥീ’തി. അയമ്പി, ഭിക്ഖവേ, കാമാനം ആദീനവോ സന്ദിട്ഠികോ ദുക്ഖക്ഖന്ധോ കാമഹേതു കാമനിദാനം കാമാധികരണം കാമാനമേവ ഹേതു.

‘‘പുന ചപരം, ഭിക്ഖവേ, കാമഹേതു കാമനിദാനം കാമാധികരണം കാമാനമേവ ഹേതു രാജാനോപി രാജൂഹി വിവദന്തി, ഖത്തിയാപി ഖത്തിയേഹി വിവദന്തി, ബ്രാഹ്മണാപി ബ്രാഹ്മണേഹി വിവദന്തി, ഗഹപതീപി ഗഹപതീഹി വിവദന്തി, മാതാപി പുത്തേന വിവദതി, പുത്തോപി മാതരാ വിവദതി, പിതാപി പുത്തേന വിവദതി, പുത്തോപി പിതരാ വിവദതി, ഭാതാപി ഭഗിനിയാ വിവദതി, ഭഗിനീപി ഭാതരാ വിവദതി, സഹായോപി സഹായേന വിവദതി. തേ തത്ഥ കലഹവിഗ്ഗഹവിവാദാപന്നാ അഞ്ഞമഞ്ഞം പാണീഹിപി ഉപക്കമന്തി ലേഡ്ഡൂഹിപി ഉപക്കമന്തി ദണ്ഡേഹിപി ഉപക്കമന്തി സത്ഥേഹിപി ഉപക്കമന്തി. തേ തത്ഥ മരണമ്പി നിഗച്ഛന്തി മരണമത്തമ്പി ദുക്ഖം. അയമ്പി, ഭിക്ഖവേ, കാമാനം ആദീനവോ സന്ദിട്ഠികോ ദുക്ഖക്ഖന്ധോ കാമഹേതു കാമനിദാനം കാമാധികരണം കാമാനമേവ ഹേതു.

‘‘പുന ചപരം, ഭിക്ഖവേ, കാമഹേതു കാമനിദാനം കാമാധികരണം കാമാനമേവ ഹേതു അസിചമ്മം ഗഹേത്വാ ധനുകലാപം സന്നയ്ഹിത്വാ

ഉഭതോബ്യൂള്ഹം [ഉഭതോവിയൂള്ഹം (സ്യാ॰) പസ്സ മ॰ നി॰ ൧.൧൬൮] സങ്ഗാമം പക്ഖന്ദന്തി, ഉസൂസുപി ഖിപ്പമാനേസു സത്തീസുപി ഖിപ്പമാനാസു അസീസുപി വിജ്ജോതലന്തേസു. തേ തത്ഥ ഉസൂഹിപി വിജ്ഝന്തി സത്തീഹിപി [സത്തിയാപി (മ॰ നി॰ ൧.൧൬൭, ൧൭൮)] വിജ്ഝന്തി അസിനാപി സീസം ഛിന്ദന്തി. തേ തത്ഥ മരണമ്പി നിഗച്ഛന്തി മരണമത്തമ്പി ദുക്ഖം. അയമ്പി, ഭിക്ഖവേ, കാമാനം ആദീനവോ സന്ദിട്ഠികോ ദുക്ഖക്ഖന്ധോ കാമഹേതു കാമനിദാനം കാമാധികരണം കാമാനമേവ ഹേതു.

"പുന ചപരം, ഭിക്ഖവേ, കാമഹേതു കാമനിദാനം കാമാധികരണം കാമാനമേവ ഹേതു അസിചമ്മം ഗഹേത്വാ ധനുകലാപം സന്നയ്ഹിത്വാ അദ്ദാവലേപനാ [അദ്ധാവലേപനാ (സ്യാ॰)] ഉപകാരിയോ പക്ഖന്ദന്തി, ഉസൂസുപി ഖിപ്പമാനേസു സത്തീസുപി ഖിപ്പമാനാസു, അസീസുപി വിജ്ജോതലന്തേസു. തേ തത്ഥ ഉസൂഹിപി വിജ്ഝന്തി സത്തീഹിപി വിജ്ഝന്തി ഛകണകായപി [ഛകണടിയാപി (സ്യാ॰), പക്കട്ഠിയാ (സീ॰ അട്ഠ॰) പസ്സ മ॰ നി॰ ൧.൧൬൮] ഓസിഞ്ചന്തി അഭിവഗ്ഗേനപി ഓമദ്ദന്തി അസിനാപി സീസം ഛിന്ദന്തി. തേ തത്ഥ മരണമ്പി നിഗച്ഛന്തി മരണമത്തമ്പി ദുക്ഖം. അയമ്പി, ഭിക്ഖവേ, കാമാനം ആദീനവോ സന്ദിട്ഠികോ ദുക്ഖക്ഖന്ധോ കാമഹേതു കാമനിദാനം കാമാധികരണം കാമാനമേവ ഹേതു.

"പുന ചപരം, ഭിക്ഖവേ, കാമഹേതു കാമനിദാനം കാമാധികരണം കാമാനമേവ ഹേതു സന്ധിമ്പി ഛിന്ദന്തി നില്ലോപമ്പി ഹരന്തി ഏകാഗാരികമ്പി കരോന്തി പരിപന്ഥേപി തിട്ഠന്തി പരദാരമ്പി ഗച്ഛന്തി. തമേനം രാജാനോ ഗഹേത്വാ വിവിധാ കമ്മകാരണാ കാരേന്തി - കസാഹിപി താളേന്തി, വേത്തേഹിപി താളേന്തി, അഡ്ഢദണ്ഡകേഹിപി താളേന്തി, ഹത്ഥമ്പി ഛിന്ദന്തി... പേ॰... അസിനാപി സീസം ഛിന്ദന്തി. തേ തത്ഥ മരണമ്പി നിഗച്ഛന്തി മരണമത്തമ്പി ദുക്ഖം. അയമ്പി, ഭിക്ഖവേ, കാമാനം ആദീനവോ സന്ദിട്ഠികോ ദുക്ഖക്ഖന്ധോ കാമഹേതു കാമനിദാനം കാമാധികരണം കാമാനമേവ ഹേതു.

"പുന ചപരം, ഭിക്ഖവേ, കാമഹേതു കാമനിദാനം കാമാധികരണം കാമാനമേവ ഹേതു കായേന ദുച്ചരിതം ചരന്തി വാചായ ദുച്ചരിതം ചരന്തി മനസാ ദുച്ചരിതം ചരന്തി. തേ കായേന ദുച്ചരിതം ചരിത്വാ വാചായ ദുച്ചരിതം ചരിത്വാ മനസാ ദുച്ചരിതം ചരിത്വാ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ അപായം ദുഗ്ഗതിം വിനിപാതം നിരയം ഉപപജ്ജന്തി. അയമ്പി, ഭിക്ഖവേ, കാമാനം ആദീനവോ സമ്പരായികോ ദുക്ഖക്ഖന്ധോ കാമഹേതു കാമനിദാനം കാമാധികരണം കാമാനമേവ ഹേതു".

ആദീനവം കാമഗുണേസു ദിസ്വാതി കാമഗുണേസു ആദീനവം ദിസ്വാ പസ്സിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാതി - ആദീനവം കാമഗുണേസു ദിസ്വാ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

> "കാമാ ഹി ചിത്രാ മധുരാ മനോരമാ, വിരൂപരൂപേന മഥേന്തി ചിത്തം;
> ആദീനവം കാമഗുണേസു ദിസ്വാ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ"തി.

൧൧൫. ഈതീ ച ഗണ്ഡോ ച ഉപദ്ദവോ ച, രോഗോ ച സല്ലഞ്ച ഭയഞ്ച മേതം;
ഏതം ഭയം കാമഗുണേസു ദിസ്വാ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

ഈതീ ച ഗണ്ഡോ ച ഉപദ്ദവോ ച, രോഗോ ച സല്ലഞ്ച ഭയഞ്ച മേതന്തി വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - "ഭയന്തി, ഭിക്ഖവേ, കാമാനമേതം അധിവചനം. ദുക്ഖന്തി, ഭിക്ഖവേ, കാമാനമേതം അധിവചനം. രോഗോതി, ഭിക്ഖവേ, കാമാനമേതം അധിവചനം. ഗണ്ഡോതി, ഭിക്ഖവേ, കാമാനമേതം അധിവചനം. സല്ലന്തി, ഭിക്ഖവേ, കാമാനമേതം അധിവചനം. സങ്ഗോതി, ഭിക്ഖവേ, കാമാനമേതം അധിവചനം. പങ്കോതി, ഭിക്ഖവേ, കാമാനമേതം അധിവചനം. ഗബ്ഭോതി, ഭിക്ഖവേ, കാമാനമേതം അധിവചനം. കസ്മാ ച, ഭിക്ഖവേ, ഭയന്തി കാമാനമേതം അധിവചനം? യസ്മാ ച കാമരാഗരത്തായം, ഭിക്ഖവേ, ഛന്ദരാഗവിനിബദ്ധോ [ഛന്ദരാഗവിനിബന്ധോ (സ്യാ॰ ക॰) പസ്സ അം॰ നി॰ വ്യ.ഌറ്റ] ദിട്ഠധമ്മികാപി ഭയാ ന പരിമുച്ചതി, സമ്പരായികാപി ഭയാ ന പരിമുച്ചതി, തസ്മാ ഭയന്തി കാമാനമേതം അധിവചനം. കസ്മാ ച, ഭിക്ഖവേ, ദുക്ഖന്തി...പേ॰... രോഗോതി... ഗണ്ഡോതി... സല്ലന്തി... സങ്ഗോതി... പങ്കോതി... ഗബ്ഭോതി കാമാനമേതം അധിവചനം? യസ്മാ ച കാമരാഗരത്തായം, ഭിക്ഖവേ, ഛന്ദരാഗവിനിബദ്ധോ ദിട്ഠധമ്മികാപി ഗബ്ഭാ ന പരിമുച്ചതി, സമ്പരായികാപി ഗബ്ഭാ ന പരിമുച്ചതി, തസ്മാ ഗബ്ഭോതി കാമാനമേതം അധിവചന"ന്തി.

> ഭയം ദുക്ഖഞ്ച രോഗോ ച, ഗണ്ഡോ സല്ലഞ്ച സങ്ഗോ ച;
> പങ്കോ ഗബ്ഭോ ച ഉഭയം, ഏതേ കാമാ പവുച്ചന്തി;
> യത്ഥ സത്തോ പുഥുജ്ജനോ.
>
> ഓതിണ്ണോ സാതരൂപേന, പുന ഗബ്ഭായ ഗച്ഛതി;
> യതോ ച ഭിക്ഖു ആതാപീ, സമ്പജഞ്ഞം ന രിച്ചതി [ന രിഞ്ചതി (സ്യാ॰ ക॰) സം॰ നി॰ ർ.വ൨൫].
>
> സോ ഇമം പലിപഥം ദുഗ്ഗം, അതിക്കമ്മ തഥാവിധോ;
> പജം ജാതിജരൂപേതം, ഫന്ദമാനം അവേക്ഖതീതി.
>
> ഈതീ ച ഗണ്ഡോ ച ഉപദ്ദവോ ച, രോഗോ ച സല്ലഞ്ച ഭയഞ്ച മേതം.

ഏതം ഭയം കാമഗുണേസു ദിസ്വാതി ഏതം ഭയം കാമഗുണേസു ദിസ്വാ പസ്സിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാതി - ഏതം ഭയം കാമഗുണേസു ദിസ്വാ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

> "ഈതീ ച ഗണ്ഡോ ച ഉപദ്ദവോ ച, രോഗോ ച സല്ലഞ്ച ഭയഞ്ച മേതം;
> ഏതം ഭയം കാമഗുണേസു ദിസ്വാ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ"തി.

൫൩. **സീതഞ്ച ഉണ്ഹഞ്ച ഖുദം പിപാസം, വാതാതപേ ഡംസസരീസപേ** [ഡംസസിരിംസപേ (സ്യാ॰), ഡംസമകസസരീസപേ (ക॰)] **ച;**
സബ്ബാനിപേതാനി അഭിസമ്ഭവിത്വാ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

സീതഞ്ച ഉണ്ഹഞ്ച ഖുദം പിപാസന്തി. സീതന്തി ദ്വീഹി കാരണേഹി സീതം ഹോതി - അബ്ഭന്തരധാതുപ്പകോപവസേന വാ സീതം ഹോതി ബഹിദ്ധാ

ഉതുവസേന വാ സീതം ഹോതി. **ഉണ്ഹന്തി** ദ്വീഹി കാരണേഹി ഉണ്ഹം ഹോതി - അബ്ഭന്തരധാതുപ്പകോപവസേന വാ ഉണ്ഹം ഹോതി ബഹിദ്ധാ ഉതുവസേന വാ ഉണ്ഹം ഹോതി. ഖുദാ [ഖുദ്ദാ (സ്യാ॰ ക॰)] വുച്ചതി ഛാതകോ. പിപാസാ വുച്ചതി ഉദകപിപാസാതി - സീതഞ്ച ഉണ്ഹഞ്ച ഖുദം പിപാസം.

വാതാതപേ ഡംസസരീസപേ ചാതി. **വാതാ**തി പുരത്ഥിമാ വാതാ പച്ഛിമാ വാതാ ഉത്തരാ വാതാ ദക്ഖിണാ വാതാ സരജാ വാതാ അരജാ വാതാ സീതാ വാതാ ഉണ്ഹാ വാതാ പരിത്താ വാതാ അധിമത്താ വാതാ വേരമ്ഭവാതാ പക്ഖവാതാ സുപണ്ണവാതാ താലപണ്ണവാതാ [താലവണ്ഡവാതാ (ക॰) ചൂളനി॰ ഉപസീവമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസ ൪൩] വിധൂപനവാതാ. ആതപോ വുച്ചതി സൂരിയസന്താപോ. ഡംസാ വുച്ചന്തി പിങ്ഗലമക്ഖികാ. സരീസപാ വുച്ചന്തി അഹീതി - വാതാതപേ ഡംസസരീസപേ ച.

സബ്ബാനിപേതാനി അഭിസമ്ഭവിത്വാതി അഭിഭവിത്വാ അജ്ഝോത്ഥരിത്വാ പരിയാദിയിത്വാ മദ്ദിത്വാതി - സബ്ബാനിപേതാനി അഭിസമ്ഭവിത്വാ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

> ''സീതഞ്ച ഉണ്ഹഞ്ച ഖുദം പിപാസം, വാതാതപേ ഡംസസരീസപേ ച;
> സബ്ബാനിപേതാനി അഭിസമ്ഭവിത്വാ, ഏകോ ചരേ
> ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ''തി.

൧൩൯. **നാഗോവ യൂഥാനി വിവജ്ജയിത്വാ, സഞ്ജാതഖന്ധോ പദുമീ ഉളാരോ;**
യഥാഭിരന്തം വിഹരേ [വീഹരം (സു॰ നി॰ ൫൩)] **അരഞ്ഞേ, ഏകോ ചരേ**
ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

നാഗോവ യൂഥാനി വിവജ്ജയിത്വാതി നാഗോ വുച്ചതി ഹത്ഥിനാഗോ. പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോപി നാഗോ. കിംകാരണാ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ നാഗോ? ആഗും ന കരോതീതി നാഗോ; ന ഗച്ഛതീതി നാഗോ; ന ആഗച്ഛതീതി നാഗോ. കഥം സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ ആഗും ന കരോതീതി നാഗോ? ആഗു വുച്ചതി പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ സംകിലേസികാ പോനോഭവികാ സദരാ ദുക്ഖവിപാകാ ആയതിം ജാതിജരാമരണിയാ.

> ആഗും ന കരോതി കിഞ്ചി ലോകേ, സബ്ബസംയോഗേ വിസജ്ജ
> ബന്ധനാനി;
> സബ്ബത്ഥ ന സജ്ജതി വിമുത്തോ, നാഗോ താദി പവുച്ചതേ തഥത്താ.

ഏവം സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ ആഗും ന കരോതീതി നാഗോ.

കഥം സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ ന ഗച്ഛതീതി നാഗോ? സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ ന ഛന്ദാഗതിം ഗച്ഛതി, ന ദോസാഗതിം ഗച്ഛതി, ന മോഹാഗതിം ഗച്ഛതി, ന ഭയാഗതിം ഗച്ഛതി, ന രാഗവസേന ഗച്ഛതി, ന ദോസവസേന ഗച്ഛതി, ന മോഹവസേന ഗച്ഛതി, ന മാനവസേന ഗച്ഛതി, ന ദിട്ഠിവസേന ഗച്ഛതി, ന ഉദ്ധച്ചവസേന ഗച്ഛതി, ന വിചികിച്ഛാവസേന ഗച്ഛതി, ന അനുസയവസേന ഗച്ഛതി, ന വഗ്ഗേഹി കപ്പേഹി യായതി നീയതി [നിയ്യതി

(സ്യാ॰ ക॰)] വുയ്ഹതി സംഹരീയതി. ഏവം സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ ന ഗച്ഛതീതി നാഗോ.

കഥം സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ ന ആഗച്ഛതീതി നാഗോ? സോതാപത്തിമഗ്ഗേന യേ കിലേസാ പഹീനാ തേ കിലേസേ ന പുനേതി ന പച്ചേതി ന പച്ചാഗച്ഛതി, സകദാഗാമിമഗ്ഗേന...പേ॰... അനാഗാമിമഗ്ഗേന...പേ॰... അരഹത്തമഗ്ഗേന യേ കിലേസാ പഹീനാ തേ കിലേസേ ന പുനേതി ന പച്ചേതി ന പച്ചാഗച്ഛതി. ഏവം സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ ന ആഗച്ഛതീതി നാഗോ.

നാഗോവ യൂഥാനി വിവജ്ജയിത്വാതി യഥാ സോ ഹത്ഥിനാഗോ യൂഥാനി വിവജ്ജേത്വാ പരിവജ്ജേത്വാ അഭിനിവജ്ജേത്വാ ഏകോവ അരഞ്ഞവനമജ്ഝോഗാഹേത്വാ [അരഞ്ഞേ വനമജ്ഝസ്സ അജ്ഝോഗാഹേത്വാ (സ്യാ॰)] ചരതി വിഹരതി ഇരിയതി വത്തേതി പാലേതി യപേതി യാപേതി, പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോപി ഗണം വിവജ്ജേത്വാ പരിവജ്ജേത്വാ അഭിവജ്ജേത്വാ ഏകോ [ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ (സ്യാ॰)] അരഞ്ഞവനപത്ഥാനി പന്താനി സേനാസനാനി പടിസേവതി അപ്പസദ്ദാനി അപ്പനിഗ്ഘോസാനി വിജനവാതാനി മനുസ്സരാഹസ്സേയ്യകാനി പടിസല്ലാനസാരുപ്പാനി. സോ ഏകോ ഗച്ഛതി ഏകോ തിട്ഠതി ഏകോ നിസീദതി ഏകോ സേയ്യം കപ്പേതി ഏകോ ഗാമം പിണ്ഡായ പവിസതി ഏകോ പടിക്കമതി ഏകോ രഹോ നിസീദതി ഏകോ ചങ്കമം അധിട്ഠാതി ഏകോ ചരതി വിഹരതി ഇരിയതി വത്തേതി പാലേതി യപേതി യാപേതീതി - നാഗോവ യൂഥാനി വിവജ്ജയിത്വാ.

സഞ്ജാതഖന്ധോ പദുമീ ഉളാരോതി യഥാ സോ ഹത്ഥിനാഗോ സഞ്ജാതക്ഖന്ധോ സത്തരതനോ വാ ഹോതി അട്ഠരതനോ വാ, പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോപി സഞ്ജാതക്ഖന്ധോ അസേക്ഖേന സീലക്ഖന്ധേന അസേക്ഖേന സമാധിക്ഖന്ധേന അസേക്ഖേന പഞ്ഞാക്ഖന്ധേന അസേക്ഖേന വിമുത്തിക്ഖന്ധേന അസേക്ഖേന വിമുത്തിഞാണദസ്സനക്ഖന്ധേന. യഥാ സോ ഹത്ഥിനാഗോ പദുമീ, പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോപി സത്തഹി ബോജ്ഝങ്ഗപുപ്ഫേഹി പദുമീ, സതിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗപുപ്ഫേന ധമ്മവിചയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗപുപ്ഫേന വീരിയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗപുപ്ഫേന പീതിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗപുപ്ഫേന, പീതിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗപുപ്ഫേന പസ്സദ്ധിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗപുപ്ഫേന സമാധിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗപുപ്ഫേന ഉപേക്ഖാസമ്ബോജ്ഝങ്ഗപുപ്ഫേന. യഥാ സോ ഹത്ഥിനാഗോ ഉളാരോ ഥാമേന ബലേന ജവേന സൂരേന, പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോപി ഉളാരോ സീലേന സമാധിനാ പഞ്ഞായ വിമുത്തിയാ വിമുത്തിഞാണദസ്സനേനാതി - സഞ്ജാതഖന്ധോ പദുമീ ഉളാരോ.

യഥാഭിരന്തം വിഹരേ അരഞ്ഞേതി യഥാ സോ ഹത്ഥിനാഗോ യഥാഭിരന്തം അരഞ്ഞേ വിഹരതി, പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോപി യഥാഭിരന്തം അരഞ്ഞേ വിഹരതി. പഠമേനപി ഝാനേന യഥാഭിരന്തം അരഞ്ഞേ വിഹരതി, ദുതിയേനപി ഝാനേന...പേ॰... തതിയേനപി ഝാനേന... ചതുത്ഥേനപി ഝാനേന യഥാഭിരന്തം അരഞ്ഞേ വിഹരതി; മേത്തായപി ചേതോവിമുത്തിയാ യഥാഭിരന്തം അരഞ്ഞേ വിഹരതി, കരുണായപി ചേതോവിമുത്തിയാ... മുദിതായപി ചേതോവിമുത്തിയാ... ഉപേക്ഖായപി ചേതോവിമുത്തിയാ യഥാഭിരന്തം അരഞ്ഞേ വിഹരതി; ആകാസാനഞ്ചായതനസമാപത്തിയാപി യഥാഭിരന്തം

അരഞ്ഞേ വിഹരതി, വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനസമാപത്തിയാപി... ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസമാപത്തിയാപി... നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനസമാപത്തിയാപി... നിരോധസമാപത്തിയാപി... ഫലസമാപത്തിയാപി യഥാഭിരന്തം അരഞ്ഞേ വിഹരതീതി - യഥാഭിരന്തം വിഹരേ അരഞ്ഞേ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

> ''നാഗോവ യൂഥാനി വിവജ്ജയിത്വാ, സഞ്ജാതഖന്ധോ പദുമീ ഉളാരോ;
> യഥാഭിരന്തം വിഹരേ അരഞ്ഞേ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ''തി.

൧൮. **അട്ഠാനതം സങ്ഗണികാരതസ്സ, യം ഫസ്സയേ** [ഫുസ്സയേ (സ്യാ॰ ക॰)] **സാമയികം** [ആസാമായികം (ക॰)] **വിമുത്തിം;**
ആദിച്ചബന്ധുസ്സ വചോ നിസമ്മ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

അട്ഠാനതം സങ്ഗണികാരതസ്സ, യം ഫസ്സയേ സാമയികം വിമുത്തിന്തി വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - ''യാവതാനന്ദ [സോ വതാനന്ദ (മ॰ നി॰ ൩.൧൮൬)], ഭിക്ഖു സങ്ഗണികാരാമോ സങ്ഗണികരതോ സങ്ഗണികാരാമതം അനുയുത്തോ, ഗണാരാമോ ഗണരതോ ഗണസമ്മുദിതോ (ഗണാരാമതം അനുയുത്തോ) [( ) നത്ഥി മ॰ നി॰ ൩.൧൮൬], യം തം നേക്ഖമ്മസുഖം പവിവേകസുഖം ഉപസമസുഖം സമ്ബോധിസുഖം, തസ്സ സുഖസ്സ നികാമലാഭീ ഭവിസ്സതി അകിച്ഛലാഭീ അകസിരലാഭീതി - നേതം ഠാനം വിജ്ജതി. യോ ച ഖോ സോ, ആനന്ദ, ഭിക്ഖു ഏകോ ഗണസ്മാ വൂപകട്ഠോ വിഹരതി, തസ്സേതം ഭിക്ഖുനോ പാടികങ്ഖം. യം തം നേക്ഖമ്മസുഖം പവിവേകസുഖം ഉപസമസുഖം സമ്ബോധിസുഖം, തസ്സ സുഖസ്സ നികാമലാഭീ ഭവിസ്സതി അകിച്ഛലാഭീ അകസിരലാഭീതി - ഠാനമേതം വിജ്ജതി. യാവതാനന്ദ, ഭിക്ഖു സങ്ഗണികാരാമോ സങ്ഗണികരതോ സങ്ഗണികാരാമതം അനുയുത്തോ, ഗണാരാമോ ഗണരതോ ഗണസമ്മുദിതോ (ഗണാരാമതം അനുയുത്തോ,) സാമായികം [സാമയികം (സ്യാ॰ ക॰)] വാ കന്തം ചേതോവിമുത്തിം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരിസ്സതി, അസാമായികം വാ അകുപ്പന്തി - നേതം ഠാനം വിജ്ജതി. യോ ച ഖോ സോ, ആനന്ദ, ഭിക്ഖു ഏകോ ഗണസ്മാ വൂപകട്ഠോ വിഹരതി, തസ്സേതം ഭിക്ഖുനോ പാടികങ്ഖം സാമായികം വാ കന്തം ചേതോവിമുത്തിം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരിസ്സതി, അസാമായികം വാ അകുപ്പന്തി, ഠാനമേതം വിജ്ജതീ''തി - അട്ഠാനതം സങ്ഗണികാരതസ്സ, യം ഫസ്സയേ സാമയികം വിമുത്തിം.

ആദിച്ചബന്ധുസ്സ വചോ നിസമ്മാതി ആദിച്ചോ വുച്ചതി സൂരിയോ. സോ ഗോതമോ ഗോത്തേന. പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോപി ഗോതമോ ഗോത്തേന. സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ സൂരിയസ്സ ഗോത്തഞാതകോ ഗോത്തബന്ധു, തസ്മാ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ ആദിച്ചബന്ധു. **ആദിച്ചബന്ധുസ്സ വചോ നിസമ്മാ**തി ആദിച്ചബന്ധുസ്സ വചനം ബ്യപ്പഥം ദേസനം അനുസാസനം അനുസിട്ഠം സുത്വാ സുണിത്വാ ഉഗ്ഗഹേത്വാ ഉപധാരയിത്വാ ഉപലക്ഖയിത്വാതി - ആദിച്ചബന്ധുസ്സ വചോ നിസമ്മ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

> ''അട്ഠാനതം സങ്ഗണികാരതസ്സ, യം ഫസ്സയേ സാമയികം വിമുത്തിം;
> ആദിച്ചബന്ധുസ്സ വചോ നിസമ്മ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ''തി.

ദുതിയോ വഗ്ഗോ.

തതിയവഗ്ഗോ

ഏ൪ ദിട്ഠീവിസൂകാനി ഉപാതിവത്തോ, പത്തോ നിയാമം പടിലദ്ധമഗ്ഗോ;
ഉപ്പന്നഞാണോമ്ഹി അനഞ്ഞനേയ്യോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

ദിട്ഠിവിസൂകാനി ഉപാതിവത്തോതി ദിട്ഠിവിസൂകാനി വുച്ചന്തി വീസതിവത്ഥുകാ സക്കായദിട്ഠി. ഇധ അസ്സുതവാ പുഥുജ്ജനോ അരിയാനം അദസ്സാവീ അരിയധമ്മസ്സ അകോവിദോ അരിയധമ്മേ അവിനീതോ സപ്പുരിസാനം അദസ്സാവീ സപ്പുരിസധമ്മസ്സ അകോവിദോ സപ്പുരിസധമ്മേ അവിനീതോ രൂപം അത്തതോ സമനുപസ്സതി രൂപവന്തം വാ അത്താനം അത്തനി വാ രൂപം രൂപസ്മിം വാ അത്താനം, വേദനം...പേ॰... സഞ്ഞം... സങ്ഖാരേ... വിഞ്ഞാണം അത്തതോ സമനുപസ്സതി വിഞ്ഞാണവന്തം വാ അത്താനം അത്തനി വാ വിഞ്ഞാണം വിഞ്ഞാണസ്മിം വാ അത്താനം. യാ ഏവരൂപാ ദിട്ഠി ദിട്ഠിഗതം ദിട്ഠിഗഹനം ദിട്ഠികന്താരോ ദിട്ഠിവിസൂകായികം ദിട്ഠിവിപ്ഫന്ദിതം ദിട്ഠിസംയോജനം ഗാഹോ പടിഗ്ഗാഹോ അഭിനിവേസോ പരാമാസോ കുമ്മഗ്ഗോ മിച്ഛാപഥോ മിച്ഛത്തം തിത്ഥായതനം വിപരിയേസഗ്ഗാഹോ വിപരീതഗ്ഗാഹോ വിപല്ലാസഗ്ഗാഹോ മിച്ഛാഗാഹോ, അയാഥാവകസ്മിം യാഥാവകന്തി ഗാഹോ, യാവതാ ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിഗതാനി - ഇമാനി ദിട്ഠിവിസൂകാനി. **ദിട്ഠിവിസൂകാനി ഉപാതിവത്തോതി** ദിട്ഠിവിസൂകാനി ഉപാതിവത്തോ അതിക്കന്തോ സമതിക്കന്തോ വീതിവത്തോതി - ദിട്ഠീവിസൂകാനി ഉപാതിവത്തോ.

പത്തോ നിയാമം പടിലദ്ധമഗ്ഗോതി നിയാമാ വുച്ചന്തി ചത്താരോ മഗ്ഗാ; അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ, സേയ്യഥിദം - സമ്മാദിട്ഠി സമ്മാസങ്കപ്പോ സമ്മാവാചാ സമ്മാകമ്മന്തോ സമ്മാആജീവോ സമ്മാവായാമോ സമ്മാസതി സമ്മാസമാധി. ചതൂഹി അരിയമഗ്ഗേഹി സമന്നാഗതോ നിയാമം പത്തോ സമ്പത്തോ അധിഗതോ ഫസ്സിതോ സച്ഛികതോതി - പത്തോ നിയാമം. **പടിലദ്ധമഗ്ഗോതി** ലദ്ധമഗ്ഗോ പടിലദ്ധമഗ്ഗോ അധിഗതമഗ്ഗോ ഫസ്സിതമഗ്ഗോ സച്ഛികതമഗ്ഗോതി - പത്തോ നിയാമം പടിലദ്ധമഗ്ഗോ.

ഉപ്പന്നഞാണോമ്ഹി അനഞ്ഞനേയ്യോതി തസ്സ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധസ്സ ഞാണം ഉപ്പന്നം സമുപ്പന്നം നിബ്ബത്തം അഭിനിബ്ബത്തം പാതുഭൂതം. "സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ"തി ഞാണം ഉപ്പന്നം സമുപ്പന്നം നിബ്ബത്തം അഭിനിബ്ബത്തം പാതുഭൂതം, "സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ"തി...പേ॰... "സബ്ബേ ധമ്മാ അനത്താ"തി... "യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ"ന്തി ഞാണം ഉപ്പന്നം സമുപ്പന്നം നിബ്ബത്തം അഭിനിബ്ബത്തം പാതുഭൂതന്തി - ഉപ്പന്നഞാണോമ്ഹി. **അനഞ്ഞനേയ്യോതി** സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ ന പരനേയ്യോ

ന പരപ്പത്തിയോ ന പരപ്പച്ചയോ ന പരപടിബദ്ധഗൂ, യഥാഭൂതം [തം (ക॰)] ജാനാതി പസ്സതി അസമ്മൂള്ഹോ സമ്പജാനോ പടിസ്സതോ. "സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ"തി ന പരനേയ്യോ ന പരപ്പത്തിയോ ന പരപ്പച്ചയോ ന പരപടിബദ്ധഗൂ, യഥാഭൂതം ജാനാതി പസ്സതി അസമ്മൂള്ഹോ സമ്പജാനോ പടിസ്സതോ. "സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ"തി...പേ॰... "സബ്ബേ ധമ്മാ അനത്താ"തി... പേ॰... "യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ"ന്തി ന പരനേയ്യോ ന

പരപ്പത്തിയോ ന പരപ്പച്ചയോ ന പരപടിബദ്ധഗൂ, യഥാഭൂതം ജാനാതി പസ്സതി അസമ്മൂള്ഹോ സമ്പജാനോ പടിസ്സതോതി - ഉപ്പന്നഞാണോമ്ഹി അനഞ്ഞനേയ്യോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

> ''ദിട്ഠീവിസൂകാനി ഉപാതിവത്തോ, പത്തോ നിയാമം പടിലദ്ധമഗ്ഗോ;
> ഉപ്പന്നഞാണോമ്ഹി അനഞ്ഞനേയ്യോ, ഏകോ ചരേ
> ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ''തി.

> ഫ്ർ **നില്ലോലുപോ നിക്കുഹോ നിപ്പിപാസോ, നിമ്മക്ഖോ**
> **നിദ്ധന്തകസാവമോഹോ;**
> **നിരാസസോ** [നിരാസയോ (സീ॰ അട്ഠ॰) സു॰ നി॰ ഒന്റു] **സബ്ബലോകേ**
> **ഭവിത്വാ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.**

നില്ലോലുപോ നിക്കുഹോ നിപ്പിപാസോതി ലോലുപ്പം വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. സാ ലോലുപ്പാ തണ്ഹാ തസ്സ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധസ്സ പഹീനാ ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ. തസ്മാ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ നില്ലോലുപോ.

നിക്കുഹോതി തീണി കുഹനവത്ഥൂനി - പച്ചയപടിസേവനസങ്ഖാതം കുഹനവത്ഥു, ഇരിയാപഥസങ്ഖാതം കുഹനവത്ഥു, സാമന്തജപ്പനസങ്ഖാതം കുഹനവത്ഥു.

കതമം പച്ചയപടിസേവനസങ്ഖാതം കുഹനവത്ഥു? ഇധ ഗഹപതികാ ഭിക്ഖും [ഭിക്ഖൂ (ക॰) മഹാനി॰ ൮൭] നിമന്തേന്തി ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരേഹി, സോ പാപിച്ഛോ ഇച്ഛാപകതോ അത്ഥികോ ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരാനം ഭിയ്യോകമ്യതം ഉപാദായ ചീവരം പച്ചക്ഖാതി, പിണ്ഡപാതം പച്ചക്ഖാതി, സേനാസനം പച്ചക്ഖാതി, ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം പച്ചക്ഖാതി. സോ ഏവമാഹ - ''കിം സമണസ്സ മഹഗ്ഘേന ചീവരേന! ഏതം സാരുപ്പം യം സമണോ സുസാനാ വാ സങ്കാരകൂടാ വാ പാപണികാ വാ നന്തകാനി ഉച്ചിനിത്വാ സങ്ഘാടികം കരിത്വാ ധാരേയ്യ. കിം സമണസ്സ മഹഗ്ഘേന പിണ്ഡപാതേന! ഏതം സാരുപ്പം യം സമണോ ഉഞ്ഛാചരിയായ പിണ്ഡിയാലോപേന ജീവികം കപ്പേയ്യ. കിം സമണസ്സ മഹഗ്ഘേന സേനാസനേന! ഏതം സാരുപ്പം യം സമണോ രുക്ഖമൂലികോ വാ അസ്സ സോസാനികോ വാ അബ്ഭോകാസികോ വാ. കിം സമണസ്സ മഹഗ്ഘേന ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരേന! ഏതം സാരുപ്പം യം സമണോ പൂതിമുത്തേന വാ ഹരിതകീഖണ്ഡേന വാ ഓസധം കരേയ്യാ''തി. തദുപാദായ ലൂഖം ചീവരം ധാരേതി ലൂഖം പിണ്ഡപാതം പരിഭുഞ്ജതി ലൂഖം സേനാസനം പടിസേവതി ലൂഖം ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം പടിസേവതി. തമേനം ഗഹപതികാ ഏവം ജാനന്തി - ''അയം സമണോ അപ്പിച്ഛോ സന്തുട്ഠോ പവിവിത്തോ അസംസട്ഠോ ആരദ്ധവീരിയോ ധുതവാദോ''തി. ഭിയ്യോ ഭിയ്യോ നിമന്തേന്തി ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരേഹി. സോ ഏവമാഹ - ''തിണ്ണം സമ്മുഖീഭാവാ സദ്ധോ കുലപുത്തോ ബഹും പുഞ്ഞം

പസവതി, സദ്ധായ സമ്മുഖീഭാവാ സദ്ധോ കുലപുത്തോ ബഹും പുഞ്ഞം പസവതി, ദേയ്യധമ്മസ്സ സമ്മുഖീഭാവാ സദ്ധോ കുലപുത്തോ ബഹും പുഞ്ഞം പസവതി, ദക്ഖിണേയ്യാനം സമ്മുഖീഭാവാ സദ്ധോ കുലപുത്തോ ബഹും പുഞ്ഞം പസവതി. തുമ്ഹാകഞ്ചേവായം സദ്ധാ അത്ഥി, ദേയ്യധമ്മോ ച സംവിജ്ജതി, അഹഞ്ച പടിഗ്ഗാഹകോ. സചേഹം ന പടിഗ്ഗഹേസ്സാമി, ഏവം തുമ്ഹേ പുഞ്ഞേന പരിബാഹിരാ ഭവിസ്സഥ [ഭവിസ്സന്തി (മഹാനി॰ വ്യ൭)]. ന മയ്ഹം ഇമിനാ അത്ഥോ. അപി ച, തുമ്ഹാകംയേവ അനുകമ്പായ പടിഗ്ഗണ്ഹാമീ''തി. തദുപാദായ ബഹുമ്പി ചീവരം പടിഗ്ഗണ്ഹാതി, ബഹുമ്പി പിണ്ഡപാതം പടിഗ്ഗണ്ഹാതി, ബഹുമ്പി സേനാസനം പടിഗ്ഗണ്ഹാതി, ബഹുമ്പി ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം പടിഗ്ഗണ്ഹാതി. യാ ഏവരൂപാ ഭാകുടികാ ഭാകുടിയം കുഹനാ കുഹായനാ കുഹിതത്തം - ഇദം പച്ചയപടിസേവനസങ്ഖാതം കുഹനവത്ഥു.

കതമം ഇരിയാപഥസങ്ഖാതം കുഹനവത്ഥു? ഇധേകച്ചോ പാപിച്ഛോ ഇച്ഛാപകതോ സമ്ഭാവനാധിപ്പായോ ''ഏവം മം ജനോ സമ്ഭാവേസ്സതീ''തി ഗമനം സണ്ഠപേതി ഠാനം സണ്ഠപേതി നിസജ്ജം [നിസജ്ജനം (ക॰)] സണ്ഠപേതി സയനം സണ്ഠപേതി, പണിധായ ഗച്ഛതി പണിധായ തിട്ഠതി പണിധായ നിസീദതി പണിധായ സേയ്യം കപ്പേതി സമാഹിതോ വിയ ഗച്ഛതി സമാഹിതോ വിയ തിട്ഠതി സമാഹിതോ വിയ നിസീദതി സമാഹിതോ വിയ സേയ്യം കപ്പേതി, ആപാഥകജ്ഝായീവ [ആപാതകജ്ഝായീ ച (ക॰)] ഹോതി. യാ ഏവരൂപാ ഇരിയാപഥസ്സ ആഠപനാ ഠപനാ സണ്ഠപനാ ഭാകുടികാ ഭാകുടിയം കുഹനാ കുഹായനാ കുഹിതത്തം [കുഹായിതത്തം (സ്യാ॰ ക॰), വിസുദ്ധിമഗ്ഗട്ഠകഥാ ഓലോകേതബ്ബാ] - ഇദം ഇരിയാപഥസങ്ഖാതം കുഹനവത്ഥു.

കതമം സാമന്തജപ്പനസങ്ഖാതം കുഹനവത്ഥു? ഇധേകച്ചോ പാപിച്ഛോ ഇച്ഛാപകതോ സമ്ഭാവനാധിപ്പായോ ''ഏവം മം ജനോ സമ്ഭാവേസ്സതീ''തി അരിയധമ്മേ സന്നിസ്സിതവാചം ഭാസതി. ''യോ ഏവരൂപം ചീവരം ധാരേതി സോ സമണോ മഹേസക്ഖോ''തി ഭണതി; യോ ഏവരൂപം പത്തം ധാരേതി... പേ॰... ലോഹഥാലകം ധാരേതി... ധമ്മകരണം ധാരേതി... പരിസ്സാവനം ധാരേതി... കുഞ്ചികം ധാരേതി... ഉപാഹനം ധാരേതി... കായബന്ധനം ധാരേതി... ആയോഗം [ആയോഗബന്ധനം (സ്യാ॰ ക॰) മഹാനി॰ വ്യ൭] ധാരേതി സോ സമണോ മഹേസക്ഖോ''തി ഭണതി; ''യസ്സ ഏവരൂപാ ഉപജ്ഝായോ സോ സമണോ മഹേസക്ഖോ''തി ഭണതി; യസ്സ ഏവരൂപോ ആചരിയോ ...പേ॰... ഏവരൂപാ സമാനുപജ്ഝായകാ... സമാനാചരിയകാ... മിത്താ... സന്ദിട്ഠാ... സമ്ഭത്താ... സഹായാ സോ സമണോ മഹേസക്ഖോതി ഭണതി; യോ ഏവരൂപേ വിഹാരേ വസതി... അഡ്ഢയോഗേ വസതി... പാസാദേ വസതി... ഹമ്മിയേ വസതി... ഗുഹായം വസതി... ലേണേ വസതി... കുടിയം വസതി... കൂടാഗാരേ വസതി... അട്ടേ വസതി... മാളേ വസതി... ഉദ്ദണ്ഡേ [ഉട്ടണ്ഡേ (ക॰)] വസതി... ഉപട്ഠാനസാലായം വസതി... മണ്ഡപേ വസതി... രുക്ഖമൂലേ വസതി സോ സമണോ മഹേസക്ഖോ''തി ഭണതി.

അഥ വാ, കോരജികകോരജികോ ഭാകുടികഭാകുടികോ കുഹകകുഹകോ ലപകലപകോ മുഖസമ്ഭാവികോ ''അയം സമണോ ഇമാസം ഏവരൂപാനം സന്താനം വിഹാരസമാപത്തീനം ലാഭീ''തി താദിസം ഗമ്ഭീരം ഗൂള്ഹം നിപുണം

പടിച്ഛന്നം ലോകുത്തരം സുഞ്ഞതാപടിസഞ്ഞുത്തം കഥം കഥേതി. യാ ഏവരൂപാ ഭാകുടികാ ഭാകുടിയം കുഹനാ കുഹായനാ കുഹിതത്തം, ഇദം സാമന്തജപ്പനസങ്ഖാതം കുഹനവത്ഥു. തസ്സ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധസ്സ ഇമാനി തീണി കുഹനവത്ഥൂനി പഹീനാനി സമുച്ഛിന്നാനി വൂപസന്താനി പടിപ്പസ്സദ്ധാനി അഭബ്ബുപ്പത്തികാനി ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാനി. തസ്മാ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ നിക്കുഹോ.

നിപ്പിപാസോതി പിപാസാ വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. സാ പിപാസാ തണ്ഹാ തസ്സ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധസ്സ പഹീനാ ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ. തസ്മാ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ നിപ്പിപാസോതി - നില്ലോലുപോ നിക്കുഹോ നിപ്പിപാസോ.

നിമ്മക്ഖോ നിദ്ധന്തകസാവമോഹോതി. **മക്ഖോ**തി യോ മക്ഖോ മക്ഖായനാ [മക്ഖിയനാ (ക॰) പസ്സ വിഭ॰ ൮൯൧] മക്ഖായിതത്തം നിട്ഠുരിയം നിട്ഠുരിയകമ്മം. **കസാവോ**തി രാഗോ കസാവോ, ദോസോ കസാവോ, മോഹോ കസാവോ, കോധോ...പേ॰... ഉപനാഹോ... മക്ഖോ... പളാസോ... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാ കസാവാ. **മോഹോ**തി ദുക്ഖേ അഞ്ഞാണം, ദുക്ഖസമുദയേ അഞ്ഞാണം, ദുക്ഖനിരോധേ അഞ്ഞാണം, ദുക്ഖനിരോധഗാമിനിയാ പടിപദായ അഞ്ഞാണം, പുബ്ബന്തേ അഞ്ഞാണം, അപരന്തേ അഞ്ഞാണം, പുബ്ബന്താപരന്തേ അഞ്ഞാണം, ഇദപ്പച്ചയതാപടിച്ചസമുപ്പന്നേസു ധമ്മേസു അഞ്ഞാണം. യം ഏവരൂപം അഞ്ഞാണം അദസ്സനം അനഭിസമയോ അനനുബോധോ അപ്പടിവേധോ അസംഗാഹനാ അപരിയോഗാഹനാ അസമപേക്ഖനാ അപച്ചവേക്ഖണാ അപച്ചക്ഖകമ്മം ദുമ്മേജ്ഝം ബാല്യം അസമ്പജഞ്ഞം മോഹോ പമോഹോ സമ്മോഹോ അവിജ്ജാ അവിജ്ജോഘോ അവിജ്ജായോഗോ അവിജ്ജാനുസയോ അവിജ്ജാപരിയുട്ഠാനം അവിജ്ജാലങ്ഗീ മോഹോ അകുസലമൂലം. തസ്സ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധസ്സ മക്ഖോ ച കസാവോ ച മോഹോ ച വന്താ സംവന്താ നിദ്ധന്താ പഹീനാ സമുച്ഛിന്നാ വൂപസന്താ പടിപ്പസ്സദ്ധാ അഭബ്ബുപ്പത്തികാ ഞാണഗ്ഗിനാ ദഡ്ഢാതി. സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ നിമ്മക്ഖോ നിദ്ധന്തകസാവമോഹോ.

നിരാസസോ സബ്ബലോകേ ഭവിത്വാതി ആസാ വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ...പേ॰... അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. **സബ്ബലോകേ**തി സബ്ബഅപായലോകേ സബ്ബമനുസ്സലോകേ സബ്ബദേവലോകേ സബ്ബഖന്ധലോകേ സബ്ബധാതുലോകേ സബ്ബആയതനലോകേ. **നിരാസസോ സബ്ബലോകേ ഭവിത്വാ**തി സബ്ബലോകേ നിരാസസോ ഭവിത്വാ നിത്തണ്ഹോ ഭവിത്വാ നിപ്പിപാസോ ഭവിത്വാതി - നിരാസസോ സബ്ബലോകേ ഭവിത്വാ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

> ''നില്ലോലുപോ നിക്കുഹോ നിപ്പിപാസോ, നിമ്മക്ഖോ
> നിദ്ധന്തകസാവമോഹോ;
> നിരാസസോ സബ്ബലോകേ ഭവിത്വാ, ഏകോ ചരേ
> ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ''തി.

൧൮൦. **പാപം സഹായം പരിവജ്ജയേഥ, അനത്ഥദസ്സിം വിസമേ നിവിട്ഠം;**

സയം ന സേവേ പസുതം പമത്തം, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

പാപം സഹായം പരിവജ്ജയേഥാതി. പാപസഹായോ വുച്ചതി യോ സോ സഹായോ ദസവത്ഥുകായ മിച്ഛാദിട്ഠിയാ സമന്നാഗതോ - നത്ഥി ദിന്നം, നത്ഥി യിട്ഠം, നത്ഥി ഹുതം, നത്ഥി സുകതദുക്കടാനം കമ്മാനം ഫലം വിപാകോ, നത്ഥി അയം ലോകോ, നത്ഥി പരോ ലോകോ, നത്ഥി മാതാ, നത്ഥി പിതാ, നത്ഥി സത്താ ഓപപാതികാ, നത്ഥി ലോകേ സമണബ്രാഹ്മണാ സമ്മഗ്ഗതാ സമ്മാപടിപന്നാ യേ ഇമഞ്ച ലോകം പരഞ്ച ലോകം സയം അഭിഞ്ഞാ സച്ഛികത്വാ പവേദേന്തീതി. അയം പാപസഹായോ. പാപം സഹായം പരിവജ്ജയേഥാതി. പാപം സഹായം വജ്ജേയ്യ പരിവജ്ജേയ്യാതി - പാപം സഹായം പരിവജ്ജയേഥ.

അനത്ഥദസ്സിം വിസമേ നിവിട്ഠന്തി അനത്ഥദസ്സീ വുച്ചതി യോ സോ സഹായോ ദസവത്ഥുകായ മിച്ഛാദിട്ഠിയാ സമന്നാഗതോ - നത്ഥി ദിന്നം, നത്ഥി യിട്ഠം...പേ... യേ ഇമഞ്ച ലോകം പരഞ്ച ലോകം സയം അഭിഞ്ഞാ സച്ഛികത്വാ പവേദേന്തീതി. **വിസമേ നിവിട്ഠ**ന്തി വിസമേ കായകമ്മേ നിവിട്ഠം, വിസമേ വചീകമ്മേ നിവിട്ഠം, വിസമേ മനോകമ്മേ നിവിട്ഠം, വിസമേ പാണാതിപാതേ നിവിട്ഠം, വിസമേ അദിന്നാദാനേ നിവിട്ഠം, വിസമേ കാമേസുമിച്ഛാചാരേ നിവിട്ഠം, വിസമേ മുസാവാദേ നിവിട്ഠം, വിസമായ പിസുണായ വാചായ [പിസുണവാചായ (കം॰)] നിവിട്ഠം, വിസമായ ഫരുസായ വാചായ [ഫരുസവാചായ (കം॰)] നിവിട്ഠം, വിസമേ സമ്ഫപ്പലാപേ നിവിട്ഠം, വിസമായ അഭിജ്ഝായ നിവിട്ഠം, വിസമേ ബ്യാപാദേ നിവിട്ഠം, വിസമായ മിച്ഛാദിട്ഠിയാ നിവിട്ഠം, വിസമേസു സങ്ഖാരേസു നിവിട്ഠം വിസമേസു പഞ്ചസു കാമഗുണേസു നിവിട്ഠം, വിസമേസു പഞ്ചസു നീവരണേസു നിവിട്ഠം വിനിവിട്ഠം സത്തം അല്ലീനം ഉപഗതം അജ്ഝോസിതം അധിമുത്തന്തി - അനത്ഥദസ്സിം വിസമേ നിവിട്ഠം.

സയം ന സേവേ പസുതം പമത്തന്തി. **പസുത**ന്തി യോപി കാമേ ഏസതി ഗവേസതി പരിയേസതി തച്ചരിതോ തബ്ബഹുലോ തഗ്ഗരുകോ തന്നിനോ തപ്പോണോ തപ്പബ്ഭാരോ തദധിമുത്തോ തദധിപതേയ്യോ, സോപി കാമപ്പസുതോ. യോപി തണ്ഹാവസേന രൂപേ പരിയേസതി, സദ്ദേ...പേ॰... ഗന്ധേ... രസേ... ഫോട്ഠബ്ബേ പരിയേസതി തച്ചരിതോ തബ്ബഹുലോ തഗ്ഗരുകോ തന്നിന്നോ തപ്പോണോ തപ്പബ്ഭാരോ തദധിമുത്തോ തദധിപതേയ്യോ, സോപി കാമപ്പസുതോ. യോപി തണ്ഹാവസേന രൂപേ പടിലഭതി, സദ്ദേ...പേ॰... ഗന്ധേ... രസേ... ഫോട്ഠബ്ബേ പടിലഭതി തച്ചരിതോ തബ്ബഹുലോ തഗ്ഗരുകോ തന്നിന്നോ തപ്പോണോ തപ്പബ്ഭാരോ തദധിമുത്തോ തദധിപതേയ്യോ, സോപി കാമപ്പസുതോ. യോപി തണ്ഹാവസേന രൂപേ പരിഭുഞ്ജതി, സദ്ദേ...പേ॰... ഗന്ധേ... രസേ... ഫോട്ഠബ്ബേ പരിഭുഞ്ജതി തച്ചരിതോ തബ്ബഹുലോ തഗ്ഗരുകോ തന്നിന്നോ തപ്പോണോ തപ്പബ്ഭാരോ തദധിമുത്തോ തദധിപതേയ്യോ, സോപി കാമപ്പസുതോ. യഥാ കലഹകാരകോ കലഹപ്പസുതോ, കമ്മകാരകോ കമ്മപ്പസുതോ, ഗോചരേ ചരന്തോ ഗോചരപ്പസുതോ, ഝായീ ഝാനപ്പസുതോ; ഏവമേവ യോ കാമേ ഏസതി ഗവേസതി പരിയേസതി തച്ചരിതോ തബ്ബഹുലോ തഗ്ഗരുകോ തന്നിന്നോ തപ്പോണോ തപ്പബ്ഭാരോ തദധിമുത്തോ തദധിപതേയ്യോ, സോപി കാമപ്പസുതോ. യോപി തണ്ഹാവസേന രൂപേ പരിയേസതി...പേ॰... യോപി തണ്ഹാവസേന രൂപേ പടിലഭതി...പേ॰... യോപി

തണ്ഹാവസേന രൂപേ പരിഭുഞ്ജതി, സദ്ദേ...പേ॰... ഗന്ധേ... രസേ... ഫോട്ഠബ്ബേ പരിഭുഞ്ജതി തച്ചരിതോ തബ്ബഹുലോ തഗ്ഗരുകോ തന്നിന്നോ തപ്പോണോ തപ്പബ്ഭാരോ തദധിമുത്തോ തദധിപതേയ്യോ, സോപി കാമപ്പസുതോ. **പമത്ത**ന്തി. പമാദോ വത്തബ്ബോ കായദുച്ചരിതേ വാ വചീദുച്ചരിതേ വാ മനോദുച്ചരിതേ വാ പഞ്ചസു കാമഗുണേസു വാ ചിത്തസ്സ വോസഗ്ഗോ വോസഗ്ഗാനുപ്പദാനം കുസലാനം ധമ്മാനം ഭാവനായ അസക്കച്ചകിരിയതാ അസാതച്ചകിരിയതാ അനട്ഠിതകിരിയതാ ഓലീനവുത്തിതാ നിക്ഖിത്തച്ഛന്ദതാ നിക്ഖിത്തധുരതാ അനാസേവനാ അഭാവനാ അബഹുലീകമ്മം അനധിട്ഠാനം അനനുയോഗോ, യോ ഏവരൂപോ പമാദോ പമജ്ജനാ പമജ്ജിതത്തം - അയം വുച്ചതി പമാദോ.

സയം ന സേവേ പസുതം പമത്തന്തി പസുതം ന സേവേയ്യ പമത്തഞ്ച സയം ന സേവേയ്യ സാമം ന സേവേയ്യ ന നിസേവേയ്യ ന സംസേവേയ്യ ന പരിസംസേവേയ്യ ന ആചരേയ്യ ന സമാചരേയ്യ ന സമാദായ വത്തേയ്യാതി - സയം ന സേവേ പസുതം പമത്തം, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

> ‘‘പാപം സഹായം പരിവജ്ജയേഥ, അനത്ഥദസ്സിം വിസമേ നിവിട്ഠം;
> സയം ന സേവേ പസുതം പമത്തം, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

൧൪൬. **ബഹുസ്സുതം ധമ്മധരം ഭജേഥ, മിത്തം ഉളാരം പടിഭാനവന്തം;**
അഞ്ഞായ അത്ഥാനി വിനേയ്യ കങ്ഖം, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

ബഹുസ്സുതം ധമ്മധരം ഭജേഥാതി ബഹുസ്സുതോ ഹോതി മിത്തോ സുതധരോ സുതസന്നിചയോ. യേ തേ ധമ്മാ ആദികല്യാണാ മജ്ഝേകല്യാണാ പരിയോസാനകല്യാണാ സാത്ഥം സബ്യഞ്ജനം [സത്ഥാ സബ്യഞ്ജനാ (സ്യാ॰) പസ്സ മ॰ നി॰ ന.വ്വ] കേവലപരിപുണ്ണം പരിസുദ്ധം ബ്രഹ്മചരിയം അഭിവദന്തി, തഥാരൂപാസ്സ ധമ്മാ ബഹുസ്സുതാ ഹോന്തി ധാതാ [ധതാ (സ്യാ॰)] വചസാ പരിചിതാ മനസാനുപേക്ഖിതാ ദിട്ഠിയാ സുപ്പടിവിദ്ധാ. **ധമ്മധര**ന്തി ധമ്മം ധാരേന്തം [ധാരേതി (ക॰)] - സുത്തം ഗേയ്യം വേയ്യാകരണം ഗാഥം ഉദാനം ഇതിവുത്തകം ജാതകം അബ്ഭുതധമ്മം വേദല്ലം. **ബഹുസ്സുതം ധമ്മധരം ഭജേഥാ**തി ബഹുസ്സുതഞ്ച ധമ്മധരഞ്ച മിത്തം ഭജേയ്യ സംഭജേയ്യ സേവേയ്യ നിസേവേയ്യ സംസേവേയ്യ പടിസേവേയ്യാതി - ബഹുസ്സുതം ധമ്മധരം ഭജേഥ.

മിത്തം ഉളാരം പടിഭാനവന്തന്തി ഉളാരോ ഹോതി മിത്തോ സീലേന സമാധിനാ പഞ്ഞായ വിമുത്തിയാ വിമുത്തിഞാണദസ്സേന. **പടിഭാനവന്ത**ന്തി തയോ പടിഭാനവന്തോ - പരിയത്തിപടിഭാനവാ, പരിപുച്ഛാപടിഭാനവാ, അധിഗമപടിഭാനവാ. കതമോ പരിയത്തിപടിഭാനവാ? ഇധേകച്ചസ്സ ബുദ്ധവചനം പരിയാപുതം [പരിയാപുടം (സ്യാ॰ ക॰) പസ്സ ദീ॰ നി॰ ന.വ്വ] ഹോതി സുത്തം ഗേയ്യം വേയ്യാകരണം ഗാഥാ ഉദാനം ഇതിവുത്തകം ജാതകം അബ്ഭുതധമ്മം വേദല്ലം. തസ്സ പരിയത്തിം നിസ്സായ പടിഭാതി - അയം പരിയത്തിപടിഭാനവാ.

കതമോ പരിപുച്ഛാപടിഭാനവാ? ഇധേകച്ചോ പരിപുച്ഛിതോപി ഹോതി അത്ഥേ ച ഞായേ ച ലക്ഖണേ ച കാരണേ ച ഠാനാട്ഠാനേ ച. തസ്സ പരിപുച്ഛം നിസ്സായ പടിഭാതി - അയം പരിപുച്ഛാപടിഭാനവാ.

കതമോ അധിഗമപടിഭാനവാ? ഇധേകച്ചസ്സ അധിഗതാ ഹോന്തി ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ ചത്താരോ സമ്മപ്പധാനാ ചത്താരോ ഇദ്ധിപാദാ പഞ്ചിന്ദ്രിയാനി പഞ്ച ബലാനി സത്ത ബോജ്ഝങ്ഗാ അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ ചത്താരോ അരിയമഗ്ഗാ ചത്താരി സാമഞ്ഞഫലാനി ചതസ്സോ പടിസമ്ഭിദായോ ഛ അഭിഞ്ഞായോ [ഛളഭിഞ്ഞായോ (സ്യാ॰)]. തസ്സ അത്ഥോ ഞാതോ ധമ്മോ ഞാതോ നിരുത്തി ഞാതാ. അത്ഥേ ഞാതേ അത്ഥോ പടിഭാതി, ധമ്മേ ഞാതേ ധമ്മോ പടിഭാതി, നിരുത്തിയാ ഞാതായ നിരുത്തി പടിഭാതി. ഇമേസു തീസു ഞാണം പടിഭാനപടിസമ്ഭിദാ. സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ ഇമായ പടിഭാനപടിസമ്ഭിദായ ഉപേതോ സമുപേതോ ഉപാഗതോ സമുപാഗതോ ഉപപന്നോ സമുപപന്നോ സമന്നാഗതോ. തസ്മാ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ പടിഭാനവാ . യസ്സ പരിയത്തി നത്ഥി പരിപുച്ഛാ നത്ഥി അധിഗമോ നത്ഥി, കിം തസ്സ പടിഭായിസ്സതീതി - മിത്തം ഉളാരം പടിഭാനവന്തം.

അഞ്ഞായ അത്ഥാനി വിനേയ്യ കങ്ഖന്തി അത്തത്ഥം അഞ്ഞായ പരത്ഥം അഞ്ഞായ ഉഭയത്ഥം അഞ്ഞായ ദിട്ഠധമ്മികത്ഥം അഞ്ഞായ സമ്പരായികത്ഥം അഞ്ഞായ പരമത്ഥം അഞ്ഞായ അഭിഞ്ഞായ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാ കങ്ഖം വിനേയ്യ പടിവിനേയ്യ പജഹേയ്യ വിനോദേയ്യ ബ്യന്തീകരേയ്യ അനഭാവം ഗമേയ്യാതി - അഞ്ഞായ അത്ഥാനി വിനേയ്യ കങ്ഖം, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

> ''ബഹുസ്സുതം ധമ്മധരം ഭജേഥ, മിത്തം ഉളാരം പടിഭാനവന്തം;
> അഞ്ഞായ അത്ഥാനി വിനേയ്യ കങ്ഖം, ഏകോ ചരേ
> ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ''തി.

൧൮൭. **ഖിഡ്ഡം രതിം** [രതീ (സ്യാ॰)] **കാമസുഖഞ്ച ലോകേ, അനലങ്കരിത്വാ**
അനപേക്ഖമാനോ;
വിഭൂസട്ഠാനാ [വിഭൂസനട്ഠാനാ (സ്യാ॰ ക॰), വിഭൂസണട്ഠാനാ (സീ॰ അട്ഠ॰)] **വിരതോ സച്ചവാദീ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.**

ഖിഡ്ഡം രതിം കാമസുഖഞ്ച ലോകേതി. **ഖിഡ്ഡാ**തി ദ്വേ ഖിഡ്ഡാ - കായികാ ഖിഡ്ഡാ ച വാചസികാ ഖിഡ്ഡാ ച...പേ॰... അയം കായികാ ഖിഡ്ഡാ...പേ॰... അയം വാചസികാ ഖിഡ്ഡാ. **രതീ**തി അനുക്കണ്ഠിതാധിവചനമേതം - രതീതി. **കാമസുഖ**ന്തി വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ [പസ്സ മ॰ നി॰ ൨.൨൫൫] - ''പഞ്ചിമേ, ഭിക്ഖവേ, കാമഗുണാ. കതമേ പഞ്ച? ചക്ഖുവിഞ്ഞേയ്യാ രൂപാ ഇട്ഠാ കന്താ മനാപാ പിയരൂപാ കാമൂപസംഹിതാ രജനീയാ, സോതവിഞ്ഞേയ്യാ സദ്ദാ...പേ॰... ഘാനവിഞ്ഞേയ്യാ ഗന്ധാ... ജിവ്ഹാവിഞ്ഞേയ്യാ രസാ... കായവിഞ്ഞേയ്യാ ഫോട്ഠബ്ബാ ഇട്ഠാ കന്താ മനാപാ പിയരൂപാ കാമൂപസംഹിതാ രജനീയാ. ഇമേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, പഞ്ച കാമഗുണാ. യം ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഇമേ പഞ്ച കാമഗുണേ പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതി സുഖം സോമനസ്സം, ഇദം വുച്ചതി കാമസുഖം''. **ലോകേ**തി മനുസ്സലോകേതി - ഖിഡ്ഡം രതിം കാമസുഖഞ്ച ലോകേ.

അനലങ്കരിത്വാ അനപേക്ഖമാനോതി ഖിഡ്ഡഞ്ച രതിഞ്ച കാമസുഖഞ്ച ലോകേ അനലങ്കരിത്വാ അനപേക്ഖോ ഹുത്വാ പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തീകരിത്വാ അനഭാവം ഗമേത്വാതി - അനലങ്കരിത്വാ അനപേക്ഖമാനോ.

വിഭൂസട്ഠാനാ വിരതോ സച്ചവാദീതി. **വിഭൂസാതി** ദ്വേ വിഭൂസാ - അത്ഥി അഗാരികവിഭൂസാ [അഗാരികസ്സ വിഭൂസാ (ക॰) ഏവമുപരിപി] അത്ഥി അനാഗാരികവിഭൂസാ. കതമാ അഗാരികവിഭൂസാ? കേസാ ച മസ്സൂ ച മാലാഗന്ധഞ്ച വിലേപനഞ്ച ആഭരണഞ്ച പിലന്ധനഞ്ച വത്ഥഞ്ച പാരുപനഞ്ച [പസാധനഞ്ച (സ്യാ॰), സയനാസനഞ്ച (ക॰) ചൂളനി॰ ഖഗ്ഗവിസാണസുത്തനിദ്ദേസ ഏന്തം നത്ഥി പാഠനാനത്തം] വേഠനഞ്ച ഉച്ഛാദനം പരിമദ്ദനം ന്ഹാപനം സമ്ബാഹനം ആദാസം അഞ്ജനം മാലാഗന്ധവിലേപനം മുഖചുണ്ണം മുഖലേപനം ഹത്ഥബന്ധം സിഖാബന്ധം ദണ്ഡം നാളികം ഖഗ്ഗം ഛത്തം ചിത്രുപാഹനം ഉണ്ഹീസം മണിം വാളബീജനിം ഓദാതാനി വത്ഥാനി ദീഘദസാനി ഇതി വാ - അയം അഗാരികവിഭൂസാ.

കതമാ അനാഗാരികവിഭൂസാ? ചീവരമണ്ഡനാ പത്തമണ്ഡനാ സേനാസനമണ്ഡനാ ഇമസ്സ വാ പൂതികായസ്സ ബാഹിരാനം വാ പരിക്ഖാരാനം മണ്ഡനാ വിഭൂസനാ കേളനാ പരികേളനാ ഗദ്ധികതാ ഗദ്ധികത്തം [ഗേധികതാ ഗേധികത്തം (സ്യാ॰) പസ്സ വിഭ॰ വ്വഠ] ചപലതാ [ചപലനാ (സ്യാ॰)] ചാപല്യം - അയം അനാഗാരികവിഭൂസാ.

സച്ചവാദീതി സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ സച്ചവാദീ സച്ചസന്ധോ ഥേതോ പച്ചയികോ അവിസംവാദകോ ലോകസ്സ, വിഭൂസട്ഠാനാ ആരതോ വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ, വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരതീതി - വിഭൂസട്ഠാനാ വിരതോ സച്ചവാദീ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

> ''ഖിഡ്ഡം രതിം കാമസുഖഞ്ച ലോകേ, അനലങ്കരിത്വാ അനപേക്ഖമാനോ;
> വിഭൂസട്ഠാനാ വിരതോ സച്ചവാദീ, ഏകോ ചരേ
> ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ''തി.

ഫർന്നു **പുത്തഞ്ച ദാരം പിതരഞ്ച മാതരം, ധനാനി ധഞ്ഞാനി ച ബന്ധവാനി;**
ഹിത്വാന കാമാനി യഥോധികാനി, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

പുത്തഞ്ച ദാരം പിതരഞ്ച മാതരന്തി. **പുത്താതി** ചത്താരോ പുത്താ - അത്രജോ പുത്തോ, ഖേത്തജോ [ഖേത്രജോ (സ്യാ॰ ക॰)] പുത്തോ, ദിന്നകോ പുത്തോ, അന്തേവാസികോ പുത്തോ. ദാരാ വുച്ചന്തി ഭരിയായോ. **പിതാതി** യോ സോ ജനകോ. **മാതാതി** യാ സാ ജനികാതി - പുത്തഞ്ച ദാരം പിതരഞ്ച മാതരം.

ധനാനി ധഞ്ഞാനി ച ബന്ധവാനീതി ധനാനി വുച്ചന്തി ഹിരഞ്ഞം സുവണ്ണം മുത്താ മണി വേളുരിയോ സങ്ഖോ സിലാ പവാളം രജതം ജാതരൂപം ലോഹിതങ്ഗോ [ലോഹിതകോ (?)] മസാരഗല്ലം. ധഞ്ഞാനി വുച്ചന്തി പുബ്ബണ്ണം അപരണ്ണം. പുബ്ബണ്ണം നാമ സാലി വീഹി യവോ ഗോധുമോ കങ്ഗു വരകോ കുദ്രൂസകോ [കുദ്രുസകോ (സ്യാ॰)]. അപരണ്ണം നാമ സൂപേയ്യം. **ബന്ധവാനീതി** ചത്താരോ ബന്ധവാ - ഞാതിബന്ധവാപി ബന്ധു, ഗോത്തബന്ധവാപി ബന്ധു, മിത്തബന്ധവാപി ബന്ധു, സിപ്പബന്ധവാപി ബന്ധൂതി - ധനാനി ധഞ്ഞാനി ച ബന്ധവാനി.

ഹിത്വാന കാമാനി യഥോധികാനീതി. **കാമാ**തി ഉദ്ദാനതോ ദ്വേ കാമാ - വത്ഥുകാമാ ച കിലേസകാമാ ച...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി വത്ഥുകാമാ...പേ॰... ഇമേ വുച്ചന്തി കിലേസകാമാ. **ഹിത്വാന കാമാനീ**തി വത്ഥുകാമേ പരിജാനിത്വാ, കിലേസകാമേ പഹായ പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തീകരിത്വാ അനഭാവം ഗമേത്വാ. **ഹിത്വാന കാമാനി യഥോധികാനീ**തി സോതാപത്തിമഗ്ഗേന യേ കിലേസാ പഹീനാ, തേ കിലേസേ ന പുനേതി ന പച്ചേതി ന പച്ചാഗച്ഛതി; സകദാഗാമിമഗ്ഗേന യേ കിലേസാ പഹീനാ...പേ॰... അനാഗാമിമഗ്ഗേന യേ കിലേസാ പഹീനാ... അരഹത്തമഗ്ഗേന യേ കിലേസാ പഹീനാ, തേ കിലേസേ ന പുനേതി ന പച്ചേതി ന പച്ചാഗച്ഛതീതി - ഹിത്വാന കാമാനി യഥോധികാനി, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

> “പുത്തഞ്ച ദാരം പിതരഞ്ച മാതരം, ധനാനി ധഞ്ഞാനി ച ബന്ധവാനി;
> ഹിത്വാന കാമാനി യഥോധികാനി, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ”തി.

൨൭. **സങ്ഗോ ഏസോ പരിത്തമേത്ഥ സോഖ്യം, അപ്പസ്സാദോ ദുക്ഖമേത്ഥ ഭിയ്യോ;**
ഗളോ ഏസോ ഇതി ഞത്വാ മതിമാ [മുതീമാ (സ്യാ॰ നി॰ ന്ന൧)], **ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.**

സങ്ഗോ ഏസോ പരിത്തമേത്ഥ സോഖ്യന്തി സങ്ഗോതി വാ ബളിസന്തി വാ ആമിസന്തി വാ ലഗ്ഗനന്തി വാ പലിബോധോതി വാ, പഞ്ചന്നേതം കാമഗുണാനം അധിവചനം. **പരിത്തമേത്ഥ സോഖ്യ**ന്തി വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - “പഞ്ചിമേ, ഭിക്ഖവേ, കാമഗുണാ. കതമേ പഞ്ച? ചക്ഖുവിഞ്ഞേയ്യാ രൂപാ ഇട്ഠാ കന്താ മനാപാ പിയരൂപാ കാമൂപസംഹിതാ രജനീയാ...പേ॰... കായവിഞ്ഞേയ്യാ ഫോട്ഠബ്ബാ ഇട്ഠാ കന്താ മനാപാ പിയരൂപാ കാമൂപസംഹിതാ രജനീയാ. ഇമേ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, പഞ്ച കാമഗുണാ. യം ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഇമേ പഞ്ച കാമഗുണേ പടിച്ച ഉപ്പജ്ജതി സുഖം സോമനസ്സം, ഇദം വുച്ചതി കാമസുഖം. അപ്പകം ഏതം സുഖം , പരിത്തകം ഏതം സുഖം, ഥോകകം ഏതം സുഖം, ഓമകം ഏതം സുഖം, ലാമകം ഏതം സുഖം, ഛതുക്കം ഏതം സുഖ”ന്തി - സങ്ഗോ ഏസോ പരിത്തമേത്ഥ സോഖ്യം.

അപ്പസ്സാദോ ദുക്ഖമേത്ഥ ഭിയ്യോതി അപ്പസ്സാദാ കാമാ വുത്താ ഭഗവതാ [പസ്സ മ॰ നി॰ ൧.൨൩൪] ബഹുദുക്ഖാ ബഹുപായാസാ [ബഹൂപായാസാ (സ്യാ॰)]; ആദീനവോ ഏത്ഥ ഭിയ്യോ. അട്ഠികങ്കലൂപമാ കാമാ വുത്താ ഭഗവതാ, മംസപേസൂപമാ കാമാ വുത്താ ഭഗവതാ, തിണുക്കൂപമാ കാമാ വുത്താ ഭഗവതാ, അങ്ഗാരകാസൂപമാ കാമാ വുത്താ ഭഗവതാ , സുപിനകൂപമാ കാമാ വുത്താ ഭഗവതാ, യാചിതകൂപമാ കാമാ വുത്താ ഭഗവതാ, രുക്ഖഫലൂപമാ കാമാ വുത്താ ഭഗവതാ, അസിസൂനൂപമാ കാമാ വുത്താ ഭഗവതാ, സത്തിസൂലൂപമാ കാമാ വുത്താ ഭഗവതാ, സപ്പസിരൂപമാ കാമാ വുത്താ ഭഗവതാ ബഹുദുക്ഖാ ബഹുപായാസാ, ആദീനവോ ഏത്ഥ ഭിയ്യോതി - അപ്പസ്സാദോ ദുക്ഖമേത്ഥ ഭിയ്യോ.

ഗളോ ഏസോ ഇതി ഞത്വാ മതിമാതി ഗളോതി വാ ബളിസന്തി വാ ആമിസന്തി വാ ലഗ്ഗനന്തി വാ ബന്ധനന്തി വാ പലിബോധോതി വാ, പഞ്ചന്നേതം കാമഗുണാനം അധിവചനം. **ഇതീ**തി പദസന്ധി പദസംസഗ്ഗോ പദപാരിപൂരീ അക്ഖരസമവായോ ബ്യഞ്ജനസിലിട്ഠതാ പദാനുപുബ്ബതാപേതം ഇതീതി. **മതിമാ**തി പണ്ഡിതോ പഞ്ഞവാ ബുദ്ധിമാ ഞാണീ വിഭാവീ മേധാവീ.

ഗള്ളോ ഏസോ ഇതി ഞത്വാ മതിമാതി മതിമാ ഗള്ളോതി ഞത്വാ ബളിസന്തി ഞത്വാ ആമിസം തി ഞത്വാ ലഗ്ഗനന്തി ഞത്വാ ബന്ധനന്തി ഞത്വാ പലിബോധോതി ഞത്വാ ജാനിത്വാ തുലയിത്വാ തീരയിത്വാ വിഭാവയിത്വാ വിഭൂതം കത്വാതി - ഗള്ളോ ഏസോ ഇതി ഞത്വാ മതിമാ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

> ''സങ്ഗോ ഏസോ പരിത്തമേത്ഥ സോഖ്യം, അപ്പസ്സാദോ ദുക്ഖമേത്ഥ ഭിയ്യോ;
> ഗള്ളോ ഏസോ ഇതി ഞത്വാ മതിമാ, ഏകോ ചരേ
> ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ''തി.

൧൪൯. **സന്ദാലയിത്വാന സംയോജനാനി, ജാലംവ ഭേത്വാ സലിലമ്ബുചാരീ;**
അഗ്ഗീവ ദഡ്ഢം അനിവത്തമാനോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

സന്ദാലയിത്വാന സംയോജനാനീതി ദസ സംയോജനാനി - കാമരാഗസംയോജനം, പടിഘസംയോജനം, മാനസംയോജനം, ദിട്ഠിസംയോജനം, വിചികിച്ഛാസംയോജനം, സീലബ്ബതപരാമാസസംയോജനം, ഭവരാഗസംയോജനം, ഇസ്സാസംയോജനം, മച്ഛരിയസംയോജനം, അവിജ്ജാസംയോജനം. **സന്ദാലയിത്വാന സംയോജനാനീ**തി ദസ സംയോജനാനി ദാലയിത്വാ സന്ദാലയിത്വാ പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തീകരിത്വാ അനഭാവം ഗമേത്വാതി - സന്ദാലയിത്വാന സംയോജനാനി.

ജാലംവ ഭേത്വാ സലിലമ്ബുചാരീതി ജാലം വുച്ചതി സുത്തജാലം. സലിലം വുച്ചതി ഉദകം. അമ്ബുചാരീ വുച്ചതി മച്ഛോ. യഥാ മച്ഛോ ജാലം ഭിന്ദിത്വാ പഭിന്ദിത്വാ ദാലയിത്വാ പദാലയിത്വാ സമ്പദാലയിത്വാ ചരതി വിഹരതി ഇരിയതി വത്തേതി പാലേതി യപേതി യാപേതി, ഏവമേവ ദ്വേ ജാലാ - തണ്ഹാജാലഞ്ച ദിട്ഠിജാലഞ്ച...പേ॰... ഇദം തണ്ഹാജാലം...പേ॰... ഇദം ദിട്ഠിജാലം. തസ്സ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധസ്സ തണ്ഹാജാലം പഹീനം, ദിട്ഠിജാലം പടിനിസ്സട്ഠം. തണ്ഹാജാലസ്സ പഹീനത്താ ദിട്ഠിജാലസ്സ പടിനിസ്സട്ഠത്താ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ രൂപേ ന സജ്ജതി സദ്ദേ ന സജ്ജതി ഗന്ധേ ന സജ്ജതി... പേ॰... ദിട്ഠസുതമുതവിഞ്ഞാതബ്ബേസു ധമ്മേസു ന സജ്ജതി ന ഗണ്ഹാതി ന ബജ്ഝതി ന പലിബജ്ഝതി, നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരതീതി - ജാലംവ ഭേത്വാ സലിലമ്ബുചാരീ.

അഗ്ഗീവ ദഡ്ഢം അനിവത്തമാനോതി യഥാ അഗ്ഗി തിണകട്ഠുപാദാനം ദഹന്തോ ഗച്ഛതി അനിവത്തന്തോ, ഏവമേവ തസ്സ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധസ്സ സോതാപത്തിമഗ്ഗേന യേ കിലേസാ പഹീനാ തേ കിലേസേ ന പുനേതി ന പച്ചേതി ന പച്ചാഗച്ഛതി, സകദാഗാമിമഗ്ഗേന...പേ॰... അനാഗാമിമഗ്ഗേന... അരഹത്തമഗ്ഗേന യേ കിലേസാ പഹീനാ തേ കിലേസേ ന പുനേതി ന പച്ചേതി ന പച്ചാഗച്ഛതീതി - അഗ്ഗീവ ദഡ്ഢം അനിവത്തമാനോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

> ''സന്ദാലയിത്വാന സംയോജനാനി, ജാലംവ ഭേത്വാ സലിലമ്ബുചാരീ;
> അഗ്ഗീവ ദഡ്ഢം അനിവത്തമാനോ, ഏകോ ചരേ
> ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ''തി.

ഹീനോക്ഖിത്തചക്ഖു ന ച പാദലോലോ, ഗുത്തിന്ദ്രിയോ രക്ഖിതമാനസാനോ;
അനവസ്സുതോ അപരിഡയ്ഹമാനോ [അപരിദയ്ഹമാനോ (ക॰)], **ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.**

ഓക്ഖിത്തചക്ഖു ന ച പാദലോലോതി കഥം ഖിത്തചക്ഖു ഹോതി? ഇധേകച്ചോ ഭിക്ഖു [നത്ഥി സ്യാ॰ പോത്ഥകേ മഹാനി॰ ൧൭൭] ചക്ഖുലോലോ ചക്ഖുലോലിയേന സമന്നാഗതോ ഹോതി. അദിട്ഠം ദക്ഖിതബ്ബം ദിട്ഠം സമതിക്കമിതബ്ബന്തി - ആരാമേന ആരാമം ഉയ്യാനേന ഉയ്യാനം ഗാമേന ഗാമം നിഗമേന നിഗമം നഗരേന നഗരം രട്ഠേന രട്ഠം ജനപദേന ജനപദം ദീഘചാരികം അനവട്ഠിതചാരികം [അനവത്ഥചാരികം (സ്യാ॰)] അനുയുത്തോ ഹോതി രൂപദസ്സനായ. ഏവം ഖിത്തചക്ഖു ഹോതി.

അഥ വാ, ഭിക്ഖു അന്തരഘരം പവിട്ഠോ വീഥിം പടിപന്നോ അസംവുതോ ഗച്ഛതി. ഹത്ഥിം ഓലോകേന്തോ അസ്സം ഓലോകേന്തോ രഥം ഓലോകേന്തോ പത്തിം ഓലോകേന്തോ കുമാരകേ ഓലോകേന്തോ കുമാരികായോ ഓലോകേന്തോ ഇത്ഥിയോ ഓലോകേന്തോ പുരിസേ ഓലോകേന്തോ അന്തരാപണം ഓലോകേന്തോ ഘരമുഖാനി ഓലോകേന്തോ ഉദ്ധം ഓലോകേന്തോ അധോ ഓലോകേന്തോ ദിസാവിദിസം വിപേക്ഖമാനോ [പേക്ഖമാനോ (സ്യാ॰ ക॰)] ഗച്ഛതി. ഏവമ്പി ഖിത്തചക്ഖു ഹോതി.

അഥ വാ, ഭിക്ഖു ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാ നിമിത്തഗ്ഗാഹീ ഹോതി അനുബ്യഞ്ജനഗ്ഗാഹീ. യത്വാധികരണമേനം ചക്ഖുന്ദ്രിയം അസംവുതം വിഹരന്തം അഭിജ്ഝാദോമനസ്സാ പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ അന്വാസ്സവേയ്യും, തസ്സ സംവരായ ന പടിപജ്ജതി, ന രക്ഖതി ചക്ഖുന്ദ്രിയം, ചക്ഖുന്ദ്രിയേ ന സംവരം ആപജ്ജതി. ഏവമ്പി ഖിത്തചക്ഖു ഹോതി.

യഥാ വാ പനേകേ ഭോന്തോ സമണബ്രാഹ്മണാ സദ്ധാദേയ്യാനി ഭോജനാനി ഭുഞ്ജിത്വാ തേ ഏവരൂപം വിസൂകദസ്സനം അനുയുത്താ വിഹരന്തി, സേയ്യഥിദം - നച്ചം ഗീതം വാദിതം പേക്ഖം അക്ഖാനം പാണിസ്സരം വേതാളം കുമ്ഭഥൂണം സോഭനകം [സോഭനഗരകം (സ്യാ॰), സോഭനകരണം (ക॰)] ചണ്ഡാലം വംസം ധോവനം ഹത്ഥിയുദ്ധം അസ്സയുദ്ധം മഹിംസയുദ്ധം [മഹിസയുദ്ധം (സ്യാ॰)] ഉസഭയുദ്ധം അജയുദ്ധം മേണ്ഡയുദ്ധം കുക്കുടയുദ്ധം വട്ടകയുദ്ധം ദണ്ഡയുദ്ധം മുട്ഠിയുദ്ധം നിബ്ബുദ്ധം ഉയ്യോധികം ബലഗ്ഗം സേനാബ്യൂഹം അനീകദസ്സനം ഇതി വാ. ഇതി ഏവരൂപം വിസൂകദസ്സനം അനുയുത്തോ ഹോതി. ഏവമ്പി ഖിത്തചക്ഖു ഹോതി.

കഥം ഓക്ഖിത്തചക്ഖു ഹോതി? ഇധേകച്ചോ ഭിക്ഖു ന ചക്ഖുലോലോ ന ചക്ഖുലോലിയേന സമന്നാഗതോ ഹോതി. അദിട്ഠം ദക്ഖിതബ്ബം ദിട്ഠം സമതിക്കമിതബ്ബന്തി - ന ആരാമേന ആരാമം ന ഉയ്യാനേന ഉയ്യാനം ന ഗാമേന ഗാമം ന നിഗമേന നിഗമം ന നഗരേന നഗരം ന രട്ഠേന രട്ഠം ന ജനപദേന ജനപദം ദീഘചാരികം അനവട്ഠിതചാരികം അനുയുത്തോ ഹോതി രൂപദസ്സനായ. ഏവം ഓക്ഖിത്തചക്ഖു ഹോതി.

അഥ വാ, ഭിക്ഖു അന്തരഘരം പവിട്ഠോ വീഥിം പടിപന്നോ സംവുതോ ഗച്ഛതി. ന ഹത്ഥിം ഓലോകേന്തോ ന അസ്സം ഓലോകേന്തോ ന രഥം ഓലോകേന്തോ ന പത്തിം ഓലോകേന്തോ ന കുമാരകേ ഓലോകേന്തോ ന

കുമാരികായോ ഓലോകേന്തോ ന ഇത്ഥിയോ ഓലോകേന്തോ ന പുരിസേ ഓലോകേന്തോ ന അന്തരാപണം ഓലോകേന്തോ ന ഘരമുഖാനി ഓലോകേന്തോ ന ഉദ്ധം ഓലോകേന്തോ ന അധോ ഓലോകേന്തോ ന ദിസാവിദിസം വിപേക്ഖമാനോ ഗച്ഛതി. ഏവമ്പി ഓക്ഖിത്തചക്ഖു ഹോതി.

അഥ വാ, ഭിക്ഖു ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാ ന നിമിത്തഗ്ഗാഹീ ഹോതി നാനുബ്യഞ്ജനഗ്ഗാഹീ. യത്വാധികരണമേനം ചക്ഖുന്ദ്രിയം അസംവുതം വിഹരന്തം അഭിജ്ഝാദോമനസ്സാ പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ അന്വാസ്സവേയ്യും, തസ്സ സംവരായ പടിപജ്ജതി, രക്ഖതി ചക്ഖുന്ദ്രിയം, ചക്ഖുന്ദ്രിയേ സംവരം ആപജ്ജതി. ഏവമ്പി ഓക്ഖിത്തചക്ഖു ഹോതി.

യഥാ വാ പനേകേ ഭോന്തോ സമണബ്രാഹ്മണാ സദ്ധാദേയ്യാനി ഭോജനാനി ഭുഞ്ജിത്വാ തേ ഏവരൂപം വിസൂകദസ്സനം അനുയുത്താ വിഹരന്തി, സേയ്യഥിദം - നച്ചം ഗീതം വാദിതം...പേ॰... അനീകദസ്സനം ഇതി വാ. ഇതി ഏവരൂപാ വിസൂകദസ്സനാ പടിവിരതോ. ഏവമ്പി ഓക്ഖിത്തചക്ഖു ഹോതി.

ന ച പാദലോലോതി കഥം പാദലോലോ ഹോതി? ഇധേകച്ചോ ഭിക്ഖു പാദലോലോ പാദലോലിയേന സമന്നാഗതോ ഹോതി - ആരാമേന ആരാമം ഉയ്യാനേന ഉയ്യാനം ഗാമേന ഗാമം നിഗമേന നിഗമം നഗരേന നഗരം രട്ഠേന രട്ഠം ജനപദേന ജനപദം ദീഘചാരികം അനവട്ഠിതചാരികം അനുയുത്തോ ഹോതി. ഏവമ്പി പാദലോലോ ഹോതി.

അഥ വാ, ഭിക്ഖു അന്തോസങ്ഘാരാമേ [അന്തോപി സംഘാരാമേ (ക॰)] പാദലോലോ പാദലോലിയേന സമന്നാഗതോ ഹോതി, ന അത്ഥഹേതു ന കാരണഹേതു ഉദ്ധതോ അവൂപസന്തചിത്തോ പരിവേണതോ പരിവേണം ഗച്ഛതി, വിഹാരതോ വിഹാരം ഗച്ഛതി, അഡ്ഢയോഗതോ അഡ്ഢയോഗം ഗച്ഛതി, പാസാദതോ പാസാദം ഗച്ഛതി, ഹമ്മിയതോ ഹമ്മിയം ഗച്ഛതി, ഗുഹതോ ഗുഹം ഗച്ഛതി, ലേണതോ ലേണം ഗച്ഛതി, കുടിയാ കുടിം ഗച്ഛതി, കൂടാഗാരതോ കൂടാഗാരം ഗച്ഛതി, അട്ടതോ അട്ടം ഗച്ഛതി, മാളതോ മാളം ഗച്ഛതി, ഉദ്ദണ്ഡതോ ഉദ്ദണ്ഡം ഗച്ഛതി [ഉദ്ദണ്ഡം ഗച്ഛതി, ഉദ്ധോസിതതോ ഉദ്ധോസിതം ഗച്ഛതി (സ്യാ॰) പസ്സ മഹാനി॰ ൧൭], ഉപട്ഠാനസാലതോ ഉപട്ഠാനസാലം ഗച്ഛതി, മണ്ഡപതോ മണ്ഡപം ഗച്ഛതി, രുക്ഖമൂലതോ രുക്ഖമൂലം ഗച്ഛതി, യത്ഥ വാ പന ഭിക്ഖൂ നിസീദന്തി വാ ഗച്ഛന്തി വാ, തത്ഥ ഏകസ്സ വാ ദുതിയോ ഹോതി, ദ്വിന്നം വാ തതിയോ ഹോതി, തിണ്ണം വാ ചതുത്ഥോ ഹോതി. തത്ഥ ബഹും സമ്ഫപ്പലാപം പലപതി, സേയ്യഥിദം - രാജകഥം ചോരകഥം...പേ॰... ഇതി ഭവാഭവകഥം കഥേതി. ഏവമ്പി പാദലോലോ ഹോതി.

ന ച പാദലോലോതി സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ പാദലോലിയാ ആരതോ വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ പടിസല്ലാനാരാമോ ഹോതി പടിസല്ലാനരതോ അജ്ഝത്തം ചേതോസമഥമനുയുത്തോ അനിരാകതജ്ഝാനോ വിപസ്സനായ സമന്നാഗതോ ബ്രൂഹേതാ സുഞ്ഞാഗാരം ഝായീ ഝാനരതോ ഏകത്തമനുയുത്തോ സദത്ഥഗരുകോതി - ഓക്ഖിത്തചക്ഖു ന ച പാദലോലോ.

ഗുത്തിന്ദ്രിയോ രക്ഖിതമാനസാനോതി. ഗുത്തിന്ദ്രിയോതി സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാ ന നിമിത്തഗ്ഗാഹീ ഹോതി നാനുബ്യഞ്ജനഗ്ഗാഹീ. യത്വാധികരണമേനം ചക്ഖുന്ദ്രിയം അസംവുതം വിഹരന്തം അഭിജ്ഝാദോമനസ്സാ പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ അന്വാസ്സവേയ്യും, തസ്സ സംവരായ പടിപജ്ജതി, രക്ഖതി ചക്ഖുന്ദ്രിയം, ചക്ഖുന്ദ്രിയേ സംവരം ആപജ്ജതി. സോതേന സദ്ദം സുത്വാ...പേ॰... ഘാനേന ഗന്ധം ഘായിത്വാ... ജിവ്ഹായ രസം സായിത്വാ... കായേന ഫോട്ഠബ്ബം ഫുസിത്വാ ... മനസാ ധമ്മം വിഞ്ഞായ ന നിമിത്തഗ്ഗാഹീ ഹോതി നാനുബ്യഞ്ജനഗ്ഗാഹീ . യത്വാധികരണമേനം മനിന്ദ്രിയം അസംവുതം വിഹരന്തം അഭിജ്ഝാദോമനസ്സാ പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ അന്വാസ്സവേയ്യും, തസ്സ സംവരായ പടിപജ്ജതി, രക്ഖതി മനിന്ദ്രിയം, മനിന്ദ്രിയേ സംവരം ആപജ്ജതീതി - ഗുത്തിന്ദ്രിയോ. **രക്ഖിതമാനസാനോ**തി ഗോപിതമാനസാനോതി - ഗുത്തിന്ദ്രിയോ രക്ഖിതമാനസാനോ.

അനവസ്സുതോ പരിഡയ്ഹമാനോതി വുത്തഞ്ഹേതം ആയസ്മതാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനേന - "അവസ്സുതപരിയായഞ്ച [പസ്സ സം॰ നി॰ ൪.൨൪൩] വോ, ആവുസോ, ദേസേസ്സാമി അനവസ്സുതപരിയായഞ്ച. തം സുണാഥ, സാധുകം മനസികരോഥ; ഭാസിസ്സാമീ"തി. "ഏവമാവുസോ"തി ഖോ തേ ഭിക്ഖൂ ആയസ്മതോ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനസ്സ പച്ചസ്സോസും. ആയസ്മാ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനോ [മഹാമോഗ്ഗലാനോ (ക॰)] ഏതദവോച -

"കഥം ചാവുസോ, അവസ്സുതോ ഹോതി? ഇധാവുസോ, ഭിക്ഖു ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാ പിയരൂപേ രൂപേ അധിമുച്ചതി, അപ്പിയരൂപേ രൂപേ ബ്യാപജ്ജതി, അനുപട്ഠിതകായസ്സതി [അനുപട്ഠിതകായസതി (സ്യാ॰ ക॰)] ച വിഹരതി പരിത്തചേതസോ. തഞ്ച ചേതോവിമുത്തിം പഞ്ഞാവിമുത്തിം യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി, യത്ഥസ്സ [തത്ഥ യേ (ക॰) പസ്സ സം॰ നി॰ ൪.൨൪൩] തേ ഉപ്പന്നാ പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ അപരിസേസാ നിരുജ്ഝന്തി. സോതേന സദ്ദം സുത്വാ...പേ॰... മനസാ ധമ്മം വിഞ്ഞായ പിയരൂപേ ധമ്മേ അധിമുച്ചതി, അപ്പിയരൂപേ ധമ്മേ ബ്യാപജ്ജതി, അനുപട്ഠിതകായസ്സതി ച വിഹരതി പരിത്തചേതസോ. തഞ്ച ചേതോവിമുത്തിം പഞ്ഞാവിമുത്തിം യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി, യത്ഥസ്സ തേ ഉപ്പന്നാ പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ അപരിസേസാ നിരുജ്ഝന്തി. അയം വുച്ചതാവുസോ, ഭിക്ഖു അവസ്സുതോ ചക്ഖുവിഞ്ഞേയ്യേസു രൂപേസു...പേ॰... അവസ്സുതോ മനോവിഞ്ഞേയ്യേസു ധമ്മേസു. ഏവംവിഹാരിം ചാവുസോ, ഭിക്ഖും ചക്ഖുതോ ചേപി നം മാരോ ഉപസങ്കമതി, ലഭേഥേവ [ലഭതേവ (സ്യാ॰ ക॰) ഏവമുപരിപി] മാരോ ഓതാരം ലഭേഥ [ലഭതി (സ്യാ॰ ക॰) ഏവമുപരിപി] മാരോ ആരമ്മണം, സോതതോ ചേപി നം...പേ॰... മനതോ ചേപി നം മാരോ ഉപസങ്കമതി, ലഭേഥേവ മാരോ ഓതാരം ലഭേഥ മാരോ ആരമ്മണം.

"സേയ്യഥാപി, ആവുസോ, നളാഗാരം വാ തിണാഗാരം വാ സുക്ഖം കോളാപം [കോലാപം (സ്യാ॰) സം॰ നി॰ ൪.൨൪൩] തേരോവസ്സികം. പുരത്ഥിമായ ചേപി നം ദിസായ പുരിസോ ആദിത്തായ തിണുക്കായ ഉപസങ്കമേയ്യ, ലഭേഥേവ അഗ്ഗി ഓതാരം ലഭേഥ അഗ്ഗി ആരമ്മണം; പച്ഛിമായ ചേപി നം ദിസായ...പേ॰... ഉത്തരായ ചേപി നം ദിസായ... ദക്ഖിണായ ചേപി നം ദിസായ... ഹേട്ഠിമതോ [പച്ഛതോ (സ്യാ॰), ഹേട്ഠിമായ (ക॰)] ചേപി നം

ദിസായ... ഉപരിമതോ [ഉപരിതോ (സ്യാ॰), ഉപരിമായ (ക॰)] ചേപി നം ദിസായ... യതോ കുതോചി ചേപി നം പുരിസോ ആദിത്തായ തിണുക്കായ ഉപസങ്കമേയ്യ, ലഭേഥേവ അഗ്ഗി ഓതാരം ലഭേഥ അഗ്ഗി ആരമ്മണം. ഏവമേവ ഖോ, ആവുസോ, ഏവംവിഹാരിം ഭിക്ഖും ചക്ഖുതോ ചേപി നം മാരോ ഉപസങ്കമതി, ലഭേഥേവ മാരോ ഓതാരം ലഭേഥ മാരോ ആരമ്മണം, സോതതോ ചേപി നം...പേ॰... മനതോ ചേപി നം മാരോ ഉപസങ്കമതി, ലഭേഥേവ മാരോ ഓതാരം ലഭേഥ മാരോ ആരമ്മണം.

''ഏവംവിഹാരിം ചാവുസോ, ഭിക്ഖും രൂപാ അധിഭംസു [അഭിഭവിംസു (സ്യാ॰), അഭിഭംസു (ക॰) ഏവമുപരിപി], ന ഭിക്ഖു രൂപേ അധിഭോസി; സദ്ദാ ഭിക്ഖും അധിഭംസു, ന ഭിക്ഖു സദ്ദേ അധിഭോസി; ഗന്ധാ ഭിക്ഖും അധിഭംസു, ന ഭിക്ഖു ഗന്ധേ അധിഭോസി; രസാ ഭിക്ഖും അധിഭംസു, ന ഭിക്ഖു രസേ അധിഭോസി; ഫോട്ഠബ്ബാ ഭിക്ഖും അധിഭംസു, ന ഭിക്ഖു ഫോട്ഠബ്ബേ അധിഭോസി; ധമ്മാ ഭിക്ഖും അധിഭംസു, ന ഭിക്ഖു ധമ്മേ അധിഭോസി. അയം വുച്ചതാവുസോ, ഭിക്ഖു രൂപാധിഭൂതോ സദ്ദാധിഭൂതോ ഗന്ധാധിഭൂതോ രസാധിഭൂതോ ഫോട്ഠബ്ബാധിഭൂതോ ധമ്മാധിഭൂതോ അധിഭൂ അനധിഭൂതോ അധിഭംസു നം പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ സംകിലേസികാ പോനോഭവികാ സദരാ ദുക്ഖവിപാകാ ആയതിം ജാതിജരാമരണിയാ. ഏവം ഖോ, ആവുസോ, അവസ്സുതോ ഹോതി.

''കഥം ചാവുസോ, അനവസ്സുതോ ഹോതി? ഇധാവുസോ, ഭിക്ഖു ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാ പിയരൂപേ രൂപേ നാധിമുച്ചതി, അപ്പിയരൂപേ രൂപേ ന ബ്യാപജ്ജതി, ഉപട്ഠിതകായസ്സതി ച വിഹരതി അപ്പമാണചേതസോ. തഞ്ച ചേതോവിമുത്തിം പഞ്ഞാവിമുത്തിം യഥാഭൂതം പജാനാതി, യത്ഥസ്സ തേ ഉപ്പന്നാ പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ അപരിസേസാ നിരുജ്ഝന്തി; സോതേന സദ്ദം സുത്വാ...പേ॰... മനസാ ധമ്മം വിഞ്ഞായ പിയരൂപേ ധമ്മേ നാധിമുച്ചതി, അപ്പിയരൂപേ ധമ്മേ ന ബ്യാപജ്ജതി, ഉപട്ഠിതകായസ്സതി ച വിഹരതി അപ്പമാണചേതസോ. തഞ്ച ചേതോവിമുത്തിം പഞ്ഞാവിമുത്തിം യഥാഭൂതം പജാനാതി, യത്ഥസ്സ തേ ഉപ്പന്നാ പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ അപരിസേസാ നിരുജ്ഝന്തി. അയം വുച്ചതാവുസോ, ഭിക്ഖു അനവസ്സുതോ ചക്ഖുവിഞ്ഞേയ്യേസു രൂപേസു...പേ॰... അനവസ്സുതോ മനോവിഞ്ഞേയ്യേസു ധമ്മേസു. ഏവംവിഹാരിം ചാവുസോ, ഭിക്ഖും ചക്ഖുതോ ചേപി നം മാരോ ഉപസങ്കമതി, നേവ ലഭേഥ മാരോ ഓതാരം, ന ലഭേഥ മാരോ ആരമ്മണം; സോതതോ ചേപി നം...പേ॰... മനതോ ചേപി നം മാരോ ഉപസങ്കമതി, നേവ ലഭേഥ മാരോ ഓതാരം, ന ലഭേഥ മാരോ ആരമ്മണം.

''സേയ്യഥാപി, ആവുസോ, കൂടാഗാരാ വാ കൂടാഗാരസാലാ [സന്ഥാഗാരസാലാ (സ്യാ॰) പസ്സ സം॰ നി॰ ർ.വ്ർമ്പ] വാ ബഹലമത്തികാ അദ്ദാവലേപനാ [അല്ലാവലേപനാ (സ്യാ॰)] പുരത്ഥിമായ ചേപി നം ദിസായ പുരിസോ ആദിത്തായ തിണുക്കായ ഉപസങ്കമേയ്യ, നേവ ലഭേഥ അഗ്ഗി ഓതാരം, ന ലഭേഥ അഗ്ഗി ആരമ്മണം; പച്ഛിമായ ചേപി നം ദിസായ... ഉത്തരായ ചേപി നം ദിസായ... ദക്ഖിണായ ചേപി നം ദിസായ... ഹേട്ഠിമതോ ചേപി നം ദിസായ... ഉപരിമതോ ചേപി നം ദിസായ... യതോ കുതോചി ചേപി നം പുരിസോ ആദിത്തായ തിണുക്കായ ഉപസങ്കമേയ്യ, നേവ ലഭേഥ അഗ്ഗി ഓതാരം ന ലഭേഥ അഗ്ഗി ആരമ്മണം. ഏവമേവ ഖോ, ആവുസോ, ഏവംവിഹാരിം

ഭിക്ഖും ചക്ഖുതോ ചേപി നം മാരോ ഉപസങ്കമതി, നേവ ലഭേഥ മാരോ ഓതാരം ന ലഭേഥ മാരോ ആരമ്മണം; സോതതോ ചേപി നം…പേ॰… മനതോ ചേപി നം മാരോ ഉപസങ്കമതി നേവ ലഭേഥ മാരോ ഓതാരം ന ലഭേഥ മാരോ ആരമ്മണം.

“ഏവംവിഹാരീ ചാവുസോ, ഭിക്ഖു രൂപേ അധിഭോസി [അഭിഭവിംസു (സ്യാ॰), അഭിഭോസി (ക॰) പസ്സ സം॰ നി॰ ൪.൨൪൩], ന രൂപാ ഭിക്ഖും അധിഭംസു; സദ്ദേ ഭിക്ഖു അധിഭോസി, ന സദ്ദാ ഭിക്ഖും അധിഭംസു; ഗന്ധേ ഭിക്ഖു അധിഭോസി, ന ഗന്ധാ ഭിക്ഖും അധിഭംസു; രസേ ഭിക്ഖു അധിഭോസി, ന രസാ ഭിക്ഖും അധിഭംസു; ഫോട്ഠബ്ബേ ഭിക്ഖു അധിഭോസി, ന ഫോട്ഠബ്ബാ ഭിക്ഖും അധിഭംസു; ധമ്മേ ഭിക്ഖു അധിഭോസി, ന ധമ്മാ ഭിക്ഖും അധിഭംസു. അയം വുച്ചതാവുസോ , ഭിക്ഖു രൂപാധിഭൂ സദ്ദാധിഭൂ ഗന്ധാധിഭൂ രസാധിഭൂ ഫോട്ഠബ്ബാധിഭൂ ധമ്മാധിഭൂ അധിഭൂ അനധിഭൂതോ [അനഭിഭൂതോ കേഹിചി കിലേസേഹി (ക॰) പസ്സ സം॰ നി॰ ൪.൨൪൩]. അധിഭോസി തേ പാപകേ അകുസലേ ധമ്മേ സംകിലേസികേ പോനോഭവികേ സദരേ ദുക്ഖവിപാകേ ആയതിം ജാതിജരാമരണിയേ. ഏവം ഖോ, ആവുസോ, അനവസ്സുതോ ഹോതീ”തി - അനവസ്സുതോ.

അപരിഡയ്ഹമാനോതി രാഗജേന പരിളാഹേന അപരിഡയ്ഹമാനോ, ദോസജേന പരിളാഹേന അപരിഡയ്ഹമാനോ, മോഹജേന പരിളാഹേന അപരിഡയ്ഹമാനോതി - അനവസ്സുതോ അപരിഡയ്ഹമാനോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

> “ഓക്ഖിത്തചക്ഖു ന ച പാദലോലോ, ഗുത്തിന്ദ്രിയോ
> രക്ഖിതമാനസാനോ;
> അനവസ്സുതോ അപരിഡയ്ഹമാനോ, ഏകോ ചരേ
> ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ”തി.

൧൪൭. **ഓഹാരയിത്വാ ഗിഹിബ്യഞ്ജനാനി, സഞ്ഛന്നപത്തോ യഥാ പാരിഛത്തകോ;**
കാസായവത്ഥോ അഭിനിക്ഖമിത്വാ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

ഓഹാരയിത്വാ ഗിഹിബ്യഞ്ജനാനീതി ഗിഹിബ്യഞ്ജനാനി വുച്ചന്തി കേസാ ച മസ്സൂ ച…പേ॰… ദീഘദസാനി ഇതി വാ. **ഓഹാരയിത്വാ ഗിഹിബ്യഞ്ജനാനീ**തി ഗിഹിബ്യഞ്ജനാനി ഓരോപയിത്വാ സമോരോപയിത്വാ നിക്ഖിപിത്വാ പടിപ്പസ്സമ്ഭിത്വാതി - ഓഹാരയിത്വാ ഗിഹിബ്യഞ്ജനാനി.

സഞ്ഛന്നപത്തോ യഥാ പാരിഛത്തകോതി യഥാ സോ പാരിഛത്തകോ കോവിളാരോ ബഹലപത്തപലാസോ [സാഖപത്തപലാസോ (ക॰)] സന്ദച്ഛായോ [സണ്ഡച്ഛായോ (സ്യാ॰), സന്തച്ഛായോ (ക॰) പസ്സ മ॰ നി॰ ൧.൧൪൭], ഏവമേവ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ പരിപുണ്ണപത്തചീവരധരോതി - സഞ്ഛന്നപത്തോ യഥാ പാരിഛത്തകോ.

കാസായവത്ഥോ അഭിനിക്ഖമിത്വാതി സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ സബ്ബം ഘരാവാസപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ പുത്തദാരം പലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ ഞാതിപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ മിത്താമച്ചപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ

സന്നിധിപലിബോധം ഛിന്ദിത്വാ കേസമസ്സും ഓഹാരേത്വാ [ഓഹാരയിത്വാ (സ്യാ॰ ക॰)] കാസായാനി വത്ഥാനി അച്ഛാദേത്വാ അഗാരസ്മാ അനഗാരിയം പബ്ബജിത്വാ അകിഞ്ചനഭാവം ഉപഗന്ത്വാ ഏകോ ചരതി വിഹരതി ഇരിയതി വത്തേതി പാലേതി യപേതി യാപേതീതി - കാസായവത്ഥോ അഭിനിക്ഖമിത്വാ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

"ഓഹാരയിത്വാ ഗിഹിബ്യഞ്ജനാനി, സഞ്ഛന്നപത്തോ യഥാ
പാരിഛത്തകോ;
കാസായവത്ഥോ അഭിനിക്ഖമിത്വാ, ഏകോ ചരേ
ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ"തി.

തതിയോ വഗ്ഗോ.

ചതുത്ഥവഗ്ഗോ

൧൩൧. **രസേസു ഗേധം അകരം അലോലോ, അനഞ്ഞപോസീ സപദാനചാരീ;**
കുലേ കുലേ അപ്പടിബദ്ധചിത്തോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

രസേസു ഗേധം അകരം അലോലോതി. **രസോ**തി മൂലരസോ ഖന്ധരസോ തചരസോ പത്തരസോ പുപ്ഫരസോ ഫലരസോ, അമ്ബിലം മധുരം തിത്തകം കടുകം ലോണികം ഖാരികം ലമ്ബികം [ലമ്ബിലം (സ്യാ॰ ക॰) പസ്സ ആയതനവിഭങ്ഗേ] കസാവോ സാദു അസാദു സീതം ഉണ്ഹം. സന്തേകേ സമണബ്രാഹ്മണാ രസഗിദ്ധാ. തേ ജിവ്ഹഗ്ഗേന രസഗ്ഗാനി പരിയേസന്താ ആഹിണ്ഡന്തി. തേ അമ്ബിലം ലഭിത്വാ അനമ്ബിലം പരിയേസന്തി, അനമ്ബിലം ലഭിത്വാ അമ്ബിലം പരിയേസന്തി; മധുരം ലഭിത്വാ അമധുരം പരിയേസന്തി, അമധുരം ലഭിത്വാ മധുരം പരിയേസന്തി; തിത്തകം ലഭിത്വാ അതിത്തകം പരിയേസന്തി, അതിത്തകം ലഭിത്വാ തിത്തകം പരിയേസന്തി; കടുകം ലഭിത്വാ അകുടകം പരിയേസന്തി, അകുടകം ലഭിത്വാ കടുകം പരിയേസന്തി; ലോണികം ലഭിത്വാ അലോണികം പരിയേസന്തി, അലോണികം ലഭിത്വാ ലോണികം പരിയേസന്തി; ഖാരികം ലഭിത്വാ അഖാരികം പരിയേസന്തി, അഖാരികം ലഭിത്വാ ഖാരികം പരിയേസന്തി; കസാവം ലഭിത്വാ അകസാവം പരിയേസന്തി, അകസാവം ലഭിത്വാ കസാവം പരിയേസന്തി; ലമ്ബികം ലഭിത്വാ അലമ്ബികം പരിയേസന്തി, അലമ്ബികം ലഭിത്വാ ലമ്ബികം പരിയേസന്തി; സാദും ലഭിത്വാ അസാദും പരിയേസന്തി, അസാദും ലഭിത്വാ സാദും പരിയേസന്തി; സീതം ലഭിത്വാ ഉണ്ഹം പരിയേസന്തി, ഉണ്ഹം ലഭിത്വാ സീതം പരിയേസന്തി . തേ യം യം ലഭന്തി തേന തേന ന തുസ്സന്തി, അപരാപരം പരിയേസന്തി. മനാപികേസു രസേസു രത്താ ഗിദ്ധാ ഗഥിതാ മുച്ഛിതാ അജ്ഝോസന്നാ ലഗ്ഗാ ലഗ്ഗിതാ പലിബുദ്ധാ. സാ രസതണ്ഹാ തസ്സ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധസ്സ പഹീനാ ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ. തസ്മാ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ പടിസങ്ഖാ യോനിസോ ആഹാരം ആഹാരേതി - "നേവ ദവായ ന മദായ ന മണ്ഡനായ ന വിഭൂസനായ; യാവദേവ ഇമസ്സ കായസ്സ ഠിതിയാ യാപനായ വിഹിംസൂപരതിയാ ബ്രഹ്മചരിയാനുഗ്ഗഹായ. ഇതി പുരാണഞ്ച വേദനം പടിഹങ്ഖാമി, നവഞ്ച വേദനം ന ഉപ്പാദേസ്സാമി, യാത്രാ ച മേ ഭവിസ്സതി അനവജ്ജതാ ച ഫാസുവിഹാരോ ചാ"തി.

യഥാ വണം ആലിമ്പേയ്യ യാവദേവ ആരുഹണത്ഥായ [രോപനത്ഥായ (സ്യാ॰)], യഥാ വാ അക്ഖം അബ്ഭഞ്ജേയ്യ യാവദേവ ഭാരസ്സ നിത്ഥരണത്ഥായ, യഥാ പുത്തമംസം ആഹാരം ആഹരേയ്യ യാവദേവ കന്താരസ്സ നിത്ഥരണത്ഥായ; ഏവമേവ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ പടിസങ്ഖാ യോനിസോ ആഹാരം ആഹാരേതി - "നേവ ദവായ ന മദായ ന മണ്ഡനായ ന വിഭൂസനായ; യാവദേവ ഇമസ്സ കായസ്സ ഠിതിയാ യാപനായ വിഹിംസൂപരതിയാ ബ്രഹ്മചരിയാനുഗ്ഗഹായ. ഇതി പുരാണഞ്ച വേദനം പടിഹങ്ഖാമി, നവഞ്ച വേദനം ന ഉപ്പാദേസ്സാമി, യാത്രാ ച മേ ഭവിസ്സതി അനവജ്ജതാ ച ഫാസുവിഹാരോ ചാ"തി. രസതണ്ഹായ ആരതോ വിരതോ പടിവിരതോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരതീതി - രസേസു ഗേധം അകരം.

അലോലോതി ലോലുപ്പം വുച്ചതി തണ്ഹാ. യോ രാഗോ സാരാഗോ…പേ॰… അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. സാ ലോലുപ്പാ തണ്ഹാ തസ്സ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധസ്സ പഹീനാ ഉച്ഛിന്നമൂലാ താലാവത്ഥുകതാ അനഭാവംകതാ ആയതിം അനുപ്പാദധമ്മാ. തസ്മാ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ അലോലോതി - രസേസു ഗേധം അകരം അലോലോ.

അനഞ്ഞപോസീ സപദാനചാരീതി **അനഞ്ഞപോസീ**തി സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ അത്താനഞ്ഞേവ പോസേതി, ന പരന്തി.

> അനഞ്ഞപോസിമഞ്ഞാതം , ദന്തം സാരേ പതിട്ഠിതം [സാരേസു സുപതിട്ഠിതം (സ്യാ॰ ക॰) പസ്സ ഉദാ॰ ൬];
> ഖീണാസവം വന്തദോസം, തമഹം ബ്രൂമി ബ്രാഹ്മണന്തി.

അനഞ്ഞപോസീ സപദാനചാരീതി സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ പുബ്ബണ്ഹസമയം [പുബ്ബന്ഹസമയം (ക॰)] നിവാസേത്വാ പത്തചീവരമാദായ ഗാമം വാ നിഗമം വാ പിണ്ഡായ പവിസതി രക്ഖിതേനേവ കായേന രക്ഖിതായ വാചായ രക്ഖിതേന ചിത്തേന ഉപട്ഠിതായ സതിയാ സംവുതേഹി ഇന്ദ്രിയേഹി. ഓക്ഖിത്തചക്ഖു ഇരിയാപഥസമ്പന്നോ കുലാ കുലം അനതിക്കമന്തോ പിണ്ഡായ ചരതീതി - അനഞ്ഞപോസീ സപദാനചാരീ.

കുലേ കുലേ അപ്പടിബദ്ധചിത്തോതി ദ്വീഹി കാരണേഹി പടിബദ്ധചിത്തോ ഹോതി - അത്താനം വാ നീചം ഠപേന്തോ പരം ഉച്ചം ഠപേന്തോ പടിബദ്ധചിത്തോ ഹോതി, അത്താനം വാ ഉച്ചം ഠപേന്തോ പരം നീചം ഠപേന്തോ പടിബദ്ധചിത്തോ ഹോതി. കഥം അത്താനം നീചം ഠപേന്തോ പരം ഉച്ചം ഠപേന്തോ പടിബദ്ധചിത്തോ ഹോതി? "തുമ്ഹേ മേ ബഹൂപകാരാ, അഹം തുമ്ഹേ നിസ്സായ ലഭാമി ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം. യമ്പി മേ അഞ്ഞേ ദാതും വാ കാതും വാ മഞ്ഞന്തി തുമ്ഹേ നിസ്സായ തുമ്ഹേ പസ്സന്താ. യമ്പി മേ പോരാണം മാതാപേത്തികം നാമഗോത്തം തമ്പി മേ അന്തരഹിതം തുമ്ഹേഹി അഹം ഞായാമി - 'അസുകസ്സ കുലുപകോ, അസുകായ കുലുപകോ'"തി. ഏവം അത്താനം നീചം ഠപേന്തോ പരം ഉച്ചം ഠപേന്തോ പടിബദ്ധചിത്തോ ഹോതി.

കഥം അത്താനം ഉച്ചം ഠപേന്തോ പരം നീചം ഠപേന്തോ പടിബദ്ധചിത്തോ ഹോതി? ''അഹം തുമ്ഹാകം ബഹൂപകാരോ, തുമ്ഹേ മം ആഗമ്മ ബുദ്ധം സരണം ഗതാ ധമ്മം സരണം ഗതാ സങ്ഘം സരണം ഗതാ, പാണാതിപാതാ പടിവിരതാ, അദിന്നാദാനാ പടിവിരതാ, കാമേസുമിച്ഛാചാരാ പടിവിരതാ, മുസാവാദാ പടിവിരതാ, സുരാമേരയമജ്ജപമാദട്ഠാനാ പടിവിരതാ, തുമ്ഹാകം അഹം ഉദ്ദേസം ദേമി പരിപുച്ഛം ദേമി ഉപോസഥം ആചിക്ഖാമി നവകമ്മം അധിട്ഠാമി; അഥ ച പന തുമ്ഹേ മം ഉജ്ഝിത്വാ അഞ്ഞേ സക്കരോഥ ഗരും കരോഥ മാനേഥ പൂജേഥാ''തി. ഏവം അത്താനം ഉച്ചം ഠപേന്തോ പരം നീചം ഠപേന്തോ പടിബദ്ധചിത്തോ ഹോതി.

കുലേ കുലേ അപ്പടിബദ്ധചിത്തോതി സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ കുലപലിബോധേന അപ്പടിബദ്ധചിത്തോ ഹോതി, ഗണപലിബോധേന അപ്പടിബദ്ധചിത്തോ ഹോതി, ആവാസപലിബോധേന അപ്പടിബദ്ധചിത്തോ ഹോതി, ചീവരപലിബോധേന അപ്പടിബദ്ധചിത്തോ ഹോതി, പിണ്ഡപാതപലിബോധേന അപ്പടിബദ്ധചിത്തോ ഹോതി, സേനാസനപലിബോധേന അപ്പടിബദ്ധചിത്തോ ഹോതി, ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരപലിബോധേന അപ്പടിബദ്ധചിത്തോ ഹോതീതി - കുലേ കുലേ അപ്പടിബദ്ധചിത്തോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

> ''രസേസു ഗേധം അകരം അലോലോ, അനഞ്ഞപോസീ സപദാനചാരീ;
> കുലേ കുലേ അപ്പടിബദ്ധചിത്തോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ''തി.

൧൩൮. പഹായ പഞ്ചാവരണാനി ചേതസോ, ഉപക്കിലേസേ ബ്യപനുജ്ജ സബ്ബേ;
അനിസ്സിതോ ഛേത്വ [ഛേത്വാ (സ്യാ॰ ക॰)] **സിനേഹദോസം** [സ്നേഹദോസം (സ്യാ॰ ക॰)], **ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.**

പഹായ പഞ്ചാവരണാനി ചേതസോതി സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ കാമച്ഛന്ദനീവരണം പഹായ പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തീകരിത്വാ അനഭാവം ഗമേത്വാ, ബ്യാപാദനീവരണം... ഥിനമിദ്ധനീവരണം... ഉദ്ധച്ചകുക്കുച്ചനീവരണം... വിചികിച്ഛാനീവരണം പഹായ പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തീകരിത്വാ അനഭാവം ഗമേത്വാ വിവിച്ചേവ കാമേഹി വിവിച്ച അകുസലേഹി ധമ്മേഹി സവിതക്കം സവിചാരം വിവേകജം പീതിസുഖം പഠമം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതീതി - പഹായ പഞ്ചാവരണാനി ചേതസോ.

ഉപക്കിലേസേ ബ്യപനുജ്ജ സബ്ബേതി രാഗോ ചിത്തസ്സ ഉപക്കിലേസോ, ദോസോ ചിത്തസ്സ ഉപക്കിലേസോ, മോഹോ ചിത്തസ്സ ഉപക്കിലേസോ, കോധോ... ഉപനാഹോ...പേ॰... സബ്ബാകുസലാഭിസങ്ഖാരാ ചിത്തസ്സ ഉപക്കിലേസാ. **ഉപക്കിലേസേ ബ്യപനുജ്ജ സബ്ബേ**തി സബ്ബേ ചിത്തസ്സ ഉപക്കിലേസേ ബ്യപനുജ്ജ പനുദിത്വാ പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തീകരിത്വാ അനഭാവം ഗമേത്വാതി - ഉപക്കിലേസേ ബ്യപനുജ്ജ സബ്ബേ.

അനിസ്സിതോ ഛേത്വ സിനേഹദോസന്തി. **അനിസ്സിതോ**തി ദ്വേ നിസ്സയാ - തണ്ഹാനിസ്സയോ ച ദിട്ഠിനിസ്സയോ ച...പേ॰... അയം തണ്ഹാനിസ്സയോ...പേ॰... അയം ദിട്ഠിനിസ്സയോ. **സിനേഹോ**തി ദ്വേ സ്നേഹാ - തണ്ഹാസ്നേഹോ ച

ദിട്ഠിസ്നേഹോ ച...പേ॰... അയം തണ്ഹാസ്നേഹോ...പേ॰... അയം ദിട്ഠിസ്നേഹോ. **ദോസോതി** യോ ചിത്തസ്സ ആഘാതോ പടിഘാതോ പടിഘം പടിവിരോധോ കോപോ പകോപോ സമ്പകോപോ ദോസോ പദോസോ സമ്പദോസോ ചിത്തസ്സ ബ്യാപത്തി മനോപദോസോ കോധോ കുജ്ഝനാ കുജ്ഝിതത്തം ദോസോ ദുസ്സനാ ദുസ്സിതത്തം ബ്യാപത്തി ബ്യാപജ്ജനാ ബ്യാപജ്ജിതത്തം ചണ്ഡിക്കം അസുരോപോ അനത്തമനതാ ചിത്തസ്സ . **അനിസ്സിതോ ഛേത്വ സിനേഹദോസ**ന്തി സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ തണ്ഹാസ്നേഹഞ്ച ദിട്ഠിസ്നേഹഞ്ച ദോസഞ്ച ഛേത്വാ ഉച്ഛിന്ദിത്വാ സമുച്ഛിന്ദിത്വാ പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തീകരിത്വാ അനഭാവം ഗമേത്വാ ചക്ഖും അനിസ്സിതോ, സോതം അനിസ്സിതോ...പേ॰... ദിട്ഠസുതമുതവിഞ്ഞാതബ്ബേ ധമ്മേ അനിസ്സിതോ അനല്ലീനോ അനുപഗതോ അനജ്ഝോസിതോ അനധിമുത്തോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരതീതി - അനിസ്സിതോ ഛേത്വ സിനേഹദോസം, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

> ‘‘പഹായ പഞ്ചാവരണാനി ചേതസോ, ഉപക്കിലേസേ ബ്യപനുജ്ജ സബ്ബേ;
> അനിസ്സിതോ ഛേത്വ സിനേഹദോസം, ഏകോ ചരേ
> ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ’’തി.

൧൨൫. **വിപിട്ഠികത്വാന സുഖം ദുഖഞ്ച, പുബ്ബേവ ച സോമനസ്സദോമനസ്സം;**
ലദ്ധാനുപേക്ഖം സമഥം വിസുദ്ധം, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

വിപിട്ഠികത്വാന സുഖം ദുഖഞ്ച, പുബ്ബേവ ച സോമനസ്സദോമനസ്സന്തി സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ സുഖസ്സ ച പഹാനാ ദുക്ഖസ്സ ച പഹാനാ പുബ്ബേവ സോമനസ്സദോമനസ്സാനം അത്ഥങ്ഗമാ അദുക്ഖമസുഖം ഉപേക്ഖാസതിപാരിസുദ്ധിം ചതുത്ഥം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതീതി - വിപിട്ഠികത്വാന സുഖം ദുഖഞ്ച, പുബ്ബേവ ച സോമനസ്സദോമനസ്സം.

ലദ്ധാനുപേക്ഖം സമഥം വിസുദ്ധന്തി. **ഉപേക്ഖാ**തി യാ ചതുത്ഥജ്ഝാനേ ഉപേക്ഖാ ഉപേക്ഖനാ അജ്ഝുപേക്ഖനാ ചിത്തസമതാ ചിത്തപ്പസ്സദ്ധതാ [ചിത്തവിസടതാ (ക॰) പസ്സ മഹാനി॰ ൨൦൭] മജ്ഝത്തതാ ചിത്തസ്സ. **സമഥോ**തി യാ ചിത്തസ്സ ഠിതി സണ്ഠിതി അവട്ഠിതി അവിസാഹാരോ [അവിസംഹാരോ (ക॰) പസ്സ ധ॰ സ॰ ൧൧, ൧൫] അവിക്ഖേപോ അവിസാഹടമാനസതാ [അവിസംഹടമാനസതാ (ക॰)] സമഥോ സമാധിന്ദ്രിയം സമാധിബലം സമ്മാസമാധി; ചതുത്ഥജ്ഝാനേ ഉപേക്ഖാ ച സമഥോ ച സുദ്ധാ ഹോന്തി വിസുദ്ധാ പരിയോദാതാ അനങ്ഗണാ വിഗതൂപക്കിലേസാ മുദുഭൂതാ കമ്മനിയാ ഠിതാ ആനേഞ്ജപ്പത്താ. **ലദ്ധാനുപേക്ഖം സമഥം വിസുദ്ധ**ന്തി ചതുത്ഥജ്ഝാനം ഉപേക്ഖഞ്ച സമഥഞ്ച ലദ്ധാ ലഭിത്വാ വിന്ദിത്വാ പടിലഭിത്വാതി - ലദ്ധാനുപേക്ഖം സമഥം വിസുദ്ധം, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

> ‘‘വിപിട്ഠികത്വാന സുഖം ദുഖഞ്ച, പുബ്ബേവ ച സോമനസ്സദോമനസ്സം;
> ലദ്ധാനുപേക്ഖം സമഥം വിസുദ്ധം, ഏകോ ചരേ
> ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ’’തി.

ആരദ്ധവീരിയോ പരമത്ഥപത്തിയാ, അലീനചിത്തോ അകുസീതവുത്തി;
ദള്ഹനിക്കമോ ഥാമബലൂപപന്നോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

ആരദ്ധവീരിയോ പരമത്ഥപത്തിയാതി പരമത്ഥം വുച്ചതി അമതം നിബ്ബാനം. യോ സോ സബ്ബസങ്ഖാരസമഥോ സബ്ബൂപധിപടിനിസ്സഗ്ഗോ തണ്ഹക്ഖയോ വിരാഗോ നിരോധോ നിബ്ബാനം. പരമത്ഥസ്സ പത്തിയാ ലാഭായ പടിലാഭായ അധിഗമായ ഫസ്സനായ സച്ഛികിരിയായ ആരദ്ധവീരിയോ വിഹരതി അകുസലാനം ധമ്മാനം പഹാനായ കുസലാനം ധമ്മാനം സമ്പദായ ഥാമവാ [ഥാമസാ (ക॰)] ദള്ഹപരക്കമോ അനിക്ഖിത്തധുരോ കുസലേസു ധമ്മേസൂതി - ആരദ്ധവീരിയോ പരമത്ഥപത്തിയാ.

അലീനചിത്തോ അകുസീതവുത്തീതി സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ അനുപ്പന്നാനം പാപകാനം അകുസലാനം ധമ്മാനം അനുപ്പാദായ ഛന്ദം ജനേതി വായമതി വീരിയം ആരഭതി ചിത്തം പഗ്ഗണ്ഹാതി പദഹതി, ഉപ്പന്നാനം പാപകാനം അകുസലാനം ധമ്മാനം പഹാനായ...പേ॰... അനുപ്പന്നാനം കുസലാനം ധമ്മാനം ഉപ്പാദായ...പേ॰... ഉപ്പന്നാനം കുസലാനം ധമ്മാനം ഠിതിയാ അസമ്മോസായ ഭിയ്യോഭാവായ വേപുല്ലായ ഭാവനായ പാരിപൂരിയാ [ഭാവനാപാരിപൂരിയാ (സ്യാ॰)] ഛന്ദം ജനേതി വായമതി വീരിയം ആരഭതി ചിത്തം പഗ്ഗണ്ഹാതി പദഹതീതി - ഏവം അലീനചിത്തോ അകുസീതവുത്തി.

അഥ വാ, ''കാമം തചോ ച ന്ഹാരു ച അട്ഠി ച അവസിസ്സതു [അവസുസ്സതു (സ്യാ॰) മ॰ നി॰ ൨.൧൮൪; സം॰ നി॰ ൨.൨൩൭ പസ്സിതബ്ബം], സരീരേ ഉപസുസ്സതു മംസലോഹിതം, യം തം പുരിസഥാമേന പുരിസബലേന പുരിസവീരിയേന പുരിസപരക്കമേന പത്തബ്ബം ന തം അപാപുണിത്വാ വീരിയസ്സ സണ്ഠാനം [വിരിയസ്സ ഠാനം (സ്യാ॰)] ഭവിസ്സതീ''തി ചിത്തം പഗ്ഗണ്ഹാതി പദഹതി. ഏവമ്പി അലീനചിത്തോ അകുസീതവുത്തി.

നാസിസ്സം ന പിവിസ്സാമി, വിഹാരതോ ന നിക്ഖമേ;
നപി പസ്സം നിപാതേസ്സം, തണ്ഹാസല്ലേ അനൂഹതേതി.

ചിത്തം പഗ്ഗണ്ഹാതി പദഹതി. ഏവമ്പി അലീനചിത്തോ അകുസീതവുത്തി.

''ന താവാഹം ഇമം പല്ലങ്കം ഭിന്ദിസ്സാമി യാവ മേ ന അനുപാദായ ആസവേഹി ചിത്തം വിമുച്ചിസ്സതീ''തി ചിത്തം പഗ്ഗണ്ഹാതി പദഹതി. ഏവമ്പി അലീനചിത്തോ അകുസീതവുത്തി.

''ന താവാഹം ഇമമ്ഹാ ആസനാ വുട്ഠഹിസ്സാമി യാവ മേ ന അനുപാദായ ആസവേഹി ചിത്തം വിമുച്ചിസ്സതീ''തി ചിത്തം പഗ്ഗണ്ഹാതി പദഹതി. ഏവമ്പി അലീനചിത്തോ അകുസീതവുത്തി.

''ന താവാഹം ഇമമ്ഹാ ചങ്കമാ ഓരോഹിസ്സാമി...പേ॰... വിഹാരാ നിക്ഖമിസ്സാമി... അഡ്ഢയോഗാ നിക്ഖമിസ്സാമി... പാസാദാ നിക്ഖമിസ്സാമി... ഹമ്മിയാ നിക്ഖമിസ്സാമി... ഗുഹായ നിക്ഖമിസ്സാമി... ലേണാ നിക്ഖമിസ്സാമി... കുടിയാ നിക്ഖമിസ്സാമി... കൂടാഗാരാ നിക്ഖമിസ്സാമി... അട്ടാ നിക്ഖമിസ്സാമി... മാളാ നിക്ഖമിസ്സാമി... ഉദ്ദണ്ഡാ നിക്ഖമിസ്സാമി ... ഉപട്ഠാനസാലായ നിക്ഖമിസ്സാമി... മണ്ഡപാ നിക്ഖമിസ്സാമി... രുക്ഖമൂലാ നിക്ഖമിസ്സാമി യാവ

മേ ന അനുപാദായ ആസവേഹി ചിത്തം വിമുച്ചിസ്സതീ''തി ചിത്തം പഗ്ഗണ്ഹാതി പദഹതി. ഏവമ്പി അലീനചിത്തോ അകുസീതവുത്തി.

''ഇമസ്മിംയേവ പുബ്ബണ്ഹസമയേ [പുബ്ബണ്ഹസമയം (ക॰) മഹാനി॰ ൧൭] അരിയധമ്മം ആഹരിസ്സാമി സമാഹരിസ്സാമി അധിഗച്ഛിസ്സാമി ഫസ്സയിസ്സാമി സച്ഛികരിസ്സാമീ''തി ചിത്തം പഗ്ഗണ്ഹാതി പദഹതി. ഏവമ്പി അലീനചിത്തോ അകുസീതവുത്തി. ഇമസ്മിംയേവ മജ്ഝന്ഹികസമയേ...പേ॰... സായന്ഹസമയേ ...പേ॰... പുരേഭത്തം... പച്ഛാഭത്തം... പുരിമയാമം... മജ്ഝിമയാമം... പച്ഛിമയാമം... കാളേ... ജുണ്ഹേ... വസ്സേ... ഹേമന്തേ ... ഗിമ്ഹേ... പുരിമേ വയോഖന്ധേ... മജ്ഝിമേ വയോഖന്ധേ... പച്ഛിമേ വയോഖന്ധേ അരിയധമ്മം ആഹരിസ്സാമി സമാഹരിസ്സാമി അധിഗച്ഛിസ്സാമി ഫസ്സയിസ്സാമി സച്ഛികരിസ്സാമീതി ചിത്തം പഗ്ഗണ്ഹാതി പദഹതി. ഏവമ്പി അലീനചിത്തോ അകുസീതവുത്തി.

ദള്ഹനിക്കമോ ഥാമബലൂപപന്നോതി സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ ദള്ഹസമാദാനോ അഹോസി കുസലേസു ധമ്മേസു അവട്ഠിതസമാദാനോ കായസുചരിതേ വചീസുചരിതേ മനോസുചരിതേ ദാനസംവിഭാഗേ സീലസമാദാനേ ഉപോസഥുപവാസേ മത്തേയ്യതായ [മേത്തേയ്യതായ (സ്യാ॰ ക॰) മോഗ്ഗല്ലാനബ്യാകരണേ ർ.ന്ത്ര് സുത്തം ഓലോകേതബ്ബം] പേത്തേയ്യതായ സാമഞ്ഞതായ ബ്രഹ്മഞ്ഞതായ കുലേജേട്ഠാപചായിതായ അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേസു അധികുസലേസു ധമ്മേസൂതി - ദള്ഹനിക്കമോ. **ഥാമബലൂപപന്നോ**തി സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ ഥാമേന ച ബലേന ച വീരിയേന ച പരക്കമേന ച പഞ്ഞായ ച ഉപേതോ ഹോതി സമുപേതോ ഉപാഗതോ സമുപാഗതോ ഉപപന്നോ സമുപപന്നോ സമന്നാഗതോതി - ദള്ഹനിക്കമോ ഥാമബലൂപപന്നോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

> ''ആരദ്ധവീരിയോ പരമത്ഥപത്തിയാ, അലീനചിത്തോ അകുസീതവുത്തി;
> ദള്ഹനിക്കമോ ഥാമബലൂപപന്നോ, ഏകോ ചരേ
> ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ''തി.

൧൭൭. **പടിസല്ലാനം ഝാനമരിഞ്ചമാനോ, ധമ്മേസു നിച്ചം അനുധമ്മചാരീ;**
ആദീനവം സമ്മസിതാ ഭവേസു, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

പടിസല്ലാനം ഝാനമരിഞ്ചമാനോതി സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ പടിസല്ലാനാരാമോ ഹോതി പടിസല്ലാനരതോ അജ്ഝത്തം ചേതോസമഥമനുയുത്തോ അനിരാകതജ്ഝാനോ വിപസ്സനായ സമന്നാഗതോ ബ്രൂഹേതാ സുഞ്ഞാഗാരം ഝായീ ഝാനരതോ ഏകത്തമനുയുത്തോ സദത്ഥഗരുകോതി പടിസല്ലാനം. **ഝാനമരിഞ്ചമാനോ**തി സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ ദ്വീഹി കാരണേഹി ഝാനം ന രിഞ്ചതി - അനുപ്പന്നസ്സ വാ പഠമസ്സ ഝാനസ്സ ഉപ്പാദായ യുത്തോ പയുത്തോ സംയുത്തോ ആയുത്തോ സമായുത്തോ, അനുപ്പന്നസ്സ വാ ദുതിയസ്സ ഝാനസ്സ...പേ॰... അനുപ്പന്നസ്സ വാ തതിയസ്സ ഝാനസ്സ... അനുപ്പന്നസ്സ വാ ചതുത്ഥസ്സ ഝാനസ്സ ഉപ്പാദായ യുത്തോ പയുത്തോ സംയുത്തോ ആയുത്തോ സമായുത്തോതി - ഏവമ്പി ഝാനം ന രിഞ്ചതി.

അഥ വാ, ഉപ്പന്നം വാ പഠമം ഝാനം ആസേവതി ഭാവേതി ബഹുലീകരോതി, ഉപ്പന്നം വാ ദുതിയം ഝാനം...പേ॰... ഉപ്പന്നം വാ തതിയം

ഝാനം... ഉപ്പന്നം വാ ചതുത്ഥം ഝാനം ആസേവതി ഭാവേതി ബഹുലീകരോതി. ഏവമ്പി ഝാനം ന രിഞ്ചതീതി - പടിസല്ലാനം ഝാനമരിഞ്ചമാനോ.

ധമ്മേസു നിച്ചം അനുധമ്മചാരീതി ധമ്മാ വുച്ചന്തി ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ... പേ॰... അരിയോ അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗോ. കതമേ അനുധമ്മാ? സമ്മാപടിപദാ അപച്ചനീകപടിപദാ അന്വത്ഥപടിപദാ ധമ്മാനുധമ്മപടിപദാ സീലേസു പരിപൂരകാരിതാ ഇന്ദ്രിയേസു ഗുത്തദ്വാരതാ ഭോജനേ മത്തഞ്ഞുതാ ജാഗരിയാനുയോഗോ സതിസമ്പജഞ്ഞം - ഇമേ വുച്ചന്തി അനുധമ്മാ. **ധമ്മേസു നിച്ചം അനുധമ്മചാരീ**തി ധമ്മേസു നിച്ചകാലം ധുവകാലം സതതം സമിതം അവോകിണ്ണം പോങ്ഖാനുപോങ്ഖം ഉദകൂമികജാതം [ഉദകുമ്മിജാതം (സ്യാ॰), ഉദകുമ്മികജാതം (ക॰)]

അവീചിസന്തതിസഹിതം ഫസ്സിതം പുരേഭത്തം പച്ഛാഭത്തം പുരിമയാമം മജ്ഝിമയാമം പച്ഛിമയാമം കാളേ ജുണ്ഹേ വസ്സേ ഹേമന്തേ ഗിമ്ഹേ പുരിമേ വയോഖന്ധേ മജ്ഝിമേ വയോഖന്ധേ പച്ഛിമേ വയോഖന്ധേ ചരതി വിഹരതി ഇരിയതി വത്തേതി പാലേതി യപേതി യാപേതീതി - ധമ്മേസു നിച്ചം അനുധമ്മചാരീ.

ആദീനവം സമ്മസിതാ ഭവേസൂതി ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ''തി ആദീനവം സമ്മസിതാ ഭവേസു, ''സബ്ബേ സങ്ഖാരാ ദുക്ഖാ''തി...പേ॰... ''സബ്ബേ ധമ്മാ അനത്താ''തി...പേ॰... ''യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം, സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ''ന്തി ആദീനവം സമ്മസിതാ ഭവേസൂതി - ആദീനവം സമ്മസിതാ ഭവേസു, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

''പടിസല്ലാനം ഝാനമരിഞ്ചമാനോ, ധമ്മേസു നിച്ചം അനുധമ്മചാരീ;
ആദീനവം സമ്മസിതാ ഭവേസു, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ''തി.

൧൫൬. **തണ്ഹക്ഖയം പത്ഥയമപ്പമത്തോ, അനേളമൂഗോ** [അനേലമൂഗോ (സ്യാ॰ ക॰)] **സുതവാ സതീമാ;**
സങ്ഖാതധമ്മോ നിയതോ പധാനവാ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

തണ്ഹക്ഖയം പത്ഥയമപ്പമത്തോതി. **തണ്ഹാ**തി രൂപതണ്ഹാ...പേ॰... ധമ്മതണ്ഹാ. **തണ്ഹക്ഖയ**ന്തി രാഗക്ഖയം ദോസക്ഖയം മോഹക്ഖയം ഗതിക്ഖയം ഉപപത്തിക്ഖയം പടിസന്ധിക്ഖയം ഭവക്ഖയം സംസാരക്ഖയം വട്ടക്ഖയം പത്ഥയന്തോ ഇച്ഛന്തോ സാദിയന്തോ പിഹയന്തോ അഭിജപ്പന്തോതി - തണ്ഹക്ഖയം പത്ഥയം. **അപ്പമത്തോ**തി സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ സക്കച്ചകാരീ സാതച്ചകാരീ...പേ॰... അപ്പമാദോ കുസലേസു ധമ്മേസൂതി - തണ്ഹക്ഖയം പത്ഥയമപ്പമത്തോ.

അനേളമൂഗോ സുതവാ സതീമാതി. **അനേളമൂഗോ**തി സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ പണ്ഡിതോ പഞ്ഞവാ ബുദ്ധിമാ ഞാണീ വിഭാവീ മേധാവീ. **സുതവാ**തി സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ ബഹുസ്സുതോ ഹോതി സുതധരോ സുതസന്നിച്ചയോ. യേ തേ ധമ്മാ ആദികല്യാണാ മജ്ഝേകല്യാണാ പരിയോസാനകല്യാണാ സാത്ഥം സബ്യഞ്ജനം കേവലപരിപുണ്ണം പരിസുദ്ധം ബ്രഹ്മചരിയം അഭിവദന്തി, തഥാരൂപാസ്സ ധമ്മാ ബഹുസ്സുതാ ഹോന്തി ധാതാ വചസാ പരിചിതാ മനസാനുപേക്ഖിതാ ദിട്ഠിയാ സുപ്പടിവിദ്ധാ. **സതീമാ**തി സോ

പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ സതിമാ ഹോതി പരമേന സതിനേപക്കേന സമന്നാഗതത്താ ചിരകതമ്പി ചിരഭാസിതമ്പി സരിതാ അനുസ്സരിതാതി - അനേളമൂഗോ സുതവാ സതീമാ.

സങ്ഖാതധമ്മോ നിയതോ പധാനവാതി സങ്ഖാതധമ്മോ വുച്ചതി ഞാണം. യാ പഞ്ഞാ പജാനനാ...പേ॰... അമോഹോ ധമ്മവിചയോ സമ്മാദിട്ഠി. **സങ്ഖാതധമ്മോ**തി സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ സങ്ഖാതധമ്മോ ഞാതധമ്മോ തുലിതധമ്മോ തീരിതധമ്മോ വിഭൂതധമ്മോ വിഭാവിതധമ്മോ "സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ"തി സങ്ഖാതധമ്മോ...പേ॰... "യം കിഞ്ചി സമുദയധമ്മം സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ"ന്തി സങ്ഖാതധമ്മോ ഞാതധമ്മോ തുലിതധമ്മോ തീരിതധമ്മോ വിഭൂതധമ്മോ വിഭാവിതധമ്മോ. അഥ വാ, തസ്സ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധസ്സ ച ഖന്ധാ സംഖിത്താ ധാതുയോ സംഖിത്താ ആയതനാനി സംഖിത്താനി ഗതിയോ സംഖിത്താ ഉപപത്തിയോ സംഖിത്താ പടിസന്ധിയോ സംഖിത്താ ഭവാ സംഖിത്താ സംസാരാ സംഖിത്താ വട്ടാ സംഖിത്താ. അഥ വാ, സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ ഖന്ധപരിയന്തേ ഠിതോ ധാതുപരിയന്തേ ഠിതോ ആയതനപരിയന്തേ ഠിതോ ഗതിപരിയന്തേ ഠിതോ ഉപപത്തിപരിയന്തേ ഠിതോ പടിസന്ധിപരിയന്തേ ഠിതോ ഭവപരിയന്തേ ഠിതോ സംസാരപരിയന്തേ ഠിതോ വട്ടപരിയന്തേ ഠിതോ സങ്ഖാരപരിയന്തേ ഠിതോ അന്തിമഭവേ [അന്തിമേ ഭവേ (ക॰) ചൂളനി॰ മേത്തഗൂമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസ ൨൨] ഠിതോ അന്തിമസമുസ്സയേ ഠിതോ അന്തിമദേഹധരോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ.

> തസ്സായം പച്ഛിമകോ ഭവോ, ചരിമോയം സമുസ്സയോ;
> ജാതിമരണസംസാരോ [ജാതിജരാമരണസംസാരോ (സ്യാ॰) ഏവമീദിസേസു ഠാനേസു], നത്ഥി തസ്സ പുനബ്ഭവോതി.

തംകാരണാ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ സങ്ഖാതധമ്മോ. **നിയതോ**തി നിയാമാ വുച്ചന്തി ചത്താരോ അരിയമഗ്ഗാ. ചതൂഹി അരിയമഗ്ഗേഹി സമന്നാഗതോതി നിയതോ. നിയാമം പത്തോ സമ്പത്തോ അധിഗതോ ഫസ്സിതോ സച്ഛികതോ പത്തോ നിയാമം. **പധാനവാ**തി പധാനം വുച്ചതി വീരിയം. സോ ചേതസോ വീരിയാരമ്ഭോ നിക്കമോ പരക്കമോ ഉയ്യാമോ വായാമോ ഉസ്സാഹോ ഉസ്സോള്ഹീ ഥാമോ ധിതി അസിഥിലപരക്കമോ അനിക്ഖിത്തച്ഛന്ദതാ അനിക്ഖിത്തധുരതാ ധുരസമ്പഗ്ഗാഹോ വീരിയം വീരിയിന്ദ്രിയം വീരിയബലം സമ്മാവായാമോ. സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ ഇമിനാ പധാനേന ഉപേതോ സമുപേതോ ഉപാഗതോ സമുപാഗതോ ഉപപന്നോ സമുപപന്നോ സമന്നാഗതോ. തസ്മാ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ പധാനവാതി - സങ്ഖാതധമ്മോ നിയതോ പധാനവാ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

> "തണ്ഹക്ഖയം പത്ഥയമപ്പമത്തോ, അനേളമൂഗോ സുതവാ സതീമാ;
> സങ്ഖാതധമ്മോ നിയതോ പധാനവാ, ഏകോ ചരേ
> ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ"തി.

൧൫൭. **സീഹോവ സദ്ദേസു അസന്തസന്തോ, വാതോവ ജാലമ്ഹി അസജ്ജമാനോ;**
പദുമംവ തോയേന അലിമ്പമാനോ [അലിപ്പമാനോ, സു॰ നി॰ ൭൩], **ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.**

സീഹോവ സദ്ദേസു അസന്തസന്തോതി യഥാ സീഹോ മിഗരാജാ സദ്ദേസു അസന്താസീ അപരിസന്താസീ അനുത്രാസീ അനുബ്ബിഗ്ഗോ അനുസ്സങ്കീ [അനുസ്സുകീ (സ്യാ॰)] അനുത്രാസോ അഭീരൂ അച്ഛമ്ഭീ അനുത്രാസീ അപലായീ, പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോപി സദ്ദേസു അസന്താസീ അപരിസന്താസീ അനുത്രാസീ അനുബ്ബിഗ്ഗോ അനുസ്സങ്കീ അനുത്രാസോ അഭീരൂ അച്ഛമ്ഭീ അനുത്രാസീ അപലായീ പഹീനഭയഭേരവോ വിഗതലോമഹംസോ വിഹരതീതി - സീഹോവ സദ്ദേസു അസന്തസന്തോ.

വാതോവ ജാലമ്ഹി അസജ്ജമാനോതി. **വാതോ**തി പുരത്ഥിമാ വാതാ പച്ഛിമാ വാതാ ഉത്തരാ വാതാ ദക്ഖിണാ വാതാ സരജാ വാതാ അരജാ വാതാ സീതാ വാതാ ഉണ്ഹാ വാതാ പരിത്താ വാതാ അധിമത്താ വാതാ വേരമ്ഭവാതാ പക്ഖവാതാ [പക്ഖിവാതാ (സ്യാ॰) ചൂളനി॰ ഉപസീവമാണവപുച്ഛാനിദ്ദേസ ൭൩, ഖഗ്ഗവിസാണസുത്തനിദ്ദേസ ൧൩൭ നത്ഥി പാഠനാനത്തം] സുപണ്ണവാതാ താലപണ്ണവാതാ വിധൂപനവാതാ. ജാലം വുച്ചതി സുത്തജാലം. യഥാ വാതോ ജാലമ്ഹി ന സജ്ജതി ന ഗണ്ഹാതി ന ബജ്ഝതി ന പലിബജ്ഝതി, ഏവമേവ ദ്വേ ജാലാ - തണ്ഹാജാലഞ്ച ദിട്ഠിജാലഞ്ച...പേ॰... ഇദം തണ്ഹാജാലം...പേ॰... ഇദം ദിട്ഠിജാലം. തസ്സ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധസ്സ തണ്ഹാജാലം പഹീനം ദിട്ഠിജാലം പടിനിസ്സട്ഠം, തണ്ഹാജാലസ്സ പഹീനത്താ ദിട്ഠിജാലസ്സ പടിനിസ്സട്ഠത്താ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ രൂപേ ന സജ്ജതി സദ്ദേ ന സജ്ജതി...പേ॰... ദിട്ഠസുതമുതവിഞ്ഞാതബ്ബേസു ധമ്മേസു ന സജ്ജതി ന ഗണ്ഹാതി ന ബജ്ഝതി ന പലിബജ്ഝതി നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരതീതി - വാതോവ ജാലമ്ഹി അസജ്ജമാനോ.

പദുമംവ തോയേന അലിമ്പമാനോതി പദുമം വുച്ചതി പദുമപുപ്ഫം. തോയം വുച്ചതി ഉദകം. യഥാ പദുമപുപ്ഫം തോയേന ന ലിമ്പതി ന പലിമ്പതി ന ഉപലിമ്പതി, അലിത്തം അപലിത്തം അനുപലിത്തം, ഏവമേവ ദ്വേ ലേപാ - തണ്ഹാലേപോ ച ദിട്ഠിലേപോ ച...പേ॰... അയം തണ്ഹാലേപോ...പേ॰... അയം ദിട്ഠിലേപോ. തസ്സ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധസ്സ തണ്ഹാലേപോ പഹീനോ, ദിട്ഠിലേപോ പടിനിസ്സട്ഠോ. തണ്ഹാലേപസ്സ പഹീനത്താ ദിട്ഠിലേപസ്സ പടിനിസട്ഠത്താ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ രൂപേ ന ലിമ്പതി സദ്ദേ ന ലിമ്പതി...പേ॰... ദിട്ഠസുതമുതവിഞ്ഞാതബ്ബേസു ധമ്മേസു ന ലിമ്പതി ന പലിമ്പതി ന ഉപലിമ്പതി, അലിത്തോ അപലിത്തോ അനുപലിത്തോ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിപ്പമുത്തോ വിസഞ്ഞുത്തോ വിമരിയാദികതേന ചേതസാ വിഹരതീതി - പദുമംവ തോയേന അലിമ്പമാനോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

> ‘‘സീഹോവ സദ്ദേസു അസന്തസന്തോ, വാതോവ ജാലമ്ഹി
> അസജ്ജമാനോ;
> പദുമംവ തോയേന അലിമ്പമാനോ, ഏകോ ചരേ
> ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ’’തി.

൧൫൭. **സീഹോ യഥാ ദാഠബലീ പസയ്ഹ, രാജാ മിഗാനം അഭിഭുയ്യ ചാരീ;**
സേവേഥ പന്താനി സേനാസനാനി, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

സീഹോ യഥാ ദാഠബലീ പസയ്ഹ, രാജാ മിഗാനം അഭിഭുയ്യ ചാരീതി യഥാ സീഹോ മിഗരാജാ ദാഠബലീ ദാഠാവുധോ സബ്ബേ തിരച്ഛാനഗതേ പാണേ അഭിഭുയ്യ അഭിഭവിത്വാ അജ്ഝോത്ഥരിത്വാ പരിയാദിയിത്വാ മദ്ദിത്വാ ചരതി വിഹരതി ഇരിയതി വത്തേതി പാലേതി യപേതി യാപേതി, പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോപി പഞ്ഞാബലീ പഞ്ഞാവുധോ സബ്ബപാണഭൂതേ പുഗ്ഗലേ പഞ്ഞായ അഭിഭുയ്യ അഭിഭവിത്വാ അജ്ഝോത്ഥരിത്വാ പരിയാദിയിത്വാ മദ്ദിത്വാ ചരതി വിഹരതി ഇരിയതി വത്തേതി പാലേതി യപേതി യാപേതീതി - സീഹോ യഥാ ദാഠബലീ പസയ്ഹ, രാജാ മിഗാനം അഭിഭുയ്യ ചാരീ.

സേവേഥ പന്താനി സേനാസനാനീതി യഥാ സീഹോ മിഗരാജാ അരഞ്ഞവനമജ്ഝോഗാഹേത്വാ ചരതി വിഹരതി ഇരിയതി വത്തേതി പാലേതി യപേതി യാപേതി, പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോപി അരഞ്ഞവനപത്ഥാനി പന്താനി സേനാസനാനി പടിസേവതി അപ്പസദ്ദാനി അപ്പനിഗ്ഘോസാനി വിജനവാതാനി മനുസ്സരാഹസ്സേയ്യകാനി പടിസല്ലാനസാരുപ്പാനി. സോ ഏകോ ഗച്ഛതി ഏകോ തിട്ഠതി ഏകോ നിസീദതി ഏകോ സേയ്യം കപ്പേതി ഏകോ ഗാമം പിണ്ഡായ പവിസതി ഏകോ പടിക്കമതി ഏകോ രഹോ നിസീദതി ഏകോ ചങ്കമം അധിട്ഠാതി ഏകോ ചരതി വിഹരതി ഇരിയതി വത്തേതി പാലേതി യപേതി യാപേതീതി - സേവേഥ പന്താനി സേനാസനാനി, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

> "സീഹോ യഥാ ദാഠബലീ പസയ്ഹ, രാജാ മിഗാനം അഭിഭുയ്യ ചാരീ;
> സേവേഥ പന്താനി സേനാസനാനി, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ"തി.

ഫദന്ന. **മേത്തം ഉപേക്ഖം കരുണം വിമുത്തിം, ആസേവമാനോ മുദിതഞ്ച കാലേ;**
സബ്ബേന ലോകേന അവിരുജ്ഝമാനോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

മേത്തം ഉപേക്ഖം കരുണം വിമുത്തിം, ആസേവമാനോ മുദിതഞ്ച കാലേതി സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ മേത്താസഹഗതേന ചേതസാ ഏകം ദിസം ഫരിത്വാ വിഹരതി തഥാ ദുതിയം തഥാ തതിയം തഥാ ചതുത്ഥം, ഇതി ഉദ്ധമധോ തിരിയം സബ്ബധി സബ്ബത്തതായ സബ്ബാവന്തം ലോകം മേത്താസഹഗതേന ചേതസാ വിപുലേന മഹഗ്ഗതേന അപ്പമാണേന അവേരേന അബ്യാപജ്ജേന ഫരിത്വാ വിഹരതി; കരുണാസഹഗതേന ചേതസാ...പേ॰... മുദിതാസഹഗതേന ചേതസാ...പേ॰... ഉപേക്ഖാസഹഗതേന ചേതസാ വിപുലേന മഹഗ്ഗതേന അപ്പമാണേന അവേരേന അബ്യാപജ്ജേന ഫരിത്വാ വിഹരതീതി - മേത്തം ഉപേക്ഖം കരുണം വിമുത്തിം, ആസേവമാനോ മുദിതഞ്ച കാലേ.

സബ്ബേന ലോകേന അവിരുജ്ഝമാനോതി മേത്തായ ഭാവിതത്താ യേ പുരത്ഥിമായ ദിസായ സത്താ തേ അപ്പടികൂലാ ഹോന്തി, യേ പച്ഛിമായ ദിസായ സത്താ...പേ॰... യേ ഉത്തരായ ദിസായ സത്താ... യേ ദക്ഖിണായ ദിസായ സത്താ... യേ പുരത്ഥിമായ അനുദിസായ സത്താ... യേ പച്ഛിമായ അനുദിസായ സത്താ... യേ ഉത്തരായ അനുദിസായ സത്താ... യേ ദക്ഖിണായ അനുദിസായ സത്താ... യേ ഹേട്ഠിമായ [അധോഗമായ (സ്യാ॰)] ദിസായ സത്താ... യേ ഉപരിമായ ദിസായ സത്താ... യേ ദസസു ദിസാസു സത്താ തേ അപ്പടികൂലാ ഹോന്തി. കരുണായ ഭാവിതത്താ... മുദിതായ ഭാവിതത്താ... ഉപേക്ഖായ ഭാവിതത്താ യേ പുരത്ഥിമായ ദിസായ സത്താ...പേ॰... യേ ദസസു ദിസാസു സത്താ തേ അപ്പടികൂലാ ഹോന്തി. **സബ്ബേന ലോകേന**

അവിരുജ്ഝമാനോതി സബ്ബേന ലോകേന അവിരുജ്ഝമാനോ, അപ്പടിവിരുജ്ഝമാനോ അനാഘാതിയമാനോ [അഘട്ടിയമാനോ (സ്യാ॰)] അപ്പടിഹഞ്ഞമാനോതി - സബ്ബേന ലോകേന അവിരുജ്ഝമാനോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

> ‘‘മേത്തം ഉപേക്ഖം കരുണം വിമുത്തിം, ആസേവമാനോ മുദിതഞ്ച കാലേ;
> സബ്ബേന ലോകേന അവിരുജ്ഝമാനോ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ’’തി.

൧൬൦. **രാഗഞ്ച ദോസഞ്ച പഹായ മോഹം, സന്ദാലയിത്വാന സംയോജനാനി** [സംയോജനാനി (ക॰)] **;**
അസന്തസം ജീവിതസങ്ഖയമ്ഹി, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.

രാഗഞ്ച ദോസഞ്ച പഹായ മോഹന്തി. **രാഗോ**തി യോ രാഗോ സാരാഗോ…പേ॰… അഭിജ്ഝാ ലോഭോ അകുസലമൂലം. **ദോസോ**തി യോ ചിത്തസ്സ ആഘാതോ…പേ॰… ചണ്ഡിക്കം അസുരോപോ അനത്തമനതാ ചിത്തസ്സ. **മോഹോ**തി ദുക്ഖേ അഞ്ഞാണം…പേ॰… അവിജ്ജാലങ്ഗീ മോഹോ അകുസലമൂലം. **രാഗഞ്ച ദോസഞ്ച പഹായ മോഹ**ന്തി സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ രാഗഞ്ച ദോസഞ്ച മോഹഞ്ച പഹായ പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തീകരിത്വാ അനഭാവം ഗമേത്വാതി - രാഗഞ്ച ദോസഞ്ച പഹായ മോഹം.

സന്ദാലയിത്വാന സംയോജനാനീതി. ദസ സംയോജനാനി - കാമരാഗസംയോജനം പടിഘസംയോജനം…പേ॰… അവിജ്ജാസംയോജനം. **സന്ദാലയിത്വാന സംയോജനാനീ**തി ദസ സംയോജനാനി സന്ദാലയിത്വാ പദാലയിത്വാ സമ്പദാലയിത്വാ പജഹിത്വാ വിനോദേത്വാ ബ്യന്തീകരിത്വാ അനഭാവം ഗമേത്വാതി - സന്ദാലയിത്വാന സംയോജനാനി.

അസന്തസം ജീവിതസങ്ഖയമ്ഹീതി സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ ജീവിതപരിയോസാനേ അസന്താസീ അനുത്രാസീ അനുബ്ബിഗ്ഗോ അനുസ്സങ്കീ അനുത്രാസോ അഭീരു അച്ഛമ്ഭീ അനുത്രാസീ അപലായീ പഹീനഭയഭേരവോ വിഗതലോമഹംസോ വിഹരതീതി - അസന്തസം ജീവിതസങ്ഖയമ്ഹി, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

> ‘‘രാഗഞ്ച ദോസഞ്ച പഹായ മോഹം, സന്ദാലയിത്വാന സംയോജനാനി;
> അസന്തസം ജീവിതസങ്ഖയമ്ഹി, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ’’തി.

൧൬൧. **ഭജന്തി സേവന്തി ച കാരണത്ഥാ, നിക്കാരണാ ദുല്ലഭാ അജ്ജ മിത്താ;**
അത്തത്ഥപഞ്ഞാ [അത്തട്ഠപഞ്ഞാ (ക॰)] **അസുചീ മനുസ്സാ, ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ.**

ഭജന്തി സേവന്തി ച കാരണത്ഥാതി അത്തത്ഥകാരണാ പരത്ഥകാരണാ ഉഭയത്ഥകാരണാ ദിട്ഠധമ്മികത്ഥകാരണാ സമ്പരായികത്ഥകാരണാ പരമത്ഥകാരണാ ഭജന്തി സമ്ഭജന്തി സേവന്തി നിസേവന്തി സംസേവന്തി പടിസേവന്തീതി - ഭജന്തി സേവന്തി ച കാരണത്ഥാ.

നിക്കാരണാ ദുല്ലഭാ അജ്ജ മിത്താതി ദ്വേ മിത്താ - അഗാരികമിത്തോ ച അനാഗാരികമിത്തോ ച…പേ॰… അയം അഗാരികമിത്തോ…പേ॰… അയം അനാഗാരികമിത്തോ. **നിക്കാരണാ ദുല്ലഭാ അജ്ജ മിത്താ**തി ഇമേ ദ്വേ മിത്താ അകാരണാ നിക്കാരണാ അഹേതൂ അപ്പച്ചയാ ദുല്ലഭാ (ദുല്ലദ്ധാ സുദുല്ലദ്ധാ) [( ) നത്ഥി സ്യാ॰ പോത്ഥകേ] തി - നിക്കാരണാ ദുല്ലഭാ അജ്ജ മിത്താ.

അത്തത്ഥപഞ്ഞാ അസുചീ മനുസ്സാതി. **അത്തത്ഥപഞ്ഞാ**തി അത്തനോ അത്ഥായ അത്തനോ ഹേതു അത്തനോ പച്ചയാ അത്തനോ കാരണാ ഭജന്തി സമ്ഭജന്തി സേവന്തി നിസേവന്തി സംസേവന്തി പടിസേവന്തി ആചരന്തി സമാചരന്തി പയിരുപാസന്തി പരിപുച്ഛന്തി പരിപഞ്ഹന്തീതി - അത്തത്ഥപഞ്ഞാ. **അസുചീ മനുസ്സാ**തി അസുചിനാ കായകമ്മേന സമന്നാഗതാതി അസുചീ മനുസ്സാ, അസുചിനാ വചീകമ്മേന സമന്നാഗതാതി അസുചീ മനുസ്സാ, അസുചിനാ മനോകമ്മേന സമന്നാഗതാതി അസുചീ മനുസ്സാ, അസുചിനാ പാണാതിപാതേന… പേ॰… അസുചിനാ അദിന്നാദാനേന… അസുചിനാ കാമേസുമിച്ഛാചാരേന… അസുചിനാ മുസാവാദേന… അസുചിയാ പിസുണായ വാചായ സമന്നാഗതാ… അസുചിയാ ഫരുസായ വാചായ സമന്നാഗതാ… അസുചിനാ സമ്ഫപ്പലാപേന സമന്നാഗതാ… അസുചിയാ അഭിജ്ഝായ സമന്നാഗതാ… അസുചിനാ ബ്യാപാദേന സമന്നാഗതാതി അസുചീ മനുസ്സാ, അസുചിയാ മിച്ഛാദിട്ഠിയാ സമന്നാഗതാതി അസുചീ മനുസ്സാ, അസുചിയാ ചേതനായ സമന്നാഗതാതി അസുചീ മനുസ്സാ, അസുചിയാ പത്ഥനായ സമന്നാഗതാതി അസുചീ മനുസ്സാ, അസുചിനാ പണിധിനാ സമന്നാഗതാതി അസുചീ മനുസ്സാ, അസുചീ ഹീനാ നിഹീനാ ഓമകാ ലാമകാ ഛതുക്കാ പരിത്താതി - അത്തത്ഥപഞ്ഞാ അസുചീ മനുസ്സാ.

ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോതി. **ഏകോ**തി സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ പബ്ബജ്ജാസങ്ഖാതേന ഏകോ…പേ॰… **ചരേ**തി അട്ഠ ചരിയായോ…പേ॰… **ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ**തി യഥാ ഖഗ്ഗസ്സ നാമ വിസാണം ഏകം ഹോതി അദുതിയം…പേ॰… ഏകോ ചരേ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ. തേനാഹ സോ പച്ചേകസമ്ബുദ്ധോ -

> ‘‘ഭജന്തി സേവന്തി ച കാരണത്ഥാ, നിക്കാരണാ ദുല്ലഭാ അജ്ജ മിത്താ;
> അത്തത്ഥപഞ്ഞാ അസുചീ മനുസ്സാ, ഏകോ ചരേ
> ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പോ’’തി.

ചതുത്ഥോ വഗ്ഗോ.

ഖഗ്ഗവിസാണസുത്തനിദ്ദേസോ നിട്ഠിതോ.

അജിതോ തിസ്സമേത്തേയ്യോ, പുണ്ണകോ അഥ മേത്തഗൂ;
ധോതകോ ഉപസീവോ ച, നന്ദോ ച അഥ ഹേമകോ.

തോദേയ്യ-കപ്പാ ദുഭയോ, ജതുകണ്ണീ ച പണ്ഡിതോ;
ഭദ്രാവുധോ ഉദയോ ച, പോസാലോ ചാപി ബ്രാഹ്മണോ;
മോഘരാജാ ച മേധാവീ, പിങ്ഗിയോ ച മഹാഇസി.

സോളസാനം [സോളസന്നം (സ്യാ॰ ക॰)] പനേതേസം, ബ്രാഹ്മണാനംവ
സാസനം;

പാരായനാനം നിദ്ദേസാ, തത്തകാ ച ഭവന്തി ഹി [വാ (ക॰)].
ഖഗ്ഗവിസാണസുത്താനം, നിദ്ദേസാപി തഥേവ ച;
നിദ്ദേസാ ദുവിധാ ഞേയ്യാ, പരിപുണ്ണാ സുലക്ഖിതാതി.

ചൂളനിദ്ദേസപാളി നിട്ഠിതാ.